NEDERLANDSCHE ZEEVAARDERS

OP DE EILANDEN IN DE
CARAÏBISCHE ZEE EN AAN DE KUST
VAN COLUMBIA EN VENEZUELA
GEDURENDE DE JAREN 1621—1648(9)

DOCUMENTEN

HOOFDZAKELIJK
UIT HET
ARCHIVO GENERAL DE INDIAS
TE
SEVILLA

BIJEENGEBRACHT EN UITGEGEVEN
DOOR
IRENE A. WRIGHT B. A.

DEEL I 1621—1641

MET VERTALINGEN DER DOCUMENTEN
DOOR
Prof. Dr. C. F. A. VAN DAM

KEMINK EN ZOON N.V.
OVER DEN DOM TE UTRECHT
1934

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0768 0793

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP

(gevestigd te Utrecht)

DERDE SERIE

N° 63

KEMINK EN ZOON N.V.
OVER DEN IJSSEL TE UTRECHT
1914

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR HET

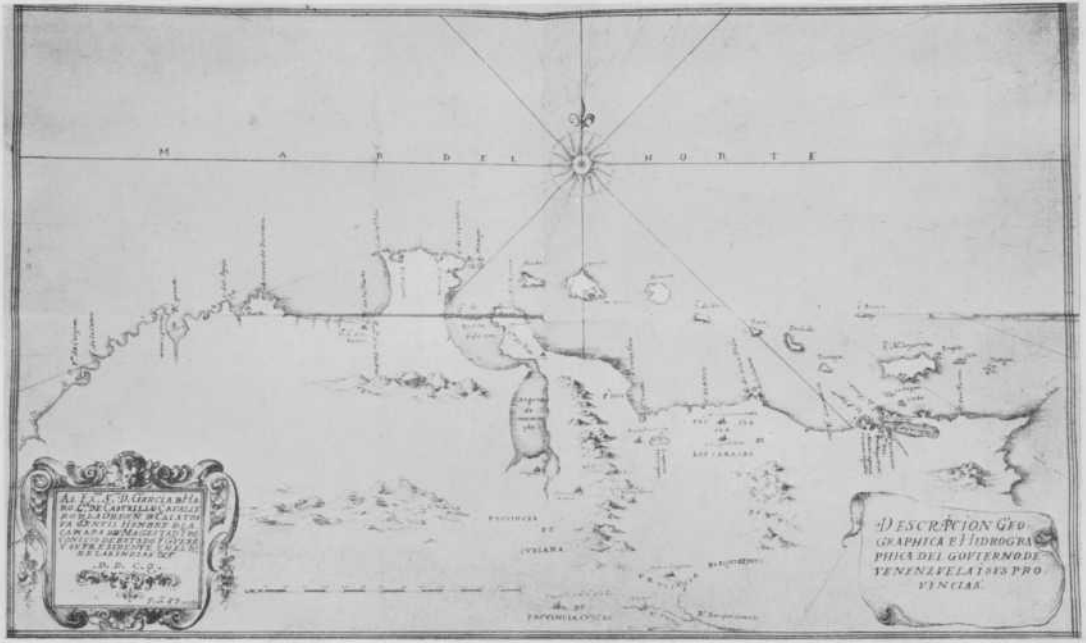
HISTORISCH GENOOTSCHAP

(gevestigd te Utrecht)

DERDE SERIE

N°. 63

KEMINK EN ZOON N.V.
OVER DEN DOM TE UTRECHT
1934

De Kust van Columbia en Venezuela *(Tierra Firme)*, 1635(?).

dg 11 936
Thes. Bokhuis
AAR
099

NEDERLANDSCHE ZEEVAARDERS

OP DE EILANDEN IN DE

CARAÏBISCHE ZEE EN AAN DE KUST VAN COLUMBIA EN VENEZUELA

GEDURENDE DE JAREN 1621—1648(9)

DOCUMENTEN

HOOFDZAKELIJK

UIT HET

ARCHIVO GENERAL DE INDIAS

TE

SEVILLA

BIJEENGEBRACHT EN UITGEGEVEN

DOOR

IRENE A. WRIGHT B. A.

DEEL I 1621—1641

MET VERTALINGEN DER DOCUMENTEN

DOOR

Prof. Dr. C. F. A. VAN DAM

KEMINK EN ZOON N.V.
OVER DEN DOM TE UTRECHT
1934

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

De hierachtervolgende tekst behoort bij de titelplaat in deel I van deze uitgave. Door een misverstand is hij bij het afdrukken van dat deel achterwege gebleven, waar hij nu nog kan worden ingevoegd.

TITELPLAAT.[1])

DE KUST VAN COLUMBIA EN VENEZUELA.

(Tierra Firme) (1635?). *A. de I.*, 152-4-13.

Geographische en hydrographische beschrijving van het gouvernement Venezuela en zijn provincies.

Aan Zijne Excellentie don Garcia de Haro, conde de Castrillo, ridder van de Orde van Calatrava, kamerheer van Zijne Majesteit, [lid] van den Raad van State, [lid van den Raad van] Oorlog en voorzitter van den koninklijken [Raad] voor Indië.

D. D. C. O.
Francisco de Ruesta[2]).

Puerto de Car[ta]gena.
Punta de la Canoa.
Morro Ermoso.
Rio Grande.
Cabo del Aguja.
Santa Marta.
Ancones de Buritaca.
Nuestra Señora de los Re[me]dios.
Rio de la Hacha.
Punta de las Piedras.
Cabo de la Vela.
El Portete.
Bahia Honda.
Cabo de Coquibacoa.
Monges.
Golfo de Venezuela of de Coro [Golf van Maracaïbo].
Paragoana.
Cabo de San Roman.
Puerto del Pico.

---

[1]) Tengevolge van een misverstand is deze tekst bij de titelplaat in Deel I achterwege gebleven.

[2]) „. . . eerste stuurman van het *Casa de la Contratación* [te Sevilla] en leeraar in de cosmographie van die instelling." — De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 2 October 1645, in het *A. de I.*, 147-5-23.

Coro.
Laguna de Maracaybo.
Laguna [1]).
Aruba.
Curaçao.
Nicula.
Bonayre.
Punta Seca.
Puerto Seco.
Golfo Triste.
Nueva Valencia.
Isla de Aves.
Cabo Blanco.
Roca.
Cabo de Isleo Blanco.
Cabo de la Codera.
Orchilla.
Tortuga.
Rio de Ermacito.
Isla Blanca [Blanquilla].
Isla de Perito.
Comanagotta.
Maracapana.
Portogalette.
Santa Fee.
Puerto Exondido.
Cumana.
Golfo de Curiaco.
Salinas [Zoutpannen].
Punta de Araia.
Isla Margarita.
Cubagua.
Coche.
Frayles.
Cola.
Cabo Tres Puntas.
Testigos.
Cabo de Salinas.

---

[1]) De namen van sommige plaatsen in het binnenland zijn van deze lijst weggelaten.

INLEIDING.

De documenten van deze Verzameling hebben betrekking op de geschiedenis van de Nederlanders in Amerika — op de eilanden in de Caraïbische zee en aan de kust van het tegenwoordige Columbia en Venezuela — van het einde van het Bestand (1621) tot den Vrede van Munster (1648). Eenige toelichting is wel noodig wat betreft de geographische grenzen, waarbinnen dit werk is gehouden [1]).

Voor de Nederlanders was alles wat ligt aan de kusten van de Caraïbische zee en de Golf van Mexico, van het Voorgebergte van Paria af tot Florida toe West-Indië, onder welken term ook begrepen waren de daartusschen gelegen eilanden. Ook voor de Spanjaarden was dit gebied bij uitstek *Indias*. Maar, binnen dit gebied maakten de Spanjaarden onderverdeelingen, die de Hollanders niet kenden, en twee daarvan — *Mar Caribe* en *Tierra Firme* — zijn in deze Verzameling gebruikt, om de geographische grenzen vast te stellen voor een wetenschappelijk onderzoek, dat, als het niet aldus op een willekeurige wijze beperkt ware, de grenzen van het redelijkerwijze bereikbare verre te buiten zou gaan.

Voor de Spanjaarden beteekende *Mar Caribe* de Caraïbische zee en haar eilanden (zoowel de Groote als de Kleine Antillen); en *Tierra Firme* was de noordkust van Zuid-Amerika, te beginnen bij een iets ten oosten van Margarita gelegen punt westwaarts. Deze gebieden nu — de Caraïbische zee met haar eilanden en de noordkust van Zuid-Amerika van Margarita tot, laat ons voor ons doel zeggen, de Golf van Maracaïbo (d.w.z. de kust van

[1]) Vgl. De Laet, *Nieuwe Wereldt*, 1625, de platen tusschen f°. 454 en 455 en tusschen f°. 490 en 491; en de titelplaat van dit boek.

Venezuela [1])) — vormen de geographische grenzen, waarbinnen dit werk is gehouden [2]).

Wat den tijd betreft, deze publicatie strekt zich uit over een periode van zevenentwintig jaar, van 1621 tot 1648 (1649). Gedurende het eerste gedeelte van dit tijdvak (1621—1635) opereerden de Nederlanders in de Caraïbische zee en aan de kust van Venezuela met vloten en eskaders, die van Holland uit gezonden werden, ofschoon zij ook heel vaak uit Brazilië kwamen, wanneer zij van Bahia uit op de thuisreis waren. De laatste van deze groote vloten, onder commando van Cornelis Cornelisz. Jol (Houtebeen) werd door den storm vernield aan de noordkust van Cuba in 1640. Daar eindigde, dramatisch genoeg, een belangrijke periode in de Nederlandsch-Amerikaansche geschiedenis. Intusschen echter was Curaçao veroverd en bezet; de tweede gouverneur was reeds op het eiland aangekomen met groote voorraden levensmiddelen, bouwmaterialen en vrouwen.

Maar nauwelijks waren de Hollanders op Curaçao gevestigd (laten we zeggen van 1634 af), of de Spanjaarden ontdekten, dat zij niet alleen, zooals tot nog toe, onophoudelijk verontrust werden door groote Hollandsche vloten, die rechtstreeks uit Europa of uit Brazilië kwamen en die op de Antillen en aan de kust van Venezuela zout en hout en allerlei buit zochten, waarmede zij

---

[1]) *Tierra Firme* was een rekbaar begrip. Het kon beteekenen de heele noordkust van Zuid- en Midden-Amerika of verschillende stukken daarvan. Voor de Engelschen van de 16de eeuw was „the Spanish Main" de kust van Darien tot het eiland Escudo de Veraguas en verder. Voor de Nederlanders van de 17e eeuw was „het Vasteland" vooral de Venezolaansche kust. Voor de Spanjaarden beteekende *Tierra Firme* beide, al naar de tijdsomstandigheden. Veel later eerst werd *Tierra Firme* de officieele naam van een „koninkrijk", dat uit drie provincies bestond: Darien, Veraguas en Panama.

[2]) Ik herhaal dat deze beperking willekeurig is. De Hollanders ondernamen ook strooptochten op de kust van Darien en deden ook invallen op de kusten van Midden-Amerika en Mexico. Materiaal, dat betrekking heeft op de krijgsdaden van de Nederlanders aldaar, is te Sevilla aanwezig, maar de voorraad is zoo groot, dat men wel met zekere voorkeur te werk moet gaan.

de kosten van hun heele reis goedmaakten, maar dat er nu ook afzonderlijke schepen en kleine eskaders verschenen, die van Curaçao of van St.-Christoffel als permanente basis voortdurend opereerden.

Er waren derhalve van 1635 tot 1648 in het gebied, dat wij bestudeeren, twee onderling dooreenloopende, nauwelijks duidelijk te onderscheiden lijnen van Nederlandsche activiteit: de eene (de afnemende) met Holland als uitgangspunt en de andere (de toenemende) met Curaçao (of St.-Christoffel) als operatiebasis. Feitelijk behoorde een ernstige bestudeering van de laatste lijn de eerste hoofdstukken te vormen van de geschiedenis van elk van de Nederlandsche eilanden in West-Indië. Na 1641 wordt de geschiedenis van elk van de beide lijnen belangrijk genoeg, om een behandeling in een afzonderlijk werk te verdienen. Deze publicatie immers is per slot van rekening slechts een inleiding voor de verdere studie van de geschiedenis van elk van deze koloniën als een afzonderlijk gebied.

De hier gepubliceerde documenten maken het duidelijk, dat gedurende de periode van 1621 tot 1641 de Hollanders in West-Indië in de eerste plaats zout zochten en in de tweede plaats verfhout. Ook tabak ging hen interesseeren, maar in mindere mate. In deze jaren was de vestiging van koloniën — het leggen van den grondslag eener duurzame heerschappij — een ondergeschikt gevolg van den handel of een middel om oorlog te voeren. Het is b.v. duidelijk, dat Curaçao in bezit werd gehouden, zelfs ten koste van groote sommen, wegens zijn beteekenis als basis van aanval, sedert dat, vooral na 1632, het afbreuk toebrengen aan de Spanjaarden door invallen te doen in hun vestigingen en hun schepen buit te maken, een belangrijke phase in de Nederlandsche politiek in dit deel van de wereld geworden was [1]).

Nadat echter Brazilië voor de Nederlanders verloren was gegaan aan de Portugeezen, als de doorvaart van de groote vloten door de Caraïbische zee op haar thuisreis

[1]) Plakkaat van 14 Mei 1632. Vgl. R. Bijlsma, *Rotterdams Amerika-vaart in de eerste helft der Zeventiende Eeuw*, Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde, 5e Reeks III (1916), blz. 113.

niet langer de aandacht in beslag neemt, constateert men in de jaren 1641—1648 een toestand van gisting, een overgangsstadium, op alle Antillen, inzonderheid op de Kleine Antillen, waar Franschen en Engelschen, zoowel als de Nederlanders, bezig waren te grijpen of althans poogden te grijpen wat zij maar krijgen konden. Tegen deze elkaar verdringende vreemdelingen — allen „vijanden", die door de Spanjaarden niet duidelijk onderscheiden werden — maar vooral tegen de Hollanders poogde Spanje een Caraïbisch eskader te vormen (de *„armada de Barlovento"*), ten einde de havens te versterken en de belangrijkste steden te verdedigen. Toen Spanje ten slotte niet langer rekenen kon op zijn vloot voor het beschermen van zijn koloniën, waarvoor, naar gebleken was, deze vloot niet kon zorgen, zocht het nu West-Indië te voorzien van andere verdedigingsmiddelen, of liever, West-Indië te verplichten, zichzelf te voorzien van andere verdedigingsmiddelen.

In deze periode van gisting kreeg het Nederlandsche koloniale bezit in de Caraïbische Zee zijn definitieven vorm: de vrede van Munster bevestigde de Nederlanders in het bezit van Curaçao en de aangrenzende eilanden, St.-Eustatius, Saba en ook een groot gedeelte van St.-Martin. Bovendien — en misschien was dit nog wel van meer gewicht — waren de Hollanders er in geslaagd, om in het vredesverdrag aan de Spanjaarden voor het eerst het recht te ontwringen, om te varen naar, handel te drijven met en vasten voet te krijgen in West-Indië [1]), hetwelk tot dusverre door den Spaanschen koning aan iedereen was ontzegd, behalve aan die van zijn onderdanen, die daarvoor werden uitgekozen.

Dit was een resultaat, dat door geen andere natie be-

[1]) „From the standpoint of this volume the chief interest of the Treaty of Münster lies in the fact that therein, for the first time, Spain conceded to another nation, in clear and explicit terms, and in a public treaty, the right to sail to, trade and acquire territory in the West Indies." — Davenport Frances Gardiner, *European Treaties bearing on the History of the United States and its Dependencies to 1648*, Washington 1917, blz. 360.

De Raad voor Indië besefte volkomen wat men gedaan had! Vgl. de Documenten Nos. 133 en 134.

reikt was in de honderd vijfentwintig jaar, die verstreken waren, sedert Spanje's monopolie voor den eersten keer was betwist [1]). Deze eer komt niet toe aan de Franschen, hoe machtig zij ook waren ter zee in de 16de eeuw, noch aan de Engelschen in de groote dagen van de Tudors, maar aan de Hollandsche zeevaarders: van Boudewijn Hendriksz. tot Cornelis Cornelisz. Jol.

Nauwelijks waren de handteekeningen gezet onder het Munstersche vredesverdrag, of de Hollandsche kooplieden (vooral de Amsterdamsche) en de Staten-Generaal begonnen aan te dringen op een uitbreiding van hun handelsprivileges in Amerika (slaven, zout en scheepsproviand); zij waren bereid, om de Spaansche kroon goed voor monopolies te betalen [2]). De oppositie van den Raad voor Indië was het niet gelukt te verhinderen, dat de Artikelen 5 en 6 in het vredesverdrag waren opgenomen. Tegen iedere gedachte, om den Hollanders nog meer privileges toe te staan, liet de Raad thans opnieuw een krachtig protest hooren. Het is een veelbeteekenend verschijnsel, dat, terwijl de Raad protesteerde, de gouverneur van Portorico plechtig voor sommige van zijn Hollandsche buren de gastvrijheid verlengde in zijn beste haven! [3])

Het is merkwaardig op te merken, dat de documenten van deze Verzameling den indruk wekken, dat de Hollanders, die in het tweede kwart van de 17de eeuw invallen deden in Spaansche gebieden in de Caraïbische Zee en langs de kust van Venezuela, een overmacht vormden, die geleid werd door bepaalde, verstandige bedoelingen

---

[1]) Volgens te Sevilla aanwezige documenten verschenen de Engelschen voor den eersten keer in West-Indië in 1527, de Franschen in 1528.

[2]) Document No. 133 en *A. de I.*, 146-5-6, dat een koninklijk decreet van den 26sten October 1649 bevat, met als bijlage een schrijven van Antoine Brun van den 27sten Augustus, met drie voorstellen gedaan door „de kooplieden van Amsterdam", die beschreven worden als „onze beste vrienden, die het meeste hebben bijgedragen tot den vrede, en die ook nu nog er het hunne toe bijdragen om hem te handhaven, anderen steden ten spijt." — Zie ook 141-2-1, de Raad voor Indië aan den Koning, 20 October 1649.

[3]) Vgl. de Documenten Nos. 133, 134 en 135.

en, bovenal, met een groote kennis van den toestand te land en ter zee, een macht, waaraan alleen met succes weerstand kon worden geboden door de genade Gods, die slechts met voorspraak kon worden afgesmeekt. Een studie van de desbetreffende Nederlandsche bronnen daarentegen, inzonderheid van De Laet, geeft den indruk dat deze Nederlandsche zeevaarders zich onverschrokken, maar omzichtig, steeds verder waagden tegen een machtigen vijand, strijdend in naam van den Prins van Oranje, op zeeën, die hun in het geheel niet vertrouwd waren. Om dien machtigen vijand te verslaan, was waarlijk wel alle kennis, bekwaamheid en moed noodig en niet het minst de hulp van het weer en van het geluk. Men komt tot de conclusie, dat vijanden die elkander zoo hoog aansloegen, wel tegen elkander opgewassen waren. De strijd was hevig; en hier, in deze documenten, vindt men merkwaardige aanvullende feiten betreffende dezen strijd. Men vindt er nieuwe facetten, prachtige bijzonderheden en détails van persoonlijken aard, waarop een beter oordeel kan worden gebaseerd over de gebeurtenissen en over de Nederlanders, die hier een rol hebben gespeeld, dan men tot nog toe in staat was zich te vormen.

Wat de documenten zelf aangaat, er valt slechts weinig meer over te zeggen dan hetgeen medegedeeld is in de voetnoot aan het begin van elk document, waarin de uitgeefster aangeeft, wat het betreffende document is en waar het origineel is te vinden.

Deze Verzameling is de vrucht van een lang en nauwgezet onderzoek in het Archivo General de Indias te Sevilla. Men wil daarbij wel niet vergeten, dat van de talrijke documenten, die in dit overigens goed georganiseerde archief worden bewaard, iedere index (in welke moderne beteekenis van het woord ook) ontbreekt. Dit onderzoek werd nog aangevuld, zooals uit de voetnoten zal blijken, door een vluchtig onderzoek te Madrid, voornamelijk in bronnen, die vermeld worden door Fernandez Duro [1]). Hoe grondig het ook geweest is, dit onderzoek

[1]) Cesareo Fernandez Duro, *Armada española desde la unión de los reinos de Castilla y de León, Madrid* 1895—1903 (9 deelen in 4°). Sommige van de door dezen auteur genoemde teksten konden niet bestudeerd worden op de plaats, waar hij beweert ze geraad-

heeft het onderwerp nog niet uitgeput, zelfs niet te Sevilla; stellig heeft het de materie te Madrid niet uitgeput en hetgeen te vinden is te Simancas is nauwelijks aangeroerd.

Sevilla, Madrid en Simancas zijn zonder eenigen twijfel de drie plaatsen, waar ieder werk over Spaansch-Amerikaansche geschiedenis zijn uitgangspunt moet hebben. En behalve deze beroemde archieven zijn er in Spanje andere, minder bekende en minder toegankelijke regeeringsarchieven en bibliotheken en de nog niet gecatalogiseerde afdeelingen van particuliere en half-particuliere, provinciale en kerkelijke verzamelingen en die van genootschappen.

Vooropgesteld dan, dat de hier gepubliceerde documenten niet het resultaat zijn van een gemakkelijke keuze van de uitgeefster van alles wat er in Spanje aanwezig is, maar integendeel, een nauwgezette keurverzameling uit alle door haar ontdekte bescheiden [1]), inzonderheid te Sevilla, in den loop van maandenlangen, harden en geduldigen arbeid met de grootste moeite tot stand gekomen, zal deze Verzameling eindelijk in haar ware licht verschijnen als een hoeveelheid nieuwe bouwstoffen ten gebruike voor Nederlandsche historici. Op zich zelf min-

---

pleegd te hebben. Dit geldt b.v. voor don Jose Julian de Acosta's *Adiciones a la Historia de la Isla de San Juan Bautista de Puerto Rico por Fray Iñigo Abbad y Lasierra*, dat ook niet te consulteeren was in de Biblioteca Nacional. Eén deel (CXXXII) van de *Colección de Jesuitas*, dat de uitgeefster wenschte te raadplegen, was maanden lang uitgeleend. Maar om billijk te zijn, moet hieraan onmiddellijk worden toegevoegd, dat het aantal van deze teksten gering was vergeleken met het zeer groote aantal, dat in de studiezaal van de Academia de la Historia vlug ter hand gesteld werd aan de vertegenwoordigster van de uitgeefster, Sra. Da. Carmen de Mesa.

[1]) Dienovereenkomstig zijn de hier gepubliceerde kaarten ook die, welke gewoonlijk gevonden werden in de onderzochte pakken met documenten. Verder onderzoek, en vooral een officieele classificatie van de kaarten, die overgebracht zijn van de *liassen* naar nieuwe kaartenkasten, zal zonder twijfel het bestaan van nog andere kaarten aan het licht brengen, die van belang zijn voor de Nederlandsche geschiedenis.

der een afgesloten geheel dan een bronnenverzameling, is het doel van dit werk hen te helpen bij de verdere studie van hun koloniale geschiedenis door tot nog toe ontoegankelijke bescheiden en gegevens tot hun beschikking te stellen, met den wenk dat in de archieven, waar deze documenten vandaan kwamen, meer gevonden kan worden.

Men zal zien, dat deze bescheiden de nauwkeurigheid van de Nederlandsche standaardwerken (vooral van De Laet en Wassenaer) bevestigen, op sommige dubieuze punten een nieuw verrassend licht werpen, geheel nieuwe gezichtspunten openen en verschillende lijnen aan de hand doen, waarlangs verder, nauwgezetter onderzoek met vrucht zou kunnen worden ter hand genomen. Indien het thans geboden werk Nederlandsche historici zal aanmoedigen, om den hier begonnen arbeid voort te zetten, zal de uitgeefster zich daarover van ganscher harte verheugen. Want stellig aan geen andere onderzoekers zou deze onderneming beter kunnen worden toevertrouwd en met zoo groote kans van slagen. Nederlandsche standvastigheid en volharding hebben in deze wereld veel tot stand gebracht en in geen wetenschappelijke onderneming kan er een grooter behoefte bestaan aan physieke en moreele volharding dan in deze. Indien de onderzoeker echter het noodige volhardingsvermogen bezit, dan is zijn belooning zeker, want Spanje is buitengewoon rijk aan historisch materiaal. Een behoorlijke geschiedenis van de koloniale ontwikkeling van een Europeesche natie in Noord- of Zuid-Amerika kan alleen geschreven worden, als er beter door de historici kennis genomen wordt van dit materiaal, dan tot nog toe geschiedde. Deze opmerking geldt allen geschiedschrijvers, de Nederlandsche en de Spaansche niet uitgezonderd.

Ten slotte, dat deze Verzameling tot stand gekomen is, is te danken aan de voortdurende en hulpvaardige aanmoediging, die ik mocht ontvangen van Hollands trouwen vriend en intelligenten bewonderaar, Professor don Rafael Altamira; en van Professor Kernkamp en Professor Van Brakel, Dr. Bannier en Dr. Heeringa, van het *Historisch Genootschap* te Utrecht, vooral van den laatstgenoemde. Zonder de hulp en de kritiek van deze heeren zou dit werk, half gedaan, zijn opgegeven als iets dat te

moeilijk was om te worden voltooid. Veel dank is de uitgeefster verschuldigd voor de gastvrijheid, haar verleend in het Archivo General de Indias, niet alleen aan Señor don Cristobal Bermudez Plata [1]) en zijn staf, maar ook aan de *ordenanzas*, wier ruggen wel pijn zullen hebben gedaan onder het gewicht van de zware pakken met documenten, die zij mij moesten brengen. En ten slotte betuig ik mijn dank aan de Social Science Research Council, en het Committee on Grants-in-Aid, want zonder den financieelen steun van dien kant zou het voor dit werk vereischte onderzoek niet voltooid hebben kunnen worden.

[1]) Sedert het bovenstaande geschreven werd, is Señor don Juan Tamayo aan het hoofd van het Archivo General de Indias komen te staan. De uitstekende gelegenheid, om er te arbeiden, is daardoor in geenen deele veranderd.

Sevilla, 1930. I. A. WRIGHT, B.A.

I

ARAYA

1621—1622

I

ARAYA

1621—1623

Document No. 1.

Don Diego de Arroyo Daza aan de Kroon, Cumana, 25 September 1621.

†

(p. 1.) Señor . . . . /

(p. 2.) . . . . Carta de vuestra magestad benia . . . . con abiso de aber mandado ronper las treguas con los olandeses . . . .

Vispera de San Matheo, veinte deste mes de septiembre, el belador — — que esta çiudad tiene en vn monte que llaman de Maurica, so cuyo amparo y cuydado esta la gente desta çiudad, y de alli abisa con humos y candeladas, de donde se descubre mucha distançia de mar — — me abiso como vna armada de seis nauios grueços abia llegado a surjir en Ancon de Refriegas, que es legua y media desta çiudad, donde es la salina de Araya de sal de piedra, que es la que ellos lleban.

Y luego otro dia echaron gente en tierra, y vn botiquin que en ombros metieron en la laguna, donde esta la sal. Y an enpeçado a roçar los caminos y echado tablaçon en tierra, haciendo sus planchadas y demas adereços para sacarla y enbarcarla; y estan fortificados y tienen hecha vna trinchea. Anse reconosido son olandeses y que capitana y almiranta tienen a mas de quatroçientas toneladas,

(p. 3.) con mas de veinte pieças de artilleria/ cada vna, y las otras quatro seran de treçientas y de doçientas, todas bien artilladas y con mucha jente.

Y luego el jueves, veinte y tres deste pressente mes, al amaneçer, descubrimos seis velas que se bio ser lanchas que venian al rio de Bordones, ques casi dos leguas desta çiudad, a hazer agua, que es donde de hordinario la suelen hazer. Y ya yo tenia prebenido vn capitan con veinte y sinco arcabuçeros y mosqueteros,

para que les defendiese el agua. Llegaron con tanto recato, sin echar jente en tierra, y se estubieron distançia de tiempo, de manera que fue menester hazer demostraçion, biendo si se les podia ofender; y ellos hablaron, disiendo que eran amigos flamencos. Y visto se les defendia el agua, se fueron.

De que a resultado prebenirse y hazer en la salina reparos, y asta oy tienen hecha su trinchea y tienen en ellas dos pieças.

Fuera desta agua, tienen otras dos aguadas que haze el rrio desta çiudad, que desembocan a la mar media legua de aqui. Que asi estas como la dicha se la defendere con toda la fuerça y maña que pudiere, y mientras no hubiere golpe de nauios e yo me sintiere superior, hare las suertes que pudiere, ansi en las aguadas como en la sal, advirtiendo a vuestra magestad que los vezinos desta çiudad y gente que pueden tomar harmas pueden ser hasta çiento y treinta ombres, poco mas o menos, casados, pobres, y con estar en arma no acuden a sus labores, ansi de tauaco como de mayz, con lo que, si esto dura, vendran a suma pobreça, como lo estubieron los años
(p. 4.) pasados quando/ estos olandeses cultibaban esta salina.

Con cuya ocasion no benia, ni bendra, nauio de Spaña con rropa, vinos ni otra cosa, ni de otra parte, con lo que se padesçera, como se padeçio por lo passado, mucha hambre y desnudez, con cuya ocasion, forçados de la neçesidad, resgataron; y podria ser hagan lo mismo, que es cosa natural querer sustento y tener conque cubrir las carnes.

Y para remedio dello y echar los enemigos desta salina, de que estaban apoçesionados, fue fuerça que su magestad — — queste en el çielo — — enbiase su real armada del Mar Oçeano, con muy gran costa de su rreal hazienda, y perdida de quatro o sinco galeones della, que con tormenta y peleando se fueron a pique.

Y pues estos enemigos an ya enpeçado a venir, no lo dejaran, y cada dia yran viniendo, porque no pueden vibir sin sal, y les es de mui gran granjeria ansi en sus tierras como en sus çircumvezinas.

E representado a vuestra magestad las pocas fuerças que aqui ay, y vn lugar abierto y en la mar, y quan sujeto esta al enemigo, y mas con la ocasion del tauaco que ellos tanto apeteçen; y la ynposibilidad de defender-

les la salina. Y padeçe el onor de vuestra magestad y se pierde reputaçion en las armas de que estos erejes rebeldes tomen esta sal de las tierras de vuestra magestad sin poderselo defender. Y queste lugar, y la ysla Margarita y Caracas — — que en veinte y quatro oras se pueden poner alla — — estan subjetos a vna desgraçia
(p. 5.) por los muchos nauios que se juntan aqui/ y las pocas fuerças que en estos lugares ay.

Su magestad — — queste en el çielo — — ynbio vn ynjeniero para ber si esta salina se podia anegar, y no se pudo. Esto no tiene otro remedio sino hazer vna fuerça en el dicho puerto para defenderles el surgidero y la salina . . .

Con esta enbio a vuestra magestad traslado de los
(p. 6.) vandos que e chado para remedio contra los resgates/ asigurandole que mientras me durare la vida la enpleare en seruicio de vuestra magestad y mirare por la reputaçion de sus armas . . . .

Cumana, y septiembre 25 de 1621 años . . . .

Don Diego de Arroyo Daza
(Rubricado) . . . .

Archivo de Indias, 54-4-9, St° D° 187, H 20.

Document No. 2.

Don Diego de Arroyo Daza aan de Kroon, Cumana, 30 September 1621.

†

(p. 1.) Señor

Al gouernador de la ysla Margarita he remitido carta para vuestra magestad, dando abiso de la venida de los olandeses a la salina de Ancon de Refriegas, para que la encaminase en vn nauio que de la ysla Trinidad abia de llegar alli, despachado para Castilla.

Y despues de aber la escripto y despachadola se a ofreçido de nuebo que, abiendose fortificado en la salina,

vinieron segunda vez al rio de Bordones, por agua, y la gente que yo tenia alli para la defença della se la defendio, y no tan solamente no la tomaron pero a las dos dellas que llegaron mas cerca les mataron toda la jente, y hizieron evidente daño a las quatro lanchas que quedaron mas afuera, y luego se fueron.

Con lo que estubieron muy cuidadossos y echaron de ber que les mande reconoçer para darles vna encamisada. Y al punto se enbarcaron y metieron la artilleria, chatas y planchadas y demas aderentes que tenian para sacar la sal, y se lastraron de arena, y se fueron a çencerros tapados.

Advierto a vuestra magestad que si se tarda en mandar fortificar esto, lo a de hazer el enemigo sin que se le pueda defender; conque supeditara estas prouinçias, y siendo señor de la mar no abra quien le inquiete, porque en dando estos nauios nueba alla, les es fuerça fortificarse, siendolo aver de benir a tomar la sal. Vuestra magestad mande ejecutar con la vreuedad que esto re-
(p. 2.) quiere lo que mas conuenga a su real seruiçio..../....
....de Cumana, y septiembre a 30 de 1621 años.

Don Diego de Arroyo Daza
(Rubricado)/....

Archivo de Indias, 54-4-9, St° D° 187, H 21.

Document No. 3.

DON DIEGO DE ARROYO DAZA AAN DE KROON, CUMANA, 14 OCTOBER 1621.

†

(p. 1.) Señor

Por via de Caracas y por la de Cartagena y Puerto Rico, y por esta misma via de la Margarita, tengo auissado a vuestra magestad como en veinte de septiembre llegaron a la salina de Araya seis naos olandesas al

efecto de cargar sal, como lo solian hazer antes de las pazes; y luego vinieron al rio de Bordones seis lanchas a tomar agua, donde se lo defendi, con evidente daño suyo. Y tanbien les hize reconoser en la salina para hazerles asaltos y degollar la jente que pudiera; y temerossos desto y sentidos del daño que abian rreçebido se fueron luego sin sal ninguna, lastrados de arena.

Y personalmente fui a la dicha salina y les deshize vna fortificacion que auian hecho en ella, donde tenian seis pieças, bastantes a defenderse con ella y a ofendernos mucho, y les queme y deshize las chatas y planchadas.

Y estando en esto parecieron otras diez naos olandesas y se entraron en el Ancon, donde surgen siempre, y a vista suya me vine con mi gente a prebenir esta ciudad y el rio de Bordones.

Y a tres dias enviaron a el sus lanchas por agua, y tanpoco se la deje tomar. Por lo qual tres de los diez nauios boluieron a venir y se avicaron muy a tierra y dispararon mucha artilleria y mosquetes y pedreros de las gauias, y en el entretanto enviaron tres lanchas/ y echaron jente en tierra para ganar las trincheas que yo tenia para defenderles el agua y señorearse della. Y no tan solamente no las ganaron, pero les hizieron envarcar con mucho daño, matandoles mucha jente, con lo que se lebaron luego y sentidos se fueron al Ancon, donde los demas nauios, que, constrenidos de la neçessidad del agua, dejaron la sal que abian enpeçado a sacar y se fueron. Y a lo que a pareçido asta aora se bee que van a otros puertos de la costa a tomarla para boluer a su faena.

10 naos

(p. 2.)

Yo despache persona de satisfaçion a la salina y les quemo las chatas y planchadas, y hallo que dejaron anegadas doze chatas, y las hizo sacar y quemar, que solo la ceniza les puede seruir.

Y vio ser los muertos mas de veinte, porque vio las sepolturas de todos, y algunas pareçieron de personas de quenta, porque estaban con ataudes, y tenian sus letreros en su lengua, que a lo que se a podido entender declaran estar alli algunos capitanes y cabeças desta armada.

Vuestra magestad este çierto que no perdere ocasion nenguna de hazerles daño y acudir a mis obligaçiones.

Ya he encareçido a vuestra magestad el riezgo tan

evidente conque quedamos en estas tres gouernaçiones — — la Margarita, y Caracas, y en particular esta de Cumana — —, y la poca gente con que me hallo en ella, y en un lugarsabierto, sin defença, y sin muniçiones y que desde los veinte de septiembre asta la fecha desta, no nos vaga andar con las armas a cuestas. Y lo peor es los mayores trauajos que aguardamos por la continuaçion conque estos an de cargar esta sal. Y que ofendidos del daño que les e hecho, si se juntan con otras esquadras,
(p. 3.) podrian echar jente en tierra, por ganarnos/ el lugar y ser señores del agua y de la salina, y tanbien fortificarse en ella,

Que lo que yo puedo hazer tan solamente es salirles a hazer el daño que pudiere al desenbarcar, porqueste lugar es muy desparramado, y tiene mas de dos leguas de playa abierta y todo puerto. Y, como ya e dicho a vuestra magestad, la gente que yo tengo que puedan tomar armas, no pasan de çiento y treinta hombres, y los naturales andan con esto alterados y de manera que no me puedo seruir dellos en esta ocasion, antes he menester viuir con recato.

Y quando estas esquadras no se junten, en llegando la voz a Olanda, vendran prevenidos con naos de guerra, y sera çierto el procurar asolar este lugar para a su saluo hazer sus aguadas y tomar su sal. Vuestra magestad lo rremedie con la breuedad que el caso requiere.

Y siendo pusible, la armada de la guardia de las Yndias traiga la jente que vuestra magestad determinare que quede aqui para hazer la fortificaçion que les defienda el surgidero y la salina — — questo no tiene otro remedio nenguno— — —antes que ellos lo fortifiquen de manera que obliguen a vuestra magestad a enbiar una grueça armada para desalojarlos destas prouinçias, que sera mucho mayor costo.

Que por la breuedad no enbio ynformacion de todo lo suçedido; y crea vuestra magestad que no hare relaçion
(p. 4.) de vn punto mas de lo que fuere verdad . . . . / . .
. . de Cumana y otubre a 14 de 1621 años.

Don Diego de Arroyo Daza
(Rubricado) . . . .

Archivo de Indias, 54-4-9, St°D° 187, H 22.

Document No. 4.

(p. 1.) DE KROON AAN DON DIEGO DE ARROYO DAZA, MADRID, 13 JANUARI 1622.

†

Respondasele a Don Diego de Arroyo Daza, abisandole del recibo desus cartas, dandole las gracias con palabras amorosas, de lo bien que a procedido y se a gobernado; y que esta carta le sera testimonio para la merced y remunerazion que se le hiziere por raçon de sus serbicios.

Que procure en quanto pudiere corresponderse con el gobernador de la Margarita, a quien se ha escrito lo mismo, para que con el consejo de los dos se acierte todo lo que mas conbenga. Y rrespondiendole a cada capitulo en particular se le diga lo siguiente:

Que a parezido muy bien lo que hizo en fortificar el sitio donde este enemigo a deser el aguada; y el foso que abrio para enpedir su llegada, pues con la experiencia se a bisto lo bien que le sucedio.

Que pues sabe que la ynportancia deste caso consiste en que el enemigo no tome pie y se fortifique en la Punta de Araya, por las racones que tiene bien entendidas y
(p. 2.) dize en la suya, se le adbierte este con gran bixilancia/ para que el enemigo no pueda desenbarcar y para este efeto se le probee desde luego la polbora, cuerda y plomo que enbia a pedir, y asimismo cien ynfantes, los quales estaran subordinados a el, y por agora nonbrara el cabo que le pareziere mas conbiniente para que asista en dicha fortificazion, la qual procure hazer en la forma que pareziere mas conbiniente.

Y si vbiere en aquella comarca algun ynginiero que alli asistiese, sera de ynportancia y asimesmo de que el gobernador de la Margarita, Don Andres Rodriguez, se junte con el, y entre todos tomen buen acuerdo y tienen la materia presente y son personas tan espertas. Y la misma forificazion que a comencado a lebantar el enemigo y ellos ocupan les dara principio para lo que conbenga hazer.

Asi mismo se le enbien las veynte piezas de artilleria que enbia a pedir; y los treynta arcabuzes y quarenta

mosquetes, con todos sus aderezos. Y en quanto al situado y paga desta, se despachan los rrecaudos necesarios para que en la caxa de Cartaxena se pague, pues con el fabor de Dios, començandose a beneficiar los ostiales de perlas el ynterese de la real hazienda suplira este gasto y mucho mas./

(p. 3.) Que se le encarga con grandisimas beras baya abisando de todo con gran particularidad como asta aora lo a echo.

Que se le encarga que en estas aciones de guerra procure (excusar?) quanto le fuere pusible los labradores de la tierra, porque no se pierdan los frutos dellos, y queriendo rremediar vn daño, se de en otro ygual o mayor; pero si sucediese algun caso conbiniente, que todos tomen las armas. Se rremite esto a su prudencia como persona que tiene la materialpresente y adbiertasele el cuidado que se tendra de asistirle y socorerle como es justo.

(Rubricado)

A se de escribir a la cassa que con la gente que se a de enbiar en los galeones demas de los ordinarios an de yr doze artilleros.

(Rubricado)

En la junta 13 de henero de 622./

(p. 4.) .... Parece que esto fue la primer fortificazion desta provincia.

Archivo de Indias, 54-4-9, St°D° 187, H 23.

Document No. 5.

DON DIEGO DE ARROYO DAZA AAN DEN VOORZITTER EN DE RECHTERS VAN DE CASA DE CONTRACIÓN DE LAS INDIAS, CUMANA, 31 JANUARI 1622.

†

(p. 1.) En quatro ocasiones he dado quenta a su magestad de lo que aqui a passado con los olandeses y en todas ellas he escrito a vuestra señoria, y por sino hubiere llegado a sus manos le dare quenta en esta de todo lo suçedido.

En veinte de septiembre llego vna esquadra de seis naos gruesas olandesas a la salina de Araya, y luego hizieron en ella vn fuerte en que plantaron seis pieças de artilleria para amparo de su jente, y vinieron a hazer agua al rio de Bordones, dos leguas desta çiudad, que ya yo tenia prebenido con gente conque se la defendi con notable daño suyo y muertes de muchos.

Tanbien enbie a rreconocer el fuerte, para ganarselo y degollarlos. Fueron sentidos los reconoçedores, con lo que tubieron miedo y enbarcaron su artilleria y se fueron la costa de Puerto Rico, donde an hecho grandes daños.

Y, a sinco dias ydos, fui a la salina con treinta vezinos del lugar y quatro piraguas, a reconoçer aquel puesto para lo que adelante se me podia ofreçer, y deshazer aquel fuerte porque los que viniesen no fabricasen sobre el. Y estandolo deshaziendo, me tocaron arma con la venida de otra esquadra de diez naos olandesas. Acabe de quemar y desbaratar el fuerte, y ellos entrando al puerto e yo saliendo, me bolui a la çiudad.

Y luego vinieron, a cabo de dos dias, por agua al dicho rio con tres naos y mucha gente de las otras a hazer la aguada, y tiraron ynfinita artilleria, mosqueteria, y pedreros de las gauias, limpiando el monte y la playa. Y luego arrojaron vn gran golpe de gente a ganarme una trinchea que yo tenia para señorearse della y del agua, y hazerla a su saluo. Rezistioseles valientemente, obligandoles a bolber las espaldas y a envarcarse vergonçossamente, matandoles mucha jente, y entre ellos el que los capitaneaba.

Y los nauios no se pudieron lebar por la continua (p. 2.) mosqueteria que de/ tierra les tiraban, por estar ellos muy abicados a ella, por ser la costa fondable, y hubieron de aguardar a la escuridad de la noche a lebarse. Y dejaron los cables y anclas de la parte de tierra, que saque y traje a esta ciudad.

Lebaronse todos diez nauios y fueron la costa abajo a vn valle que llaman Sancta Fee a tomar agua y al punto que salieron del puerto ymbie persona de satisfaçion a la salina y hize buscar las chatas conque sacaban la sal y se hallaron doze y las quemaron. Y no envie jente detras de los dichos nauios por considerar que yban vaçios y lijeros y siendo señores de la mar y que pudieran bolber a tocarme arma al lugar. Y al yrse su viaje bo-

luieron a hazer agua al dicho valle y entonses me pareçio mejor ocasion.

Y enbie veinte y sinco hombres y les hizieron vna enboscada sobre el agua, donde la auian de tomar, y entrando dos lanchas a hazerla se las ganaron y trajeron a esta çiudad, matandoles toda la jente.

Ellos se fueron su viaje y por la falta de jente que tenian que les he muerto, les sera forçoso desamparar tres o quatro naos en la mar, para marinar las demas, o se an de perder todas por nauegar en demanda del norte y en medio del ymbierno, donde an de hallar muchos tiempos.

A quinze deste pressente mes de henero llegaron dos vrcas a sacar sal. Mandelas reconoçer para ber la fuerça que trayan, que porte y artilleria, y con la relacion que me trajeron pase alla con quarenta vezinos y vnos pocos de yndios flecheros y les hize vna enboscada. Mataronse treze flamencos y hize nueue priçioneros que traje a esta çiudad y tengo en ella.

Y lo mas que se les a podido entender es questa mouida toda Flandes a venir por sal.

Y a otro dia despues deste suçeso entraron veinte y siete naos en el dicho puerto de la salina, y las mas dellas mui grueças. Y al punto arrojaron sobre quinientos arcabuçeros y mosqueteros en tierra y hizieron dos fuertes, vno sobre la salina (en que plantaron treze pieças) y tiene mas de sinquenta hombres dentro; y en la distançia que ay de alli a la mar tienen otro en que tienen sinco pieças.

Y para toda esta jente aun no tengo çiento y veinte hombres. Y en vn lugar vn quarto de legua de la mar y dos de donde ellos estan, desparramado y abierto. Y sobre todos estos daños no tener muniçiones nengunas para pelear, de lo que enbio testimonio. A su magestad
(p. 3) suplico/ enbie el breue remedio que conuiene para remedio de tantos daños como le abiso pueden venir y como constaran por la ynformaçion que enbio de todo.

Porque si el enemigo se fortifica, se hara dueño desta prouinçia y la ganara, y la isla Margarita y Caracas, por estar esto a su varlouento, y aun Cartagena y Puerto Velo, que en seis dias a lo mas se ba alla, y aun los

galeones de la plata no estan siguros, pos juntarse aqui ciento y doscientas vrcas....
..Cumana, y henero 31 de 1622.

Don Diego de Arroyo Daza
(Rubricado)./....

Archivo de Indias, 42-1-16/11.

Document No. 6.

Don Diego de Arroyo Daza aan de Kroon, Cumana, 15 April 1623.

†

(p. 1.) En veinte y ocho de enero escriui a vuestra magestad con Gaspar Flores de Caldauilla, y para ello tome una fragata de un vezino de la ysla Margarita, y di cuenta vuestra magestad de como en veinte y siete de nobiembre pasado llegaron quarenta y tres nauios gruesos y muy artillados olandeses y me batieron el fuerte dos dias con infinita artilleria. Y dia de San Andres arrojaron en sus lanchas mas de mill hombres i me uinieron a dar asalto a el fuerte.

Yo los espere, las espaldas a la muralla del fuerte questaua leuantando, conque le auia acauado de serrar, i cubierto con un trincheron que hiçe para el efeto, i una estrada encubierta, por donde saque mi poca jente. El enemigo peleo balerosamente i llego a estar a pica del trincheron que despues de Dios me dio la uitoria.

Y andandose peleando furiosamente, cayo muerto su jeneral que los capitaneaba, i otros quatro capitanes. Con lo qual empesaron a mostrar flaquesa, i yo lo conosi, y les di el Santiago, arojando parte de mi jente por ensima del trincheron con mi tiniente y ayudante de sarjento mayor. I siguiose la uitoria asta embarcarlos. Y dejaron muchas armas de fuego, i picas, i se hallo un rramal de trinchera siem paços del fuerte de otros tantos y lo tenian hecho a medio muslo.

Y llegadas las lanchas a las naos abatio la capitana las uanderas y largo los cables por la mano i dio la bela y salio huyendo del puerto donde estaban dadas fondo, sin estimar el artilleria del fuerte por rreconoser era poca y sin balas de cadena, pues no desarbolaua ningun nabio, y malos artilleros. Siguieron a la capitana todos los demas i diles muchas cargas con la poca artilleria que me quedo, pues de dies piesas que vuestra magestad me ymbio se
(p. 2.) autian/ rreuentado las quatro, descubriendo la cras y rremiendos.

Fueronse a dar fondo a la Rancheria Bieja, que es a la otra parte de el puerto donde no alcansa la artilleria del fuerte, i de alli me escriuieron dos cartas que las ymbie orijinalmente i rremito los traslados, pidiendome les rrindiese el fuerte, abiendoles llegado otros quinze nauios, que por todos eran sinquenta y ocho. Respondiles como leal basallo de vuestra magestad. Fueronse, aviendome tenido sitiado diesiseys dias.

De un prisionero que me trujeron mal herido supe que uno de los que cayeron junto a el trincheron, que traia una pica, era el jeneral, porque hiçe lo reconosiera. I declaro uenian a fortificarse, i al rreualaje del agua se hallaron muchas tejas quebradas.

I a los doçe de enero llegaron otros quarenta i un nauios de gran fuerça i tambien batieron el fuerte dos dias i el uno dellos tiraron mas de mill i quinientas piesas i me siñeron el fuerte por dos partes. Y estando echando armas en sus lanchas, al abrigo de las naos, se les asertaron algunos buenos tiros, conque se leuaron y fueron a surjir donde los pasados, auiendose arrojado a el puerto una almiranta i otra nao, por falta de artilleria i artilleros, que lo sauen mui bien rreconoçer. Finalmente, se estubieron dies dias, haçiendo grandes dilijençias para sacar sal, y no les balio, i se fueron.

I antes desto auian benido sinco, y depues aca an benido dos, cada uno de por si, que asta oi son por todos siento y seys nauios, que se les a quitado dos millones de prouecho de la sal que auian de cargar, porque en Olanda haçen de una desta tres, i la uenden cada fanega a quatro o sinco ducados, i uenefician sus cosechas de pescado, queço y manteca i sesina, de que hinchan todo el mundo.

I ademas quel daño que les hiçe en esto, quedan per-

didos del gasto de la armaçon, que de fuerza a de ser mucha, i tres naos que les eche a pique, i todas las mas destrosadas. I mas de tresientos ombres que les mate en el asalto y con el artilleria a las dos tropas.

De donde se puede presumir que como cosa que tanto les ymporta, pueden contribuir los mercaderes y haçer armada y benir a batirme y sitiarme el fuerte con jente pagada, y asi combiene a el seruicio de vuestra magestad socorrerme mui a priesa con otros quatrosientos ombres y sinquenta piesas . . . /

(p. 3.) . . se me an juntado dos desayudadores mui grandes. El uno es Don Andres Rodriguez de Billegas, gouernador de la isla Margarita, y el Contador Delgadillo, que lo es desta prouinsia, que se an aliado a desdorar y desminuir las bitorias que Dios a dado a vuestra magestad por mi mano, que conçiderado la muchadumbre de nabios i enemigos que me asaltaron i batieron, i la poca jente que vuestra magestad me imbio i la poca artilleria y munisiones y malos artilleros i jente biçoña que en su bida se uido con enemigos, i un fuerte que le acauaba de serrar de fajinas i que por ser tan breue no auia hecho caualleros ni traueses, i rresistir a tantos enemigos i bateria, no se que aya auido tan gran bitoria en el mundo.

Finalmente me a escrito el dicho gouernador de la Margarita que eran quatro belitres descalços, i que solo saltaron en tierra a rreconoser el fuerte, i que solo mate cuatro o sinco, auiendo ido perçonas (suyas i mias) con un escriuano a ver las sepulturas, i auerse hallado mas de
(p. 4.) duçientos/ cuerpos de la primera esquadra, sin los que mate en la sigunda, y me diçe su pareçer de que no conbiene fuerte, por el mucho gasto . . . / . .

(p. 6.) E menester haçer un fuertesillo, capas de quarenta ombres, cuatro piesas i algunos pedreros para defender el echar jente en tierra por donde la echaron, y que no puedan sacar artilleria para plantarme uateria; i otro en otra subida para el dicho efeto, i una plataforma uaja para la defensa del surjidero, porque la artilleria del fuerte por la iminensia ase malos tiros. Con lo que quedara inispunable.

Y vuestra magestad lo tenga por uien en consideraçion que la Hauana solo sirue de uenta a las armadas, Puerto Rico de que el enemigo no ocupe aquel puesto, i que aqui

se defiende un tesoro, que lo es la sal para los olandeses, conque dan guerra a vuestra magestad, i que no se hagan dueños della fortificandose, que si lo hiçiesen serian dueños desta prouinsia, yala Margarita, Caracas y de toda Tierra Firme, pues de aqui a Cartajena es uiaje de sinco singladuras, por estar a barlouento, i pueden alentarçe con muchidumbre de nauios a enbestir los galeones de la plata. Y todos estos incombinientes se asiguran con sustentar este puesto. Tanto mas con tan dichosos primsipios. I la ispirencia a mostrado que teniendo vuestra majestad guardado el estrecho, no tienen nauegacion que haçer sino esta i la de la Yndia Oriental, donde es mui dudosa la ganansia; i les sera fuerça rrendirse i dar la obidençia a vuestra magestad, a quien guarde Dios como la Xptiandad i sus vasallos emos menester.

Cumana, 15 de abril, 1623 ....

Don Diego de Arroyo Daza
(Rubricado)/....

Archivo de Indias, 54-4-9, St° D° 187, H 24.

Document No. 7.

RAPPORT VAN DE DOOR DON JUAN DE VARGAS MACHUCA BEWEZEN DIENSTEN, OPGEMAAKT OP 2 AUGUSTUS 1629.

†

(p 3.) ....Y auiendo salido con licencia del gouernador de Puerto Rico para esta corte el año de 622, arribò a la ciudad de Cumana, adonde Don Diego de Arroyo, gouernador della. Y por auer llegado en aquella ocasion el socorro de infanteria, artilleria, pertrechos, armas y municiones que su magestad embiò para fundar el fuerte de Santiago de Araya (*sic*) y defender las salinas .... Y por auer mandado su magestad al dicho gouernador por su real cedula pusiesse tiniente en el dicho fuerte, de las partes y calidades que conuenia, y concurrir en el dicho
(p. 4) Capitan / don Iuan de Vargas, le nonbrò y dio titulo de

tiniente de la dicha fuerça, donde ha seruido la dicha plaça y acudido a todas las faenas de terraplenos, faxinas y otras cosas necessarias para su defensa, con mucha puntualidad por su persona, y diciplinò la infanteria, por ser alguna visoña.

Y en la ocasion de las 58 vrcas de enemigos olandeses que batieron la fuerça tres dias desde sus naos con mucha suma de artilleria, el dicho Capitan don Iuan de Vargas, teniente della, trabajo aquella noche en hazer vna estrada encubierta y vn trincheron en las partes por donde se entendia que el enemigo auia de acometer al dicho fuerte, sin cessar de noche y de dia.

Y hizo que se disparasse el artilleria quando las dichas naos ivan entrando en el dicho puerto. Y viendo el dicho tiniente que los artilleros no hazian efeto con las valas della, el mismo assestò vna pieça, y metio la vala por la proa de la capitana del enemigo, conque le hizo mucho daño. Y ordenò al condestable que requiriesse todos los puntos del artilleria, para que hiziesse efeto.

Y assimismo el dicho tiniente salia de noche a reconocer si el enemigo echaua gente en tierra, y a impedir el que la echasse. Y mediante lo dicho, el miercoles siguiente, quando el enemigo echò la gente en tierra, y con el esquadron que formò de mas de 500 honbres con que acometiò al dicho fuerte, apellidando „Flandes!" por la parte del trincheron donde estaua el dicho tiniente con la mosqueteria, animando a los soldados, sacò dos o tres dellos del puesto donde estauan y los subio a la muralla, desde donde estando peleando se oyò dezir: „El de la vandera es muerto!" Y luego el dicho tiniente apellidò: „Vitoria!" y salio con vna esquadra siguiendo la dicha vitoria, haziendo retirar el enemigo — — con la demas gente que auia quedado del dicho enemigo, leuantando vn ramal de trinchea — —, y siguiò el alcance hasta hazerle embarcar, matando muchos de los dichos enemigos, los quales dexaron en tierra cantidad de armas, palas, azadas, y otros pertrechos, que lleuò el dicho tiniente a la
(p. 5.) fuerça, quedando la victoria por su magestad . . . / . . .

Y auiendo embiado el dicho enemigo desde sus naos dos cartas al dicho gouernador en diferentes dias, con vanderas de paz, fue el dicho Capitan don Iuan de Vargas y las traxo, boluiendo con la respuesta a su mensajero, y

le requiriò no echasse gente en tierra porque se la auia de degollar, con lo qual se fue la dicha armada.

Y auiendo llegado otras cinco naos gruessas y viniendo la buelta de la dicha fuerça vna lancha con vandera de paz, salio el dicho Capitan don Iuan de Vargas a reconocer lo que queria, y prendio vno de los dichos enemigos, y lo truxo vendados los ojos, de quien se tomò nueuas si venia otra tropa, y lo boluio a embarcar por orden del dicho gouernador.

Y despues desto vinieron otras 41 naos de olandeses, que batieron el fuerte dos dias y hizieron demonstracion de querer echar gente en tierra. Y assi a estos nauios, como a los passados, el dicho Capitan don Iuan de Vargas les hizo muchas emboscadas de importancia, conque el dicho enemigo no consiguio su intento, impidiendo el saltar en tierra .... se defendio la fuerça de Araya y no consiguio lleuar la sal el enemigo ....

Archivo de Indias, 54-1-1.

II.

BOUDEWIJN HENDRIKSZOON

1. Op Portorico

September—December 1625

Document No. 8.

(p. 1.) JUAN DE HARO AAN DON DIEGO DE ACUNA, SAN FELIPE DEL MORRO, PORTORICO, 25 SEPTEMBER 1625.

†

Ayer miercoles, 24 deste, parecieron sobre esta costa vna armada de olandeses e yngleses, y teniendo prebenidos todos los puestos neçesarios, como conbenia al rreal serbiçio, oy, juebes, a la vna del dia, teniendo el esquadron hecho, con biento fresco se arrojaron por la barra deste puerto, y los artilleros de la fuersa, como tan poco diestros, no asertaron a dar en ningun bajel, de suerte que sin ningun daño ni rriesgo dieron fondo en el puerto 17 naos, y otra quedo fuera sotabentada. Y casi toda la gente de la tierra y muchos soldados pagados desanpararon sus banderas, y me dejaron solo, metidos en el monte. A todas estas actiones acudio mi anteçesor Don Juan de Bargas come quien es. Y biendonos con poca gente nos rretiramos a este Morro, donde quedamos bien neseçitados de bastimentos, por estar este lugar tan falto rrespeto de las tormentas.

Y ansi determine enbiar a vuestra señoria a el Capitan Manuel Bahamon de Lugo para que como persona que se hallo presente ynformara a vuestra señoria, a quien suplico se sirba de mandarme socorrer con bastimentos, porque escasamente tendre para sustentarme vn mes.

Tanbien esta este Morro falto de polbora. En Madrid di hartas boses por ella. No se me dio, ni otras cossas combinientes para semejantes ocaçiones.

Con esta ba vna carta para su magestad en el rreal consejo de las Yndias que ynportara su brebe despacho, para que se sepa de la suerte que quedo. Tanbien escribo a la Habana por si acaso estan alli los galeones, que si
(p. 2.) me socorren/ con brebedad, no saldra nabio del puerto; de que rresultara muy gran serbiçio a su magestad. La Dibina guarde a vuestra señoria con el acresentamiento que puede.

Desta fuersa de San Phelipe del Morro, 25 de septiembre de 1625 años.

Y adbierto que la poca polbora que habia hera mui mala.

Juan de Haro, . . . / . . .

Archivo de Indias, 53-4-15, 6ª, St° D° 55, H 6-1.

Document No. 9.

JUAN DE HARO AAN ALONSO DE FIGUEROA, SAN FELIPE DEL MORRO, 30 SEPTEMBER 1625.

†

(f. 4.) . . . . Anoche llego aqui Francisco Martin de Librixa y me dio su papel de vuestra merced, en que ueo el cuydado que les da nuestra aprettura, que no siento tanto la del enemigo como la falta de los vastimentos, por que ay muy pocos; y asi vuestra merced a de poner todo el esfuerco posible en socorrerme con todo el casaue y carne que pudiere, que haçiendolo anssi ynportara mas su persona de vuestra merced que la mia.

Y para que se pueda defender de alguna lancha que le vaya a hacer daño, ynuio doçe libras de poluora y cient valas de arcabus. Vuestra merced les reparta y la haga ajustar a las armas, que con esto, y el cuydado que de vuestra merced me prometo, no dexara de enplearse todo vien.

El vastimento que vuestra merced ynuiare venga con el recatto y cuydado que conuiene; y si fuere varco, que venga por la mar a fuera, de suerte que lleguen a la plataforma de auaxo a la media noche, porque con eso se boluera sin que sea uisto; e ynviara vuestra merced con el vna persona de quien se tenga satisfaçion. Y en casso que no aya uarco, con canoa cada noche yr remitiendo vn poco. Vuestra merced lo hordenara como este mexor.

(f. 4 rev.) No me parece que los cañauerales les pueden ser de/ provecho a los enemigos cuando lleguen ay, y asi podra vuestra merced dexarlos en pie; y el ganado, con tres o cuatro personas aperreallo y echallo el monte adentro,

porque despues nos podria hacer falta si agora los matassemos.

Y en quanto el auiso que vuestra merced despacho a Sancto Domingo, me parece bien.

La comision y horden que lleuo vuestra merced, execute en todo y en particular sobre la comida, que es lo que mas cuydado nos da; y por que vuestra merced lo hara todo como espero no dire mas de que le guarde Dios muchos años.

Desta fuerça y septiembre.... 30 de 1625 años....

Archivo de Indias, 54-3-21, St° D° 170, H 5-1.

Document No. 10.

JUAN DE HARO AAN ALONSO DE FIGUEROA, SAN FELIPE DEL MORRO, 4 OCTOBER 1625.

†

(f. 5.) .... Anoche reçiui su carta de vuestra merced, y vien moxada, por que tubimos tan mala suerte con ueynte cargas de casaue que ynuio el Capitan Pedro de Villate, que lo senti harto; pero en fin, con el cuydado de vuestra merced y de los demas me hallo alentado, y no con anbre. Y aca lo voy rigiendo de manera que nos dure, por que no doy mas de a seis onsas por cauesa, y desta manera como yo y mis camaradas.

El damazagua y xaguey y vejuco de calauassa receui, que me e holgado con ello, porque todo es vien menester; y particular mente el xaguey para hacer cuerda, porque tengo poca, y la que ay, querriala conseruar para apretadas ocaciones. De lo vno y lo ottro me enuiara vuestra merced lo que pudiere en todas las canoas que vinieren, y cassaue y sal y carne salada, y algunos guebos para los heridos, y si vbiere algun xauon para lauar.

Anoche me entregaron al olandes, que es honbre de poca sustancia.

Esta noche hise vna salida, que si como la dispusse se executara no quedara honbre viuo en las trincheras. Con

todo esso, me truxeron vno viuo y mataron muchos, sin perder de nuestra parte ningunos ni heridomelos.

Esta lleua Don Andres Botello, a quien dara vuestra merced en credito de todo que a mi perssona de lo que va a tratar, que si se hace como yo espero seria muy pusible degollar a todos estos enemigos, que es jente ruin y sin valor. Con los cient honbres que desseo vengan a lo que dira Don Andres, vendra vuestra merced, si sse hallare para ello; y sino, venga con ellos Juan Perez, que me disen es honbre alentado y de resolucion v el que a vuestra merced le pareciere mas aproposito, consultandolo con dicho Don Andres; que de la resolucion que truxere la tomare yo tanuien, para el mismo tiempo y ora y con la seña que se quedare, para que a un mismo tiempo se haga la facçion.

(f. 5 v.) Disenme que esta ay vn honbre que llaman Juan de Prada,/ carpintero que saue hablar flamenco. Entreguele vuestra merced al Capitan don Andres para exssaminar a estos priçioneross que tengo aqui.

Y para la resoluçion de todo no aguardo mas de al portador, que le traiga Dios con uien. Y a vuestra merced guarde como deseo.

Deste castillo y .... 4 de ottubre, 1625.

Juan de Haro....

Archivo de Indias, 54-3-21, St° D° 170.

Document No. 11.

JUAN DE HARO AAN ALONSO DE FIGUEROA, SAN FELIPE DEL MORRO, 6 OCTOBER 1625.

†

(f. 5 v.) ....Don Andres lleua horden de que con toda cuanta gente se pudiere juntar venga con vna tropa; y Pedro (f. 6.) de Villate con otra; y Francisco Daza con otra; / y vengan a la ciudad para el dia que me auisaren, para que yo enuie de aqui ottra tropa de sient honbres para acauar con estos erexes. Espero en Dios no a de voluer

ninguno a su tierra ni nauio. Tanuien lleua horden para enuestir al Cañuelo y degollar los que alli estan, que yo estare alerta aca para el regosixo.

Y acauado con esto vendra el dicho Capitan don Andres Votello y con el venga Juan Perez y todos los demas que les pareciere son de satisfacion, para lleuarlos a la puente; y de mi parte dira vuestra merced a Juan Perez que le sere buen amigo en todas ocaciones.

Dos olandeses que vinieron de la puente, con ottros dos que yo aca tenia, desamine anoche. Todoss disen cassi vna misma cossa y toda es canalla.

En lo demas que toca a ynuiarme bastimentos no tengo que encargar a vuestra merced, pues veo con el cuydado con que lo hace.

Todo lo encamine dios y guarde a vuestra merced como desseo.

Deste castillo y .... 6 de ottubre 1625 años.

Juan de Haro....

Archivo de Indias, 54-3-21, St° D° 170.

Document No. 12.

JUAN DE HARO AAN ALONSO DE FIGUEROA, SAN FELIPE DEL MORRO, 20 OCTOBER 1625.

†

(f. 9 v.) ....Reciui anoche la de 17 de septiembre, (*sic*) y se sierto de su prudençia de vuestra merced que en todo asierta y asertara; pero dueleme mucho con auer ay docientos y ochenta honbres de San German, Cuamo y el Arressuio, y los de todos esos yngenios, estemos sin haçer nada y que todos por alla quieran ser cauesas; y anssi a todos escriuo que dexen para la seguridad de la uoca de Bayamon 50 honbres y para la de la puente 40, y que todo el demas resto me uenga aqui. Y esto a de ser sin falta ni dilacion, pues Dios nos a dado cuatro lanchas en que puedan venir aqui, en tres o cuatro caminos hasta el amanecer. Que yo espero en Dioss que con

esto se bolueran vuestras mercedes a sus casas, auiendo conseguido la uitoria que todos desseamos y esta tanuien a todos los vezinos de esta ysla. Y esto que hordeno a de ayudar vuestra merced con todo su balor a que se execute, que en la tardanssa esta el peligro.

Tress canoas tube esta mañana en que reciui 25 cargas de casaue y 34 arrobas y sinco bohotes de carne, y con el buen animo que vuestra merced me da que hara ay cien cargas de casaue espero que no me a de falter nada; con que me hallo agradecido de su cuydado de vuestra merced y su magestad muy seruido, de qui a su tienpo se le dara cuenta.

Guarde Nuestro Señor a vuestra merced como deseo.

Deste castillo .... y 20 de ottubre, 1625.

(p. 10.) Oy despache de aqui vna canoa con gente / para que salieran de Bayamon a guardar una fregata que pareçio por sotauento, que entiendo es de Sancto Domingo; y al punto que bueluan se a de executar lo que hordeno.

Oluidadoseme auia de deçir que ynporta mucho que venga Pedro Martin el herrero y veinte sacos de caruon, una docena de hastas para lanadas y atacadores, y quatro jornales de bexuco.

Juan de Haro.

Maria Marauer, muger de Amaro de Montes, artillero, le mato vna piessa de artilleria su marido. Va con sus hijos. Vuestra merced me hara muy gran merçed de anpararla en todo cuanto se ofreçiere que es obra buena y para su tiempo le an ssacado de limosna mas de cient pesos entre la gente desta ffuerza ....

Archivo de Indias, 54-3-21, St° D° 170.

Document No. 13.

Juan de Haro aan Don Diego de Acuna, San Felipe del Morro, 20 October 1625.

†

(p. 1.) El alcalde de la villa de San Jerman me ynbio por tierra la de vuestra señoria que estime en lo que es rrason, asi en saber de la salud de vuestra señoria como ber el cuydado con que acudio a dar abiso a su magestad del estado en que esta esta fuersa, que aunque yo e despachado a la Habana persona de confiansa que haga lo propio y de alli me ynbie bastimentos y municiones, me e holgado que vuestra señoria aya despachado, pues segun la quenta a que nabega el aviso 16 dias, que en estas ocaciones es de ynportançia; tanbien lo sera los bastimentos que vuestra señoria me abisa ynbiara, aunque la mayor neseçidad que oy tengo es de polbora, cuerda y gente, y asi suplico a vuestra señoria si ser puede me socorra con alguna.

El dia de San Francisco en la noche heche quarenta honbres fuera deste castillo, y en las trincheras del enemigo mataron algunos; y otro dia siguiente a medio dia bolbieron a salir, y les mataron 20 o 30, y quitaron mosquetes, alabardas, benablos, y otros despojos, haciendoles rretirar.

Y abiendose apoderado el enemigo de vna fuersesuela que llaman el Cañuelo, frontero deste castillo, una noche les di Sanctiago y los rrendi a los que estaban de guarniçion, y a otras lanchas que binieron en su socorro. Y alli y en otra ocaçion el dia antes les e tomado quatro, y tengo 16 pricioneros sin mas de 100 que asta oy les e muerto, sin haberme costado vno sino solo el Sargento Mayor Garçia de Torres de vn balaso que acaso le dieron estando en vn caballero, que aunque son flacas bitorias son primiçias de alcansarla en lo prençipal, como confio en la misericordia de Dios.

Abiendose tomado las declaraciones a estos presos, disen salieron de Olanda 34 belas con sinco v 6 mil onbres de harmada hecha por mercaderes, que yban de socorro a la Baya; y que como hallaron mal rrecado serca de la

Carayba, ques costa del Braçil, se apartaron las 14 naos
(p. 2.) para la Mar del Sur y las demas binieron con pro/posito a este puerto por la notiçia que tenian de su poca defensa; y que desde que salieron de Olanda benian con ese yntento y alla se quedaban armando otras 12 naos para benilles de socorro.

Aqui e tenido abiso de San Jerman pasaron por aquella costa 12 naos. No se si son las del enemigo.

El estado en que estoy es este, y antes que llegue la fragata de vuestra señoria le doy esta para que se buelba, y doy horden que si la de los bastimentos aportare por aquella costa se le abise benga con cuydado, por que el enemigo trae fuera del puerto un nabio. De todo lo que vbiere adelante dare aviso a vuestra señoria, a quien guarde Dios como deseo.

Deste castillo de San Phelipe del Morro, a 20 de otubre, 1625.

Juan de Haro....

Archivo de Indias, 53-4-15, St° D° 55, 6ª.

Document No. 14.

JUAN DE HARO AAN DON DIEGO DE ACUNA, SAN FELIPE DEL MORRO, 2 NOVEMBER 1625.

†

(p. 1.) Estimo en tanto la mersed que vuestra señoria me haçe en la que rresebi con el alferes, que no hallo encareçimiento sino solo rreconoser la nueba obligaçion en que vuestra señoria me a puesto para serbirlo en todas las ocaçiones que se ofreçieren; y bien creo del balor de vuestra señoria que sino ocupara esa plasa biniera a defender esta, pero confio en la misericordia de Dios que a de faboreser mi buen deseo y me a de dar bitoria contra estos erejes.

El estado en que oy estoy es que otro dia despues que el enemigo me escribio y rresibio mi rrespuesta — — que embio a vuestra señoria — —, comenso a quemar el pueblo, y al punto heche 200 honbres fuera, con los quales les

hise rretirar de las trincheras y cuerpos de guardia, embarcandose de tropel con algun daño; y luego hise acudir a apagar los fuegos, de manera que con la deligençia que se puso se rremedio poco menos de la mitad de la ciudad. La qual tengo ya libre del enemigo y otros dos fuertesillos de que se abia apoderado para que no me entrara socorro. An se le muerto mas de 200 honbres y tengo aqui 16 prisioneros y el perro con su gente en sus nabios. E plantado algunas piesas de artilleria en parte donde les e hecho gran bateria en la capitana y otras naos, que les a obligado a alexarse en la baya sin que puedan ser ofendidos della. E guarnesido los puestos nesesarios y ay oy en la çiudad 500 honbres, con que no bolbera a salir a tierra. Haga Dios lo que fuere serbido, que yo de mi parte hare lo que tengo obligaçion hasta morir por mi rrey y señor.

El socorro que vuestra señoria me hiso mersed con el alferes rresebi, que es honbre de cuydado. Lo que agora se ofreçe suplicar a vuestra señoria es que con la mayor brebedad que ser pueda vuestra señoria me ynbie las
(p. 2.) mediçinas contenidas / en la memoria que ba con esta; que ay muchos enfermos, y falta dellas, y es lastimosa cosa mueran estos pobres por no haber con que curarles.

Muy gran perdida a sido la del situado deste presidio, que tengo nuebas se perdio en boca de canal porque no guardo la ynstruçion que llebo, y asi no quiso entrar en la Habana; y aunque agora estoy ocupado en cosas de guerra e comensado a proçeder contra los fiadores del maestre de plata con secresto de bienes para asegurar la hacienda de su magestad. Ciento mucho esta desgraçia, porque la ynfanteria esta desnuda y la tierra sin rropa y asi sera fuersa balerme de vuestra señoria, a quien suplico por mi quenta se me conpren las cosas contenidas en la memoria que ba con esta para bestir la gente, asigurando que lo que montare librare en el çituado que se a de yr a cobrar el año que biene. Y que esto se me ynbie luego.

Al alferes encomende plantasse tres piesas de artilleria en parte superior a el enemigo y el lo hiso tan bien que prometo a vuestra señoria que acudio como onrrado soldado; de manera que el enemigo rresibio mucho daño con la bateria que le hiso, pues le obligo a rretirarse mas lejos. Merese que por su cuydado vuestra señoria le haga mersed.

A quien guarde Nuestro Señor muchos años como puede.

Deste castillo de San Phelipe del Morro a 2 de nouiembre de 1625.

La mayor nesesidad que al presente ay es polbora. Si vuestra señoria me pudiere socorrer con alguna lo estimare.

Ay enbio el ygles que quisiera tenerle con los que quedan para haorcarlos.

El Sargento Mayor Garçia de Torres, yendo a rretirar vnas postas a la muralla, le dieron vn mosquetaso de que murio....

Juan de Haro.

El alferes lleba un tronpeta del enemigo que solo
(p. 3.) vuestra señoria me lo pudiera sacar; los quinçe que / me quedan yo los enbiare presto al ynfierno si antes ellos no quisieren yrse a el cielo. Y este priçionero no le enbio a vuestra señoria sino a mi señora Doña Ana, a quien veso las manos y que aqui tiene mi señora vn sudito a
(p. 4.) quien mandar./....

Archivo de Indias, 53-4-15, St° D° 55, 6-4.

Document No. 15.

DE DOOR JUAN DE ACENSIO BEWEZEN DIENSTEN; VRAGENLIJST, VOORGELEGD TE PORTORICO, 1 DECEMBER 1625.

†

(p. 1.) En la çiudad de Puerto Rico, en primero dia del mes de diçienbre de mill y seiscientos y veinte y cinco años, ante el Señor Capitan Alonso de Figueroa, alcalde hordinario en ella, fue leyda esta peticion de preguntas que presento el contenido en ella, de que doy fee.

Francisco de Billegas, escribano.

Peticion. Juan Açensio, vecino de esta çiudad, como mexor de derecho lugar aya, parezco ante vuestra merced y digo que al mio conbiene haçer ynformacion

de lo mucho y bien que serui a su magestad en la entrada de la armada olandessa en este puerto y sitio del castillo y fuerte de San Phelipe del Morro; por tanto, a vuestra merced pido y suplico mande reçeuir la dicha ynformacion que ofresco, y dada mandarme dar vno, dos o mas traslados autoriçados, ynterponiendo vuestra merced su autoridad y pareçer al pie de la dicha ynformacion, que en ello reçeuire merced con justicia, etta.

Otro si suplico a vuestra merced mande se exssaminen los testigos por el tenor deste ynterrogatorio, de que hago presentaçion, con el juramento neçesario; pido segun vt supra.

Preguntas por parte de Juan Açensio, vecino desta çiudad, en la ynformacion que haçe de sus seruiçios en la entrada del enemigo olandes en este puerto y sitio del castillo de San Phelipe del Morro; son las siguientes:

1. Si conoçen al dicho Juan Açensio y tienen noticia de la entrada del enemigo olandes en este puerto.

2. Si saben que el dicho Juan Açensio el dia que entro la armada olandessa fue marchando en compañia del Capitan Juan de Amezqueta hasta la parte y sitio de la caleta, puesto que dieron al dicho capitan a defenderle no echase en el jente el enemigo; del qual bino horden del señor gouernador para que se retirasen aquella tarde a la fuerça del Morro, de adonde le mando el dicho señor gouernador saliesse el dicho Juan Açensio a traer del lugar bastimentos, como lo hiço, y llebo todos los que pudo de bizcochos y quessos; digan lo que saben.

3. Si saben que la primera noche siguiente que el enemigo sitio la dicha fuerça de San Phelipe del Morro el dicho señor gouernador escoxio al dicho Juan Açensio
(p. 2.) para salir por espia a rreconoçer los / puestos que tenia ocupados el enemigo, por tenerle por honbre animosso y de satisfaçion; y en essa conformidad salio y reconoçio los cuerpos de guardia que tenia en el lugar, y cantidad de jente que en ellos bio, poco mas u menos; y rreconoçio los puestos donde enpeçauan a haçer las trincheras; digan lo que saben.

4. Yten si saben que auiendo el dicho Juan Açensio dado muy buena quenta de su persona en la salida que hiço por espia a la çiudad y trincheras en la primera noche que se apodero el enemigo del lugar, como lo dice

la pregunta de arriua, el dicho señor gouernador le boluio a enbiar otras muchas noches, ynterpolandolas porque descanssase, a rreconoçer las trincheras que el dicho enemigo haçia, y a procurar le coxiesse vna espia de las del enemigo, para saber el estado en que estaban; y teniendo muy gran animo y bigilançia las noches que salia daba muy buena razon de lo que haçia el dicho olandes, y en vna de las dichas noches que salio, a la terçera noche, encontro vna espia quarenta passos del ffosso del dicho castillo, y llegando a rreconoçella, çerro con ella, y la prendio y llebo al dicho señor gouernador; de la qual se entendio el estado de las cossas del sitio que tenian, en que hiço vn muy gran seruiçio a su magestad; digan lo que saben.

5. Si sauen que el dia de la Naual, a las honçe del dia, saliendo el Capitan Juan de Amezqueta con quarenta y çinco ynfantes a dar asalto a las trincheras del enemigo por la parte mas fuerte que tenian, fue el dicho Juan Açensio vno de los que con el dicho cappitan salieron, llebando vn templon por armas, señalandose en ser de los delanteros y de los primeros que ynbistieron a las trincheras, corriendo por ellas tras los olandeses, haçiendo en ellos muy grande estrago, y entre seis o siete que mato fue vno dellos vn biçarro olandes, que por las ynsinias y armas — — que otros soldados le despojaron — — dixeron los prisioneros que era vn capitan y sargento mayor y el mas haliente de larmada, y lo mostro el serlo, ques en toda vna cortina de trincheras no vbo otro que le hiciese rrostro al dicho Juan Açensio sino este sargento mayor, y se defendio como baliente, y de no encontrar
(p. 3.) con el dicho / Juan Açensio se entiende haria mucho daño antes que le matasen; digan lo que saben.

6. Si saben que saliendo el Capitan Juan de Amezqueta con ciento y veinte hombres a rretirar a el enemigo de las trincheras, estando quemando el lugar, fue vno de los que salieron el dicho Juan Açensio, y le nombro el dicho Capitan Amezqueta para entrar en el lugar a rreconoçer el estado de la rretirada del enemigo, quedandose la ynfanteria en el sitio del Calbario hasta donde siguieron a el enemigo, haçiendole retirar de las trincheras a ancas bueltas; digan ett.ª

7. Si saben que yendo el Cappitan don Andres con

cuatro lanchas en conpañia de vna nao en que yba el Capitan Pedro de Billate a barloar vna vrca olandessa que estaba encallada, se enbarco el dicho Juan Açensio con el dicho Don Andres en la capitana de las dichas lanchas; digan lo que saben.

8. Si sauen que desmantelando esta dicha vrca el enemigo, vna madrugada escura, enbarcandose con dos lanchas suyas y saliendose por el puerto, fue el Cappitan don Andres tras dellas con quatro lanchas; el dicho Juan Açensio fue en la capitana de las dichas lanchas con el dicho Don Andres; digan lo que saben.

9. Yten de publica boz y fama ett.ª Juan Açensio....

Archivo de Indias, 54-3-21.

Document No. 16.

DE DOOR JUAN PEREZ EL BUENO BEWEZEN DIENSTEN; VRAGENLIJST, VOORGELEGD TE PORTORICO, 13 JANUARI 1626.

†

(p. 1.) En la ciudad de Puerto Rico, en trece dias del mes de henero de mill y seyscientos y veinte y seis años, ante el Señor don Diego Menendez de Baldez, alcalde hordinario en esta dicha ciudad, fue leyda esta peticion de preguntas que presento el contenido en ella, de que doy fee &ª.

Francisco de Billegas, escriuano.

Peticion. Juan Peres el Bueno, vezino desta ciudad, como mejor aya lugar paresco ante vuestra merced y digo que a mi justicia combiene hazer ynformacion ad perpetuan rey memoriam, o como mas me conbenga, del seruicio que e hecho a su magestad en la benida del armada olandesa, general della Baudobino Enriquo, y en el sitio y serco de la fuerça de San Phelippe del Morro, para que ansi fecha presentarla ante su magestad y real consejo de Yndias, o donde a mi justicia conbiene; por

tanto a vuestra merced pido y suplico mande rrecibirme la dicha ynformacion, y que los testigos que presentare declaren debajo de juramento por el tenor y articulos del ynterogatorio abaxo declarado, y fecha se me den los testimonios y ttraslados autorizados que yo pidiere, en publica forma, ynterponiendo vuestra merced en cada vno y en su original su decreto y autoridad judicial; pido justicia y en lo necessario &ª.

1. Primeramente, si conocen a Juan Peres el Bueno, y de que tiempo a esta parte, y de la entrada del enemigo olandes, general della Baudobino Enrrico, y serco y sitio de la fuerça de San Phelipe del Morro; digan los testigos lo que saben, &ª.

2. Y si saben que el dicho Juan Peres el Bueno, al tiempo y quando bino la armada del enemigo, estaua enfermo en la cama en el sitio que llaman de las Marismas, distante de la ciudad y Morro quatro leguas, y sin embargo, desseando seruir a su magestad en esta ocasion y çeloso de su honrra, se bino a Bayamon, donde yba junta(r) do jente de la tierra para ofender al enemigo, que por estar en el puerto no pudo yr a la fuerça de San Phelipe del Morro; digan &ª.

3. Si saben que yendo el dicho Juan Perez de Bayamon a Cangrejos, y estando el dandoçe traça a tomar o que-
(p. 2.) mar vna nao del enemigo questaua surta junto / al puente, que es media legua de la ciudad, salió el dicho Juan Perez con quatro ombres a nado a ella, lleuando vn cartucho de poluora, el qual se le mojo, por cuya ocacion no surtio effeto su disignio.

Y bisto esto, por auer sido sentido, busco ottro medio y traça para haçer daño al enemigo, que fue yr a la boca del rio de Bayamon para tomar el fuerte que dicen del Cañuelo, en que estaua apoderado el enemigo; y yendo para executarlo, passo entre toda la armada con vna lancha y jente de la tierra en ella, y antes de entrar en la dicha boca encontraron dos lanchas del enemigo, que tenia ally para defender la entrada y salida del dicho rrio y que no se lleuassen bastimentos al Morro. Y preguntando la jente del enemigo „Quien bibe", por traça del dicho Juan Perez sse fueron mejorando y animando la gente, apercibiendose todos con sus armas, y en el ynstante el enemigo disparo pedreros, roqueros y

mosqueteria de las dichas lanchas, hiriendo alguna jente, sin enbargo de lo qual embistieron balerosamente, disparando a la vna lancha, matandoles toda su jente. Y la ottra biniendo de socorro, se echo al agua el dicho Juan Peres y les mato mucha jente; solamente se escaparon sinco onbres que se fueron huyendo. Acabado esto se fue el rio arriba para que se aderecasen las dichas lanchas, para con ellas salir el dia siguiente contra el enemigo, como se hiço, yendo por cabo el Cappitan don Andres Botello, el qual dexo al dicho Juan Peres como por cabo de la jente que con el quedo, encargandole el passo contra el enemigo, dandole orden repartiesse poluora y balas. Hizose asi y guardando en todo como buen soldado la dicha orden que le auian dado.

Y el enemigo, muy enojado del mal sucesso de la noche antes, enbio el dia siguiente siette lanchas con ducientos y sinquenta ombres con orden de lleuar la cabeça del dicho Cappitan don Andres. Las quatro lanchas binieron a la boca del dicho Rio de Bayamon, y las
(p. 3.) ottras tres por la Boca / Bieja que dicen. Y para que de todo fuese abisado, el dicho Juan Perez dejo vn soldado por cabo en vn puesto, y bisto por el las lanchas, abiso al dicho Juan Peres, el qual bino al ynstante con toda su jente, con grande animo, y puso vna enboscada en el monte, junto al dicho rio. Llegado que fue el enemigo, con gran colera y rabia fue disparando pedreros y mosqueteria, y salto en tierra; a lo qual el dicho Juan Peres, poniendo en orden su jente, le enbistio balerosamente, diciendo „Santiago! Aqui, españoles! Que es ruyn canalla y los auemos de matar a todos!" Y haciendo estrago en ellos, le fue matando y hiriendo mucha jente, haciendo huyr los pocos que quedauan a sus lanchas, que por no ser el sitio tan aproposito y estar en el agua, no los acabo de matar a todos; y fue dandoles carga toda la bera del rio, matandoles siempre jente en sus lanchas; digan &ª.

4. Si saben que el dicho Juan Peres, en compañia del dicho Capitan don Andres, fueron al fuerte del Cañuelo para rendirle, y fue el el primero que llego a la puerta del hasta rendirlo, y saben los testigos que sin su traça, orden y balor, no se riendiera; el qual le dio fuego. Matose mucha jente y tomaron bibos diez y seys olan-

deses. Y al ruydo de la artilleria y mosqueteria binieron de las naos dos lanchas de socorro, de las quales antes de llegar a tierra fueron embestidas, siendo el dicho Juan Perez el primero asi en esta ocaçion como en las demas, matandoles toda la jente de vna y mucha de la ottra, apoderandose de la vna lancha, y lo mismo vuiera hecho a la ottra si no que estaua mal herido de la jente del dicho fuerte; digan, &ª.

5. Si saben que el dicho Cappitan don Andres, yendo al Morro a lleuar los prisioneros, armas y ottros despojos, que fueron muchos, dexo por cabo al dicho Juan Peres, por la satisfaction tan grande que del tenia, de toda la jente que abia quedado; el qual estaua siempre animandoles y apercibiendoles para qualquier facion que se
(p. 4.) offreciera, como baleroso / y baliente soldado; digan &ª.

6. Si saben que al entrar el dicho Capitan don Andres por la puente quando se retiro el enemigo a sus naos, fue el dicho Juan Perez el primero que se echo en el agua a bista de los que estauan en la nao del enemigo que alli estaua, los quales les disparauan muchas balas de artilleria y mosqueteria; y sin embargo desto y del enemigo que estaua apoderado en la dicha puente y boqueron, fue el el primero, y dando boces „Bitoria! Bitoria!" animando a los demas, hasta que de todo se apoderaron del puente; digan &ª.

7. Si saben que despues de retirado el enemigo fue siempre el dicho Juan Perez en las lanchas por cabo a traer bastimentos a Cerro Gordo, que son por mar siette leguas del Morro, y a ottras partes, a bista del enemigo, por todo lo qual es merecedor el dicho Juan Peres el Bueno que su magestad le honrre, remunerandole los serbicios como baliente y animoso soldado; digan &ª.

8. Si saben que todo lo suso dicho es publico y notorio, publica bos y fama a todos los desta ciudad e ysla; digan &ª.

Juan Perez el Bueno....

Archivo de Indias, 54-3-21.

Document No. 17.

GETUIGSCHRIFT VAN DON ANDRES BOTELLO, BETREFFENDE DE DOOR JUAN PEREZ EL BUENO BEWEZEN DIENSTEN, PORTORICO, 8 FEBRUARI 1626.

†

(p. 1.) El Capitan don Andres Vasquez Botello, cabo nombrado de la jente de Vayamon y Cangrejos, por el Señor Gouernador Juan de Haro, al tienpo que entro la armada del enemigo olandes, jeneral Bodoyno Enrrico,

Çertifico que conosco a Juan Perez el Bueno, persona de mucha satisfaçion y baleroso soldado; y quando el gouernador me mando fuese a los puestos de Bayamon y Cangrejos le halle en Bayamon por cabo de vna esquadra de la jente que estaua alli.

Y por la satisfaçion tan grande que tenia le nonbre por cabo de çinquenta onbres que saque de aquel puesto para el de la puente por donde abia de dar el asalto a el enemigo, en al qual lleuo (*sic*) cerca vna nao para echar gente. Fue por mi orden a rreconoçerla en vna canao, con muy gran rriesgo de su persona y la rreconocio, y la noche siguiente fue con poluora a quemarla. Y por yr a nado se mojo, y no tubo efecto.

Embarcose comigo en vna lancha en que yo yba a rreconocer los puestos, lleuandole por cabo de la jente que yba en ella. Y esta noche, que encontre dos lanchas en la boca de Bayamon que enbesti, fue el primero que se echo a el agua, peleando como valiente soldado.

Y el dia siguiente, auiendo echado el enemigo siete lanchas a Bayamon, con su esquadra peleo el dicho Juan Perez balerosamente con los demas; les hiço rretirar.

Y el otro dia a la noche, en el asalto que se dio al fuerte del Cañuelo, ful de los primeros que saltaron en tierra, rrindiendo a vna lancha, y el primero que puso fuego a la puerta del fuerte por mi orden, hasta rrendirlo; el qual dexe alli por cabo aquella noche, por yr a dar quenta del buen suçeso al gouernador.

Y el dia que gane la puente, fue el primero que se echo al água.

Y paso a esta ciudad en mi conpañia, y ordinariamente andubo enbarcado en mi lancha cappitana por cabo de la jente della, y vltimamente a Çerro Gordo, siete leguas desta çiudad, a buscar el socorro que alli auian traydo de Santo Domingo, y dejandole sienpre por cauo en mi lugar por la mucha satisfaçion que del dicho Juan Perez el Bueno se a tenido y constarme que en todas las demas ocasiones de enemigos que se an ofreçido en esta ysla, como animoso y valeroso soldado a seruido a su magestad con mucha puntualidad.

Por lo qual es mereçedor de la merced que su magestad fuere seruido hazerle.

(p. 2.) Y de su pedimiento / di esta firmada de mi nonbre y sellada con el sello de mis armas.

Fecha en la çiudad de San Juan de Puerto Rico, en ocho de febrero de mill Y seisçientos y veinte y seis años.

Don Andres Botello y Cabrera (Rubricado).

(Hay un sello en pasta) ....

Archivo de Indias, 54-3-21, St° D° 170.

Document No. 18.

JUAN DE HARO AAN DE KROON, PORTORICO, 14 FEBRUARI EN 3 NOVEMBER 1626.

(p. 1.) Señor.

†

En carta de 20 de nouiembre del año pasado por uia de Santo Domingo di auiso a vuestra magestad muy en particular de la entrada del enemigo olandes en este puerto y de lo que suçedio hasta su retirada; y por estar en duda aya llegado a manos de vuestra magestad despache este auiso con copia de dicha carta, por donde bera vuestra magestad lo que paso hasta aquel punto, y desde entonzes aca dire lo que se ofreçe.

El destroço que se hizo a las naos del enemigo a la salida deste puerto fue de manera que le obligo yrse a reparar y arbolar al puerto de San Francisco, 20 leguas al sotabento deste, donde estuuo mas de vn mes aderençando su armada; y aunque en este tiempo yntento echar gente en tierra a tomar algunos bastimentos y agua para refresco, los vecinos de San German, que estauan aperçebidos con vn capitan que nombre de cuydado, poluora y balas que enuie, le defendieron la salida y mataron siete hombres, con que no se atreuieron mas.

E tenido auiso salieron de aquel puerto la buelta de la ysla Española y que los mas dias se descubren 13 v 14 naos muy enmaradas, que sigun esto aguardan las que an de salir de Santo Domingo cargadas con frutos de la tierra. Y por la declaracion que hiço vn portugues que el enemigo truxo del Brasil por prisionero y echo en Guadianilla con muger y hijos — — que hiçe traer aqui y ba con esta — —, bera vuestra magestad el disinio que truxo desde que salio de su tierra, y lo que aora tratauan entre ellos. E despachado a la ysla Margarita y Cumana, adbirtiendo a los gouernadores como este ladron anda de vna buelta y otra, para que esten con cuydado y auisen a Cartagena y a las demas partes que conbenga.

El nauio del enemigo que se quedo en este puerto, auise yria de aqui fletado por quenta de vuestra magestad y no tiene efeto, porque los ofiçiales reales me requirieron no le arresgase sin orden de vuestra ma-
(p. 2.) gestad, / protestandome los daños y perdidas; y asi me fue fuerça benderle en almoneda con asistencia de los ofiçiales reales en 9,200 pesos, sacando del seis piezas de artilleria de bronçe y siete de hierro colado — — las mejores que e visto aunque la vna abollada de vn balaço nuestro — —, poluora, y los demas pertrechos de guerra que se hallaron. Saldra de aqui dentro de dos meses. Llegada que sea si conuiene podra vuestra magestad mandar se tome para la armada real, porque dudo aya en ella mejor nao....

(p. 3.) ....La fortaleza vieja, bibienda de los gouernadores que esta en la ciudad, de la quema del enemigo quedaron solo las paredes; y con façilidad, a poca costa, ssiendo vuestra magestad seruido, se podra reedificar....

....Esta fuerça es mucho mayor que la de la Hauana....

(p. 4.) .... tiene neçesidad de reparar el daño que el enemigo le hizo....

(p. 5.) En lo que escriui a vuestra magestad por uia de Santo Domingo, de que ba con esta duplicado, di quenta a vuestra magestad que auian quemado 96 casas — — 46 de piedra y las demas de tablas — — y por esto, y auerseles perdido a los vecinos las alajas de sus casas, estan con mucho trauajo y descomodidad, pero todos alentados con tener vn rey tan cristianisimo que les a de amparar y fauoreçer con su poderosa mano. Los medios que para ello tengo escrito a vuestra magestad son enprestarles 50 mil ducados en quartos por 10 años — — que la paga desto sera sigura — — librados en la Nueua España sobre el situado en plata, en que ganara vuestra Magestad 5,800 ducados, que se ahorraran en dos años 2 mil del nauio que ba por el y 800 al capitan que lleua a cargo la cobranza, demas del siguro de no perderse como al año pasado....

El enemigo lleuo muchos negros, que es el seruicio que aqui tienen los vecinos; y en faltandoles no pueden acudir a la lauor del campo, y es ympusible que pasen sin ellos.

A 16 de henero tuue vn correo de la ciudad de San German, 30 leguas desta ciudad, en que me auisan que el enemigo olandes, que auia ydo a la costa de Santo Domingo, boluio al puerto de San Francisco, donde auia

(p. 6.) estado mas de vn mes, adereçandose. / Los de aquella villa le an muerto mas de 25 hombres que andauan desmandados, y le quitaron vna lancha con dos pedreros. Estan dando carena a algunas naos.

Enuiaronme vn muchacho de 20 años, de naçion balon, que el mismo huyo del enemigo y se bino a los de la tierra. Ele tomado su declaraçion que va con esta. Es cristiano y a estado en la corte de vuestra magestad, siendo lacayuelo del Marques de Rentin. Dize que tres nauios dieron vista a Santo Domingo y tiraron a la çiudad algunos cañonaços, y luego se boluieron a buscar los demas de su armada que estauan en la Saona; y todos tan mal parados del destroço que aqui se les hizo a la salida que les obligo a bolber al puerto que digo.

Tomaron en la costa de Santo Domingo dos fregatas cargadas de cueros y gengibre. La gente se fue al monte y el enemigo saco la carga y quemo las fregatas.

De los rencuentros con el enemigo salieron estropeados algunos soldados, y entre ellos Luis de la Rasa de vn brazo; y Pedro Perez de Seuilla, que le cortaron vna pierna; y a Francisco Nauarrete, vn brazo; y Blas de Mesa, estropeado de ottro. Suplico a vuestra magestad, pues los perdieron en su real seruicio como balientes, se sirua de hazerles merced para que pasen su uida....

(p. 7.) ....A 26 (*sic*) de henero salio el armada del enemigo de vn puerto de los de San German que se llama Guaraybo, donde en otra salida se le mataron mas de 14 hombres. La carta de mi teniente ynuio a vuestra magestad, en que me auisa como tenia pensamiento el enemigo de bolber aqui por su nao; y lo mismo a declarado vn negro del Capitan Juan de Amezqueta y otro de vn vezino, que auian lleuado y se huyeron y boluieron aqui, diziendo que deçia el general que esta nao era del Conde Mauriçio y que no podia yr sin ella, porque le cortaria la caueza; y la orden que dize que tenia dada que por el Cañuelo que

(p. 8.) digo entrarian diez v doçe lanchas, y por el puerto / tres nauios pequeños y la sacarian o quemarian. Con cuydado estoy y preuenido todo lo que se puede, aunque bien entiendo que no se atreueran a boluer.

A los postreros de henero tuue auiso de San German como la armada del enemigo auia salido del puerto donde estaua, y la bieron muy enmarada la buelta del norte, que sigun esta nauegaçion me persuado que van buelta de su tierra, porque sigun salieron de aqui tengo por ympusible puedan hazer facçion ninguna.

Don Andres Botello y Cabrera, natural de las yslas de Canaria, lleua este auiso. Vino aqui con vna nao suya, y le perdio, y todo lo que truxo en ella. Nombrele por capitan y en todas las ocasiones del seruicio de vuestra magestad acudio con mucha satisfaçion mia, como pareçera de sus papeles. Mereçe toda la merced que vuestra magestad fuere seruido de hazerle.

La vrca como digo se bendio en 9,200 pesos, y pues vuestra magestad haçe merced siempre destas presas a los generales, vmilmente suplico a vuestra magestad se me haga merced de mandar se me de el preçio en que se rremato, pues quedan las 12 piezas de artilleria, peltrechos y municiones, para su real seruicio, que con esto reparare algo de la perdida que e tenido.

Yo, señor, a 40 años que siruo a vuestra magestad y solo me e quedado con el bestido con que me halle quando entro aqui el olandes. En la que va por duplicado suplico a vuestra magestad el premio de mis seruiçios de la poderosa mano de vuestra magestad, a quien guarde Nuestro Señor como la cristiandad a menester.

De Puerto Rico, 14 de febrero, 626.

De los olandeses que aqui tenia prisioneros, por descuydo de vna posta se huyeron seis en vna lanchuela. El soldado lo pago. Y por mar y tierra ynuie tras ellos, y al cauo de seis dias me los truxeron. A los vnos y los otros los mande ahorcar, y fue Dios seruido que de los 15 que tenia, los 11 se conbirtieron y murieron cristianos....

(p. 9.) ....Con esta ba la memoria de los quintales que pesan las 6 piezas de bronçe que meti en la fuerça y de las seis de hierro colado que estan para poner en la Puntilla, que todas las tome al enemigo y saque de la vrca.

En la ocasion del enemigo binieron a socorrerme los vecinos de la uilla de San German, Cuamo, y Aresçiuo, y en ella se señalaron y siruieron a vuestra magestad con mucha satisfaçion mia, porque deue vuestra magestad hazerles merced.

Vna informacion de la manera que halle la fuerça va con esta para que vuestra magestad la mande ber.

Juan de Haro (Rubricado)....

Archivo de Indias, 54-3-21, St° D° 170.

Document No. 19.

VERKLARING, DOOR PEDRO ANGOLA AFGELEGD TE LA ASUNCIÓN OP MARGARITA, 1 MAART 1626.

†

(p. 1.) Declaracion de Pedro Angola. } ....en la.... çiudad de la Asumpcion de esta ysla Margarita, en el dicho dia primero de março de mill y seisçientos y veinte y seis años, el Señor don Andres Rodriguez de

Villegas, gouernador de esta ysla Margarita por su magestad, ... hiço pareser ante si al dicho negro, del qual se rreçiuio juramento en forma de derecho por ser christiano y medio ladino, que dixo serlo, y lo hiço vien y cumplidamente; y hauiendo jurado y siendo preguntado al thenor del dicho auto, dixo:

Que se llama Pedro, de naçion Angola, y que es de la çiudad de Puerto Rico, y su amo que le huuo primero el Señor fulano Morçelo, y le dio en cassamiento a Geronimo de Ahuero, que se casso con vna hija suya.

Y que quando el flamenco tomo la dicha çiudad de Puerto Rico, despues que estuuo dentro y pusso vn nauio en la puente, vn negro de el rey, que se diçe Tibron y por su nombre Francisco, junto algunos negros, que no saue este declarante quantos eran mas de que eran muchos; se hiço capitan y los lleuo al flamenco, y a
(p. 2). este declarante con ellos y cuatro de su / amo llamados Cangrejo, Pedro mandador, Juanico y Pablo; y los mas negros de ellos heran de Toa y les pusieron prisiones en los nauios.

Y uio que tomaron un honbre blanco en la boca de Toa; no saue como se llama mas de que estaua en el nauio de el general.

Y que murieron de los flamencos muchos que los mataron en Puerto Rico.

Y los flamencos quemaron muchos nauios que estavan en el tejar con jenxibre y asuçar; y que vn nauio flamenco quedo en Puerto Rico que dio en seco, enfrente de la cassa de el gouernador; y los dichos flamencos se huyeron y lo dejaron solo; y que fueron todos los nauios, despues que se fueron de Puerto Rico, a tomar agua a Guadianilla, a donde les mataron tanbien gente; y embiaron luego que salieron de Puerto Rico dos nauios a Olanda, con asucar, genxibre y vino; y embiaron a pedir a su rey mas nauios para uenir a Puerto Rico otra ues a tomar el castillo, porque agora tenia poca gente; y se hauian de juntar en tierra de Caribes, yslas de Varlovento, y que tomo dos fragatas fuera de Puerto Rico en la voca de Vayamon, y otros dos nauios tomo en la mar con uinos, y quemo los nauios.

Preguntossele que despues que tomo a Puerto Rico y hiço agua, que hiço el dicho flamenco; dixo que salio a

la mar y que tomo una tierra que esta en la mar, sin gente, y ay echo el ancla y estuuo algunos dias; despues que vino a Santo Domingo, a donde passo por el puerto y tiro piessas y no echo gente en tierra; y se fue a la tierra de Caribes, donde hallaron seis nauios de los suyos que avian venido de Angola, y estuuieron alli; y los seis nauios se quedaron porque estauan aguardando los compañeros que hauian ydo a Angola; y este xeneral vino con sus nauios a tomar al castillo de la Marga-
(p. 3.) rita . . / . .

Fuele preguntado como uino a tierra de los nauios, si lo embiaron por espia y quantos se echaron con el a nado; dixo que este declarante se huyo de el nauio en que venia por que lo hauian dexado solo para que barriese el nauio, por que los compañeros todos los hauian ynbiado a Olanda en los nauios que ymbiaron de Puerto Rico, y como se uio solo se huyo, porque no sauia la lengua de los flamencos ni hablaban con el, y que se echo a nado, despues que los uido dormidos, por la portañuela de una piessa, y estuuo en el monte toda la noche escondido hasta que amaneçio, y luego salio a el camino y un yndio le quisso fleschar, y le dixo este declarante que para que lo queria flechar, que lo amarrase y lo amarro, y entrego a los blancos que lo llevaron donde estaua el señor gouernador.

Fuele preguntado como saue que todos estos nauios y
(p. 4.) los que embio a pedir a Olanda el enemigo y los / que e stauan en tierra de Caribes que vinieron de Angola, avian de yr a Puerto Rico y a Sancto Domingo, dixo que porque lo oya decir a todos los flamencos porque assi lo estauan hablando; y el dicho señor governador mando quedase avierta esta dicha declaraçion atento a estar el dicho negro ymdispuesto hasta queste mejor para proseguir en ella, y lo firmo de su nombre.

Don Andres Rodriguez de Villegas.

Ante mi, Gregorio Gonçales de Mendoza, escrivano . . .

Archivo de Indias, 54-4-2, St° D° 180, 4-1.

II.

BOUDEWIJN HENDRICKSZOON

2. Op Margarita

22—28 (?) Februari 1626

Document No. 20.

Don Andrés Rodriguez de Villegas aan de Kroon, Margarita, 7 Mei 1626.

†

(p. 1.) A veinte y dos de febrero deste año llego al puerto de Pampatar desta ysla la armada del enemigo olandes que tomo a Puerto Rico, y no obstante estubo la mar tan abromada y escura que no pudo descubrirse hasta que pareçio sobre el puerto, y el lugar esta dos leguas de la mar, com buena dilijençia llegaron sesenta hombres antes que la armada surjiese, los quales fueron a cargo del Capitan Juan Perez de Emparan que lo es de la ynfanteria desta ysla, con horden que los rrepartiese en la çentinela y trincheas del puerto, en el ynterin pudiese yo yr, que me detube algo mas por dejar dispuestas las cosas del lugar y despachar auisos, como lo hiçe, a los gouernadores de Cumana y Beneçuela. El dicho capitan rrepartio la jente en sus puestos, dejando en la centinela veinte hombres .... (*roto*) .... los tres beladores hurdinarios.

Y aunque el nombre comun desta çentinela fuese de fuerça, no lo hera ni mas que una vijia o atalaya en su torresilla con dos cubos pequeños, a donde asistian tres hombres beladores y vn artillero con su cauo, para dar auisos a la çiudad y rrancheria de las perlas, cuyo antiguo asiento de çentinela es el que hasta oy se a guardado y no otro, como constara a vuestra magestad de su copia que rremito con esta, y la rreal çedula en cuya virtud pagauan los veçinos quinientos pesos para eu costa por la mitad destas belas. Tenia sobre el surjidero çinco pieças, las quatro de hierro colado de poca consideraçion y la una de bronçe, que solo esta balia algo por ser de veinte y dos quintales, para cuyo rreparo hiçe unos cestones terraplenados a donde pudiesen cubrirse y pelear los de dentro, por no tener otra defensa; y esta les balio totalmente para que la artilleria del enemigo no los hiçiese pedasos.

La armada de diez y seis belas se rrepartio en dos esquadras, entrando la una de ocho naos — — las mayores — — en el puerto prinçipal y tan çerca de tierra que se abordaron con los çestones. Luego começo a batir con mucho numero de balas y la çentinela a defenderse, si bien el daño que el enemigo rreçiuia no hera considerable por ser la artilleria de tam poca ymportançia.

La otra esquadra se quedo mas a barlobento en un puertesillo que llaman el Lançe de los Burros, a donde el enemigo echo su jente en tierra. Y aunque hera difiçil de entender que por aquella parte pudiese echarla, por hauer otras sin rriesgo para el, y tener esta la subida
(p. 2.) muy difi/cultosa y con espesura de monte para llegar a la torrecilla, tube preuenida, con tiempo y mucho acuerdo, una trinçhea soble la eminençia del surjidero de tal manera que qualquiera rresistençia le ympidiera la subida.

Este puesto le toco de guardar a un Alonso Garçia, veçino desta ysla, con seis mosqueteros y quatro Guaiqueries fleçheros, y otro veçino a caballo solo para dar auiso si el enemigo yntentase algo por aquella parte; los quales cumplieron tan mal con su obligaçion que asi como bieron los bateles del enemigo benir a tierra se fueron ellos al monte sin tirarle vn solo mosquetaço, estando em puesto que muy a su saluo pudieron haçerlo. Y no se contentaron con esta bajesa, antes no quisieron dar auiso ni pareçieron hasta pasada la ocasion, con lo qual el enemigo subio la eminençia del cerrillo.

Que seys soldados y quatro flecheros que estauan en el Lançe de los Burros desampararon la trinchea.

A esta desorden se siguio otra de Dom Bartolome de Bargas Maçhuca, cauo de la çentinela y persona de satisfaçion, y fue que embiando a Don Juan de Bargas, su sobrino, teniente que fue de la fuerça de Araya, para que reconoçiese con dos soldados si el enemigo echaua gente en tierra, dijo a boçes un soldado que estaua de posta en la torresilla: „Retirese vuestra merced, que lo dice su sobrino Don Juan," y rrepitiendo esto tres beses se salio el dicho Dom Bartolome de la çentinela con toda

El caso del cabo de la centinela, Don Bartolome de Bargas.

la jente que tenia a su cargo. Y quando ya se yba cada uno por su parte, encontro con Don Juan de Bargas, que benia de rreconoçer, y le dijo que se boluiesen dentro de la çentinela; y haçiendolo asi boluieron los dos con tres soldados, porque los demas como se bieron fuera no quisieron boluer. Y esto sin hauer muerto ni herido ninguno en todo el discurso de la bateria, y sin considerar el dicho Dom Bartolome que si hera su yntento de boluer a la çentinela, como lo fue, no auia de dar lugar a que se saliessen los que estauan con el para su defensa.

En cuya ocasion llegue al puerto con algunos veçinos, y, rreconoçiendo que no auia en el mas que ocho nauios, embie un hombre a cauallo al Lançe de los Burros que supiese de los que tenian aquel puesto a su cargo si el enemigo yntentaua algo por el, a tiempo que benia abajando de la heminençia con çinco banderas y al pareçer quinientos hombres, de suerte que yo pude descubrirle de la playa; con lo qual se me rrepresento la mala quenta que hauian dado los del dicho puesto.

Luego fuy sacando la jente de las trinçheas por la misma playa muy junto a los nauios, por no hauer otra parte por donde, y el enemigo, rreconoçiendo el socorro, dejo de tirar a la çentinela y boluio toda el artilleria contra mi, con lo qual los veçinos tubieron tanto rreselo o turbaçion que con la espada en la mano y muçcho rrigor no pude juntar ni quisieron seguirme mas que veinte ombres y doce Guaiqueries flecheros; con los quales llegue a la Quebrada del Cerro sin que matasen ninguno, y dandoles a entender la obligaçion que tenian de mostrar animo y balor en aquella ocasion, supliendo con el la falta de los muchos que me havian dejado en la mayor neçesidad, adbirtiendoles que para mas obligarles hauia de ser el primero en pelear, y diçiendo „Santiago!" enbesti al enemigo.

Siguen al gouernador solos 20 honbres y 12 flecheros.

Y a la primera carga de arcabuçes y flechas le mate algunos y apretandole mas le rrompi y desbarate, de manera que le degolle treinta ombres y heri muchos, despeñandose otros por huir, / sin que de mi parte hubiese mas que tres

Dehuellale 30 hombres al enemigo.

(p. 3.)

heridos. Y siguiendo el rrompimiento la banguardia del enemigo, que se hauia adelantado, llego a la puerta de la torrecilla, y, rreconoçiendo que no tenia gente, la enbistio.

Los que estauan dentro con el cauo, Dom Bartolome de Bargas, que ya no heran mas de quatro ombres, hiçieron la rresistençia que pudieron, matando dos y biendose de los quatro otros dos heridos, se rretiraron a un cubo y el enemigo entro en la çentinela y la gano.

Yo continue el rrompimiento en alcançe de los que yban huyendo haçia la torresilla, los quales se juntaron con los que ya estauan dentro, y saliendo todos fuera de la puerta calaron sus picas y cuerdas y me aguardaron, y asi como llegue — — con dos soldados solos que me siguieron — — hiçe alto, aguardando a los demas, y me dieron una carga de mosqueteria; en cuya ocasion Dom Bartolome de Bargas y su sobrino, Don Juan, biendome pelear tan solo, se arrojaron del cubo con sus picas y me dieron quenta como el enemigo estaua ya dentro de la torresilla; con lo qual les dije que siguiesen a su gouernador.

Y embistiendo al enemigo, no me siguieron mas que quatro hombres y dos Guaiqueries fleçcheros, y con ellos le rrompi de manera que, matandole dos, se pusieron en huida unos para la mar y otros dentro de la torresilla, çerrando la puerta y haçiendose fuertes con ella; y de los quatro que me siguieron mataron uno peleando a mi lado como honrrado y baliente soldado, y hirieron a Don Juan de Bargas.

El enemigo, rreconoçiendo quan solo estaua con tres hombres, toco vn clarin y fue cargando sobre mi por una y otra parte toda la fuerza de su gente, de manera que fueron bien menester las manos y pelear (*roto*) suerte que pude tomar la parte por donde hauia entrado, por entender estarian alli algunos veçinos de los que se hauian quedado, hauiendo en el puerto mas de çiento y veinte que mirauan lo que pasaua de puestos siguros, y muy çerca, dejandome tan solo como tengo rreferido a vuestra magestad a tiempo que si me siguen alcanço vna gran victoria, pues lo mas tube hecho, que fue rromper el enemigo y ponerle en huida con tam poca jente, cuya tibiesa y rremiçion llego a estado que, llamando a muchos por sus nombres y embiandolos a llamar, no quisieron yr.

Los culpados son tantos que no e tomado rresoluçion de castigarlos, rremitiendo su culpa al real consejo, si bien no la tienen por graue, no siendo soldados pagados; por cuya causa, a donde no los ay, con dificultad se conseguiran buenos efectos si no se les biene la ocasion a las manos, porque los veçinos atienden mas a la conseruaçion de sus vidas y haçiendas que a otra preçisa obligaçion; en tanto grado que los mas de ellos ni sauen guardar horden ni defender puesto, como se a uisto en esta ocasion.

Despues desto el enemigo tubo yntento de benir a el lugar, y estando para ello se huyo a el un negro desta ciudad, y le a dbirtio que no biniese por el camino prinçipal por que hauia muchos fuertes y rreparos; con lo qual el enemigo quiso yntentarlo por otro puerto y camino de menos rriesgo para el, dibirtiendome con haçerse a la bela con toda su armada, rrepartiendola por diferentes partes de la ysla, que por ser pequeña y rro-
(p. 4.) deada de puertos, tiene dispusiçion para / ello.

Embio dos nauios por la banda del norte y dos la buelta de Tierra Firme, y otros dos a la punta que llaman de Mosquitos, y con lo rrestante de la armada se fue al pueblo de la Mar, dos leguas a sotabento del puerto principal.

Y conoçiendo su disignio, rreparti luego alguna jente en los puestos de mas rriesgo, y puse postas a caballo, aguardandole en el dicho puerto con çiento y veinte hombres y çinquenta Guaiqueries fleçheros, a donde tube con tiempo preuenidas algunas trinçheas y rreparos, y por muy çierto su benida a el. En este puerto, por ser poco fondable, se quedaron las naos algo fuera, de manera que la artilleria no ofendia en tierra; por cuya causa el enemigo le sondo todo con un pataçhe y lançha, hasta que topo con la canal por donde nauios pequeños pueden entrar.

Y otro dia por la mañana amaneçio la armada puesta en horden, llegada a tierra quanto pudo, y en ocho bateles, una lançha y el pataçhe, con toda su jente, que serian quinientos hombres, se fueron llegando a tierra, tendidos por lo largo de la playa, y, el pataçhe disparando artilleria y pedreros, fueron echando jente en tierra. Y al desembarcar se peleo todo lo pusible como un quarto de ora,

defendiendole que no desembarcase, como lo hiçe, con daño suyo, por hauerle muerto diez hombres y herido muchos de los que mas se adelantaron en la lançha, de tal manera que los hiçe rretirar sim poner hombre el pie en tierra, ni atreuerse a yntentarlo mas. Y con esto se fueron a una ysleta que llaman de Coche, junto a esta, a donde enterraron los muertos y se hallaron las seporturas; y en el puerto prinçipal las demas de los que se le mataron, que fue buena suerte defenderselo con tam poca jente y con armada que tomo a Puerto Rico, teniendo treçientos soldados y quatroçientos veçinos, no hauiendo en toda esta ysla mas de duçientos y treinta que tomen armas y muchos puestos que guardar.

Luego se fueron al puerto de Mochima, çerca de Cumana, a donde tomaron vn nauio que hallaron en el, y dieron carena a su armada. El gouernador hizo una emboscada a dos nauios que se quedaron en la punta de Araya y les tomo çinco flamencos y un françes, que estauan en tierra pescando con su rred. No yntentaron nada en la fuerça ni en Cumana, porque conoçidamente no lleuan jente ni se atreberan em parte que no sea con el abrigo de su artilleria. De alli se fueron por fin de março.

En esta ysla se les huyo negro de los que traian de Puerto Rico y deçlara que esta armada lleua muy poca jente, y como para tomar a Santo Domingo y la fuerça de Puerto Rico aguarda socorro de su tierra, por hauerle pedido en dos nauios que despacho el general con despojos de aquella çiudad, como consta de su declaraçion que rremito con esta; y asimismo la culpo que rresulta en
(p. 5.) estado de sentençia contra Dom Bartolome de / Bargas, cauo de la çentinela y la que tienen los demas veçinos. Y aunque es verdad que la çentinela no tenia defensa ni para vn nauio, como di quenta a vuestra magestad el año de veinte y quatro, si bien a otro proposito, rrespondiendo a una çedula rreal segun consta de la copia que rremito con esta, mi yntento fue defenderla por de fuera, ympidiendo al enemigo que saltase en tierra por qualquiera parte del puerto que lo yntentase, como lo hiçe y muy a mi saluo en el otro puerto, queriendo benir al lugar, a donde los veçinos se mostraron mas alentados y acudieron bien; y lo mismo fuera en el puerto de la

çentinela si hiçieran todos el deuer, cumpliendo mis hordenes. De mi parte hiçe quanto pude, empeñando mi persona todo lo pusible por mas obligarles que me siguiesen, y no basto.

Guarde Dios a vuestra magestad como la cristiandad a menester.

Margarita y mayo 7 de 1626 años.

Don Andres Rodriguez de Villegas. (Rubricado)/....

Archivo de Indias, 54-4-2, St° D° 180, 4.

Bijlage A.

VERKLARING, DOOR JUAN FRANCISCO AFGELEGD TE ASUNCIÓN OP MARGARITA, 3 MAART 1626.

†

(p. 2.)

Testigo, Juan Françisco.

....E luego yncontinente, en la dicha çiudad de la Asumpcion desta ysla Margarita, en el dicho dia, mes y año dichos en el auto de arriua, el dicho señor gouernador, para la dicha averiguaçion, hizo pareçer ante si a Juan Françisco, estante en esta ysla, persona que se hallo dentro del castillo de Panpatar quando le tomo el enemigo olandez; del qual dicho Juan Françisco fue rresçiuido juramento en forma de derecho; y hauiendolo fecho, y sido preguntado por el thenor del dicho auto e modo de preguntas, dixo lo siguiente:

Fuele preguntado diga si el enemigo con el artilleria que tiro a el castillo mato o hirio a alguno de los que estauan dentro en el tiempo que duro la bateria; dixo que aunque tiro el enemigo muchisimas piezas y metio las balas en la fuerça, como la gente que en ella hauia era poca no mato ni hirio a ninguno dellos, y esto rresponde.

Fuele preguntado que tantas personas estauan en el dicho castillo y quienes eran, que los diga por sus nonbres; dixo que fuera del Capitan don Bartolome, que hera el cauo, y de Amaro de Santiago, artillero, y los

tres soldados beladores, llamados Felix de Salazar y Gaspar Lopez y Lucas Antunez, los que entraron por horden del señor gouernador fue-
18 personas en la centinela. ron los siguientes: Don Juan de Vargas, sobrino del dicho Capitan don Bartolome de Vargaz, este testigo y Gregorio Malauer y Juan Fernandez de Ribas y Manuel Fernandez Diaz y Antonio de la Peña y Juan Fernandez, artillero, y Agustin Salmeron y Lucas de Maiorga y Juan Rolon y el contramaestre del nauio del pescado, y Juan Ximenez del Valle y Donayre; y que si alguno mas hauia no se acuerda vien este testigo mas de que saue que no hauia mas de veinte personas, poco mas o menos, por todos.

Preguntado que bateria hiço el enemigo en la dicha fuerça para poder entrar por ella, dixo que no hizo bateria el enemigo en parte por donde pudiese entrar a la dicha fuerça.

Preguntado que por donde enttro el enemigo en ella; dixo que por la puerta entro el enemigo.

Preguntado que como tenian la puerta auierta y como no estaua çerrada ni defendieron la entrada, dixo que antes que el enemigo se asercase con su jente a la to-
(p. 3.) rresilla / estando con sus vanderas plantado en lo alto del serrillo del Lanze de los Burros, salio de la dicha fuerça Don Juan de Uargaz con un Guaiqueri por la puerta de ella, y dixo que yua a rreconoser si uenia bajando el enemigo; y antes que saliese el dicho Don Juan, hauia salido Agustin Salmeron con ocasion de que fuese a uer si venia el enemigo.

Y despues de hauer salido los susso dichos, a cauo de rrato, oyo este testigo a Gregorio Malauer, que estaua de posta ensima de la torresilla, que dixo en altas boses: "Señor capitan," hablando con Don Bartolome de Bargas, "dize el Señor don Juan de Uargaz que se rretiren." A lo qual respondio el dicho Don Bartolome de Uargaz que que era lo que deçia; y boluio a rrepetir el dicho Malauer que deçia el dicho Don Juan que se rretirasen de la fuerça; y el dicho Don Bartolome boluio a rrepetir: "Que es lo que dize?" Y el dicho Malauer boluio a deçir en altas boses lo mismo que hauia dicho antes, y el dicho Capitan don Bartolome, visto esto, le dixo a Amaro de

Santiago, artillero: "Señor Amaro, ¿que haremos?" El qual le rrespondio: "¿Que emos de hazer? ¡ Retiremonos!" Y con esto se salieron por la puerta de la dicha fuerça todos los que estauan dentro, eçepto el contramaestre de la fragata del pescado, que se quedo en la puerta de la dicha fuerça y no salio fuera.

Y yendo este testigo a fuera con el dicho Don Bartolome y los demas, llegando que llegaron al canto de la salina, enconttraron con el dicho Don Juan de Uargas, el qual le dixo a el dicho Don Bartolome de Uargas: "¿Como an dexado la fuerça?" Y respondio el dicho Don Bartolome que porque le hauia dicho la posta que deçia el dicho Don Juan tres veces que se rretirasen. Entonçes dixo el dicho Don Juan: "¡Pues, señor, boluamos alla y muramos en la fuerça!" Y boluieron a ella el dicho Don Bartolome y el dicho Don Juan y este testigo y Gregorio Malauer y Juan Ximenes; y los demas se quedaron fuera.

Y quando llegaron a la puerta de la dicha fuerça hallaron en ella al dicho contramaestre, y entro este testigo y Gonsalo Malauer y Juan Ximenes y pasaron a dentro a un cubo. Y el dicho Capitan don Bartolome y su sobrino, Don Juan de Uargaz, quedaron en la puerta de la dicha fuerça, y este testigo no los vido mas porque estaua en vn cubo.

Sino fue de alli a poco que uido entrar a el enemigo por la dicha puerta sin que se le hiçiese resistençia y este testigo y el dicho Malauer, como vieron que el enemigo entraua, le tiro muchos mosquetazos desde el
(p. 4.) cubo a la puerta y se detuuieron buen rato, / hasta que se le acauo la poluora y las balas; y entonçes entro el enemigo y este testigo y su compañero se hecharon por el cubo abajo a la parte de fuera con sus armas.

Preguntado si quando el señor gouernador enbistio al enemigo junto a la torre lo uido este testigo, dixo que si uido este testigo como el señor gouernador con tres o quatro honbres que lleuaua en su compañia, que no conosio mas que a uno, que hera Blas de Heredia, enbistio a la tropa del enemigo, que hera mucha jente, que le pareçe a este testigo abria mas de treinta onbres; y a si como les enbistio se desbarataron, unos por una parte y otros por otra, y dellos vinieron haçia la puerta de la dicha fuerça y se entraron dentro, que fue a los

que este testigo tiro de mosquetasos; y hasta entonçes no auia entrado otra ninguna jente del enemigo que este testigo viese; y que despuez entro mucha mas gente y entonçes se arroxo este testigo a fuera a donde boluio a encontrar al señor gouernador despues que se rretiro.

Todo lo qual es la verdad y lo que saue de lo que se le a preguntado para el juramento que fecho tiene, en que se afirmo e ratifico; e no firmo por no sauer; que es de hedad de veynte y ocho años, e firmolo de su nonbre el señor gouernador.

Don Andres Rodrigues de Uillegas.

Ante mi, Francisco Rodrigues de Andrada, escriuano....

Archivo de Indias, 54-4-2, St° D° 180, 4-2.

Bijlage B.

VERKLARING, DOOR JUAN PEREZ DE EMPARAN AFGELEGD TE ASUNCIÓN OP MARGARITA, 7 MAART 1626.

(p. 2.) .... En la dicha çiudad de la Asumpçion, desta ysla Margarita, (p. 3.) Testigo el Capitan Juan Perez de Emparan. en el dicho dia siete de marzo / de mill y seisçientos y veinte y seis años, el dicho señor gouernador, para la dicha aberiguaçion, hizo pareçer ante si a el Capitan Juan Peres de Emparan, vecino desta ciudad, capitan de ynfanteria de la gente desta ysla, del qual fue rreçiuido juramento en forma de derecho; y hauiendolo fecho cumplidamente, y sido preguntado por el tenor del dicho auto, dixo:

Que el domingo pasado, que se contaron veinte y dos dias del mes de febrero, fue este declarante desta çiudad, por horden del señor gouernador, y luego que pareçio el enemigo olandes, como capitan de la ynfanteria desta ysla, al puerto de Mampatar, a caballo a toda priessa, con la jente quel señor gouernador yba embiando a toda priessa; y llego a el dicho puerto, donde estaua la fuerça de Santiago, antes que llegasse el enemigo con sus naos a el dicho puerto; y este declarante se hallo con quarenta

y ocho hombres que hauian llegado, de los que yban de esta çiudad, a los quales rrepartio luego en esta manera:

Los treçe dellos en la fuerza, para que con los seis que alla estauan de obligaçion y seis Guaiqueries asistiessen a ella a su defenssa;

Y dies con el Capitan don Luis de Lugo, en una trinçhea que tenia a su cargo;

Y dies y ocho en otras tres trinçheas que estaban en la playa del dicho puerto, a seis hombres en cada vna;

Y otros seis en el Lanze de los Burros, a cargo de Alonsso Garçia; y a Alonso de Segarra que llego despues
(p. 4.) le ymbio tanbien a el dicho Lançe de los Burros / para que deffendiesen la entrada de el enemigo desde una trinçhea que estaua hecha en el dicho Lançe; y a el dicho Alonsso de Segarra le dio horden para que estubiese a la mira, y si fuese mucha la fuerça del enemigo diese auisso para socorrerles con la jente de las trinçheas de la playa. Y estando esto dispuesto, llegaron las naos del enemigo.

Las siete de ellas — — las mayores — — entraron en el puerto, y las otras — — çinco naos grandes y tres pequeñas y una tartana — — quedaron a barlobento del dicho puerto; y aunque de la ffuerça se les tiraron muchas pieças de artilleria, entraron en el dicho puerto, disparando ellos mucha mas cantidad, hasta que surjieron en el dicho puerto, muy junto a la playa y del dicho fuerte, de donde siempre estubieron tirando a la dicha fuerça y a la playa y salina.

Y estando en esto llego el señor gouernador desta ciudad a el dicho puerto, y a uno de los fuertes donde este declarante estaua, de a donde embio un soldado a rreconoçer y sauer si el enemigo echaua jente en el dicho Lançe de los Burros; y dentro de buen rrato boluio el dicho soldado, que se llama Mateo Hernandez, vecino desta ysla, y dixo que el enemigo no havia echado jente en tierra, y que las naos se benian haçia el puerto, que assi se lo hauian dicho.

(p. 5.) Y dentro / de poco rrato bido este deçlarante, y el dicho señor gouernador que con el estaua, en lo alto del cerro del dicho Lanze de los Burros çinco banderas del enemigo con mucha jente; y luego al punto le hordeno el dicho señor gouernador a este deçlarante que con la jente

que tenia en el dicho fuerte fuesse a ympedir la uajada a el enemigo que benia bajando haçia el fuerte, mientras su merçed yba a rrecoger la jente que estaua en los demas fuertes atras rreferidos y la que yba llegando desta çiudad.

Y este deçlarante subio hasta la dicha fuerça con otro soldado que le siguio, que los otros tres o quatro se quedaron al pie de la cuesta de la diçha fuerça por las muchisimas balas que tirauan por lo rrazo que pasauan.

Y visto este declarante que el enemigo empesaua a marçhar para benir a el dicho fuerte la cuesta auajo, ymbio con vn soldado llamado Blas de Heredia al señor gouernador a deçir que le ymbiase socorro de mas jente para ympedir el paso a el enemigo; y en esto bio que el diçho señor gouernador benia ya por la salina con la jente que pudo traer consigo, que al parezer deste deçlarante serian poco mas o menos de veinte hombres.

Y este deçlarante hauia rreconoçido la jente del enemigo por la bereda por donde bajaua y le hauia tirado algunos tiros con su arcabus a la banguardia que lle-
(p. 6.) gaua; / y biendosse con no mas que tres o quatro ombres. boluio a los que estauan mas atras a que pasasen adelante, y topo con el dicho señor governador y la jente que consigo traya y algunos yndios Guaiqueries flecheros; y por lo que hauia reconoçido del dicho enemigo dixo a el dicho señor gouernador: "Señor, çhoquemos con estos enemigos que traen pocas cuerdas encendidas y disparan poco," porque hauia llouido un pequeño aguaçero.

Y el dicho señor gouernador, con la demas jente que traya y este deçlarante embistieron por una quebrada de trabes con el diçho enemigo, y matando de ellos los rrompieron por medio, y los diuidieron en dos partes, que la banguardia que hauia ya passado fue a tomar el alto del dicho fuerte y los demas se rretiraron y boluieron a donde tenian las banderas, y ottros, que fueron los mas zercanos por donde los rrompieron, se echaron por una barranca auajo a la mar, largando las armas de mosquetes, espadas y una caja de guerra.

Y el dicho señor gouernador, con muy grande animo, siguio a los de la dicha banguardia que hauian alcanzado ya la puerta del dicho fuerte, y, animando a los que con su merçed yban, los ffue apretando hasta que llego al pie

de la muralla de la dicha fuerça; y este deçlarante,
(p. 7.) biendo que la jente del / enemigo que estaua con las dichas banderas tornaua a marçhar para benir a el dicho fuerte, que hera la mayor fuerça de la jente, bolvio a el mismo puesto dondo los rrompieron para defenderles aquel passo, porque a el dicho señor gouernador no le cojiesen en medio.

Y saue y vido quel dicho señor, con su demaçiado animo, se pusso en mucho rriesgo y peligro de que le matassen los dichos enemigos por las muchas balas que tirauan de la puerta del dicho fuerte, donde pareze estauan hechos fuertes, porque se empeño demasiado, hasta que con mas jente que los nauios del enemigo echaron en la playa a socorrer a los que estauan en la puerta peleando con el dicho señor gouernador, y assi le obligaron a rretirarse con muy grande rriesgo.

Y este deçlarante no uio mas porque, como dicho tiene, se boluio a rresistir a el enemigo que boluia a marçhar, a el qual no pudo, por ser mucha la fuerça que traya; y por estar diuertido. Tirandoles por otra bereda, le cojieron las espaldas por donde se hauia de rretirar, y assi le obligo a dejar el dicho puesto, y por entre ellos se escapo, hauiende corrido mucho rriesgo de cojerle a las manos, assi los que le hauian cojido las espaldas como otra ttropa que topo en la salina, escapandose de muchas balas; y con esto se vino a encontrar con el señor gouernador a la portada donde estaua toda la jente.

Despues de lo qual vido este testigo como el dicho señor gouernador hordeno de haçerles algunas emboscadas en el monte / del dicho puerto, y como el enemigo
(p. 8.) no se desabrigaua de su artilleria no tubieron efeto.

Y asimismo vido este testigo como el señor gouernador ymbio a haçer trinçheas a el Pueblo de la Mar, y hauiendo el enemigo salido del dicho puerto, fue a el del Pueblo de la Mar, a donde acudio el dicho señor gouernador con toda la jente que tenia consigo, y se puso toda en horden en sus trinçheas para defender a el enemigo que no saltase en tierra ni quemase las casas de la Rancheria de las perlas y algunos bajeles del ministerio de ellas que estauan barados y una nao que estaua fabricandosse en el dicho puerto; y aunque el enemigo hizo gran diligençia con toda su jente y naos y lançhas para echar jente

en tierra, assi como llegaron a querer desembarcar la una lançha dellas se les tiro de manera que la hiçieron rretirar y las demas no osaron llegar, aunque heran oçhos y traian al parezer mas de quatroçientos hombres, por hauersele muerto algunos.

Y saue y vido este testigo que quando el señor gouernador rompio en la quebrada de Pampatar se les mataron muçhos, porque este declarante los ha uisto enterrados en el dicho puerto, y le pareçe seria muçha
(p. 9.) jente. / Y de los nuestros no mataron mas de uno y heridos çinco.

Y tiene este testigo por sin duda que si el enemigo saltara en el Pueblo de la Mar, que se le matara muçha gente, por la buena dispusiçion y horden que tenia puesta en su jente el señor gouernador; y este testigo tiene para ssi por cosa çierta que para obligar a la jente que el señor gouernador traya consigo por la salina de Pampatar a la quebrada el primer dia que rrompio el enemigo en ella, fue neçesario empeñarsse — — como se empeño — — para que con mas animo le siguiessen sus soldados; y anssi andubo siempre con su espada desnuda en la mano delante, animandoles, lo qual fue neçesario e ymportantisimo.

Y esta es la verdad y lo que saue de lo que se le a preguntado, para el juramento que ffeçho tiene, en que se afirmo y rratifico; y lo firmo de su nombre, y que es de hedad de mas de çinquenta años.

Leyosele su dicho y dixo ser verdad lo en el escrito.

Firmolo el señor gouernador, Don Andres Rodriguez de Uillegas.

Jhoan Perez de Emparan.

Ante mi, Françisco Rodriquez de Andrada, escriuano....

Archivo de Indias, 54-4-2, St° D° 180, 4-4.

Document No. 21.

Don Andrés Rodriguez de Villegas aan de Kroon, Portorico, 8 Februari 1627.

†

(p. 1.) Señor

Despues que di quenta a vuestra magestad de lo suçedido en la ysla Margarita quando la armada del enemigo olandes tomo la çentinela del puerto de Mampatar, y el empeño que hiçe de mi persona con la poca gente que me siguio, tube noticia como el jeneral de la dicha armada, Boduino Enrrico, fue uno de los que pelearon cuerpo a cuerpo conmigo, apretandole de manera que le hiçe dejar su espada, la qual oy tengo en mi poder, llegando a estado que si le conozco le degollara como a otros muchos, entre los quales se me rretiro en ocassion que me halle con solos quatro hombres, como consta de las declaraçiones que con esta rremito a vuestra magestad, hechas ante el gouernador de Cumana, Don Cristoual de Eguino, con testigos fidedignos que comunicaron muchos dias al dicho jeneral, siendo sus priçioneros quando tomo la fragata del situado de Araya que yua a Cartajena por el pagamento de los soldados; confesando el dicho jeneral en la forma y como le quite la espada, y el sentimiento que tubo de boluer sin ella entre los suyos; y las demas rrazones de dichas declaraçiones, a que me rremito. Y es publico y notorio que si me siguen çinquenta hombres le deguello la mayor parte de su jente....

Guarde Dios a vuestra magestad largos y feliçes años, como la cristiandad a menester.

Puerto Rico, 8 de febrero de 1627 años.

Don Andres Rodriguez de Villegas (Rubricado).

Archivo de Indias, 54-3-21.

Bijlage.

Verklaring, door Juan Matias de la Carrera afgelegd te Araya, 20 November 1626.

†....

(p. 3.) Declaraçion de Juan Matias de la Carrera.

En el fuerte de Santiago de Araya, en veinte dias del mes de noviembre, de mill y seisçientos y veinte y seis años, el Señor Capitan don Cristoual de Eguino y Mallea, cauallero de la horden de Santiago, gouernador y capitan jeneral de esta prouincia de la Nueua Andaluçia, y alcaide de este fuerte por el rrey, nuestro señor, en cumplimiento de lo pedido por la parte del Capitan don Andres Rodriguez de Villegas, gouernador que fue de la ysla Margarita, y mandado por su merced, hiço pareçer ante ssi a Juan Matiaz de la Carrera, teniente deste fuerte, del qual fue rreçiuido juramento en forma de derecho y so cargo del prometio de deçir verdad; y siendo preguntado al tenor del pedimento, dixo:

Que hauiendo este testigo salido deste puerto para la ciudad de Cartagena por el dinero situado para la paga de la ynfanteria y fabrica deste fuerte y a dar auisso de lo suçedido con la armada de enemigos olandesses que entro em Puerto Rico y tomo la çentinela de la Margarita y hauia estado en los puertos desta prouincia; y yendo nauegando su biaje, al terçero dia de hauer salido de este puerto, yendo enmarados, por treze grados y medio, conforme la horden que lleuaua, por estar el enemigo en la costa, encontraron al rromper del dia con la dicha armada de los dichos enemigos y cojieron la fragata del dicho situado, de que este testigo yua por cauo y les rrouaron.

(p. 4.) / Y luego lleuaron a este testigo a la capitana de la dicha armada, donde uido y estubo con el jeneral de ella, Boduino Enrrico, y estubo treinta dias por su priçionero en la dicha capitana, haçiendole el dicho jeneral muçhas preguntas y rrepreguntas todos los dias;

Y entre ellas le preguntaron que si hauia estado este testigo en la ysla Margarita en el tiempo que hauian

estado ellos en el puerto de Mampatar, y este testigo le rrespondio que no se hauia hallado en la ocasion por que yua de Cumanagoto, mas que hauia sauido que el gouernador de la Margarita, Don Andres Rodriguez de Uillegas, hauia peleado valerossamente.

Y el dicho Boduino Enrrico pregunto que si el gouernador de la Margarita hera un hombre de buen cuerpo, de unas nariçes muy grandes, y este testigo le rrespondio que si; y el dicho jeneral boluio a los demas olandesses que con el estauan en la secreta que ellos haçen, y les dixo: "No os decia yo bien que aquel de las nariçes grandes hera el gouernador de la Margarita?" Y que no podia ser menos, pues lo mostraua su valor, pues que con tres o quatro hombres solos que tenia a su lado mostro tan gran valor y les hauia embestido.

Y luego boluio a este testigo y le dijo que el dicho gouernador de la Margarita hauia peleado con el y allegaron a estar juntos, que milagrossamente se escapo de sus manos, dejandole una espada que el dicho jeneral lleuaua, y que em pago de su espada llebaua el la artilleria que le hauia ganado con la fuerça de su jente y de sus naos con que hauia batido el fuerte que estaua en Pampatar.

Y en muchas combersaçiones y preguntas que le haçia a este testigo alabaua mucho al dicho gouernador de la Margarita, por que hasta echar el dicho fuerte por el suelo hauia estado peleando y que se hauia muerto un sobrino suyo, y hauia salido muy mal herido un capitan que lleuaua a su lado, y muertole otros muchos soldados que hauian saltado en tierra en la dicha ocasion, y que no hauian passado a tomar el pueblo de la Margarita por ser el monte çerrado, y por hauerles fecho alli rresistençia con tam poca jente y que hera fuerça haçersela mayor yendo al pueblo; y que asi no hauia querido arresgar su jente donde no hauia de ganar nada, y que assi se hauia
(p. 5.) leuado, / y benido al um puerto de la dicha ysla, que se llama Pueblo de la Mar; y alli quiso eçhar jente en tierra y se la rresistieron y mataron alguna jente que yua en las lançhas, y le mataron algunos; por lo qual se hauian leuado, y ydo a Araya y Cumana.

Y despues, al cauo de treinta dias que hauia estado este testigo con el dicho jeneral, y que no hauia mas

preguntas que haçerle, le mudaron a una nao simbeque que la llamauan esculbena, donde estubo este testigo dos messes y medio.

Y el capitan de ella, hablando con este testigo y preguntandole lo que el dicho jeneral le hauia preguntado, le dixo como el fue uno de los primeros capitanes que saltaron en tierra em Pampatar con el jeneral, y que se hauia hallado a su lado siempre y hauia salido muy mal herido, y que hauia peleado valientemente con todos ellos el dicho gouernador de la Margarita, y los demas que con el hauian estado, alavando muçho la poca jente que les hauia rresistido y lo bien que lo hauian heçho y peleado.

Y assimismo muchos de los dichos olandesses alabauan muçho el balor del dicho gouernador y de su jente; y esta es la verdad para el juramento que a fecho en que se afirmo y rratifico; y lo firmo de su nombre; y que es de hedad de treinta y çinco años, poco mas o menos; y no le ua en este casso mas que deçir la verdad.

Firmo lo el dicho señor gouernador: Don Cristoual de Eguino y mallea.

Juan Matiaz de la Carrera.

Ante mi, Pedro Lopez de Brito, escriuano....

II.

BOUDEWIJN HENDRICKSZOON

3. Op de hoogte van Cuba en op de thuisreis

1 Juni — 9 September 1626

Document No. 22.

Cristóbal de Aranda aan de Kroon, Havana, 6 September 1626.

†

(p. 1.) Señor.

Despues de hauer dado quenta a vuestra magestad de la salida del enemigo de Puerto Rico, pasaron algunos dias que por ningun casso se pudo tener noticia de su biaje, hasta que se entendio abia hido sobre el fuerte de la Margarita y le abia destruido; y que tanvien abia estado sobre la Araya sin haçer cossa de considerazion. Luego se tubo noticia como abia encontrado quatro navios que abian salido de la ysla Española cargados de frutos de la tierra y hacian su biaje para España, de los quales hecho dos a pique y abia tomado vno y el otro avia escapado, huyendo la buelta de Cartaxena, donde llego.

A los siete de Junio se tubo nueba en esta ciudad de como el enemigo abia tomado vna fragata de las deste puerto sobre los cayos de San Felipe, cuyos marineros escaparon y vinieron a dar abiso a este lugar. Luego a los honsse se tubo aviso quel enemigo avia entrado en el puerto de Cabañas.

Despache luego desta ciudad alguna jente de guerra a fin de que si saliese en tierra se le pudiese tomar alguna persona de quien se pudiese saber que henemigo hera, que jente traia, y lo demas que conbiniese. No estubo mas de tres dias en aquel puerto, donde tomo algun agua y hiço algun daño en un corral de ganado de alli cerca. Y sabiendo la gente que yo despache como el enemigo avia salido, volbio a esta ciudad. Esta Cauañas por tierra lengos desta ciudad veinte y dos leguas, y por la mar doze. Llegados aqui los hiçe hir al puerto de Matanças, questa legos deste puerto otras veinte leguas, jusgando que en tiniendo necesidad de agua avia de procurar tomarla alli por ser mejor la comodidad.

(p. 2.) Luego se mostro el enemigo sobre / este puerto con veinte y tres velas, doçe dellas grandes y las demas fragatas y lanchas, y hiço acometimiento como que queria entrar en el puerto; y treinta y dos dias que estubo sobre el, hiço casi siempre el propio acometimiento. Yo estube siempre con la prebençion y cuydado que me fue pusible para todos acaeçimientos. Los vecinos deste lugar acudieron con mucho cuydado, y hubo de los vecinos pasados de seiscientos hombres en quatro compañias; solo fue menester darles armas de fuego, baliendome para ello de las que vuesa magestad avia embiado para la Florida, por no tenerlas la municion destas fuerças ni yo las alle en ellas, de que tiene notable necesidad.

A los dos de Julio murio el general desta esquadra de enemigos, llamado Vaudovin Enrrique, con cuya muerte se desavinieron estos enemigos; por lo qual y por la falta que tenian de vastimentos tomaron resoluçion de dejar estas costas y yrse a desembocar para boluer a su tierra.

Entraron en el puerto de Matanças a tomar el agua para el viaje, y de las primeras lanchas que llegaron a tomar el agua dio en manos de la jente que yo tenia alli puesta y la tomaron, tomando en ella siete personas; y de las demas lanchas mataron otras siete u ocho personas. Con que el enemigo se rretiro, y en todas las partes que yntento a tomar agua se la defendieron hasta obligarle que la tomasse casi en medio de la Vaya y de noche, que segun se a sauido por cinquenta y dos personas que alargo de los nabios quando se quiso haçer a la bela, el agua que tomo era salada que no se podia veuer.

Las personas que alargo, que fueron las sinquenta y dos, abia tomado en diferentes fragatas y barcos en estas costas. Tanvien quemo antes de salir del puerto las
(p. 3.) fragatas y lanchas que abia tomado. Todo constara / por la ynformazion que ynbio al real consejo.

Y aora questa de partida para los reynos de Castilla con los galeones de su cargo y flota de Tierra Firme y la de Nueba España, se a tenido abisso como en el cabo de Sant Anton estan trece nabios de enemigos, y que a los veinte de agosto tomaron vna fragata de las del trato deste puerto. De todo lo que sucediere dare quenta a

vuestra magestad, cuya real persona guarde Nuestro Señor como la christiandad lo a menester.

Hauana, 6 de setiembre de 1626 años.

Humilde basallo de Vuestra Magestad.

Xrisptoual de Aranda (Rubricado) .../...

Archivo de Indias, 54-1-17, St° D° 101.

Bijlage.

VERKLARINGEN, DOOR MATEO CONGO, ADRIAN CORNIELES (?), GONZALO DE BANGOS, JACINTO DE LA FUENTE, LUCAS MALDONADO AFGELEGD TE HAVANA, 15 JUNI 1626.

†

(p. 5.) Testigo. (p. 6.) .... En la ciudad de la Hauana, en quinze dias del mez de junio / de mill y seisçientos y ueynte y seis años, el Señor Castellano Cristoual de Aranda, alcayde del castillo del Morro, gouernador de la guerra, para la dicha averiguaçion, hisso pareser ante su merced a un negro que dixo llamarse Mateo Congo, y ser esclauo de Juan Perez de Oporto, del qual fue rreçiuido juramento a Dios y a una cruz † en forma de derecho y so cargo del qual prometio de desir uerdad; y exsaminado por el auto de atras, dixo: El robo en el puerto de Cabañas.

Que ayer, domingo, catorce deste mez, estando este testigo en el mesmo puerto de Cauañas, costa desta ysla, doze leguas deste puerto, a sotauento, por la mañana entraron dentro del dicho puerto seis lanchas y quatro fragatas; las dos se quedaron en la boca del dicho puerto y las otras dos fragatas con las seis lanchas se binieron a tierra derecho a un nauio que en el dicho puerto esta fabricando Juan Perez, su amo; y porque benian tocando tronpetas y tirando mosquetassos, huyeron al monte la gente española y negros que en la dicha fabrica y puerto de Cauañas auia, y la gente de las dichas lanchas salto en tierra y mato los puercos que auia y gallinas, y corria

la gente por cojerla; y sacauan jarçia de dentro de la despenssa. Y visto esto el capatas, ques Manuel Duarte, le despacho para que biniesse a dar auisso de lo susedido a esta çiudad; y salio del dicho puerto por tierra ayer a las ocho de la mañana; y esto es lo que saue y la verdad para el juramento ffecho, y no firmo por no sauer, y sera al pareser de mas de ueynte y çinco años.

(p. 7.) Ante mi, Hernando Perez Barreto, escriuano publico..../

Testigo. En la ciudad de la Hauana, en diez y seis dias del mez de junio de mill y seiscientos y veynte y seis años, para la dicha aueriguaçion se rreziuio juramento a Dios y a una cruz † en forma de derecho de Francisco Ramirez, vezino desta çiudad, so cargo del qual, auiendolo ffecho, prometio de desir uerdad; y siendo preguntado por el auto de atras, dixo:

(p. 8.) Que lo que saue es / quel domingo passado, estando este testigo en su corral, ques en el puerto de Cauañas, de la costa de sotauento, doçe leguas deste puerto, por la mañana oyo este testigo disparar mosquetassos haçia el cayo questa en el dicho puerto, donde tiene su fabrica Juan Perez de Oporto; y este testigo salio a uer lo que era; y bio que arrimados a el dicho cayo estauan tres fragatas y seis lanchas de enemigos, tomando lastre de la nao questa fabricando el dicho Juan Perez de Oporto, y muchos dellos en tierra; y quel mesmo dia, como a las tres de la tarde, bido que entraron en el dicho puerto catorze naos, vrcas de los dichos enemigos, y la capitana dellos dio fondo junto a la nao del dicho Juan Perez; y que le parese que la dicha capitana tendra poco mas de quatroçientas toneladas; y que traen vanderas listadas de blanco, asul y colorado; y questo es lo que saue y la uerdad so cargo del juramento que ysso, y que todas las dichas naos estan dado fondo en el dicho puerto; y ques de hedad de sesenta años poco menos, y no ffirmo por no sauer.

(p. 10.) Ante mi, Tomas de Torres, escriuano . . / . .

Auto. En la ciudad de la Hauana, en diez dias del mez de jullio de mill y seiscientos y veynte y seis años, el señor Cristoual de Aranda, gouernador de la guerra, dixo que por quanto su mersed despacho a el Ayudante Lucas Maldonado con alguna ynfanteria a deffender el aguada en el puerto de Ma-

tanzas, y a que procurase hazer alguna façion del armada enemiga que anda por estas costas, General Bov doyno Enrrico, en cuyo cunplimiento oy, dicho, dia el dicho ayudante le rremitio quatro honbres y un muchacho que cojio en la dicha aguada en vna chalupa; y para sauer su disinio y las partes donde a entrado, y nauios que a rrouado, y la fuerça, gente y munissiones y bastimentos que traya, y lo demas que conuenga, mando se tomen sus declaraçionez a los dichos enemigos; y para el que no supiere lengua española se haga por ynterprete; y porque a el tiempo que llegaron los dichos quatro onbrez estaua con su merced el señor Doctor Damian Velasques de Contreras, gouernador de la pas, sus mercedes mandaron que las dichas declaraçionez y demas diligençias
(p. 11.) se hagan con asistençia e ynter / vencion de sus mercedes; y lo firmaron.

Cristoval de Aranda.

Doctor Velasques de Contreras.

Ante mi, Tomas de Torres, escriuano.

Luego yncontinente el dicho señor gouernador hisso parecer ante ssi a un onbre que se dijo llamar Adrian y ser natural de Rotadama, de naçion flamenco; el qual auiendole preguntado si era cristiano dixo que ssi, por lo qual se rreçiuio del juramento a Dios y a una cruz † en forma de derecho y prometio de desir verdad; so cargo del qual se le pregunto lo siguiente:

Preguntado quanto a que salio de su tierra, y en cuya conpañia y a que efetos, dixo que a que salio de Yngalaterra abra tienpo de diez y seis meses en una armada que hisso el general Bodoynen Rico, de dos puertos nombrades Plemua y Bexte, con treynta y tres naos, para la baya de los Santos en el Brasil; que trayan gente de poblaçion para el dicho Brasil; y por hauer 33 naos hallado questaua despañoles se rretiraron a la mar y en ella se ysieron dos esquadras, y en una dellas, en que bino el dicho Bodo yn Enrrico, con diez y siete naos binieron a Puerto Rico, donde entraron y le tomaron y estubieron en el seis semanas, a el cauo de las quales se salieron del puerto con tenmor de que no les matassen la gente, porque entendieron que benia gente por tierra; y que de la gente de las dichas naos les mataron, segun se

De que hiçieron dos esquadras.

dijo, treçientos honbres, los diez y seis del nauio donde este que declara yva....

....Despues que salieron de Puerto Rico passaron por uista de Santo Domingo y ffueron a la Margarita; y tomaron vna fuerça questa en el puerto della, donde estubieron nuebe dias; y de alli tomaron siete piessas de
(p. 12.) bronse / pequeñas; y en aquel puerto mataron vn onbre de la tierra, y de la gente del armada les mataron diez y ocho onbres. Y de alli, a cauo de los dichos nuebe dias fueron a Cumana, y con tres lanchas y en cada una dellas çinquenta honbrez mosqueteros y marineros, y en ellas yua el dicho general, y entraron serca del puerto donde bieron el lugar y gente; y por pareselles que acudia mucha gente se rretiraron a las naos sin haçer ningun efeto, mas que auiendo llegado a la punta de Araya, de uno de los nauios de la dicha armada salio gente a tierra a pescar, y una esquadra de soldados del castillo de Araya les mato dos onbres, y les prendieron siete; y sauido por el dicho general procuro el rresgate dellos, dissiendo que daria veynte españoles porque le boluiesen los dichos siete onbrez, y no se les quisieron dar.

Conformase con la informacion que remite el gouernador de la Margarita.

Y de alli fueron a Jamayca, donde tres leguas del puerto hisieron agua y alli echaron treynta y tres perssonas españoles con tres mugerez que abian tomado en vn barco que yua de Cumana a Cartagena con diez mill libras de tauaco, el qual anda en conpañia de la dicha armada.

Y de alli fueron con la dicha armada, a Buen Ayre a buscar bastimento, quez en la costa de Tierra Firme hassia Caracas, donde saltaron en tierra duçientos honbres y de pas hablaron con la gente que alli paressio, pidiendoles les diessen carneros por ser tierra que ay muchos, los quales dixeron que no podian dar ni bender cossa alguna; y la gente que yua tomo çiento y quarenta
(p. 13.) y çinco carneros / y treynta y seis lastres de brasiletes, ques palo que se corta en la dicha tierra.

Y de alli vinieron a el Cayman Grande a buscar tortugas, donde tomaron çiento y çinquenta; y se binieron por la costa del sur a la del norte desta ysla por el cauo de Sant Anton.

Y entraron en Cauañas, donde subieron en un corral de puercos vna legua de la baya, y tomaron çinquenta cauesas; y alli quemo el dicho general y por su horden vn nauio nuebo que se estaua haçiendo; y alli estubieron tres o quatro dias; y salidos an andado por esta costa algunos dias, hasta que abra diez dias que a la uista deste puerto murto el dicho General Bodoyn Enrrico; y tomo el cargo de cauo su almirante, ques vn flamenco de Amostradama, que no se aquerda de su nonbre; y despues se fueron haçia Matanssas, donde entraron quatro nauios.

Y este que declara, por mandado de su capitan, porque biene haçiendo offiçio de cartir maestre, ques offiçio como de mandador de marineros y mossos, fue a haçer agua, en vna chalupa, en el dicho puerto de Matanssas, donde trujo vna chalupada de agua, en vnos varriles grandez, y despues boluieron por otra; y en esta ocassion prendieron a este que declara y otros tres honbrez y un mosso, la gente questa de soldados en el dicho puerto, y los trujeron a esta ciudad; y otro mosso se huyó al monte....

....despues que salieron del Brasil tomaron dos
(p. 14.) carauelas, que yuan de Fer / nanbuco a la Baya, cargada de harina, las quales quemaron en la costa del Brassil; y la gente de ellas la echaron en la costa de Pernanbuco, siete leguas de Fernanbuco.

Y que de Santo Domingo salieron tres naos, con las quales toparon y con otra que uenia de Puerto Rico y pelearon con ella, y las dos echaron a fondo; y la gente de la una la cojieron y de la otra se fueron a nado a tierra, porque estaua serca della en Santo Domingo; y el otro nauio tomaron, el qual tenia quinze lastres de jengibre y treinta y quatro sentenarez de queros; y este nauio lo quemaron en Jamayca, donde echaron la gente que tiene declarada; y el otro nauio, que era vn galeon grande, se fue huyendo que no le pudieron alcanssar, y que en esta ocassion no eran mas de quatro nauios desta esquadra, porque los demas se auian hecho a la mar; y que la carga del nauio que tomaron, de queros y gengible, la echaron en vna flauta, ques vn nauio que haçe mucha carga, y a menester poca gente.

Y que tanbien tomaron otra fragata que yua de Santo Domingo a Puerto Rico cargada con bastimentos y

questa anda con las demas naos desta armada que anda en esta costa.

Y en la uanda del sur desta ysla tomaron otra fragata pequeña, sin gente; y otra fragata que benia de Canpeche con gallinas; y otro barco en esta costa cargado de madera, y questos tres los quemo el general a la uista deste puerto; y que an tomado otros dos varcos de tortugas, que por todos son çinco.

(p. 15.) / Preguntado donde esta la gente de todos los dichos varcos que a tomado en esta costa, dixo que estan en los nauios de la dicha armada, para ualerse dellos, para haçer aguada, y luego largallos en la costa, o dalles vn barco en que se uengan.

Preguntado que gente saco su general quando salio con la dicha armada, y que gente tiene oy, dixo que toda la armada traya mill y quinientos honbres y que oy tiene, entre onbres y muchachos, marineros y ssoldados, hasta seteçientos honbrez, antes menos que mas, y que destos son los duçientos soldados y la demas, gente de mar.

.... son onze nauios grandez y que la capitana tiene veynte y seis piessas, las dos de bronçe y las demas de hierro; y que la almiranta tiene treynta y dos piessas, las seis de bronce y las demas de hierro. Y que otro nauio, que no tiene beque, tiene ueynte y quatro piessas, las quatro de bronce y las demas de hierro. Y otra nao tiene veynte y ocho piessas, seis de bronçe y las demas de hierro. Y otra tiene otras veynte y ocho piessas, las ocho de bronze y las demas de hierro. Y otro con ueynte piessas, todas de hierro. Y otra de ueynte y dos, las dos de bronçe y las demas de hierro. Y otra de catorze piezas de hierro. Y otra de ueynte y seis piessas, dos de bronçe. Y las demas de hierro. Y otra con diez y ocho piesas, todas de hierro; Y otra de ueynte y quatro, dos de bronçe

(p. 16.) y las demas de hierro; Y que / dos nauios pequeños traen a doçe piessas cada uno y los otros dos nauios pequeños traen a ocho piessas cada uno; y que biene en esta flota una canoa de la Margarita questaua en Puerto Rico con dos piessas chiquitas de las que tomaron en la fuerça de la Margarita.

.... questan muy faltos de bastimentos, y que la rraçion que dan es tres libras de pan cada semana, para cada perssona, y que cada dia le dan vn cosimiento de jarina

de seuada, o de hieros, (*sic.* Yerbas?) y que carne no tienen, sino algunas naos para catorçe dias, y algunas sin ninguna.

Preguntado que dissinio saue, o a entendido que tubiesse, el dicho general para auerse estado sobre este puerto tantos dias, dixo que lo que entendio y oyo era que benia a guardar las naos de los mercaderez donde no bienen mas que dos naos del rrey, y que auian de benir antes que los nauios de la plata; que a estos no los auian de aguardar; y que aunque era poca gente desia el general que los otros nauios que viniesen no sauian la gente quel traya.

Y que despues de muerto el general, la gente que trayan, bisto no tenian bastimentos, determinaron de yrse para su tierra, y para esto yuan a tomar agua a matanssas, porque la gente uino consertada a sueldo por onçe meses y a lo mas largo vn año, y a dies y seis
(p. 17.) meses / que binieron y an menester diez semanas para boluer y no tienen mas que pan y agua para bolberse; y que de lo que tienen sobra, es de poluora y balas; y que este que declara biene consertado por diez pessos de a ocho reales cada mez; y los marineros, a quatro pessos; y los soldados, como los marineros; y questo es lo que saue, y queste que declare es cartirmaestre de la nao que oy es almiranta en su flota, que antes era nao particular y de guerra antes que muriera el general; y en este estado quedo esta declaraçion para proseguir en lo demas que conuenga; y declaro ser de hedad de quarenta y tres años y lo firmo.

Cristoval de Aranda.
Doctor Velasquez de Contreras.
Adrian Cornieles.
Ante mi, Tomas de Torrez, escriuano.

Prosigue la declaracion. En la ciudad de la Hauana, en once dias del mez de jullio de mill y seisçientos y ueinte y seis años, prosiguiendo en la dicha declaraçion el dicho Adrian Cornieles, so cargo del dicho juramento se le pregunto lo siguiente:

Preguntado si demas de la gente que a declarado traen los nauios de la que an rouado, trae alguna perssona de Puerto Rico o de la Margarita, o de otro de los puertos

donde an estado; dixo que de Puerto Rico traen serca de quarenta negros rrepartidos en los nauios, con vn mandador negro que se llama Francisco, y questos se uinieron a meter en los nauios de su boluntad; los quales siruen de dar a las bonbas y quando ban a tierra algunos, ba con ellos el dicho su mandador.

Preguntado si en los nauios de la dicha armada quando salieron de su tierra truxeron algunos materiales para
(p. 18.) fabricas, dixo que traen / cantidad de ladrillo y herramientas y todo lo demas necesario para fabrica.

Preguntado si despues que murio su general el que le susedio tubo o a tenido determinaçion de aguardar mas tiempo en estas costas la flota (u) otros nauios, y si alguna bes tubo determinaçion de entrar en este puerto o tomar asiento en alguna parte destas costas, dixo que como a dicho, su primer general tubo determinado de aguardar la flota; y el segundo general despues de muerto el primero, rrogo a la gente aguardasen dies o doçe dias a la dicha flota, y la gente no quisso de ninguna manera, sino que se fuesen para su tierra; y el dicho general dixo que por lo menos aguardasen ocho o nuebe dias, y que passados partirian entre los nauios el vastimento que tubiesen, y se yrian y tomarian agua; y tanpoco quisieron, dissiendo que agua tenian para yr a Flandez, rrespeto de no tener en que gastalla por no tener bastimentos, y auerla menester solo para la beuida; y que no entendio ni supo que queria hacer poblaçion ni hechar gente, solo quando estubieron en Puerto Rico despacho el General Boudoyne Enrrico vn patache que tomo en Puerto Rico a Flandez con horden y cartas para que de alla le ynuiassen gente y nauios, los quales aguardaua en la ysla de los Limonez hasta quatro de mayo passado y a lo mas largo hasta ocho, y que si biniesen y no le
(p. 19.) hallasen / alli le dejasen cartas en algunos puertos que señalo en la dicha ysla, y que tanbien despacho a Flandez dos vrcas, catorçe o quinçe dias despues del dicho patache, que auian traydo bassias para cargar si fuese necesario; y que despues aca oyo quel dicho general deçia que ya no auian de uenir; y esto es lo que saue, con que se acauo su declaracion y lo firmo; y es de la hedad que tiene dicha.

Cristoval de Aranda.

El Doctor Velasquez de Contreras.
Adrian Cornieles.
Ante mi, Tomas de Torres, escriuano....

(p. 28.) Declaracion. Gonçalo de Bansos, español, a quien prendio el enemigo viniendo de Campeche. ....En la ciudad de la Hauana, en catorçe dias del mez de jullio de mill y seisçientos y veynte y seis años, por mandado de los dichos señores gouernadores se reziuio juramento en forma de derecho de un onbre que se dijo llamar Gonsalo de Banssos, y ser piloto y maestre de la ffragata Nuestra Señora del Rossario, de que era dueño el Sargento Mayor Pedro Aluarez de Godon; el qual lo ysso y prometio de desir uerdad, y preguntado, dixo: Vease este a la letra.

Que biniendo este que declara de las prouinzias de Campeche, estando muy serca deste puerto, en la dicha fragata, a los veynte y çinco de junio descubrio vna armada de veynte y tres velas, y aunque este que declara entendio que eran enemigos y uiro la buelta de tierra, le calmo el biento y llegaron dos lanchas, y le tomaron y rrouaron la dicha ffragata, y lo que en ella benia, que era sal, gallinas, mais y rropa de Canpeche.

Preguntado si saue o bido la gente, artilleria o bastimentos, que traya el dicho enemigo, dixo que en la capitana, donde este que declare estaua, vido que tenia treynta y seis piessas, y las demas benian bien artilladas,
(p. 29.) y que oyo desir que tendrian / como seteçientos honbrez, y de bastimentos entiende trayan pocos, porque a cada perssona le davan tres libras de pan para vna semana.

....oyo tratar entre ellos.... que aguardavan la flota, la qual dessian que tenia poca fuerça y que con arrimalle a capitana y almiranta quatro naos fuertes de las suyas tomaria toda la flota, y la lleuaria a Flandez, porque las naos de flota deçian que trayan las cureñas debajo de los queros; y que despues de auelles oydo tratar lo suso dicho y muerto el General Bovdoyno Enrrico, la gente se aluoroto y se medio amotino, dissiendo que se querian yr a su tierra; y hissieron vna junta, y salio de aquerdo que se fuessen a haser agua a Matanzas y de alli se yrian a su tierra.

Y con esto se fueron a Matanzas, donde comensaron

a haçer agua, y la gente que alli tiene su mersed del señor gouernador de la guerra tomo vna lancha con algunos onbres, que se dijo auia remitido el cauo a esta çiudad; y los enemigos quando lo supieron fueron a haçer agua a Yumuri, porque en la otra parte le matauan la gente; y alli en la boca de Yumuri pussieron duçientos honbres en tierra y una lancha, y alli hiçieron agua y se rretiraron; y entiende que tanbien les mataron gente.

Y el sauado passado, onçe deste presente mes, bido este testigo que callaron el artilleria y metida el aguada y velas nuebas, y rreparado algunos cauos, clauaron las portas de las piessas, y dessian que aquella noche se auian de yr a desenuocar.

Y el mesmo sauado echaron a este que declara y a otros çinquenta onbres españoles y dos negros echaron
(p. 30.) en tierra, en el mesmo puerto de Matanzas; / y que alli se fue vn negro de la haçienda de Matanzas y se metio con los dichos enemigos; y este que declara se uino a esta çiudad.

Y uido este testigo que en el dicho puerto de Matanzas el dicho enemigo quemo vna fragata de Santo Domingo y otra de Tierra Firme, y dos lanchas suyas; y que a la uista deste puerto quemo la fragata deste que declara, y dos de Francisco Dias Pimienta, y otro de Blas Flannel; y que lleuan consigo dos fragatas, vna de Francisco Doria y otra del Canario.

Y esto es la verdad so cargo, del juramento que tiene ffecho; y ques de hedad de treynta años; y lo ffirmo.

De mas de lo qual declara este testigo que tratando de entrada en la Hauana dijo el enemigo que no queria entrar; que quando vbiesse de entrar auia de ser echando tres o quatro mill honbres en tierra y acometer con el armada al puerto; que quando les dieran algunas valas no ynportaua; y luego se meterian haçia la cantera.

Y uido este que declara, y le enseño el dicho General Bovdoyno Enrrico, vn libro en el qual tenia plantas de todos los puertos, bayas, fuerssas, y castillos, de las Yndias, y esta ciudad de la Hauana, todo con mucha particularidad; y deste puerto, pintadas las calles de la çiudad y los rrios y esteros de la baya.

Y lo firmo, como queda dicho.

Cristoval de Aranda.

El doctor Velasquez de Contreras.
Gonçalo de Banssos.
Ante mi, Thomas de Torres, escriuano.

Testigo Jacinto, vecino de Cumana, dice lo que alla paso.

En la çiudad de la Hauana, en diez y seis dias del mez de jullio de mill y seiscientos y veynte y seis años, el dicho señor gouernador para mas aueriguaçion de lo contenido en estos autos, reziuio juramento a Dios y a una † cruz en forma de derecho, de un honbre que se dijo llamar Jaçinto de la
(p. 31.) Fuente, alferez del castillo Santiago de Arroyo / en la punta de Araya, el qual lo ysso y prometio de desir verdad; y preguntado dixo:

Que estando este testigo siruiendo su plassa, vispera de carnestolendas llego nueba a Cumana, donde este testigo es vecino, de como sobre la Margarita auia paressido vna armada de diez y ocho uelas, y Don Diego de Arroyo Dassa, gouernador y capitan general de aquella tierra y sus fuerssas, hordeno a este testigo que se fuese al dicho castillo; y por la quaresma siguiente estubo la dicha armada sobre el dicho castillo, donde tubo noticia este que declara, por auisso que de alla se ynuio, como auian tomado la fuerça de Manpatar, y su artilleria.

Y despues el dicho enemigo dio fondo con dos naos en la punta de Araya, y passo con otra nao y otro patache a tiro de mosquete de la fuerssa, donde la estubo cañoneando; y uiendo el poco casso que della se haçia y de su patache, procuro rretirarse con tres balassos que se le dieron de la dicha fuerza con vn cañon de la dicha fuerça, de donde se yua a pique.

Y se rretiro con el rresto de la armada a un balle, que sellama Muchima, ques deste testigo, y alli dio carena a sus naos.

Y en el tiempo que este testigo estubo en la fuerça, mando el dicho Gouernador don Diego de Arroyo saliese el Teniente don Juan de Arroyo y que le acompañase este testigo como su alferez, con veynte y cinco soldados, a una façion a la dicha punta de Araya, donde, auiendo dormido aquella noche, a el amaneser echo el enemigo en tierra ciento çinquenta honbrez, a los quales envistieron este testigo y su gente y les mataron y hirieron hasta

diez o doçe y les prendieron seis, cinco flamencos y un franzes.

Despues de lo qual el dicho gouernador enuio a el Sargento Mayor Lorenzo Fernandez de Toro, con otros veynte y çinco soldados, a el dicho valle de Muchima para estorvalles el aguada, y haselles el daño que pudiesen; y
(p. 32.) siendo sentidos / por el dicho enemigo, no echo gente en tierra; y a una lancha que yua serca de tierra envistio la gente y les mataron la mayor parte que en ella benia, que eran treçe o catorçe, de que no se escaparon mas que dos, y el uno con vn balasso en el ojo; lo qual fue parte para que se leuase la armada, y se fuese.

Despues de lo qual, aviendo salido a çinco de abril la dicha armada de aquel paraje, determino el dicho gouernador que a los quinçe del dicho mes saliesse la fragata del situado, assi para traerle como para entregar papeles y rrecaudos para su magestad y dar auisso del dicho enemigo; y auiendo salido a los dies y ocho del dicho mez de abril toparon el dicho enemigo y armada en la trauessia de Buynare a Santo Domingo, donde los rrouo; y las cartas y papeles que lleuaban, todo lo echaron a la mar, conforme la horden que lleuaban del dicho su gouernador; y trujo la gente a su armada hasta que la echo en Jamaica, dejando solo a este testigo y al Capitan Juan Matias de la Carrera, que lo es de la dicha fuerça y maestre de plata del dicho situado, y Antonio Perez, piloto de la dicha fragata, sin que jamas supiese el dicho enemigo que era ynfanteria ni situado, sino fragata de mercaderez y por tal los tubo; y que lo que les rouo fue poco mas de diez mill libras de tauaco de pasageros y ssoldados, y duçientas botijas de vino que se lleuaba de matalotaje, de yda y buelta.

Y atrauesso el enemigo a la Española; y hisso agua en cauo de Tiboron; y desde alli atraueso a la ysla Xamayca, y no pudiendo montar la punta de Morante, tomamos la dicha ysla en la parte que llaman los Negrillos, y alli
(p. 33.) hallaron los nauios que faltauan de la dicha armada / que auian ydo a correr la costa de Santo Domingo, que traya vna pressa de las naos de Santo Domingo, y tubieron nuebas que auian echado dos a pique y se les auia ydo otra, y que auian tomado la gallega de Pedro de Uargas.

Y de alli binieron la buelta desta ysla, dejando en la de Jamayca la gente que tiene rreferido.

Y en la uanda del sur, dia de pasqua de Spiritu Santo, tomaron vna fragata sin gente y con algunas tortugas, y se uinieron por el cauo de San Anton; y tomaron algunos barcos por esta costa.

Y entraron en Cauañas, donde hiçieron agua y echaron gente en tierra, y quemaron vn corral y trujeron del ganado de serda y terneras y quemaron vn nauio nuebo que se estaua fabricando en el dicho puerto.

Y despues de auer salido a la mar tomaron vna fragata que benia de Canpeche, que traya gallinas, mays y rropa de la tierra, y luego lo quemaron; y binieron a dar uista a este puerto, donde tomeron otra fragatilla de madera, y tanbien la quemaron; y andubieron sobre este puerto, barloueteando con ueynte y tres belas, mayorez y pequeñas.

Y aunque hisso acometimiento a el puerto, este testigo como prissionero que se hallo en la capitana comunico a el dicho general y supo del que su yntento era rreconocer el puerto y sus fuerssas y surgideros, para lo de adelante, porque le uido y marco con vn antojo de larga uista; el qual dicho general dessia que aguardaua flota de Nueva España, y naos de Honduras, y tenian rrepartidas naos para enuistir a capitana y almiranta; y quel dicho general le pregunto a este testigo y a otros prissioneros que que fuerza tenia la Hauana, y si la podria tomar con çien uelas; y este testigo le rrespondio que ni con todo el poder de Olanda de que se sintio mucho el dicho general; y asercandose a tierra, miro con el antojo y desengañado le dixo a este testigo que la Hauana era mucho fuerte, y que no se podia tomar por la mar; sobre que tubieron
(p. 34.) / algunos darez y tomarez, porque dessia que por tierra la podia tomar, y este testigo dessia que no; el qual se enojo mucho con este testigo, y dixo que no ynportaua, que otros puertos auia en las Yndias con menos rriesgo y mejorez para su proposito, quel año que biene seria suyo Puerto Rico, por que si esta ues que entro supiera el puerto y biera estado otras beses en el, no fuera menester tomarlo otro uez.

Y que tanbien entendio este testigo fuera a Cartagena, si no fuera tarde para su proposito de tomar la flota, y auersele muerto mucha gente de la que trajo.

Y ultimamente dessia quel año que biene auia de benir

con çien naos y destruyr toda Tierra Firme, porque lo sauia todo, desde tienpo de rresgates, porque fue muy platico; y que despues que murio el dicho General Bovdoyno Enrrico, que fue a dos deste mes de jullio sobre este puerto, la gente que traya se amotino y trataron de yrse a desenbocar, por que no tenian bastimentos.

Y ffueron a Matanças, donde ysieron agua; y el sauado passado echaron a este testigo y otros çinquenta honbrez en tierra, de los que auian tomado; y uido este testigo que las naos salearon las piessas y serraron las portas, con animo de yr a desenuocar, porque assi lo deçian publicamente, rrespeto de no tener bastimentos; y que no quisieron largar al piloto deste testigo, y se lo lleuaron consigo, entiende para que los desenuocasse; y que estan tan poco sugetos despues de la muerte del general, que cada uno dellos dissen que sson capitanez y no hassen casso del que lo es ni de los mandadorez.

Preguntado de que murio, a lo que entendio este testigo, el dicho general, dixo que era vn honbre muy rresuelto y determinado y que era el primero a todo, y assi
(p. 35.) salto quando entraron en Cauañas el primero / en tierra, y le dio todo vn dia el aguaençima, de que se rresfrio, a lo que se entendio, y le dio vna calentura; y lo sangraron y luego murio; y esto dixo ser la uerdad para el juramento que a ffecho.

Y que en matanssas, quando tomaron rresuluçion para yrse a desenvocar, quemaron tres fragatas y dos lanchas suyas, como vageles pequeños que no eran para desenuocar; y ques de hedad de treinta y dos años, y lo ffirmo.

El Doctor Velasquez de Contreras.

Jacinto de la Fuente.

Ante mi, Tomas de Torres, escriuano.

Testigo
Dice en quanto a la presa que hiço al enemigo en Matanças.

En la çiudad de la Hauana, en ueinte y un dias del mez de jullio de mill y seisçientos y veinte y seis años, por mandado de los dichos señorez gouernadorez se rreziuio juramento en forma de derecho de Lucas Maldonado, ayudante de sargento mayor que fue en este pressidio; y prometio de desir uerdad, y preguntado dixo:

Que lo que passa es que auiendose tenido nueba en

esta çiudad que vna armada olandessa de diez y siete velas auia entrado en la baya de Cauañas, dose leguas deste puerto, a la uanda de sotauento, el señor gouernador de la guerra hordeno a este testigo que fuese con treynta honbres alcabuzeros y piqueros a ynpedir la pretençion que tubiesse el dicho enemigo si quisiese saltar en tierra o haser agua; y luego, en cumplimiento de la dicha horden, salio este testigo con la dicha gente; y la mitad del camino llego auisso de como el dicho enemigo se auia retirado y benido la buelta deste puerto, donde andubo barloventeando de una buelta y otra algunos dias, despues de los quales, por auerse alargado el dicho enemigo haçia barlouento, porque en el puerto de Matanzas no ysiese agua, o hechase gente a haçer algun daño en las haciendas de los rrededorez como lo auia hecho en Cauañas, quemando vn nauio y un corral de ganado de serda, el dicho señor gouernador dio horden a este testigo para que fuese a el dicho puerto de Ma-
(p. 36.) tanzas, con otros treynta honbrez / y procurase castigar y estoruar qualquier yntento que tubiesse el dicho enemigo.

En cuyo cumplimiento salio este testigo y llego a el dicho puerto, donde estubo rreconosiendo los enuarcaderos, y aguadas, y sitios donde, si biniese el dicho enemigo, le pudiese haçer daño y estorbar la aguada; en que este testigo estubo ocho dias.

Al cauo de los quales llego al dicho puerto vn chinchorro de pescadorez, auissado de postas que tenia este testigo en la banda de barlouento, en la punta de Maya, para que auissasen a los vageles que biniesen de barlouento como estaua en la costa el dicho enemigo, el qual dicho chinchorro rrecogio este testigo y una canoa, y asegurandolos en el dicho puerto. Y el mesmo dia llegaron las postas de la dicha punta, a dar auisso a este testigo como uenian quatro nauios grandez la buelta del puerto.

Y teniendo este testigo por cossa sierta fuese el dicho enemigo, preuino la gente y armo el dicho chinchorro, auiendo primero hecho en los puertos y partes que le pareçio trincheas y palissadas con caminos ffalsos, para que cubierta la gente pudiesen acudir a las ffaçiones que se offreçiessen; y paressiendole que con el dicho batel

podria haser mejor en el rrio algun daño, se estubo aguardando nuebas de las espias que tenia puestas este testigo en la boca del rrio, vna de las quales le uino a dar auisso como el enemigo estaua ya en el puerto y que yva echando lanchas para haser aguada, disparando mosqueteria; y que una lancha estaua tomando agua.

A la qual acudio este testigo con el dicho chinchorro, y dandoles vna russiada tomo la lancha y seis hombrez que en ella benian y un muchacho y los prendio, auiendo herido dos de ellos, vno de los quales se fue a nado mas
(p. 37.) de legua y media / hasta metersse en el armada.

Y auiendo asigurado los prissioneros y lancha, otra que auia tomado agua la fue siguiendo este testigo hasta la uoca del rrio, de donde no pudo passar rrespeto de que la armada estaua serca de la boca, y no tenia para ella defenssa.

Y biendo y sauiendo el dicho enemigo que le auian tomado la dicha lancha y gente, despacho otras dos lanchas, bien guarnessidas, con mosqueteros y piqueros, y con rroqueras y berssos y algunos pedreros, a ber si podian rrestaurar el daño que se les auia hecho, y aunque subieron media legua el rrio arriba, no se atreuieron a passar adelante a donde este testigo estaua con su gente atrincherado, y se rretiraron.

Despues de lo qual acordo el dicho enemigo de mudar sitio y aguada, y se fue mas abajo del mesmo rrio, donde le pareçio estar mas asigurado; y alli, aunque el agua era salada, comensso a haser aguada, auiendo primero traydo ocho lanchas con mucha mosqueteria y las dos de ellas que seruian descolta; y pusso en la boca del rrio vna tartana, con bersos y rroqueras.

Y este testigo con su gente se fue asercando por tierra a el mesmo paraje; y aunque rrespeto de ser el sitio pantanosso y mal pais no pudo aunque ysso muchas diligençias llegar donde les pudiese tomar lancha; con todo esso con mucho trauajo se pusso donde descubrio alguna gente, y en particular a una de las escoltas donde yva en pie, en la popa, cinco mosqueteros y un sargento por cauo, a los quales dieron vna rrussiada, y les mataron a el dicho sargento y otros tres o quatro honbrez y muchos geridos, lo qual fue parte para que se boluiesen a rretirar, biendo que en todas partes les haçian daño.

(p. 38.) Y en la boca y aguada de Yumuri, / ques vn rrio que entra en la mesma baya, se pusieron a hacer agua otras lanchas y una canoa; y alli pusso este testigo seis arcabuseros y seis piqueros, los quales mataron otros tres honbrez a la dicha lancha y hirieron otros quatro o cinco; y la lancha se rretiro con el dicho daño.

Y uisto por el enemigo el daño que rreçiuian echo mas de treçientos honbrez en tierra, en una playa entre Yumuri y Matanssas, y gastaron en mosqueteria y piessas que dispararon por aquellos montes muy gran cantidad de poluora y valas, sin que de ninguna manera ysiese daño a la gente de este testigo; y aunque se dixo que queria subir a Matanzas y Yumuri a haser daño, no se atreuio y luego se rretiro, con su gente.

Hasta que el sauado, onze deste pressente mez, el dicho enemigo echo la gente española que tenia, que fueron mas de cinquenta honbrez, y estubieron en el dicho puerto hasta el domingo siguiente, que se fueron saliendo a la mar; y por haser calmas no nauegauan. Y este testigo pusso vna posta con vna canoa, que bigiase la derrota que tomauan, y a la noche se desparesieron.

Y el dia siguiente y el martes siguiente tubo este testigo la dicha posta sin rretirarse y nunca mas paresieron; la qual dicha posta, quando se rretiro dixo a este testigo que yuan aproados a la canal, y lo que este testigo entendio assi de los que prendio como de la gente que echo en tierra, fue que yvan a desenuocar, porque estauan faltos de bastimentos, y la gente amotinada, y sin que quisiesen obedeser a sus capitanes y cauos despuez que murio su General Bovdoyno Enrrico.

(p. 39.) Y esto / es la uerdad, y que los dichos prissioneros los rremitio este testigo a el dicho señor gouernador y se uino este testigo por la mar y trujo el dicho chinchorro y la lancha que quito a el enemigo y una canoa; y lo ffirmo de su nonbre, y es de hedad, de treynta y nuebe años.

Cristoval de Aranda.

El Doctor Velasquez de Contreras.

Lucas Maldonado.

Ante mi, Tomas de Torres, escriuano . . . .

Document No. 23.

Don Lorenzo de Cabrera aan de Kroon, Havana, 19 April 1627.

†

(p. 1.)

Auisa como andauan en aquel paraje vna esquadra de enemigos de treze vajeles; y como tomo en aquella costa çinco fragatas de poca ymportancia; y en vna cargo los prisioneros y les dio bastimento conque llegaron a la Florida, sino es un piloto que dijo le hauia menester; y que remite un tanto de las declaraciones de los prisioneros.

Visto. (Rubricado)

En dos ocasiones que se an offreçido desde que estoy en esta plaça — — la primera de un abiso que despache a vuestra magestad dando quenta de algunas cosas que se ofreçieron con mi llegada — — escribi a vuestra magestad; y por lo que puede aber susedido buelbo a duplicar lo propio.

La ocaçion pareçio digna de cuydado y tome rrezolucion de despachar el abiso que digo por sacar a vuestra magestad del que pueden aberle dado las nuebas que llebo el General Tomas de la Respur, a quien dio vista en la boca de canal vna esquadra de Olanda de numero de treze bajeles, los dies de seteçientas a quatroçientas toneladas y los tres de menor porte, todos bien artillados y amunisionados para mucho tienpo, a cargo de Pedro Petre Enrriquez que con ellos bino en socorro de los que llegaron a Puerto Rico; y hallandolos menos siguio su misma derrota, y deseoso de mejorarse en asierto se puso sobre el Cayman Grande a esperar la flota de Don Alonso de Mujica, que no se le pudiera escapar si en aquel paraje no tomara vna fragatta de quien supo que la flota del cargo de Don Lope de Hoçes benia nabegando de la Nueba España; y pareçiendole paso forsoso, como lo es de todas, fue a esperarle en la sonda de la Tortuga. Mas Dios, que tene a vuestra magestad tan a cargo, permitio que no llegase alli por no tener tiempo y el enemigo desocupo el paso para que la otra lo tubiese siguro. De modo que dexo la vna por la otra y se quedo sin anbas.

Tomo en esta costa sinco ffragatas de bien poca ynportançia y quando ya se yba a desenbocar dio vista a larmada de vuestra magestad, y descubierto el numero de sus belas jusgo ynpusible qualquiera buen suçeso y no yntento mas que yr de su mesma buelta aquel dia y noche; y abiendola perdido de vista y la esperança de
(p. 2.) cosa que bien le estubiese, se arrimo a / hazer agua en el rrio de Ays, costa de la Florida, dentro de la misma canal, y en vna fregata largo los prisioneros que en las sinco avia cojido, y les dio bastimentos conque llegaron a la Florida todos si no es vn piloto de la costa de Honduras que dixo aberle menester para tomar noticia della, y llebandole consigo fue a desenbocar en demanda de la otra esquadra de Puerto Rico. Ase tomado sus declaraçiones a los prisioneros que de la Florida an pasado a esta çiudad, vn tanto de las quales rremito a vuestra magestad.

De la noticia que dan biene a ser lo mas probable que este enemigo ynberna en las Yndias, porque en estas yslas de Barlobento ay puertos capazes donde pueden a gusto; y a de enprender el berano algo conque desquitar tantos malos susesos y desayres suyos. Amenazado tiene
(p. 4.) este puerto . . / . .

. . . . de la Hauana y abril 19 de 1627.

Don Lorenço de Cabrera y Corbera . . . .

Archivo de Indias, 54-1-17, St° D° 101.

III.

HET HONDURAS-ESKADER

1624-1627-1628

Document No. 24.

De Prior en de Consuls aan de Kroon, Sevilla, 3 December 1624.

†

(p. 1.) Señor

La desgracia que sucedio por la nao almiranta de Onduras que quedo en poder de enemigos y ser tan rica, como es notorio, que con la hacienda que en ella venia pueden armar y fortaleçer nuebos baxeles, fuera de que los cautibos que della se tomaron ay oy algunos en esta ciudad, que nos an preuenido quedarse aprestando quatro baxeles con mucha artilleria, gente y animo de boluer a hazer pressa en las dos naos que oy estan en aquella prouincia de Onduras, dentro de los mismos puertos, y con ellas — — suçediendoles como dessean y nosotros tenemos — — enbestir la flota de Nueba España antes de llegar a la Hauana, nos muebe a suplicar a vuestra magestad encareçidamente sea seruido de mandar en este avisso que agora se despacha o en el primero que vbiere, se fortalezcan y pertrechen los puertos de aquella costa....

Sevilla, a 3 de diciembre de 1624.

Prior y consules,

Fernando Lopez Ramirez
Martin de Neve
Salvador Gomez de Espinossa (Rubricados) /....

Archivo de Indias, 143-6-6.

Document No. 25.

Cristóbal de Aranda aan de Kroon, Havana, na 16 Juli 1627.

†

(p. 1.) Señor

Siendo çierto que qualquiera cosa tocante a este puerto

y fuerças, y en particular á esta del Morro, sea de tanta consideraçion que obliga no solo a las personas que aqui tiene vuestra magestad ocupados en oficios de guerra, pero a qualquiera basallo a dar quenta a vuestra magestad y a su Real Consejo aun de las cosas menudas, quanto y mas de las considerables y de que pueden resultar daños ynremediables; y que a mi, por la obligaçion particular de alcaide y que tengo echo pleyto omenaje de guardar y defender esta fuerça, me obliga en primer lugar.

Doy quenta a vuestra magestad como sabado pasado, diez de julio de este año 1627, entró en este puerto una fragata, y en ella cantidad de jente que digeron los abia robado el enemigo dia de San Pedro; y que traiendolos este enemigo consigo abia encontrado los dos nabios de Onduras, juebes, ocho del dicho mes, con los quales peleo y tomo la almiranta; y que la capitana abia escapado; y que en aquella fragata benian los heridos y jente de la almiranta.

Este mismo dia se descubrio desde esta fuerça un nabio, el qual no pudo entrar por la falta del tienpo asta el lunes siguiente, doçe de julio, y era la capitana de Onduras, que tanbien traia jente herida y maltratados los arboles y nabio de la artilleria. Este dia a la tarde mando el gobernador y capitan jeneral desta çiudad que se juntasen en las casas de su morada los capitanes de las conpañias y el sargento maior y otras personas de mar. Propuso que era de pareçer que luego se hiçiese poner la carga de la capitana de Onduras en tierra para que, metiendole cantidad de ynfanteria de la de estas fuerças, saliese en conpañia de otros dos bajeles que estaban en el puerto, que pocos dias antes abian llegado de correr estas costas y de buscar una hurca de que se tenia auiso andaba robando. Pidiose mandase benir a dar su pareçer el piloto de la fragata que el enemigo abia robado, persona conoçida por pratico, y que por aberle el enemigo traido consigo algunos dias podia dar buena quenta y raçon en lo que se pretendia haçer. Bino y preguntado si la dilixençia que se queria haçer seria de algun efecto y si se podria alcançar a el enemigo, respondio le pareçia cosa de que no se siguiria probecho, porque el enemigo, luego que tomo la almiranta, trato de yr a desembocar,

y que a no ser asi no ubiera alargado la jente ni la fragata, que era buena, y le era de probecho para estas costas; y que los abia alargado biernes en la noche sobre los caios de Matacunbe, çerca de canal; y que el enemigo no llebaba en sus nabios daño que le ynpidiese a nabegar, y que a el almirante abia adereçado y añadido belas y linpiadole los costados y dado sebo; y que para descargar la capitana y adereçarla era menester mucho tienpo, y que quando todo se hiçiese mui en brebe era de pareçer no seria a tienpo, por lo dicho; y que tanbien le pareçia no era bien abenturar con tan poca fuerça, considerando que el enemigo trai tres bajeles, los dos de a duçientas y çinquenta toneladas y uno de çiento y ochenta, fuertes y bien artillados, con cantidad de ynbinçiones de fuegos; y que se abia de entender que el almiranta era otro nabio de enemigos, fuerte y casi del porte de la capitana; y
(p. 2.) que abia entendido del enemigo dexaba / otros dos nabios en el cabo de San Anton; y que el dia que el enemigo descubrio los nabios de Onduras tubo entendido eran los suios; y despues a el tratar de irse les entendio deçir les dexaba orden para que en caso que no le allasen en esta costa le fuesen a buscar fuera de canal, donde el les abia dicho estaria. Con esto se resolbio no se echasen fuera nabios para este efecto....

....Habana,...

Cristóbal de Aranda (Rubricado).

Archivo de Indias, 54-2-10, St° D° 132.

Document No. 26.

Verklaring van Juan Bautista, Havana, 15 Februari 1629.

†

(p. 1.) Certifico yo, Maestro Joan Baptista, cirujano, vezino de esta çiudad y puerto de San Christoual de la Hauana, que auiendo ydo enbarcados en las fregattas de ssocorro

que por mandado del Señor Gouernador don Lorenzo de Cabrera y Coruera, cauallero de la horden de Santiago, que lo es de esta dicha çiudad, fueron a la prouinzia de Honduras para benir en rresguardo de las naos que en ella estauan, del cargo del Capitan don Aluaro de la Cerda; que auiendo llegado en la capitana de las dichas naos sobre el dicho puertto de la Hauana en el paraje que llaman Coximar, a primero dia del mes de agosto, en la rrefriega que las dichas naos tubieron con doze naos de enemigos, peleando desde por la mañana hasta la noche, cure al dicho Capitan don Aluaro de la Cerda, auiendo salido a nado de la dicha su nao capitana herido ttres heridas penettrantes en el brazo ysquierdo, la vna de ellas juntto al codo, attrauezado de vn dado, y ottra en el hombro derecho de vn alfanjazo, rompido ttodo cerca de los nerbios; y en los pechos la ottra de vn astillazo, lastimadas hasta las costillas. Las quales, aunque yo le pedi se curara luego, por no desmayar la jentte no lo quisso hazer. Antes se estuuo mas de quattro oras con ellas antes que le uendaran, peleando y acudiendo de popa a proa a esforzar su jente, diziendoles que no estaua herido de ynportançia, que hasta morir no los auia de dexar; y yo le bolui a aperciuir me las dexase ber, y no quisso, hasta que, como digo, salio en ttierra a nado. Las quales, por auerse mojado, se pasmaron, y estubo muy peligrosso mes y medio en ttierra en la cama, curandose hasta que le di ssano. Y para que en ttodo tiempo conste de lo susodicho di la presente en la dicha ciudad de la Hauana, en quinze de febrero de mill y seiscienttos y veinte y nueve años.

Y juro a Dios y a la cruz en forma debida que ttodo lo contenido en esta zertificaçion es cierto y verdadero y lo firme de mi nombre.

Juan bautista (Rubricado) /....

Archivo de Indias 53-2-12, St° D° 27A.

Document No. 27.

Verklaring van don Lorenzo de Cabrera, Havana, 22 Februari 1629.

†

(p. 1.) El Castellano don Lorenzo de Cabrera y Corbera, cauallero de la orden de Santiago, gobernador y capitan general de esta ysla de Cuba y ciudad de la Hauana, por su magestad &ª

Çertifico que en primero de agosto del año passado de mil y seiscientos y veinte y ocho, amanezieron a barlouento de este puerto nuebe velas; y luego que amaneçio se comenzaron a cañonear y me dixeron eran las naos de Honduras, capitan y cauo Don Aluaro de la Cerda; y que el enemigo abia hecho varar la almiranta, y asi mismo baro otro nao del enemigo, y la capitana hizo lo mismo; a las quales les ynbie socorro demas del que despache a Onduras. Y se estubieron cañoneando hasta despues de medio dia que me binieron a dezir el enemigo les abia rrendido y tomado; y para que de ello conste, de pedimento del dicho Capitan don Aluaro, di esta firmada de mi nombre y sellada con el sello de mis armas, en la Hauana a veinte y dos de febrero de 1629 años.

Don Lorençe de Cabrera
(Stellada con el sello de sus armas.) /

Archivo de Indias 53-2-12, St° D° 27A.

Document No. 28.

Verklaring van don Lorenzo de Cabrera, Madrid, 14 September 1631.

†

(p. 1.) Don Lorenzo de Cabrera, castellano del castillo de

Santa Catalina en Cadiz, gouernador y cappitan general que fuy en la ciudad de la Hauana y su isla por su magestad:

Certifico que cuando fuy a gouernar aquella ciudad halle siruiendo a su magestad en plaza de soldado de la conpañia que asiste en la Fuerza bieja a Francisco Ysidro con mucha aprouacion de buen soldado, y por la buena rrelacion que de su persona tube y el desseo que en el bi de seruir y arresgar su persona, fue señalado en muchas ocasiones que se salio a buscar el enemigo; y por sauer el ualor de su persona fue nombrado para yr de socorro a las naos que benian de Honduras a cargo de Don Aluaro de la Serda, las quales a uista de aquel puerto y mia pelearon con el enemigo; y se que el dicho Francisco Ysidro fue uno de los que mas se señalaron y pelearon con demostracion; y biendo que el enemigo les entraua en el nauio, saco la bandera de aquella compañia, la qual bi en mano de Don Aluaro en la playa y me dixo el dicho Don Aluaro que Francisco Ysidro, que ay estaua persente en camisa, abia sacado y escapado la dicha bandera de los enemigos y a el la uida, porque yendose ahogando le socorrio y saco a la orilla el dicho Francisco Ysidro; y en otras ocasiones que despues se ofreçieron le emplee y señale por conocer el ualor y balentia de su persona; por lo cual es merecedor su magestad le omrre y haga merced, y para que de ello conste di esta firmada de mi nombre, sellada con el sello de mis armas, en Madrid a catorze de setiembre de 1631 años.

Don Lorenço de Cabrera (Rubricado).

(Hay un sello en pasta con el escudo de armas.)

Archivo de Indias, 54-2-11, St° D° 133.

Document No. 29.

Verzoekschrift van Francisco Isidro aan de Kroon, gezien te Madrid in 1632.

†

Señor

(p. 1.) Francisco Ididro, soldado del presidio de la ciudad de la Hauana:

Dize que ha que sirue a vuestra magestad doze años en el dicho presidio, y en la compañia del Capitan Juan Alfonso Christin de Castilla, que esta de guarniçion en la Fuerca vieja; y por ser persona de seruiçio y valiente con el enemigo en las ocasiones de guerra, los gouernadores de aquella plaza le an nombrado para que vaya en todas las armadillas que salen de aquel puerto en busca de los enemigos que infestan aquellas costas, a donde ha hecho seruicios particulares;

Y señaladamente el año de 628, teniendo Don Lorenço de Cabrera nueuas que en el cauo de San Anton auia enemigos, embarcò al dicho Francisco Isidro en vna lancha con diez soldados y fueron al dicho cauo y hallaron vna lancha con nueue ingleses, con los quales pelearon hasta que los rindieron y los truxeron al dicho presidio y los entrego al dicho gouernador;

Y el dicho año hauiendo tenido noticia el dicho Don Lorenzo de Cabrera de Don Aluaro de la Çerda, cauo de las naos de Honduras, estando en el puerto de Truxillo, que sobre el puerto de la Hauana andaua vn enemigo olandes con copia de bageles de guerra, embiò a pedir al dicho Don Lorenço de Cabrera le embiase gente de socorro, armas y municiones para seguridad y defensa de las naos de su cargo, el qual le embio cien mosqueteros y al Alferez Juan de las Herrerias por cauo dellos, y diez pieças de artilleria; y entre los dichos soldados elijiò y nombrò al dicho Francisco Isidro, por conocer su valor y valentia;

Y viniendo nauegando las dichas naos, y estando a la vista del dicho puerto de la Hauana, toparon algunas vrcas de olandeses, y pelearon con ellas valientemente,

hasta que el enemigo rindio las nuestras por la fuerça de gente y naos con que yba;

En la qual ocasion el dicho Francisco Isidro se mostrò tan valiente soldado que, hauiendose hechado al agua el dicho Cauo don Aluaro de la Cerda y casi toda la gente de la nao capitana, y entrado dentro muchos olandeses, vno dellos llegò donde estaua la bandera real y con vn alfange matò de vna cuchillada al soldado que estaua de guarda con la dicha bandera; y viendolo el dicho Francisco Isidro, con gran animo valor y valentia, llegò y dixo al dicho olandes: "¡Perro traydor, enemigo de Dios, la vandera del rey!" Y con vna daga que tenia en la
(p. 2.) cinta le diò vna puñalada / en los pechos y lo matò y quitò la bandera, y se la arrodeò al cuerpo y se hechò a nado y la sacò a tierra;

Y viniendo nadando topò al dicho Don Aluaro, que venia asido a vn quartel, y como no sabia nadar, le venia dando de rempuxones el dicho Francisco Isidro hasta que lo sacò a tierra y saluò del agua, donde se estaua ahogando; y los enemigos, viendo el valor que auia tenido, le tiraron desde la dicha capitana muchos chuçazos y de todos se librò;

Y despues de dexada en tierra la dicha bandera y al dicho Don Aluaro, boluiò nadando a la dicha capitana y sacò a nado a otros tres soldados, camaradas y amigos suyos, hasta que los puso en tierra, porque ellos no sabian nadar;

Y el dicho Don Aluaro le pidiò la dicha bandera y se la dio, y llegando en esta saçon a la playa donde estaua el dicho Don Lorenzo de Cabrera, le dixo el dicho Don Aluaro que la bandera que alli estaua la auia escapado el dicho Francisco Isidro y a el la vida y a los demas;

Y despues diò a entender el dicho Don Aluaro que el auia saluado la dicha bandera de los dichos olandeses, lo qual fue al contrario.

Todo lo qual consta de la informacion secreta de la residencia que tomò en Seuilla al dicho Don Aluaro de la Cerda, el Licenciado Paz de Cuellar, juez letrado de la Cassa de la Contratacion de la dicha ciudad, y del descargo que dio della el dicho Don Aluaro con muchos testigos contestes, que se an visto y leydo en vuestro Consejo Real de las Indias quando se vio la dicha re-

sidençia; que pide y suplica a vuestra magestad mande que Antonio Sanchez, contador de quentas y agente fiscal del dicho vuestro Consejo, lea los dichos testigos que refiere en este memorial, que sabe en la parte y lugar que estan, y anssimismo de la certificazion que presenta del dicho Don Lorenço de Cabrera, y en consideracion de lo qual:

Suplica a vuestra magestad le haga merced de darle vna bentaja de veinte escudos al mes y que estos se traigan de Mexico con el situado que se trae para la paga de la gente de guerra del dicho presidio; y de vna cedula de recomendazion para los gouernadores de la Hauana en que les mande vuestra magestad muy apretadamente que en la primera vacante que huuiere en aquellos castillos ó Fuerça vieja de vna bandera, se la den con effecto, teniendo atençion a los seruicios tan valientes y personales que ha hecho a vuestra magestad que en ello reziuira merced./....

Archivo de Indias, 54-2-11, Stº Dº 133.

IV.

PATER TE SANTA MARTA
DE HOLLANDERS TE LA GUAIRA

1629—1632

IV.

PATER TE SANTA MARTA
DE HOLLANDERS TE LA GUAIRA

1629—1632

Document No. 30.

Don Lorenzo de Cabrero aan don Fadrique de Toledo Osorio, Havana, 26 November 1629.

†

(p. 1.) .... Estas veintiseis velas capitaneaua Adrian Angelo Pater. Asistieron en estas costas desde los vltimos de Mayo hasta onçe de setiembre, que en vna fragata largaron ciento y tantos prisioneros que traian de algunas presas, de poca o ninguna consideracion, que despues que de Olanda auia salido auia hecho, diziendo ellos se yuan a desembocar.

Y por las declaraciones que rezibi a dichos prisioneros consto que su principal intento era tomar flota y naos de Honduras, y auiendo por vna carta que hallaron en vna fragatilla entendido venia vuestra excelencia a estos mares, hizieron ademan de quererle aguardar en la sonda de la Tortuga; mas rezelando su castigo se retiraron a tiempo. Y en las muchas veçes que dieron vista a este puerto, algunas se arrimaron de manera que fue necesario gastarse poluora de vna y otra parte. Al fin, teniendo puestas çentinelas en la canal para saber si desembocauan, supe de ellas lo auian hecho y que en las costas de dicho canal se auian visto algunas ruinas de naos flamencas; presumiose la perdida de algunas por la demostracion de malisimos tiempos que huuo despues que largaron los dichos prisioneros.

Çertificado de la retirada de los dichos enemigos despache auisos al general de la flota de Nueua España y cabo de Honduras, que en sus puertos estauan detenidos por este embaraço en virtud de los auisos que yo les auia embiado por muchos duplicados, para que, ajustandose a las ordenes que tenian de su magestad, acordasen lo que les pareciesse mas conueniente a su real seruicio. Tuue respuesta de Don Geronimo de Sandoual en que me auisa hiço acuerdo sobre si se vendria con su flota a este puerto, y que los parezeres que en el auia auido los auia remitido al virrey y que se aguardaua la resolucion. El

cabo de Honduras resoluio salir con sus naos la buelta de este puerto, como lo hiço, y el con su capitana entro en el a los 17 deste, auiendo se apartado su almiranta a primero del con vn gran temporal. No se ha sabido de ella; antes se ha tenido alguna presumpcion arribaria a Honduras.

Archivo de Indias, 141-1-12, Indiferente General 756.

Document No. 31.

Don Jerónimo de Quero aan don Francisco de Murga, Santa Marta, 27 Februari 1630.

†...

(p. 1.) Ayer, martes, a 26 de este, despues de medio dia, se arrojo una armada de veinte velas olandesas en este puerto, y dando fondo en lo mejor de puerto y junto al fuerte, me le començaron a batir con mas de cien pieças de artilleria. Y dentro de dos o tres horas me halle con el fuerte desmantelado y sin municiones conque ofender al enemigo, y la gente toda la mas huida, eçeto cosa de cinquenta personas de la gente prinçipal y honrrada, y tambien sin municiones.

Y arrojando el enemigo en diez y seis lanchas y bateles al pie de mil hombres en tierra, sin tener conque podelle resistir, viendo el riesgo tan conozido, me obligo a retirarme de la playa, donde estaua sin reparo, y el enemigo se apodero del lugar y puerto, donde queda alojado.

Y yo en el campo, procurando ver el mejor modo que se pueda tener para recojer la poca gente, que al retirarme de la playa se ha desperdiçiado cada vno por su parte a poner cobro a sus mugeres y hijos, que esto es lo que haçe la gente de pueblo en semejantes ocasiones.

El enemigo, sigun ha mostrado fuerça y determinacion, pareçe ser grande y de mas fuerça de armada. Ha me parezido avisar a vuestra merced luego de todo, y escriuo esta estando bien de prisa y con el cuidado que se dexa entender, por que este vuestra merced sabidor del caso y se preuenga.

Y por entender no alcançara esta ay al Señor don Fadrique no escriuo a su excelencia. Si no se huuiere partido se le de quenta, o se le despache auiso a la Hauana, que de auer los enemigos començado en este puerto se presume querra haçer mas, y pues ha venido su excelencia a amparar estas costas, sera bien lo procure haçer.

Guarde Dios a vuestra merced muchos años como puede.

Es fecha del campo, jurisdicion de Santa Marta, 26 de Febrero, 1630.

Don Geronymo de Quero ....

Archivo de Indias, 141-1-12, Indiferente General 756.

Document No. 32.

DON JERÓNIMO DE QUERO AAN DON FRANCISCO DE MURGA, SANTA MARTA, 5 MAART 1630.

†

(p. 1.) .... Oy, martes, cinco de este, al punto que escriuo esta, se acaba de haçer a la vela de este puerto la armada enemiga olandesa que ha ocho dias que entro en el; dexando el lugar destroçado y arruinado como si le huuiera quemado. No lleua ningun prisionero de los que cogio el primer dia y noche que estuuo en tierra, y todos los demas ha estado embarcado y abordo de sus nauios, /

(p. 2.) conque no ha dado lugar a que yo con la poca gente conque me hallo le hiziera algunos acometimientos, conque ha mostrado algun temor.

La derrota que pareçe auer tomado, saliendo de este puerto, es de cruçar a la otra costa. Rezelo que ha de querer ganar a Xamaica, si ya no es que perdidos de nuestra vista mude de intento. Aviso a vuestra merced de ello para que se tenga entendido.

Guarde Dios a vuestra merced muchos años.

Santa Marta, y 5 de março de 1630.

Don Geronymo Quero./

Archivo de Indias, 141-1-12, Indiferente General 756.

Document No. 33.

Juan de Orozco aan de Kroon, Santa Marta, 25 Mei 1630.

†

Señor

(p. 1.) A los beinte y seis de febrero, martes, a las tres de la tarde, descubrio la bijia del morro por entre el yslote del cabo del Aguja y la tierra firme algunas naos; y auiendo montado el cabo con el uiento nordeste se uinieron a meter en el ancon de Taganga, donde se contaron dies y nueue belas con las banderas olandessas, las trese de quatroçientas a ochoçientas toneladas, y seis pataches de çiento a doçientas.

Mando el gouernador tocar las cajas. Pussose a caballo. Los veçinos acudieron a las trincheas. Las mugeres y niños salieron de la çiudad al monte, sacando la ropa que pudieron, que fue muy poca por la breuedad conque entro el enemigo, porque descubrirse y entrar en el puerto fue en una hora de dilaçion.

Pusso el gouernador la gente que auia en tres puestos en las trincheas, que eran çinquenta onbres mal armados. Fue al fuerte. Mando al castellano que estubiesse muy adbertido y disparase con mucho cuidado en començando a entrar el armada.

Auia en el fuerte quatro pieças de bronse, la maior de quarenta y çinco quintales y la menor de treinta y tres, dos pequeños de hierro colado, asta seis quintales de (p. 2.) poluora, algunas balas mal ajustadas. / Auia quatro soldados y quinze onbres sin armas para aiudar a manejar el artilleria, que todos no eran bastantes a boluer a bocar la pieça en disparandola, por estar el fuerte sin suelo, porque en poniendo el espeque para sollar la pieça se metia en la tierra y no podian haçer fuerça por llevarla cuesta arriua, y assi haçia mucha retirada al dispararlas.

Entro la capitana y toda el armada y se prolongaron delante del fuerte, las naos gruesas a tiro de mosquete de tierra, y auiendo puesto en la popa una bandera blanca la quitaron en començando el fuerte a disparar, que con la primera pieça le passo el arbol maior a la capitana. Y con la tercera pieça que le disparo el enemigo dio en

el parapeto y un ladrillo dio al artillero y lo mato, que aunque era muy biejo y sauia poco, hico mucha falta.

Y por esta caussa y auerse desencabalgado una pieça, y estar la gente descubierta porque los parapetos no llegaua a la çintura, y la mala dispusiçion en todo, se disparaua la artilleria muy de tarde en tarde, y mal, pues en dos horas disparo onze piecas, aunquel castellano asia lo que podia, y le mato alguna gente.

Y uiendo el enemigo quel fuerte no disparua, y reconosio la poca fuerca del, enbarco en dies y ocho lanchas con cada dos pedreros en la proa, catorze banderas con mil y doçientos onbres. No quisieron benir a las trincheas donde estaua el gouernador con la poca gente que auia, sino fueron a desenbarcar en vna plaia questa junta a la Caldera, no dejando toda la armada de batir el fuerte con la artilleria que se jusga fueron mas de quatroçientas
(p. 3.) piecas. / Dieron en el fuerte, segun las señales, treinta balaços, mas es edificado de vna piedra muerta de color de greda, que no entraban las balas quatro dedos sin aser ningun daño ni bateria, auiendo las mas de ellas de a beinte y çinco libras.

Llego un soldado al gouernador de parte del castellano a deçir questaua sin artillero y la una pieça rendida, la gente cansada, sin bastimento niagua, y que le diese la orden de lo que auia de aser. Enuiole a deçir con el sargento maior que defendiese el fuerte y que no lo desanparase, y que no pudiendo mas que se rindiese con onrrosos partidos.

Y uiendo el gouernador que el enemigo auia saltado en tierra y que benia marchando asia la çiudad, y la poca gente conque se allaua, hiço retirar la gente a la desylada a la esquina de San Francisco. A la oraçion estaua el enemigo en la plaça, ocupando las bocas de las calles; y, uiendo esto, el gouernador mando que la gente se retirase al rio de Mamatoco, questa vna legua de la ciudad, dejando a poca distançia vn cabo con dies onbres para que uiese si marchaua el enemigo.

El qual a las ocho de la noche fue marchando asia el fuerte con vn escuadron de quatroçientos onbres con peltrechos para bolarlo, el qual solo pudo disparar vna pieça de hierro colado. Çercole, dandole algunas cargas de mosqueteria, conque mato un soldado.

Diçiendo el enemigo „Buena guerra," echo el castellano un soldado fuera para tratar con el enemigo de partidos. Enuiole a deçir que bajase el castellano debajo de su palabra, y que si no se conuiniesen lo bolueria al fuerte para que pelease y se defendiesse.

Y auiendolo echo asi, uistose el castellano sin socorro, sin bastimentos ni agua, la gente poca y sin armas, se
(p. 4.) rindio conque no auian de bolar el fuerte / ni quemar la ciudad asta dar auiso al gouernador.

Salio con sus armas y baston y los soldados sin ellos, y a las nueue de la noche entro el enemigo en el fuerte, llebandolos a todos presos a sus naos.

Esta noche despacho el gouernador un propio a Cartaxena, dando auiso al gouernador de lo que passaua.

Saqueo el enemigo la çiudad, que fue muy considerable el saco, por auer sido su llegada ynpensada y estar la gente en las trincheas, que no tubieron lugar de guareçer sus haçiendas. Llevo el artilleria (y) las campanas. Destruio lo que auia en los tenplos y cassas que no pudo llevar, aunque no las deriuo.

A los ocho dias que entro en el puerto se boluio a salir del. Y el dia que entro en esta çiudad el enemigo, se desaparecio la armada real de Don Fadrique de Toledo del puerto de Cartaxena.

Que el general se llama Juan Pater, y le tomo en Araya Don Luis Faxardo y le condeno en tres años a las galeras de Cartaxena, donde despues de aver cunplido andubo por marinero.

Este general se llama Adrian Juan Pater. Tomole Don Luis Faxardo en Araia. Echole a las galeras de Cartaxena por tres años, donde andubo mirando y sondando todos los puertos desta costa. Despues de tener liuertad, andubo en ella por marinero de vna nao de Castellon, vecino de Cartaxena.

El piloto maior se llama Castañeda, portugues de naçion, que fue piloto de vna de las galeras de Cartaxena,

y el piloto Castañeda, portugues de nacion, que lo fue de vna de las galeras de Cartaxena.

donde se ue quan dañoso es que se consientan en estas costas extrangeros ni portugueses, que

ay grandisima cantidad dellos.

Antes que llegara el enemigo murio en esta çiudad vn Juan Lopes, extrangero, por quien pregunto el general olandes, que era espia que le auisaua el estado desta çiudad y por donde auia de entrar. /

(p. 5.) Benia esta armada de la ysla Baca de dar carena. Atraueso a esta costa, y reconoçiendo las Sieras Neuadas se entro en este puerto, y asi no se tubo notiçia de su benida, para aser preuençion alguna.

Dijo el enemigo que auia de boluer con maior armada a tomar a Cartaxena, y que auia de entrar por el estero de Matuna y marchar por tierra a tomar a Gegimani y terraplenar a San Francisco dentro de dos oras, y de alli batir la ciudad. Esto parese ynpusible, porque por el estero es todo çienegas y por partes auno puede pasar vna canoa y ai donde poderle aser enboscadas . . ./. .

(p. 6.) . . Santa Marta y maio 25 de 1630.

† Juan de Orozco (Rubricado). /. . . .

Archivo de Indias, 73-2-12, Santa Fe 218.

Document No. 34.

FRANCISCO NUÑEZ MELIAN AAN DE KROON, CARACAS, 15 MEI 1632.

†

Señor

(p. 1.) En carta de 22 de diziembre del año passado — — cuya copia sera con esta — — di quenta a vuestra magestad de lo que en 5 del susedio en este puerto de la Guayra con tres nauios y sinco lanchas de enemigos, cuyo atreuimiento se castigo como de dicha carta y testimonio de la ynformaçion que remiti se abra entendido.

Y continuando este enemigo olandes sus atreuimientos y ozadia pareçio con tres nauios en 30 de abril, que por ser tarde no pudo alcansar el puerto; con cuyo auizo baje a la mar, y en primero deste mes de mayo nos a-

cometio con dichos tres nauios con los bateles por popa, procurando, a lo que pareçio, entrar a sacar quatro bajeles que estaban cargando para diferentes partes. Mas le salio al contrario su pretençion, porque de la plataforma que e hecho fabricar — — donde yo me halle — — y de la fuerça bieja se hizo la resistençia que basto a hazerles mudar de yntento, y que se retirasen — — como lo hizieron — — la buelta de la mar.

Eran las dos naos de 500 a 600 toneladas y la otra de 400, y en todas se contaron 76 piezas abocadas y dellas dispararon las 40, y a lo que pareçio algunas de bronse. Y de las balas que nos echaron a tierra se cojieron algunas, que son de 14 a 15 (*roto*) (libras?) y otras de 7.

Gloria a Dios, no resibimos daño alguno ni sauemos el que nuestra artilleria les hizo con algunas balas que se les metio en sus nauios. Manifestaron mucha jente, con lo qual y su dispusiçion las jusgue por nauios de fuerça y no de los rateros. Y por que semejantes nauios suelen salir de los puertos de Olanda en tropas deste numero a las deshilada, a juntarse en las Yndias, o dado desto auizo a Cartagena, Hauana y Nueba España y los demas
(p. 2.) gouiernos sercanos a este . . /. .

. . Caracas a 15 de Mayo de 1632 años.

Francisco Nuñez Melian (Rubricado).

Archivo de Indias, 54-4-16, St° D° 194.

V.

DE HOLLANDERS OP TORTUGA (VENEZUELA) EN BIJ DE UNARE

1. Op Tortuga

1630—1638

Document No. 35.

Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 22 Augustus 1630.

†

Señor.

(p. 1.) En 14 deste escribi a vuestra magestad y di quenta de lo que se auia sabido y entendido de la ysla de la Tortuga, que esta entre la Margarita y este puerto, y dije auer faltado el nauio que para aqui benia de registro. Despues llego a esta costa y puerto la jente del dicho nauio en la chalupa del, y llegaron a esta ciudad a 18 deste. Y luego hize declarasen el capitan y maestre y otros el suseço de su perdida, como y donde, y lo demas que me pareçio conbeniente para de todo dar quenta a vuestra magestad, como lo hago, ynbiando con esta testimonio de los autos y declaraciones que se hizieron, que con toda brebedad hago despachar al puerto de la Hauana para que alcanse alli la armada, General Tomas de La Raspuru, a quien se da de todo auizo.

Y sino le alcansare, al gouernador de alli, para que con la mayor brebedad que sea posible, despache este auizo para que le sea noterio a vuestra magestad la disposiçion de la salina que el enemigo olandes tiene en la dicha ysla de la Tortuga, y la abundançia de carne de cabras y tortugas con que se bastessen, de donde todos los años lleban muy grande cantidad de sal, como se entendera de las declaraçiones de los prizioneros a que me refiero, y lo demas que dizen çerca de nauios y esquadras que el enemigo trae a estas partes, que sobre todo declararon, como se bera.

Y en el ynter que vuestra magestad manda proueer del remedio y priuaçion al enemigo, para que no sse (p. 2.) aproueche de aquella ssalina, se hara por mi parte / todo lo pusible en estorbarlo, ynbiando alli alguna jente de balor con piraguas que encubiertos aguarden la llegada

de algunas vrcas, porque las que bienen echan luego la jente en tierra con tan poca prebençion que con facilidad seran de los nuestros rendidos; y siendolo la jente tanbien lo seran las naos, porque la esperiençia en lo susedido a mostrado la fasilidad con que se puede hazer muy gran façion, por benir ellos, como bienen, agenos de hallar en tierra con quien exersitar las armas, y sin ellas saltan a tierra, dejando solas las naos, como lo hazian en estas çiete vrcas, pues tal bes yntentaron la poca jente nuestra del nauio que alli baro a alsarsse con algunas de las dichas vrcas, por ber a los olandezes tan enbebesidos en sacar y cargar la sal. Dios fauoresca mis buenos desseos y castigue tantos atrebimientos.

Los muelles y prebençiones que dejaron en aquella salina, no se les tocara hasta que vuestra magestad mande lo que fuere seruido; y porque los que en el ynter binieren no se asoren ni echen de ber que se a ynobado en perturbarles la salina, con que procuraremos hazer algun lanse en ellos. Ynbiare persona que con mucho cuydado bea el como le podra ssegar y dibertir la dicha salina, de suerte que de ella no se puedan aprouechar; y hare se pinte la descripçion de la dicha ysla y salina para que hecho se remita. Y de todo en todas ocaziones dare quenta a vuestra magestad con la mayor claridad que ser pueda, fiando de mis buenos deseos que lo son de asertar en el seruiçio de vuestra magestad, a quien Dios nos guarde muchisimos años, como la cristiandad a menester &ª.

De Santiago de Leon de Caracas, a 22 de agosto de 1630 años.

Francisco Nuñez Melian (Rubricado). /.....

Archivo de Indias, 54-4-16, Sl° D° 194.

Bijlage.

Verklaringen, afgelegd te Caracas, 20 Augustus 1630.

†

Correxido.

(p. 1.) En la çiudad de Santiago de Leon, a dies y siete dias del mes de agosto de mill y seiscientos y treinta años, el Señor Francisco Nuñes Melean, gobernador y capitan jeneral en esta provinzia de Venesuela por el rei, nuestro señor, dijo que teniendo notisia su merced como el nauio que benia de registro a esta provinzia avia salido de la Margarita y se dilatava su llegada al puerto de la Guaira, proveyo su merced que fuese vna fragata en busca del dicho navio, porque si acaso se ubiese perdido a barado en algunos vajos lo rremediase o recojiese la jente; y aun que salio la dicha fragata, por la mucha brisa y aver encontrado vna bela, no pudo llegar al paraje donde se entendia se auia perdido el dicho nauio.

Por cuya rason su merced mando despachar luego vna piragua esquipada con personas platicas, para que con cuidado viese en los parajes donde se presumia podia estar perdido el dicho nauio; la qual hasiendo la delijensia llego a la isla de la Tortuga, por la banda del oeste, donde reconosio por ensima de la ysla por los arboles seys nauios, al pareser algunos grandes; por lo qual la dicha piragua se boluio a retirar, corrida de vn nauio que dijo le siguio hasta esta costa. Y ultimamente su merced hiso bolver y bolvio la dicha piragua a proseguir en la dicha delijensia, y esta oi entendiendo en ella.

Y por que agora a llegado el capitan del dicho nauio, que es Juan Christoval, vesino desta çiudad, con toda la jente del, y disen que viniendo de la dicha ysla Margarita, el mismo dia que salieron della, en la noche avian barado en la isla de la Tortuga; y que en ella hallaron siete vrcas grandes que estavan surtas en la dicha ysla;

Y para saver que enemigo era y de que nassion y que hasia en la dicha ysla y saber el disinio que tenian, y lo que dijeron a la dicha jente sobre armadas o esquadras que ayan venido o esten en las Yndias o ayan de venir a

ellas, como todo lo demas que supieron y entendieron del dicho enemigo en el discurso del tiempo que estuvieron con el, para que de todo si paresiere conveniente pueda su merced ynformar a el rey, nuestro señor, y a los governadores e capitanes jenerales de las provinzias e yslas sircumbesinas, para que se acuda en lo conveniente al servisio de su magestad y si fuere nesesario haser alguna prevenssion se aga:

Mandava e mando pareser a el dicho Capitan Juan Christoval y a la demas jente del dicho navio para que agan sus declarasiones devajo de juramento y digan lo que supieren, oyeron y entendieron, en la dicha rason; y por este su auto asi lo proveyo, mando e firmo.

Francisco Nuñez Melean.

Ante mi, Juan Luis.

(p. 7.) Testigo, Seledon de Suasola.

.... E despues de le suso dicho, yncontinente en dicho dia, mes y año dichos, el dicho señor governador para esta ynformassion hisso pareser ante si a Seledon de Çuasola, del qual fue tomado y reseuido juramento en forma de derecho; y abiendolo fecho, prometio de desir verdad, y preguntado

(p. 8.) por el dicho auto / dixo:

Que este declarante venia por eseriuano del nauio Nuestra Señora de Lantigua, de que era maestre Venito Sanches, que benia de rejistro a esta çiudad; y llegaron a la isla Margarita a treinta y vno de mayo y salieron otro dia, primero de junio, en seguimiento de su biaje; y el mismo dia, vna ora de noche, poco mas o menos, bararon en la isla de la Tortuga, que a oido desir esta dies y ocho leguas de la Margarita, por la banda del norte, segun dijo su piloto aquella noche. Y el otro dia por la mañana, ya en tierra, vieron de la banda del sur vnos navios.

Abiendo preguntado al piloto del dicho navio que si podian benir a Caracas para dar abiso como estavan aquellas naos alli y venirse todos, dijo el dicho piloto que la lancha era pequeña y la jente mucha y el viaje largo, y no aver que comer; y aviendo dicho a la demas jente de mar que se biniese, dijeron que no podian porque no tenian bela ni hachas con que aderesarlo y venir. No vbo ninguno que quisiese venir.

Y visto esto, se vinieron a las dichas siete vrcas de enemigos y hablaron con el jeneral dellas; y el piloto de la almiranta vino con este declarante y con otros quatro mosqueteros a donde el dicho nauio estava perdido; y auiendo hallado algunas mercadurias an el agua que avia venido a tierra, y tres pipas de vino, lo sacaron a tierra con vino porque las demas estavan basias por que se derramaron; y despues de aver recojido la ropa en tierra llebo a este declarante y a les demas que avian quedado a la capitana de las dichas vrcas.

Y en el camino, en vna salina, vido que tenian amontonadas hasta en cantidad de mill montones de sal, poco mas o menos; y aviendoles preguntado que quando avian llegado alli, le dijeron que otro dia antes avian llegado alli las seis vrcas dellas; y que la otra abia ocho dias que estava alli, cuya era la dicha sal amontonada; en que cargo des mill y novesientas y quarenta carretadas en esta sola vrca; y que cada carretada tendria a lo que se desia por sus conpañeros que avian ayudado a cargarla, que ternia cada carretada vna fanega poco mas o menos. Y la dicha noche, primero de junio, durmio este declarante en la dicha capitana.

Y otro dia por la mañana llego alli vn capitan de otra vrca donde estava repartido este declarante y otro conpañero; y estando alli el dicho capitan de la dicha vrca, de alli a dos dias preguntandole que que viaje avian traido, dijo a este declarante que avian estado en la ysla de Barbado, a donde avian tomado y rescatado cantidad de tabaco a trueco de cuchillos y otras mercadurias; y que llegado a reconoser a San Visente avian dejado alli ocho navios de guerra de los que avian de yr al cabo de San Anton; y que por aber pasado el dicho nabio de noche no les avian cojido; y que el dicho capitan le dijo
(p. 9.) a este declarante que / en la costa de Santo Domingo avia ocho navios de guerra.

E despues el dicho capitan e otros fueron con este declarante la tierra a dentro a cojer cabras para comer, a donde vido que con artifisios de manos a modo de vateas echaban agua en las salinas para que se quajase; y estuvieron en echar la dicha agua ocho dias; y despues desto devajo de tierra con vnas palas fueron sacando sal; y en seis dias sacaron sal mil y siento y quarenta y

ocho carretadas de bajo de la dicha arena; y por no querer trabajar la jente de mar no sacaron mas, por ser de mucho trabajo; y a los veinte y ocho del dicho mes de junio estava quajada la dicha salina donde echaron el agua, y della amontonaron ocho dias y la cargaron en dose dias, que fueron catorse mill carretadas de sal en las dichas siete naos; y de alli a vn mes bolvieron a henchir la dicha saiina de agua y dentro de ocho dias se quajo y cosio y la sacaron y amontonaron; y della cargaron otras dose mill carretadas en nuebe dias, que toda la cantidad que dise vido sacar y cargar fueron beynte y ocho mill tresientas y quarenta y quatro carretadas de sal, que este declarante por su curiosidad fuo escriviendo y tomando por rason la cantidad que se sacaba y cargaba.

Y aviendo preguntado este declarante al piloto de la almiranta del dicho enemigo que de que lugar avian salido, le dijo que la capitana y tres naos dellas eran de vna ciudad que esta dos leguas de nostradama y que no se aquerda del nombre de la dicha ciudad; y que la almiranta y otras dos naos eran de la çiudad de Minbre; y que avian salido todos armados de quatro mercaderes para haser la dicha sal y que cada navio traia dies y seis personas y un muchacho; y que la capitana traia dos piesas de artilleria de a dos o tres libras de bala y dos pedreros; y siete v ocho mosquetes y seis chusos; y que la dicha almiranta traia dos piesas de artilleria del mismo porte y diez mosquetes y dies chusos; y que la nao donde a dicho estuvo tenia quatro pedreros, dies mosquetes y dose chusos; y las otras tres naos traian ocho mosquetes, y en la mayor de todas, que seria de tresientas y quarenta toneladas, no traia arma ninguna sino era vn pistolete.

Y preguntandole a el dicho almirante que que armadas avian salido de Olanda, le dijo que estaban en la costa de la Havana treinta galeones, y que el jeneral se llamaba Adrian; y que tenia la capitana sinquenta piesas de bronse y que con estos se abian de yr a juntar los que estavan en la costa de Santo Domingo y en la isla de San Visente, a aguardar los galeones de la plata. Y tanvien le dijo el dicho piloto que que jente abia en la isla de dicho Barbado; le dijo que abria dos o tres mill hombres y que tanvien tenian mujeres y un castillo con veinte piesas de artilleria y que comian casabe y mais.

Y que esto es la verdad de lo que saue, vido y enten-
(p. 10.) dio / so cargo del juramento que a fecho; y siendole leido este dicho, en el se afirmo y ratifico y firmo de su nombre; y que es de hedad de veynte y siete años, poco mas o menos.

Francisco Nuñes Melean.
Seledon de Suasola.
Ante mi, Juan Luis.

Otro si asimismo declaro que le dijo el dicho almirante que avian de venir aquel paraje por el mes de febrero del año que viene a haser la dicha sal, porque era tiempo que no llovia y que dejaban mucha madera para el dicho efeto. v supra.

Francisco Nuñes Melian.
Seledon de Suasola.
Ante mi, Juan Luis .../...

Document No. 36.

Nota van Benito Arias Montano aan de Kroon, gezien te Madrid op 1 en 12 October 1632.

†

Señor.

(p. 1.) El Capitan Benito Arias Montano dize que ha mas de veinte y seis años que sirue al rey, nuestro señor, que está en gloria, y a vuestra magestad en diferentes partes
(p. 2.) y ocasiones ../.. siruio en lo que se ofrecio hasta que passó a continuallo a la prouincia de Veneçuela, y lo hizo
(p. 3.) en ella en todas las ocasiones / que se ofrecieron.

Y teniendo noticia Francisco Nuñez Melian, gouernador y capitan general de la dicha prouincia, que en la isla de la Tortuga, 36 leguas del puerto de la Guaira, iba de ordinario vn olandes cosario con naos a cargarlas de sal, y que para su beneficio tenian fabricados muelles y otros artificios, de que resultauan considerables daños a los Estados de Flandes, y gran riesgo al trato y comercio de aquellas prouincias, por los robos y daños que hazian

en los baxeles y nauios del trato, le embió el año de 630 a la dicha isla en busca de los dichos cosarios; y por auerse ya ido, dexó tanteados y reconocidos con la atencion necessaria los muelles, salinas, y demas disposicion que tenian los enemigos, sin hazer mudança en nada, porque quando boluiessen no reconociessen que auia llegado ninguna persona a aquel sitio; cuya jornada hizo a su costa con 24 soldados y 50 indios, con gran trabajo y riesgo.

Y el año siguiente de 631 boluio por orden del dicho gouernador a la dicha isla con seis piraguas — — que es embarcacion de vn palo raso y que en la mar lleuan encima del agua poco mas de vn palmo, y en la mayor solo caben 24 personas con las bogas — —, y se embarcó en ellas con 40 soldados que escogio, con sus armas y municiones, y 117 indios, algunos dellos con arcos y flechas, yendo con gran riesgo y trabajo por la poca seguridad de la dicha embarcacion y ser la nauegacion y trauesia de mar braua.

Y llegando a la dicha isla, quatro leguas del puerto de las salinas donde cargauan las naos los dichos enemigos, embió dos soldados que reconociessen las vrcas que auia en el dicho puerto, con todo secreto y astucia, y el se emboscó con toda la gente entre vnos manglares.

Y trayendole auiso de que auia dos vrcas grandes, se embarcó luego en las dichas piraguas, y fue costeando la
(p. 4.) isla tan cerca de tierra que el enemigo no pudiesse / sentirle, haziendo para esto las diligencias y preuenciones necessarias. Y llegando cerca del dicho puerto, saltó en tierra, lleuando consigo solo al Capitan Pedro de Llouera, y dexando orden a su gente de lo que auian de hazer.

Caminó dos leguas por caminos muy asperos, hasta que, reconociendo las dichas dos vrcas con la claridad de la noche, boluio por toda su gente, y la diuidió en dos partes; y con la vna, con toda diligencia, embió por tierra al Capitan Felipe Gomez de Leon, para que se emboscasse en vn sitio que auia dexado señalado, que era junto al muelle donde llegauan las dichas vrcas a desembarcar la gente, y le dio instruccion de la orden que en todo auia de guardar; y el fue con lo restante de la gente en las dichas piraguas.

Y puesto en orden las cosas necessarias para la faccion

que intentó, y hecho el dicho Capitan Felipe Gomez la seña que auian acordado, y ganado el muelle, y los bateles, con toda presteza se acercó con las dichas piraguas a las dichas vrcas. Y auiendo disparado desde la mayor della vna pieça de artilleria, y acobardadose con esto los indios, les animó con tanto valor que llegaron con gran breuedad a las dichas vrcas, donde los enemigos se auian preuenido de passar toda la gente que lleuauan a la mayor dellas, que era de 600 toneladas. Y hizo disparar tantas cargas de arcabuzeria, con tanta priessa y buena orden, que no tuuo lugar el enemigo a marear la dicha vrca, y abordó con ella con tanto animo y presteza, que sin auer cabo ni escalera, fueron subiendo por las cintas y pernos della. Y ganando la cubierta, y dos pedreros que estauan a proa, y quatro pieças de cuchara que tenian a popa, que las auian cargado todas los enemigos para matar la gente, sin dalle lugar a disparallas, los hizo retirar a la plaça de armas, que la tenian con gran pre-
(p. 5.) uencion, pues auia en ella 16 pieças de artilleria / cargadas, y otros diferentes instrumentos de guerra.

Y queriendo baxar a baxo el dicho Capitan Benito Arias Montano, no pudo, por hallar las escotillas y puertas de la camara cerradas, y clauadas; y hallando vn escotillonzillo a popa, por donde apenas cabia sola vna persona, baxó por el con gran valor. Y siguiendole su gente, ganó la camara de popa, y sucessiuamente la plaça de armas a cuchilladas, y rindieron a los enemigos, tomaron la dicha vrca, y los aprisionaron; y sucessiuamente la otra vrca, que estaua en el dicho puerto, y fue muerto el capitan de la dicha vrca, el piloto, y condestable, y heridos catorze olandeses.

Y les rompio y desbarató los muelles y artificios que tenian en la dicha isla, dexandolo todo por el suelo, y de suerte que sin mucho gasto no pueden boluello a poner en el estado que estaua, sin que peligrasse ninguno de sus soldados.

Y con ambas vrcas, que la vna es de 600 toneladas con veinte y dos pieças de artilleria, y la otra de 300 y seis pieças de artilleria y 3 mil fanegas de sal que tenian cogidas, y los prisioneros, boluio a la dicha ciudad de Santiago de Leon, teniendose la dicha vitoria por de las mas importantes y memorables que ha auido, por ser tan

cortas las fuerças que lleuaua, y tan grandes, conforme a ellas, las de los enemigos, que todo se atribuyó al mucho animo, valor, y buen gouierno del dicho Capitan Benito Arias Montano, y se tenia por imposible. Como de todo largamente consta por las certificaciones, cartas, y demas recaudos que presenta.

Y porque la dicha faccion la hizo toda a su costa y mission, sin que de la real hazienda se le diesse ayuda de costa, ni otro socorro alguno, gastando en ella mas de quatro mil ducados, en cuya cantidad se empeño;

Y demas de auerse conseguido la dicha vitoria, resultó de aumento a la real hazienda 1,979 pesos, que le tocaron
(p. 6.) del quinto en que/remataron las dichas vrcas, pertrechos, artilleria, y sal en almoneda que se hizo de todo;

En consideracion de lo qual, y pues en todas las ocasiones en que se ha hallado ha seruido con tanto esfuerço y valor, y el seruicio que vltimamente ha hecho, es tan digno de recompensa, y que aya memoria del:

Suplica a vuestra magestad que pues no ha recibido ninguna recompensa hasta agora por los dichos seruicios, le haga merced del gouierno de la dicha prouincia de Beneçuela.

Que para mostrar mas lo que desea continuallos, desde luego se ofrece en el interin que cumple el dicho Francisco Nuñez Melian el tiempo por que fue proueido, de salir cada año a su costa y mission a la dicha isla de la Tortuga y costas della, a limpiallas de los cossarios que huuiere en ella; y lo mismo hará todo el tiempo que estuuiere en el dicho gouierno.

O desde luego hará dexacion en fauor de la real hazienda de la dicha vrca que cogio a los dichos enemigos, que, como está dicho, es de 600 toneladas, y muy aproposito y necessaria para nauegar por galeon en la armada de la guarda de la carrera de las Indias, por tener todos los requisitos necessarios para ello.

Con que el será premiado, y otros se animaran a emprender semejantes hazañas, en que recibirá merced./....

Archivo de Indias, 54-4-31, St° D° 209 H 3.

Document No. 37.

Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 5 October 1632.

†

Señor

(p. 1.) Despues del castigo que hicimos a los olandezes en la ysla de la Tontuga el año pasado, y desbaratado y quemadoles los muelles y artifiçios con que quajaban y sacaban la ssal, de nabios que por ally pasaron tube auisso de que los dichos olandezes abian buelto en continuaçion de sacar de alli ssal; por lo qual y para çertificarme despache vna piragua y en ella a Jacinto de Amaya, vno de los soldados que se hallaron al castigo dicho, que fue y llego a la dicha ysla Tortuga, salto en ella y recorrio con cuidado las salinas.

Y buelto a esta çiudad çertifica aberse hecho de nuebo los muelles con mayor fundamento, mas fortaleza e ynbençiones de bonbas, y vna plataforma de tabla y fajina terraplenada, con tres cañoneras, que la vna mira al surjidero de los nauios y otra a las salinas y la otra al monte, por donde se les acometio el año pasado, como todo lo entendera vuestra magestad del testimonio que remito de la horden que di al dicho Jacinto de Amaya y su declaraçion.

Por la qual y la de los ssoldados que llebo en su compañia, prebendre dos piraguas que con la prebençion neçesaria y buena gente bayan a la dicha ysla y deshagan y quemen otra vez los dichos muelles y demas artifiçios y dicha plataforma, de suerte que si quizieren cargar ssal, buelban de nuebo a hazerlos, pues sin ellos no la pueden ssacar; y les cuesta mucho el hazerlos y a nosotros muy poco el quemarselos, y avn matarle la gente en la salina, aunque mas prebençion y recato traiga. De el efecto desto a su tiempo dare quenta a vuestra magestad, para que en todo se entienda el estado de esta ysla y sus salinas, que con el benefiçio del olandes cada dia las hazen mas copiosas, avnque sin muelles no les pueden seruir, y essos en todas ocaziones son façiles de quemarselos.

Guarde Dios a vuestra magestad los muchos años que desseo y a menester la cristiandad.

Caracas a 5 de octubre de 1632 años.

Francisco Nuñez Melian (Rubricado). /....

Archivo de Indias, 54-4-16, St° D° 194, H 4.

Bijlage.

VERKLARING, AFGELEGD AAN JACINTO DE AMAYA TE CARACAS, 1 OCTOBER 1632.

†

(p. 2.) .... En la ciudad de Sanctiago de Leon, a primero dia del mes de octubre de mill y seiscientos y treynta y dos años .../... estando pressente el dicho Jacintho de Amaya, del fue tomado y rreziuido juramento en forma de derecho .... y dixo:

Declaracion de Jacinto de Amaya.

(p. 3.)

Que en execucion y cumplimiento de la comiçion que haze mincion el auto de arriua, el se embarco en el puerto de la Guayra desta ciudad, en vna piragua con despacho de Don Gabriel Mendez Carrasco, capitan y justicia mayor del dicho puerto, para la ciudad de Cumana, y de alli bolvio a la ciudad de San Crisptobal de Cumanagoto, que es de la dicha gouernaçion de Cumana, a tomar lengua y rrazon de a donde atrauessaria con mas comodidad a la dicha ysla Tortuga, y se la dieron que desde vna ysla que llaman la Borracha; y por tener nueua que auia enemigos en la dicha ysla Tortuga metio en su piragua seis soldados, y con ellos vino a la dicha ysla Borracha, y de alli atrauesso a la dicha de la Tortuga.

Y estando en ella salto en tierra y con dos hombres fue a rreconozer y rreconoscio el puerto del enemigo, en el qual no auia ningunas naos ni vajeles de enemigos ni de otras naciones.

Y vido como el muelle donde se cargaua la sal estaua de nueuo fecho y rreformado, con mucha tablasson y

maderos fuertes, con dos troneras por donde echauan la sal en las chalupas, con mas dos escaleras por donde vajavan a las chalupas como de cinco estados, poco mas o menos, y de largo le parese ternia como ciento y cinquenta passos. Y assi mismo desde el dicho muelle hasta la salina, que le paresce abra media legua, todo lastrado de tablasson, ajustadas y clauadas las vnas con las otras, por donde yvan y venian con la sal, del anchor de vna tabla de media bara de ancho, poco mas o menos. Y assi mismo tenian seis bombas de a donde sacauan de la mar el agua para hechalla en la salina. Y assi mismo en medio de la dicha salina otras sinco bombas de a donde rrepartian el agua por toda la salina. Y assimismo tenian puesto por toda la salina tablas por donde andauan y cargauan la sal della. Y pegado junto el dicho muelle una plataforma de tablas y arena y faxina por arriua, con
(p. 4.) vna / puerta o passo por donde entrauan y salian al dicho muelle, a donde le parescio, conforme a las troneras de palo que alli estauan, tener dos piessas o tres.

Todo lo qual tenian curiosamente fecho y muy fuerte el dicho muelle y mucho mejor que el que estaua quando la faction del Capitan Benito Arias Montano — — con quien este testigo fue por soldado — — que se quemo por horden y mandado del dicho señor gouernador, y lo esta el dia de oy quemado y destruydo.

Y esto es lo que passa y la verdad de lo que vido y saue, so cargo del juramento que a fecho y lo firmo de su nombre; y que es de hedad de veynte y ocho años, poco mas o menos; y siendole leydo este dicho, dixo que estaua bien escripto y en ello se afirmaua y rratificaua.

Francisco Nuñez Melian.

Jacintho de Amaya.

Ante mi, Juan Luis, escriuano publico . . . / . . .

Document No. 38.

ALONSO HERNANDEZ DE LA ROSA AAN FRANCISCO NUÑEZ MELIAN, CUMANA, 22 OCTOBER 1632.

†

(p. 1.) Por lo que dijo Jaçintto Rodrigues de Amaya en Cumanagoto y los alcaldes me escriuieron, enuie a la Torttuga una piragua vien harmada a que deshiziesse el puentte y plattaforma y lo quemasse. El que fue a ello lo hizo mui uien, y dize era el puentte muy grande y mui altto y entraua mucho en la mar a onde cargauan sus naos. Tanuien dize ay mucha sal y mui blanca. Abia cattorze bonbas. Trujo dos y algunas ttablas de pino, y ttodo lo demas quemo. De que doy quenta a vuestra merced.

A mi señora Doña Maria besso las manos y a vuestra merced guarde Nuestro Señor muchos años.

De Cumana y de octubre 22 de 1632 años.

Alonso Hernandez de la Rosa (Rubricado).../...

Archivo de Indias, 54-4-16, St° D° 194 H 4½.

Document No. 39.

RAPPORT VAN JUAN BAUTISTA ANTONELI, CUMANA, 20 NOVEMBER 1633.

†

(p. 1.) .... En 25 de septienbre de dicho año (1633) sali de la ciudad de Cumana en conpañia del gouernador y capitan jeneral de aquella prouincia, Benito Arias Montano, enbarcados en doze piraguas la buelta de la ysla Tortuga, que esta de la ciudad de Cumana beynte y dos leguas a sotauento, la buelta del sulueste. Llegados a dicha ysla, se salto en tierra y se fue a rreconoçer dicha salina, donde estauan cargando sal cinco urcas de olandeses. Ynquieto-

seles; auiendoles muerto alguna gente, desanpararon aquel puerto.

Y luego trate de rreconoçer dicha salina y saque su planta y discrebcion con vn ynstrumento precissamente. Y auiendo considerado el remedio mas conbeniente para quitar que el enemigo no cargase sal perpetuamente, nibele desde la mar asta la salina por la parte que me parecio tendria efeto mi intento, y en espacio de cien passos alle estar la mar mas alta que la salina vna bara. Visto con euidencia me determine de abrir dos çanjas de setenta pies de ancho cada una, con que tendria efeto lo propuesto.

El año de 1626 reconoci dicha salina quando con orden de vuestra magestad fui a sacar la dibscrebcion y demarcaçion de todas las costas de dicha prouincia y todos sus puertos y aguadas, como mas largamente en dicha dibscrecion se bera, que esta en el Real Consejo; y en el tienpo que fui a reconocer dicha salina saque su planta, que esta señalada con vna linea berde.

Y en aquel tienpo no podria cargar en toda dicha salina de tres a quatro naos de sal, y esto auia de ser tienpo de secas, por que cayendo qualquier aguazero se ynchia de
(p. 2.) agua dicha salina / y se desacia la sal. Y de dos años a esta parte los olandeses an tratado de veneficio en dicha salina, y allandose vien con dicho ueneficio cada dia a ido en avmento, y a sido de manera que toda dicha salina en la primera vez que la fui a rreconoçer y sacar su planta tenia de circunferencia tres mil passos y oy alle en circumferencia todo beneficiado siete mil y quinientos passos y todo el dicho beneficio con tanta curiosidad y trauajo que no es creible, como por su planta se dara a entender.

En el puerto donde las naos cargan la sal abia fabricado vn muelle que entrava en la mar mas de cien passos de largo, de fuertes arboles, mui bien estanteados, y con fuertes vigas trauados, con mui buenas tablas entablado; y en el remate de dicho muelle, quatro escotillones donde quatro bateles cargauan a un tienpo. Y deste muelle a la salina acian vnos caminos entablados por donde se carretea la sal en unos carretoncillos de mano de una rueda que vn hombre le lleva.

Dicha salina toda ella esta repartida y labrada a mano,

hechas vnas eras cada una de quarenta passos de ancho y setenta de largo, vnas mas largas y otras mas cortas, todas mui llanas, bien anibeladas; y a lo largo de dichas eras vnos arroios o acequias, para encaminar el agua a las eras, para el beneficio de cargar la sal; y a trechos de dichs acequias ay unos albergones pequeños, de donde con vn injenio vn hombre hecha el agua en dichas eras.

El veneficio y modo de acer la sal es que con dicho ynjenio se echa en dichas eras vn dedo de agua v dos, y dentro de seis dias esta cuajada y echa sal; y estandolo con un rodillo se ua amontonando en las eras, haciendo montones pequeños; y luego de los pequeños se saca fuera de las eras, haciendo vn monton grande, donde se enjuga y escurre alguna agua que saco de las eras. Y de aquellos montones grandes se carga con los carretoncillos de mano al muelle, para cargar en las naos. Y entre-
(p. 3.) tanto que cargan dichos carretones / por otra mano se açe el dicho beneficio, de manera que todas las semanas, beneficiandose todas las dichas eras, pueden cargar cada semana doze mil fanegas, echa la quenta por vna era que tantee, tendria de sal; y al respeto beneficiandose todas dichas eras pueden estar a la carga treinta v quarenta naos, y cargadas aquellas entran otras mientras durare el veneficio; y en faltando, falta la carga. I conforme a lo que en dos meses cargaron este año — — que fue el de agosto y septienbre cargaron treinta y dos vrcas — —, y en todo el año al rrespeto cargaran mas de ciento y cinquenta nabios, y conforme la buena dispucicion tenia en dicha salina se pudian cargar muchas mas naos. Y uisto esta grandeça se pusso en ejucucion lo propuesto.

Auiendo llevado para el efeto las erramientas nesesarias, se pusso las manos en la obra. Con cien yndios y cinquenta españoles se abrieron las dichas dos sanjas o cortaduras, enpecandolo acer de la parte de la salina, por estar por aquella parte seco, por que el agua no me ynpidiese el trauajar la jente, llevando la ondura conbiniente y con su corriente; y para que con mas abundancia aguarde a la mas bajamar y estando apique cerca de la mar se apreto con toda la jente. Con grandisima diligencia se rronpieron dichas cortaduras todas a un tienpo y como la mar yua creciendo el agua yua entrando con mayor uiolençia con su creciente, y en toda aquella marea

anego toda la circumferencia, y en la uajamar queda anegada toda la salina con una bara de agua sobre la sal y lo que crece la marea creçe lagua sobre la dicha uara de agua. Entra y sale con las mareas crecientes y menguantes con tanta violencia como dos rios caudalosos y cada dia a de yr abriendo mas por el cursso que hace la corriente, como se uido en dos dias que estube alli. Y dichas cortaduras se conseruaran perpetuamente mientras las uocas no las cerrare(n) materialmente el enemigo, Que es cierto que las primeras naos que vengan a cargar an de tratar de çerrar las dos cortaduras, aunque despues de curada la salina no se a de poder veneficiar, por quanto el agua no sse puede enjugar en sei meses, y despues de enjuta an de linpiar todo el suelo de dicha salina y quitalle el targin, porque sobre el no quaja la sal, y con
(p. 4.) que vuestra magestad enbie / a mandar a los gouernadores de la Margarita y Cumana la uesiten dos vezes cada año para ver si el enemigo le a cerrado las vocas, y si las vbieren cerrado, enbien dos piraguas con cinquenta yndios y veinte españoles y en dos dias la bueluen abrir, y conseruandose estas vocas como tengo dicho se a consigido el intento y qitado al enemigo totalmente la sal en todas estas Yndias, porque en todas ellas no ay salinas de consideracion donde el enemigo pueda acer la carga con el abundancia que ellos acian qitado de uno u dos nabios en algunas salinillas que ay en las costas de Tierra Firme; y auiendoles qitado como se les a qitado la sal de Araya con aquella fortificaçion y la de San Martin y esta de la Tortuga auiendosela anegado y allanando los yndios de Cumanagoto, no an de cargar sal como dicho tengo en las Yndias; y de no auerse anegado dicha salina de la Tortuga vuestra magestad tenia dos gastos tan grandes como son el de Araya y San Martin sin prouecho, porque continuando la salina de la Tortuga el enemigo, los gastos eran perdidos en las fortificaciones y presidios, y esta anegada es de fruto el conseruar los dos presidios de Araya y San Martin, aduirtiendo que las salinas del rio de Unare el enemigo no se apodere dellas, porque en apoderandose las ara(n) mas copiosas que todas las demas, y esto se rremedia como dicho tengo con allanar aquella tierra, porque si los yndios dan entrada a el enemigo, tienen tres salinas en su juri-

diçion, todas mui copiossas, y a de ser mui dificultosso el echalles de alli, por ser mucha la cantidad de indios y yndestriados de los olandeses, bale uno por diez.

Fecha en Cumana a ueynte de nouienbre de 1633 años.

Juan Bautista Antonely (Rubricado). /

Archivo de Indias, 72-6-2, Santa Fe 111.

Document No. 40.

BENITO ARIAS MONTANO AAN RUY FERNANDEZ DE FUENMAYOR, CUMANA, 10 JUNI 1638.

†

(p. 1) Señor General Ruy Fernandez de Fuenmayor: En la vltima que escreui a vuestra merced dije como ynbiaua a la ysla Tortuga a reconoserla y la persona que fue a esto me dio nuebas como en ella estaban ocho naos, con fuersa en tierra, y beneficiando vn pedaso de aquella salina. Y por ser tan en deseruicio de su magestad que el enemigo llebe sal, por el gran ynteres que se le sigue, me prebine y fue en persona con treçe piraguaz, çientto y çinquenta soldadoz y otros tantos yndioz flecheroz y bogadores, y a ocho de mayo, antes de amaneser surji en la Tortuga, a la punta de sota bentto, quatro leguas de la salina donde estaban las naos, que por no ser senttido eleji aquella parte, por mas oculta, y no fue posible. Por que con el cuydado que estaban, halle vna nao surta en esta punta que les seruia de atalaya, y se hiço a la vela para dar auiso a los demas, y luego paresieron por barloventto tres lanchas que andauan reconosiendo la ysla, a las quales fue mi piragua y cojio vna y las ottras se abrigaron a sus naos. Supe de loz priçioneroz el estado y preuençiones de la fortificaçion que tenian en tierra.

Y domingo siguiente, antes de amaneser, me embosque dosçienttos pasos de la fuersa, y al salir el çol la embesti, ynbocando el nombre del glorioso apostol Santiago, que fue bien menester su favor, segun estaua el enemigo de

fuerte. Y aunque pelearon balientemente como quatro oras y de las naos que estauan barloadas en tierra para el efecto disparando su artilleria y mozqueteria sin sesar,
(p. 2.) / fue Dioz seruido que a las diez del dia le abriese vn porttillo con hachaz por donde se le entro y la rendi, degollandole quarenta hombres que tenia de guarniçion, no costandome mas de çiete soldadoz y quatro yndioz que murieron en esta ocaçion y hasta veynte heridos. Que fue milagro de su Diuina Magestad no fuesen mas, siendo mis fuerçaz tan ynferiores a las del enemigo.

Era la fuerça quadrada, hecha de tablas de media bara de grueso, y este lleno de piedras; y de veynte y un piez de altto de donde la ynfanteria peleaua, por que ocho piesas que tenia, doz en cada frente, estaban plantadas abajo en el terreno, y con una estacada al rededor de vn estado de altto, y fuera de ella muchaz tablaz clabadaz con puyas de fierro.

El mesmo dia el enemigo se hiço a la bela.

Desmantele y queme el fuerte, muelle y prebençiones que tenian del benefiçio de la cal. Bolui a anegar la salina y lo queda como de antes. Truje las ocho piesas de artilleria y entre ellas vna de bronçe, y quedan en esta fuerca de Araya....

(p. 3.) ../.. Cumana, dies de junio de mill y seysçientoz y treynta y ocho.

Benitto Ariaz Montano.

Archivo de Indias, Patronato 274, R 3.

V.

2. Bij de Unare

1633—1644

Document No. 41.

Francisco Nuñez Melian aan den Markies de Cadereita, Caracas, 15 October 1633.

†...

(p. 1.) El Gobernador Venito Arias tubo noticia — — luego que llego a Cumana — — que en la salina del rio de Vnari estaua el enemigo haziendo sal con diez hurcas y fortificado en tierra en vn fuerteçillo de quatro traueses, su foso y puente leuadiza, diez piezas de arttilleria y 200 hombres que le guardauan y salian a trauajar a la salina todos los dias; y se resoluio de armar 10 piraguas con yndios flecheros y 100 españoles con sus mosquetes.

Y hauiendo llegado de noche sin ser sentido, se embosco a uista del castillo de manera que pudo reconoçer la gente que salio a trauajar al amanezer; y a este punto le acometio con tan buena horden y resoluzion que se metio dentro y degollo 100 hombres; prendio 36 y en ellos al general y almirante de las hurcas y dos lanchas, y en otras se le escapo y embarco el resto de la gente del enemigo que estaua en tierra y se hizieron a la vela las hurcas. Deshizo el fuerte y boluio a Cumana con la arttilleria, algunos mosquetes y otras armas que allo en el, sin hauer reziuido de nuestra parte mas daño que çinco o seis soldados que salieron mal heridos.

De ally hauia de pasar a la Tortuga, donde tambien tenia noticia estauan otras hurcas haziendo sal en otra salina que ay en ella, y lleuar mas fuerça de gente. Quiera Dios hauerle dado tan buen subçeso como el passado. /

Archivo de Indias, 147-5-20, Indiferente General 1871.

Document No. 42.

Benito Arias Montano aan de Kroon, Cumana, 5 November 1633.

†

Señor.

(p. 1.) Que los prisioneros que aqui dize ubo quando rindio a Unarre, auise que a echo dellos; y sino los huuiere remitido lo aga a la (Ha) bana y a buen recaudo, con los papeles y autos que huuiere echo, para que se traygan a la Casa de la Contratacion. (Rúbrica.)

En 7 de Noviembre de 634. Vista y que se le de gracias y se sepa que esta probeydo para los prisioneros de Unare y se le pregunte que porte y artilleria tienen las naos que tenemos.

Que se consulte a su magestad y ynbie la declaracion ynclusa y que se sepa por la ynquisicion si es berdad lo que dize y al qonsejo de Portugal se de notiçia tambien de lo que se dize. (Rúbrica.)

Que se ponga en la relacion que se a de traer de lo que se pide

Quando prendi el fuerte de Vnare los priçioneros ofreçieron quatro vrcas por su rrescate, para cuya concluçion ynuie vn soldado a los nauios; hicieronse con el a la bela. Al cabo de dos meses llego aqui de Puerto Rico, donde le echo el enemigo. Diome por nueba como le tubieron entregada la vna y queriendolo haçer de las otras, dos portugueses, judios, lo estorbaron, que eran ynteresados en estas naos.

Y que de Vnare fueron a la Tortuga, donde hallaron otras vrcas, a tiempo que llego otra de Olanda que fue de San Martin, y vino en setenta y tres dias a rrecoger todas las que hallase en estas partes. Diole por auiso como estaban en Olanda haciendo vna gruesa armada de siento y sinquenta naos para venir sobre esta fuerça y la de San Martin, y como chatolico romano que era le daua este auiso, y de otras muchas cosas que el Real Consejo de vuestra magestad vera por su declaraçion.

Este auiso junto con mi particular cuydado le tendre en fortificarme y preuenir esta fuerza de los bastimentos que la tierra da, la qual necesita de polbora que en esta partes no se

en otras partes. (Rúbrica.)

halla. Suplico a vuestra magestad mande me socorran con quinientos quintales della, que si el enemigo viene tan pujante sera possible este mucho tiempo.

Que le ynbie preso y a buen recado a la Casa de la Contratacion. (Rúbrica.)

Queda aqui preso el Capitan Hisbran Cornelis. Dicen que en Olanda es rrico, y que en estas dies naos traya quatro suyas. Dixome no puede cumplir aqui el trato de las quatro naos que prometio, sino le lleuan a España. Inuiarlo hé, teniendo orden de vuestra magestad, que Nuestro Señor guarde como la christiandad lo há menester.

Cumana, nouiembre 5 de 1633.

Benito Arias Montano (Rubricado). /

Archivo de Indias, 54-4-9, St° D° 187, H 25.

Document No. 43.

JOHANNES, BISSCHOP VAN PORTORICO, AAN DE KROON, MARGARITA, 10 DECEMBER 1633.

†

Señor

(p. 1.) †

Que Vissito la isla Margarita.

Abra dies meses que sali de la ysla de Puerto Rico, en donde gaste vn año vissitandola, para acudir a mi obligacion vissitando estos lugares, que por via de emcomienda pertenezen a este obispado.

Y en el patache que viene por los quintos a la Margarita escriui a vuestra magestad desde la prouincia de la Nueba Andaluzia, en la qual esta vn lugar llamado Cumanagoto doçe leguas distantes en la costa de Cumana, mui inportante si bien holuidado, sercado de 16 mil yndios de guerra que siempre andan con las armas

en las manos. Vissitelo y console sus veçinos, cuya ygleçia es de las mas pobres de esta ttierra, que vn poco de mais que siembran para su substento ha de ser en una mano el arado y en la otra las armas. Socorri la pobre ygleçia con las alhagajos de mi corto caudal. Como informará el gouernador, neseçita de otro cura. Tiene vno, cuya conueniençia tengo tratada con Benito Arias Montano, su gouernador, y officiales reales. Suplico a vuestra magestad que se sirua de tenerlo por bien. La rrazon desto es fuera de la general.

Que hallandome en Cumana passaron dies vrcas de olandeses, que faltos de la salina de Sant Martin la buscan por aca; y los vndios confinantes al dicho pueblo les enseñaron vna salina tam valiente como la de Araya, y mancomunandose con los dichos olandeses les ayudaron a fabricar vn castillo con dies piesas de artilleria. Y luego acudio el dicho Gouernador Benito Arias, que es vn gran ministro de vuestra magestad, con españoles e yndios y les gano el castillo, matando y prendiendo mas de siento y setenta dellos.

Esta salina esta distante de Cumanagoto vn dia de camino, que considerando el pirata aquel terreno que — — como testigo de vista — — para todo linaxe de frutos es el mexor de toda la Tierra Firme, a lo que se puede jusgar estaua determinado de asolar, valiendose tambien de los indios, el dicho pueblo, que tiene tambien dos salinas o tres.

Conuiene mucho que vuestra magestad se sirua de
(p. 2.) mandar que se concluya esta conquista, por que los / yndios no se junten con los olandeses; y que se refuerze el dicho pueblo, que oy tiene mas de ochenta vezinos, como constara del testimonio de los confirmados, y ha de ser plasa de armas. Y vuestra magestad se sirua de mandar se socorra aquella ygleçia de vino y azeite y los nouenos que no llegan a tresientos reales.

Que si bien los auissos de la armada olandesa amenasan al castillo de Araya, lo sierto sera que su execuçion vendra a parar y haçer pie en el dicho lugar de Cumanagoto, sigun la descripsion que de la tierra hisieron; que no ygnoran la fortificaçion de el castillo de Araya que a la fecha desta le tiene muy bien peltrechado el gouernador, al qual tengo ayudado en estas facçiones, la principal

con publicas proseçiones y con yndios Guaiqueris de los partidos de clerigos, para estinguir y anegar la salina de
(p. 3.) la Tortuga../..

Margarita y dissiembre 10 de 1633 años.

Juan, obispo de Puerto Ryco./.....

Archivo de Indias, 54-3-23, St° D° 172, H 1.

Document No. 44.

DE KROON AAN DE AUDIENCIA TE SANTO DOMINGO, MADRID, 17 SEPTEMBER 1640.

†

El Rey

(f. 44 reverse.) Presidente y oidores de mi audiençia real que reside en la çiudad de Santo Domingo de la isla Española: En carta de doçe de março deste año que Don Juan Orpin, mi gouernador de lo nuevamente conquistado en la provinçia de Cumanagoto me ha escrito, diçe que en la prouinçia de Piritu — — con la falta de agua que ha auido — — se ha quajado de sal vna laguna que esta treinta passos de la mar, y que por algunas partes tenia vn estado de gruesso, y corre dos leguas a la orilla de la mar, y tiene media de ancho; y que si en viniendo las aguas no se deshaçe sera fuerca echarle vn brazo del rio de Unare, que costara mas de çincuenta mil ducados, con que se desara del todo, porque si los enemigos fuessen a cargar en ella, no lo podria
(f. 45.) resistir / respecto de tener dos leguas de costa.

A la audiençia de Santo Domingo: informe lo que se le ofreçe çerca de vna salina que se ha descubierto en la provincia de Cumanagoto.

Y hauiendose visto en mi consejo real de las Yndias, ha pareçido mandaros — — como lo hago — — me informeis que salina es esta, y lo que se podra haçer para que el enemigo no se valga della, y lo demas que en la materia

se os ofreçe, para que con mayor notiçia dello se ordene lo que combenga.

De Madrid, a diez y siete de setiembre de mil y seiscientos y quarenta años.

Yo el Rey
Por mandado del rey, nuestro señor.
Don Gabriel de Ocaña y Alarcon.
Y señalada de los del consejo.
(Hay una rubrica.)

Ydem al gouernador de Cumana ....

Archivo de Indias, 78-2-3, St° D° 870, Vol. 11, f. 447.

Document No. 45.

Fray Juan, Bisschop van Portorico, aan de Kroon, Cumana, 28 November 1640.

†

(p. 1.) Señor

(p. 3.) ../.. Llegue, señor, a la Nueba Varcelona, placa de armas de donde sigue su conquista el Gouernador don Juan Vrpin .../...

(p. 4.) De alli pase el rio de Unare y llegue a la salina, donde estaba el fuerte, que es muy poca distancia del, y le ui, medi, reconosci, y aduerti, ansi su planta como todo lo demas, de que di testimonio con toda la verdad que debo tratar a vuestra magestad.

Mire la salina, que esta cosa de sinquenta o sesenta pasos del fuerte, que es copiosíssima de sal, y de la mesma qualidad, disen los que saben desto, que la de Araya, y sin ninguna dificultad de embarcarse, porque esta pegada a la mar. Y reconoci el gran serbiçio que hizo el Gouernador don Juan Orpin a vuestra magestad en desalojar al enemigo.

(p. 5.) De alli llegue a ... la Nueba Tarragona../.. donde

me detube nuebe dias o dez por los muchos indios.... ..vino el principal de todos los palenques.. y me prometio.. que defenderan las costas como lo hicieron los de Pirito al hechar al olandes del dicho fuerte y salina. Esto dejo hecho; Dios, que es Todopoderoso, lo augmente y asegure.

Mire atentamente la salina, y entre por un muelle que estaba hecho en ella, y suppuesto que todo a la redonda, y particularmente lo que mira el mar, es de arena muy delgada, fazil mouediza aunque se ahonde mucho, como se uio en el foso que estaba a la redonda del fuerte, no hallo remedio ni camino como poder segarse, y por estar mas alta que el mar; ni se como pueda defenderse.

Y tiene muchas comodidades mas que otras salinas, por estar tan cerca del mar, como e dicho, para cargar la sal, y por tener el agua dulçe del rio tan cerca, y poderse sustentar de pescado, y tener pasto y leña abundantamente. Solo me parese se podia procurar, en acauando de tener bien sujetos los indios, que a mi juiçio sera con breuedad, que cerca della se haga una poblacon de ellos que lo refiendan, porque los enimigos no ay cosa que mas recelen y teman que tener por contrarios los naturales que les estoruen el fortificarse.

Dandome cuidado, como cosa tan importante, como e dicho, la salina, despues de escrito esto volui por ella, y la mire y tantee. Es angosta y larga, y tendra cosa de un quarto de legua, dandose buelta. Y hallo que sera mui facil segarse con fagina y çespedes. Que sobre la sal ay mui poca agua, y de la otra parte de la salina mucha arboleda y cespedes, conque se puede terraplenar — — por ser tan angosta — — con toda facilidad.

Y fuera lo que importa quitar al enimigo que coja sal, lo de mas sustancia es quitarles este cebo que non se uengan cebados del a poblar, que si ueniesen seria lo uno lo mas perjudicial que podia tomar en las Indias, ansi por el puesto en que esta como por ser tan fertil, y por su mucha anchura de grandissimas poblaciones, y lo otro porque a causa de una gran laguna y el rio de Unare, que casi aislan aquella parte, es inexpugnable, si
(p. 6.) una vez / se fortificasen. Y aun el fuertesillo de madera que tenian, de que en el testimonio que di hago relacion a vuestra magestad, no se como le desanpararon, que sin

piesa de vatir era impossible y no puedo creer sino que fue recelando los naturales que uieron contra sy, s·in cuia aiuda no podian conseguir su intento de hacer la sal....
..los caribes..infestan estas costas.....corren todos los años esta costa docientas leguas y no perdonan la
(p. 7.) vida a ninguno que cojan.../... los olandeses se an aunado con ellos y uienen en su compañia para darles mas hauilitanza. Vuestra magestad mande se mire, que ya no se osa navegar esta costa...
..Cumana y nobiembre 28, 1640.

Fray Juan, obispo de Puerto Rico (Rubricado)./

Archivo de Indias, 54-3-23, St° D° 172, H 4.

Document No. 46.

De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, Madrid, 9 October 1641.

†

Señor

(p. 1.) Don Juan Orpin, que esta entendiendo en la conquista, paçificaçion, y poblaçion de los indios Cumanagotos de la prouinçia de la Nueua Andaluçia, con liçençia de vuestra magestad y capitulaçiones que con el se hizieron para este efecto en la Audiençia de Sancto Domingo, dio vn memorial que en sustançia se reduçe a que hauiendo empeçado aquella conquista el año de 634 y señalado plaça de armas en virtud de lo capitulado, voluio a ella el de 636, con las preuençiones neçessarias, y vençidos los yndios de guerra en diferentes encuentros, y las dificultades opuestas por los gouernadores çircunvezinos, penetro la tierra y la reduxo, y fundo en el coraçon de la prouinçia dos ciudades llamadas la Nueua Barçelona y la Nueua Tarragona; y que son muchos los indios que han reçiuido el baptis-

Acordose en 3 de octubre

mo, y los que le piden cada dia no tienen numero; que el obispo de Puerto Rico visito aquella prouinçia, y coloco en la parroquial de la Nueua Barçelona el sanc-
(p. 2.) tisimo / sacramento, y reconoçio que seria dificultoso a los obispos de Puerto Rico el gouierno espiritual de aquella tierra, si le quedase sujecto, por lo qual renunçio el derecho que podia tener a el su iglesia. Y ha puesto singular cuidado en que los holandeses no carguen sal en la salina de Vnare.

Y que hauiendo llegado por el mes de agosto del año passado ocho vrcas de enemigos y saltado en tierra, fabricaron vn fuerte de madera entre la salina y la resaca del mar, bien guarneçido y muniçionado, que es quadrado, y cada lienço de treçe baras de largo, y quatro y media de alto, y que tiene dos caualleros en dos esquinas, vno en pie y otro volado, el suelo de tablas terraplenado, y en lo vaxo veinte y dos portañuelas, de artilleria gruessa, y setenta y çinco troneras de mosqueteria, y en medio su plaça de armas. Las paredes son de tablas v arena, en vna parte de vna quarta de gruesso y en otras de media bara, todo çercado de fosso donde el agua de la mar entra y sale.

Y que el dicho Don Juan Orpin se preuino para acometerlos, y saliendo del fuerte como çien holandeses por la campaña los cogio de sobresalto, y fueron muertos
(p. 3.) algunos y otros huydos, / y les gano la dicha fortificaçion. Y acordo que se guarneçiese hasta que vuestra magestad ordene otra cossa.

En quanto a la conseruacion de la salina, representa el gouernador——vistas las circunstancias i intereses della, y la diligencia que an puesto los enemigos para señorearla —— que se ha conferido alla si seria de mas combeniencia cegarla —— que se podria hacer metiendola un brazo de mar, o terraplenandola —— que conseruarla con defensa, y dice que vno y otro pide grandisimo gasto, juzgando que para cegarla son menester mas 50 mil ducados, y que el conseruarla requiere gasto continuo de cada año, que aunque sea poco viene a ser muy considerable por hauer de permanecer siempre y sugeto a contingencias, sobre que pide se tome breue resolucion. Remite vn mapa en que viene desiniada la isla donde esta la salina, y la fortificacion que fabricaron los olandeses.

Y dize tambien que los trauajos que ha padeçido y seruiçios que ha hecho en esta conquista a su costa y de los que le han seguido han sido innumerables, por las muchas dificultades que ha vençido, y señala diez y seis personas que se aventajaron con particular zelo del seruiçio de vuestra magestad en ganar la dicha fortificaçion, y pide se les haga alguna merced. Y a los yndios que con mayor demostraçion le ayudaron los declaro por libres, por hauerselo ofreçido para animarlos antes de la facçion, y suplica se despache çedula de aprobaçion de ello.

Tambien escriuen la Audiençia de Sancto Domingo de la Isla Española, y el obispo de Puerto Rico en cartas de primero de abril de 639 y 29 de nouiembre de 640 que Don Juan Orpin proçede en estas materias con particular atençion del seruiçio de vuestra magestad, y que tiene la
(p. 4.) mayor / parte de aquella tierra corrida, muchos indios sujectos y de paz, pobladas dos ciudades de españoles donde caen seis salinas de que se aprouechauan los enemigos, en las quales estan puestas defensas, y que la tierra es fertil de corambre, tabaco, palo brasilete, y de otros frutos, y que quedan baptiçados y comfirmados muchos indios y ordenadas algunas personas capaçes para que asistan a la dotrina y enseñança de ellos. Y juzga el obispo que es muy neçessario que se çiegue y terraplene esta salina, y que conuendra derriuar el fuerte por que por algun accidente no se vuelua a poaderar del el enemigo, o se fortifique con mas fuerça.

Y hauiendose visto en la junta de guerra el memorial referido y cartas de la Audiençia de Sancto Domingo, del obispo de Puerto Rico, y de otros gouernadores çircunueçinos de la prouinçia de la Nueua Andaluçia, juntamente con otros papeles que han venido en esta razon, ha pareçido que esta facçion es muy digna de que vuestra magestad tenga noticia de ella y que se remita a las reales manos de vuestra magestad copia del mapa de aquel sitio que vino con la carta de Don Juan Orpin, para que se quede en poder de vuestra magestad, que es la que va con esta consulta; y que a Don Juan Orpin se le den
(p. 5.) muchas / graçias de lo que ha obrado y buena disposiçion que ha tenido en la reduçion de aquellos indios, y el cuidado que ha puesto en la defenssa de lo isla, diziendole que vuestra magestad queda con particular memoria

de lo que en esto le ha obligado para hazerle merced, y que se espera le ha de mereçer muchas, y que se aprueue la liuertad que ofreçio a los indios, y se le embie çedula sobre ello; y porque es justo premiar a los diez y seis soldados que diçe se señalaron en esta ocassion, sera bien embiarle permission para que se reparta ontre ellos hasta 40 escudos de a diez reales, dando al que mas 4 sobre qualquier sueldo, y al que menos, no baxe de dos. Y en quanto al punto de si conuendra çegar la salina y demoler el fuerte que fabricaron los holandeses, se diuidio la junta.

ojo reconozoase si Don Juan Orpin dize que estos 16 son soldados o si son indios, y ajustado se ponga o se dege asi.

El Conde de Montalvo, Don Juan de Solorçano, Juan de Mena, y Don Christoual de Moscoco, son de pareçer que se pidan informes a la Audiençia de Sancto Domingo de la Isla Española, al obispo de Puerto Rico, y a todos los gouernadores çircunueçinos, y en el despacho de la audiencia se añada que vea lo que — — entre tanto que se
(p. 6·) toma / resoluçion en esto — — conuendra preuenir para la mayor seguridad de aquella isla, y que aquello que juzgare por preçisso y neçessario y que no admite ninguna retardaçion, lo preuenga execute la audiençia y asista a Don Juan Orpin; y que en los imformes que se pidieren digan todos las razones que ay por vna y otra parte, con su pareçer; y digan assimismo, con toda claridad, lo que costara el cegar la salina, o si montara mas o menos de los 50 mil pesos que dize Don Juan Orpin, y como sera mas seguro — — o terreplenandola o cegandola con el brazo de mar — —, procurando valuar lo vno y lo otro lo mas ajustadamente que sea posible; y en el punto de demoler el fuerte, los que fueren de pareçer de conseruar, digan si se conseruara donde oy esta fabricado, o si conuendra mudarle a otro sitio, y lo que costara el fabricarle hasta dexarle como conuiene, y lo que sera menester para su doctaçion de gente, dinero, artilleria, y otras cossas, ora sea conseruando el que oi esta hecho o fabricandole de nueuo. Y que tambien imformen si puede hauer medio de donde hazer el gasto que aliuiase en el la real hazienda, en casso de ser preçiso el vno o el otro.

(p. 7.) El Vaylio de Lora, y Don Lorenço / Ramiez de Prado

se comforman con el pareçer de la junta en quanto a que se pidan imformes sobre çegar o no, la salina de Vnare, terraplenandola, y sienten que luego y sin ninguna dilaçion se demuela la fortificaçion que el enemigo tenia, porque si es para defenssa de la salina les pareçe no ha de estar alli, y que hazerle de nuebo es de gran costa, hauiendo de ser de los materiales y de la forma que conuiene, y que siendo oy este fuerte de madera esta sujecto a que el enemigo le pueda con façilidad quemar, y no sirue mas que de exponerse a tal riesgo y a que soliçite el llamarle para que le ocupe, o lo intente; y toda la junta excluyen qualquier medio que se ofrezca de çegar la salina con dar paso a ella a vn braço de la mar; sino que se ciegue terraplenandola, que es lo mas seguro.

Vuestra Magestad mandara en todo lo que mas fuere su real voluntad.

En Madrid a (9) de octubre, 1641 .....

Archivo de Indias, 56-4-12, St° D° 588.

Document No. 47.

De inwoners van Nueva Ecija (Cumanagoto) aan de Kroon, 29 Juni 1644.

†

(p. 1.) ...los dichos besinos pobladores... an serbido a vuestra real magestad .. como leales basallos y balerosos soldados, a su costa y mension, defendiendo las costas de mar de esta siudad y su prouincia de los enemigos olandeses y demas nasiones piratas y cosarios que an procurado ynfestar y tener trato y comersio con los naturales desta dicha provincia, poniendo muchas beses sus bidas a conosido riesgo, asiendo presas y quitando baxeles a los dichos enemigos que yntentauan ocupar la tierra, bibiendo siempre con tanto cuidado y bixilansia que en todo este dicho tiempo no an puesto pie en tierra dichos enemigos en todas estas costas, porque siempre los seguian asta echarlos de donde pudiesen executar sus disinios.

Y asi mismo, depues que se fundo la fuersa de Santiago de Araya, an acudido a todos los socorros que se

an ofresido las beses que el enemigo olandes a benido, o se a tenido nuebas de que biene sobre ella; y an socorrido dicha fuerssa con los bastimentos nesasarios, y ansi mismo an socorrido con mucha cantidad de mays a la (p. 2.) isla / Margarita por muchas besses en ocasion de estrema nesesidad, y a la rancheria de la granxeria de las perlas; y en las fasiones que yso el Gouernador Benito Arias Montano, desaloxando al enemigo olandes de las salinas de Vnare, e ysla Tortuga, an acudido, siendo de los primeros en los asaltos como balerosos soldados selossos del seruicio de vuestra real magestad, poniendo sienpre sus personas a manifiesto peligro. Y en premio de los buenos serbissios que an echo a vuestra real magestad los dichos besinos desta dicha siudad, los gobernadores de la siudad de Cumana, a quien esta suxeta esta de San Christoual de la Nueba Ésixa de los Cumanagotos, como a cabesa de gobierno, les an encomendado los naturales (p. 9. desta prouincia ... / en quanto a lo que a ynformado a vuestra real magestad dicho Don Juan Orpin en horden de auer desaloxado al enemigo olandes de la salina de Vnare que alli estaua fortificado, es assi que auiendolo sabido dicho Don Juan Orpin fue alla con sesenta hombres, mas o menos, casi todos besinos que auian sido desta siudad; y auiendo llegado a dar bista al fuerte del dicho enemigo, mando a llamar a la prouincia de Piritu algunos naturales, los cuales de su motibo se ofresieron a enbestir a dicho enemigo, como en efecto lo hisieron, si bien con muerte de dies o dose que mas se señalaron. Y auiendoles dado la orden que auian de guardar dichos yndios, y poniendo la ynfanteria en sus puestos a bista del fuerte, cubiertos con trincheras, ynabertidamente, como quien tiene mas ynspiriencia en las letras que en las armas, hisso acometer domingo, cuando el enemigo no sale de sus fuerssas.

Y guardando dicha horden que auia dado a los dichos yndios, acometieron al salir del sol, poco mas o menos, los quales luego que llegaron a la fuersa comensaron a flechar, matando algunos que hallaron fuera. Y biendo los enemigos la determinasion de dichos yndios, a los prinsipios procuraron aguietarlos, por tenerlos a su debosion, para consiguir su desinio de sacar la sal sin estruendos de artilleria ni de otras armas, y paresiendole

a los españoles que estaua ya rendido el fuerte, por el poco rumor que oyeron, salieron de las trincheras donde estauan ocultos, y enbistieron de carrera. Y asi que fueron descubiertos, dichos enemigos les dispararon el artilleria y mataron vn sargento mayor y un soldado y algunos mal heridos, de los cuales despues murio vn alferes. Y biendo la puxansa del enemigo luego al ynstante se retiraron a espaldas bueltas, juiendo sin orden
(p. 10.) militar, y en dos o tres dias no boluieron / a retirar los muertos de la canpaña.

Y biendo el enemigo auia quien yntentara defender la sal, luego retiro el artilleria y la enbarco en sus naos, y dio fuego al fuerte, que no ardio todo, mas de por vn baluarte, y se enbarco. Y el dia siguiente torno a ynbiar una o dos lanchas a retirar algunos peltrechos menos considerables del dicho fuerte, y llegaron a hacer aguada a la boca del rio, sin que hallasen resistensia ni ynpedimento, con que se hiso a la bela.

Y en quanto a lo que a ynformado a vuestra real magestad el dicho Don Juan Orpin de que a segado dicha salina de Unare con muchisimo costo, es siniestro; porque la berdad es que ynbio a ocho soldados — — besinos que fueron desta siudad y naturales los mas de ella — —, y fueron a la provincia de Piritu y sacaron de los naturales sinquenta o sesenta, con quien en quatro dias, poco mas o menos, ysieron una caua — — con dose asadones que dio para el efecto el Capitan Francisco de Riuas que a la sason se allo en la siudad de Tarragona — — desde el rio a la salina, para que en el ynbierno con la cresiente de dicho rio entrase el agua y desbaratase la sal, si bien a sido para mayor aumento de dicha salina, porque oy esta mayor y tiene mucha suma de sal, de tal condision que pueden cargar muchas naos. Y los dichos soldados se sustentaron todo el dicho tiempo a su costa, con el bastimento que de sus casas lleuaban; y los yndios naturales se sustentaron con lo que trayan de sus tierras. Con que no gasto dicho Don Juan Orpin, blanca ni marabedi . . . .
(p. 18.) . . . . Cumanagote, / en beynte y nuebe de junio de mil y seysientos y quarenta y quatro años.

(Siguen las firmas.)

Archivo de Indias, 54-4-13, Sl° D° 191.

VI.

ST. MARTIN

1632—1633

Document No. 48.

Don Enrique Enriquez de Sotomayor aan de Kroon, Portorico, 12 Februari 1632.

†

(p. 1.) Señor

(p. 4.) . . en San Martin . . se an descubierto por los olandeses tres ensenadas de sal de minas que pueden en vn ano cargar mas de quatroçientos nauios por quanto se coje sin beneficio ninguno toda quanta se quiere, mui blanca y de piedra. Lo qual sauen estos francesses por hauer estado en ellas y hauer visto ellos y los demas que con ellos vinieron que en todo el año no zesan de pasar nauios olandeses, yngleses y françeses cargados de sal todos, los quales a la yda y a la buelta hacen su aguada en San Cristoual.

Que a siete meses que pasaron ochenta nauios olandeses, calgados de sal.

Y que abra como siete meses que en dos tropas pasaron por alli ochenta nauios olandeses, y cada vna con tres de escolta guarnecidos de ymfanteria y artilleria, y lastrados de sal; los quales dejaron treynta onbres — — no mas — — en la isla, con quatro piezas de artilleria, para ir levantando vn fuerte. Por que hasta aora no tenian nenguno ellos ni otros catorçe françeses que en

(p. 5.) ay tanbien poblaçion de franceses en San Martin.

la misma ysla enpecavan nueua poblazion a seis leguas de los olandeses, con disinio de hazer granxeria con la sal envarcandola para França, a donde an embiado ya avisar para que alli acudan todos por ella. Y piensan estos declarantes y tienen por cierto que antes de ocho meses abra en San Martin pasados de trezientos olandeses, muy vien fortificados, segun la estimazion grande que les vieron haçer de aquellas salinas por mucho mejores que las de Araya.

Que antes de ocho meses estara mui poblada y fortificada de olandesses.

(p. 6.) Lo que dizen de San Martin y de sus salinas.

Que en la ysla de San Martin no an estado, pero que sauen que este año an cargado alli de sal mas de ochenta nauios, los mas de ellos olandeses, por auerlos uisto pasar por San Christoual a la yda y a la buelta, en diferentes tienpos y tropas; y que la vltima passo, abra zinco meses, de treinta nauios olandeses con tres de escolta. Que siempre todo el año no zesan de ir y de uenir navios franzeses, olandeses y yngleses a cargar de sal, por que diçen ay muchisima, mui blanca, de piedra y mui façil de sacar. Y que es çierto que los olandeses que esta(n) en tierra son pocos, pero fortificados, y esperando de Olanda socorro de xente y artilleria para sustentar aquello....

(p. 7.) lo que pareze se puede discurrir conforme a estas declaraziones

Esto es, señor, quanto declaran los yngleses y françeses que hasta aora o se an traido, o los a arroxado su fortuna a esta isla. Y por que lo que dizen de la sal me pareze ymportante y digno de la ponderazion de su Real Consejo de Yndias de vuestra magestad, me he rresuelto a hauisarle de ello en esta fragata que oi sale, para que siendo seruido de verlo lo sea tanuien de prouеer de rremedio que juzgare mas nezesario, supuesto que — — siendo las salinas de San Martin tan abundantes como estos dizen — — pareze superfluo el mucho gasto que en Araia esta vuestra magestad haciendo, assi en la fortificaçion de aquel fuerte — — para que este año mando librar setenta y dos mill ducados — — como tanvien en los sueldos de la ymfanteria que le guarda, pues es çierto no dejaran los olandeses lo que tan abundantemente tienen seguro en San Martin por el rriesgo de Araia, principalmente quedandoles aquello tan atras mano y esto tan zircumbeçino a sus amigos y comfederados y tan nabegados desde alli para qualquier derrota que quieran tomar, demas que el principal fundamento del creçimiento que en España yzo vuestra magestad de la sal, para el avmento de sus reales rentas, quedara frustrado si los olandeses, françeses y yngleses tienen de donde lleuarla tan abundante y barata, siendo — — como son — — los estranxeros los que mas fruto avian de dar al dicho in-

tento con la saca que se esperaua arian de sal en España tanto maior que su gasto quanto va de vna prouincia a tres.

Por lo qual no pareze conuiniente dejar en San Martin sin rremedio lo que con tanta costa se a procurado siempre rremediar en Araya siendo principalmente — — como es — — no menos arriesgado que dañosso, pues quando se desestimen las perdidas de la sal deue atenderse a los rriesgos desta isla, que auiendo sienpre sido por sus muchas comodidades tan apetezida de los olandeses, pareze les ba aora facilitando su dicha lo que nunca pudo conseguir su deseo, pues avezindandosse con tantas fuercas a ella, podran — — juntandolas con las de sus vezinos y con las demas que de Olanda les bendran — — salir de San Martin como de su principal plaza de armas en las
(p. 8.) Yndias, y poniendose aqui / en veinte y quatro oras dar mucho en que entender a los que estuuieren a la defenssa desta, si vuestra magestad — — conociendo este rriesgo — — no tratare de mandar despoblar de vna uez aquellas yslas . . . .

(p. 10.) Guarde Dios a vuestra magestad los muchos y felices años que la cristiandad ha menester y sus basallos deseamos.

De puertorrico y febrero a 12 de 1632.

Vesa los reales pies de vuestra magestad

Don Enrrique Enrriquez de Sotomayor./

Archivo de Indias, 136-6-13, Indeferente General 78.

Document No. 49.

Verklaring, door William Guine (?) afgelegd te Portorico, 23 November 1632.

†

(p. 1.) En la ciudad de Puerto Rico en veinte y tres dias del mes de nouiembre de mill y seiscientos y treinta y dos años, el Señor don Enrrique Enrriquez de Sotomayor, gouernador y capitan general desta dicha ciudad e ysla por su magestad, en cumplimiento de la propusiçion por

su merced fecha y junta de guerra y lo acordado sobre ella, por ante mi, el presente escriuano, hizo pareçer ante si a Guillermo Guine, de nacion ingles, del qual por ser cristiano catolico y hablar español por su merced le fue mandado diga y declare lo que supiere en razon de las fortificaciones que tiene el enemigo olandes y otras naçiones en las islas de Barlouento, y especialmente en las islas San Cristoual y San Martin y designios de los dichos enemigos, el qual, hauiendo jurado a Dios y a vna cruz en forma de derecho y prometido de dezir berdad, le fueron fechas por su merced y en presencia de mi, el dicho scriuano, las preguntas siguientes:....

Fuele preguntado por las fortificaçiones y gente que ay en la isla de San Martin, y dixo que en la dicha isla / (p. 2.) los olandeses tienen hecho vn fuerte real en vna punta que en la misma baya saca la tierra a la mar, el qual fuerto real asta agora no es mas que de tablas y terraplen, pero que por defuera de aquello le ban hechando la cara de piedra; y que a la banda de tierra ban abriendo vn fosso de mar a mar, con que el dicho fuerte queda aislado; y que dentro del tienen hecho ya vn grande aljibe y quarteles para los soldados, los quales asta agora no son mas de çiento con su gouernador; el qual tiene dentro treinta y quatro pieças de artilleria de bronze y yerro las diez y seis encaualgadas y que a las demas le ban haziendo encabalgamentos.

Y dize asi mismo este declarante que en ningun tiempo del año faltan nauios en el dicho puerto de San Martin de Olanda y de Inglaterra y que se gouiernan desta manera; que los nauios que son de la Compañia Ocidental por cuya quenta esta la dicha isla y gente de San Martin no pagan blanca ninguna, pero que todos los demas nauios que entran dentro, asi Olandeses como Ingleses, que no son de la dicha Compañia Ocidental, paga cada vno diez duros para ayuda de la fortificaçion de la dicha fuerça y mas dos pieças de artilleria.

Y asi mismo dize este declarante que es tan grande la salina de la dicha isla San Martin que no tiene que ber con la de Araya; y que este año an cargado ciento y tantos nauios de sal, y el año pasado mas de nouenta; y ques tan grande la dicha salina que pueden cargar cada un año mas de treçientos.

Y asi mismo dize que al presente en la forma que esta la dicha isla de San Martin y su fortificaçion sera facilissimo hechar della a los olandeses con muy poca armada, pero que si se les dexa acauar las fortificaçiones que tienen desinadas por todo el puerto le parece ympusible el ganarselas y hecharlos de la dicha isla; y que en qualquiera tiempo que se baya agora o despues conbendra yr con mucho recato, no por las fuercas de tierra sino por las de la mar, por quanto de ordinario asisten alli muchos bajeles olandeses de grande porte y con mucha artilleria.

A los quales olandeses dize que oyo dezir muchas uezes que en acauandose de fortificar alli no querian mas Indias que aquellas, porque con la mucha sal que de las salinas sacan no solamente enriqueçen en sus tierras pero sustentan las plazas que aca en las Indias tienen, y en particular la de Fernanbuco, a la qual todos los nauios que ban cargados de bastimentos de Olanda — — que en el discurso del año son muchos — —, asi como descargan el dicho bastimento se bienen la buelta de San Martin y
(p. 3.) cargados de sal bueluen a Olanda, / con que las quita toda la costa del bastimento que truxeron.

Y dize que en llegando que llegan a la isla de San Martin hechan alguna gente en tierra para que recoxan la sal, y salen con la demas en cosso a rreconoçer todas estas islas de Barlouento, y cogen las pressas que pueden, y en particular las de esta isla de Puerto Rico y Santo Domingo, como mas çircunvecinas.

Dize asi mismo este declarante que los dichos olandeses de San Martin quedauan acauando para hechar al agua un nauio de asta ciento y veinte toneladas, para con el — — muy bien preuenido de artilleria — — y con otro que tanbien querian empeçar, luego ponerse en la boca deste puerto y en el de Santo Domingo, como lo hazen en Flandes en los puertos de Dunquerque y Mardique, y toman todos los baxeles que entraren y salieren.

Dize asi mismo este declarante que oyo platicar entre los dichos olandeses que la plaza que mas deseauan tomar en las Indias es la de la Abana o esta de Puerto Rico; aquella por ser caueza de las Indias y esta por la comodidad del puerto y por estar a barlouento de las flotas y demas partes de las Indias; y que les oyo deçir

que abra tres meses que de Olanda salieron ducientos nauios cargados de bastimentos por Fernambuco, desde a donde con la gente que lleuauan y con la que tomarian en la dicha Fernambuco abian de benir a las Indias a yntentar vna de las dichas dos plaças.

Con lo qual se acauo la dicha declaraçion debajo del juramento que ha hecho como catolico que es y lo firmo de su nombre; y declaro ser de hedad de quarenta años, poco mas o menos.

Firmolo el dicho Señor Gouernador don Enrrique Enrriquez de Sotomayor.

Guillermo Guine.

Ante mi, Francisco de Cea, scriuano publico....

Archivo de Indias, 152-4-12, Indiferente General 2568 (1).

Document No. 50.

PEDRO COLOMA AAN DON FERNANDO RUIZ DE CONTRERAS, MADRID, 10 MAART 1633.

†

(p. 1.) Por consulta de 6 del corriente de la junta que se tuuo en el aposento del conde, mi señor, en que concurrieron con su excelencia otros ministros de los consejos de Stado, Guerra y Portugal y de la junta de Armadas, ha sido su magestad seruido de resoluer que se procure desalojar al enemigo de la ysla de San Martin; y que para este efeto vaya en compañia de los galeones de la plata y flotas vn refuerzo de onze vajeles de los de la armada del Mar Ozeano que se allan en Cadiz, que son los cinco galeones y vn patache de la esquadra del Gouernador Nicolas de Masibradi y cinco vrcas, inclusa la del Capitan Arias Montano que se entregó a la armada, tripulados con la gente de mar necesaria — — para cuya leua se embiaron las ordenes con correo que se despacho anoche al General don Lope de Hozes — —, y con mil y quinientos ó mil y seiscientos infantes, para cuyo numero abra en Cadiz hasta quatrocientos; que la demas gente

se procure juntar en esta corte y en el Andaluzia, encargandolo a personas particulares y se disponga por la junta de Guerra de Indias con la breuedad que requiere, dandose la mano en lo que fuere necessario con el consejo de Guerra y junta de Armadas, para que por todas vias se facilite; que vayan proueydos los dichos nauios de los bastimentos, pertrechos, armas y municiones /
(p. 2.) necesarias para su prouision y armamento, y con el resguardo de lo que el tiempo y ocasiones podrian obligar a imbernar alla.

Que se embarquen quatro piezas de artilleria para hechar en tierra, con el treyn necesario y officiales de campaña, que proueera el Señor Marques de Leganes de lo que estaua preuenido para el viaje que el año pasado se trató de hazer al Brasil.

Que el comercio satisfaga lo que importare el gasto deste refuerzo, ó la mayor parte que se pudiere, pues todo redunda en su beneficio.

Que por esa via se embien las ordenes necesarias para todos los gouernadores de las yslas de Barlouento sobre la asistencia y auisos que conuiniere que den al general de la empresa.

Por capitan general del dicho refuerzo ha nombrado su magestad á Don Lope de Hozes y Cordoua, con retencion de la flota de Nueua Spaña hasta donde fuere preciso que se aparte, y por almirante del dicho refuerzo a Don Miguel de Redin, con retencion de su puesto.

Que la persona que su magestad tenia nombrada para general de la flota para en caso de no acetar Don Lope de Hozes vaya para exercer desde donde Don Lope se apartare; y que para lo de tierra vayan Don Gaspar de Carauajal y Don Luys de Rojas, por lo que conuiene que aya mas personas por los subcesos de semejantes empresas.

Que por la junta de Guerra de Yndias se vea que forma podra auer para que si esta armada no pudiere acauar con lo que es menester obrar alli, y en las demas
(p. 3.) yslas de Barlouento, de aqui / al imbierno y fuere necesario quedarse todo el refuerzo o parte del en aquellos mares a invernar, donde y como lo podra hazer.

Auisolo a vuestra merced por lo que de todo lo referido tocare executar por esa via.

Nuestro Señor guarde a vuestra merced largos años. De la posada, á 10 de Março 1633.

Pedro Coloma (Rubricado)./....

Archivo de Indias, 152-4-12, Indiferente General 2568 (4).

Document No. 51.

DON LOPE DE HOZES AAN DE KROON, PORTORICO, 13 JULI 1633.

†

Señor.

(p. 1.) El aprieto en que me tienen puesto mis heridas no me dan lugar a ser largo en esta, y porque otros escriviran a vuestra magestad mas en particular lo suçedido en todo el discurso de el viaje, yo solo dire lo que a pasado en San Martin.

Llegamos con la armada a esta ysla viernes, veinte y cuatro de junio, dia de San Juan, y no se hallo ningun vajel de el enemigo en el puerto. Escribio el Marques de Cadereita al gouernador de el fuerte para que se rindiese, y lo entregase; respondio con resoluçion que havia de pelear. En viendo la respuesta se resolbio que se echase jente en tierra.

Fui luego, y llebe al maestro de campo conmigo a reconoçer por donde se havia de desembarcar. Hiçose esto a vista de la artilleria de el enemigo, y luego fui recojiendo los bateles y chalupas de la flota de Nueba España y vajeles de el refuerzo, y en ellos se fue enbarcando toda la jente que se pudo y las demas preuençiones neçesarias para abrir camino por los montes para que pudiese pasar la jente y sitiar la plaça. Todo esto se hiço con mucha brebedad, de forma que a las dos de la noche este dia salte en tierra con la jente y todo lo dicho. Enpeçe a marchar por la falda de una montaña mui alta que tiene la ysla, y en entrando toda la jente que llebaba de

suerte que estuviese cubierta de la artilleria, se enpeço a abrir camino por la montaña, y venimos a parar a lo alto de el çero que señala con la letra Y la planta que vuestra magestad se sirbio de enbiar. De aqui baje a la
(p. 2.) montañuela que esta sobre la fuerza de el enemigo / señalada con la letra L. Con que cuando se bio el enemigo sitiado, y tomados estos puestos, y que se hauia echo esto abriendo camino por los montes que ni el, ni nadie lo penso, le dio el cuidado que se deja considerar.

Y yo, reconoçiendo la gran falta de agua que se llebaba jeneralmente en los mas de los nabios, por lo que se havia alargado el viaje por las calmas que tuvimos, y que el sol y fuego de aquella tierra era tan grande que la sed, y esto me hauia de haçer mas daño que el enemigo y hauia de poner en auentura el suceso, y que en la ysla de San Cristobal ay tanta cantidad de jente de el enemigo como vuestra magestad abra tenido notiçia, y en todas estas islas repartidos numero grande de vajeles, y que si se juntasen y intentasen socorer la plaça nos hauia de dar en que entender; todo lo dicho me obligo a hirme açercando al fuerte todo cuanto pude para poder tomar con mas breuedad la resoluçion que conviniese.

Enbie por artilleria, y todo lo demas neçesario para batir. Estando esto echo, viniendo de reconoçer el sitio donde se hauia de plantar la artilleria, y todo lo demas que por entonçes convenia, disparo el enemigo a nuestros cuarteles y una de las piezas fue Dios servido que me hiriese a mi en el codo de el braço yzquierdo. La herida fue mui grande, y alcançome otra en lo baçio de el costado, ambas a dos de arto riesgo y cuidado, porque la de el braço es mui grande y por la parte en que está penosa y doloriosa, pero espero en Dios, aunque oy quedo mui apretado, que e de mejorar.

Rindiose el castillo, y acordo el Marques de Cadereita de conserbarlo, y dejar jente, artilleria, municiones, y bastimentos todo en tanta cantidad como hauisara a vuestra magestad; y esto se a dado de los bajeles de el refuerço. An quedado mui mal tratados porque fueron los que se arrimaron por la una y otra banda de la fuerça para batirla con su artilleria. A pareçido al Marques de Cadereita que bayan juntos todos estos bajeles a la punta de la Aguada de la ysla de Puerto Rico y que desde alli

(p. 3.) baya la flota / de Tierra Firme y galeones a aquellos puertos por la plata; y que la flota de Nueba España y bajeles de el refuerzo bayan al cabo de San Anton, y alli se aparte la flota, y baya yo con ella a la Nueba España, y los bajeles de el refuerzo a la Abana a dar carena. Haviendo de bolber a esos reinos el marques por yvierno — — que lo dudo — — inportaria mucho que los cinco galeones de la escuadra de el Jeneral Masebradi——pues en aquel tiempo no ay enemigos que puedan offender los galeones — — quedase a acompañar la flota de Nueba España para que pueda hir mui temprano a esos reinos, escusando los daños de la dilaçion, y el gasto que vuestra magestad a de hazer en mandar preventir otra armada para que se asigure, y con lo dicho se conponia todo. Y las çinco hurcas no se enbaraçan para que hagan lo que vuestra magestad sea servido de mandar. Yo lo propondre y dire, y procurare con el virey de la Nueba España que me despache tan a tiempo que inuernando el marques pueda bolber con el a España, y no inbernando, si se queda la escuadra, pueda yo ejecutar lo que dejo dicho a vuestra magestad.

Llebo muchos enfermos en los bajeles de el refuerzo, y yo no me puedo alargar mas por mi achaque: y este hauiso espero en Dios llegara tan a priesa que podra vuestra magestad mandar despachar otros con las hordenes que pareçiere que convienen.

Guarde Dios la catolica y real persona de vuestra magestad como puede, y la cristiandad a menester.

Desta capitana de mi cargo, a vista de la ysla de Puerto Rico y miercoles, 13 de jullio de 1633 años.

Don Lope de Hozes y Cordova. (Rubricado)./....

Archivo de Indias, 54-3-7.

Document No. 52.

De Markies de Cadereyta aan de Kroon, Portorico, 15 Juli 1633.

†

(p. 1.) Señor.

1. A los 12 de mayo di quenta a vuestra magestad como me hazia a la uela con esta armada, nauios de refuerço, y las dos flotas de Nueba España y Tierra Firme, que todos hizieron numero de 53 vajeles, ynclusas dos tartanas; y luego que me halle 50 leguas a la mar, abri vn pliego de vuestra magestad en aquel paraxe y en cumplimiento de la ynstruçion que en el venia, su ffecha en Madrid a 11 de abrill deste año, sin embargo de que los dos pilotos platicos a quien vuestra magestad hordeno se embarcasen para poder mejor executar la facçion que me mandaba en ella hazer en la hisla de San Martin, no binieron, thome resoluzion de seguir mi derrota en demanda desta hisla; y hordene a todos los nauios de mi conserba no se apartasen, con las penas que me pareçio bastarian para que no lo hiziesen, y se la di, tanbien çerrada y secreta, donde me hauian de hallar, si por algun accidente forçoso se apartasen. A los 25 pase por las hislas de Canarias y a 21 de junio di vista a la Antigua y la Barbada y a 22 a la de San Bartolome. Y reparando este dia a su barlouento, por que los mas pilotos la tubieron por San Martin, hize junta con las personas particulares desta armada, a quienes di a entender la boluntad y horden de vuestra magestad, y la que se hauia de lleuar a la entrada del puerto.

En la qual se acordo que respecto de la falta de los pilotos platicos y de los diferentes parezeres que en su conoçimiento daban los que vienen en esta armada, ymbiar para el mejor açierto al sargento mayor deste terçio, Don Joan de Yrrasaga, con vn barco luengo y vna tartana a reconoçer el puerto de la dicha hisla, su surgidero y fuerte, que nauios hauia, y que todo esto hiziese de noche, con mucho recato; y que con lo que hallase boluiese a darme quenta en el paraje que me dejaba.

(p. 2.) Otro dia 23 amaneçi sobre esta hisla / de San Bartolome, y con estar tan çerca porfiaban y afirmaban los pilotos ser la de San Martin, y asi por esto como por estar empeñado en ella, di la uela y la fui costeando por la banda del sur; y al susudueste en vn recodo que le guardan muchos mogotes y arezifes que haze como puerto, estauan çinco nauios; y por mucha dellixencia que nos dimos se fueron los quatro por vn pasaje angosto que tenia el remate desta hisla, cortando los cables, como quien le sauia, cosa que les fue muy façil por estar a nuestro barlouento. El otro se tomo con las çhalupas, por que la gente de el se fue al monte. Es de poco porte, con 10 piezas de artilleria de fierro, y dentro palo de guayacan que a lo que despues pareçio le estauan cortando ally estas hurcas.

Y antes de salir desta hisla, a las dos de la tarde, llego el dicho sargento mayor y dijo hauia reconoçido ser la de San Martin otra que estaua a la uista desta, donde hauia hallado el puerto y fuerte que señala la planta que vuestra magestad me mando ymbiar, sin que en toda la bahia hubiese ningun vajel; y que hauia hallado buen fondo donde poder surgir esta armada y flotas, en que hauia andado tan recatado por entrar y salir de noche que de ninguna manera le hauian sentido.

Con esta relazion me hize a la uela a los 24 de junio y a las 12 del dia se dio fondo, cojiendo toda la bahia a tiro de cañon del fuerte, de donde nos dispararon alguna artilleria sin que nos hiziese ningun daño.

Embie a dezir a la gente y cauo que en el estaua me le entregase, que de no hazerlo y obligarme a echar gente en tierra serian castigados con todo rigor; a que respondieron, yntitulandose el senado de San Martin, que tenian horden de su Prinçipe de Oranje para pelear hasta morir, como lo vera vuestra magestad por el papel que yo les embie y su respuesta, cuyas copias ban con esta.

Hize aquella noche saltar en tierra 1 mil ynfantes de esta armada y del refuerço, y 300 hombres de mar, con palas y çapas que seruian de gastadores, todo a cargo del General don Lope de Hozes y del Maestre de Campo don Luis de Rojas, como vuestra magestad me lo man-
(p. 3.) daba, y al Sargento / Mayor don Ximen Perez, con los Cappitanes don Tiburçio de Redin, Don Diego Broçhero,

Don Lorenzo de Cordoba, Lope de Yarza, Don Alonso de Mesa, Pedro de Caualeta, Don Juan de Salazar, Don Antonio Mercado, y Domingo Alonso de la Maza, con horden que rodeasen vna montaña alta que esta a las espaldas del fuerte y viniesen a ocupar la falda de otra mas pequeña que le haze padrastro. Hizose asi y por ser el monte muy aspero, el calor exçesibo y la distançia mucha, padezieron gran trauajo, por lo que fue menester rozar del, en particular de sed, de que murieron seis hombres, sin embargo de que lleuaban todos comida y beuida para tres dias en sus mochilas y botas.

Otro dia por la mañana 26, disparando el enemigo alguna artilleria a nuestra gente mato a tres personas y hirio otras tres, y entre ellas al General don Lope de Hozes en el codo y parte del costado hizquierdo, a quien hordene se retirase, por ser de considerazion las heridas. Este dia hize echar en tierra dos medios cañones y plantarlos en la parte que mejor se pudo, con que se empezo a batir el fuerte, haziendo lo mismo por la mar los nauios.

A los 28 se echaron otros dos de a 25, y hauiendolos subido y plantado con mucho trauajo en la eminençia donde pareçio mas conuiniente, 200 passos mas adelante de los primeros, a los 30 en la noche hordene se abançasen 100 hombres a cubrirse de la artilleria del fuerte, en la parte donde se auia reconoçido la noche antes por los Alferezes don Francisco de Castejon, Don Bartolome Bazan y Bartolome Çeguiles y Don Miguel de Liçaraçu, cauallero del auito de San Juan, que a tiro de mosquete de la muralla hauia vna loma donde poder encubrirse nuestra gente. Asi se executo, tocandole esta faccion al Cappitan don Tiburçio de Redin y su compañia, a la cual se hauian agregado muchas personas particulares desta armada.

Y al llegar a este puesto, aunque de noche, disparando el enemigo algunos pedreros y mosquetes, mato tres hombres y hirio 18, y entre ellos al Cappitan don Tiburçio. Y hauiendole mandado retirar, y echolo, se socorrio
(p. 4.) para / sustentar este puesto con 40 mosqueteros que llebo a su cargo el ayudante desta armada, Felis Candelas.

Y al amanezer, primero de jullio, se le empeço a hazer tanto daño con esta mosqueteria que hauiendoles muerto

alguna xente y entre ella su sargento mayor y condestable, y herido a su gobernador, biendose apurados y temerosos de que se les queria dar el asalto (cosa que estaua resuelta para hazerse el dia siguiente por la parte de tierra, con la gente que ally hauia, y por la de la mar con 200 hombres mas, aunque dificultosa y aspera la suuida), echaron por la muralla vn atambor con su caja y vna carta en que me pedian les embiase legados para tratar de las condiziones de rendirse, cuya copia ba con esta. Y aunque me tenian bastantemente ofendido, pareçio conuiniente admitirles y no dilatar mas el que quedase la fuerça por de vuestra magestad. Embieles al Sargento Mayor don Ximen Perez, Don Çibrian de Lizaraçu, y al Gobernador Venito Arias Montano. Las condiziones fueron salir sin armas, con solo vna moçhila de su ropa, y que les daria passaje para su tierra. Queda esta gente repartida en la armada.

En este yntermedio se tomaron dos fragatas y vn barco con pipas de agua que les trayan de San Crisptoual, en que se cojieron quatro prisioneros, por hauerse arrojado a la mar la demas gente que trayan tan cerca de tierra que pudieron tomarla.

A 2 de jullio hize otra junta en el castillo y lo primero fue colocar yglesia, donde se dijo misa en hazimiento de gracias. Hallaronse los almazenes y casas tan destroçadas de nuestra bateria que costo mucho trauajo su reparo. Acordose dejar el fuerte mas fortificado, aunque por su naturaleza lo esta mucho. Y parezio ynplaticable poderse anegar la salina.

Queda por gobernador Don Çibrian de Liçaraçu, cauallero de la horden de Santiago, que a seruido en Flandes de capitan de cauallos y del consejo de guerra en aquellos estados, y que en esta ocasion mostro su mucho valor y buenas partes, y que deue vuestra magestad acrezentalle y honrralle. Diosele titulo de gouernador
(p. 5.) / y cappitan general a ymitazion del de Puerto Rico, con el mismo sueldo. Dejansele 250 ymfantes en vna compañia, vn sargento mayor, vn ayudante, veedor y contador en vna persona; pagador, tenedor de bastimentos y mayordomo de la artilleria en otra, 50 hombres mas, entre ynxeniero, condestable, artilleros, carpinteros, çerrajeros, herreros, calafates, toneleros y gente de cauo

para vna tartana y vn barco luengo; y tambien dos relijiosos descalços de San Francisco en lugar de capellanes, y vn lego, que boluntariamente quisieron quedarse y hazer este seruicio a Dios y a vuestra magestad. Dejansele 12 piezas de artilleria, tres de a 25, dos de a 18, tres de a 10, quatro de a 7 lbs. de vala, y las nezesarias para ellas, y 300 quintales de poluora, ademas de 24 piezas de artilleria, algunos mosquetes y sus peltreçhos que tenia el enemigo; y lo que mas se dispuso en la dicha junta que quedase para la seguridad del fuerte, vera vuestra magestad por el testimonio de ella que ba con esta.

Tambien les dejo bastimento para vn año y he escrito a los gobernadores de Puerto Rico, la Margarita, Cumana y presidente de Santo Domingo, que les acudan con las cosas de que mas nezessitan, ymbiandoles memoria de ellas con las cartas de vuestra magestad, porque la tierra es muy esterill de todo y en particular de agua, sin hauer mas que vnos poços que hizo la gente que se eçho en tierra, salobre, si bien se remedio con ella parte de la falta que se traya en esta armada y flotas por no hauerla hallado en las hislas de Barlobento, y aunque la ay en la de San Crisptoual dizen los prisioneros y rendidos que estan en ella 4 mil françeses y ingleses abrigados y defendidos con dos forçeçuelas que tienen ally.

Halle tambien surgidero y tan capaz en la dicha hisla de San Martin para esta armada y flotas, que no me pareçio desabrigarlas por esto, y por que los holandeses presos declararon andaban por estas hislas en tropas muchas hurcas y los rendidos an eçho la misma relazion,
(p. 6.) y hera embiallas a riesgo de que se perdiesen / sin nauios de guerra.

A se tardado en la facçion y conduzion de lo que dejo al castillo — — por hauerse subido a el con excesibo trauajo por vna grua que tiene — —, diez y siete dias, y e venido a hazer agua 20 leguas al oeste del puerto de San Juan de Puerto Rico, desde donde a parezido combiniente enuiar la flota de Nueba España a que haga su viaxe, y que los nauios del refuerço la bayan haziendo escolta hasta el cauo de San Anton con horden que desde ally bayan a la Hauana a dar carena — — de que tienen preçisa nezesidad, por hauer sido tan mala la que se les dio en España y lo que an trauajado en la bateria del fuerte

— —, para que despues de hauerla dado salgan a buscarme al dicho cauo, que juzgo sera, plaziendo a Dios, para los 25 de setiembre, poco mas o menos, el llegar yo a el. Con esta armada y flota de Tierra Firme saldre de aquy la buelta de Cartaxena otro dia de la fecha desta, hauiendo ya despaçhado con vna tartana a aquel puerto y al de Puerto Velo y çiudad de Panama, dando auiso de my hida, y que en todo caso este la plata de vuestra magestad y particulares preuenida, y todo dispuesto por los pocos dias que ally tengo de estar, para poder salir de Cartaxena a la Hauana otro dia de la conjunçion de setiembre, por hazer lo mismo de la Hauana en haziendo la de otubre.

Las personas que se señalaron en esta empresa.

3. Por cumplir con mi obligazion debo dezir a vuestra magestad las personas que en esta ocassion se an señalado muy particularmente en su seruiçio, que an sido el Almirante General don Carlos de Ybarra, empleandose en el con gran asistençia, trauajo y cuydado; y lo mismo a eçho en lo que le a tocado el General don Lope de Hozes, acudiendo a su obligazion como muy honrrado y valiente cauallero; tanbien a cumplido con la suya el Maese de Campo don Luis de Rojas, gobernandose con muçha cordura y valor; su sargento mayor y los demas cappitanes que saltaron en tierra an cumplido enteramente con todo lo que se les hordeno; y los Almirantes Francisco Diaz Pimienta y Nicolas de Alegrete, que lo
(p. 7.) son / de la flota de Nueva España y de la esquadra de Masebrady an andado muy puntuales en muchas cosas que les e encargado, asi en la mar como en tierra, del seruicio de vuestra magestad, a quien suplico honrre y haga merced a todos, conforme su grandeza, para que se alienten otros a hazer lo mismo.

Y porque vuestra magestad tenga esta nueba mas breuemente despaçho con ella a Don Josephe de Arbiçu que a venido a seruir en esta ocassion, quien desea continuarlo como lo an echo sus pasados, y que vuestra magestad le honrre con vn hauito para poderlo hazer con mas luçimiento; emplearase muy bien en este cauallero toda la que vuestra magestad fuere seruido hazerle.

Guarde Dios la catolica real persona de vuestra magestad como lo a menester la Cristiandad.

Desta cappitana en la Aguada de Puerto Rico a 15 de jullio de 1633.

El Marques de Cadereita. (Rubricado)./....

Archivo de Indias, 54-3-7, St° D° 156.

Document No. 53.

JUAN DE LLANO AAN DEN MARKIES DE CADEREITA, HAVANA, 15 AUGUSTUS 1633.

†

(p. 1.) Excelentisimo Señor

Por dar quenta a vuestra excelencia del suzesso de nuestro biaxe hago esto porque vuestra excelencia sepa la berdad de lo suzedido. Y es que assi como vuestra excelencia se aparto de nosotros, Don Lope de Hozes arbolo su bandera de capitana y Don Miguel de Redin la arbolo tambien de almiranta y lo mismo hizo el Almirante Pimienta. Y bisto esto Don Miguel de Redin escriuio a Don Lope de Hozes vn papel disiendo que el era almirante de esta esquadra, que no diese lugar a que Pimienta arbolase bandera; y a esto respondio que el rey le abia dado por almirantes a los dos, tambien al vno como al otro. Conque Don Miguel de Redin mando al punto quitar su bandera y no quisso llegar nunca a hablar a la capitana.

Y en la Isla de Pinos ymbio Don Lope de Hozes el barco luengo a tierra, y nosotros entendimos que era Cabo de Corrientes. Y aquella noche se atreuesso la capitana y Don Miguel de Redin nos mando nos pusiesemos a barlobento della, y otro dia por la mañana nos hallamos solos. Y prosiguiendo nuestro biaxe la buelta del cabo, de alli a una ora dimos bista a toda la armada; y el piloto dixo a Don Miguel de Redin: „Señor, alli parezen a vna bista nuestros nauios. ¿Vuestra merced quiere que arribemos sobre ellos?" Y el respondio que no, sino que

(p. 2.) siguiesemos / nuestro biaxe a la Hauana. Porque se entendio que Don Lope de Hozes llebaba la escolta a la Sonda, y esta nao estaba haziendo mucha agua, y no podia seguir los demas nauios.

Y prosiguiendo el biaxe, en el paraxe de los Organos encontramos, juebes por la mañana, dia de Santo Domingo, a 4 de agosto, vna vrca olandessa que tenia 46 piesas de artilleria en dos andanas por cada banda, sin muchos pedreros, y en los penoles y gauias barriles de poluora, y otros artifiçios de fuego, y nos enbistio por la quadra.

Y estubimos pelcando con ella desde el amanezer asta las diez del dia, y en la refriega, a la segunda carga, mataron a Don Miguel de Redin de vn balasso en vna pierna, de que luego cayo muerto, sin poder mas que apretar la mano al confessor. Y con el 15 hombres y otros tantos heridos.

Y a la terçer carga me desarbolo el triquete, que fue a la mar con belas y xarçia, y en el arbol mayor cinco balassos, que los dos le artrauesaron por medio, que fue nezessario aferrar todo el paño y calar el masteleo para que pudiera tener asta echalle ximielgas. Y tambien ronpio dos piezas de artilleria a balassos, y el navio hecho una criua. Y para aparexarnos y poner bandolas estubimos dos dias y dos noches, porque no dexo cauo sano, y dexandonos de esta manera y sin belas, nos huyo.

El cuerpo del difunto se abrio y enbalsamo como se pudo, y estubo en la nao çinco dias. Y bisto que no abia tiempo para llegar al puerto, le ymbie en el barco luengc
(p. 3.) a la Hauana / donde se le hizo su entierro en San Francisco.

Y çierto, señor, que me bide muy apretado por tener poca gente y bisoña, y muchos enfermos.

Esto es, al pie de la letra, lo que suzedio; de que doy quenta a vuestra excelencia, a quien Nuestro Señor me guarde muchos años como puede y yo e menester.

De este nauio, El Triumfo de la Cruz, en San Cristobal de la Hauana a 15 de agosto, 633.

Juan de Llano (Rubricado)./ . . . .

Archivo de Indias, 147-5-20, Indiferente General 1871.

VII.

CURAÇAO

1632—1641

Document No. 54.

VERKLARING, DOOR DIEGO GOMEZ AFGELEGD TE EL CORO, 10 AUGUSTUS 1632.

†

(f. 214.) . . . . La ziudad de Coro, a diez dias del mes de agosto de mill y seiszientos y treynta y dos años, Diego Peroso, alcalde ordynario de esta dicha ciudad, dixo que por quanto abra dos dias que llego al puerto de barlovento de esta dicha ciudad, una fragata de la ciudad de Santo Domingo, la que llego a tomar puerto a la ysla de Buynare, donde hallo siete u ocho honbres que se auian retirado a barlovento de la dicha ysla, los qaules le dixeron que auia en ella cuatro urcas cargando de brazil en el puerto que llaman de Barbudo, los dos olandeses y los dos franzeses; que las dos naos olandesas estan ya cargadas; y para que se de auiso dello al Señor Francisco Nuñez Melean, gobernador y capitan general de esta provinçia de Venezuela, para que su merzed provea y mande en raçon dello lo que conbenga al serbiçio de su magestad, mandaua y mando parezca uno de los dichos onbres y declare con juramento lo que en este casso ay; y fecho se le ynbie al dicho señor gouernador originalmente y asi lo proveyo, mando y firmo.

Diego Peroso (Rubricado).

Ante mi, Rodrigo de Palencia, escriuano (Rubricado).

En la ciudad de Coro, a diez dias del mes de agosto de mill y seiscientos y treinta y dos años, Diego Perosso, alcalde ordinario de esta dicha ciudad, en cumplimiento de lo mandado, hizo pareser ante si a vn hombre que dixo llamarse Diego Gomez, del qual resiuio juramento
(f. 214 rev.) en fforma de derecho, y auiendolo ffecho y siendo preguntado por el thenor del auto atras conthenido, dixo que:

Biniendo este que declara de la Habana en vna ffragata de Cartaxena, que benia al puerto de esta ciudad de Coro a buscar piloto pratico para entrar en la Laguna de Maracaybo para donde benian, de noche dieron a la costa y bararon con la de esa ffregata en los rroques de ysla de

Abes; y al cabo de siete dias que estaban en tierra de la dicha ysla llego a ella vna nao de enemigos, y los coxio y traxo a la ysla de Buinare; y luego en seguimiento della bino otra.

18 naos de enemigos en la ysla de Boynare, año de 1632.

Y abiendo llegado al puerto de Barbudo, de la ysla de Buinare, hallaron en el surtos dies y ocho naos, y las diez y seis se fueron luego para la costa de la Habana, por ser — — como desian eran — — de las naos de armada que abia ydo de socorro a Fernanbuco; y dos se quedaron en la dicha ysla de Buinare y las dos que lleba declaradas se quedaron en el dicho puerto, que son quatro, a cargar de palo de brasil.

Y saltaron en tierra de la dicha ysla y con Spañoles y dellos mismos le cortaban, sin que vbiese deffensa, y en tierra dormian y duermen todas las noches la xente que anda cortando el dicho palo, y seles puede hazer mucho daño si ba xente de socorro, por que la dicha ysla tiene poca xente y de essa tiene el dicho enemigo pressos ocho yndios.

Y este que declara, estando como estaba cautibo entre ellos con otros seis hombres se ffueron huyendo dellos a barlovento de la ysla, donde llego Manuel Riberos, maestre de la ffregata nombrada Santa Cruz, y los cogio y llebo a Curasao, y en ella se quedaron quatro hombres para yr a Santo Domingo y los tres se binieron a esta ciudad donde al presente estan.

Y esta es la berdad socargo de su juramento, en que se affirmo y no ffirmo por no saber; y dixo ser de edad de veinte y ocho años. Firmolo su merced del dicho alcalde.

Diego Peroso (Rubricado).

Ante mi, Rodrigo de Palencia, escriuano (Rubricado)....

Archivo de Indias, Escribania de Cámara 698 A. 214.

Document No. 55.

Lastbrief van Francisco Nuñez Melian aan Pedro de Llovera, La Guaira, 12 October 1633.

†

(f. 213.) Diligencia sobre auer tenido noticia de que en las yslas de Curasao y Boynare llegaban nauios de enemigos a cargar de palo. (Hay una rubrica.)

Francisco Nuñez Melian, gouernador y capitan general desta prouinçia de Venezuela, por el rey, nuestro señor:

Por quanto, por la comun noticia, se saue que todos los años llegan muchos nauios de cosarios enemigos a los puertos destas Indias a repararse y proueerse de lo neçesario, y muchas vezes a imbernar en ellos; y en particular tengo relaçion de diferentes personas que en las islas de Curasao y Boynare asisten de ordinario muchas vrcas olandesas, a cargar palo, que les es de mucho interes; y que por la comodidad, y retiro de los puertos, y ser la tierra desierta, y sin gente bastante para defenderlas, saltan en ella los dichos cosarios, y asisten alli despaçio, y con descuydo.

Y vltimamente, por el auiso que me despacho la justicia de la çiudad de Coro, e sabido que por el mes de junio pasado llegaron a la dicha ysla de Boynare quinze vrcas a cargar palo, y auian echado la gente en tierra, donde estaban de espaçio en sus barracas y alojamientos.

Auiendo prometido al rey, nuestro señor, en su junta de Guerra de las Indias, poner cuydado en castigar a los dichos, y hacerles todo el daño posible, para que se abstengan y amedrenten en los robos que de ordinario haçen en los mares y tierras de su magestad, es neçessario saber con zerteza el numero de vajeles que este ybierno se entiende estan en las dichas yslas y, demas de eso, la forma y modo que se a de tener para emprender su aprehension, prendiendo o matando a todos los enemigos que en ellos o fuera de ellos se hallaren.

Y por concurrir en el Capitan Pedro de Llovera todas las buenas partes de aliente y esperiençia que en esta ocasion y negoçio se pueden desear para el açierto que en

el seruicio de su magestad se pretende, por la presente le ordeno que luego se embarque en vna piragua suya que tiene ofreçida, y con veinte yndios flecheros y remeros, y los soldados españoles que eligiere y nombrare, vaya con toda breuedad y recato a al isla de Curasao, donde, tomando raçon de la persona que alli asistiere, con entera noticia de las cosas pasara a la ysla de Boynare, vera, y reconoçera cuydadosamente todos sus puertos y entradas, con los embarcaderos y surgideros que ay en toda la ysla, notando y señalando los pasos, sitios, caminos y emboscadas que puedan ayudar a la execuçion del intento; y todo ello, como persona entendida, lo pondra por escrito con mucha çerteza.

Y si al presente estubieren surtos algunos vajeles enemigos, procurando no ser visto ni sentido, los reconoçera y procurara sauer sus fuerças, y el numero de su gente; y si la tuvieren en tierra, asi mismo la procurara reconozer; y si tienen alguna fortificaçion y por que parte se les podria acometer con mas açierto; y asi mismo vera el numero de indios que ay en las dichas yslas, y las demas cosas de que podremos valernos y ayudarnos.

(f. 213 rev.) Y con la raçon de todo ello voluera lo mas presto que pudiere, / y el tiempo le diere lugar, a darme quenta de su diligencia.

Y mando a los mayordomos españoles y indios, y otras qualesquier personas que estuvieren en las dichas islas de Curasao y Bonayre, den todo el fauor y ayuda neçessario para lo arriba referido al dicho Capitan Pedro de Llouera, asistiendole y advirtiendole en todo lo que les pidiere y deseare sauer; y assi el dicho Capitan Pedro de Llouera como los dichos, tengan y guarden el secreto de esta diligençia y orden, de manera que no se enbareçe ni pierda el buen efecto que se espera, sopena de la yndignaçion de su magestad.

Dada en el puerto de la Guayra, en doze de octubre de mill y seiscientos y treinta y tres años.

Sellada con el sello de mis armas y refrendada del infraescripto secretario.

Francisco Nuñez Melian (Rubrica).

Por mandado del señor gouernador y capitan general.

Pedro Nauarro Villauiçençio (Rubricado).

Yo, Don Pedro Nauarro Villauiçençio, escriuano mayor del cauildo de la ciudad de Santiago de Leon, publico y del numero della, y de registros, minas y juzgado de esta prouincia, por el rey, nuestro señor, doi fee y verdadero testimonio donde combenga, como oy que se quentan doze dias de este mes de octubre, de mill y seisçientos y treynta y tres años, como a las cinco de la tarde, poco mas o menos, a mi parecer, segun la declinaçion del sol, estando en la caleta y embarcadero de este pierto de la Guayra, vi que el Capitan Pedro Llouera Otañes se embarco en mi presençia en una piragua que me dijo ser suya, y con cantidad de yndios de voga y rremo y soldados españoles; y anssimismo me dixo que yua en execuçion y cumplimiento de la horden que le a dado y lleua del Señor Francisco Nuñez Melian, gouernador y capitan general de la prouincia, que es la de susso; y le vi salir del dicho puerto; y para que conste, de mandamiento del dicho señor gouernador y capitan general, doy el presente, fecho en este dicho puerto de la Guayra, en los dichos doze de octubre, de mill y seysçientos y treinta y tres años, siendo presentes por testigos el Capitan Diego Gonzalez de los Reyes Doramas, el Alferez Juan Fernandez del Corro, y el Regidor Gabriel Nauarro de Campos, residentes en este dicho puerto.

Pedro Nauarro Villauiçençio, escriuano publico (Rubricado) ....

Archivo de Indias, Escribania de Cámara 698 A. 213.

Document No. 56.

JUAN MATEOS AAN FRANCISCO NUÑEZ MELIAN, BOHIO DE LA VELA DE CORO, 30 AUGUSTUS 1634.

†

(p. 1.) Señor Gouernador Francisco Nuñez Melian: Estimare goçe vuestra merced muy buena salud, la qual aumente Nuestro Señor como puede y yo deseo.

A veinte y ocho de jullio entraron siete naos en Curaçao de enemigos, las quales binieron a poblar aquella ysla. Hecharon seiscientos hombres en tierra y con la poca gente que tuuimos, que no eramos mas de diez españoles, yo y el Capitan don Lope Lopez de Morla, los tuuimos retirados en un manglar con engañon que haçiamos de que teniamos gente alli; y no auia mas que los liquidos españoles, porque los yndios no son sufiçientes para negoçio de guerra, porque en veinte y ocho dias que nos dio asalto cada tres dias, no pareçia yndio ninguno entre nosotros, y quando alguna noche yuamos a dormir algun rancho dellos, nos dejauan y se iuan del. Y asi nos prendieron al tercer dia que entraron un yndio, el qual les enseño toda la tierra, y las aguadas las cojieron todas, que no veuiamos ya sino agua salobre y llena de lodo.

Y asi le escriuieron una carta al Cappitan don Lope Lopez de Morla, el qual me enuio a llamar para que le fuera a hablar, porque uistonos ya neçesitados, para que nos dieramos a partido; y ansi nos hecharon en esta Tierra Firme al pie de quatroçientas almas, donde quedo yo y toda mi casa, que si no estubiera achacoso, como estoy, ay fuera luego a dar quenta a vuestra merced de todo; pero de la suerte que quedo estoy para todo aquello que vuestra merced me quisiere ocupar.

Hiçieron luego dos castillos, uno junto a la aguada que esta en el pueblo, que tiene un foso alrrededor, que terna algunos doçe pies de ancho y mas de un estado de ondo; y toda la tierra que se saco del foso amurallaron al castillo con ella, y el castillo tiene quatro caualleros, en cada esquina el suyo. No tiene este castillo mas de quatro pieças, porque agora pienso, a segun dixo el maese de campo, que auian de meter unas veinte pieças. La fortaleça que esta hecha en la uoca de Santa Ana tiene doçe pieças de bronçe y le auian de meter otras doçe. Y aunque dixeron que auian de fortificarse en Santa Boruola y en Santa Cruz, sera tarde, porque de los dos nauios que nos binieron a hechar fue el uno para Olanda de auiso y otros dos quedauan cargados de palo de brasil, que saldran bien presto; que por lo menos lleuaran çien hombres estos. Y aunque me dixeron de los catholicos que estan / (p. 2.) entre ellos que estan aguardando mill hombres, no se si sera verdad. Vuestra merced uera lo que mas combiene en esto.

El Cappitan don Lope de Morla pienso ira a uerse con vuestra merced muy breue a pedir socorro para con el boluerse a la ysla.

Y asimismo traen muchas sillas para el mesmo efecto.

No soy mas largo en esta porque el Cappitan don Lope de Morla dara quenta a vuestra merced de todo.

Fecha oy, en el bujio de la uela de Choro, a postrero de agosto de mill y seisçientos y treynta y quatro años.

De vuestra merced,

Juan Matheos.

Y en el foso dos palmos de agua que le sirue de algiue.

La capitana tiene quarenta pieças de artilleria de cuchara, las mas de bronçe de a diez y seis y catorçe libras de bala; las otras a veinte y dos y a diez y seis pieças cada una y todas las demas de bronçe, medias culebrinas ....

Archivo de Indias, 54-3-7, St° D° 156.

Document No. 57.

Don Lope Lopez de Morla aan Francisco Nuñez Melian, Coro, 2 September 1634.

†

(p. 1.) Quiera Dios halle esta a vuestra merced con la salud y gusto que yo, seruidor de vuestra merced, deseo. Yo, señor, quedo con ella, si bien con la desdicha y trabajos y penalidades que Su Diuina Magestad a sido seruido de darme, de que le doy ynfinitas graçias. No doy quenta a vuestra merced de mis trabajos y desdichas, que son tantas que aun con todas juzgo daran a vuestra merced sentimiento, por lo que me he preçiado siempre de criado suyo; y asi, señor, solo la dare del estado del enemigo.

En veynte y ocho de jullio, que fue el dia principio de mi desgracia, amanesieron sobre el puerto de Curasao sinco naos con cuatro lanchas, y embistiendo al puerto la almiranta entro; que con ser puerto de tanto riesgo tubo a la fortuna faborable ella y las demas naos, siendo la capitana de setecientas a ochocientas toneladas, a lo

que a mi y a los demas parecio, sin tocar ninguna ni reseuir ningun daño. El qual dia me halle en el puerto con las obligaciones de criado de el rey, mi señor, y la sangre que tengo, sin poder defenderles la entrada; pues como a vuestra merced le consta y es publico y notorio, no tenia con que.

A lo qual al ynstante me parti al pueblo con la jente que pude recojer, que serian yndios — — como fueron — — solos singuenta y dos que pudieron tomar arcos de flechas, pues en toda la ysla ay solos ochenta yndios, entre biejos y empedidos; y asi solo el numero que a vuestra merced digo vbieron de asistir conmigo, con siete españoles que se hallaron en mi compañia. Con los quales y los yndios me fui al desembarcadero del pueblo, donde fortalesi lo mejor que pude y mis fuersas alcansaron, baliendome de vna trinchera que hise donde reparar la jente, donde estube con ella asta ber el yntento del enemigo que estaua en la baya, la qual a mi pareser tiene vna legua de largo, en la qual estuuo el enemigo vn dia en ella sin aser action ninguna.

Y otro dia por la mañana, treynta de jullio, hecho siete lanchas, las quales quatro dellas binieron derechas a la trinchera donde yo estaua con la jente; y asi como reconocieron la trinchera se rretiraron della, y elijiendo otra parte, a la cual acudi, salio en la proa de vna lancha vn Diego de los Reyes, el qual dixo que queria hablar con vn español. El qual me adelante algunos pasos de los yndios y de los siete españoles que en mi compañia estauan, y le dije que que buscaua; a lo qual me respondio que benia en nombre de su jeneral, que si queria enbarcarme que dexaria en tierra dos hombres; a lo qual respondi en presencia de todos los que estauamos que yo no tenia horden de mi general mas de defender aquel puesto, y morir en el peleando como leal vasallo de su magestad. Con lo qual el enemigo se rretiro con las quatro lanchas y se junto con las otras tres, estandose aquel dia en la baya andando de vna nao en otra y en algunas ysletas que tiene la baya, aunque no salto ningun hombre en ninguna dellas.

Y otro dia, postrero de jullio, al alua, estando con mi jente vide media legua del pueblo benir marchando por vna salina tres banderas de ynfanteria, las quales me

paresieron benian en ellas trecientos hombres; con lo qual, viendo yo la fuerca del enemigo, y la poca que yo tenia para resistilla, determine, porque el enemigo no se aprouechase, a poner fuego a toda la hacienda que tenia, como lo puse a mas de dos mill quintales de palo de brasil y a la demas hacienda, sin dexar ni vn buhiyo de yndio, que todo no lo abrasara ni quemara, y ansi mesmo vn poço de a donde el pueblo se sustentaua, lo segue con guatapana de vna teneria podrido, y con las mas cosas susias que pude; y acudiendo al ympedirle la entrada, gane vna seja de monte, la qual diuide la salina y el pueblo; y asistiendo en ella, vino el enemigo, y reconociendo el monte y la jente, hiso alto veynte pasos del y de alli se fue retirando, y yo siguiendole aunque nunca sali de la seja del monte; y disparando alguna mosqueteria se rretiro hasta vn manglar, donde reboleando vna bandera vi salir luego que la reboleo por la parte
(p. 2.) que el auia entrado, otras tres banderas / que a mi paresser y los demas españoles que alli estauamos, trayrian otros trecientos hombres; y viendo la mucha fuerça y poder del enemigo, se fueron retirando los yndios de mi compañia sin ser pusible poderlos detener, con le qual me retire.

Y juntandose todas seis banderas entraron en el puerto de Santa Ana, el qual hallaron todo abrasado, sin que del ni hasienda se aprouechase ni el balor de vn alfiler; en el qual estubo asta las quatro de la tarde, que se boluio a las naos marchando con la misma horden que entro.

Y yo con mi jente me retire vn tiro de mosquete del pueblo a dormir aquella noche; y lebantandome al quarto del alua y viniendo sobre el pueblo con la poca jente que tenia, a uer el disinio del enemigo, escape milagrosamente yo y algunos yndios, por que desde media noche el enemigo se auia puesto en enboscadas, y yendo bien ajeno de que estubiera en el lugar donde estubo, me salio al encuentro y desamparandome los mas de los yndios, quiso mi corta suerte a vn yndio llamado Adrian, que serca de mi tenia, le dieron con vnas postas de manera que lo deribaron, al qual tube yo por muerto, aun que no lo quiso mi fortuna. Fortificose sin boluerse mas ni retirarse, en los jagueies que llaman de la Higuera, sercandose de rondas y postas.

A lo qual yo, llamando mi jente, determine de nombrar quatro capitanes yndios para que, repartida en escuadras, corriesen el campo sin dar lugar a que el enemigo cortara vn palo de brasil, entendiendo que su yntento era esse. Topamos con vna esquadra sobre Santa Barbola, a la qual se peleo con ella, y se les hirieron sinco hombres, los quales se retiraron otra ves a donde auian salido. Y otro dia, auiendo puesto a Gonçalo en la salina con ocho yndios, dentro de vna seja de monte, aserto a pasar vn capitan de ynfanteria, sigunda persona del maesse de campo, a cauallo en vna silla brida, con botas y espuelas doradas, al qual le mataron.

Y auiendo tenido estos dos buenos susesos, parecieron dos belas, las quales fueron para mayor perdida mia, por que fueron de olandeses de su Compañia, con lo qual el enemigo a veynte y dos de agosto, a prima noche, salio con tres banderas, y siguiendome, traiendo por guia a un traidor que yo entendi era muerto, que es Adrian el yndio, que auian herido, me siguio sinco leguas que ay desde el puerto de Santa Ana asta el pueblo de la Asencion, donde fue milagro se esçapassen tantas mugeres como alli tenia recogidas.

Con lo qual, atemorisados los yndios, se me huyeron a los montes; y el enemigo asistio aquel dia en el pueblo, quemando las pocas casas que alli auia, y segome el agua con que me sustentaua; y a media noche boluio a rretirarse al puesto de la Higuera, y yo me retire con la jente que pude juntar a un mal pais que llaman de Santa Maria, parte aspera y agria, donde tenia vn poco de agua, aunque hera salobre, donde me sustentaua y sustentaua la jente. Y estando bien descuidado, de que por aquella asperesa entrara el enemigo, marchando vna mañana abriendo el camino donde vi y me sertifique traian por guia que les benia enseñando Adrian, yndio, que me auian presso, el qual traidor les enseño el agua y de alli los lleuo al pueblo de la Asencion, donde auian estado antes, donde estubo alojado y hecho fuerte seis dias, saliendo todos ellos con este traidor yndio a correr la campaña. Vnas solas aguas que quedauan, vna en el arroyo de Santa Marta y otra en el jaguei que llaman de Juan Mestiso, que sertifico a vuestra merced que aun

auia yndios en la ysla que esta agua / no la sabian, se la enseño este traidor.

(p. 3.) Con que con la sed y ambre, siguiendome el enemigo asta la misma cierra de San Christoual y puerto de Santa Crus, que es ya el cabo de la ysla, estando ya solo, que los mismos yndios huyan de mi, y si topaua algunos en los montes no me obedecian, sino se yuan a esconder a las cuebas, de temor del enemigo, me rindio a mi y a los españoles que estauamos; y teniendome preso en la fortificacion de la Higuera.

La qual, señor, esta en la forma que aqui refirire a vuestra merced. Tiene vn foso del qual esta sercada, de dos estados, poco mas o menos, de ondo, con dos palmos de agua de manantial y donde menos vno. Tiene este foso de ancho dies pasos. Tiene quatro caualleros, en ellos quatro piesas de bronse pequeñas, que a lo que me parecio serian de dose libras de bala; los quales caualleros y la cortina de que esta sercado es de tierra muerta, de la que saco del foso. Ansi mesmo tiene por la banda de a fuera de palenque hecho vna estacada, sercado el foso de vn estado de alto. Y dentro de esta fortificacion tiene casas de alojamiento, fabricadas de madera de pino y tablason, y vna casa alta en que viue el maesse de campo que ase oficio en tierra de general. La qual casa esta fabricada ensima de la puerto de la entrada desta fortificacion. Entran de guardia cien hombres todos los dias, con que jusgo a lo que me parecio serian ducientos hombres los que tenia.

En la boca y puerto de Santa Ana tiene otra fortificacion, de la qual no sabre dar a vuestra merced mas raçon que es de noticia, la qual la tube de que era de ladrillo y piedra y cal y barro. La artilleria que tiene, segun me ynforme de vn español que lo uido, nonbrado Francisco Felipe, que tiene siete piesas, tres de bronse y quatro de hierro. Esta, señor, es la racon que sabre dar desta fortificasion, porque yo passe de noche por ella y no la pude jusgar.

La capitana con las demas naos le contamos ciento y treynta piesas de artilleria de bronse y hierro, sin pedreros ni roqueras, que esas no se las podimos contrar.

Esta señor, es la fuerca del enemigo, la que yo le pude jusgar y la relacion de mi corta y desdichada suerte. Con

esta embio a vuestra merced vn bosquejo del puerto, que sobre todos mis trabajos y desnudes llegue al lugar tan corto que ni pintor ni persona que lo pudiera pintar vbo.

El enemigo me hecho quinse leguas de este puerto, con la gente de la ysla, eseto catorse casas que este perro de Adrian, que fue el que me destruyo, las reducio a que se quedasen con el enemigo. La qual jente, señor, queda en Cumareuo; yo en este lugar de Coro, tan pobre y desdichado con tan solamente la camisa que saque en el cuerpo, de que es testigo todo este lugar de la manera que entre en el, y estoy tan sin remedio que solo la limosna que en San Francisco se me ha hecho de darme de comer y de algunos vesinos con que he podido viuir. No quiero cansar a vuestra merced con mis trabajos y desdichas y en el miserable estado que estoy, por que aun contadas dan pena. Yo quedo aqui, solo teniendo de consuelo el que vuestra merced, como quien es, y con su cristiano y honrrado pecho, me a de amparar y fauoreser mis causas; y ansi, mi señor, si es posible el socorrer aquella ysla, lo que mi desbenturado estado y mi persona puede ofreser es el yr a morir en defensa de aquella ysla, y en el seruicio de mi rey y señor, que con lleuar el lugar del mas minimo soldado lo tendre a dichosissima suerte.

Supplico a vuestra merced, si vuestra merced es seruido de darme lisencia, quisiera amparar este jente, pasandola a la ysla de Vruba, donde estubiera recojida asta que su magestad, el rey, mi señor, mandara otra cosa;
(p. 4.) porque en esta tierra / es ymposible sustentarla, por la probessa della, y mi poco pusible, y de quedarse en ella se an de perder y dibidirso, como se an perdido mas de treinta casas, como a vuestra merced tengo dado quenta, que estan en estas partes. Y asi, si a vuestra merced le parese, le pasare a Vruba asiendome merced de ynbiarme vn mandamiento para que ninguna persona de qualquier calidad y condision que sea me oculte ninguno, ni me ympida el pasarlos, antes me den el fauor y ayuda necessario para su cumplimiento; y asi supplico a vuestra merced me haga merced y fauoresca, pues es causa tan piadosa de si vbiere alguna fragata en esse puerto de mandarle que venga a este para pasar esta jente, a la qual fragata me obligo de cargalla en Vruba y darle el ynteres justo que a vuestra merced le paressiere que

meresse. Y en todo, mi señor, quedo esperando lo que vuestra merced me mandare y ordenare, sin tener mas bien que el reconoserme y auer recono(cido) siempre ser criado de vuestra merced, cuyas causas le suplico las mire como de quien esta con la necessidad y pobressa que yo estoi y en tan miserable estado, de que doy a Dios ynfinitas gracias.

Y guarde Nuestro Señor a vuestra merced con los acressentamientos y aumentos de mi desseo.

Coro, 2 de setiembre de 1634 años.

Don Lope Lopez de Morla.

Las naos son de los Estados. Binieron en ellas siete olandeses y entre ellos vn condestable de los que rindio el Capitan Benito Arias Montano, que fueron los que estubieron en Curasao con la vrca quando llego a cargar el palo de brasil que lleuo y a lo que pude jusgar yo, sigun la jente que echo en tierra, me parecio a mi y a los demas seran mill hombres entre la ynfanteria y la jente de mar que el enemigo tiene....

Archivo de Indias, 54-3-7, St° D° 156.

Document No. 58.

VERKLARING, AFGELEGD DOOR ALONSO DIAZ TE CORO, 3 JANUARI 1635.

†

(f. 215.) Autto. Sobre Boynare y declaraciones de auer llegado muchas bezes el enemigo aquellas ayslas. (Rúbrica.)

En la ciudad de Coro, de esta gouernacion de Venesuela, en tres dias del mes de enero de mil y seiscientos y treinta y sinco años, nos, los Capitanes Gregorio Sanches de Agreda, alcalde hordinario por su magestad, y Juan Gregorio Cambero de Osma, capitan a guerra y a cuio cargo estan las cosas de la guerra por el Señor Gouernador Francisco Nuñez Melian, capitan general de esta prouinçia, desimos que oy, dicho dia, lle-

garon a esta çiudad de la prouinçia de Paraguana nueve yndios Caquetios de la ysla de Buinare que pasaron en una balsa a esta Tierra Firme con sus familias, huiendo del enemigo olandes que estaua en la dicha ysla, desfrutandola; y por que es nesesario auisar al dicho señor gouernador de la llegada de los dichos yndios y la causa que tubieron para pasar a esta Tierra Firme, y que enemigos estauan en la ysla dicha de Buinare, y en que se ocupauan y que yntento tenian, mandamos se haga
(f. 215 rev.) ynformacion del caso, y / sean llamados los dichos yndios, y se examinen al thenor de este auto.

Y asi lo mandaron y firmaron de sus nombres, sin escribano por no auerlo de presente publico ni real en esta dicha çiudad.

Gregorio Sanches de Agreda.

Joan Gregorio Cambero de Osma.

Testigo. En la çindad de Coro, en el dicho dia, mes y año suso dicho, nos, los dichos capitanes para la dicha ynformaçion, hizimos pareser ante nos a Alonso Dias, yndio Caquetio de la ysla de Vuinare, de quien rreseuimos juramento por ser ladino en forma de derecho; y auiendolo hecho, y siendo preguntado por el tenor de el auto de arriua, dixo:

Que este testigo es de la ysla de Buinare, donde a uiuido y estado hasta agora que se paso con sus compañeros a esta Tierra Firme; y lo que le mouia a el y a los dichos fue que a muchos años que aquella ysla es ynfestada de enemigos cosarios olandeses y de otras naçiones, que en venido a ella a cortar brasil, y a sacar sal; y que este testigo y sus compañeros se lo an procurado estorbar, peleando diuersas veses con ellos, y le an muerto en ocaçiones alguna gente; y por no tener pasaje para
(f. 216.) esta / Tierra Firme no se an podido rreparar de flechas, y las que tenian las an gastado en los rrecuentros pasados.

Por cuia causa, y por auer sauido de Juan Mateos, maiordomo de Curasao, y del Capitan Antonio de Mesa, que estaua tomada la ysla de Curasao del enemigo, de cuio temor el Maiordomo Francisco Sedeño, que lo era de la dicha ysla de Vuinare, se auia venido con el dicho Juan Mateos, desamparando a este testigo y a los demas;

Y auiendo llegado de la ysla de Curasao el mismo dia que salio de la dicha ysla de Vuinare el dicho Juan Mateos y Antonio de Mesa con sus piraguas, una nao grande y un patache al puerto de Varbudo a la dicha ysla de Vuinare, y saltaron en tierra mucha cantidad de xente enemiga, enpesaron a correr la ysla con sus armas de fuego, matando el ganado que hallauan, temeroso este testigo y los demas de verse em poder de el dicho enemigo, y no tener flechas con que defenderse, determinaron hazer una balsa y pasarse a esta Tierra Firme, como lo hizieron, con sus mugeres y familias, quedandose en la dicha ysla siete yndios con sus familias que no pudieron benir / en la dicha balsa, por ser pequeña.

(f. 216 rev.)

Y que no hablaron con el enemigo ni sauen su intento, porque solamente se entretenian en correr la tierra, y matar ganado obexuno, bacuno y cabrio, y que vian salir de hazia Curasao nauios grandes que andauan barlouenteando hazia Vuinare, descubriendo la mar, y se boluieron a Curasao diuersas beses.

Y que esto es lo que saue de lo que le a sido preguntado; y saue mas que el dicho enemigo se apodero del Serro de la Uela, donde tenia una escuadra velando la mar y la tierra.

Y parecio el dicho Alonso Dias, segun su aspeto, de sinquenta años, poco mas o menos, y no firmo por no sauer.

Firmamoslo nos, los dichos capitanes:

Gregorio Sanches de agreda.

Juan Gregorio Cambero de Osma....

Archivo de Indias, Escribania de Cámara 698 A. 215.

Document No. 59.

De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, Madrid, 22 Januari 1635.

†

(p. 1.) Señor

En 18 deste dio quenta a vuestra magestad la junta de guerra de Yndias de que Francisco Nuñez Melian, gouernador de Caracas, auia despachado vn auiso dandole a vuestra magestad de que siete naos de Olandeses, y otras naçiones, se auian apoderado de la ysla de Curaçao, y hecho dos fortificaçiones en ella. Y la carta que el dicho gouernador escriuio, y dos que tuuo de Don Pedro de Morla, que poseya esta ysla, en que referia el caso, con la planta de la baya y puerto que imbio, se remitio todo a vuestra magestad, para que mas particularmente se seruiera de ver lo que hauia pasado; y la junta dijo a vuestra magestad quedaua con cuidado de tratar de la materia para consultar a vuestra magestad lo que pareçiese se deuia hazer. Y vuestra magestad se siruio de responder: Quedo adbertido y esperando la consulta que me aueis de hazer.

Conde de Castrillo
Bartolome de Anaya
Don Juan de Castilla
Bartolome Espinola
Hernando de Villa-señor.
Don Diego de Cardenas
Don Lorençio Ramirez
Conde de Vmanes

Y para cumplir lo que vuestra magestad manda, yo, el Conde de Castrillo, junte en mi casa ayer, domingo, la junta de guerra, a la qual a pareçido combeniente y neçessario el procurar quanto antes desalojar al enemigo desta ysla que a ocupado, por estar en paraje donde, segun su disposiçion y veçindad, puede hazer tantos daños y infestar las contrata-

Votese sobre el puncto de hazer buena guerra con holandeses en las Indias, o cabar con los que se encontraren en ellas — esto en el consejo de Indias; y vengan las personas platicas de aquella isla y tratese de preuenir
(p. 2.) a toda prisa los ocho ga / leones de plata y quatro de refuerco del assiento; y el trein que esta en

San Martin, se vea como se podra lleuar adonde huuiese de ir la armada, o que vaya la armada por el, preuiniendo antes el que este todo muy bien acondizionado y cabal. Embiense auisos con tartanas para que venga relacion de todo lo individual de la isla a las Islas, y otro auiso aca. Y tambien para que se vea que gente se podra tener pronta y sin hazer falta de los presidios
(p. 2) y gente de la tierra de Puerto
(p. 3.) Rico, Santo Domingo, Jamayca / Araya y Cartagena y su costa. Lleuense bombas, granadas, trabucos y mortero de aca, y quien sepa manexar. Y aparexese la armada que tengo mandado preuenir para primeros de mayo, y yo mandare en lo demas lo que se huuiere de hazer quando lo del asiento este en orden. (Rubricado.)

çiones de las Yndias.

Y es verisimil que, pues an començado a fortificarse, lleuen estos y otros disinios, mayormente teniendo esta ysla salina y otros frutos de que pueden aprouecharse, las espaldas seguras, y el puerto tan capaz para qualquier armada, y la entrada del / tan estrecha que con la fortificaçion que an començado a hazer la defenderan façilmente, si bien es verdad que por la planta que a imbiado Francisco Nuñez Melian no se abra de hazer la desembarcaçion y intentar la empresa sono por otras partes y caletas que se demuestran en ella.

Y este punto de conseruar las Yndias y reprimir las conquistas de la Compañia Occidental, no solo por la reputaçion de las armas de vuestra magestad y interes que se saca de las dichas Yndias, sino por lo demas que se sigue y depende dellas, es tan conoçido y presente a vuestra magestad que la junta no discurre en proponerlo, ni duda que, entre las demas cosas que ocupan el cuidado y atençion de vuestra magestad en el gouierno de su monarquia, es de las mas prinçipales, a que con particularidad se deue asistir.

Deuajo de lo qual y juzgando que el enemigo ocupo este puerto con siete bajeles, y que se escriue que se reconoçieron entrar otras dos velas, y que la gente que hecharon en tierra, aunque no sea en tanto numero como la que se supone lleuaua esta armada, todauia puede presumirse que sera mayor la defensa, y mas con el

tiempo que an tenido de fortificarse, y no menor la dificultad de desalojarlos — antes mayor — que lo de San Martin, quisiera la junta que la armada que vuestra magestad mandase imbiar aora a esta acçion fuera mayor que la que fue a San Martin, o por lo menos yguał.

Y que no se diuirtiera a otra ninguna cosa, por los acçidentes que pueden ofreçerse, y porque en desalojando al enemigo pudiese la dicha armada limpiar las yslas de Barlobento y aun quedarse alguna esquadra de nauios, para que alli y en otras partes no hiziesen los enemigos los daños que se veen, y obligasen cada dia a hazer estos refuerços, siendo imposible poder defender
(p. 3.) tantas yslas y puestos / como vuestra magestad tiene en las Yndias Occidentales, sino es mediante la armada de las yslas de Barlobento que antes de aora se a tratado de hazer.

Que aunque en este punto se esforçara la materia quanto fuere posible para lo de adelante, en lo presente — — aunque se reconoçe fuera lo mejor y mas seguro imbiar vna armada competente para este efeto — —, como vuestra magestad tiene tantas partes a que acudir y tanta falta de nauios, gente vieja, y lo demas, y la breuedad del socorro — que es lo que mas puede importar para esta facçion — se a llegado a discurrir que lo que pareçe mas fatible y exequible es que los galeones de la plata se apresten luego, y con ellos otros ocho que vayan en su compañia, tripulados de gente segun el porte de las toneladas, y que partan muy a los primeros de abril. Y, aunque se tuerçe algo el camino de Cartagena vayan a la dicha ysla de Curaçao a procurar desalojar el enemigo, que sino estuuiese preuenido por la breuedad del tiempo podria conseguirse esta empresa como la de San Martin; y, si tuuiese mayor dificultad y dilaçion, se podrian ordenar las instruçiones en la forma que pareçiese mejor para que, quedandose en aquel paraje fuerça vastante de nauios, algunos otros pasasen con la flota de Tierra Firme a Cartagena, pues entretanto que yba a despacharse a Porto Belo y voluia la plata, tendria este tiempo mas la armada que quedase en la ysla de Curaçao para hazer su facçion, supuesto que es preçiso en las instruçiones y ordenes que se dieren vaya todo preuenido, como se hizo en la jornada de San Martin, pues los galeones

de la plata no an de imbernar de ninguna manera, por los daños que desto se causa. /

(p. 4.) Y siendo este el riesgo que puede hauer en arrimar a los dichos galeones el refuerço dicho para que todo vaya junto a esta empresa, importa disponerlo de manera que por cumplir lo vno no se falte a lo otro, y con lo que vuestra magestad fuere seruido de resoluer se veran y ajustaran las ynstruçiones, hauiendo oydo a los practicos de aquellos mares y nauegaçiones, y despachandose al tiempo que combenga los auisos a Francisco Nuñez Melian, al presidente de Santo Domingo, y gouernador de Puerto Rico, y al de Cumana, para que en lo que pudieren todos se den la mano, y sepan el estado en que se alla el enemigo, y sus disinios, que tambien se espera segundo auiso del gouernador de Veneçuela, segun refiere

(p. 7.) en estas cartas y de la diligençia que huuiese hecho . . . / . . . Madrid, a 22 de henero de 1635.

(Hay seis rúbricas.)

Archivo de Indias, 152-2-20 (52), Indiferente General 2536.

Document No. 60.

FRANCISCO NUÑEZ MELIAN AAN DE KROON, VALENCIA (VENEZUELA), 11 FEBRUARI 1635.

†

(p. 1.) Señor

Antes que saliesse de la çiudad de Caracas para la mina del cobre, di quenta a vuestra magestad de el estado que tenian las cossas de Curaçao y lo poco que se auia alcançado a saber, avnque abia echo muchas diligençias, despachando piraguas y gente que procurasen ynquirir y saber lo que en aquella ysla haçia el enemigo; y no çesando en la diligençia, procurandola por diferentes modos y caminos, despache vltimamente vna canoa

con solo indios Curaçaos de quien fie la açion, y bien ynstruydos lo hizieron tan bien que llegaron a la dicha ysla.

Y aunque el olandes esta bijilante, temiendo el castigo que por su atrebimiento mereçe, los dichos indios Curaçaos se dieron tan buena maña que prendieron en la misma ysla vn flamenco que trajeron a esta costa, de cuya declaraçion que luego mande hiziesse por interprete de satisfaçion — — que al punto hize benir de la dicha çiudad de Caracas — —, entendera vuestra magestad el estado de el dicho enemigo en aquella ysla, sus intentos y lo demas que de dicha declaraçion consta; y de la de vn yndio que tanbien trajeron en esta canoa, de los que alli se auian quedado con el olandes.

Bien juzgo, señor, que este enemigo no se puede perpetuar alli ni su fundamento es de sustançia para ello, que si bien el puerto es bueno para la comodidad de sus naos, el interes que de allí podian sacar es el del palo brasil y este le tienen ya tan apurado que no le ay sino es muy lejos de la mar, y por la mucha costa y trauajo no le podran sacar. Lo que este olandes rrefiere en su declaraçion, tengo por çierto, por auersela tomado con todo cuydado, vsando de toda prebençion, que avnque no es de los mas entendidos ni de los primeros que entraron alli, da raçon de lo que se deseaua saber.

Otra bez e animado a los mismos indios Curaçaos a que buelban alli, para que con el fabor de sus compañeros
(p. 2.) que estan prisione-/ ros, hagan alguna cossa en perjuiçio de los olandeses, y procuren prender alguno dellos, por ber si se conforman en las declaraçiones.

Y por tener notiçia que la armada del cargo de Don Annio de Oquendo esta en la Hauana, me a pareçido remitirle este olandes para que lo lleue a España, y se le puedan haçer — — si neçesario fuere — — las demas preguntas que pareçiere que conbiene; y remitiendome a las declaraçiones de el dicho olandes y de el indio que remito con esta, no digo mas de que a la fecha de ella boy siguiendo mi biaje a la mina, donde para su mayor aumento y mejor disposiçion es forçossa y neçesaria mi asistençia avn que sea por pocos dias.

Guarde Dios a vuestra magestad los muchos años que puede y a menester la cristiandad.

De este lugar de Valencia, prouinçia de Venezuela, a 11 de febrero de 1635 años.

Francisco Nuñez Melian (Rubricado)./

Archivo de Indias, 147-5-18, Indiferente General 1869.

Bijlage.

VERKLARING VAN ANTON, AFGELEGD TE VALENCIA (VENEZUELA), 9 FEBRUARI 1635.

†

(p. 8.) .... en la çiudad de la Valençia del Rey, en nuebe dias del mes de febrero deste dicho año de mill seisçientos y treinta y çinco años, su merced de dicho señor gouernador hizo pareçer ante si a vno de los indios que se truxeron en la dicha canoa, de los que auian quedado en la dicha ysla de Curaçao, para le tomar su declaraçion, indio ladino en nuestra lengua castellana, y que dixo ser cristiano, para lo qual se rreçiuio juramento del, a Dios / (p. 9.) y vna cruz segun derecho, y prometio de deçir berdad ....

.... se llama Anton; y que guando el dicho enemigo tomo la dicha ysla de Curaçao se quedo este declarante en ella, porque al tiempo que quisieron los dichos enemigos hechar los demas indios y gente que en ella estaua yvan apartando los que se auian de quedar y entre ellos señalaron a este declarante, que se quedo con su muger y hijos.

.... veinte indios con sus familias se quedaron con los dichos enemigos y entre ellos dos, que se llaman Adrian y Hernando, se quedaron de su boluntad con el dicho enemigo; y que los an tenido siempre ocupados en matar carne todos los dias y que les mataban cada vn dia siete rreses vacunas y doze carneros, para comer toda la gente; que vno y otro lo rreparten entre la gente de las naos y de la fuerça y los que estan cortando palo brasil, y que solo los sabados no mataban carne, porque no la comian; y todos los demas dias, sin ecetar ninguno, matauan la

dicha carne; y que la mayor parte del ganado vacuno se a huydo al monte, por que no lo an baqueado, antes lo an espantado con la mosqueteria.

....los primeros olandeses que binieron luego entendieron en haçer la fuerça de la boca y de la poblaçon a lo qual acudian los soldados; y que la gente de mar y otros se ocupaban en yr a cortar palo a los puertos; y que este que declara estaua siempre rretirado en vn çorro donde tenia su cassa apartado de los olandeses, y nunca fue a la boca ni bido la fuerça, pero tubo noticia que trabajaban en ella, y que tenia siete pieças; y que bido que el palo que yban cortando los olandeses en diferentes
(p. 10.) partes de la ysla lo yban trayendo en lanchas / y enbarcando en las naos que tienen en el puerto de Sancta Ana; y que dentro del dicho puerto cortaron todo el palo que abia, y que los dichos olandeses lo cargaban hasta meterlo en las lanchas, lo qual hizieron hasta que se acauo todo el palo que auia en el dicho puerto de Sancta Ana. Y que de los siete nauios primeros que binieron despacharon a su tierra çinco de ellos cargados de palo, y siempre fueron cortando de dicho palo en todos los puertos de la ysla. Y que despues de auerse ydo los dichos çinco nauios en diferentes bezes an benido catorçe vrcas, que estan al presente en el dicho puerto de Sancta Ana, que eran grandes y medianas, y que no saue que artilleria trayan ni que gente; y que con las lanchas yban trayendo palo de toda la costa, y lo yban metiendo en las dichas naos.

Y que vn yndio, su conpañero, que llaman Hernando, le dijo a este declarante que le auia dicho el maese de campo olandes que abian de estar ellos alli quatro años y que asta que este declarante salió de la dicha ysla no abia visto que vbiesen hecho ningun genero de labrança; y que se sustentan de carne, de la que tiene dicho matan, y los demas vastimentos son los que an traydo en las dichas sus naos.

Y que de otros indios supo que la fuerça de la boca es a modo de plataforma con vn parapeto de el altor de vn hombre, donde estan las dichas siete pieças; y que este parapeto hes de ladrillo y cal; y que (en) la fortificazion de la poblacon es de estacada y tierra, y que no tiene pieças ningunas, y que le an echo por fuera del fosso

vna çerca de palos incados con vnas puyas de fierro en las caueças de arriua. Y dentro de esta çerca y fortificaçion tienen vn fosso echo de agua dulce, y que alli dentro se aloja el maese de campo y soldados con sus cassas de tablas.

Y dixo tambien — — aviendoselo preguntado — — que en vn cerrillo que llaman el Chinchorro auian cabado los dichos olandeses y ahondado como vn estado, donde deçian que buscaban oro; pero que quando este declarante salio de alla no abian allado nada; y que supo que el que haçia esta deligençia hera vn portugues que deçian era minero, y que les dijo a los olandeses que en aquel çerro auian de hallar oro, y no saue que hasta agora se aya sacado ninguno.

Preguntado que si saue si fuera del puerto do Sancta Ana, en otros puertos o partes, an echo los dichos enemigos otras fortaleças o trincheras, dixo que no la an echo ni otra cossa alguna, ni tienen mas gente de la que van a cortar el palo en todos los puertos de la ysla; y en todos ellos tienen repartidos soldados que andan haçiendo guardias y çentinelas, como es en puerto de Sancta Varvula doze soldados, y ençima de vn çerro alto otros quatro soldados, y otros veinte y quatro que estan en la punta y caueça del leste de la ysla; y vnos y otros no tienen mas harmas que sus mosquetes y festolas.

Las quales guardias an hecho despues que sintieron las piraguas que fueron desta costa de Tierra Firme y auer llegado alli vn indio nombrado Miguel, que se huyo / (p. 11.) de la ysla de Bonayre en vna valssa, el qual les pusso confusion, antendiendo que era espia; y sobre aberiguarlo lo acotaron mucho, de manera que a llegado al vltimo de la muerte; y tanbien açotaron a otros dos indios — — Adrian y Juan Matheos — — por deçir que ellos sauian que era espia y que lo encubrian.

Preguntado si supo o entendio que los dichos henemigos vbiesen tomado algun nauio en el tiempo que an estado alli, dixo que no saue que hayan tomado mas de vna fregatilla, y que no saue de donde hera; solo que le dixo vn yndio, Agustin, que en ella tomaron a Juan Vaez, vezino de Santo Domingo, que estaua alla.

Preguntado si supo o entendio que entre los dichos olandeses vbiesse otro español mas de el que tiene dicho

de la mina, o mulatos o negros, dixo que no saue que aya mas de el portugues que tiene dicho; y que el piloto mayor es vn mulato que llaman Diego los Reyes.

.... no an hecho nauios ni lanchas, y que tienen hecho algunas preuençiones de salina; pero que no les a quaxado ninguna sal ni an coxido ninguna de la que ay en la ysla.

Preguntadosele si supo o entendio que ayan llegado alli algunos nauios de otras naçiones que olandeses, dixo que no saue.

Preguntado que diga y declare que determinaçion tienen los demas yndios que quedaron en la ysla de quedarse o huirse, dixo que solos tres de ellos tienen determinaçion de huirse y benir a esta costa, aunque sea en vna balssa; y que los demas le pareçe que estan de buena gana.

.... oyo deçir a algunos olandeses que la ysla de Bonayre hera suya, y que tanbien auian de tomar a la de Oruba; y que abian de benir a la costa de Tierra Firme a tomar a Coro; y que abian de asistir en Curaçao quatro años, y esto se lo dijo a este declarante vn yndio llamado Hernando, a quien los dichos olandeses auian echo capitan.

.... tienen muy abundantemente agua para sustentarse todos los que ay y muchos mas que bengan.

Todo lo qual que dicho tiene dixo ser la berdad para el juramento que tiene fecho, y no lo firmo por no sauer;
(p. 12.) firmolo su merced del dicho señor / gouernador y capitan general; y no supo declarar la edad que tenia, y segun su aspecto sera de edad de mas de quarenta años.

Françisco Nuñez Melian.

Ante mi, Juan de Malinas Paredes, escriuano.../...

Document No. 61.

De bijzondere raad voor Curaçao aan Zijne Majesteit, Madrid, 8 Maart 1635.

†

(p. 1.) .... Señor

En decreto de ayer mando vuestra magestad que se juntasen a las çinco de la tarde en el aposento del Conde Duque de San Lucar los consejos de estado y guerra, y junta de guerra de Indias; y se viesen las consultas que bueluen con esta de la dicha junta de guerra, y de otra que se tubo en cassa del Marques de Leganes, ambas sobre la ocupacion que el enemigo ha hecho de la isla de Curazao, y su restauraçion. Y mando vuestra magestad se le consultase lo que se ofreçiere y pareçiere.

Hauiendose juntado los ministros que vuestra magestad manda, se leyeron las dichas consultas y reconocieron las plantas que van con ellas; y antes de votar se confirio largo sobre la materia.

Y en la conferencia dixo el conde duque que los mas votos de

Respuesta: Como pareçe a todos; y las urcas que han de pasar con los galeones, vastara que sean dos de fuerça o tres medianas, fuera de las otras que se dizen que podran tambien tomarse las que llegaren a 200 toneladas.

A Nueua España se auise que embien luego vastimentos a la Habana para la armada de Curazao.

Y a todo esto de gran prissa la junta de guerra.

Y de la forma de la execuçion de la empressa y demas ynstruciones, se trate en la junta que esta señalada, no deteniendose por esto el Maestro de Campo don Juan de Garay, por lo que importa pase a Flandes.

Y en quanto a la persona o personas de tierra, se me consulten por toda esta junta.

Y porque no se dilate nada todo aquello que fuere menester preuenir conforme a la junta de la execucion, se auise luego a la junta de guerra y consejo de Indias, para que se vaya preuiniendo sin dilacion ninguna; y

de las fronteras se trueque la gente que no aya de hazer falta.

la consulta de la junta de guerra de Indias de dos corriente ynclinan a que sobre los 8 galeones de la plata y quatro de refuer-
(p. 2.) zo, que se presuponen ayan de yr / este año, se agreguen otros quatro o seys nauios por quenta de vuestra magestad, y se tomen de las nueue mil toneladas que estauan mandadas preuenir para otros designios, y executen la conduçion de la plata y la empressa de aquella isla; que los soldados a quien vuestra magestad mando considerar las fuerças neçessarias para esta empressa, juzgan — — como se vee en la consulta — — que seran menester por lo menos tres mil infantes, y no vee en la consulta de la junta de guerra se preuenga infanteria de la calidad que es menester para el armamento de los 18 nauios, ni para la empressa, de la experiencia que se le requiere, supuesto que no se pueden embiar visoños solos a cosa de tanta ymportancia.

Y si el preuenir y juntar esta gente y aprestar los nauios ha de atrasar la partida, como verisimilmente se tiene por çierto que la atrasara, no sera posible conseguirse el yntento de lo uno ni lo otro en tiempo.

(p. 3.) Que / lo demas que se apunta de formar armada para sola esta empressa fuera lo mas conueniente, si se pudiera executar, pero en el estado de las cossas y en la necessidad que vuestra magestad tiene de acudir a tantas partes tan ymportantes, en la estrecheza de la hacienda y en la dificultad de juntar soldadesca vieja, y hallar y aprestar tanto numero de nauios, es preçiso boluer la consideraçion a aquellos medios que aunque no sean los mas eficazes sean los mas exequibles.

Y asi considerando la dificultad que tienen los aprestos de armadas, la mucha importancia en disponer que venga la plata deste año sin dar lugar a que ymbernen en las Yndias los galeones que han de yr por ella, y que juntamente se acuda a la recuperaçion de la isla de Curazao, juzgaria que pues la armada que va al socorro del Brasil
(p. 4.) se halla tan adelante que podra partir / en todo este mes, se deue encargar a Don Geronimo de Sandoual que, hechado el socorro conforme a las ordenes que lleua, y abreuiando en ello todo lo posible, passe a Curazao con aquella armada; y con la infanteria que ha de quedar en

ella del ordinario armamento de los nauios y las demas asistencias de gente y embarcaciones a proposito que le pudiesen dar los gouernadores çircumbezinos, se execute la restauraçion de la isla.

Y porque sera menester asistirle con mas infanteria, se preuengan luego en Cadiz çinco o seis vrcas, y embarcando en ellas el mayor numero que se pudiese y tocando para esto hasta 400 hombres de los viejos de Alarache y la Marmora, partan con seys galeones de la plata y vayan con ellos hasta Cartagena, y, dexandolos alli, pasen luego a la Araya, adonde se junten con Don Geronimo de Sandoual, si huuiere llegado, o le esperen,
(p. 5.) pues podran concurrir en pocos / dias de diferencia.

Que en estas vrcas se lleuen todas las municiones y pertrechos que fueren menester para el trein de la artilleria de campaña que en estas ocassiones se ha hecho, vn par de morteros, cantidad de bombas y granadas.

Y que entretanto que la empressa se executa, los galeones de la plata se despachen en Puertouelo y Cartagena para que vengan junto con Don Geronimo de Sandoual.

Y entiende que todo esto se podra obrar a tiempo que bueluan a España este año, pues partiendo los galeones y vrcas en el tiempo necesario y la armada de Pernambuco en todo este mes, le quedan los de abril y mayo para su viage al Brasil, donde no se ha de detener cossa considerable, y con los vientos generales que en aquella sazon corren, la buelta de las Indias es nauegacion de 20 o 25 dias, la que le quedara hasta la isla de Curazao,
(p. 6.) segun la noticia que dan los platicos; / de manera que podra hallarse alli a los fines de junio o primeros de julio, por lo mas tarde, y obrar la facçion en julio y agosto, tiempo vastante para esto, y hallarse en la Habana mediados el mes de Setiembre, poco mas a menos.

Que tambien conuiene se sirua vuestra magestad de
(p. 7.) tomar resoluçion en lo... de la armada de Barlouento.../..

..Que en la forma de hazer la guerra, entiende se deue vuestra magestad seruir de tomar resoluçion, porque de no hauer vsado todo rigor con los de las islas de San Cristobal, las Nieues y San Martin, se sigue el atreuerse el enemigo a ocupar nueuos puestos cada dia. Y es muy verisimil que si entendieren ser degollados en

qualquiera parte que se hallasen, no yntentarian con tanta facilidad estas ocupaçiones, y quedarse de asiento en ellas; y asi lo tiene por punto muy esencial.

Auiendo oydo al conde duque y todo lo demas que se discurrio en la conferencia, se voto sobre los tres puntos que van tocados.

Y quanto al primero, que mira a la empresa de la ysla de Curazao y asegurar la venida de la plata sin que se
(p. 8.) sīga ymbernada, de que resultan los grandes daños / y costas que apunta la junta de guerra, y oy se estan experimentando con la detencion de Don Antonio de Oquendo, parecio a la junta que no ay otro medio para executar este año la empressa que el que ha discurrido
(p. 9.) el conde duque . . . / . .

Quanto a la armada de Barlobento, pareçio que es muy necesaria . . . .

En la forma de hazer la guerra, toda la junta conuiene en la justificaçion de poderse executar a fuego y sangre sin ninguna limitacion, pues estos enemigos son vassallos rebeldes de vuestra magestad que le niegan la obediençia deuida pero le ocupan sus tierras, todo con tan cono-
(p. 10.) çida / injusticia que no ay neçessidad de discurrir sobre ello, y siendo juntamente hereges, opuestos a nuestra santa fee, se justifica mas el poderlos tratar con mas rigor; pero, respeto de que ellos harian lo mismo con los vassallos de vuestra magestad en aquellas partes, donde todos nauegan desarmados y en embarcaciones pequeñas y incapazes de defenderse, ademas de que el comercio que se tiene desde estos reynos todo va en bageles mal dispuestos para la guerra, eçepto los galeones de armada, capitanas y almirantas de flotas, conque quedarian expuestos a tan euidente riesgo que muchos dexarian el trato de todo punto, y esto obliga a que vuestra magestad se sirua de mandar considerar mucho la resoluçion que se huuiere de tomar.

El Marques de Cadereyta se conformo con lo propuesto por el conde duque y votado por la junta . . . / . .
(p. 12.) . . Y en quanto a lo propuesto del quartel, juzga que por agora no se haga nouedad hasta estar en mejor forma la defensa de aquellas islas y costas, porque de lo contrario se seguiria mucho daño a los vassallos de vuestra magestad, que los bageles en que se trafican alli

las mercadurias, cueros, el brasilete y palo de Campeçhe, son fragatas y nauios de menor porte, y estos de ordinario se nauegan con muy poca gente y sin defensa ninguna, porque ni lleuan armas ni las sauen manejar; y asi se rinden luego al ruydo de vn mosquete. Conque vendria a quedar el enemigo con poco daño y los vasallos de vuestra magestad con mucho y acauadas sus vidas y haciendas. Y pocas vezes sucede aora que los nauios de armada de vuestra magestad esten en aquellas partes
(p. 13.) tiempo considerable para poder tener ocassion / de executar con el enemigo el quartel.

El Marques de Castrofuerte se conforma con todo lo votado; y en lo que toca a hazer buena guerra, le pareçe que se continue lo que hasta aqui, entre tanto que no huuiere armada de Barlouento; pero en hauiendola se haga con todo rigor y se deguellen o hechen a fondo los que se prendieren.

(p. 17.) En Conde de Castrillo . . / . . no duda de la justificacion en quanto a romper el quartel y hazer guerra a los enemigos a fuego y a sangre en las Yndias, pero lo que se puede reparar es en la conueniencia, por hauer de ser reciproca esta correspondençia, y por hallarse los olandeses con tantos vaxeles y aquellas prouincias con tan poca defenssa, que es de creer executando ellos el mismo rigor padeçeran mas los vassallos de vuestra magestad; y el comercio, que consiste en las nauegaciones y transito de las Indias, podria padezer mucho en esta parte. Y por lo menos hera mas tratable este negocio quando estuuiese asentada en execucion la armada que ha de asistir y correr aquellos mares. Porque antes, juzga que seria de mayores daños que prouecho.

El conde duque se remite a lo que tiene dicho en la conferencia, añadiendo que desde el primer dia que llego el auisso de la ocupacion de aquella isla, le parecio que
(p. 18.) no hauia otra forma / de recuperarla este año, como lo apunto en consulta que se hizo a vuestra magestad por junta particular a 10 de hebrero.

Que por lo mucho que conuiene partan temprano los galeones de la plata, dixo que fuessen solos seys, pero hauiendo oydo a los de la junta de guerra de Indias que podian estar preuenidos ocho, le pareze que vayan todos, pues es lo mas seguro . . / . .

(p. 19.) Que vuestra magestad se sirua nombrar vn soldado de tierra que vaya con este socorro y algunos yngenieros y officiales practicos de las cossas de la artilleria....

En lo que toca a la armada de Barlovento, la tiene por muy conueniente...

Quanto al quartel, se conforma con el Marques de Castrofuerte en lo que ha dicho de que se guarde en la (p. 20.) mar mientras no / huuiere armada de Barlouento, pero en tierra entiende que no corre la misma razon, y que desde luego se deue mandar executar todo rigor con los enemigos que se hallaren en ella, ocupando puestos, para que comienzen de escarmentar y sepan que no les ha de salir tan varato como hasta aqui.

Vuestra magestad mandara en todo lo que fuere su real voluntad.

En Madrid, 8 de marco, 1635./

Archivo de Indias, 152-2-20. Indiferente General 2536.

Document No. 62.

FRANCISCO NUÑEZ MELIAN AAN DE KROON, CARACAS, 15 JULI 1635.

†

Señor

(p. 1.) En 8 de junio escriui a vuestra magestad respondiendo a la real çedula que rreçebi — — vn dia antes — — tocante a la façion de Curaçao, cuyo despacho hize por la uia de Puerto Rico y Santo Domingo, en que rreferi el cuydado con que quedaba para darle entero cumplimiento y asi lo e echo. Dije tanbien que antes de rresiuirla auia despachado vna piragua a la ysla de Curaçao, temiendo la tardança de otra que antes auia ydo. Esta, que fue a cargo de Domingo Antonio, cabo de esquadra de la plataforma, llego a la dicha ysla.

Entro en ella y, sigun rrefiere, llego a uista de la fortificazion de el enemigo, como mas bien se entendera de su declaraçion que rremito con esta. Y por hallar al dicho enemigo muy rrecatado — — que asi lo a estado despues que le prendimos aquel flamenco que con su declaraçion rremiti a España — —, no le fue pusible — — avnque lo procuro — — auer otro a las manos, porque ni avn a los indios dejan alargarse de las fortificaziones. Con todo prendio vn yndio Curaçao de los que en su prinçipio se quedaron con el enemigo. A este se le a tomado su declaraçion con interpete muy ladino — — avnque el que declaro no es muy boçal — —. Esta declaraçion y la del dicho cauo de esquadra son las que rremito a vuestra magestad con esta, para que de ellas se entienda el estado de aquello, y el atrebimiento de este cosario que nunca juzgue le tubiera tan grande, por muchas rraçones. Pero fiados en el buen pasaje que de nuestra parte se les suele haçer despues de rrendidos, se atreben a mas de lo que pueden.

Otra piragua tengo oy en aquella ysla, que despache en tres de este a cargo del ayudante de sargento mayor, que hara toda la diligençia pusible por traer algun flamenco, que lo desseo mucho para la mayor noticia que abemos menester; y tanbien procuraran rreconoçer la fortificazion, que sigun lo que rrefiere este indio solo an añadido vn rramal de trinchera de tierra pisada que sigue
(p. 2.) desde la punta y fuerte de la mar para dentro, todo / lo que diçe la entrada de el puerto, que a lo que señalo el indio seran quatroçientos pasos.

Bueluo a rremitir en esta ocasion la declaraçion de Juan Matheo sobre la disposiçion de la ysla, sus puertos y caletas y lo demas que de ella se deue sauer para la eleçion de lo que mas importare; y con ella ba otra del Capitan Pedro de Llouera, muy entendido en el arte de la mar y platico de algunos de los dichos puertos y caletas. Aprueba y rratifica por çierta la declaraçion del dicho Juan Matheo y por lo que yo me e ynformado asi de indios Curaçaos como de otras personas, el puerto mas aproposito para echar nuestra gente es el de Sancta Barbara, que dista de el de Sancta Ana — — que ocupa el enemigo — — dos leguas, y son de tierra llana y bien dispuesta a poder marchar con la artilleria de batir, y se

allara mucha comodidad de batirles con façilidad la fortificazion que tienen dentro del puerto, que es la que por declaraçion del olandes se abra entendido, y por las de los indios, en que se a rreconoçido ser de poco fundamento, y que con façilidad se arrasara; con lo qual, quando se rretire a la de la mar — — que es donde a puesto su mayor fuerça — — se le inposibilitara de manera que no tarde mucho en balerse de pedir, como e dicho, buena guerra, de que — — biendose apretados — — se balen; y si entendiesen la auian de tener al passo que mereçen sus atrebimientos no se pusieran a tan manifiesto peligro.

Tanbien me e ynformado de estos indios Curaçaos y diçen que ay agua en el puerto de Sancta Barbara, en parte que de ella se podra baler nuestra gente. Sobre este punto quedo haçiendo diligençia para verificar lo mas çierto de el.

De todo e dado auisso a los gouernadores de Cumana y Margarita y lo mismo a Puerto Rico, Santo Domingo y Cartaxena. Y a los de Cumana y Margarita e adbertido la dificultad que ay de pasar de este puerto a aquel la gente, y lo demas que tengo prebenido; y supuesto que para yr a la façion de fuerça se a de pasar por esta costa y puerto, por ser esso lo que se deue haçer, y que para mejor açierto conbiene que de passada tomaran lo que aqui esta prebenido, con que se escusaran eçesiuos costos y dilaçion, sin otras muchas incomodidades. Y no menos dificultad tiene lo que sea de socorrer de Santo Domingo, que lo de Cartaxena. Eso tengo por inposible, por hallarse aquel puerto tan a sotabento. Sin enbargo, no faltando a lo que vuestra magestad tiene hordenado, se dispondra como mas combenga, llebando la mira a que se consiga el intento. Y de todo rremito a Cumana la rraçon para que la persona a cuyo cargo biniere la armada, quede enterado en todo. Y le ymbiare al dicho puerto de Cumana las personas que e llamado platicos de aquella ysla
(p. 3.) y sus puertos, que de mas de Don Lope de / Morla y el Bicario Carmona, lo es mucho mas Juan Matheo, mayordomo que alli fue muchos años, y todos los indios Curaçaos que e mandado rrecojer a esta ciudad, gente de buena rraçon y que la sabran muy bien dar de todo lo indibidual de la dicha ysla.

Harto siento la dilaçion en esta façion, pues segun la declaraçion de este indio y la del cabo de esquadra oy se hallan con menos de doçientos hombres y solos dos nauios que le binieron de socorro con bastimentos, y llegaron alli a veinte y çinco de junio; y a veinte y ocho salieron para Olanda ocho nauios — — incluso la capitana que trajeron al prinçipio — —, cargados de palo, como lo rrefiere el indio, que es el interes de que se aprouechan y la causa de detenerse alli, aunque le cortan legua y media de la mar; porque de sal no tienen ni an podido beneficiar alguna porque no cuaja en aquella salina, avnque para ello an hecho diligençia.

Yo la voy continuando en procurar sauer lo que el enemigo ba haçiendo alli, y de lo que mas se alcançare a sauer yre dando quenta a vuestra magestad, cuya real persona guarde Dios infinitos años, como lo a menester la cristiandad.

Caracas a 15 de jullio de 1635 años.

Francisco Nuñez Melian (Rubricado)./....

Archivo de Indias, 54-4-31, St° D° 1860, H 7.

Bijlage.

Verklaringen, door Domingo Antonio en Francisco afgelegd te Caracas, 12—13 Juli 1635.

†

(p. 1.) Auto para las declaraziones del reconocimiento que aora se a hecho de la ysla de Curasao y el estado del olandes.

En la ciudad de Santiago de Leon de Caracas, de la gobernaçion de Benecuela, Tierra Firme de las Yndias, del Mar Oceano, en doçe dias del mes de jullio de mill y seyscientos y treinta y cinco años, el señor Francisco Nuñez Melian, gobernador y capitan jeneral desta probinçia por el rrey nuestro señor, dixo:

Que a esta ora, que seran las nuebe de la noche, poco mas o menos, a llegado a esta çiudad el Cauo de Esquadra Domingo Antonio, a quien su merced despacho en

compañia de Jacinto de Amaya al rreconoçimiento de la ysla de Curaçao, y ssi el enemigo olandes esta todabia en ella, y con que prebençiones y fortificaçiones, sobre que sse les dio horden e ynstruçion de lo que habia de haçer y ejecutar.

Y para sauer la rresulta dello y el sucesso que a tenido en la execuçion de las hordenes que llebo, mandaua y mando que el dicho Cauo de Esquadra Domingo Antonio, con juramento que ante todas cossas haga, declare todo lo que en esto ay y passa, con distinçion y claridad; y ansi mismo declaren las demas personas que fueron en su compañia; y todo se ponga con los autos para que con su bista se probea y disponga lo que mas combenga al serbizio de su magestad y en ejecuçion de su rreal çedula; y por este su auto asi lo probeyo, mando e firmo.

Francisco Nuñez Melian.

Ante mi, Don Pedro Nauarro Villauizencio, escribano.

Declarazion del cauo de esquadra.

En la dicha ciudad de Santiago de Leon, luego yncontinente, en los dichos doçe dias del mes de jullio del dicho año de seiscientos y treinta y cinco años, su merçed del dicho Señor Francisco Nuñez Melian, gobernador y capitan jeneral desta probinçia, hiço pareçer ante ssi a Domingo Antonio, cauo de esquadra de la plataforma del puerto de la Guayra, del qual fue thomado e rreciuido juramento a Dios y a
(p. 2.) una / cruz en forma de derecho; y abiendolo fecho cumplidamente prometio de decir berdad, y siendo preguntado por el auto desta dicha parte dijo:

Declaraçion.

Que en execuçion y cumplimiento de la horden e ynstruçion que por su merçed le fue dada, se enbarco en el puerto de la Guayra desta ciudad, en compañia de Jacinto de Amaya en una piragua, con la prebençion, bogas, bastimentos y demas pertrechos necessarios, y fueron nabegando en seguimiento de su biaxe hasta el puerto que llaman Parabachoa, y de alli fue al pueblo que llaman del rrio del Tocuyo, del qual saco tres yndios curaçaos, y con ellos se vino al dicho puerto de Parabachoa, donde, abiendosse rreformado de lo que les faltaba, se hicieron a la bela y atrabessaron para la dicho ysla de Curaçao, nabegando la buelta del norte.

Y llegaron a la isla Nicola, que esta a barlobento de la dicha de Curaçao, y alli estubo un dia, hasta que fue noche y luego salieron en seguimiento de su biaxe; y llego a bista del puerto que llaman de Moros, y de alli fueron barrajando la costa de la dicha ysla de Curaçao; y como a las ocho o nuebe de la noche passaron con su piragua a bista del puerto de Santa Ana, y llegaron a un puertecillo que esta a sotabento del puerto dicho de Santa Ana media legua, poco mas o menos, el qual se llama Maniguacoa; y alli bararon y escondieron la piragua en un manglar, y se estubieron alli ocultos hasta que bino el dia.

Y aquella hora envio este que declara al yndio Juan Galera y a otro su compañero, llamado Jeronimo de Abila, de los Curaçaos que llebaba consigo, a que desde un cerro que esta en la misma punta de Maniguacoa bijiasen si abia naos en el puerto de Santa Ana o podian ber las fortificaçiones; y dentro de dos oras bolbieron los
(p. 3.) dichos dos yndios al paraje / donde este declarante estaua y le dijeron que abian visto en la baia del dicho puerto de Santa Ana dos naos surtas, y que dibissaban los fuertes.

Dos naos surtas en el puerto de Santa Ana en Curazao.

Y luego este que declara y el dicho Jaçinto de Amaya y ocho yndios atrabesaron por el paraje que llaman el Mal Pais de la dicha ysla de Curaçao, hasta llegar al sitio del pueblo de la Açension, y alli allaron a un yndio Curaçao que estaua con su mujer y una hija en un rrancho, y hera de los que sse habian quedado alli quando el dicho enemigo entro en la dicha ysla, el qual dicho yndio se llama Francisco; y lo cojieron. Con el qual se bolbieron al puerto de Maniguacoa, donde abian dejado la dicha piragua.

Y de alli este declarante, como a las tres o quatro de la tarde, fue ha haçer bigia y rreconoçer lo que abia por la falda del cerro que lleba dicho, y el dicho Jaçinto de Amaya fue por otra parte.

Y este declarante rreconocio y bio que estaban en la dicha baia las dichas dos naos, de las quales yban bateles a tierra; y bio que en la punta del dicho puerto de Santa Ana estaba una fuerça, en la qual rreconoçio

Que en vna fuerza que tiene el enemigo

en el puerto de Santa Ana ay 14 pieças de artilleria.

y conto que abia catorçe piezas de artilleria, en lo qual se çertifico bien, porque estaua un quarto de legua poco mas o menos del dicho fuerte, y no sse certifica si eran de fierro o bronçe las dichas piezas.

El qual dicho fuerte es a modo de plataforma, y desde alli ba un rramal de trinchera hacia la cassa y fuerça de dentro, donde diçen que esta el fosso de agua, en la qual le parezio abia como modo de contra muralla de palos, que por estar apartada no se determina a dezir el altor y forma della; pero bio mui bien que abia una cassa alta y grande en medio della, que blanqueaba mucho. Y luego se bolbieron a juntar en el dicho puesto de Maniguacoa y el dicho Jaçinto de Amaya le dijo que tambien abia
(p. 4.) rreconoçido algo desto. / Y no bieron la jente que podia haber en las dichas fuerças, por que ssolo rreconocieron la que andaba en los dichos batelellos, y aunque hiçieron muchas delijencias para prender un olandes de ninguna manera pudieron, porque no lo allaron.

Con lo qual salieron de la dicha isla con la dicha su piragua, y atrabesaron a la Tierra Firme, y fueron a dar a el puerto de Cumarebo — — que esta a barlobento de la çiudad de Coro siete leguas — — de donde a benido por tierra a dar quenta de todo a su merçed; y trae en su compañia al dicho yndio Juan Galera, y ansimismo al yndio Françisco que cojieron en la dicha isla, y el dicho Jaçinto de Amaya quedo para benirse en la dicha piragua: ....

(p. 5.) .... e rratifico, siendole leyda esta declaraçion, y declaro ser de hedad / de veynte i çinco años, poco mas o menos; y firmolo su merçed del dicho señor gobernador; y no firmo el dicho cabo de esquadra porque dijo no sauer escriuir.

Francisco Nuñez Melian.

Ante mi, Don Pedro Nabarro Billabizençio, escriuano.

Declaracion del yndio nombrado Françisco.

En la dicha çiudad de Santiago de Leon de Caracas en treze dias del mes de jullio de mill y seisçientos y treinta y çinco años, su merçed del dicho señor gobernador y capitan jeneral

desta probinzia en prosecuçion destas delijençias, hiço pareçer ante ssi al yndio nombrado Françisco, que cojio y trujo presso de la isla de Curaçao el Cauo de Esquadra
(p. 6.) Domingo Antonio.../...

..este que declara es de los que quedaron en la dicha isla quando el dicho enemigo la coxio, y se quedo entre otros que el dicho enemigo mando quedar, porque dijeron que sse quedaban en su tierra por su gusto...

Que ay en Curazao 15 yndios.

....ay y quedan en la dicha ysla quinçe yndios barones, sin sus mujeres y familias, los quales asisten y biben media legua de donde estan las fuerças de los olandesses y la baya del puerto de Santa Ana; que alli an hecho sus cassas y bibienda, y se entretienen en matar el ganado que sse come, que el matarlo es de tres en tres dias que matan seis rresses bacunas y dos carneros, y en quartos la lleban a cassa del maesse de campo, el qual haçe partiçion alli para las naos y demas jente que tienen....

No rrodean ni pastorean el dicho ganado porque se a rretirado a los montes y para matarlo oy es menester salir con la luna y de madrugada a desjarretarlo.

Entretenimientos de los olandesses en Curazao.

....estan y tienen su asistençia y entretenimiento los soldados en la fuerça de la punta del puerto de Santa Ana, donde esta el jeneral, y en la cassa del maesse de campo; y los marineros cortan palo de brasil
(p. 7.) para los nauios....

Trincheras.

....los soldados en la fuerça de la punta donde asiste el jeneral y en la cassa del maesse de campo.... ban haçiendo de barro una trinchera con tapiales y pissado el barro del altor de un hombre, que empieça desde la fuerça de la punta la tierra adentro de la isla azia la cassa del maesse de campo, todo lo que diçe la entrada del puerto hasta una lagunilla; y tendran hecho del dicho barro un gran trecho — — que segun señalo seran quatroçientos passos — —....

....en esta trinchera y tapia de barro que haora han hecho de nuebo los dichos enemigos.... aun no an

Artilleria que se descargo de vna nao.

plantado artilleria; que solo bio que de un nauio que llamaban capitana desenbarcaron y echaron en tierra dos doçenas de piezas de artilleria, algunas de bronçe y otras de fierro, porque conoçe mui bien lo que es uno y otro; la qual dicha artilleria bio el declarante que la hecharon en la playa y alli la tenian ....

.... en la fuerca de la punta o en la cassa del maesse de campo .... no tienen hecho mas de lo que hiçieron luego que llegaron ....

(p. 8.) .... en la fuerça / de la punta del puerto de Santa Ana y en alguna parte de la trinchera de barro de quatroçientos passos, que tiene declarado, estan puestas y plantadas treinta y quatro piezas en sus carretones y las tienen puestas a punto. Y en la cassa del maesse de campo, donde esta el fosso de agua y la herreria, estan puestas en sus curenas ocho piezas, no mui grandes y son de bronçe; y las otras de la punta son algunas de bronçe y algunas de fierro, y todas estas piezas son sin las dos doçenas que se desenbarcaron de la capitana ....

Que estan plantadas en la trinchera 34 pieças de artilleria.

Mas artilleria.

.... los dichos olandesses tienen .... mosquetes y arcabuçes, pistolas y espadas, y alfanjes; y no bio otras (armas) ....

Mosquetes y otras armas.

.... le pareze que abra ducientos hombres soldados, en cada fuerça ciento.

200 soldados.

.... En toda la isla no tienen hecho otros ningunas fortificaciones mas que las que lleba dichas, y que en el puerto de Santa Barbara ponen todos los dias quatro hombres de centinela en un çerrillo que alli esta; y no tienen mas barracas ni sabe que horden tienen las dichas centinelas ....

Centinelas.

(p. 9.) .... a lo que sse quiere acordar — — despues que fue presso el olandes — — entraron siete nauios, los quales se pussieron a cargar de palo de brasil; y estos salieron de la dicha isla abra diez y siete dias y no llebaron otro

carga; y con ellas se fue tambien cargado el nauio que llamaban capitana, que por todos fueron ocho; y estos quando llegaron no desenbacaron nada, sino al tiempo de irse dieron algunas comidas....

....el declarante bio que sse pussieron a beneficiar en el Rincon que llaman del puerto de Santa Ana una salina, y no salieron con ello; y no pudo cuaxar; y assi no auian cargado sal ninguna....

....dizen los dichos olandesses entre todos que por lo que estan en la dicha ysla es por el palo de brasil y que hasta que no lo ayan acauado y consumido no la an de dejar ni desamparar....

....uno o dos dias antes que salieran los dichos nauios llegaron al puerto de Santa Ana dos nauios, el uno
(p. 10.) grande y el otro / menor, y los marineros que saltaron en tierra dijeron que benian desde Olanda a traer bastimentos a aquella ysla; y este que declara bio yr desenbarcando algunos y alli quedauan surtos los dichos nauios; y parezia que traian poca jente; y tambien dezian que aguardaban otros nauios de sus tierras con bastimentos, y otros del brasil para cargar palo....

Bastimentos que les fueron de Olanda.

....en la baya del puerto de Santa Ana, junto al fuerte y cassa del maesse de campo, estan y tienen los dichos olandesses dos montones grandes del dicho palo de brasil; y el que aora cortan es una legua de la baya y lo traen de poco tiempo a esta parte en cauallos y yeguas de los que abia en la dicha ysla....

....los dichos olandeses....no an cojido mas de vn barquillo pequeño, mucho tiempo a, el qual cojieron en la Tortuga; y no an hecho ninguna lancha ni otro bajel ni an cortado madera ninguna para ello....

....vn hombre que llamaban Diego de los Reyes, piloto mayor, que aora se ffue a Olanda en estos nabios, dixo que en aquella ysla abia oro; y algunos dias cauaron en vn sitio que llaman del Chinchorro, pero no sacaron ni descubrieron ninguno, y asi dexaron esto.

(p. 11.) Preguntado si ay algunos españoles, negros o mulatos, entre los dichos olandesses, dijo que no bio mas de vn hombre español portuges, pero que no saue como se llama, ni donde lo cojieron....

Fuele preguntado si sauen los dichos olandesses o sse comunica entre ellos que an de yr a hecharlos de aquella isla, dijo que entre ellos parezia que tenian miedo de que abian de yr nabios y piraguas a hecharlos de alli, pero que no se comunicaua desto cossa cierta....

Preguntado si supieron o entendieron los dichos olandesses como o de que manera fue presso el dicho olandes, que trujo a esta costa el caçique Don Pedro Hortiz, dixo que quando hecharon menos al dicho olandes los dichos enemigos, prendieron en prision de cadena y grillos al yndio Agustin y al otro llamado Andres Huan y a su padre Alonso Cabuqui, y a todos estos y a este declarante y a otro yndio llamado Pablo, les dieron tormento para que confessaran que passaje abia llegado alli, y como abia sido la prision del dicho olandes; y como los apretaron tanto, los dichos Agustin y Andres Lan confessaron que el dicho Don Pedro Hortiz abia ydo en una canoa a la dicha isla, y presso al dicho olandes, y traidolo a Tierra Firme; y luego estropearon al dicho Andres Lan y lo tienen preso, y al dicho Agustin y Alonso Cabuqui; y dizen que no los an de largar. Y a este declarante lo largaron por que era biexo, y no sauia nada de la dicha canoa, y asta que supieron lo que abia sido del dicho olandes tubieron algun alboroto....

(p. 12.) ....los dichos olandesses no tienen hecho conucos — — de mayzo yuca — — algunos, porque su ssustento y comidas son los que les traen de Olanda....

Fuele preguntado si los dichos olandesses tienen algunas mujeres yndias, u otro jenero, en las dichas fuerças y partes que asisten, y si de sus tierras an traydo algunas, dixo que no an traydo mujer ninguna ni ay en la dicha isla mas de las yndias mujeres, he ijas de los yndios que tiene declarado....

Fuele preguntado si en el tiempo que an tenido preso al dicho Agustin y a los demas, los dichos olandesses los ocupaban en algun trabaxo o les hacian mas molestias, dijo que al yndio Agustin le ocuparon — — quando lo tenian presso — — en que hiciesse cinco o seis dias en el puerto de Santa Maria candeladas y se dezia que las mandaban haçer porque biniessen a la ysla, viendolas, los yndios que estaban Curaçaos en la costa de Tierra Firme, porque el dicho Agustin confesso a los dichos olandesses

en los tormentos que le dieron que el conzierto que tenian hecho entre unos y otros yndios hera que en biendo candeladas en la isla fuessen a ella con la canoa, por que era señal que se abia ydo el dicho olandes; pero no fueron ningunos....

....los dichos olandesses le ocupaban — — al que declara — — en ser baquero, y quando llego el Cauo de Esquadra Domingo Antonio le abian dado liçencia para yr a olgarse; y le mandaron que buscara y cojiera vnos
(p. 13.) pajaros que llaman / piriquitos; y el dia que tenia cojidos algunos y para benirse donde estauan los dichos olandeses, estando en el puerto de la Açension, llegaron el dicho Cauo de Esquadra Domingo Antonio y Jaçinto de Amaya y el dicho Juan Galera y otros yndios y lo prendieron, y enbarcaron en la piragua que se huian y lo an traido presso a esta çiudad....

Archivo de Indias, 54-4-31, St° D° 1869, I d H 9.

Document No. 63.

FRANCISCO NUÑEZ MELIAN AAN DE KROON, CARACAS, 19 OCTOBER 1635.

†

(p. 1.) Señor

Con la mayor diligençia que me a sido posible, e ydo dando quenta a vuestra magestad en todas ocasiones de lo que se a sauido y entendido sobre el estado del olandes en Curaçao, cuyos rreconoçimientos y diligençias se an hecho con mucho cuydado, como se entendera de los autos hechos en ellas, de que ya e rremitido testimonios, y de nuebo rremito en esta ocasion; y por que en mi vltima de doze de septiembre dije que no çesaria en procurar e ynquerir las mas çiertas notiçias que pudiesse, de lo que alli haze el olandes, su entretenimiento y disinios, despache en 14 del dicho otra piragua con buena

prebençion de gente y lo demas, a cargo de Jacinto de Amaya, soldado platico de aquella ysla, y que ya a hecho otros rreconoçimientos.

En ella llego alli a primero de este mes de otubre, y entrando por el puerto de Sancta Maria, que esta a sotabento de el que ocupa el enemigo, hizo tan bien la diligençia que rreconoçio a su saluo las fortificaçiones y nauios que auia, con atençion, y trajo presos dos indios Curaçaos, de los que alli tiene el olandes en su seruiçio, y que de buena gana se quedaron con el desde su prinçipio. Que para que vuestra magestad mas bien pueda entender el efecto de este rreconoçimiento y estado que aquello tiene, rremito con esta testimonio de las declaraçiones de el dicho Jacinto de Amaya y de los dos indios que trajo presos.

Quando por muchas causas y rraçones tan fuertes como verdaderas, se deuia esperar la rretirada de aquel enemigo para ebadirse de el castigo que mereçe y le amenaça, le bemos proseguir en sus fortificaçiones sin rreparar que aquella ysla tiene muchos puertos capazes y bien dispuestos para entrar por ellos con mucha siguridad, y la campaña acomodada para todo, y sus fuerças sujetas a superiores padrastros; y que para echarlos de alli no tenemos neçesidad de acometerlos por el puerto que oy fortifican — — ezeto con algun dibertimiento — —, bengo a entender la quenta que se haçe y es que si llegare el castigo y en el rreconoçiese mayores fuerças que las suyas, se querra baler de los buenos pasajes que siempre
(p. 2.) an tenido o de ponerse en huyda, por ser / el puerto muy aproposito para salir a qualquiera ora de la noche con sus nauios. Y en el inter van prosiguiendo la granjeria de el palo brasil que cortan — — que otra no tienen ni se les conoçe — —.

Esto, señor, es pensamiento de mi corto yngenio, porque considero su mucho atrebimiento y poca siguridad, pues no tiene ninguna mientras no fortifica todos los puertos de la ysla, y eso no lo puede hacer, por que abria menester mucho para ello, y el prouecho que la ysla les puede dar es tan tenuo, como ya se a rreconocido.

Y en quanto a las fortificaçiones y demas preuençion de el dicho enemigo, siempre las e juzgado de menos ymportancia que las ponderan los que las an rrecono-

çido; y la poca gente que tiene se saue que estan de muy mala gana, asi por la sequedad de la tierra y mucho trauajo, como por la limitada rraçion de que continuamente se sustentan, sin aspirar a otro interes que al corto sueldo que ganan, y ese se les a de pagar de buelta en su tierra. Y a estas se llegan otras muchas rraçones que abonan las que siempre e dado de que no se puede perpetuar alli menos que a muy grandisima costa y no pequeño rriesgo.

Las quatro vrcas que vltimamente se rreconoçieron en el dicho puerto de Sancta Ana y dizen los indios auia ocho dias que llegaron alli, pueden ser las mismas que llegaron a la punta de Araya en diez y nuebe de septiembre, donde echaron seteçientas personas de las que el olandes desalojo de la tierra de Pernanbuco, auiendose apoderado de las fuerças de el cauo de San Agustin y de el Real de el Arrayal, como lo rrefiere el Capitan Martin Muñoz, que con ochenta hombres, soldados castellanos y portugueses, llego a este puerto de el de Cumana, a quien se ba socorriendo de el bastimento neçessario en el inter que llega la orden de vuestra magestad para la facçion de Curaçao, que para su mejor efecto seria muy aproposito gozar esta buena ocasion, asi en el numero de gente como de su buena diçiplina, por que la mayor parte son soldados biejos y que muestran el desseo que tienen de boluer por las armas de vuestra magestad, quien se servira de mandar sobre todo lo que mas fuere seruido, que yo siempre estare con la bijilançia y cuydado que se rrequiere y de todo lo que mas se alcançare a sauer yre dando quenta a vuestra magestad, cuya rreal persona guarde Dios muchisimos años para amparo de nuestra sancta fee catolica y asombro de sus enemigos.

Caracas, a 19 de ottubre de 1635 años.

Francisco Nuñez Melian (Rubricado). . . . / . . .

Archivo de Indias, 54-4-31, Sl° D° 209, H 13.

Bijlage A.

Verkenning van het eiland Curaçao, October 1635.

†

(F. 1.) .... Despuez de aver hecho muchas diligençias para el rreconosimiento de la dicha isla y sauer con que fuerças o disinios se halla el enemigo olandes en ella, despacho Francisco Nuñez Melian, gouernador y capitan general de la prouincia de Benezuela, a Jacinto de Amaia, soldado de satisfaçion y platico de aquella isla, para efecto de hazer los dichos rreconosimientos; el qual en primero de este mes de otubre entro en ella, por un puerto nombrado Santa Maria, que esta a sotabento de el de Santa Ana, que es el prinçipal donde el enemigo tiene sus fortificaçiones.

Y rreconosio que estauan en el dicho puerto surtas quatro vrcas grandes con sus bateles, en vna de las quales bio nuebe pieças de artilleria abocadas y rreconosio que a el amaneser rrompieron el nonbre en la fuerça que el enemigo tiene hecha, a la boca en la punta del puerto, con vn mosquetaço y tocando caxa de guerra y clarin; y que despues avian hecho lo mismo de la fuerça de dentro; y que el enemigo esta algo mas fortificado que quando se an fecho los otros rreconosimientos, por que an hecho en la dicha punta vna plataforma que viene a serrar con el rramal de trinchera que corre desde la fuerça en rresguardo de la mar, y que la dicha plataforma es de terraplen negro y de la misma calidad y altor de la trinchera; y que en la plaçuela que haçe entre la dicha fuerza y plataforma tiene hecho agora de nueuo dos casas grandes, cubiertas de teja y tapias de tierra y piedra; y que en la plataforma no tienen artilleria, pero que solo en la fuerça y trincheras rreconosio veinte y tres piezas de dicha artilleria que conto, y que toda la dicha obra de la fuerça es de cal y ladrillo.

Y que despuez que ubieron rronpido el nombre en la fuerça, salieron della veinte y nuebe honbres, que se pusieron a trauajar todos en carpinteria, en dos quadrillas, diez y seis a haçer vna lancha y trese a hazer

cureñas; y que en toda la gente que vio en la dicha fuerça y plataforma y casas de la punta conto hasta ochenta honbres, y que no pudo ber mas; y que en la fuerça de dentro no pudo rreconoser nada, por que seria descubierto; y que auia en la bahia sinco lanchuelas mui pequeñas.

Assi mesmo declara auer rreconosido que vna legua poco mas o menos del puerto de Santa Ana, en vn puerto que llaman Maniguacoa, se puede echar gente y artilleria y traerla a vn padrastro de çerro que es superior a las naos y fuerça del enemigo, y esta tan sercano que no ai mas de la boca del puerto en medio; y que abra como treçientos pasos de longitud, y que por alli se puede echar toda la gente y artilleria con mucha seguridad.

Assimismo declara que en la banda de barlouento del
(p. 2.) dicho puerto / de Santa Ana ay vn zerro mui superior, que dibisa toda la baia de la banda de dentro y la dicha fuerca de la punta, trincheras y plataformas, de donde se les puede ofender, porque abra de longitud desde el dicho cerro a la dicha fortificaçion como treçientos pasos; y que para esta parte se a de echar la artilleria y gente en vn puerto llamado de Sardina, donde pueden llegar naos, que esta del dicho cerro que sirue de padrastro poco mas de legua y media; que entre el dicho çerro y puerto es canpaña linpia y llana ezepto algunos serrillos bajos de mui poca consideraçion que no haran ynpedimento.

Despuez de hecho este rreconosimiento el dicho Jacinto de Amaia y los ssoldados que consigo lleuo, prendieron quatro yndios de los que se auian quedado con el dicho olandes en la dicha isla, que acaso andaban por ella, de los quales se les huuieron dos y los otros dos trujeron ante el dicho governador y capitan general.

Los yndios declaran que el enemigo trata de cortar palo de brazil y que diçe que se a de estar alli dos años, y que tienen en la boca de el puerto eçhada vna cadena de hierro. Esto es lo que hasta oy se a podido rreconoser y ssauer de este enemigo.

Y que no a podido sacar sal aunque a hecho mucha diligençia para ello./ ....

Archivo de Indias, 54-4-31, Stº Dº 209, H 16.

Bijlage B.

Verklaring, door Juan Mateos afgelegd te Caracas, 19 October 1635.

(p. 13.)

Declarazion de Juan Mateos.

.... En la dicha ciudad de Santiago de Leon de Caracas de la gouernazion de Benezuela, en dies y nuebe dias del mes de otubre de mil y seiscientos y treynta y cinco años, su merced del señor gouernador y capitan general desta dicha prouincia, en prosecuçion destas deligencias, hizo parezer ante si a vno de los yndios que trujo presos Jasinto de Amaya de la ysla de Curaçao, el qual dijo llamarse Juan Mateos; y por ser ladino se tomo y rrezibio juramente del, y abiendolo fecho cunplidamente a Dios y a una cruz, en forma de derecho, prometio de dezir berdad y su merced le boluio a encargar que la dijese, por lo qual le fueron fechas las preguntas y rrepreguntas ....

.... dijo que como natural que es de la dicha ysla de Curaçao, estaba alli quando el dicho enemigo olandes la coxio, el qual le mando que se quedase con otros sus conpañeros; y alli se a estado con ellos — — que por todos son catorçe y sus mugeres y familias — — hasta que el dicho Jasinto de Amaya y los soldados que con el fueron lo cojieron ....

.... a vna legua, poco mas o menos, apartado de la fuerça que los dichos enemigos tienen fecho dentro del puerto de la baya de Santana, tienen echas sus casas los dichos yndios, y alli biben y se entretienen en matar ganado bacuno y obejuno y cabras para los dichos olandeses; y que cada tres dias solian matar seis rreses y dos carneros y cabras, pero que aora no matan mas de dos rreses, dos carneros y una cabra, por que comen carne que les an traydo de Flandes en los nauios que an benido; y el ganado que alli matan lo haçen los dichos yndios quartos y lo lleban casa el maese de canpo y alli se haze partizion para todos y no pastorean ni rodean el ganado por que se a alsado a los montes y para dejarretarlo es menester yr muy de madrugada ....

(p. 14.) ....vna semana antes que pren/dieran a este que declara abian llegado al dicho puerto de Santana quatro vrcas grandes, las quales estan alli y trujeron pan y carne y quesos, manteca, bino y aguardiente y pescado y barriles de polbora; y todo lo yban metiendo en la fuerça de la punta del puerto que llaman la casa del general; y dezian que los dichos nabios benian de Olanda....

....el un nabio, que es el mayor, trujo quatro dozenas de honbres y los otros trujeron a dos doçenas, poco mas; y que algunos destos saltaron en tierra con sus arcabuses y se metieron en la fuerça de la punta del puerto de Santana, y no bolbieron a los nabios en toda la semana que este que declara estubo alli y quien quedaban en ellos eran manineros....

....en la dicha fuerça de la punta del puerto, donde esta el jeneral.... le pareze que ay muchos [soldados], pero que no los pudo contar por que quando prendieron a este que declara los soldados que fueron con el dicho Jasinto de Amaya, abia quince dias que los dichos enemigos abian soltado a este que declara de vna prision en que lo tenian ocho meses abia, por que sospechaban que era espia este que declara, con vn yndio Miguel —— que abia llegado alli de la ysla de Buynare ——; y a este que declara le daban tormento y le quemaban los dedos para que dijera si abia ydo el dicho Miguel de Tierra Firme a mirarlos a ellos; y que solo bido que todos los dias en la tarde tocan vna caja y entran veynte y quatro honbres con sus arcabuses a hazer guarda....

Preguntado que tantas piesas de artilleria ay en la dicha fuerça de la boca del puerto, dijo que este que declara no conto las dichas piesas, que solo bido que heran grandes; y que le parezieron las seis de bronçe y las tienen puestas en la dicha fuerça y en la trinchera, y que los dichos enemigos dizen que las tienen alli para matar a los españoles y que el general dezia que todos los que fueran abian de mortir alli....

Fuele preguntado que tantos soldados tiene la fuerca de dentro del pueblo de Santana, donde llaman la casa del maese de canpo, y que tantas piesas de artilleria, dijo que no conto los soldados pero que le parezian muchos; y que quando lo tenian alli presso bia que todos los dias al ponerse el sol entraban de guarda veynte y

(p. 15.) quatro honbres, / tocando vna caja de guerra; y que aora no esta alli el maese de campo, sino uno que llaman su teniente, que es vn soldado que estaba alli de antes; por que el dicho maese de canpo abia dos meses que se fue a Olanda en vna nao que quedo alli sola y cargo de palo de brasil en el puerto de Santa Cruz, que esta a sotabento de Santana ocho leguas; y que la dicha casa del maese de canpo tiene quatro piesas grandes de artilleria puestas en las esquinas de la dicha fuerça y que son de fiero....

....el general y el dicho maese de canpo rriñeron, y el dicho general le mando que se fuera a Flandes; y despues que se fue desia el jeneral que abia de morir alla el dicho maese de canpo....

....en la fuerca de la punta del puerto ay mas jente y soldados que no en la casa del maese de canpo....

....no saue que aya otra ninguna artilleria ni jente en otros puertos ni partes; que solo se deçia que en Santa Barbara abia quatro sentinelas, pero que este que declara no las bio....

Fuele preguntado si los dichos olandeses an sabido que an ydo alli nuestras piraguas y jente, y que an dicho de ello. Dijo que algunas beses los ssintieron y bieron los rrastros, porque a donde este que declara estaba preso venia el maese de canpo y desia que si cojiera las piraguas y la jente los abia de quemar; y que como no saltaban en la boca del puerto donde tenian la fuerza, que a todos los españoles que fueran alli los abian de matar; y que en yendo alla berian quales heran mejores armas; y gritaban mucho quando desian esto; y desia tanbien el dicho maese de canpo que estaban aguardando gente de Olanda para benir a esta dicha ciudad a buscar plata y oro y a cojer los españoles; y que alli tenian vn honbre que se llama Antonio, que abia estado mucho tienpo en esta tierra, y que el se la enseñaria, por que llegarian de noche al puerto de la Guayra y luego bendrian a la çiudad, por que el dicho Antonio sabia muy bien el camino....

Preguntado si despues que cojieron al yndio Francisco Sanches nuestras piraguas, si an hecho los dichos olandeses mas fortificaciones, dijo que en la fuerça de dentro, que llaman del maese de canpo, no an hecho mas obra;

(p. 16.) y que en la fuerça / de la punta de la boca del puerto an hecho como vn corral de trinchera y en medio tierra pisada y piedras, que segun señalo este declarante pareze a modo de plataforma; y que alli an echo dos casas de teja aora nuebas....

....en la fuerça de la punta del puerto trabajan algunos en carpinteria, pero no sabe que obras son, mas de que estan linpiando tablas y haziendo como rruedas de palo, que le pareze que son para poner piessas....

Preguntado si tienen mugeres los dichos olandeses, dijo que no tienen ningunas ni en toda la ysla ay mas que las yndias, mugeres de los dichos curaçaos....

....se an muerto seis de los dichos olandeses desde el dia que llegaron a la dicha ysla hasta que fue preso este que declara....

....el general dijo que es buena tierra y que se an de estar alli, pero que los soldados se quejan y dizen que es mala tierra aquella, por que no ay que comer ni dineros....

....no an senbrado ninguna cosa mas de vnas patillas y melones, por que lo que comen es lo que les traen de sus tierras....

Preguntado si ay mucho palo cortado en la dicha ysla, dijo que en el puerto de Santana ay vn poco, y que legua y media de alli donde llaman el hato, tienen cortado los dichos enemigos vn gran monton del dicho palo; y que vna semana antes que prendieran a este que declara estaban cortando mas palo algunos soldados y marineros de las dichas vrcas; y que lo traen en cauallos al puerto y que en toda la ysla no ay mas palo cortado....

....muchos dias a que los dichos olandeses hazian con tablas y otras cossas para beneficiar la salina del pueblo de Santana y no pudo cuaxar; y asi fueron a vna salina pequeña que esta entre el puerto de Santa Barbara y el de Sardina, y alli sacan la sal que an menester para
(p. 17.) sustentarse; y para sacarla ban / doçe soldados olandeses, algunos con sus arcabuses, y lleban dos y tres cauallos y en ellos traen la dicha sal que an de comer a las fuerças; y en toda la ysla no ay otra salina, porque avnque en el puerto de San Juan ay vna es muy pequeña, y della no sacan ninguna sal....

Preguntado si los dichos nauios que an llegado a la

dicha ysla an dejado soldados, dixo que no lo bio por que estaba preso ....

.... no an hallado (oro) ninguno, pero que muchos dias a que vn portuguez que llamaban minero haçia muchos joyos por la ysla, diziendo que buscaua oro y no hallo nunca ninguno ....

Preguntado si de las vrcas que alli estan aora, o de las que an llegado, salen a rrobar otros baxeles v a correr los puertos de la ysla, dijo que los nabios nunca salen a lo que se le pregunta sino que cargan de palo y se ban a Olanda; y no a bisto que ayan echo alguna presa; que solo a visto que todas las semanas sale una lancha grande que alli tienen los dichos enemigos con doçe soldados y los marineros, y rrecorre los puertos y puntas de la dicha ysla de vna banda y otra del dicho puerto de Santana y luego se buelven a el ....

.... los dichos olandeses estan en el trauaxo del corte del palo quinçe dias, y otras bezes estan beynte dias y halla duermen sin bolber a dormir a las fuerças ni a las naos ni a otra cosa, porque ellos lleban de comer y sustento, y hasta que dejan cortado vn gran monton del dicho palo no buelben; y quando ban al dicho corte lleban sus arcabuses y pistolas y alfanjes ....

.... de .... las quatro urcas que estan surtas en el dicho puerto de Santana, dijo que dos dias antes que prendieran a este que declara, bido que del palo que yban trayando de Hato yba cargando la vrca mayor ....

Preguntado de donde trujeron los dichos enemigos la texa con que cubrieron las dos casas nuebas que aora an hecho, y si tienen cal y ladrillo, dijo que dos nabios grandes que llegaron alli tres meses — — a poco mas — — trujeron mucha teja y ladrillo y cal, los quales dijeron que benian de Olanda; y con aquella texa cubrieron las dichas casas ....

.... las paredes de las dos casas de texa .... son echas de piedra y tierra pisadas con tapiales; y que en los tapiales pisaban quatro flamencos y otros daban la dicha tierra y piedra ....

.... en la casa que llaman del maese de canpo, al rre-
(p. 18.) dedor ay vn foso de agua salobre; y luego muy / serca — — menos de vn tiro de piedra — — esta vn jaguey grande de agua dulçe, y de alli beben; y deste mismo

jaguey ynchan pipas de agua y en bateles las lleban por la baya a la fuerça de la punta del puerto, donde tienen muchas de las dichas pipas llenas de agua....

Preguntado si oyeron decir a los dichos enemigos si temian que abia de benir armada de España a echarlos de alli, dijo que al tienpo que llegaron las dichas dos vrcas — — los dichos tres messes a — —, fue el general a la casa del maese de canpo y dijo alli que de las dichas vrcas desian que dentro de vn año abian de benir nabios de España a echarlos de alli, pero que ellos abian de rreñir mucho, por que no se abian de yr de aquella tierra tan presto....

Fuele preguntado si entre los dichos enemigos ay algunos españoles v negros v jente de otra nazion, dijo que no bio mas de vn portuguez y al dicho español Antonio....

Preguntado si saue que el dicho enemigo tiene puesto alguna cadena de fierro en el puerto para taparlo, dijo que este que declara no la bio pero que selo dijo Miguel el yndio que bino de Buynare que el la abia visto....

Preguntado si los dichos enemigos maltratan o castigan a los yndios, dijo que los dichos olandeses llaman a los dichos yndios yndianos, y los quieren mucho, y les dan pan y bino y otras comidas, y no tienen preso a ningun yndio, porque ya soltaron a Agustin y a otros quatro conpañeros que tenian muy aprisionados....

Todo lo qual que lleua dicho y declarado es la berdad de lo que saue y pasa y se le a preguntado, para el juramento que a fecho, en que se afirmo; y siendole leyda esta declarazion de berbo ad berbun, dijo estar bien escrita y se rratifico en ella.

No firmo por no sauer ni supo dezir su hedad; parezio por su aspeto de treynta y seis años, poco mas o menos, y firmolo su merced del dicho señor gouernador y capitan general.

Francisco Nuñez Melian.

Ante mi, Don Pedro Nabarro Villavizenzio, escriuano....

Archivo de Indias, 54-4-31, St° D° 209, H 15.

Document No. 64.

Verklaring, door Mathias Herman afgelegd te Caracas, 31 Januari 1636.

†

(p. 10.) .... luego que llegaron — — los olandeses a Curazao — — enpezaron a fortificar el fosso de agua y alli se hiço una cassa para el maesse de campo, donde biuio siempre; y ansimismo se hiço una cassa que llamauan la herreria, porque en ella estaua la una fragua en que ttrabajauan dos herreros y un armero. Y que quando este que declara salio de la dicha fortificaçion——que a ttres messes —— la dejo de altor de doçe pies; y que es de faxina y tierra. Y que su primer fundamento sera de treçe a catorçe pies de ancho y arriba acaba de çinco pies de ancho. Y que por fuera alrrededor cae el fosso de agua y por dentro para jugar la mosqueteria tienen sus banquetas. Y tienen su puerta de madera y por la parte de fuera, que rresguarda al fosso, tienen vna estacada de palos hincados y en las puntas tienen puntas de hierro cruçadas para fuera. Y unos palos con ottres estan aferrados con planchas de hierro.

Demas de la qual fortificaçion hiçieron otra en la dicha punta que llaman de Santa Ana; que esta en rresguardo del puerto y boca a barlouento del. La qual es de piedra y barro de cinco puntas y comiença el fundamento de la muralla de diez y ocho pies y arriba en la bateria tendra siete pies de ancho; y en el medio de esta muralla sera de catorçe pies de ancho. Y que el altor de esta fuerza es que dara a los pechos de un hombre ttoda ella, eçeto una de las çinco puntas que mira a la campaña, que es donde esta guardada la poluora, que tendra como nueue pies de alto. Y que esta fuerça de la punta tendra de gueco mas de çiento y çinquenta passos en quadra y que no tenia puerta hecha ninguna, porque como estaua aun baxa la muralla y por ella saltauan para entrar dentro. Y que toda esta obra es hecha — — como lleua dicho — — de barro y piedras sacadas de la costa de la mar, rredondas y
(p. 11.) guixarrenas, sin entrar cal ni ladrillo / ninguno, porque aunque a los prinçipios enpecaron con la poca cal y la-

drillo que trujeron no prosiguieron mas de en una de las frentes, que cae a la mar, con vn ladrillo de ancho por fuera para hacerle aparienzia y tez; y que fue tam poca la dicha cal y ladrillo que aun no tuuieron para acauar de poner cara aun a la mitad de la dicha punta, que es la que mira a la entrada del puerto. Y que no tiene otra obra la dicha fuerça ni della sale trinchera ninguna, pero que mirandola de lexos, como es larga y baxa la muralla, pareçe trinchera.

Y que de las pieças que estan en esta fuerça tienen puestas diez en esta dicha punta, que mira a la entrada del puerto. Y que en el lienço que corre a la entrada del puerto y entrada de la baia tienen puestas ocho pieças de las mas pequeñas; y las çinco restantes tienen puestas que miran a la campaña.

Y dentro de esta fuerça tienen hechas quatro cassas. Que la una llaman la cassa del general, por que biue el en ella, y esta cubierta de una bela, la qual esta puesta sobre tablas que son con las que esta hecho el techo de la cassa, que es tinglado. Y las otras ttres cassas son cubiertas de teja que an traido de Olanda, y la una ttiene las paredes de tablas y esta fundada sobre maderos, y esta sirue de guardar las bituallas. Y las otras dos son las paredes de ladrillo — — que trujeron los dos nauios .... que uinieron de socorro vn año despues — — hecho com barro, y la una de estas es el quartel de los soldados y la ottra es del tiniente a guerra. Y que el quartel de los soldados es mui largo, y para asentar la teja sobre las tablas, que son vnas latas, echaron cal que tambien la truxeron de Olanda los dichos nauios ....

(p. 12.) / .... agora tres messes, quando el declarante salio de las dichas fortificaçiones, abia en ellas quatroçientos y setenta hombres, poco mas o menos, los ueinte y cinco marineros; y todos los demas son soldados de naçion ynglesses, francesses, escorcesses, balones, olandesses y pocos alemanes y de zelanda tambien. Y que los treçientos ombres de estos son soldados diestros y los rrestantes son bissoños y tales que no se an uisto en guerra ninguna. Y que en la asistençia del numero que asiste en cada una de las dichas dos fuerças no ay punto fixo, porque unas veçes asisten muchos en la vna parte y en la ottra, y otras ueces pocos en una y muchos en ottra; y que en el

tiempo que cortauan palo de brassil acudian todos al corte y a traerlo a la baia, eceto catorçe hombres que quedauan de dia en las fuerças, porque de noche dormian todos dentro dellas. Y quando el declarante salio de las dichas fortificaçiones trabajauan todos en la obra de las dichas fuercas en acarrear tierra y haçer barro cada dia quarenta ombres, que se rremudan de ocho a ocho dias, y que entre ellos ay albañilles y carpinteros ....

.... quando salio de las dichas fortificaçiones uio que tenian mucha poluora y balas y cuerda, y se deçia entre los dichos olandesses que tendrian bastimento para nueue messes, y asimismo deçia vn cappitan escorces a los sol-
(p. 13.) dados que de çierto estauan a / guardando diez nauios y mill ombres y que en estos les auian de traer muchos bastimentos y diez y ocho o ueinte lanchas rrasas, que se deçia que era para tomar vna tierra que no esta lejos de Curazao y que tenia una ciudad poblada.

Y preguntandole que diga con uerdad, acordandosse y sin ocultarlo, que tierra o ciudad era la que deçian que querian tomar, dixo que no se comunicaua lo çierto de esto, pero que solo oyo deçir que la ttierra que querian tomar caia al norueste; y que los mill ombres que aguardauan era para sustentar la tierra que assi tomaran, y que quien deçian que les auia dexado una carta y discreçion de la tierra que assi auian de tomar y entrada del puerto, era un mulato llamado Juan Juanes entre ellos, pero se acuerda mui bien que uino por piloto en los quatro nauios que entraron en Curazao, y es prieto y criollo de las Yndias, el qual se fue a Olanda. Pero que no tiene el declarante por cosa çierta la uenida de los dichos nauios ni gente ni el tomar la dicha tierra, porque solo lo deçia el capitan ....

.... el General Balbeque deçia que queria sustentar el estar en aquella ysla y traer muchas naos para que fuera cueua de ladrones, y para salir de alli bien armados con muchos nauios lijeros y fuertes a buscar y tomar los galeones y flotas; por que deçian que saliendo de aquel paraje no serian sentidos. Y los soldados deçian que se holgaran, y auerlo dicho porque estauan de mui mala gana alli. Y que no conoçio otro yntento de los dichos olandeses, aunque generalmente se deçia entre todos que tambien auian de salir a rrobar estas costas ....

.... desde el dia que entraron en Curazao hasta que el
(p. 14.) declarante salio de las fortificaçiones .... auian / sido veinte naos las que an salido despachadas .... para Olanda, cargadas de palo de brassil; porque vuo nueuas que ualia medio florin la libra de palo y que subia y bajaua su ualor. Y que quando salio de las dichas fortificaçiones no quedaua en la baia nauio ninguno, sino solas dos lanchas; pero estauan aguardando dos pataches que auian salido al mar, sin saber para donde ....

.... demas de los dichos dos nauios que lleua declarados, puede auer çinco messes que llegaron alli dos nauios, en los quales uino el capitan escorçes que lleua dicho, el qual trujo çien hombres, soldados de todas las dichas naçiones, y no ttrajeron artilleria ninguna para la dicha ysla; con los quales y con los duçientos y çinquenta que enttra-
(p. 15.) ron la primera vez, y los sesenta que trujeron / los dos nauios, y los ueinte y çinco marineros y ottros que se an quedado, hacen el numero de los dichos quattroçientos y sesenta hombres que asistian en las dichas fortificaçiones. Y no a uisto que aya llegado ottro socorro en todo el dicho tiempo ....

Fuele preguntado si an fortificado ottro paraje o puerto de la isla mas de lo que lleua declarado. Dixo que quando el salio de las fortificaçiones del enemigo — — que a los dichos ttres messes — — no tenian hecho mas fortificaçion en ningun paraje, que solo se deçia entre ellos que auian de fortificar vna yslita pequeña que esta en el puerto de Santa Barbara; pero no auian enpezado a haçer nada, y para esto deçian que aguardauan el rrefresco que tiene declarado, de naos y gente ....

Preguntado si ay entre los dichos olandeses algunos españoles, portuguesses, v de otra naçion, mulatos o negros, y si estan de su uoluntad alli, dixo que no ay mas de un portugues que es judio y cassado en Ambstradam, porque assi lo deçian entre ellos; y que este estaua de su uoluntad y uino con ellos de Olanda. Y que ansimismo ay vn negrito ttambor que uino del Brassil; y no ay otra persona de las que se le preguntan ....

....no an hecho ningun bajel mas de vna lancha grande y mui buena, y que esta tienen alli en la baia; y es tan grande que a su pareçer caben en ella çinquenta hombres ....

.... de Olanda se a traido y trae bizcocho, y ansimismo harina de trigo y de çenteno, de la qual haçen pan fresco, que lo cueçen en la fortificaçion de dentro del fosso del
(p. 16.) agua en un horno que alli tienen / hecho, y lo amassan ellos mismos; y que demas de esto ttienen unos barriles de zeuada quebrada a modo de cuscuz; que no saue quantos. Y tambien ttienen hauas enteras y quebradas em barriles, y que quando el salio de las fortificaçiones auia en ellas duçientos barriles de harina de ttrigo y centeno de a media pipa cada vno. Y tambien tienen arbejas y algun quesso. Y que tambien les an traido y tienen vna buena partida de carne de Olanda y que la comen fresca todos los dias de la dicha ysla; y hordinariamente an muerto en cada un dia siete rresses bacunas y algunos carneros. Y que este socorro que los an traido de Olanda a ssido de seis messes a esta parte, poco menos; porque antes llegauan a passar mui gran nesçessidad y hambre, tanto que comian solo cada uno libra y media de pan cada semana, y agora les dan çinco libras ....

Preguntado por que quenta corre el gasto que se haçe en la dicha ysla desde el dia que se ttomo, dixo que lo que entendio fue que corria el dicho gasto por compañia y por mano de mercaderes el dar dineros, vestidos, y lo demas nesçessario; pero que todo emanaua de los Estados de Olanda que rresiden en Ambstradam ....

.... binen y estan los .... yndios mui çerca de la fortificaçion de dentro del fosso de agua, y que quando se quedaron alli, que se tomo la isla, se quedaron de mui buena gana; pero que oy tomaran estar fuera de alli; y que su entretenimiento es matar el ganado de la carne que se come ....

.... a los prinçipios les hiçieron trabajar en el corte del
(p. 17.) palo de brasil, no dando / les mas paga que un corte de zapatos; y despues les haçen matar el dicho ganado; y que a quattro de los dichos yndios les an dado ttormentos rrigurossos, por que dijessen si sabian que piraguas o gente yua a la isla; y a uno llamado Diego lo arcabucearon. Con lo qual estan mui afligidos y deseossos de salir de entre los dichos olandesses ....

.... no an beneficiado ni hecho ninguna sal, porque aunque se an puesto a ello no quiere quaxar; y que para sustentarse la sacan en el berano de una salinilla pequeña

que esta en el puerto de Santa Barbara, a sotauento, cercana del.

.... el judio que esta alli deçia que auia oro y lo busco, cauando en algunas partes; pero no lo an hallado, ni lo ay; y assi no lo buscan mas....

.... el agua que beuen — — en la fuerça de la punta — — la traen em pipas en bateles por la baia, del fosso de agua de la fortificaçion de denttro, donde llaman cassa del maese de campo; y que es mui buena agua y dulçe. Y que no tienen ninguna enzerrada en la dicha fuerça, porque cada dia traen la que an de beuer y se ua gastando....

.... en el fuerte grande de la punta del puerto tienen puestas nueue bixias; y en el de dentro del foso de agua tienen puestas quattro; y en el puerto de Santa Barbara
(p. 18.) / tienen puestos seis hombres continuos, que duermen debajo de una peña que esta alli. Y que vno de estos hombres esta de dia en un zerro mui alto que alli esta, bixiando; y que no saue que tengan ottras. Y que siempre andan rrodeando y mirando la ysla quatro o seis hombres de a cauallo, los quales no duermen fuera, porque se rrecoxen a dormir a las fortificaçiones. Y que quando los yndios uan a matar ganado los acompañan quatro ombres de a caballo y quattro soldados de a pie, sin armas, aunque los de a cauallo lleuan dos pistolas cada uno y una carabina....

.... an estado con mucho sentimiento y enojo porque los yuan a uissitar ttan amenudo desta costa de Caracas, y de que les ttrujesen su gente; y que agora lo estaran mas, echando de uer la falta del declarante. Y que quando fue presso.... Marin Pitersen estuuieron mas de quinçe dias sin saber del, y con mucho cuidado e ymaxinaçiones de que les auia de susçeder algun daño, y rreçelossos de que fuesse gente a echarlos de alli, hasta que supieron del. Y al cauo de muchos dias sse les quito algo este miedo, y que se deçia entre los dichos olandesses que si coxieran alguna persona de estas costas lo auian de dar tormento...

Fuele preguntado si se deçia entre ellos o sabian que auia de uenir armada de España a echarlos de alli, dixo que quando el declarante salio de las fortificaçiones no se deçia nada desto; y solo tenian cuidado de si los galeones de plata y flota que uiene por San Juan llegarian alli....

(p. 19.) /.... no se an muerto mas de tres olandesses, y uno que arcabuçearon por un delito, porque es tierra mui sana; y no les a dado enfermedad ninguna. Y que no ay mugeres ningunas mas de las yndias que alli estan, que seran ocho o nueue.

.... para su sustento.... no an hecho cossa considerable, que solo por entretenimiento los soldados an hecho vnos conuquillos de patillas y melones, para rregalo; y an sembrado vn poquillo de tauaco, pero no saue si abra
(p. 20.) produçido .../...

Preguntado que declare que padrastros ay en la dicha ysla de Curazao, que sean propinquos a las fortificaçiones, para lo qual le fue mosttrada la discripçion y pintura de la dicha ysla de Curazao y sus puertos; y auiendolo uisto, dijo que en la fortificaçion de dentro del fosso de agua ay padrastros superiores a ella mui cercanos, dos dellos a tiro de mosquete. Que el vno dellos demora al nordeste y el otro al norte de la dicha fortificaçion. Y que al leste della ay otro padrastro, que esta algo apartado, y a su pareçer media legua, poco mas o menos; y que siendo buena la artilleria alcancara mui bien. Y que su pareçer es que rrendida esta fortificaçion del fosso de agua, no les queda otra de donde beuer, y con esto no sera possible poderse rresistir ni dexar de rrendirse. Y que en otro çerro grande que esta mas alto este de la dicha fortificaçion, por ser superior a ella enpezauan a trabajar para haçer fuerça, donde poner alguna artilleria; y que antes que el declarante saliesse de alli auia dos o tres dias que trabaxauan en esta parte. Y que en quanto
(p. 21.) a la fuerça que esta en la punta y rresguardo / del puerto, ttambien ay padrastros aunque algo apartados, pero que con buena artilleria alcancaran a ofender. Y que de la otra uanda de la baia ay algunos cerros y padrastros de los quales se podra mui bien ofender a la dicha fuerca ....

.... oyo deçir y communicar entre algunos.... que querian partir por medio la dicha fortificaçion del fosso de agua, por ser mui grande; y con la guarniçion que de alli quitassen guarneçer la que de nueuo comenzauan en el dicho cerro. Y al declarante le pareçe que lo haran
(p. 22.) assi .../...

.... si vna vez los desaloxassen de alli tiene por sin duda que no boluerian a la dicha ysla, porque no ay ya

ningun prouecho en ella que los obligasse a boluerla a asistir; y esto es a su pareçer y no porque oyesse comunicar sobre esto ninguna cossa . . . /. . .

Archivo de Indias, 54-4-31, St° D° 209, H 19.

Document No. 65.

VERKLARING, DOOR PEDRO ORTIZ AFGELEGD TE CARACAS, 11 FEBRUARI 1636.

†

(p. 2.) Declaracion del Caçique don Pedro Ortiz.

. . . . En la dicha çiudad de Santiago de Leon de Caracas, en los dichos onçe de febrero de mill y seisçientos y treinta y seis años, su merçed del dicho señor gouernador y capitan general
(p. 3.) / de la prouinzia, en prosecuçion de estas deligençias hiço pareçer ante ssi al Cacique dom Pedro Ortiz, prinçipal de los yndios de la ysla de Curazao, del qual fue tomado y rresçiuido juramento a Dios y a una cruz en forma de derecho, y auiendolo fecho cumplidamente prometio de deçir uerdad; y siendo preguntado por el auto proueído por su merçed en treinta y uno de henero passado de este año, dixo que lo que passa es:

Que quando este que declara estuuo en esta çiudad por el mes de otubre del dicho año passado de mill y seisçientos y ttreinta y çinco, su merced del dicho señor gouernador y capitan general le mando y dio horden que fuese a la costa de la mar y procurasse juntar algunos de sus subjetos y en un passaje qualquiera que fuesse, atrauessase a Curazao a uer lo que auia; y sin ser sentido prendiesse vn olandes, para lo qual le prometio por una firmada que su merçed le dio que le daria——si surtiesse efeto——el mejor y mas costosso de sus uestidos, y cantidad de lienço y otras cossas, como consta del papel y prometimiento que este que declara tiene en su poder, firmado de su merçed.

En fee y cumplimiento de lo qual este que declara se fue a la dicha costa de la mar y con todo secreto y sin descubrir a nadie su yntento, junto otros siete de sus subjetos naturales de la dicha ysla de Curazao, y en una canoa

que estaua en el puerto de Ricoa, que es en la costa de Coro, se enbarcaron, saliendo desde la punta de Hicacos que cae mas alla de Paraguachoa. Yendo nauegando les dio mucho mar y uiento, ttanto que se uieron ahogados; y al cauo de quatro dias uinieron a tomar la dicha ysla de Curazao a sotauento della en la punta, varando en un puerto que llaman de Sauanetas. Y auiendo escondido la dicha canca dentro de unas piedras, todos ocho compañeros se fueron metiendo por la tierra de los dichos sus compañeros, y entonçes les descubrio su pecho, y ellos se alentaron mucho, y este declarante los animo. Y al segundo dia llegaron al puerto que llaman de la Asençion. Y estando en el escondidos, en unas cueuas de piedras, para no ser sentidos, uieron uenir vn ombre a cauallo; y auiendo rreconosçido que era olandes, se estuuieron quietos y el dicho olandes llego tambien al dicho puerto de la Asençion, y se apeo del cauallo, y, auiendolo amarrado, se metio en una cassa de las que ay en el dicho puerto de la Asençion.

Y luego este declarante y otros dos de sus compañeros se subieron en unos cauallos que alli tenian y a toda carrera binieron y cercaron la dicha cassa y prendieron al dicho olandes, el qual se hiço mudo y no hablaua palabra; y lo subieron en el mismo cauallo que tenia, al qual rrabiataron en otro de sus cauallos y caminaron a toda priessa haçia el puerto que llaman Salina, que esta a sotauento del puerto de Santa Ana. Y como no hablaua el dicho olandes, se uio este declarante aflijido, porque daua muestras de que era mudo y hacia señas; y este que declara dixo a los compañeros que no era aquella buena pressa, porque no diria aquel olandes lo que se pretendia,
(p. 4.) / y que assi mejor era amarrarlo, y ir a coxer ottro. Y luego hablo el dicho olandes, con lo qual lo asiguraron. Y auiendo ydo a buscar su canoa al paraxe que la auian dexado escondida para uenirse a Tierra Firme, no la hallaron, porque los olandesses que andan corriendo la dicha ysla la auian hallado y quemadola.

Visto lo qual por este declarante, en fee de que su merçed del dicho señor gouernador y capitan general le auia dicho que ynbiaria un passaxe y que assi estuuiesse con cuidado, se pusieron en parte oculta, teniendo el olandes con mucha seguridad y siempre uixia y centinela para

uer si llegaua el dicho passaje. Y al cauo de algunos dias, uieron que a un trecho estauan dos españoles y algunos yndios; y auiendolos rreconosçido y uisto que era Xaçinto Damaya, se llego a el y le dio quenta del suscesso, con lo qual sse fueron luego para el puerto de la dicha Salina, que esta entre el de Santa Maria y San Juan, donde estaua la piragua en que auia ydo el dicho Xacinto de Amaya, en la qual se enbarcaron todos y atrauesaron a la Tierra Firme, trayendo el dicho olandes consigo ....

Fuele preguntado si estando en la dicha ysla le salieron a este que declara algunos de sus subjetos de los que con los dichos olandesses estan, y que modo tuuo de juntarlos y que ellos lo supiessen, sin ser sentido de los dichos olandesses; dixo que al cauo de algunos dias de como este declarante auia cojido al dicho olandes y estaua en la dicha ysla, uio que yuan a causallo vn yndio grande y un muchacho haçia el dicho puerto de Salina. Y este declarante fue a rreconoscerlos y hallo que eran Miguel, natural de la dicha ysla y su subjeto, y el muchacho era Françisco, hixo del yndio Juan Mateos. A los quales les dijo este declarante que para que estauan entre los dichos olandesses, que se uiniessen donde el estaua. Y assi el dicho Miguel le enseño a este que declara donde estauan tres yndias y fueron y las coxieron en un rrincon que llaman de Santa Maria, donde se auian rretirado despues que los dichos olandesses alcabucearon al dicho yndio Diego. Y auiendolas coxido, las rretiro este declarante y las pusso en guarda hasta que assi se embarcaron en la dicha piragua ....

Archivo de Indias, 54-4-31, St° D° 209, H 20.

Document No. 66.

Notulen van den krijgsraad, gehouden te Cumana, 30 Mei 1636.

(p. 1.) †

En la çiudad de Cumana, a treinta dias del mes de mayo de mill y seisçientos y treinta y seis años, el Señor

don Lope de Hoçes y Cordoba, cauallero de la Horden de Santiago, del consejo de Guerra de su magestad, su capitan general de la armada surta en este puerto, dixo:

Que a catorçe de febrero proximo passado salio de la baia de Todos Santos con la capitana y almiranta y patache de la corona de Castilla para venir a este puerto, como su magestad se lo manda en sus rreales hordenes; y por auer peleado en la costa del Brassil en diez y nueue y ueinte de febrero con la armada de Olanda, y quedar desaparexados y desarbolados los dichos tres bajeles, le fue preçisso boluer a arribar a la dicha baia a aparejarse, como lo hiço; y boluio a salir del dicho puerto para venir aqui en seguimiento de la dicha horden con los dichos tres baxeles, miercoles veinte y seis de março de este ano, con gran falta de bastimentos, dandose mui corta rraçion y sin pilotos de esta nauegaçion, por no auerse hecho otra vez; y con gran trabajo y rriesgo de todas maneras vino a este puerto, y entro en el viernes, nueue de este presente mes.

Y a pocos dias despues de auer uenido a el, entro en este dicho puerto la urca en que uiene el Cappitan Baltassar de Torres, el qual dijo a su señoria que en las yslas de la Dominica se auia apartado del Gouernador Sancho de Vrdanibia que trae a su cargo esta urca y otras quatro y quatro ttaratanas, con que quedo en el dicho paraje; y de alli a diez y ocho dias del en que se apartaron llego a este puerto, domingo veinte y çinco de este mes, el dicho Sancho de Vrdanibia con tres vrcas y las quatro taratanas, auiendosse perdido en la ysla de Matalino la urca que haçia officio de capitana, sin auerse escapado mas que la gente y un poco de poluora que diçe escapo.

Y este dicho dia de la llegada a este puerto el dicho Sancho de Urdanibia ymbio vm pliego a su señoria, de su magestad con la çedula que uiene en el, su ffecha en diez de febrero de este año, en que se sirue de mandar lo que en ella se contiene. Y para tratar de todo con el açierto que se deue en el seruicio de su magestad y execuçion de sus rreales hordenes con la breuedad que ymporta, dixo:

Que en las cassas donde possa, oy, dicho dia, se junten todos los ministtros que tiene su magestad en este puerto,

de mar y tierra, y las demas personas de puesto, pratica y espiriencia, que se hallan en el, y juntos todos les lea el presente escriuano todas las hordenes e ynstruçiones de su magestad que saco de España su señoria y a rresçibido en este puerto, que sus ffechas son en doçe de mayo de seisçientos y treinta y çinco, diez y seis de otubre del dicho año, y la hultima que es de diez de ffrebrero de
p. 2.) este año de seiscientos y treinta y seis; / y asi mismo lea en la dicha junta todas las declaraçiones que Francisco Nuñez Melian a ttomado a las personas qua an uisto y rreconosçido a la ysla de Curazao y la gente y fortificaçiones que tiene el enemigo.

Y uisto todo y consideradolo, todos los de la junta digan y boten lo que les pareçe que se haga en el seruiçio de su magestad y buena execuçion de sus rreales hordenes y conuenençia de su mayor seruiçio, que esto es lo que mas desea; y assi lo dijo y firmo.

Don Lope de Hoces y Cordoba.

Ante mi, Pedro Morgado, escriuano.

En execucion de lo dicho, oy, dicho dia, treinta de mayo, sse juntaron como a las tres de la tarde en las dichas cassas los señores Gouernadores Benito Arias Montano, que lo es de esta prouinçia de Cumana; y Don Juan de Evlate, que lo es de la ysla de la Margarita, a quien su señoria ymbio a llamar para que con mas açierto se tratasse de lo dicho arriba; Teniente de Maesse de Campo General Juan de Arce; el Gouernador Sancho de Urdanibia; ....

....Los quales, auiendo uisto todas las hordenes e ynstruçiones çitadas arriba y las declaraçiones que el Gouernador Françisco Nuñez Melian a tomado a las personas que an uisto y rreconosçido la isla de Curazao y las fortificaçiones que el enemigo ttiene en ella, y em particular lo que declara en treinta y uno de henero de este año el olandes Matias German, y en once de febrero Miguel, yndio; y uisto y entendido ttodas las demas notiçias y declaraçiones que hablan de esto, vnanimes y conformes, dijeron:

Que la rrelaçion que hiço a su magestad el oidor de Santo Domingo, Don Alonso de la Cerda (*sic*), y carta a que se rremite del gouernador de Puerto Rico, no fue çierta, segun el estado en que esta el enemigo que se

halla en Curazao, y las fortificaçiones que tiene, por lo
(p. 3.) que dijeron los que declararon / en enero y febrero de este año, ante el dicho Françisco Nuñez Melian, gouernador de Caracas; y las demas notiçias que ay y declaraçiones que sobre este casso se an tomado por el dicho gouernador, que todas contradizen lo que el dicho oidor de Santo Domingo escriuio a su magestad, que fue lo que obligo a que no uiniesen las fuerças que auian de uenir a esperar a su señoria en este puerto.

Que su magestad — — con su santo zelo y deseo del mayor açierto en todas las cossas que miran a la defension de su monarquia y conseruaçion della, conosçiendo el gran daño que puede causar la estada del enemigo en la dicha ysla de Curazao — — mando que uiniessen aqui, despues de auer echado en las costas del Brassil el socorro, los diez y ocho galeones y pataches de la armada de las dos coronas de Castilla y Portugal; y que de España biniessen diez vrcas y doçe ttaratanas y ueinte y quattro barcones y mas batelones que auian de traer las vrcas, con la gente, tren de la artilleria y demas prebençiones que contienen las dichas hordenes e ynstruçiones y rrelaçiones; y que assi mismo se juntassen en este puerto quinientos ynfantes de las guernaçiones de Puerto Rico, Santo Domingo, Margarita y Caracas; y que se preuiniessen en esta gouernaçion y la de Caracas lo demas que conttienen las ordenes; y, considerando su magestad quanto conuiene que se desaloje el enemigo que esta en Curazao y se castigue y quite las fuerças que ttiene en ella, mando que a la fuerça dicha se acreezentasse la de los doçe galeones y pataches de la plata, y que uiniesen aqui a lo dicho y a su señoria, que esperando todas las fuerças y juntandolos, acometiesse a la dicha façion, como pareçe por la çedula citada de diez y seio de otubre.

Y estando en este estado, y su señoria esperando aqui desde el dia dicho, nueue de este, pareçe por la de diez de febrero de este año, que auiendo llegado el auisso de Santo Domingo se escusso todo lo rreferido, y solo uiene a juntarse con la capitana y almiranta y patache que tiene en este puerto, quatro taratanas, porque las cinco vrcas manda su magestad passen sin ninguna dilaçion a Cartagena, a que vayan con los galeones de la plata que trae el Señor don Carlos de Ybarra a su cargo.

Y siendo assi que falta ttoda la fuerça dicha, falta mas los dos medios cañones de a ueinte y quatro libras de uala, que solo se traian en el ttren de la artilleria que uenian en las dichas urcas, sus encaualgamentos, y ottros que traian de rrespeto, poluora, y todo lo demas que contienen las rrelaçiones de lo que traya la urca capitana, tocante al tren de la artilleria, que todo se perdio en ella; y assi mismo se perdieron los bastimentos y pertrechos
(p. 4.) que uenian en ella / para la armada del cargo de su señoria; y faltan los quinientos ynfantes que mando su magestad que sse juntasen en este puerto de la gouernaçiones dichas la mitad, y al embarcarse no se sabe si faltaran mas — — que son veçinos de la Margarita, y otros que se embarcan de mala gana — —.

Que solo uiene a quedar para la façion de Curazao la capitana y almiranta y patache y quatro taratanas; y del tren de la artilleria se a perdido lo mas importante del; y los dosçientos y çinquenta ynfantes que estan juntos en este puerto, Margarita y Caracas, los mas dellos son menester para suplir el numero que faltan a la capitana y almiranta y patache para su dotaçion, si se vuiera de ir a Curazao, en lugar de los que se an muerto y huido en el discurso del uiaje, y mataron en los dias de la batalla; y otros estan ympedidos de enfermedades, rresultadas del largo uiaje y nesçessidades del; y los ttres bajeles, la capitana cascada y ttrabajada de los muchos años que a que sirue y ualaços que le dieron en los dias de la ocassion; y la almiranta nesçessita de embono, carena y arbolar.

Y todo esto sse deue considerar, y la yncapaçidad de puertos que ay en la ysla de Curazao en la parte que conuiene, para que se puedan surxir bajeles tan grandes; y auerlos de forzejar andando a la bela sobre la dicha costa no conuiene, estando como estan, mayormentte quando uiene a parar la ffuerça en ellos, y que no ay gente que echar en tierra, y falta del tren lo ymportante, y todo lo demas que no a venido de España.

Ni su magestad se a seruido de mandar que se den dineros para adereçar estos bajeles, y manda que uayan sin tocar en Cartagena ni en la Hauana, pues se sirue de hordenar que uaya su señoria por las yslas de Barlouento, y conuiene ttomar esta derrota, supuesto que en los basti-

mentos que aqui entregan y que tienen que entregar las urcas, considerado los perdidos, ttan solamente ay para comer en este puerto e yr a España, y yendo luego — — en estos messes de berano — — se suple esta falta de bastimentos y la de las naos, que es la mas considerable; que si se aguarda que naueguen en el ynuierno no an de llegar a España, y se esponen de conosçido a perderse.

Y supuesto que an faltado los quatro bajeles de la armada de la corona de Portugal, que su magestad los considera aqui; y todo lo demas que auia de uenir de España; y que de los quinientos ynfantes que auia de auer aqui no ay doçientos y çinquenta; y del tren de la artilleria se a perdido en la urca los dos medios cañones y lo demas
(p. 5.) que contienen las rrelaçiones; / y que el enemigo esta ttan fortificado en Curazao como consta de las dichas declaraçiones, y en particular de las hultimas del olandes e yndio, y con tanto que comer y tirar, y esperando el socorro de los mil ombres que ambos a dos diçen; y que esto que deponen es de mas de ssiete messes attras, con que a auido ttiempo para que llegue el dicho socorro, mayormente auiendose entendido en España que uenia esta armada aqui para yr a la dicha ysla de Curazao, que todo se deue considerar y la poca fuerça que su señoria tiene, pues no se halla con mas que la capitana y almiranta y patache y quatro taratanas, atendiendo a todo lo dicho, y a lo que mas conuiene al seruicio de su magestad:

Dixeron y botaron, vnanimes y conformes, que su señoria no yntente la jornada de Curazao, pues no tiene fuerças ni aun para hablar en esto, pues yr con lo que oy esta aqui para ir alla era esponerse de conosçido a perderse, y perder la rreputaçion de las armas de su magestad, a quien su señoria de quenta del estado de lo dicho, para que el rrey, nuestro señor, mas bien ynformado, ymbie las fuerças necesarias para rrendir el enemigo y desaloxarle de la dicha ysla.

Y supuesto que su señoria no se halla con mas de los dichos ttres bajeles que tiene en el estado que se a rreconosçido y dicho en esta junta, se uaya luego a España en ellos y la nauegaçion sea por entre Puerto Rico y las yslas como le pareçe al piloto mayor y a los demas pilotos.

Y asi mismo su señoria no se enbaraze en meterse entre

las yslas con nauios grandes, que es auenturar a que alguna calma o contrastes de los que en este ttiempo suele auer,le susçeda lo que a la capitana de las urcas que agora uienen; y que haga su señoria la nauegaçion por la dicha parte sin dettenerse ni forcejar los nauios, barlouenteando entre las yslas de Barlouento, por estar como estan y por las rraçones dichas.

Y assi lo botaron.

Y su señoria, aviendo uisto lo acordado y bottado por todos los de la dicha junta, y consideradas las rraçones que se an conferido en ella, y deseando el mayor seruiçio de su magestad y açierto en el suçesso de la isla de Curazao, se conformo con lo bottado en la junta.

Y luego incontinente en la misma junta su señoria les propusso a todos los della, que supuesto que esta botado
(p. 6.) que no uaya a Curazao, / que les pareçe que se haga del ttren que uenia y a quedado de la artilleria.

Y oido y uisto por todos, y conferido sobre el casso, vnanimes y conformes, les pareçio que supuesto que ya esta aqui el dicho tren y que su magestad luego que ssepa el estado que tiene la dicha ysla de Curazao a de mandar que uenga armada de fuerça a desalojar al enemigo della, y que la plaça de armas donde todo se a de juntar a de ser este puerto, se quede el dicho ttren en la fuerça de Araya, enttregado al señor gouernador y ofiçiales rreales para que lo guarden y este en la custodia que conuiene, para que lo tenga aqui su magestad y se halle mas çerca de lo que se siruiere de mandar que se haga del; y assi lo dijeron y botaron, y lo firmaron todos, ante mi, el pressente escriuano.

Don Lope de Hoçes y Cordoba.
Benito Arias Montano.
Don Juan de Vleate.
Sancho de Vrdanibia, ...

Archivo de Indias, 54-4-31, St° D° 209, H 21.

Document No. 67.

MEMORANDUM (VAN DEN RAAD VOOR OORLOGSZAKEN IN INDIË?), MADRID, JULI (?), 1641.

(p. 1.) †

En carta que Ruy Fernandez de Fuenmayor, gouernador y capitan general de la prouinçia de Veneçuela, escriuio a su magestad por febrero del año de '38, dixo que, conoçiendo lo que importaua sauer el estado de las fortificaçiones de Curaçao, embio vna piragua a reconoçerlas, y que se procurasse prender vn holandes de quien se tomasse notiçia de los disinios que tenian; y que a pocos dias despues de hauerla despachado hauia llegado vn soldado de la Guayra que por orden de Francisco Nuñez Melian, su anteçesor en aquel gouierno, hauia ydo a lo mismo, y por hauer estado prisionero en Curaçao çinco meses no hauia vuelto hasta entonçes, el qual dicho soldado declaro que en aquellas fortificaçiones hauia la gente y artilleria que otras vezes se hauia auisado.

Y para recuperar esta isla ofreçio el Gouernador Ruy Fernandez su persona, juzgando que se podria intentar esta empressa sin que su magestad embiase armada de estos reynos, conque se le remitiesen algunas municiones y orden al presidente de Sancto Domingo, gouernador de Puerto Rico, Cumana, y la Margarita, para que le ayudasen con la gente que les pidiesse, assi de los de presidios
(p. 2.) como de la del campo, / por ser la mas aproposito para aquella facçion, y que de vna y de otra se podia sacar sin que hiçiesse falta en los dichos presidios y partes de donde se hiziesse el numero de mill y cien hombres, en esta forma:

De Sancto Domingo, 150; y de la tierra adentro otros 150.
De Puerto Rico y su tierra, 200.
De Araya y Cumana, 150.
De la Margarita, 50.
De nueve lugares de la prouinçia de Veneçuela, 400.

Conque a su pareçer se conseguiria buen suçesso.

Viose esta carta en la junta de guerra, y se consulto a su magestad todo lo referido, y considerando lo mucho

que conuenia desalojar al enemigo de la isla de Curaçao, por estar al passo de la nauegaçion de las armadas y flotas, como quiera que se ofreçieron algunas dificultades en los medios propuestos, assi en lleuar la artilleria para entrar en las fortificaçiones como por la distançia que ay desde el puerto, y que no se podria hazer esto comodamente sin que fuesen vistos, todavia, atendiendo a la satisfaçion que se tiene de la persona del dicho gouernador y a que por las declaraçiones que hizieron entonçes las vltimas personas que estuuieron en aquella isla, sobre
(p. 3.) que hera mas vna / ladronera que fortificaçion prinçipal, resoluio su magestad que se cometiese la disposiçion y execuçion de esta empressa al dicho Gouernador Ruy Fernandez.

Y assi se despacho cedula por diçiembre de '38, y se le aduirtio que obrase en la materia conforme viese que conuiniesse al seruiçio de su magestad, valiendose de las notiçias mas frescas, çiertas y efectiuas que tubiesse al pie del echo, del estado en que se hallasen los enemigos, y de los socorros que huuiesen tenido de gente, nauios y otras cossas, para el buen suçeso y seguridad de todo lo que tubiesse a su cargo, y que no se empeñasse en esto sino es que tubiesse bastantes notiçias y fundamentos, y mirase por la reputaçion de las armas de su magestad.

Y juntamente con esta cedula se le remitieron tambien las ordenes que pidio para los dichos gouernadores, para que le socorriesen con la gente de los presidios y de la tierra, con lo demas que les pidiesse, y que la infanteria que fuesse lleuase de sus presidios sus sueldos, y lo necessario para su sustento, assi para la jornada como el tiempo que estuuiesen en la facçion, y que los demas gastos se hiziesen de qualesquier efectos que huuiese en
(p. 4.) las / caxas reales de los distritos de donde se huuiese de conduçir esta gente, y lo demas que fuesse neçessario, pues por la disposiçion referida vendria a ser poca la costa que en esto se caussasse, y que todos los gouernadores se correspondiessen para esto con el cuidado que el caso pedia, y se diessen la mano vnos a otros, y los gastos se hiziessen con interuençion de los ofiçiales de la real hazienda, a quienes tambien se les dio quenta. Y que si huuiese menester alguna artilleria y peltrechos demas de las muniçiones que de estos reynos se procu-

raria remitirle con alguna infanteria, acudiese al gouernador de Cumana, para que le socorriesse de los generos que quedaron alli de las vrcas de Sancho de Vrdaniuia.

Y para preuenir algunos acçidentes que se pudiesen ofreçer, resoluio tambien su magestad que en casso de enfermedad o muerte del Gouernador Ruy Fernandez, corriesse esta empressa por Benito Arias Montano, de quien se tenia la misma satisfaçion. Y en esta conformidad se despacharon todas las ordenes conuenientes a todos los dichos gouernadores de las islas de Barlouento.

Y por carta de su magestad de 9 de abril de '639 se encargo de nuebo al dicho Gouernador Ruy Fernandez que supuesto que no se le embiaua de estos reynos / (p. 5.) ninguna infanteria para ayuda a la dicha facçion, obrase en ella con tal tiento y consideraçion que de ninguna manera pusiese en contigençia las armas de su magestad. Y el mismo año dio quenta de las vltimas notiçias que hauia tenido de las cossas de Curaçao de dos holandeses, prisioneros que tomo, cuyas declaraçiones remitio a la junta.

Y por ellas pareçio que en toda la dicha isla de Curaçao hauia 300 hombres — — franceses, holandeses, y ingleses — —, en dos compañias con dos vanderas; y tenian tres fortificaçiones, vna grande sobre el puerto, en que asistia el general, en que ay 23 pieças de artilleria, las seis de bronçe y las restantes de hierro; y en las demas fuerças hauia a 6 y a 4 pieças de hierro; y que la fuerça grande tendra de sitio hasta 140 passos, con çinco caualleros, y que esta formada de barro, eçepto lo que mira a la entrada, que tiene la faz de ladrillo y cal, para dar a entender que toda la muralla esta assi; y tenian muchas muniçiones y carne; que en el puerto hauia dos nauichuelos, y a menudo tenian socorros.

Tambien se vio en la junta, y se le respondio, dandole (p. 6.) las graçias por el cuidado y atençion con / que estaua, y de nuebo se le ordeno que recatase mucho, y que no abenturase cossa sino es con bastante seguridad y con toda preuençion, y que las armas y muniçiones no se le pudieron embiar, por la neçesidad que hauia de ellas en estos reynos y acçidentes que se ofreçieron.

Sobre la prouision de estas armas se han echo muchas consultas a su magestad, y vltimamente se andan hazien-

do diligençias con el señor capitan general de artilleria para que mande dar librança de ellas, para que se puedan embiar este año.

El gouernador de Puerto Rico escriuio que por la falta de gente que hauia en aquella isla, no hauia de poder asistir a este gouernador, si bien se le encargo de nuebo que asistiese a la execuçion de lo que su magestad tenia resuelto en esta razon.

Aora se han reçiuido cartas del dicho Gouernador Ruy Fernandez de Fuenmayor, y con ellas las vltimas noticias y declaraçiones de algunos prisioneros que se cogieron en Curaçao, y pareçe por las declaraçiones que hazen que en la dicha isla ay al presente dos fuerças, la vna
(p. 7.) grande, en la voca del puerto de Santa Ana, / y otra en la aguada.

Que les fue socorro con nuebo gouernador de Olanda.

Que la fuerça que estaua en la punta de la voca del puerto se arrasaua para plantar la artilleria que estaua en ella en vna vateria que llaman plataforma, que se esta labrando en vn baluarte que estaua por acabar en la fuerça que mira a la entrada del puerto. Y que la dicha fortificaçion grande le hauian roto tambien y echado fuera vn traues que tenia en la cortina hazia la parte de la mar, y corrido muralla en forma de media luna para dentro de la dicha fuerça del valuarte que esta en la cortina.

Que han echo vn muro de piedra seca de la punta de vn cauallero, donde tienen la poluora.

Que la fuerça grande tiene veinte y una pieças de artilleria, las çinco de bronçe, y que las dos de ellas son de a diez y ocho libras de bala, y las tres de a seis, y que las 16 son de fierro, de a 14, de a 10, y de a 6 libras de bala. Y en la fuerça de la aguada tienen otras quatro pieças de fierro, como pedreros y estas son para tirar con sacos de balas de mosquetes.

Que en el baluarte que mira a la mar de donde corre vn muro de piedra seca hasta entrar en ella, tienen tres pieças
(p. 8.) abocadas a la mar, y vna / grande de bronce abocada a la tierra, y en el traues del baluarte dos pieças pequeñas de bronçe; y en el baluarte de la poluora tienen otras quatro pieças, con otra pequeña que esta en el traues del dicho baluarte. Y tres estan abocadas al portillo en la parte que

estan haçiendo vna plataforma, y que tienen mas artillería para plantar con estas tres en estando acabada de todo punto.

Que tienen tres baluartes en tres puntas; y en otra, la plataforma que se ba haziendo de nuebo.

Que el sitio pareçe tiene de gueco de 70 a 80 pasos.

Que la muralla es de piedra y barro, y que sera de tres baras y media de ancho, y quatro de alto el muro; que toda esta ygualada a este altor; y que el nuebo general que tienen aora la a puesto de este estado.

Que tienen sus çentinelas de ladrillo y cal.

Que tienen vna çisterna que cauen en ella mas de 80 pipas de agua, y que sienpre la tienen llena.

Que tienen vizcocho, arina, carne salada, quesos, azeite, abes, alberjas, y 400 pipas de bino; que todo se lleua de Holanda; y que 300 pipas de bino les dejo Pie de Palo de
(p. 9.) vna pressa, / que todas ellas estan repartidas en las dos fuerças.

Que al nuebo general se llama Jacobo, el qual fue con çinco nauios, y en ellos 250 hombres que quedaron en la isla con mas 23 soldados de los que estauan alli de antes, porque los demas que asistian desde el prinçipio se fueron a Holanda con el otro general, Balueque, por hauer cumplido ya el tiempo de su conçierto. De manera que toda la gente que oy ay en aquella isla son 273 hombres; y tienen muchas carauinas, mosquetes, picas, poluora, espadas, cuerda y balas.

Que en la fuerça de la aguada estan 33 honbres y todos los demas en la fuerça grande; y que tienen mugeres en ellas, que las lleuo el nuebo general.

Que la fuerça de la aguada tiene de altura como ocho terçias, y poco mas de vna braça de ancho, toda de tierra, y terraplenadas las esquinas; y que es en quadra, y tienen 30 pasos de gueco, con todo genero de armas; y tienen barrilles de abrojas y puntas de fierro para enrra-
(p. 10.) marlos al rrededor, / y que continuamente salen quatro hombres a cauallo a correr los puestos de la isla, y estan en ellos quatro dias, y en voluiendo estos salen otros quatro.

Que a vna hora de noche se recogen a la fuerça prinçipal donde entran de guardia çinquenta y quatro hombres, de los quales van nueue a las casas del general, donde ponen quatro çentinelas.

Que quando estos declarantes estuuieron alli no hauia en el puerto mas de vn patache con 4 pieças de bronçe; y que algunas vezes suelen estar 7 nauios juntos, y otras vezes 4, conforme los tiempos.

Que despues que esta alla el nuebo general, anda occupadisimo en nueuas fortificaçiones y preuençiones.

Que ay en la isla mucho ganado bacuno, y que al general le matan quatro carneros cada dia para su comida y camaradas, y que de la isla de Buynare se proueen de mucha carne fresca, donde tienen echo vn baluarte con 4 pieças de artilleria y 50 honbres.

Que estauan aguardando de Holanda 50 hombres mas, con sus mugeres. /

(p. 11.) Esto es lo que pareçe por la vltima declaraçion de 24 de agosto de '639, que biene con la carta del dicho Gouernador Ruy Fernandez.

Y diçe en su carta que va haziendo todas las preuençiones neçessarias para la recuperaçion de esta isla, y que el gouernador de la Margarita le a ofreçido la gente que le toca para quando le auisase; y que el de Cumana le hauia dicho que no tenia ninguna, y que del tren del artilleria que Sancho de Urdaniuia dexo en aquella fuerça le daria treinta barriles de poluora, 10 mil balas de mosquete y arcabuz, dos cañones de batir con 400; 100 palas, otras tantas açadas, y 400 espuertas. Y le a negado la gente, y que aunque segunda vez hiço instançia con el dicho gouernador de Cumana para que le socorriesse con algunas cossas mas, no tubo remedio.

Dize mas el dicho gouernador que con la dilaçion que a hauido han tenido los de la isla tiempo para sus fortificaçiones, y que assi es preçiso que las preuençiones para lo que se huuiere de obrar sean mas ventajossas, y juzga que esto se conseguira siruiendose su magestad de embiarle quatro cañones para plantarles tres baterias encontradas, 300 quintales de poluora, 100 de cuerda, mil balas para las quatro pieças, 30 mil de arcabuz, 10 mil
(p. 12.) de / mosquete; 200 palas, otras tantas açadas, 100 achas, 100 calaboços, 100 barras, mil espuertas, betas para sayar la artilleria, y cabrillas para encaualgarla; 300 arcabuçes, 100 mosquetes, los quales despues de la ocasion se podran repartir entre todos los vezinos por el mesmo costo.

Y asimisno pide 4 vrcas de fuerça de a 18 a 20 pieças,

bien peltrechadas, y 400 soldados, por si acaso reusaren los gouernadores de Sancto Domingo y Puerto Rico de enbiar el socorro que queda referido; y que se le mande tanbien al Doctor don Juan Urpin le acuda para esta facçion con alguna gente de la conquista de Cumanagoto ....

(p. 13.) Tambien pide que el ingeniero de Araya pase / a Veneçuela en casso que se aya de hazer la facçion, y que a el se le auise de lo que huuiere de hazer.

Que su magestad se sirua de mandar despachar çedula de aprouaçion para que los capitanes que nombrare puedan gozar de las preheminençias que los demas, con que se animaran a leuantar compañias a su costa, pues actualmente, sin esto, han ofreçido dos veçinos1,200 reses bacunas para el carnaje, y el dicho Gouernador Ruy Fernandez dize que en esta ocasion escriue a Sevilla, a Martin de Cenartu(?), acuda con dos mill ducados que ofreçe para parte del gasto de las municiones, y suplica a su magestad con todo rendimiento los reçiua por gajes de lealtad de sus deseos.

Remite planta de la formalidad que an dado a la fuerça de Curaçao, con desmostraçion del puerto en que se a de echar la gente, serrania de que se a de abrigar el terçio y la artilleria, y padrastros en que se ha de plantar.

Despues de todo lo referido tubo el dicho Gouernador Ruy Fernandez de Fuenmayor auisos de hauer arriuado Don Juan de Vega Baçan y el Almirante Francisco Diaz

(p. 14.) Pimienta con algunos nauios / de su cargo a Cumana, y con el desseo que tiene de concluir con esta facçion, escriuio algunas cartas al dicho General don Juan de Vega Baçan, auisandole de las ordenes que tenia de su magestad para enprender la recuperaçion de aquella isla, y que por hallarse falto de algunas cossas no se executava, y supuesto que sauia quan importante hera el desalojar el enemigo de alli, conuendria que con su armada concluyesse con esta empressa, que el le asistiria con quanto pudiesse.

Y pareçe que en esta raçon tubo con Don Juan de Vega Baçan algunas demandas y respuestas, hasta que vltimamente le desengaño que respecto de estar todas las naos con mucho descalabro, y con gran falta de municiones y bastimentos, no podia hazer la dicha facçion, y

que assi estaua de partida para Cartaxena con todas las naos que no podian hazer su nauegaçion a Espeña, y que las demas tenian orden de lo que hauian de haçer, que quedauan a cargo de Francisco Diaz Pimienta. Y con este presupuesto le encargaua que le embiase a Cartagena todos los bastimentos que pudiesse, donde tendria necessidad de ellos, ora fuesse por via de donatibo, pidiendolo a los vezinos, o por quenta de la real hazienda. Y viendo el dicho gouernador el negoçio en este estado, se resoluio a ir en persona a Cumana; y quando llego alla, con poquisima diferençia de oras hauia salido el
(p. 15.) dicho General don Juan / de Vega Baçan para Cartagena.

Y propusso al Almirante Pimienta las grandes conueniençias que hauia para echar al enemigo de la isla de Curaçao, y procuro con grandes instançias que se hiziesse vna junta donde se confiriesse todo lo que conuenia en esta razon, como se hizo; en que se hallaron el dicho Almirante Francisco Diaz Pimienta, gouernador de Cumana, vn maestre de campo, capitanes, sargentos mayores, y todas las demas personas platicas, y el dicho Ruy Fernandez.

Y todos reconoçieron la importançia grande de esta materia, y que estauan promptos de ir a hazer esta empressa, hauiendo polbora y municiones bastantes para ello, y particularmente bastimentos, sobre que tambien se confirio. Y viendo que no hauia sufiçiente cantidad para el intento en las çinco naos del cargo de Francisco Diaz Pimienta, ni tanpoco en Cumana, se resoluio que Francisco Diaz Pimienta guardase las ordenes que tenia de su general, y que el gouernador de Cumana socorriesse al de Veneçuela con lo que pudiesse para el intento referido.

Y de esto da quenta mas particularmente a su magestad el dicho Gouernador Ruy Fernandez en carta de 12 de março de este año, y en ella da nueuamente a entender y aun suplica a su magestad, que el numero de
(p. 16.) infanteria / se duplique por lo que van creçiendo las fortificaçiones de Curaçao, y pide 480 quintales de poluora, y 150 de cuerda, que con esto y con lo que queda dicho, si bien la facçion haze espantos en aquellas partes, fia en Dios sera menos dificultossa de lo que an aprehendido muchos. Y finalmente pide y suplica que su magestad

mande resoluer lo que pareçiere mas açertado a su real seruiçio, pues los afectos que tiene de seruir en este empleo y otros muchos son grandes, y que sino se hallara summamente tan pobre y las cossas del gouierno tan acauadas, empleara en seruiçio de su magestad todo su caudal.

Tambien escriue a su magestad el Gouernador Benito Arias Montano, en cartas de 3 y 15 de março de este año, que no puede socorrer al gouernador de Veneçuela con gente, por la falta que ay de ella, y que solamente le ofreçio dos cañones de batir con sus balas y encaualgamientos, 30 barriles de poluora, 15 mil balas de mosquete, de las que dejo Sancho de Urdaniuia; y algunas palas, açadones y espuertas, estrechandose para esto todo lo posible. Y dize que se procuro dar a Ruy Fernandez toda asistençia, y que como no se pudo juntar la gente, poluora, bastimentos, sobre que se platico en la junta que
(p. 17.) para esto se hizo en aquella prouinçia, / se dexo de hazer la facçion.

Esto es en sustançia lo que su magestad tiene mandado en materia de la recuperaçion de esta isla, y estas las noticias que dan por las vltimas cartas que de acauan de reciuir, los gouernadores de Veneçuela y Cumana.

El gouernador de la Margarita, en carta de 15 de henero de este año de 1641, refiere la pobreça de aquella isla y sus neçessidades y aprietos de imbasiones de enemigos, por lo qual se halla totalmente imposibilitado de poder socorrer con los çinquenta infantes al gouernador de Veneçuela para la expugnaçion de Curaçao.

El gouernador de Venezuela remite el quaderno incluso çerca de las diligencias que hizo quando Don Juan de Vega estubo en Cumana para que le diese socorro / ...

Archivo de Indias, 2-5 1/29, Patronato 274 R 7.

VERTALING DER DOCUMENTEN

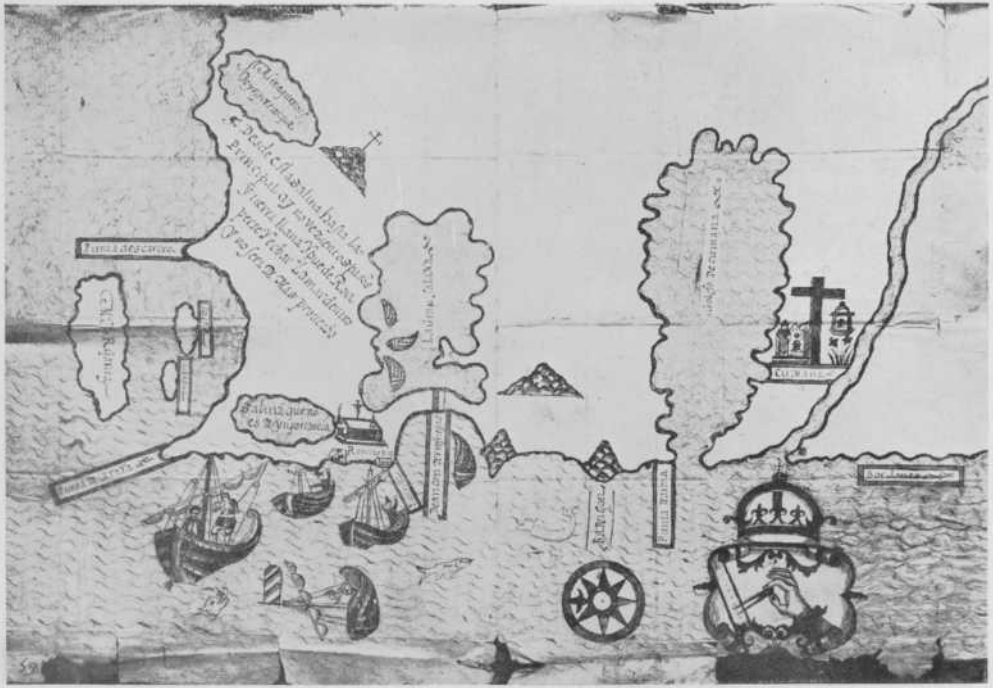
DOOR

Prof. Dr. C. F. A. VAN DAM

I

ARAYA

1621—1622

PLAAT I.

Punta de Araya en omgeving, 1622(?).

PLAAT I.

A. de I., 54-4-9.

Punta de Araya en omgeving, 1622 (?) [1]).

Zoutpan, die niet van beteekenis is.
Van deze zoutpan af tot aan de voornaamste zoutpan liggen negenhonderd schreden en vlak land, dat door de zee zal kunnen worden overstroomd. En zij zal dan niet meer kunnen worden geëxploiteerd.
Punta de Scarceo.
Margarita.
Coche.
Cubagua.
Punta de Araya.
Zoutpan, die niet van beteekenis is.
Hutten.
Puntilla de Ancon de Refriegas.
De groote zoutpan.
Barigon.
Punta de Arena.
Golf van Cumana.
Cumana.
Bordones.

---

[1]) Den 30sten Juli 1622 schreef don Garcia Giron, gouverneur van Zijne Majesteit te Cartagena, aan de Kroon een rapport, dat bewaard wordt in het *A. de I.*, 72-4-7, waarbij hij een kaart insloot, die niet teruggevonden is, tenzij deze het is. Zij bracht in beeld het eiland Margarita, de zoutpannen van Araya, de kust van Cumana en Cumanagoto. Giron betreurde de onbeschaamdheid en veelvuldigheid, waarmee de Hollanders deze streken bezochten, met smaldeelen van twintig en dertig schepen tegelijk. „Het is jammerlijk dat zij zich zoo rustig en veilig in die streek bewegen!" klaagt hij.

Document No. 1 [1]).

Don Diego de Arroyo Daza [2]) aan de Kroon, Cumana, 25 September 1621.

(blz. 1.) †

(blz. 2.) Sire, . . . /

. . . . [3]) Er is van Uwe Majesteit een brief binnengekomen . . . . [4]), waarin werd bericht dat Zij bevolen heeft om den wapenstilstand [5]) met de Hollanders te verbreken . . . .

Den dag vóór Sint-Mattheus, den twintigsten van deze maand September, waarschuwde mij de wacht (dien deze stad heeft op een berg dien men noemt den *monte de Maurica*, onder wiens bescherming en goede zorgen de bewoners van deze stad leven — [immers] van daar kan men de zee over een zeer grooten afstand zien — en van daar waarschuwt hij met rookwolken en vlammende vuren), dat een vloot [6]) van zes groote schepen was komen

---

[1]) *A. de I.* 54-4-9 (20), twee *pliegos*, origineel.

[2]) Zijner Majesteits gouverneur van Nieuw Andalusië. Raadpleeg de titelplaat.

[3]) Hier, en elders in deze verzameling, zijn telkens heele stukken uit de documenten weggelaten, als zij niets te maken hadden met de onderhavige kwesties.

[4]) Tegelijkertijd met andere berichten doorgezonden van Portorico. Per *cédula* van 1 April 1621 was den gouverneur van dat eiland medegedeeld dat het Bestand tusschen de Hollanders en de Spanjaarden ten einde liep en dat Zijne Majesteit niet voornemens was het te verlengen. Vgl. don Juan de Vargas aan de Kroon, Portorico, 4 December 1621 in het *A. de I.*, 54-3-7.

[5]) Het Twaalfjarig Bestand, geteekend op 9 April 1609.

[6]) Deze schepen hadden den 19den September drie uren voor anker gelegen op de hoogte van Margarita. Vgl. *A. de I.*, 78-2-2, G 7, f°. 163 v°., *cédula* d.d. 31 Maart 1622 aan Andres Rodriguez de Villegas, gouverneur van dat eiland, waarin de ontvangst wordt bevestigd van zijn brief van 19 October 1621, die echter niet teruggevonden is.

ankeren in Ancon de Refriegas, dat op een afstand van anderhalve mijl van deze stad ligt, waar zich de zoutpan van Araya [1]) bevindt, [en] waar zij het zout komen halen.

---

[1]) In de Bibliotheca Nacional te Madrid, MSS. 2347, f°. 90 vlgg. berust een exemplaar van een gedrukte *Relación de la gran Salina de Araya* (Rapport over de groote Zoutpan van Araya), zonder vermelding van het jaar van uitgave en zonder vermelding van den naam van den drukker, geschreven door Zijner Majesteits ingenieur Juan Bautista Antoneli Sr., die deze merkwaardige zoutpan reeds in 1604 onderzocht en in kaart bracht. Dit document prijst den omvang en de voortreffelijkheid van de pan en het beschrijft de exploitatie door de Hollanders en de Engelschen als volgt: „De Vlamingen, Hollanders en [lieden van] andere naties, die er alleen heengaan om zout te laden, met schepen van tweehonderd of driehonderd ton, komen er ongewapend, of [althans] met weinig strijdmiddelen, want zij hebben niet meer dan vijftien of twintig man aan boord, zooveel als zij noodig hebben om de zeilen te bedienen en het zout te laden. Alleen als het groote schepen zijn, hebben ze wat meer menschen aan boord. Elke stad of provincie heeft in de zoutpan haar steigers gemaakt, [die bestaan uit] enkele planken in de lengte [opgericht] en andere [die] daar bovenop zeer stevig [zijn] vastgespijkerd, [en] waarop zij het zout lossen, dat zij halen met pramen, die ongeveer achttien voet lang en achttien voet breed en drie voet diep zullen zijn, [vervaardigd] met dubbele planken; (en elk van deze pramen [is] voorzien van een teeken van het land of den eigenaar aan wien ze toebehoort). Deze pramen, wanneer zij met zout geladen zijn, worden door twee of drie man aan de lijn voortgetrokken door het water tot den steiger, zooals aangeduid wordt op den plattegrond. En de genoemde steiger en de pramen blijven [daar] van het eene jaar op het andere over. En van daar hebben zij vier of vijf met planken bevloerde wegen naar zee aangelegd, waarover zij het zout vervoeren met karren, en aan het strand hebben zij eenige kaden gemaakt, die ongeveer vijftig voet in de zee vooruitsteken, [en] waarop de karren komen [aanrijden], en ze lossen het zout in de schuitjes, waarmee ze het overbrengen naar de hulken, die daar heel dichtbij liggen.

Alle hulken, die zout komen laden van deze pan, slaan aan den wal barakken op, en wanneer de maan schijnt, gaat men 's nachts aan het werk, wegens de felle zon, die er over dag brandt. Maar

En terstond, den volgenden dag, zetten zij mannen aan wal en een medicijnkist, die men op de schouders naar de lagune bracht, waar zich het zout bevindt. En zij zijn begonnen de wegen te effenen en ze hebben planken op de wegen neergelegd, terwijl zij hun steigers en andere werken in gereedheid brachten om het zout te winnen en te laden, en ze hebben versterkingen aangebracht en een loopgraaf gegraven. Men heeft hen verkend. Het zijn Hollanders [1]) en [men heeft gezien] dat het admiraalsschip en [het] vice-admiraalsschip meer dan vierhonderd ton meten, elk met meer dan twintig stukken geschut
(blz. 3.) aan boord, / en de andere vier (schepen) zullen drie-

---

niettemin zijn er geregeld hulken bezig met laden, en soms [zijn er wel] zeventig en tachtig, en andere keeren [weer] minder. Deze naties maken het zout los met houweelen en ijzeren staven, en vervolgens lichten zij het op met groote ijzeren wiggen, evenals men steenen haalt uit een steengroeve. [Vroeger] plachten zij te werken met lederen laarzen, maar de groote kracht van het zout verbrandde hun laarzen en voeten. Maar tegenwoordig werken zij met gewone klompen en schoenklompen, en hiermede beschermen zij zich eenigszins. Maar [toch] sterven er nog altijd ten gevolge van den zwaren arbeid. En om die slachtoffers te begraven, is er een groot kerkhof op een zandvlakte daar bij het strand met eenige houten kruisen, [die] zeer mooi bewerkt [zijn]. In de heele omgeving van deze zoutpan bevindt zich geen druppel drinkwater, en daarom sturen de hulken alle Zaterdagen hun kleine schuitjes uit om water te gaan halen van de Bordones, een rivier die zich op ongeveer vier mijl afstands bevindt van de zoutpan."

[1]) Hoewel het octrooi reeds in 1621 was verleend, begon de Westindische Compagnie haar werkzaamheden eigenlijk eerst na 21 Juni 1623. En pas 1 Juli 1622 werd Araya bij plakkaat opgenomen in het octrooi van de Compagnie. Vgl. Doct. Nicolaus à Wassenaer, *Historisch verhael der ghedenckweerdigher Geschiedenissen in Europa*, deel III, f°. 68; De Laet, *Nieuwe Wereldt*, 1625, f°. 494.

Deze schepen waren ook niet van de Compagnie. Dr. R. Bijlsma, een grondig kenner van de geschiedenis van den handel van Rotterdam, is van meening dat zij uit Amsterdam of Zeeland afkomstig waren, eerder dan uit Rotterdam.

honderd en tweehonderd ton groot zijn, alle [zes] goed van artillerie voorzien en met veel manschappen aan boord.

En den Donderdag daarop, den drieëntwintigsten van deze maand, ontwaarden wij, bij het aanbreken van den dag, zes vaartuigen, die men herkende als groote sloepen, die koers kwamen zetten naar de rivier de Bordones (die op een afstand van bijna twee mijlen van deze stad ligt), om water in te nemen, want daar halen ze dat gewoonlijk vandaan. Maar ik had reeds een kapitein klaar staan met vijfentwintig busschieters en musketiers om hun den toegang tot het water te beletten. Zij naderden met zooveel omzichtigheid, zonder scheepsvolk aan wal te zetten, en ze hielden zich [daar] zoolang op, dat het noodig werd te voorschijn te komen om te zien of men hen kon aanvallen. Maar zij antwoordden, dat zij bevriende Hollanders waren. Toen ze zagen dat men hun den toegang tot het water belette, gingen zij echter heen.

Hiervan is het gevolg geweest dat zij maatregelen treffen en bij de zoutpan versterkingen aanbrengen. Tot nog toe hebben zij er [slechts] hun loopgraaf en zij hebben daarop twee stukken geschut [gezet].

Behalve deze plaats om drinkwater in te nemen hebben zij nog twee gelegenheden, die de rivier van deze stad biedt, [en] die uitmonden in de zee op een halve mijl afstands van hier. Den toegang tot zoowel deze twee als de eene genoemde drinkwaterplaats zal ik hun beletten met alle kracht en bekwaamheid, die in mijn vermogen ligt. En zoolang als er geen zeeslag wordt geleverd en ik mij [nog] den sterkste zal voelen, zal ik het mogelijke doen, zoowel bij de drinkwaterplaatsen als bij de zoutpan, terwijl ik Uwer Majesteits aandacht er op vestig dat het getal van de burgers van deze stad en [andere] lieden die wapenen kunnen dragen, [slechts] ongeveer honderdendertig bedraagt, arme huisvaders, die, als zij onder de wapenen zijn, niet naar hun werk kunnen gaan, noch naar hun tabaks- noch naar hun maïsvelden; zoodat, als deze toestand aanhoudt, zij tot den bedelstaf zullen wor-
(blz. 4.) den gebracht, evenals vorige jaren toen / deze Hollanders de zoutpan exploiteerden [1]).

[1]) Vgl. Document No. 133 en de bijlage daarbij.

In vorige jaren kwam er geen schip uit Spanje noch van elders — en dat zal nu ook [wel] niet komen — met kleeren, wijnen of andere artikelen, reden waarom verwacht wordt dat er veel honger en ontbering zal worden geleden, zooals [ook] in vorige jaren geschiedde, toen men, door den nood gedwongen, een afkoopsom opbracht. En het zou [wel eens] kunnen gebeuren dat men [thans weer] hetzelfde doet, want het is [toch] natuurlijk dat men voedsel verlangt en kleeren om zijn lichaam te bedekken.

En om hieraan een einde te maken en den vijand uit deze zoutpan te verdrijven, die zij in bezit genomen hebben, was het noodig dat Uwe Majesteit (Die God moge behoeden) Haar koninklijke armada zond uit den Atlantischen Oceaan, al geschiedde dit met groote kosten voor Haar koninklijke schatkist, en [het] verlies van vier of vijf galjoenen, die zoowel door den storm als in het gevecht vergaan zijn.

En nu deze vijanden [hier] weer teruggekomen zijn, zullen zij niet meer wegblijven; integendeel, zij zullen steeds meer komen, want zonder zout kunnen zij niet leven, en [dit artikel] is voor hen van heel groot voordeel, zoowel in hun eigen land als in de omliggende landen.

Ik heb Uwe Majesteit [reeds] voor oogen gesteld de geringe strijdmiddelen, die hier [ter beschikking] zijn, in een open plaats dicht bij zee, en hoezeer zij blootgesteld is aan den vijand, te meer met het oog op de tabak waarop zij zoo verzot zijn, [terwijl ik Uwe Majesteit ook wees] op de onmogelijkheid om hun den toegang tot de zoutpan te beletten. En het komt de eer van Uwe Majesteit te na en het doet afbreuk aan den goeden naam onzer wapenen, dat deze kettersche oproerlingen dit zout komen halen uit Uwer Majesteits landen, zonder dat men het hun kan beletten. En deze stad, en zoowel het eiland Margarita als Caracas [want in vierentwintig uur kunnen ze dat bereiken], zijn blootgesteld aan groote rampen
(blz. 5.) wegens de vele oorlogsschepen, die hier samenkomen, / en de weinige strijdmiddelen, die in deze plaatsen aanwezig zijn.

Uwe Majesteit (Die God moge behoeden) zond een

ingenieur [1]) om te onderzoeken of deze zoutpan onder water kon worden gezet. Maar dat was niet mogelijk. Dit is alleen te verhelpen door in de genoemde haven een vesting te bouwen, ten einde hun den toegang tot de ankerplaats en tot de zoutpan te beletten .... [2])

Hierbij zend ik aan Uwe Majesteit afschrift [3]) van de bekendmakingen, die ik gepubliceerd heb om te voorkomen dat er wederom een afkoopsom aan den vijand zal
(blz. 6.) worden opgebracht, / terwijl ik Uwe Majesteit verzeker dat ik, zoolang ik leef, mijn leven zal wijden aan Uwer Majesteits dienst en zal opkomen voor de glorie van Haar wapenen ....

Cumana, 25 September van het jaar 1621 ....

Don Diego de Arroyo Daza.
(Geparafeerd) .... [4])

---

[1]) Juan Bautista Antoneli Sr. Vgl. blz. 7, noot 1.

[2]) In een alinea, die hier is weggelaten, raadt hij aan Cumana 20 stukken geschut te geven, een garnizoen met een effectief van 150 man onder commando van den gouverneur van Cumana, met machtiging om de vesting te plaatsen onder een luitenant van zijn eigen keuze, welke regeling, volgens den gouverneur, de koninklijke inkomsten van parels en tabak zal vermeerderen, over welk laatste artikel juist een contract was gesloten.

[3]) Bij dezen brief ingesloten; gedateerd Cumana, 13 September 1621. Daarin wordt medegedeeld dat vier dagen te voren zes groote Hollandsche schepen in de haven van Ancon de Refriegas waren binnengevaren. Alle handel met de Hollanders wordt de bevolking verboden, aangezien hij gevaar oplevert voor het openbaar welzijn en in strijd is met de bestaande wet. „Onder deze hulken, die naar de zoutpan varen, bevinden zich soms zeer goed gewapende oorlogsschepen, die twintig tot vierentwintig stukken geschut aan boord hebben, en krijgsvolk om ze te verdedigen", zegt Antoneli in de genoemde *Relación*. Bordones was schijnbaar een geschikte haven voor *rescatadores*.

[4]) Hier, en overal elders in deze verzameling, zijn steeds de aanteekeningen welke gemaakt zijn bij de documenten door de ontvangers in Spanje weggelaten, evenals de uittreksels van den inhoud, die gemaakt werden om de behandeling van de onderhavige zaken te vergemakkelijken, wanneer deze nl. niets nieuws aan den inhoud der hier gepubliceerde bescheiden toevoegen.

Document No. 2 [1]).

Don Diego de Arroyo Daza aan de Kroon, Cumana, 30 September 1621.

(blz. 1.) ✝

Sire,

Aan den gouverneur van het eiland Margarita heb ik [een] brief [2]) gezonden voor Uwe Majesteit — [waarin ik] bericht gaf van de komst van de Hollanders bij de zoutpan van Ancon de Refriegas —, opdat hij hem met een schip, dat daar van het eiland Trinidad moest aankomen met bestemming voor Kastilië, zou doorzenden.

En nadat ik hem geschreven en verzonden had, is het opnieuw gebeurd dat zij, na bij de zoutpan versterkingen te hebben [aangebracht], zich ten tweeden male naar de rivier de Bordones begeven hebben om drinkwater [in te nemen]. Maar het krijgsvolk, dat ik daar had [gelegerd] om hun den toegang tot de drinkwaterplaats te beletten, belette hun dien [inderdaad], en niet alleen namen zij [de Hollanders] het [drinkwater] niet in, maar zij [de soldaten uit Cumana] doodden alle opvarenden van twee [van de sloepen], die dichter bij kwamen, en zij brachten aanzienlijke schade toe aan de vier sloepen, die verder af bleven en onmiddellijk daarop wegvoeren.

Hierdoor waren zij zeer voorzichtig [geworden] en zij zagen weldra dat ik bevel gaf ze te verkennen met het doel hen des nachts onverhoeds te overvallen. En onmiddellijk scheepten zij zich in en ze brachten de kanonnen, pramen en steigers en andere benoodigdheden voor de zoutwinning aan boord, en ze namen zand als ballast in en vertrokken met stille trom.

Ik vestig er Uwer Majesteits aandacht op dat, als men niet spoedig deze [zoutpan] laat versterken, de vijand het [dan wel] zal doen, zonder dat men hem dat kan belet-

---

[1]) *A. de I.*, 54-4-9 (21), één *pliego*, origineel. Zie ook *A. de I.*, 42-1-16/11, Arroyo Daza aan het *Casa de Contratación de las Indias* te Sevilla, 30 September 1621.

[2]) Het vorige document?

ten, zoodat hij deze gewesten aan zich zal onderwerpen, en, daar hij ter zee heer en meester is, zal niemand hem lastig vallen; want, zoodra deze schepen ginds [in Holland] verslag uitbrengen [van hun wedervaren], zit er voor hen niets anders op dan zich te versterken, daar zij nu eenmaal [hier] moeten komen om zout te halen. Uwe Majesteit geve bevel om met de door deze omstandigheden geboden snelheid uit te voeren wat het meest strookt met Haar koninklijken dienst.../...

(blz. 2.) ....uit Cumana, 30 September van het jaar 1621.

Don Diego de Arroyo Daza.
(Geparafeerd)/....

Document No. 3 [1]).

Don Diego de Arroyo Daza aan de Kroon, Cumana, 14 October 1621.

(blz. 1.) †

Sire,

Over Caracas en Cartagena en Portorico, en ook via Margarita, heb ik aan Uwe Majesteit bericht, dat den twintigsten September bij de zoutpan van Araya zes Hollandsche schepen zijn aangekomen, met het doel om zout te laden, evenals zij dat plachten te doen vóór het Bestand. En vervolgens kwamen zes sloepen naar de rivier de Bordones om water in te nemen. [Maar] ik heb hun dat belet tot hun niet geringe schade. En eveneens heb ik hen in de zoutpan laten verkennen met de bedoeling om ze te overvallen en zooveel vijanden te dooden als ik maar vermocht. Maar hiervoor beducht en treurende over het nadeel, dat hun [reeds] was toegebracht, voeren ze terstond weg zonder eenig zout [mede te nemen], [nadat zij] zand als ballast ingenomen [hadden].

En persoonlijk heb ik mij naar de genoemde zoutpan

[1]) *A. de I.*, 54-4-9 (22), één *pliego*, origineel.

begeven en ik heb een vestingwerk vernield, dat zij daar aangelegd hadden, waar zij over zes stukken geschut beschikten, [die] voldoende [waren] om hen te verdedigen en ons veel afbreuk te doen, en ik heb hun pramen en steigers vernield en verbrand.

Maar intusschen zijn er weer tien [1]) Hollandsche schepen verschenen en deze voeren van Ancon, waar ze altijd ankeren; en zoodra ik ze zag, ging ik met mijn krijgsvolk deze stad en de rivier de Bordones in staat van tegenweer stellen.

10 schepen.

En drie dagen later zonden zij hun sloepen naar de [Bordones] om drinkwater in te nemen, maar ik heb hun dat ook niet laten innemen, reden waarom drie van de tien schepen naderbijkwamen en zeer dicht den wal naderden en veel geschut losten en musketten en steenmortieren van de mars; en intusschen zonden zij drie
(blz. 2.) sloepen / en zetten zij krijgsvolk aan wal om de loopgraven te veroveren, die ik had [laten graven], ten einde hun den toegang tot het drinkwater te beletten, en zich van het water meester te maken. Maar niet alleen veroverden zij [de Hollanders] de loopgraven niet, maar men deed hen, na [hun] veel schade [te hebben toegebracht], inschepen, velen hunner doodende, om welke reden zij onmiddellijk daarop hun anker lichtten, en treurend [over hun verliezen] voeren zij naar Ancon, waar de overige schepen [voor anker lagen], die, [daartoe] gedwongen door het gebrek aan drinkwater, het zout, dat ze begonnen waren te winnen, in den steek lieten en wegzeilden. En naar tot nog toe gebleken is, ziet men dat zij naar andere havens van de kust gaan om [drinkwater] in te nemen, om [daarop bij de zoutpan] weer aan het werk te gaan.

Ik zond [een] vertrouwd persoon naar de zoutpan en [die] verbrandde hun pramen en steigers, en hij ontdekte dat zij twaalf pramen onder water gezet hadden; maar hij liet ze voor den dag halen en verbranden, zoodat alleen de asch hun van nut kan zijn.

En hij zag dat [het aantal] dooden meer dan twintig

---

[1]) Deze waren ook gezien van Margarita uit op 4 October. Vgl. de *cédula*, aangehaald op blz. 6, noot 6.

bedroeg, want hij zag de graven van allen; en sommige [daarvan] schenen van menschen van beteekenis [te zijn], want die lagen in kisten, en hadden grafschriften in hun taal, die naar men heeft kunnen ontcijferen, vermelden dat daar rusten eenige gezagvoerders en hoofden van deze vloot.

Uwe Majesteit zij er van verzekerd dat ik geen gelegenheid zal verzuimen om hun afbreuk te doen en mijn verplichtingen na te komen.

Ik heb Uwer Majesteits aandacht reeds dringend gevestigd op het zoo dreigende gevaar, waarin deze drie gouvernementen (Margarita, en Caracas, en vooral Cumana) verkeeren, en op het weinige krijgsvolk waarover ik hier beschik, in een open plaats, zonder verdedigingsmiddelen en zonder krijgsvoorraden, en dat van den twintigsten September af tot heden toe we [nog geen oogenblik] de wapenen hebben afgelegd. En het ergste is de [nog] grootere ellende, die we verwachten, daar deze [vijanden] zullen blijven komen om dit zout te laden. En [het zou heel wel mogelijk zijn] dat zij, verontwaardigd over de afbreuk die ik hun heb toegebracht, als zij zich vereenigen met andere eskaders, [terugkomen] en krijgsvolk aan land zetten om onze stad in te nemen / en heer en meester te zijn over de drinkwaterplaats en over de zoutpan, waar zij dan ook wel versterkingen zullen aanbrengen. (blz. 3.)

Want wat ik alleen kan doen, is hun tegemoet gaan als zij aan land [willen] komen en hun dan zooveel mogelijk afbreuk toebrengen, want deze plaats is zeer open, en ze heeft meer dan twee mijl open strand en het [is] heelemaal [een open] haven. En, zooals ik Uwe Majesteit reeds gezegd heb, het krijgsvolk, waarover ik te beschikken heb, bedraagt niet meer dan honderdendertig man, en de inboorlingen zijn door een en ander onrustig [geworden], zoodat ik bij deze gelegenheid van hun [hulp] geen gebruik kan maken; integendeel, ik dien met omzichtigheid op te treden.

En zelfs wanneer deze eskaders zich niet vereenigen, [dan nog] zullen zij, zoodra het bericht in Holland komt, uitgerust met oorlogsschepen, [hier] komen, en men kan er zeker van zijn, dat zij trachten zullen deze stad te verwoesten, opdat zij [voortaan] ongestoord drinkwater

[kunnen] innemen en hun zout [kunnen] winnen. Uwe Majesteit moge dit verhelpen met den door de omstandigheden vereischten spoed.

En indien het mogelijk is, laat dan de armada [zooveel] krijgsvolk [voor hier] meebrengen als Uwe Majesteit zal willen bepalen, dat [dan] hier moet blijven om de vestingwerken te bouwen, die hun [den Hollanders] den toegang tot de ankerplaats en de zoutpan moeten beletten (want hier zit niets anders op), vóórdat zij het [komen] versterken zóó dat zij Uwe Majesteit noodzaken een heel groote armada te zenden om hen uit deze gewesten te verjagen, wat veel grootere kosten met zich zal brengen.

Om de zaak te bespoedigen zend ik geen bericht van het gebeurde. Maar laat Uwe Majesteit er van verzekerd zijn dat ik van niets anders verslag uitbreng dan van wat
(blz. 4.) waar is . . . [1]) . . . / . . .
. . . . uit Cumana, 14 October van het jaar 1621.

Don Diego de Arroyo Daza.
(Geparafeerd) . . . .

Document No. 4 [2]).

De Kroon aan don Diego de Arroyo Daza, Madrid, 13 Januari 1622.

(blz. 1.) ✝

Men moet aan don Diego de Arroyo Daza antwoorden, hem de ontvangst van zijn brieven [3]) bevestigend, [en] hem dankend met vriendelijke woorden voor de goede

---

[1]) Hij geeft een overzicht van de diensten, die door zijn voorvaderen en door hem zelf aan den koning zijn bewezen, en vraagt daarvoor een belooning.

[2]) *A. de I.*, 54-4-9 (23), één *pliego*, concept. Vgl. 78-2-2, G 7, f°. 157, de *cédula* d.d. 31 Maart 1622. Zie ook f°. 161, 162, 163, geëxcerpeerde *cédulas*.

[3]) De vorige documenten?

wijze waarop hij is te werk gegaan en hij zich heeft gedragen; en dat dit schrijven voor hem een bewijs zal zijn voor de gunst en [de] belooning, die men hem [t.z.t.] zal geven op grond van de door hem bewezen diensten.

Hij moet trachten zooveel mogelijk overleg te plegen met den gouverneur van Margarita, aan wien men in denzelfden geest geschreven heeft, opdat zij door onderling overleg er in slagen alles [tot stand te brengen] wat het beste is [om te doen]. En wanneer men hem antwoordt op iedere alinea [van zijn brief] afzonderlijk, [dan] moet men hem het volgende mededeelen:

Dat zeer goed gevonden wordt wat hij deed met de plaats te versterken, waar deze vijand drinkwater zal komen innemen; en [ook wordt goedgevonden] de loopgraaf, die hij groef om zijn komst te beletten, want proefondervindelijk is bewezen hoe goed hem [den gouverneur] die beviel.

Dat, aangezien hij weet dat het belangrijke punt in dit geval hierin bestaat, dat de vijand geen vasten voet krijgt op de Punta de Araya en daar geen versterkingen aanbrengt, om de redenen die hij heel goed begrepen heeft en in zijn [brief ook] vermeldt, drukt men hem op het
(blz. 2.) hart dat hij zeer waakzaam moet blijven, / opdat de vijand niet aan land kan gaan, en te dien einde wordt hij onmiddellijk voorzien van het kruit, lont en kogels, die hij vraagt, en eveneens van honderd man voetvolk, die onder zijn bevelen zullen staan, en hij moet [maar] voorloopig den aanvoerder benoemen, dien hij het geschiktst zal vinden om aan het hoofd te staan van genoemde vestingwerken, welke hij moet trachten uit te voeren op de wijze, die hij het best zal vinden.

En als er soms in die streek ergens een ingenieur[1])

[1]) De *cédula* zelf bepaalt dat, als er geen andere ingenieur beschikbaar is, óf Cristobal Roda (die bezig was met de versterking van Havana en Cartagena) óf Juan Bautista Antoneli Jr. moet worden gezonden uit Cartagena. Ondertusschen moet gouverneur Arroyo Daza zoo goed mogelijk voorloopige versterkingswerken bouwen.

Antoneli (die zijn vader had vergezeld bij diens bezoek aan Araya in 1604) reisde van Cartagena naar Cumana over land en bouwde vestingwerken in Araya. Vgl. zijn bescheiden, die be-

zou vertoeven, [dan] zal het van belang zijn dat deze daar [in Cumana] zijn medewerking zou komen verleenen, en eveneens zal het goed zijn dat de gouverneur van Margarita, don Andres Rodriguez, zich bij hem voegt, en met hun [drieën] moeten zij een goed besluit nemen, [want] zij zijn van den plaatselijken toestand op de hoogte en zij zijn daar de deskundige lieden. En de vestingwerken, die de vijand zelf begonnen is te bouwen en [die] zij [nu] bezet [hebben], zullen voor hen een basis zijn waarop zij eventueel kunnen voortbouwen.

Ook moet men hem de twintig stukken geschut zenden, die hij vraagt; en de dertig haakbussen en veertig musketten met alles wat daarbij behoort. En wat betreft de soldij voor de soldaten en [de] betaling van deze [strijdmiddelen], men remitteert de noodige fondsen, die aan de kas van Cartagena moeten worden uitbetaald, want met Gods hulp zullen, als men de parelbanken begint te exploiteeren, de inkomsten van de koninklijke schatkist deze onkosten meer dan ruimschoots vergoeden. /

(blz. 3.) Men moet hem met den meesten aandrang opdracht geven van alles zeer omstandig verslag uit te brengen, zooals hij dat tot nog toe [ook] heeft gedaan.

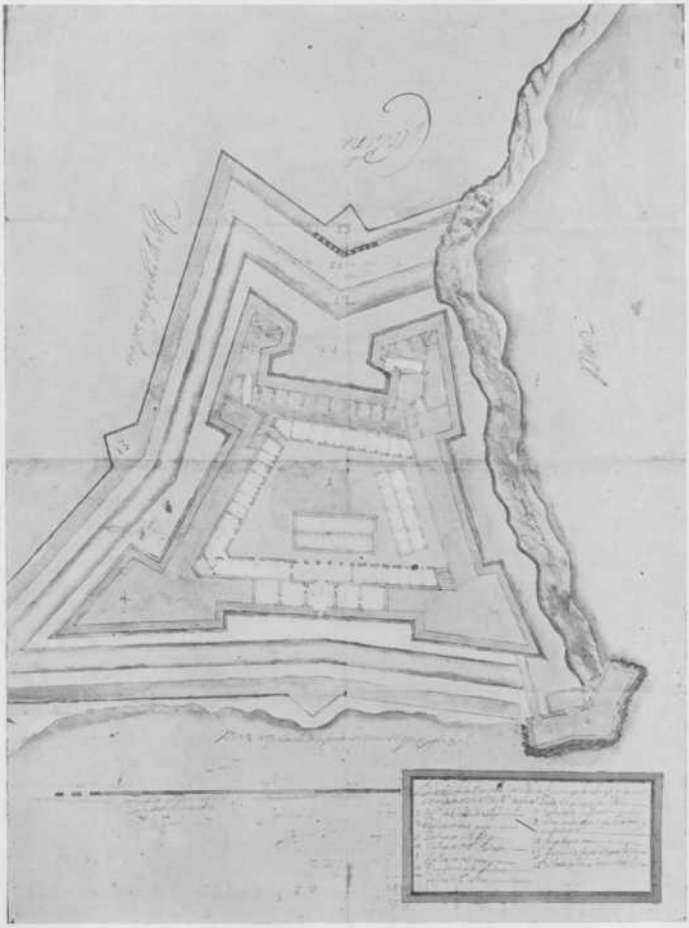
Men moet hem opdracht geven dat hij bij deze krijgsverrichtingen moet trachten de landarbeiders zooveel mogelijk [te sparen], opdat niet hun oogst verloren ga en men niet om het eene euvel te verhelpen, in een ander vervalt, dat net zoo groot is of [nog] grooter. Maar als er iets gebeurt, dat zich daarvoor leent, dan moeten allen de wapenen opnemen. Dit wordt aan zijn beleid overgelaten, daar hij den plaatselijken toestand kent, en men moet hem wijzen op de zorg, die men moet hebben om hem te helpen en bij te staan zooals billijk is.

(Geparafeerd).

---

waard worden in het *A. de I.*, 73-2-11. Zie ook Plaat II, die de gedachte doet opkomen dat het Roda was, de oudere, meer ervaren man, die het plan ontwierp voor het werk, dat werd uitgevoerd.

PLAAT II.

De vesting Santiago de Arroyo, 1622(?).

PLAAT II.

De vesting Santiago de Arroyo, 1622 (?).

Vlakte, die grenst aan de zoutpannen.
Schaal in *pies de vara* [1]).
Zee, waar de schepen, die zout laden, ankeren.
Opsomming [van de onderdeelen] van de vesting Santiago de Arroyo, die Zijne Majesteit Kapitein Cristobal Roda, militair ingenieur, heeft laten bouwen.

1. De vesting Santiago de Arroyo.
2. Bastion San Gaspar.
3. Bastion San Felipe.
4. Bastion San Baltasar.
5. Bastion Santiago.
6. Platform San Andres.
7. St.-Annakerk.
8. Ziekenzaal.
9. Altaar, waar de soldaten en zieken de mis gaan hooren.
10. Wachthuis.
11. Greppel.
12. Greppel, die tot het water reikt.
13. Gedekte weg met zijn ravelijn.

Ravijn.
Zee.
Kalkovens.
Vlak land.

[2]) Men moet schrijven aan het *Casa* [3]) dat aan boord van de galjoenen, behalve het gewone krijgsvolk, ook mee moeten twaalf kanonniers.

(Geparafeerd).

(blz. 4.) In de vergadering van 13 Januari '622. /

---

[1]) Een *pie de vara* = 278 1/3 mM. (N. v. d. V.).
[2]) Decreet.
[3]) *Casa de Contratación de las Indias* te Sevilla. (N. v. d. V.).

.... Het schijnt dat dit de eerste vesting van deze provincie was [1]).

(Kaartenportefeuille.)

---

[1]) Den 28sten Januari 1622 schreef Arroyo Daza aan de Kroon een brief, dien de uitgeefster van deze documenten niet heeft teruggevonden. Hij was naar Spanje gebracht door Gaspar Flores de Caldevilla, die, toen hij te Madrid aankwam, merkte dat de verdedigingsmaatregelen, zooals geschetst in dit concept voor een *cédula*, geen doel hadden getroffen ten gevolge van een schipbreuk, door sommige schepen geleden bij San Lucar. Hij drong toen aan op het zenden van krijgsvolk en geschut, en zekere hulp werd verleend van Cadiz uit op 17 Juli 1622, zooals blijkt uit een *Relacion de las Vitorias qve Don Diego de Arroyo / y Daça.... / .... tuuo .... a 30 de Noviembre, ...622. y a treze de / Enero deste año....* (Rapport van de Overwinningen die don Diego de Arroyo y Daza.... behaald heeft.... den 30sten November 1622 en den dertienden Januari van dit jaar....) gedrukt door Alonso Martin, Madrid 1623. Er berust een exemplaar van dit werk in de Biblioteca Nacional te Madrid (MSS. 2353, f°. 193 vlgg.), één in de Academia de la Historia te Madrid (*Colección de Jesuitas*, Vol. 93, No. 22) en een derde in de Universiteitsbibliotheek van Sevilla (*Varios*, 109-85, 138).

Deze hulp bestond uit 98 man voetvolk, 11 kanonniers, 10 koperen kanonnen, wapenen, munitie en andere voorraden (*A. de I.*, 54-4-14, de opdracht van den gouverneur aan Kapelaan Diaz Mansilla, gedateerd in de vesting Santiago de Arroyo, 2 September 1622) en zij bereikte Cumana den 18den Augustus.

„Den 19den van de genoemde [maand]", zoo leest men in de *Relacion*, „begon de gouverneur materialen, levensmiddelen e.d. in gereedheid te brengen, ten einde die zoutpan van versterkingen te voorzien, en hij zond Kapitein Pedro Marchan met twintig negers en [een] aantal Indianen, [allen voorzien] van gereedschap, hun opdracht gevend om voor hem alle boomen en struiken weg te kappen van een heuvel, die zich dicht bij de haven van de zoutpan bevindt, [en] waar don Luis Fajardo, admiraal van de Oceaan[vloot] in het jaar vijf, een kaperkapitein ophing, Daniel de Mojaron geheeten. Hij zond don Andres Rodriguez de Villegas, gouverneur van het eiland Margarita, een brief [waarin hij hem voorstelde] elkander te ontmoeten bij de zoutpan. Den 24sten van de genoemde [maand] vertrok hij uit Cumana, vergezeld van den vice-gouverneur Gaspar Flores de Caldevilla en

vele andere burgers van Cumana. Dienzelfden dag kwam de gouverneur van Margarita [bij de zoutpan] aan met de voornaamste bewoners van [zijn] eiland. En toen beide gouverneurs te zamen waren met enkele kapiteins en andere notabelen, deed de genoemde gouverneur don Diego de Arroyo hun mededeeling van hetgeen Zijne Majesteit hem had gelast, zeggende dat, daar [het] iets [gold] dat van zooveel gewicht was voor den dienst van Zijne Majesteit, hij [bij] het treffen van de [noodige] maatregelen dat niet alleen op eigen gezag wenschte te beslissen, maar hij wilde aller gevoelen [leeren kennen], zoodat Zijne Majesteit [op de beste] wijze gedient zou zijn. En het [voorstel], dat hij [het beste] vond, was dat onmiddellijk het geschut zou worden opgesteld, men die zoutpan in staat van tegenweer zou brengen, en dat de beste en meest geschikte plaats was de heuvel van Daniel; want van daar zou men den vijand uit de haven [kunnen] verjagen, en als men [hem eenmaal] den toegang tot de haven belet had, belette men den vijand [tevens] den toegang tot het zout. Allen betuigden hun instemming met de meening van den genoemden gouverneur. Alleen wat betreft het opstellen van het geschut en [wat aangaat] de uitvoering van hetgeen [door hem was] voorgesteld, maakte men eenige bezwaren, die de gouverneur [echter] met zeer klemmende redenen wederlegde. En aldus werd het voorstel ten uitvoer gelegd. Het voetvolk verscheen, men inspecteerde de manschappen en den dertigsten Augustus was het geschut opgesteld boven op den heuvel, [dien] men den naam gaf Santiago de Arroyo. Den 31sten keerde de gouverneur met zijn notabelen naar het eiland [Margarita] terug. De onze bleef in de nieuwe vesting, dag en nacht werkende met het voetvolk en sommige negers, die men uit Cumana had medegebracht. Men begon de vesting aan den kant van de zee met schanskorven af te sluiten, waarbij het voetvolk zich duchtig weerde, dat hij [de gouverneur] op zijn kosten onthaalde op veel ververschingen, en in korten tijd was zij, dank zij hun grooten ijver en zorg en den naarstigen arbeid van de infanterie, geheel afgesloten. Men had zorg gedragen voor een ruim onderdak ter beschutting van de voetknechten, die op hun veldtochten [bovendien], vóórdat zij een onderdak hadden, zwaar hadden geleden van het vele regenwater".

Document No. 5 [1]).

Don Diego de Arroyo Daza aan den voorzitter en de rechters van het Casa de Contratación de las Indias, Cumana, 31 Januari 1622.

(blz. 1.) †

Bij vier gelegenheden heb ik aan Zijne Majesteit rekenschap gegeven van hetgeen hier is geschied met de Hollanders en bij alle [vier die gelegenheden] heb ik [ook] u geschreven, en, voor het geval [mijn vorige brieven] u niet bereikt mocht[en] hebben, zal ik u in dezen rapport uitbrengen over al het gebeurde.

Den twintigsten September kwam er een eskader van zes groote Hollandsche schepen bij de zoutpan van Araya; en terstond bouwden zij daar een vesting, waarop zij zes stukken geschut opstelden ter bescherming van hun werkvolk; en zij gingen drinkwater innemen bij de rivier de Bordones, op twee mijlen afstands van deze stad; maar ik had die drinkwaterplaats reeds met krijgsvolk bezet, waarmede ik hun den toegang belette, tot hun niet gering nadeel en den dood van velen [hunner veroorzakend].

Ook zond ik [lieden] om de vesting te verkennen, ten einde ze op hen te veroveren en hen te dooden. De verkenners werden gesignaleerd [door de Hollanders], waarop zij bevreesd werden en hun geschut aan boord brachten en wegvoeren naar Portorico, waar zij groote schade hebben aangericht [2]).

---

[1]) *A. de I.*, 42-1-16/11, één *pliego*, origineel.

[2]) „Het schijnt dat de Hollanders [nu] reeds de nadeelige gevolgen ondervinden van het stopzetten van den handel met Uwer Majesteits rijken, want zij gaan wederom naar de zoutpannen van Araya. Immers, volgens bericht dat ik heb [ontvangen] van den gouverneur van Cumana, is mij bekend dat zij dezen zomer geprobeerd hebben zich van het zout van de zoutpannen meester te maken, en te dien einde hebben zij zich met zes hulken van meer dan 300 ton daarheen begeven, zooals de genoemde gouverneur Uwe Majesteit [wel] uitvoeriger schrijven zal. Maar bij hun terugtocht van de zoutpannen kreeg dit eiland [ook] zijn

En vijf dagen daarna ging ik met dertig burgers van de stad in vier prauwen naar de zoutpan om die plek met het oog op de toekomst te verkennen en die vesting te slechten, opdat zij die [later] komen zouden er niet op zouden voortbouwen. En toen we bezig waren het te slechten, werd alarm geblazen wegens de komst van een tweede eskader van tien Hollandsche schepen. Ik ben [nog] klaar gekomen met het verbranden en vernielen van de vesting en, terwijl zij in de haven binnenvoeren, voer ik er uit en keerde ik naar de stad terug.

En daarop begaven zij zich, na verloop van twee dagen, om drinkwater [te halen], naar de genoemde rivier met drie groote schepen en veel krijgsvolk van de andere [vaartuigen] om drinkwater in te nemen; en zij losten heel veel stukken geschut, musketten en mortieren van de mars, zoodat zij op den berg en op het strand alles omhakten en vernielden. En vervolgens zonden zij een groot aantal krijgslieden om op mij een loopgraaf te veroveren, die ik had [gegraven], met het doel zich van haar meester te maken en [ook] van het drinkwater, en om ongestoord [voortaan] drinkwater in te nemen. Ik heb hun dapper weerstand geboden, hen noodzakend om ons schandelijk den rug toe te keeren en in te schepen, terwijl ik velen hunner doodde en o.a. den man, die hen aanvoerde.

En de schepen konden niet het anker lichten wegens
‹blz. 2.› het musketvuur, dat van / den wal af voortdurend geopend werd, omdat zij zeer dicht bij [de kust] lagen,

---

aandeel in den tegenspoed; want toen de vijanden [hierheen] kwamen, een schip achtervolgend van het eiland Santo Domingo, dat geladen was met koopwaren voor *Tierra Firme*, en toen dat schip een toevlucht wilde zoeken in een haven, Puerto Frances genaamd, die beneden den wind ligt van deze, wierpen zij zich met zes sloepen op [dat koopvaardijschip] en namen zij het mee met nog een schip van dit eiland, dat geladen was met producten bestemd voor uw rijken; en nadat zij [de Hollanders] zich hadden meester gemaakt van de koopwaren, die ze [de schepen] aan boord hadden, lieten zij ze [weer] gaan..." Juan de Vargas aan de Kroon, Portorico [San Juan de Puerto Rico], zonder datum, gezien in den Raad voor Indië op 29 April 1622. (*A. d. I.*, 54-3-7).

dewijl daar aan de kust alle gelegenheid is om te ankeren, en zij moesten wachten tot het donker geworden was om weg te varen. En zij lieten de ankertouwen en ankers aan dezen kant [maar zitten]. Ik heb ze gelicht en meegebracht naar deze stad.

Alle tien de schepen zeilden weg en voeren langs de kust naar een dal, dat men noemt Santa Fe[1]), om [daar] drinkwater in te nemen en, zoodra zij de haven verlaten hadden, zond ik een vertrouwd persoon naar de zoutpan en ik liet de pramen opzoeken, waarmede zij het zout haalden en men vond er twaalf en verbrandde die. En ik liet de genoemde schepen niet achtervolgen, omdat ik bedacht dat zij ledig waren, en [dus] vlug [zeilden], en dat, daar zij heer en meester ter zee waren, zij zouden kunnen terugkomen om opschudding te veroorzaken hier in de stad. En toen zij weggevaren waren, gingen ze water innemen in het genoemde dal en toen vond ik de gelegenheid beter [om hen aan te vallen].

En ik zond vijfentwintig man, die zich in een hinderlaag opstelden dicht bij de plaats waar men het drinkwater moest innemen, en, toen [daar] twee sloepen kwamen om het [water] in te nemen, maakten zij zich daarvan meester en brachten ze naar deze stad, nadat zij alle manschappen gedood hadden.

Zij zetten hun reis voort en wegens gebrek aan manschappen, die ik gedood heb, zullen zij genoodzaakt zijn drie of vier schepen op zee in den steek te laten om de overige te bemannen, of anders zullen zij allemaal verloren gaan, daar zij varen in de richting van het noorden en in het hartje van den winter, zoodat zij veel slecht weer zullen treffen.

Den vijftienden van deze maand Januari zijn [hier weer] twee hulken aangekomen om zout te halen. Ik liet ze verkennen om te vernemen over welke strijdmiddelen zij beschikten, hoe groot [haar] laadruimte [was] en [hoeveel] stukken geschut [zij aan boord hadden], en na het verslag, dat men mij uitbracht, ging ik daarheen met veertig burgers en een paar Indiaansche boogschutters en wij legden ons in een hinderlaag. Er werden dertien

---

[1]) Raadpleeg de titelplaat.

Hollanders gedood en ik nam er negen gevangen, die ik heb medegebracht naar deze stad, waar ik hen [nog gevangen] houd [1]).

En het belangrijkste, dat men van deze lieden kon begrijpen, is dat heel Holland zich roert om [hier] zout te komen halen.

En op een anderen dag na deze gebeurtenis voeren zevenentwintig schepen in de genoemde haven van de zoutpan binnen, en de meeste daarvan [waren] zeer groot. En onmiddellijk zetten zij ongeveer vijfhonderd busschieters en musketiers aan wal; en zij bouwden twee vestingen, de eene dicht bij de zoutpan, (waarop zij dertien stukken geschut plaatsten) en daarin zitten meer dan vijftig man; en op den afstand, die er is van daar naar de zee, hebben ze nog een vesting [gebouwd], waarop zij vijf stukken geschut geplaatst hebben.

En tegenover al dit krijgsvolk heb ik nog geen honderdentwintig man. En [dat] op een wijduit gebouwde en open plaats, [die] een kwartmijl van de zee [ligt] en [op] twee [mijlen afstands] van waar zij zich bevinden.

En bij al deze nadeelen [komt nog de omstandigheid dat wij hier] hoegenaamd geen munitie hebben om te vechten, waarvan ik [een nauwkeurig] verslag zend [2]).

(blz. 3.) Aan Zijne Majesteit verzoek ik beleefd / snel de hulp te zenden die noodig is met het oog op zooveel verliezen als die ik Haar vermeld dat kunnen komen en die nog [nader] zullen blijken uit de *información*, die ik van alles zend [3]).

Want als de vijand vestingen bouwt, [dan] zal hij zich meester maken van dit gewest en zal hij het veroveren, en [ook] het eiland Margarita en Caracas, omdat dit boven den wind ligt, en zelfs Cartagena en Portobelo; want in hoogstens zes dagen vaart men daarheen, en zelfs

---

[1]) Dit treffen had plaats op 22 Januari 1622, volgens de bescheiden van Kapelaan Juan Diaz Mansilla (*A. de I.*, 54-4-14). Zie ook het getuigschrift van den gouverneur (Cumana, 27 Januari 1623), betreffende de diensten bewezen door Pater Diego de Vargas bij deze en andere gelegenheden (*A. de I.*, 54-3-27).

[2]) Bij dezen brief ingesloten.

[3]) Niet teruggevonden.

de zilvergaljoenen zijn niet veilig, omdat zich hier [wel] honderd en tweehonderd hulken vereenigen ....[1])
.... Cumana, 31 Januari 1622.

Don Diego de Arroyo Daza.
(Geparafeerd). / ...

Document No. 6[2]).

Don Diego de Arroyo Daza aan de Kroon, Cumana, 15 April 1623.

(blz. 1.) †

Den achtentwintigsten Januari schreef ik[3]) aan Uwe Majesteit [een brief, dien ik meegaf aan] Gaspar Flores de Caldavilla, en daarvoor nam ik een fregat van een bewoner van het eiland Margarita; en ik bracht er aan Uwe Majesteit rapport over uit, dat den zevenentwintigsten November[4]) jl. [hier] drieënveertig groote en goed van geschut voorziene Hollandsche schepen aankwamen, en [dat] zij twee dagen [lang] mijn vesting[5]) vernielden

---

[1]) Hij vraagt een belooning voor de door hem bewezen diensten, enz.

[2]) *A. de I.*, 54-4-9 (24), twee *pliegos*, origineel. Vgl. C. Fernandez Duro, *Armada Española*, Madrid 1898, IV, blz. 31 vlgg.

[3]) Niet teruggevonden; maar zie het vorige document, een brief aan het *Casa de Contratación de las Indias* te Sevilla van ongeveer denzelfden datum.

[4]) Volgens de vroeger reeds aangehaalde gedrukte *Relacion de las Vitorias* (Biblioteca Nacional te Madrid, MSS. 2353, f°. 193 vlgg), waren er twee schepen gezien op den 25sten, die den 26sten poogden in de haven binnen te zeilen, maar door de Spaansche artillerie genoodzaakt werden om zich te verwijderen. Op den 27sten naderde de heele vloot.

[5]) I.e. de vesting, die op den Galgeheuvel in de maand Augustus 1622 was gebouwd. Vgl. blz. 20, noot 1.

met heel veel geschut [1]). En op Sint-Andries [2]) zetten zij in hun sloepen [3]) meer dan duizend man aan land en kwamen een aanval doen op mijn vesting [4]).

---

[1]) De *Relacion* vermeldt dat de Hollanders, ondanks de Spaansche kanonnen, in de haven binnenvoeren en daar ankerden vóór het vallen van den avond van den 28sten. Op dezen dag en den volgenden werd er van den kant van de Hollanders hevig geschoten. De Spaansche kanonniers hadden bevel om het vuur voorzichtig te beantwoorden en ieder schot te tellen.

[2]) 30 November. Vgl. dit document geheel met het volgende.

[3]) De gouverneur had uit het zware schieten de gevolgtrekking gemaakt dat men zou pogen te landen en maakte met het oog daarop een en ander in gereedheid. „.... toen wij in diepen slaap verzonken waren, kwam er bericht... dat er een groot aantal sloepen kwam aanzetten, en men zag op alle schepen dat men met lichten elkander teekens gaf...", lezen we in de aangehaalde *Relacion*.

[4]) „De gouverneur ging onmiddellijk zijn posten onderzoeken en [zijn] soldaten [inspecteeren], terwijl hij hun goed de verdediging [van de vesting] aanbeval. Don Diego de Castro zond wederom een bericht; de vijand zette veel [krijgs]volk aan wal. De gouverneur ging maatregelen treffen om hem af te wachten en weerstand te bieden aan zijn geweld. Wederom zond hij [don Diego de Castro] hem bericht dat de vijand rondom de vesting liep met zeshonderd man. Hij [de gouverneur] gaf hem [don Diego de Castro] bevel om zich op de vesting terug te trekken, en hij ging zich wapenen, vol vertrouwen op God en op den roemrijken Sint-Andries, die op zijn dag hem de overwinning zou geven, in naam van Zijne Majesteit vele missen belovend, als hij haar zou behalen. Hij ging de posten inspecteeren, den soldaten moed insprekend, hun den dienst van God en van hun koning voor oogen houdend, en dat zij moesten vechten als Spanjaarden. Zij waren tevreden en beloofden te sterven om hun vesting te verdedigen aan de zijde van hun gouverneur. Deze stelde zich op aan één uiteinde van de groote loopgraaf en zijn luitenant aan het andere. De musketiers, over hun posten verdeeld, wachtten, bij het aanbreken van den dag, met grooten moed [den vijand] af. Deze onderzocht de vesting en begon een krachtigen aanval met zijn musketiers, de vesting naderend onder het roepen van victorie en eischend dat men zich zou overgeven. De dappere gouverneur gaf, terwijl hij met zijn

Ik wachtte hen op, staande vóór den muur van de vesting, die ik bezig was te bouwen, met welken [muur] ik de [vesting] juist had afgesloten, en versterkt door een groote loopgraaf, die ik voor dit doel had [laten] graven, en een gedekten weg, waarlangs ik mijn weinige krijgsvolk voerde. De vijand streed dapper en naderde tot op een piek afstands de loopgraaf, waaraan ik naast God de overwinning te danken heb.

En toen zij verwoed aan het strijden waren, sneuvelde hun admiraal [1]), die hen [daar] aanvoerde, en nog vier kapiteins. Hierop begonnen zij te verflauwen [in hun moed], en ik merkte dat, en gaf het teeken tot den aanval, terwijl ik een deel van mijn krijgsvolk over de loopgraaf zette met mijn luitenant en den adjudant van den vicegouverneur. En de overwinning werd behaald, zoodat men hen [zelfs] noodzaakte zich in te schepen. En zij lieten veel vuurwapenen en pieken achter, en men vond een stuk loopgraaf van honderd voet lengte op honderd voet afstands van de vesting met een diepte, die reikte tot het midden van de dij [2]).

---

luitenant zijn soldaten aanvuurde, bevel om den vijand krachtig aan te vallen, en dat gebeurde [ook] zóó dat men hem tot stilstand bracht, want zij bevonden zich reeds op een piek afstands van de loopgraaf. De schermutseling begon aan beide zijden. En terstond viel Juan de Santamaria, geboortig uit Sevilla. Uit de onzen werd een stem gehoord, die victorie riep en dat men den admiraal had gedood en den vaandeldrager. Onmiddellijk daarop begon de strijd weer, en de dappere gouverneur deed, terwijl hij zijn soldaten aanvuurde, een hevigen aanval met zijn musketiers en busschieters, zoodat de vijand, toen hij de dooden die aan zijn voeten lagen zag en den grooten weerstand dien men hem bood, haastig rechtsomkeert maakte en ordeloos zich terugtrok naar de sloepen, die onder zware escorte waren achtergelaten. Uit de vesting werden de Hollanders door sommige soldaten achtervolgd . . ." — verhaalt de *Relacion*.

[1]) Hij werd onder de vele dooden herkend door een Hollandsch krijgsgevangene. Zie beneden.

[2]) „Bij het gevecht op Sint-Andries vond men als buit veel vuurwapenen, pieken, schoppen, spaden en andere ijzeren gereedschappen, evenzooveel bewijzen dat zij zich daar hadden willen versterken. Zij hadden zeer dicht bij de vesting een loopgraaf

En toen de sloepen bij de schepen gekomen waren, streek het admiraalsschip de vlag en het vierde de kabels en het ging onder zeil [1]). En het vluchtte uit de haven, waar zij voor anker hadden gelegen, zonder zich [veel] te bekommeren om het geschut van de vesting, omdat zij dat verkend hadden [en wisten dat] het weinig te beteekenen had en niet beschikte over kettingkogels, want het beroofde geen enkel schip van zijn masten, en [omdat zij van meening waren dat wij] slechte kanonniers [waren]. Het admiraalsschip werd door alle andere [schepen] gevolgd en ik vuurde vele malen op hen met het weinige geschut, dat mij was overgebleven, want van de tien stuk-
(blz. 2.) ken, die Uwe Majesteit mij zond, waren er vier gebarsten, zóó dat men duidelijk kon zien waar zij gerepareerd waren.

Zij gingen ankeren bij de Rancheria Vieja [de oude Hutten], die aan den anderen kant van de haven ligt, tot waar het geschut van de vesting niet reikt, en van

---

aangelegd van een el hoog, maar daar de strijd ongunstig voor hen uitviel, konden zij hun plan niet volvoeren." — *Ibid.*

[1]) „.... de sloepen zochten hun toevlucht bij hun schepen en [deze] streken hun vlaggen en wimpels, en het admiraalsschip en [het] vice-admiraalsschip [streken] hun standaarden ten teeken van groot leedwezen, [en] zij begonnen hun ankers te lichten, en de haven uit te varen. Maar de gouverneur, geen oogenblik verflauwend [in zijn ijver], gaf bevel het geschut van het fort te bedienen. En dit was zoo zwaar en zoo goed gericht, dat men den vijand veel afbreuk toebracht, en vooral aan het admiraalsschip en [het] vice-admiraalsschip, die het dichtst bij de vesting lagen. En er was weinig wind. [Zoo kwam het dat] zij niet zoo snel konden wegvaren als zij [wel] gewild hadden. Door het geschut werden zij zoo gehaast, dat zij gedwongen werden de kabels te vieren en de ankers in de haven te laten [zitten]. Niettemin ging de vijand voort zijn geschut te bedienen, zooals [hij ook] de vorige dagen [steeds gedaan had]. Ze voeren [de haven] uit en, toen zij onder zeil gingen, haastten zij zich zich daarheen te begeven waar zij het eerst [lagen] om zich te herstellen en hun schepen op te knappen wegens de schade, die zij hadden geleden. Drie schepen zonken [stellig] en naar men zegt waren het er nog meer..." — *Ibid.*

daar schreven zij mij twee brieven[1]), waarvan ik de origineelen [reeds] heb toegezonden en [waarvan] ik [nu] de afschriften zend, [en] waarin van mij geëischt werd dat ik de vesting moest overgeven. Intusschen hadden er zich weer vijftien[2]) schepen bij hen gevoegd, zoodat zij in totaal achtenvijftig [schepen] telden.

---

[1]) Niet teruggevonden.

[2]) „... den tweeden December kwam er bericht van den uitkijk, dat er zestien schepen kwamen aanzeilen tusschen het vasteland en [het eiland] Coche, welke [schepen] dien middag bij de overige gingen ankeren. Het admiraalsschip en [het] vice-admiraalsschip streken hun vlaggen, aangezien zij zich voegden onder bevel van het daar aanwezige admiraalsschip. De gouverneur verzuimde niet om maatregelen te treffen voor die plaatsen, waarvan de ondervinding van den oorlog geleerd had [dat zij versterking noodig hadden], en [een en ander deed hij] met [nog] grooter waakzaamheid en zorg [dan tevoren, daar hij] begreep dat de vijand met de pas aangekomen hulp wederom zijn krachten zou beproeven. Den volgenden dag, den derden December, heesch het admiraalsschip de vlag om te beduiden dat men krijgsraad wilde houden, en om twaalf uur 's middags zag men een groote sloep met een zeil en met een witte vlag naderen in de richting van de vesting. De gouverneur gaf aan kapitein Juan Perez de Amparan en aan zijn luitenant don Juan de Vargas en andere personen bevel om de vesting te verlaten en het strand op te gaan, opdat zij de [menschen uit de] sloep zouden tegenhouden en hen niet zouden laten komen tot de vesting en [opdat] zij zouden vernemen wat zij verlangden. De sloep kwam aan land, en er stapte een man op het strand met een brief voor den gouverneur, dien men onmiddellijk naar hem toebracht, en hij opende hem in tegenwoordigheid van enkele vertrouwde personen. De vijand eischte teruggave van de krijgsgevangenen, die aan den wal gemaakt waren, en [teruggave van] de gesneuvelden, en overgave van de vesting. En hij zou [dan] het voetvolk vrij laten aftrekken, zonder het eenig letsel te doen. Maar als hij [de gouverneur] niet deed wat hij [de vijand] van hem eischte, [dan] zou hij hem ombrengen, hem en allen die zich in de vesting bevonden. Men schreef hem een antwoord met de omzichtigheid en scherpzinnigheid, die [in deze omstandigheden] vereischt waren. De sloep keerde met het antwoord terug, en de schepen gingen zich klaarmaken, en in de vesting bereidde men zich goed voor op alle gebeurlijkheden. Den zevenden van

Ik antwoordde hun als een trouw onderdaan van Uwe

---

de genoemde [maand] zag men wederom een sloep komen in de richting van de vesting met [de] vredesvlag. De genoemde gouverneur zond wederom den genoemden kapitein en zijn luitenant daarheen, waar de sloep verscheen, weer met een brief met zeer ernstige bedreigingen, ingeval men hem [den vijand] geen zout uit de zoutpan liet halen. Maar als men hem het zout zou laten winnen, [dan] zouden zij goede vrienden zijn, en zij zouden hem [den gouverneur] zeer onthalen. Deze antwoordde hem dat zijn koning hem daar had aangesteld om hun te beletten het zout te winnen, en dat hij dus den eisch niet kon inwilligen, maar [dat hij] vechten [zou] tot het uiterste. En zij moesten hem [nu maar] geen boodschap meer sturen, want hij zou hem, die haar bracht, ophangen. Al dezen tijd was de vijand er mee bezig zijn schepen in gereedheid te brengen, en de dooden te begraven, die talrijk waren, naar men later opmaakte uit de vele graven, die men vond. Den achtsten December, bij het vallen van den avond, gingen zij onder zeil; en bij het aanbreken van den dag ontdekte men dat zij in de richting van Santo Domingo varende vertrokken waren. De gouverneur en het krijgsvolk van de vesting dankten God, omdat zij zich bevrijd zagen van zulk een machtige vloot..." De *Relacion*.

Vgl. Wassenaer, Deel IV, Febr. 1623, f°. 124 v°. Deze gebeurtenissen overtuigden de Hollanders er van, dat zij niet langer de zoutpannen van Araya konden exploiteeren, tenzij zij zich met geweld van de plaats meester maakten en ze voor zich behielden.

„De vorige maanden zeilden bij verschillende gelegenheden veertig schepen uit de opstandige gewesten, als konvooi van andere schepen die de Straat van Gibraltar moesten doorvaren. En toen zij ze vergezeld hadden, totdat zij ze buiten gevaar achtten, gingen zij naar de Punta de Araya om [zout] te laden. En thans zijn er naar Zeeland achtentwintig van deze [schepen] teruggekeerd, zonder iets mede te brengen, omdat, naar zij zeggen, hun dat belet werd door het krijgsvolk van de twee vestingen, die daar op bevel van Uwe Majesteit gebouwd zijn. En de twaalf overige schepen bleven daar om hun geluk te beproeven. En deze gebeurtenis heeft bij de opstandelingen veel misnoegen gewekt, want behalve dat zij hetgeen zij hiervoor besteed hebben verliezen, en [dat] de groote winst, die zij maken op de exploitatie van het zout, [derven], zal het hun veel schade berokkenen in den handel op de Levant, want om de kosten van het konvooi van

Majesteit [1]). Zij voeren weg [2]), nadat zij mij zestien dagen belegerd hadden.

Van een krijgsgevangene [3]), dien men gewond voor mij bracht, vernam ik dat een van de gesneuvelden bij de loopgraaf, die een piek droeg, de admiraal [4]) was; want

---

de schepen, die door de Straat [van Gibraltar] varen, aanzienlijk te verlichten, hadden zij er dit op bedacht dat de konvooiers, zoodra zij de Levantijnen in veiligheid wisten, den steven richtten naar de Punta de Araya om [daar] zout te laden, waarmee zij althans de reiskosten goedmaakten. En dezelfde overweging maakten de zeeroovers, die naar West-Indië voeren, en aldus schijnt het dat die vestingen van groote beteekenis zijn," schrijft uit Brussel Kardinaal de la Cueva aan de Kroon op 6 Maart 1623 volgens een document dat berust in het *Archivo de Simancas, Estado* 2313, f°. 106.

Er waren bij de Punta de Araya niet twee vestingen. Er was slechts die, welke de gouverneur gebouwd had op den Galgeheuvel (of het Galgeveld) en bij de rivier de Bordones. Zie blz. 33 noot 1.

[1]) De gouverneur had middelerwijl aanzienlijke versterkingen gekregen uit de buurt van Cumana en van het eiland Margarita.

[2]) Vgl. *A. de I.*, 54-4-1, bescheiden van Juan de Rivera y Quesada, die gewag maken van een Hollandsche vloot op de hoogte van Santo Domingo in December 1622, benevens een bericht over de door Melchor Vargas Machuca bewezen diensten en over den schrik, dien de vijand verspreidt in de stad Santo Domingo op 19 December 1622; 72-4-7, 15, don Garcia Giron bericht uit Cartagena aan de Kroon, op 29 December 1622, dat een geduchte, in slagorde opgestelde, Hollandsche vloot op de hoogte van de stad Santo Domingo door den storm uit elkander wordt gejaagd; 53-4-15, 1, Diego Gomez de Sandoval schrijft uit Santo Domingo aan de Kroon, op 29 Januari 1623, over Hollandsche schepen te Bayaha; den 20en Februari 1623 schrijft hij aan de Kroon over sommige Hollandsche schepen, die naar Bayaha zijn teruggekeerd.

[3]) Deze man werd, toen hij naar zijn schip zwom, gegrepen in het water door den vaandeldrager Jose Flores de Caldevilla, wiens bescheiden bewaard worden in het *A. de I.*, 53-2-12 (1622). Dit voorval is ook beschreven in de *Relacion*.

[4]) Vgl. Wassenaer, Deel IV, Febr. 1623, f°. 124 v°. Zou deze gesneuvelde de kapitein van Admiraal Swartenhont hebben kunnen zijn?

ik zorgde er voor dat hij hem [kon] herkennen. En hij verklaarde dat zij gekomen waren om vestingwerken te bouwen, en bij de draaikolk vond men veel gebroken dakpannen.

En den twaalfden Januari [1]) kwamen er weer eenen-

---

[1]) „... den dertienden Januari van dit jaar kwam er bericht van de wacht, dat er een vloot kwam aanzeilen van eenenveertig schepen. [Deze] kwamen ankeren [op dezelfde plek] waar de andere [schepen dat deden]. Ze hadden vier admiraalsschepen en viceadmiraalsschepen. [De vloot] verspreidde niet zooveel schrik in de vesting [juist] door de veelhoofdigheid van het opperbevel. Op den morgen van den dertienden zetten zij koers naar de vesting, maar ieder eskader ging op eigen gelegenheid te werk, en bediende zijn geschut [op eigen initiatief]. De meeste schepen gingen ver van de vesting verwijderd ankeren en die, welke dichter bij het anker uitwierpen, gaven blijk [wel] krijgsvolk aan land te willen zetten. Met het geschut van de vesting viel men hen [echter] zoo krachtig aan, dat zij het anker moesten lichten, en het moesten uitwerpen daar waar zij vandaan gekomen waren..... Den volgenden dag, den vijftienden van de genoemde [maand], ging de vijand onder zeil en wij verloren hem uit het oog. [Maar] 's middags kwam er bericht van de wacht, dat de vijand in de richting van de haven terugkeerde. Zij gingen den volgenden dag, den zestienden van de maand, ankeren in de haven van Juaranachentar; en zij zetten dien dag vierhonderd man aan land met twee trommelslagers en twee vaandeldragers, en hun pijpers, en zij kwamen marcheeren in de richting van de zoutpan. De gouverneur kreeg [hiervan] mededeeling door de wacht en door de trommels, die [tot] in de vesting gehoord werden. De bewoners van Margarita vroegen aan den gouverneur toestemming om den vijand tegemoet te gaan. Hij gaf hun die en zoo trokken zij er onmiddellijk op uit. De vijand marcheerde eerst over vlak terrein, maar, zoodra hij terechtkwam in struikgewas en geboomte, trok hij zich terug naar zijn schepen. En zoo komt het dat niets kon worden uitgericht door de lieden van Margarita, die [dan ook] naar de vesting terugkeerden. Dien morgen vroeg, den 18den, voer de vijand een mijl hooger op naar de haven van Meco, en hij zette wederom zijn krijgsvolk aan land. [Nu] waren er twintig man infanterie en Indianen uitgetrokken op jacht naar herten en konijnen. En de vijand bespeurde hen,

veertig schepen [1]) met veel geschut aan boord, en ook zij bestookten de vesting twee dagen lang; en een van die [dagen] vuurden zij uit meer dan vijftienhonderd stukken geschut en zij namen mijn vesting aan twee kanten onder vuur. En toen zij bezig waren wapenen in hun sloepen te laden, vlak naast de schepen, troffen hen sommige [van onze] kogels zoo goed, dat zij het anker lichtten en het uitwierpen waar de vorige [schepen dat altijd deden], nadat zij in de haven een vice-admiraalsschip en een gewoon schip hadden laten zinken, bij gebrek aan geschut en kanonniers, wat wij heel goed konden begrijpen. Ten slotte bleven zij tien dagen liggen, al het mogelijke doende om zout te winnen, maar het lukte hun niet, en zij voeren [toen] weg [1]).

En daarvóór waren er vijf gekomen, en daarna zijn er twee gekomen, elk op eigen gelegenheid, zoodat het tot nog toe in totaal honderdenzes schepen zijn, zoodat men hen beroofd heeft van tien millioen aan winst op het zout, dat zij moesten laden, want in Holland maken zij van een [hoeveelheid] van dit [zout er] drie, en zij verkoopen het tegen vier of vijf dukaten per fanega [3]), en zij ge-

---

maar zoodra hij ze zag, maakte hij rechtsomkeert en keerde terug naar zijn schepen. En den twintigsten der maand gingen zij onder zeil, de havens ongemoeid latend..." — De *Relacion*.

[1]) Over een vloot van 41 schepen, in 1622 uit Nederland vertrokken, 20 December van Maio (Kaap Verdische eil.) afgevaren, 8 Januari 1623 op de hoogte van Barbados en in dezelfde maand voor Punta del Rey (Araya) verschenen, handelt Wassenaer, *Historisch Verhael* V, fol. 105 vs. Nadat Joost van Loo acht kogels ontvangen had en anderen mede hunne portie, voeren zij weg en kwamen, na op Tortuga en Bonaire vergeefsche moeite om zout te hebben gedaan, geheel onverrichter zake thuis. (Noot van het Bestuur.)

[2]) In het *A. de I.*, 54-1-15 vindt men een goed kort verslag van deze gebeurtenissen. Het document schijnt een afschrift te zijn van een brief, geschreven (niet aan de Kroon) door Kapitein Juan de Arroyo Sotomayor, den zoon van den gouverneur, die door zijn vader naar Spanje was gezonden met nieuws over den aanval des vijands en de wijze waarop deze was afgeslagen.

[3]) Een *fanega* = 55½ L. (N. v. d. V.)

bruiken het voor hun visch, kaas en boter en gedroogd en gerookt vleesch, waarmee zij de wereld overstroomen.

En behalve de schade, die ik hun hierin toebracht, hebben zij verliezen geleden aan uitrustingskosten, welk [bedrag] noodzakelijkerwijze hoog moet zijn; en [bovendien verloren zij] drie schepen, die ik in den grond geboord heb, en alle overige [heb ik] uiteengejaagd. En meer dan driehonderd man [verloor de vijand], die ik doodde bij den aanval en met het geschut op de beide troepen.

Op grond hiervan kan worden vermoed dat, daar het iets geldt dat voor hen van zooveel gewicht is, de kooplieden door gezamenlijke bijdragen een vloot zullen uitrusten, en mij zullen aanvallen en mijn vesting met betaalde krachten zullen komen belegeren, en in die omstandigheden strookt het met den dienst van Uwe Majesteit om mij zeer spoedig met nog vierhonderd man en vijftig stukken geschut te helpen....[1])

(blz. 3.) ....twee personen hebben mij heel ernstig tegengewerkt. De eene is don Andres Rodriguez de Villegas[2]), gouverneur van het eiland Margarita, en Delgadillo, die *contador* is van deze provincie. Zij hebben zich verbonden om de overwinningen, die God aan Uwe Majesteit door mijn hand heeft geschonken, te ontluisteren en te verkleinen. Maar als men in overweging neemt het groote aantal vijandelijke schepen, die mij aanvielen en met mij streden, en de geringe hoeveelheid krijgsvolk, die Uwe Majesteit mij zond, en het weinige geschut en [de weinige] krijgsvoorraden en [de] slechte kanonniers en [de] ongeoefende soldaten, die nog nooit van hun leven een vijand gezien hadden, en een vesting, die men pas met rijs afgesloten had en waar men, omdat [de tijd te] kort

[1]) Hij treedt in bijzonderheden over kalibers, enz., over vestingwerken, die dienen te worden uitgevoerd e.d.

[2]) Vgl. *A. de I.*, 54-4-2, 2, Andres Rodriguez de Villegas schrijft van Margarita, op 6 November 1623, aan de Kroon en geeft Haar vertrouwelijk te kennen dat berichten aangaande gevaar van de zijde van de Hollanders bij de Punta de Araya overdreven zijn. Hij verzekert dat het aanbrengen van vestingwerken aldaar beteekent een volkomen nutteloos uitgeven van de gelden van Zijne Majesteit.

was geweest, geen katten had kunnen aanbrengen noch retranchementen, en [als men overweegt dat men nochtans] zooveel vijanden en [zooveel] geschut weerstand bood, [dan] weet ik niet of er [ooit wel] zoo'n groote overwinning in de wereld behaald is.

Ten slotte heeft mij de genoemde gouverneur van Margarita geschreven, dat het [slechts] een stuk of wat schooiers waren, die geen schoeisel aan hun voeten hadden, en dat deze alleen geland waren om de vesting te verkennen, en dat ik er niet meer dan vier of vijf doodde, [en dat terwijl] manschappen (zoowel van hem als van mij) met een notaris de graven zijn gaan opzoeken, en er
(blz. 4.) meer dan tweehonderd / gesneuvelden van het eerste eskader zijn gevonden, zonder [mede te tellen] die, welke ik doodde van het tweede [eskader]; en hij deelt mij [als] zijn meening mede dat de vesting, wegens de hooge kosten, niet noodig is ...[1]) / ...

Ik heb een kleine vesting noodig[2]), die ruimte biedt voor veertig[3]) man, vier stukken geschut en eenige steenmortieren, ten einde te beletten dat men krijgsvolk aan land zet [daar] waar men het [vroeger wel] aan land gezet heeft, en dat men geschut opstelt om mij te

---

[1]) Hij bespreekt in bijzonderheden de onmogelijkheid om de zoutpannen van Cumana uit te verdedigen.

[2]) Zoowel op den 12den Januari als op den 28sten schreef Arroyo Daza aan de Kroon brieven, die de uitgeefster niet heeft teruggevonden. In antwoord op den vorigen (*A. de I.*, 78-2-2, G 7, f°. 198, 20 Mei 1623) kondigt de Kroon hem aan, dat hem onmiddellijk munitie en geschut zullen worden gezonden, aangezien er bericht gekomen is, dat een geduchte Hollandsche vloot het Kanaal gepasseerd is, vermoedelijk koers zettend naar Araya. De gouverneurs van Cartagena en Margarita werden tegelijkertijd gewaarschuwd (f°. 200 en f°. 201) en hun werd opgedragen om Arroyo Daza, in geval van nood, te helpen. Dienovereenkomstige orders werden uitgevaardigd aan den hertog van Medina Sidonia (f°. 208 v°.).

[3]) In Spanje bestond het plan om er een garnizoen te leggen van 300 man, dat moest worden onderhouden tegen 30.000 ducaten Peruaansch zilver per jaar. Vgl. hierover *A. de I.*, 78-2-2, G 7, f°. 214 v°., f°. 217 v°., f°. 223 en f°. 225, *cédulas* van Juni 1623.

bestoken. En [ik heb] nog een [kleine vesting noodig] op een andere helling voor het genoemde doel, en een lage kat voor de verdediging van de ankerplaats; want het geschut van de vesting richt slecht wegens de te groote hoogte waarop zij gelegen is. Op die manier zal zij [de Punta de Araya] onneembaar zijn [1]).

En moge het aan Uwe Majesteit behagen wel te overwegen dat Havana slechts dient als aanlegplaats voor de armada's, [dat] Portorico [slechts dient om te beletten] dat de vijand Cuba bezet, maar [Zij gelieve wel te bedenken] dat hier een schat verdedigd wordt (want dat is het zout voor de Hollanders), om het behoud waarvan zij met Uwe Majesteit oorlog voeren. En laten zij zich er niet meester van maken door zich [hier] vestingen te bouwen, want, als zij dat zouden doen, zouden zij [weldra] heer en meester over deze provincie zijn, [het] eiland Margarita, Caracas en heel het vasteland van Venezuela; want [de tocht] van hier naar Cartagena is een reis van vijf dagen [slechts], omdat het boven den wind ligt; en zij kunnen zich [hier dan] versterken met een groot aantal schepen om de zilvergaljoenen aan te vallen. En al deze bezwaren worden vermeden, als men deze plaats versterkt. En dit is te eenvoudiger na zulk een gelukkig begin. En de ondervinding heeft geleerd dat, als Uwe Majesteit deze straat bewaakt, zij geen andere vaart hebben dan deze en die op Oost-Indië, waar [echter] het gewin zeer twijfelachtig is en waar zij zich wel zullen moeten overgeven en gehoorzamen aan Uwe Majesteit, Die God moge behoeden gelijk de Christenheid en wij Haar onderdanen [dat zoo] noodig hebben.

Cumana, 15 April 1623....

Don Diego de Arroyo Daza.
(Geparafeerd) /....

---

[1]) Vgl. Fernandez Duro, IV, blz. 33; en blz. 43. Vgl. *A. de I.*, 72-4-7, 18, Garcia Giron aan de Kroon, Cartagena 18 December 1623; 54-4-14, de bescheiden van Kapelaan Diaz Manzanilla (1625). In de laatste wordt vermeld dat La Raspuru, van wien Garcia Giron zegt dat hij Cartagena bereikte op 7 December 1623, verdere hulp bracht in twee oude schepen.

Document No. 7 [1]).

Rapport van de door don Juan de Vargas Machuca bewezen diensten, opgemaakt op 2 Augustus 1629 [2]).

†

(blz. 3.) [3]) .... En nadat hij, met verlof van den gouverneur van Portorico, vertrokken was in het jaar '622 met de bedoeling om naar deze stad [4]) te gaan, landde hij in de stad Cumana, waar don Diego de Arroyo gouverneur [is]. En omdat op dat oogenblik [5]) [juist] de hulptroepen waren aangekomen, [het] geschut en schietvoorraad, wapens en munitie, die Zijne Majesteit had gezonden om de vesting Santiago de Araya [*sic*] te bouwen en de zoutpannen te verdedigen .... en omdat Zijne Majesteit den genoemden gouverneur opdracht had gegeven in een koninklijke *cédula* om in de genoemde vesting [een] luitenant aan te stellen, van de eigenschappen en kwaliteiten, welke [in die omstandigheden] vereischt werden, en
(blz. 4.) omdat de genoemde kapitein, / don Juan de Vargas, daar juist was aangekomen, benoemde hij hem en gaf hem den titel van luitenant van de genoemde vesting, waar deze op den genoemden post zijn plicht heeft gedaan en in alles heeft voorzien, zoowel in het aanbrengen van aarden wallen en fascinen, als in andere zaken, [die] voor de verdediging noodig [zijn], met groote stiptheid wat zijn persoon betreft. En hij richtte het voetvolk af, omdat dit gedeeltelijk nog ongeoefend was.

En bij gelegenheid [6]) [van de komst] van de 58 hulken van Hollandsche vijanden, die de vesting drie dagen

---

[1]) *A. de I.*, 51-1-1, gedrukt, maar zonder opgave van plaats en jaar van uitgave; 12 folio-bladzijden.

[2]) Door den Licenciaat Duarte Navarro, die de belangen van Vargas Machuca te Madrid behartigde.

[3]) Het verslag verhaalt omstandig de vroeger door Vargas Machuca bewezen diensten.

[4]) Madrid. (N. v. d. V.)

[5]) Augustus 1622. Zie blz. 20, noot 1.

[6]) Van 27 tot 30 November. Vgl. dit heele verslag met het vorige document.

lang van hun schepen af met heel veel geschut bestookten, begon de genoemde Kapitein don Juan de Vargas, luitenant van de vesting, dien nacht aan een gedekten weg en een groote loopgraaf aan den kant, waar men begreep dat de vijand de genoemde vesting zou aanvallen, te werken, [en hij ging daarmee] zonder ophouden 's nachts en overdag door.

En hij zorgde er voor dat het geschut bediend werd, toen de genoemde schepen in de haven binnenvoeren. En toen de genoemde luitenant zag dat de kanonniers met de kogels van hun geschut niets uitvoerden, richtte hij zelf een kanon, en schoot de kogel in den voorsteven van het admiraalsschip van den vijand, waarmede hij hem groote schade toebracht. En hij gaf bevel aan den constabel om alle punten waar geschut was opgesteld te onderzoeken, opdat het voortaan [wel] iets zou uitrichten.

En de genoemde luitenant trok er ook 's nachts op uit om te verkennen of de vijand krijgsvolk aan land zette, en om te beletten dat hij het aan land zou zetten. En intusschen, toen de vijand den volgenden Woensdag het krijgsvolk aan land had gezet, en met een troep van meer dan 500 man, dien hij gevormd had [en] waarmee hij de genoemde vesting met den kreet „Holland!" aan den kant van de groote loopgraaf waar de genoemde luitenant stond met de musketiers, de soldaten aanvurende, aanviel, haalde deze twee of drie van hen van de plaats waar zij stonden en hij bracht hen naar boven naar den muur, waar de strijdenden hoorden zeggen: „De vaandeldrager is gesneuveld!" En onmiddellijk daarop riep de genoemde luitenant „Victorie!" en hij verliet de vesting met een escouade en behaalde inderdaad de victorie, terwijl hij den vijand deed terugdeinzen (evenals dat deel van het krijgsvolk van den genoemden vijand dat was achtergebleven om een stuk van een loopgraaf aan te leggen), en hij achtervolgde hem, totdat hij hem deed inschepen, velen van de genoemde vijanden doodend, die op den grond vele wapenen, schoppen en spaden en andere benoodigdheden achterlieten, welke de genoemde luitenant naar de vesting liet brengen, terwijl de zege bleef aan de
(blz. 5.) zijde van Uwe Majesteit . . . / , . .

En toen de genoemde vijand van zijn schepen op ver-

schillende dagen naar den genoemden gouverneur twee brieven zond, aan boord van [sloepen met] vredesvlaggen, ging de genoemde kapitein Juan de Vargas ze [weer] halen, terwijl hij [ook] met het antwoord naar den boodschapper terugkeerde, en hij eischte van dezen dat hij geen krijgsvolk aan land zou zetten, want dat zou gedood worden, waarop de genoemde vloot wegvoer.

En toen er weer vijf andere groote schepen waren aangekomen, en er in de richting van de genoemde vesting een sloep kwam [aanvaren] met [de] vredesvlag, ging de genoemde kapitein don Juan de Vargas er [weer] op uit om te vragen, wat men wenschte, en hij nam een van de genoemde vijanden gevangen, en hij voerde hem geblinddoekt [voor den gouverneur]. Men vroeg hem of het bekend was of er nog een troep kwam; en, op last van den genoemden gouverneur, liet men hem weer inschepen.

En hierna kwamen er nog 41 Hollandsche schepen, die het fort twee dagen lang bestookten en blijk gaven krijgsvolk aan land te willen zetten. En voor deze schepen, evenals voor de vorige, legde de genoemde kapitein don Juan de Vargas veel belangrijke hinderlagen, waardoor de vijand zijn doel niet bereikte, daar hem belet werd aan land te komen .... de vesting van Araya werd verdedigd en de vijand slaagde er niet in het zout mee te nemen ....[1])

[1]) Het rapport vermeldt de verdere door Vargas bewezen diensten, waarbij ook opgesomd worden die, welke hij dadelijk daarop in de haven Pampatar bewees. Vgl. de Documenten Nos. 20 vlgg.

II

BOUDEWIJN HENDRICKSZOON

1. Op Portorico

September—December 1625

Document No. 8 [1]).

Juan de Haro [2]) aan don Diego de Acuna [3]), San Felipe del Morro, Portorico, 25 September 1625.

(blz. 1.) ✝

Gisteren, Woensdag den 24sten dezer, verscheen [4]) aan

[1]) *A. de I.*, 53-4-15, 6-1, één *pliego*, gewaarmerkt afschrift, bijlage bij Acuna's brief aan de Kroon, Santo Domingo, 18 November 1625.

[2]) Juan de Haro, die deelgenomen had aan de gevechten, te land in de Zuidelijke Nederlanden en ter zee in West-Indië, was in Maart 1625 gekozen om tot gouverneur te worden benoemd van Portorico, als opvolger van don Juan de Vargas, wiens vijfjarige ambtstijd afliep. Vgl. *A. de I.*, 147-5-18, 6 en 7 Maart, De Raad van Indië en de Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit.

Haro kwam te San Juan aan den 29sten Augustus en den 1sten September nam hij het commando op zich over de vesting San Felipe del Morro, „... die ik in zoo geheel anderen toestand vond dan men Zijne Majesteit had bericht, dat het mij heel wat zorg baarde, toen ik het gebrek aan kruit, lont en wapenen zag, en vooral [toen ik zag] dat de gedekte weg niet was aangelegd noch andere voor de verdediging zeer belangrijke werken, en de vesting zonder proviand was; want zonder proviand is er toch geen vesting ter wereld, die verdedigd kan worden. En toen ik dit alles overwoog, richtte ik bij mijn vertrek verzoekschriften aan den Raad, [waarin ik] om het noodige vroeg, en van Sevilla uit schreef ik aan Zijne Majesteit hetzelfde, maar nooit werd hierin voorzien." — Haro aan den voorzitter van het *Casa de Contratación de las Indias* (?), San Felipe del Morro, 12 October 1625, *A. de I.*, 42-1-16/11.

[3]) Voorzitter van de *Audiencia* van Santo Domingo en gouverneur en kapitein-generaal van dat eiland.

[4]) Haro had niet bepaald een bericht ontvangen, waarin hem gezegd werd dat hij op de komst van de Hollanders moest rekenen, maar het idee dat de vijand, als hij Bahia bezet vond, wel eens koers zou kunnen zetten naar West-Indië, was in Zijner

deze kust een vloot van Hollanders en Engelschen [1]) en, nadat ik alle noodige posten in gereedheid had gebracht, gelijk strookte met den koninklijken dienst, wierpen [2]) zij zich met frisschen wind [3]) op de zandbank van deze haven heden, Donderdag, om één uur des namiddags, terwijl ik het krijgsvolk in gereedheid had gebracht. Maar de kanonniers van de vesting slaagden, daar zij zoo weinig ervaren zijn, er niet in één schip te treffen [4]), zoodat

---

Majesteits Raden inderdaad zeer kort vóór Haro's benoeming tot gouverneur besproken, en er was toen besloten om de verschillende gouverneurs in West-Indië te waarschuwen. Van deze aangelegenheid moet de nieuwe titularis stellig op de hoogte zijn gesteld. Vgl. *A. de I.*, 147-5-8, Zijne Majesteit aan den voorzitter van den Raad van Indië, Madrid, 14 Januari 1625.

[1]) Vgl. *A. de I.*, 53-5-15, 5-4, Acuna aan de Kroon, Santo Domingo, 3 October 1625, waarin de voorzitter mededeelt dat de vijand verschillende nationale vlaggen in top voerde. Dit eskader echter, was dat van Boudewijn Hendricksz. Vgl. Joannes de Laet, *Jaerlyck Verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in derthien Boecken*, opnieuw uitgegeven door S. P. l'Honoré Naber in de Werken van de Linschoten-Vereeniging, Eerste Deel, XXXIV, 's-Gravenhage 1931, blz. 54 vlgg. (oude pagineering, ook verder).

[2]) „... zij wierpen zich op de haven van het [eiland] en zij gingen sleepen totdat zij de Puntilla voorbij waren, maar op Vrijdagmorgen hadden zij [nog] geen krijgsvolk aan land gezet," — don Luis de Coronado aan Acuna, San German (Portorico), 29 September 1625, *A. de I.*, 53-4-15, 5-2.

Vgl. De Laet (blz. 60), waar verklaard wordt dat scheepvaartmoeilijkheden (ondiepten e.d.) de Hollanders verhinderden om vóór den 26sten krijgsvolk aan land te zetten, zoodat zij aldus de Spanjaarden tijd verschaften hun have en goed in veiligheid te brengen.

[3]) „... met krachtigen wind... bijna zonder op te merken dat het vijanden waren..." — Acuna aan de Kroon, Santo Domingo, 4 October 1625, *A. de I.*, 53-4-15, 5-4.

[4]) Merk op dat De Laet verhaalt (blz. 59-60) dat het Spaansche artillerievuur vier man doodde en anderen wondde aan boord van het Hollandsche admiraalsschip. De Spaansche tegenstand was zoo groot dat het binnenvaren van de Hollanders in de haven De Laet een onverschrokken heldendaad toescheen. Zijn

zonder eenige schade [te lijden] of [eenig] risico [te loopen] 17 schepen in de haven ankerden, en nog een schip bleef buiten beneden den wind. En bijna al het volk van het eiland en veel betaalde soldaten lieten hun vaandels in den steek, en lieten mij alleen, [terwijl zij] in het bosch verscholen [zaten]. Bij al deze gebeurtenissen bood mijn voorganger don Juan de Vargas dapper hulp. En toen wij zagen dat wij met weinig krijgsvolk over waren, trokken wij ons terug [1]) op deze [vesting] Morro [2]), waar wij zonder voorraden zaten, omdat deze

---

ontzag voor het Kasteel Morro en voor het Spaansche geschut was aanzienlijk grooter dan dat van Haro. Vgl. ook Wassenaer, Deel XI, blz. 53, Mei 1626, waar er op gewezen wordt dat het binnenvaren in de haven inderdaad zulk een gewaagde onderneming was, dat de officieren van Boudewijn Hendricksz. weifelden, en het was enkel en alleen de persoonlijke moed van hun aanvoerder, die hen regelrecht de baai invoerde.

[1]) „Op den 24sten September verschenen voor deze kust 18 Hollandsche schepen. Ik verzamelde het krijgsvolk en ik ging voor sommige dingen maatregelen treffen. En op den 25sten stelde ik mijn krijgsvolk op in het gezicht van den vijand, die om één uur des namiddags, met een frisschen wind, met zijn vloot op de haven afstevende en hij voer in de haven binnen, zonder dat wij het konden beletten, omdat de kanonniers van dit fort gering in getal en onervaren waren, het kruit oud en onbruikbaar en, als men een stuk geschut bediende, zakte het in elkander, daar het houten onderstel en de affuiten zeer oud waren. Zoodat ik, nadat ik wat proviand had bijeengebracht, mij moest terugtrekken op deze vesting, terwijl mij sommige bewoners van het eiland in den steek lieten om hun have en goed in veiligheid te brengen; en veel soldaten verlieten hun vaandels en de posten waarop ze stonden en vluchtten de bosschen in." — Haro aan den voorzitter van het *Casa de Contratación de las Indias* (?), San Felipe del Morro, 12 October 1625, *A. de I.*, 42-1-16/11.

Het bevel van Haro aan zijn manschappen om zich op het Kasteel Morro terug te trekken, werd, volgens getuigen, gegeven tegen zonsondergang van den 25sten. Vgl. Document No. 15, vraag No. 2.

[2]) I.e. op de uiterste punt van de landtong, toen, evenals nu nog, ingenomen door de vesting San Felipe. Zie De Laet, I, Pl. 3, blz. 60.

plaats, ten gevolge van het noodweer, slecht van alles is voorzien. En aldus besloot ik aan Uwe Excellentie Kapitein Manuel Bahamon de Lugo[1]) te zenden, opdat hij,

[1]) Dit bericht werd niet prompt overgebracht. Den 2den October schreef Haro aan Kapitein Alonso de Figueroa (*A. de I.*, 54-3-21, f°. 4 v°.), dat hij aannam dat Bahamon de Lugo het eiland nog niet had verlaten, ondanks zijn verzekering, toen hem het bericht werd gegeven, dat hij het naar Santo Domingo zou brengen „in vier of zes dagen, al moest hij zwemmen." Haro beval aan Figueroa den brief van dezen kapitein af te nemen en hem te zenden met een betrouwbaarder bode.

Ondertusschen naderde een sloep van de Canarische eilanden (Vgl. De Laet, I, blz. 61), onkundig omtrent de bezetting van de haven door de Hollanders, de haven Portorico; en van Morro uit zond Haro Kapitein Pedro Zarzuela de Arevalo in een klein bootje om ze te waarschuwen. Het kleine bootje sloeg om, maar de kapitein klauterde aan boord van de sloep aan een touw. De sloep weigerde naar de vesting te varen, wat Haro ongetwijfeld verlangd zal hebben, omdat zij eenige proviand aan boord moest hebben. Integendeel, zij voer weg, terwijl zij van Morro uit onder vuur genomen werd. Zij liep binnen in San German, vanwaar ze vertrok naar Santo Domingo, waar ze aankwam den 3den October, des namiddags om vier uur. Zarzuela stelde President Acuna brieven ter hand van don Luis de Coronado en van andere officieren, die toen te San German bezig waren met het volledige onderzoek van het beheer van Vargas, een onderzoek, dat gebruikelijk was aan het eind van den ambtstijd van een gouverneur. Deze brieven (*A. de I.*, 53-4-15, bijlage 1 tot 4 bij Document No. 5, Acuna aan de Kroon, Santo Domingo, 12 October 1625) deelden den president mede, dat de Hollanders de haven en de stad San Juan in bezit genomen hadden, dat Gouverneur Haro standhield op Morro, dat hij binnenkort proviand noodig zou hebben, en dat waarschijnlijk 200 man op het eiland zouden kunnen worden te wapen geroepen, die kruit noodig zouden hebben. Van Santo Domingo vertrok Zarzuela onmiddellijk met dit nieuws naar Spanje (11 October). Zijn papieren zijn bewaard in het *A. de I.*, 53-2-12.

Zarzuela bereikte San Lucar den 26sten November en het nieuws, dat hij bracht, kwam in Madrid, via Sevilla, in den nacht van 30 November. Vgl. *A. de I.*, 56-1-13, Joan de Billela, de Bijzondere Raad en de Raad voor Oorlogszaken in Indië aan

als ooggetuige, Uwe Excellentie zou kunnen inlichten, die ik beleefd verzoek mij wel te willen helpen met proviand, want ik zal nauwelijks genoeg hebben om het een maand vol te houden [1]). Ook is er op dit Morro gebrek aan kruit. In Madrid heb ik daar genoeg om gevraagd. [Maar] het werd mij niet gegeven, evenmin als andere dingen, [die] geschikt [zijn] voor dergelijke gelegenheden.

Met dezen gaat een brief [2]) uit voor Zijne Majesteit in den koninklijken Raad van Indië, waarvan een spoedige verzending gewenscht zal zijn, opdat men op de hoogte zij van den toestand waarin zich de vesting bevond. Ook schrijf ik naar Havana [3]) voor het geval daar zich mis-

---

Zijne Majesteit, respectievelijk 30 November, 1 en 5 December. Onmiddellijk werden hulptroepen met munitie gezonden. Vgl. *A. de I.*, 56-1-13, De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 5 December; 78-2-3, G 8, f°. 17 r°., *cédula* aan Acuna, Madrid, 17 December; een aan Haro, f°. 19. Zij kwamen aan op 24 Maart 1626; vgl. Haro aan de Kroon, Portorico, 31 Maart 1626, *A. de I.*, 54-3-7.

[1]) „... waarin ik (nl. in de vesting, toen ik het commando op mij nam,) geen proviand heb gevonden voor het onderhoud van het krijgsvolk..." — Haro aan Alonso de Figueroa, San Felipe del Morro, 25 September 1625, *A. de I.*, 54-3-21, f°. 1 v°. Kapitein Juan de Amezquita zegt dat, nadat Haro met veel moeite alle mogelijke proviand had binnengebracht in den nacht van 24 op 25 September, het „Kasteel" nog maar voor nauwelijks veertien dagen was voorzien. Er was dus een tekort aan munitie, inzonderheid aan kruit, waarvan men meende dat de vijand op de hoogte was. Vgl. Amezquita aan de Kroon, Portorico, 15 Februari 1625, *A. de I.*, 54-3-16.

[2]) Niet teruggevonden.

[3]) Deze brief werd overgebracht door den koninklijken *contador* van Portorico, Francisco Tajagrano, die den 7den November te Havana aankwam. Vgl. *A. de I.*, 54-2-10, Cristobal de Aranda aan de Kroon, Havana, 5 Januari 1626; 54-1-7, dezelfde aan de Kroon, 28 Maart, etc., etc. Noch de zilvervloot noch eenige andere vloot was op dat oogenblik in de haven van Havana. Er werd hulp gezonden, die Haro echter bereikte, toen de Hollanders Portorico reeds verlaten hadden. Zie Document No. 18, blz. 80, noot 1.

schien de galjoenen bevinden, want als zij mij spoedig te
(blz. 2.) hulp komen,/dan zal er geen schip uit de haven komen[1]).
Op die wijze zou aan Zijne Majesteit een zeer groote
dienst bewezen worden. God behoede Uwe Excellentie
steeds meer zooals Hij [alleen] dat kan.

Uit deze vesting San Felipe del Morro, 25 September
van het jaar 1625.

En ik merk [nog] op dat het weinige kruit, dat er was,
erg slecht was.

Juan de Haro .../...[2])

Document No. 9[3]).

Juan de Haro aan Alonso de Figueroa, San Felipe del Morro, 30 September 1625.

†

(f°. 4 r°.) .... Gisteravond kwam hier Francisco Martin de Le-

[1]) Vgl. *A. de I.*, 53-4-15, 5-1, Francisco de Villegas y Ribera aan Acuna, San German, 29 September 1625, waarin dit denkbeeld ook is geopperd, dat als zij eenmaal binnengevaren waren, de Hollandsche schepen waarschijnlijk de haven van Portorico niet meer zouden kunnen verlaten, tenzij de vesting viel.

[2]) Er volgt een notarieele verklaring omtrent de authenticiteit en de nauwkeurigheid van dit document, die hier wordt weggelaten, evenals de mededeeling van de laatste bladzijde, dat dit afschrift werd gemaakt om als bijlage te dienen bij den brief van Acuna aan de Kroon d.d. 18 November 1625 (bewaard in het *A. de I.*, 54-3-15, 6). Acuna had vroeger verslag uitgebracht over den toestand op Portorico op 3, 11 en 12 October, *A. de I.*, 53-4-15, 5, 5-4, en 5-5, en geschreven aan Secretaris Juan Ruiz de Contreras (5-6) en aan Fernando Davila (42-1-16/11), beide op 11 October.

[3]) *A. de I.*, 54-3-21. — Den 25sten September, den dag waarop de Hollanders in de haven van Portorico binnenvoeren, gaf Haro opdracht aan Kapitein Alonso de Figueroa, die tevens *alcalde ordinario* (burgemeester) was, om het land in te trekken, ten einde krijgsvolk onder de wapenen te roepen en proviand in te

brija aan; en hij gaf mij uw brief, waaruit ik zie de zorg, die u onze insluiting baart. Maar ik betreur niet zoozeer de insluiting door den vijand als het gebrek aan proviand, want er is [wel] heel weinig. En in deze omstandigheden moet u alle mogelijke inspanning doen om mij te hulp te komen met al het maniokbrood en vleesch, dat u maar zult kunnen [vinden]. En als u dat doet, is uw persoon [in dezen toestand] van meer beteekenis dan de mijne.

---

zamelen („... en [opdat] hij al het krijgsvolk bijeenbrengt, dat hij maar kan vinden en er maar te vinden is, opdat zij hem volgen en de bevelen gehoorzamen, die hij hun zal geven... en eveneens opdat hij al het maniokbrood, maïs, versch en gezouten vleesch inzamelt, dat hij maar zal kunnen vinden..."). Gouverneur Haro, ex-gouverneur Vargas (die het eiland nog niet verlaten had), Kapitein Amezquita en de dienstdoende *Contador* Soto de Vega legden dadelijk getuigenis af van de door Figueroa bewezen diensten, die inderdaad niet gering waren; want door zijn bemoeiingen en die van enkele andere personen, die voor hetzelfde doel werkzaam waren, werd het garnizoen van het Kasteel van voedsel voorzien; en het was Figueroa, die er in slaagde van de Bayamon uit berichten te zenden naar Santo Domingo en naar Havana.

Toen hij later naar Spanje ging als vertegenwoordiger van de kolonie, om aan de Kroon voor Portorico vergoeding en belooning te vragen voor wat het had geleden door de Hollanders, had Kapitein Figueroa een gewaarmerkt afschrift bij zich van talrijke documenten, die deze en vroeger bewezen diensten vermeldden, een en ander ook ten einde zijn persoonlijke belangen te Madrid te behartigen. Onder de aldus afgeschreven en in gelegaliseerde kopie aanwezige bescheiden (6 *pliegos*), bewaard in het *A. de I.*, 54-3-21, bevinden zich zijn opdracht van Haro en vele mededeelingen (waarvan sommige in extenso, en andere in excerpt), aan hem geschreven door den gouverneur van Morro uit, gedurende den tijd dat de Hollanders de stad bezet hielden. Deze bescheiden vormen een geraamte van een verslag van de gebeurtenissen op Portorico van 25 September tot en met 12 November 1625, waaruit dit document en andere, die nog volgen, zijn gelicht. Alle verwijzingen naar correspondentie tusschen Haro en Figueroa, gelden dezen bundel.

En opdat u zich kunt verdedigen tegen de een of andere sloep, die u afbreuk komt doen, zend ik twaalf pond kruit en honderd kogels voor haakbussen. U moet ze maar verdeelen en bij de wapenen voegen; want hierdoor en door de goede zorgen, die ik van u verwacht, zal alles wel terechtkomen.

Laat de proviand, die u zendt, met de noodige omzichtigheid en zorg gestuurd worden. En als het een groot schip zal zijn, laat het dan buitenom komen, zoodat men aankomt aan het platform aan den benedenkant om twaalf uur 's nachts; want dan zal het terugkeeren zonder gezien te worden. En u moet met dat schip wel iemand sturen, dien men vertrouwen kan. En in geval er geen [groot] schip is, [laat men dan] met [een] kano iederen nacht een beetje sturen. U zult het wel beschikken, zooals het het beste is.

Ik geloof niet dat de rietvelden den vijanden van nut
(f°. 4 r°.) kunnen zijn, / wanneer zij daar komen, en u kunt ze dus ongemoeid laten. En het vee [zullen wij] met drie of vier personen met honden [kunnen] voortdrijven de bergen in; want als we het nu zouden slachten, [goed, maar] later zouden we het nog wel eens noodig kunnen hebben.

En wat het bericht betreft, dat u naar Sante Domingo zond, ik vind dat heel goed.

De opdracht en [het] bevel, die u kreeg, moet u in ieder opzicht goed uitvoeren, maar vooral wat de leeftocht betreft, die ons de meeste zorg baart. En omdat u alles wel zult doen, zooals ik verwacht, zeg ik niets meer dan dat God u vele jaren moge behoeden.

Uit deze vesting, 30 September van het jaar 1625 [1]) ...

---

[1]) In margine staat bij dit gewaarmerkte afschrift aangeteekend: „Brief van Gouverneur Juan de Haro."

Document No. 10[1]).

Juan de Haro aan Alonso de Figueroa, San Felipe del Morro, 4 October 1625.

†

f°. 5 r°.) .... Gisteravond ontving ik uw brief, [die] doornat [was]; want wij hadden zooveel tegenspoed met twintig ladingen maniokbrood, die kapitein Pedro de Villate zond, hetgeen ik erg betreurde. Maar ten slotte, dank zij uw goede zorgen en die van de overigen, heb ik weer moed gevat, en [lijden we hier] geen honger. En ik regel het hier zoo, dat we het [nog] een poosje kunnen volhouden, want ik geef niet meer dan zes ons per hoofd, en op deze wijze eten ik en mijn kameraden.

Ik heb de *damahagua* en *jagüey* en de *bejuco de calabaza*[2]) ontvangen[3]), waarover ik zeer verheugd ben, want alles is heel erg noodig; en vooral de *jagüey* om lont te maken, want ik heb weinig, en wat ik heb zou ik willen bewaren voor hachelijke oogenblikken. Van een en ander zult u mij [wel] in alle kano's die hierheen komen sturen wat u kunt, benevens maniokbrood en zout en

---

[1]) Zie blz. 48, noot 3.

[2]) Verschillende soorten van lianen. (N. v. d. V.)

[3]) Haro had, blijkbaar den 30sten September, geschreven: „Het is van gewicht dat u mij al het touw van *damahagua* dat u kunt missen stuurt; want dat is zeer noodig voor het hanteeren van het geschut, en andere dingen, die zich voordoen; [en] *jagüey* voor lont voor de haakbussen, want daaraan is gebrek, zooals ik dat [ook] in andere [brieven] heb bericht; en *bejuco de calabaza* voor de zieken en gewonden, want, naar men mij zegt, is dat heel goed.

Vandaag zond de vijand een trompetter, die de vesting opeischte, en ik antwoordde hem wat hij verdiende..." — Haro aan Figueroa, *A. de I.*, 54-3-21, f°. 4 v°. Vgl. De Laet, I, blz. 61. Fernandez Duro geeft den tekst van deze mededeelingen (*Armada Española*, IV, blz. 59 *et seq.*).

Den tweeden October herhaalde hij (f°. 4 v°.): „... wederom vraag ik om *damahagua* en *jagüey* voor lont, want ik heb weinig." — Haro aan Figueroa.

pekelvleesch en wat eieren voor de gewonden [1]), en als er wat zeep is om te wasschen.

Gisteravond gaf men mij den Hollander [2]) over, die een man is van weinig beteekenis.

Hedenavond deed ik zulk een uitval [3]), dat, als hij uitgevoerd ware zooals ik hem voorbereid had, er geen levend wezen in de loopgraven zou zijn achtergebleven [4]). Niettemin bracht men mij er een levend, maar zij doodden er velen, zonder dat er aan onze zijde ook maar een werd gedood of gewond.

Deze [brief] zal u worden ter hand gesteld door don Andres Botello [5]), aan wien u hetzelfde vertrouwen kunt schenken als aan mijn persoon in aangelegenheden, die u met hem zult behandelen; want als het geschiedt zooals ik verwacht, [dan] zal het heel wel mogelijk zijn al deze vijanden te dooden, want het is ellendig en laf volk. Met de honderd man, die ik wensch dat komen zullen voor [het doel] dat don Andres zal uitleggen, moet u [zelf] meekomen, als u daarvoor gelegenheid kunt vinden. En laat anders Juan Perez [6]) hen vergezellen. van wien men mij zegt dat hij een moedig en vastberaden man is, of iemand, dien u het geschiktst zult vinden, een en ander

---

[1]) De vesting was onder hevig geschutvuur geweest. Vgl. De Laet, blz. 61.

[2]) Klaarblijkelijk een krijgsgevangene, van wien Haro gehoopt had inlichtingen in te winnen aangaande den vijand. Vgl. Document No. 15.

[3]) Vgl. Document No. 13. 4 October is de dag van Sint-Franciscus. — Deze uitval wordt ook vermeld in bescheiden (*A. de I.*, 54-3-21), betreffende Kapitein Muñoz en den *Sargento mayor* Antonio Moreno de Villamayor, die beiden er aan deelnamen. Vgl. De Laet, blz. 61. Kapitein Muñoz zegt dat de Hollanders het naderen van de Spanjaarden opmerkten, en dezen werd daarom bevolen zich terug te trekken en dienovereenkomstig de wijk te nemen naar de vesting.

[4]) Onmiddellijk na het landen hadden de Hollanders loopgraven gemaakt rondom het Kasteel Morro. De belangrijkste van deze loopgraven bevonden zich bij El Calvario (Las Cruces). Zie De Laet, Pl. 3, blz. 60.

[5]) Vgl. Documenten Nos. 15—18.

[6]) Vgl. Document No. 16.

overleggend met den genoemden don Andres. Want van het besluit, dat hij zal meebrengen, zal ook het mijne afhangen, wat betreft dag en uur en het afgesproken teeken, opdat de aanval [1]) tegelijkertijd plaats hebbe.

Men zegt mij dat zich bij u een man bevindt, genaamd f°. 5 v°.) Juan de Prada, / een timmerman die Hollandsch kan spreken. Geeft u hem mee met Kapitein don Andres om deze krijgsgevangenen, die ik hier heb, te ondervragen.

En voor het besluit van alles wacht ik slechts op den brenger [van dezen brief], die in behouden toestand

[1]) Vgl. Documenten Nos. 11 en 12, en De Laet, blz. 62. Den 8sten October schreef Haro (f°. 6 v°.) aan Figueroa: „... wij zijn allen zeer eensgezind, want wij willen allemaal hetzelfde, en aldus, opdat het de goede uitwerking hebbe die wij wenschen, volge men het bevel op, dat Kapitein don Andres Botello zendt; want als dat gebeurt, dan verzeker ik hun de overwinning. Immers uit deze vesting zal ik meer dan honderd man tegelijkertijd laten uitrukken, en zoo noodig zal ik hen vergezellen tot de plaats waar zich het geschut van den vijand bevindt. En zoodra ik dat op hem veroverd heb, zal ik het richten op de plaats en dit is zonder twijfel het beste. Laat dit gebeuren tegen vier uur 's morgens en laat allen over hun kleeren hemden dragen, en laat hij, die geen hemd heeft, iets anders nemen dat wit is. De eene troep moet komen via San Sebastiaan en Santa Barbara, en de andere via het slachthuis; en de derde dwars door de stad, en tien of twaalf man moeten alleen op de brug blijven om daar alarm te blazen. En dezen zullen langzamerhand zich kunnen terugtrekken naar hun troep, als zij zien dat men hen in het nauw drijft of hun de brug afneemt. En zooals ik zeg, het krijgsvolk, dat van hier vertrekt, moet gaan tot aan den Calvario, waar zij hun geschut hebben, [en] waar wij zullen trachten allen samen te komen, ook voor het geval iemand zich niet zal kunnen terugtrekken langs den weg waarlangs hij kwam. En als de vijanden vluchten, [dan moet men] hen achtervolgen tot waar zij zich inschepen en te paard. God moge alles wel beschikken."

Tegen den 10den merkte Haro dat zijn ondergeschikten aan het twisten waren over aangelegenheden van voorrang bij het bevel. Na den 10den handelen zijn mededeelingen aan Figuora bijna uitsluitend over kwesties van de proviandvoorziening. Het schijnt dat don Andres Botello gaarne grootere beteekenis had gekregen in de ontwikkeling van de militaire aangelegenheden.

door God weer tot mij moge worden gebracht. En Hij behoede u naar mijn wensch.

Uit dit Kasteel . . . , 4 October 1625.

Juan de Haro.

Document No. 11 [1]).

Juan de Haro aan Alonso de Figueroa, San Felipe del Morro, 6 October 1625.

†

(f°. 5 v°.) . . . . Don Andres heeft opdracht om met al het krijgsvolk, dat hij maar kan bijeenbrengen, te komen met één
(f°. 6 r°.) troep, en Pedro de Villate met een anderen; / en laten zij naar de stad komen op den dag, dien zij mij zullen opgeven, opdat ik van hier uit ook een troep van honderd man zend om deze ketters te dooden. Ik vertrouw op God dat geen [van hen] naar zijn land zal terugkeeren, noch één schip. Ook heeft hij opdracht om Cañuelo [2]) aan te

---

[1]) Zie blz. 48, noot 3.

[2]) Bij den mond van de Bayamonrivier bevond zich een kleine vesting, Cañuelo genaamd, waaruit don Antonio de Mercado y Peñalosa zijn garnizoen van 25 man had teruggetrokken met hun wapenen en munitie in den nacht van 25 September. Zij voeren dwars door de Hollandsche vloot in kano's naar het Kasteel Morro. Vgl. zijn verzoek om bevordering (1630), te vinden in het *A. de I.*, 54-3-12. De Hollanders bezetten daarop Cañuelo. Vgl. De Laet, blz. 61. Eenmaal in het bezit van Cañuelo, bedreigden de Hollanders de hoofdader van Haro's systeem van verbindingswegen en voedselvoorziening, want het lag aan den ingang van een vruchtbare streek (suikerplantages, boerderijen en veehouderijen), waaruit, via de Bayamonrivier, Haro zijn voornaamste proviand moest halen.

Den 8sten October schreef (f°. 6 v°.) Figueroa dat het hem speet dat de aanval op Cañuelo niet had plaats gehad („ofschoon het niet het voornaamste punt is"). Den 12den (f°. 7) was hij verontwaardigd, omdat Figueroa dat gewichtige zoo aan gevaar

vallen en de [Hollanders] te dooden, die zich daar bevinden, want ik zal hier op mijn hoede zijn voor de heugelijke gebeurtenis.

En als dit gebeurd is, zal de genoemde Kapitein don Andres Botello komen en hem moeten Juan Perez en alle overigen, die hij meent te kunnen vertrouwen, vergezellen om zich gezamenlijk naar de brug te begeven. En uit mijn naam moet u aan Juan Perez zeggen dat ik hem in alle omstandigheden welgezind zal zijn.

Twee Hollanders, die van de brug kwamen, evenals twee andere, die ik hier had, heb ik gisteravond ondervraagd. Allen zeggen bijna hetzelfde en het is allemaal uitvaagsel.

Overigens, wat het mij toezenden van proviand betreft, ik heb u niets op te dragen, want ik zie de goede zorgen waarmee u het doet.

God moge alles ten goede keeren en Hij behoede u naar mijn wensch.

Uit dit Kasteel, 6 October van het jaar 1625.

Juan de Haro.

---

blootgestelde punt zou verlaten hebben (den mond van de Bayamonrivier nl.): „...om Gods wil zet u daar toch tien of twaalf man, die het bewaken met een korporaal, en die dag en nacht op hun hoede zijn, want anders zijn wij verloren en zal men beletten dat wij voortaan hulp krijgen. Kapitein don Andres schrijft mij dat hij u gisteren twaalf man zond. Zij zouden wel het meest noodige kunnen doen, want met een goede hinderlaag zullen zij geen enkelen vijand meer in leven laten. U moet in dezen hulp brengen, want u ziet wel van hoe groot belang dit voor ons is."

Eerst 15 en 16 October werd Cañuelo aangevallen (vgl. Documenten Nos. 16 en 17 en De Laet, blz. 62). Het succes van dezen aanval was beslissend voor de nederlaag van de Hollanders op Portorico.

Document No. 12 [1]).

Juan de Haro aan Alonso de Figueroa, San Felipe del Morro, 20 October 1625.

†

(f°. 9 v°.) .... Ik ontving gisteravond uw schrijven van den 17den September [*sic*], en ik weet zeker [op grond] van uw wijs beleid dat u in alles slaagt en zult slagen; maar ik betreur het zeer dat, terwijl zich bij u tweehonderd en tachtig man uit San German, Coamo en Arecibo bevinden, en de [menschen] uit al die suikerondernemingen, wij niets uitrichten en allen daarginds aanvoerders willen zijn [2]). En in deze omstandigheden richt ik mij tot allen, dat zij voor de veiligheid van den mond van de Bayamonrivier 50 man moeten achterlaten, en voor die van de brug 40, en dat alle anderen hier moeten komen. En dit moet onverwijld geschieden, want God heeft ons vier sloepen gegeven waarin zij hier, vóór het aanbreken van den dag, langs drie of vier wegen kunnen komen. Want ik vertrouw op God dat u allen onmiddellijk daarna naar uw huizen zult terugkeeren, na de overwinning [3]) te hebben behaald, die wij allen wenschen en [die] ook mogelijk is voor alle bewoners van dit eiland. En dit wat ik beveel moet door u met al uw kracht gesteund worden, opdat het [onmiddellijk] uitgevoerd worde, want in uitstel ligt gevaar.

Ik kreeg hedenmorgen drie kano's, waarmee ik 25 ladingen maniokbrood ontving, en vierendertig arroba's [4]) en vijf zendingen vleesch; en met den moed, dien u mij geeft, vertrouw ik dat u ten uwent [wel] honderd ladingen maniokbrood zult klaarmaken. Zoodat het mij aan niets zal ontbreken, reden waarom ik dankbaar ben voor uw goede zorgen en Zijne Majesteit zeer gediend is, waarvan Haar t.z.t. rekenschap zal worden gegeven.

---

[1]) Zie blz. 48, noot 3.
[2]) Vgl. blz. 53, noot 1.
[3]) Vgl. De Laet, blz. 62.
[4]) Een *arroba* is een gewicht van ruim 11½ K.G. (N. v. d. V.)

Moge God u behoeden naar mijn wensch.

Uit dit Kasteel, 20 October 1625.

(blz. 10.) Heden verzond ik van hier een sloep met krijgsvolk, / opdat zij uit de Bayamon zouden varen om een fregat op te wachten, dat verscheen beneden den wind [en] dat, [naar ik] begrijp, komt van Santo Domingo [1]; en zoodra zij terugkomen, moet uitgevoerd worden wat ik beveel.

Ik vergat te zeggen dat het van veel belang is dat Pedro Martin, de smid, komt en twintig zakken kolen, een dozijn spiezen voor kanonwisschers en aanzetters en vier jornales [2] lianen meebrengt.

Juan de Haro.

Maria Maraver, vrouw van Amaro de Montes, [een] kanonnier — haar man werd gedood door een stuk geschut — komt met haar kinderen naar u toe. U zult mij een zeer grooten dienst bewijzen, als u haar beschermt in alle omstandigheden, die zich kunnen voordoen, want dat is een goed werk en voor eenige dagen heeft men onder het krijgsvolk van dit Kasteel voor haar meer dan 100 peso's aan aalmoezen ingezameld....

Document No. 13 [3].

Juan de Haro aan don Diego de Acuna, San Felipe del Morro, 20 October 1625.

(blz. 1.) †

De burgemeester van de stad San German [4] zond mij

[1]) Acuna zond Haro drie hulpexpedities. Vgl. Acuna aan het *Casa de Contratación de las Indias* te Sevilla, Santo Domingo, 18 November 1625, *A. de I.*, 42-1-16/11. Zie ook Francisco de Acuna aan don Diego de Acuna, in denzelfden *legajo*, Arecibo, 5 November 1625. Vgl. den laatsten brief met De Laet, blz. 63 vlgg.

[2]) Een *jornal* is een landmaat. (N. v. d. V.)

[3]) *A. de I.*, 53-4-15, 6-3, één *pliego*, gewaarmerkt afschrift, een bijlage bij Acuna's brief aan de Kroon van 18 November 1625.

[4]) Zarzuela en de sloep van de Canarische eilanden (vgl. blz.

over land uw schrijven, dat ik waardeer, zooals redelijk is, zoowel omdat ik [daaruit een en ander] verneem omtrent uw gezondheidstoestand, als omdat ik zie met welke goede zorgen u zich haastte om Zijne Majesteit te verwittigen [1]) van den toestand, waarin deze vesting zich bevindt. Want ofschoon ik een vertrouwd man [2]) naar Havana heb gezonden en die hetzelfde moest doen, en die mij van daar [ook] mond- en krijgsvoorraden heeft gestuurd, heb ik mij er over verheugd dat u [ook een bericht naar Spanje] gezonden heeft; immers, volgens de berekening, is de adviesboot al 16 dagen onderweg, wat in deze omstandigheden van belang is. Ook zullen van [veel gewicht] zijn de mondvoorraden [3]), die u mij mededeelt dat u zult zenden, ofschoon de grootste behoefte, die ik thans heb, is [die] aan kruit, lont en krijgsvolk, en aldus verzoek ik u beleefd mij, zoo mogelijk, daaraan te helpen.

Op den dag van Sint-Franciscus [4]) bracht ik 's avonds veertig man buiten dit Kasteel, en in de loopgraven van den vijand doodde men enkele [soldaten]; en op een anderen dag [5]) deden zij om twaalf uur 's middags weer

---

46, noot 1) kunnen de belangrijke stad San German de eerste kennisgeving hebben gebracht, dat de Hollanders San Juan hadden bezet. Dit was vijf dagen na de gebeurtenis. Coronado, een uit den troep voortgekomen officier, beschouwde zich als tijdelijk bevelvoerder over de burgers van de stad, die onmiddellijk samenkwamen om te overleggen hoe den gouverneur te ontzetten; en hij begon voorraden samen te brengen om hem die toe te zenden. Vgl. *A. de I.*, 53-4-15, 5-2, Coronado aan Acuna, San German, 29 September 1625. Aangezien de eerste berichten over den toestand op Portorico Santo Domingo bereikten van San German uit, antwoordde President Acuna via deze haven.

[1]) l.e. Acuna's schrijven van den 3den October 1625 aan de Kroon, *A. de I.*, 53-4-15, 5-4.

[2]) Vgl. blz. 47, noot 3.

[3]) Een memorandum over hulp, die naar Portorico gezonden werd van Santo Domingo uit, is ingesloten bij Acuna's schrijven aan de Kroon, d.d. 12 October 1625, *A. de I.*, 54-3-15, 5.

[4]) Vgl. blz. 52, noot 3.

[5]) Vgl. Document No. 15, vraag no. 5, blz. 67, noot 1.

een uitval, en doodden 20 of 30 man, en ontnamen hun musketten, hellebaarden, werpspiezen en anderen buit, terwijl men hen deed terugdeinzen. En toen de vijand zich van een kleine sterkte had meester gemaakt, die men Cañuelo [1]) noemt, en [die] tegenover dit kasteel [ligt], viel ik hen op een nacht aan, en ik dwong hen, die er in garnizoen lagen, zich over te geven, evenals eenige sloepen, die hun te hulp kwamen. En daar en bij een andere gelegenheid [2]) den vorigen dag heb ik vier van de hunnen gevangen genomen; en ik heb 16 krijgsgevangenen [3]), zonder [mede te rekenen de] meer dan 100 [man] die ik tot nog toe heb gedood, [en] zonder dat mij dat een man heeft gekost, behalve de *Sargento mayor* Garcia de Torres [4]) [, die sneuvelde aan de gevolgen] van een geweerschot, dat men misschien op hem richtte, toen hij op een hoogte stond, die het Kasteel bestrijkt. Maar hoewel dit onbelangrijke overwinningen zijn, het zijn [de] voorboden [hiervan dat wij haar ook] in het voornaamste [zullen] behalen, daar ik vertrouw op Gods genade.

En toen men dezen krijgsgevangenen verklaringen [5]) ging afnemen, zeiden zij dat er 34 schepen uit Holland gevaren waren met vijf of 6 duizend man aan boord, een vloot bijeengebracht door kooplieden, die uitgevaren was naar Bahia om daar hulptroepen te brengen. Maar toen zij slecht bericht vonden bij Parahyba, dat [aan de] kust van Brazilië ligt, scheidden zich 14 schepen af om naar de [Stille] Zuidzee [te varen], en de andere zeilden [naar
(blz. 2.) het noorden] met het doel / [koers te zetten] naar deze haven, wegens het bericht dat zij hadden van haar onvoldoende verdediging. En [de krijgsgevangenen verklaarden ook, dat van het eerste oogenblik af] sedert dat zij

---

[1]) Vgl. blz. 52, noot 2.

[2]) Vgl. Documenten Nos. 16 en 17.

[3]) Voor de lotgevallen van deze mannen, zie Documenten Nos. 14 en 18.

[4]) *A. de I.*, 147-5-19, De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 26 Juni 1626. Dit document verhaalt de door Kapitein Garcia de Torres bewezen diensten.

[5]) Een bijlage, die hier is weggelaten.

Holland verlieten, zij dat doel hadden[1]); en daar [in Holland] was men nog 12 schepen aan het uitrusten om hen te hulp te komen.

Ik heb hier bericht ontvangen uit San German, dat er langs die kust 12 schepen zijn gevaren[2]). Ik weet niet of het die van den vijand zijn.

Dit is de toestand, waarin ik mij bevind, en vóórdat uw fregat komt, zend ik u dit [schrijven], opdat het [spoedig] terugkomt; en ik geef bevel dat, als het [fregat] met de mondvoorraden voor die kust verschijnt, men het moet waarschuwen voorzichtig naderbij te komen, want de vijand heeft buiten de haven een schip liggen. Van alles wat voortaan zal gebeuren, zal ik u op de hoogte houden. God moge u behoeden, naar mijn wensch.

Uit dit Kasteel San Felipe del Morro, 20 October 1625.

Juan de Haro.

Document No. 14[3]).

Juan de Haro aan don Diego de Acuna, San Felipe del Morro, 2 November 1625.

(blz. 1.) †

Ik waardeer zoozeer den dienst, dien u mij bewijst, volgens uw [schrijven], hetwelk ik door den vaandrig[4]) ont-

[1]) Vgl. De Laet, blz. 58, waar blijkt dat, zoo al een aanval op Portorico in Holland is besproken vóór het vertrek van Boudewijn Hendricksz., hij toch, naar het schijnt, geen duidelijke bevelen in dezen had.

[2]) Het is niet gelukt hun identiteit vast te stellen.

[3]) *A. de I.*, 53-4-15, 6-4, één folio, niet-gewaarmerkt afschrift. Op de vierde bladzijde wordt, in een handschrift van denzelfden tijd, vermeld dat van dit document een afschrift is gemaakt om als bijlage te worden gevoegd bij Acuna's schrijven aan de Kroon, Santo Domingo, 18 November 1625.

[4]) *Alferez mayor* Luis Perez de Ayala. Vgl. het verslag over de door hem bewezen diensten, *A. de I.*, 53-2-7.

De terugtocht der Nederlanders naar hun schepen uit Portorico.
(Schilderij van Castello in het Prado Museum te Madrid.)

PLAAT III.

ving, dat ik geen andere loftuiting vind dan de herhaalde erkenning van de verplichting waartoe u mij heeft gebracht, om u bij alle voorkomende gelegenheden van dienst te zijn. En op grond van uw moed meen ik wel te mogen aannemen dat u, als u niet uw [eigen] vesting moest bezet houden, u [hier] zou komen om deze te verdedigen. Maar ik vertrouw op Gods goedertierenheid, dat zij mijn goeden wensch zal begunstigen en mij de overwinning zal geven op deze ketters.

De toestand, waarin ik mij thans bevind is [deze] dat er onlangs, nadat de vijand mij geschreven had en hij mijn antwoord had ontvangen [1]) (dat ik u [hierbij] doe toekomen), brand uitbrak in de stad, en onmiddellijk bracht ik 200 man buiten [het kasteel], met wie ik er in slaagde hen te doen terugtrekken uit de loopgraven en [de] wachthuizen, zoodat zij zich overijld inscheepten [2]), nadat ik hun nog al wat afbreuk had toegebracht. En vervolgens liet ik de branden blusschen, zoodat door den ijver, dien men aan den dag legde, weinig minder dan de halve stad werd gered [3]), die reeds bevrijd is van

[1]) Fernandez Duro (*Armada Española*, IV, blz. 59 vlgg.) geeft den tekst van deze berichten. Vgl. De Laet, blz. 63.

[2]) Den 22sten October en, volgens De Laet, in volmaakte orde. Vgl. De Laet, blz. 63. Volgens de Spanjaarden vluchtten de Hollanders overhaastig. Eerst den 2den November (den dag waarop dit document werd geschreven) veroorloofde het weder den Hollanders te vertrekken. „Des Zaterdags [1 November] verlieten drie schepen Portorico; en des Zondags [2 November] voeren er tien weg; en er bleven er drie in [de haven], die vandaag moesten vertrekken, want men hoorde veel geschut. De vijand voer weg zooals hij gekomen was, zonder eenig verlies; en hij verbrandde de stad, behalve het klooster; hij verloor geen twee man, toen hij met al zijn geschut weer aan boord ging..." — Francisco de Acuna aan don Diego de Acuna, Arecibo (Portorico), 5 November 1625, *A. de I.*, 42-1-16/11.

[3]) „...De vijand verbrandde het beste deel van deze stad, beroofde de burgers en bracht groote schade aan de boerderijen..." — Gaspar Flores Caldevilla aan de Kroon, Portorico, 19 November 1625, *A. de I.*, 54-3-21. „... het verderf dat de vijand over deze stad en [dit] eiland bracht, door de huizen te verbranden en het te berooven van allerlei proviand." — Juan

den vijand, evenals twee [1]) andere kleine sterkten, waarvan hij zich had meester gemaakt, opdat ik geen hulp zou kunnen krijgen. Men heeft meer dan 200 manschappen [2]) [van den vijand] gedood en ik heb hier 16 krijgsgevangenen. Maar de hond [zit] met zijn krijgsvolk op de schepen. Ik heb eenige stukken geschut opgesteld op een plek, waar ik zoo'n hevigen aanval [3]) heb gedaan op het admiraalsschip en andere schepen, dat die hen genoodzaakt heeft zich te verwijderen in de baai, zoodat zij niet [meer] door het [geschut] getroffen kunnen worden. Ik heb de noodige posten versterkt, en er zijn thans in de stad 500 manschappen, zoodat hij [wel niet] wederom aan land zal gaan. God moge doen wat Hem behaagt; want ik, van mijn kant, zal voor mijn koning tot den dood toe mijn plicht doen.

Ik heb de voorraden [4]) die u mij zond door den vaandrig, die een zeer ernstig man is, ontvangen. Wat ik u thans beleefd moet verzoeken is, mij zoo spoedig mogelijk de geneesmiddelen te zenden vervat / in de opgave [5]), (blz. 2.) die hierbij gaat; want er zijn veel zieken, en [er is een

---

de Amezquita Quijano aan de Kroon, Portorico, 15 Februari 1626, *A. de I.*, 53-3-16. Vgl. ook 54-3-27, waarin de schade wordt vastgesteld, die toegebracht is aan het klooster van St.-Thomas van Aquino.

[1]) Cañuelo, en óf Las Cruces (El Calvario) óf de brug; of eenig ander punt, waarvan de identiteit niet kan worden vastgesteld.

[2]) Vgl. Document No. 22. In de verklaring van Adriaan, die als bijlage bij dat document wordt gegeven (blz. 142), wordt het verlies van de Hollanders geschat op 300 dooden.

[3]) Den 24sten en den 25sten October. Vgl. De Laet, blz. 63. In de opgave van de door Amezquita bewezen diensten (*A. de I.*, 54-3-21) wordt vermeld, dat vier kanonnen bij La Puntilla de „Medenblick" aanvielen. In het verslag van de door Kapitein Joseph Muñoz bewezen diensten (54-3-12, waarvan zich een afschrift bevindt in 147-5-19), wordt medegedeeld dat de Spanjaarden van een hooger gelegen stelling en van het platform van Santa Elena de Hollanders beschoten en dat dezen uit de haven wegzeilden.

[4]) Vgl. blz. 57, noot 1.

[5]) Niet teruggevonden.

groot] gebrek aan [medicijnen], en het is iets erbarmelijks [dat] deze arme [kerels] sterven, omdat men geen geneesmiddelen heeft.

Een zeer groot verlies is geweest dat van de voor dit garnizoen bestemde soldij [1]), waarvan ik bericht heb dat zij verloren ging in de Florida Straat, omdat men zich niet hield aan de instructie die men had; en zoo komt het dat men niet [in de haven van] Havana binnenliep. En ofschoon ik thans in beslag genomen word door oorlogszaken, ben ik begonnen om op te treden tegen de borgen van den *maestre de plata* met beslagneming van goederen, ten einde het bezit van Zijne Majesteit te verzekeren. Ik betreur dezen tegenspoed zeer, want het voetvolk is zeer slecht gekleed en er zijn op het eiland geen geweven stoffen, en in deze omstandigheden zal ik mijn toevlucht wel moeten nemen tot u. Ik verzoek u beleefd voor mijn rekening de dingen te koopen, vervat in de opgave die hierbij gaat, opdat ik het krijgsvolk [kan] kleeden, terwijl ik [u] verzeker dat ik het verschuldigde bedrag betalen zal van de [voor dit eiland bestemde] soldij, die men het volgende jaar zal gaan halen. En laat men mij [een en ander] onverwijld toezenden.

Den vaandrig gaf ik opdracht om drie stukken geschut te plaatsen op [een] hooger dan de vijand gelegen stelling; en hij kweet zich zoo goed van zijn taak, dat ik u verzekeren kan dat hij optrad als [een] braaf soldaat; zoodat den vijand veel afbreuk toegebracht werd door het geschut, dat hij [de vaandrig] op hem richtte, want hij dwong hem zich nog verder terug te trekken [2]). Hij

[1]) Het geld, bestemd voor het garnizoen van Portorico en voor zoowel de burgerlijke als de militaire autoriteiten, was betaalbaar in Mexico, waarheen agenten waren gezonden om het te halen. Toen zij met de kas terugkwamen, hielden zij zich niet aan de hun gegeven instructies en leden schipbreuk, zooals de gouverneur hier vertelt.

[2]) Vgl. De Laet, blz. 63. Deze artillerist van Santo Domingo werd, toen hij den vijand bombardeerde bij zijn vertrek uit de baai, geholpen door een Hollander, die door Haro was gevangen genomen! „. . . de artilleristen, die ik hier heb gevonden, zijn allemaal kleermakers, schoenmakers en [andere] handwerkslieden; en zij hebben in het geheel geen verstand van geschut be-

verdient voor zijn ijver een belooning van u te ontvangen.

God moge u vele jaren behoeden, zooals Hij [dat] kan.

Uit dit Kasteel San Felipe del Morro, 2 November 1625.

De grootste behoefte, die er op het oogenblik bestaat, is [die aan] kruit. Als u mij aan wat kruit zal kunnen helpen, zal ik dat zeer op prijs stellen.

Ik zend u den Engelschman [1]), dien ik echter liever hier had willen houden bij de anderen, die hier zijn achtergebleven om te worden opgehangen.

De *Sargento mayor* Garcia de Torres werd, toen hij eenige posten aan den muur ging terugtrekken, getroffen door een musketschot, waaraan hij stierf.

Juan de Haro.

De vaandrig neemt [voor u] een trompetter mede, dien u alleen [maar dan ook niemand anders] van mij kan
(blz. 3.) krijgen. De vijftien [krijgsgevangenen], die / mij overblijven, zal ik dadelijk naar de hel sturen, als zij niet eerst naar den hemel zullen willen gaan. En dezen krijgsgevangene zend ik niet aan u, maar aan Mevrouw doña Ana [2]), die ik de handen kus en die hier een onderdaan
(blz. 4.) heeft, dien zij kan bevelen. / ...

---

halve de *condestable;* en aldus in deze omstandigheden behandelde ik een artillerist van den vijand, dien ik gevangen had genomen, heel vriendelijk en ik onthaalde hem en maakte van zijn diensten gebruik; en bij den uitval deed hij het goed." — Haro aan de Kroon, 14 Februari 1626, *A. de I.*, 54-3-21.

[1]) Een krijgsgevangene. Zijn identiteit is niet vastgesteld.

[2]) De vrouw van Acuna?

Document No. 15 [1]).

De door Juan de Acensio [2]) bewezen diensten; vragenlijst, voorgelegd te Portorico, 1 December 1625.

(blz. 1.)

†

In de stad Portorico werd den eersten dag van de maand December van het jaar zestienhonderd en vijfentwintig, ten overstaan van den Heer Kapitein Alonso de Figueroa, *alcalde ordinario* der stad, deze vragenlijst voorgelezen, waarvan ik den inhoud voorleg, hetgeen ik bekrachtig.

Francisco de Villegas, notaris.

Vragenlijst.

Juan Acensio, burger van deze stad, zoo goed als men dat maar kan zijn, compareer voor u en verklaar dat het voor mij van belang is, dat er een onderzoek ingesteld wordt naar het vele [waarin] en [de] voortreffelijke [wijze waarop] ik Zijne Majesteit gediend heb bij den inval van de Hollandsche vloot in deze haven en het beleg van het Kasteel San Felipe del Morro. Bijgevolg verzoek ik u beleefd het genoemde onderzoek, dat ik aanbied, te doen; en als het gedaan is, mij één, twee of meer gewaarmerkte afschriften te geven, terwijl u aan den voet van de genoemde vragenlijst q.q. uw meening geeft, want daardoor zal ik naar recht en billijkheid mijn belooning ontvangen, enz.

Bovendien verzoek ik u beleefd, om de getuigen aan de hand van den inhoud van dit door mij aangeboden verhoor onder eede te laten onderzoeken.

Vragen van Juan Acensio, burger van deze stad, bij het onderzoek, dat hij laat instellen naar de door hem bewezen diensten bij den inval van den Hollandschen vijand in deze haven en [bij het] beleg van het Kasteel San Felipe del Morro; zij zijn de volgende:

---

[1]) *A. de I.*, 54-3-21, 5 *pliegos*, gewaarmerkt afschrift.

[2]) Acensio was een zoon van Juan Perez el Bueno. Zie Document No. 16.

1°. Of zij den genoemden Juan Acensio kennen, en [of] zij bekend zijn met den inval van den Hollandschen vijand in deze haven.

2°. Of zij weten dat de genoemde Juan Acensio op den dag, waarop de Hollandsche vloot binnenviel, zich in gezelschap van Kapitein Juan de Amezqueta begaf naar de plek [waar zich] de kleine kreek [bevindt], aangezien men [deze plek] aan den genoemden kapitein toevertrouwd had, ten einde te beletten dat de vijand daar krijgsvolk aan land zou brengen. Er kwam daarop bevel van den heer gouverneur om zich dien namiddag terug te trekken naar het Kasteel Morro, vanwaar de genoemde heer gouverneur den genoemden Juan Acensio beval uit te trekken om proviand uit de stad te [gaan] halen, gelijk hij dat [ook] deed; en hij haalde alle [voorraden] aan scheepsbeschuit en kaas die hij [maar] kon [krijgen naar de vesting]. Laten zij [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

3°. Of zij weten dat, den eerstvolgenden nacht, toen de vijand de genoemde vesting San Felipe del Morro belegerde, de genoemde heer gouverneur den genoemden Juan Acensio uitkoos om als spion er op uit te trekken, (blz. 2.) ten einde de / posten te verkennen die de vijand bezet hield, daar hij [de gouverneur] hem voor een moedig en betrouwbaar man hield. En dienovereenkomstig trok hij er op uit en verkende de wachthuizen, welke hij [de vijand] in de stad [bezet] hield, en [hij verkende] ongeveer het aantal soldaten dat hij in die [wachthuizen] zag; en hij verkende de plaatsen waar zij loopgraven begonnen te maken. Laten zij [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

4°. Insgelijks of zij weten dat, nadat de genoemde Juan Acensio zich zeer goed van zijn taak gekweten had, toen hij er op uittrok als spion naar de stad en [de] loopgraven in den eersten nacht [volgend op den dag] waarop de vijand zich van de stad meester maakte, zooals gezegd wordt in de vraag hierboven, de genoemde gouverneur hem vele andere nachten wederom er op uit zond, met enkele tusschenpoozen om hem te laten rusten, ten einde de loopgraven te verkennen, die de genoemde vijand aanlegde, en te probeeren een van 's vijands spionnen gevangen te nemen, om [van dien dan] te vernemen,

in welken toestand zij verkeerden. En terwijl hij zeer grooten moed en waakzaamheid aan den dag legde, bracht hij de nachten, dat hij er op uittrok, zeer goed verslag uit omtrent hetgeen de genoemde Hollandsche vijand deed; en een van de genoemde nachten dat hij er op uittrok, den derden nacht, vond hij [inderdaad] een spion [op een afstand van] veertig schreden van de gracht van het genoemde Kasteel; en toen hij [Juan Acensio] naderbij kwam om hem te verkennen, viel hij hem aan, en nam hij hem gevangen en voerde hij hem naar den genoemden heer gouverneur. Van dezen [spion] vernam men [toen] den stand van zaken van het beleg, waarmede hij [Juan Acensio] aan Zijne Majesteit een grooten dienst bewees. Laten zij [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

5°. Of zij weten dat, toen op den *Dia de la Naval* [1]), des morgens om elf uur, Kapitein Juan de Amezqueta met vijfenveertig man voetvolk er op uittrok om de loopgraven van den vijand in haar sterkste punt aan te vallen, de genoemde Juan Acensio een dergenen was die met den genoemden kapitein er op uittrokken, gewapend met een piek, terwijl hij zich [hierdoor] onderscheidde [een van] de voorsten en van de eersten te zijn die de loopgraven aanvielen, er hard dwars doorliep achter de Hollanders aan, terwijl hij [een] zeer groote slachting onder hen aanrichtte; en onder zes of zeven [man], die hij doodde, bevond zich er een, een dappere Hollander [2]), van wien,

[1]) „Vandaag deed ik een [uitval] uit deze vesting, bij welke gelegenheid men meer dan vijftig man van den vijand doodde, terwijl van de onzen geen ontbrak, wat geen gering [succes] is geweest, met het buitmaken van de sloep..." — Haro aan Figueroa, San Felipe del Morro, 6 October 1625, *A. de I.*, 54-3-21. Vgl. De Laet, blz. 61, waar gezegd wordt dat het aantal gesneuvelden aan de zijde van de Hollanders tien bedroeg; anderen werden gewond. — 6 October is de gedenkdag van de „victoria naval" van Lepanto. (Noot van het Bestuur.)

[2]) Kapitein Useel? In antwoord op deze vraag getuigt don Diego Menendez de Valdes in de verklaringen die hier zijn weggelaten (f°. 3 r°. en v°.), „dat [op] den *Dia de la Naval*, om elf uur 's morgens, deze getuige Kapitein Juan de Amezqueta met ongeveer vijfenveertig man uit de genoemde vesting zag

op grond van de rangteekenen en wapenen, [die hij droeg en] (waarvan andere soldaten hem beroofd hadden), de

---

vertrekken, ten einde een aanval te doen op den genoemden vijand bij de plaats die men Albercon noemt, waar de loopgraven zich het dichtst bij de genoemde gracht bevonden, [en] waar men van de genoemde vesting uit zag [dat] de vijand zijn grootste strijdkracht had [geconcentreerd]. Met den genoemden kapitein trok de genoemde Juan Acensio er op uit, gewapend met een piek. Hij behoorde tot degenen die in het voorste gelid liepen bij den aanval dien de genoemde kapitein deed, en [hij behoorde ook] tot de eersten die de loopgraven aanvielen; en hij liep met zeer grooten moed dwars door die [loopgraven] achter de vijanden aan, sommigen met de genoemde piek omverwerpend, terwijl hij in de laatste loopgraven, die zij bereikten, een dapperen Hollander vond, die hem weerstand bood. Maar door zijn grooten moed stiet hij [Juan Acensio] hem met zijn piek omver, waardoor de vijanden die bij die gelegenheid [nog] weerstand boden, heelemaal den moed verloren. En toen hij het rangteeken van de werpspies van den genoemden gesneuvelden vijand meebracht en zijn hoed, verklaarde de genoemde spion [dat was de Hollander die al vroeger door Acensio gevangen genomen was], dat hij de *sargento mayor* was en de dapperste man van de vloot. En aan dezen getuige zeide op dezen genoemden dag de gemelde gouverneur, toen deze den genoemden Juan Acensio roemde en prees, dat hij, [staande] op een hoogte die de genoemde vesting bestrijkt, hem had zien vechten met den genoemden *sargento mayor* en [dezen man had zien] sneuvelen. En deze getuige zag den genoemden Juan Acensio teruggaan naar de genoemde vesting met de piek vol bloed, en hij zag dat de genoemde gouverneur hem omhelsde en hem dank bracht; en hij hoorde vele van de soldaten, die met hem uitgetrokken waren, zeggen dat de genoemde Juan Acensio vijf of zes vijanden had gedood. En toen deze getuige zag dat de meeste soldaten buit van den vijand meebrachten, vroeg hij den genoemden Juan Acensio hoe [het kwam dat] hij geen [buit] had meegenomen en inzonderheid van dien dapperen Hollander dien hij had gedood. Hij antwoordde hem [daarop] dat hij van dien [Hollander stellig buit] zou hebben meegebracht, als hij niet in het nauw gedreven was geworden door een vaandrig, die hem kwam aanvallen, [en] die toen hij hem [op zijn beurt] aanviel, hem den rug toekeerde. Maar hij ging hem achtervolgen dwars

krijgsgevangenen beweerden dat hij een kapitein was en *sargento mayor*, en [wel] de dapperste van de vloot; en hij toonde dat te zijn, want op een heel gordijn van loopgraven was er niemand die weerstand bood aan den genoemden Juan Acensio behalve deze *sargento mayor*, die
(blz. 2.) zich dapper verdedigde. En als hij den genoemden / Juan Acensio niet had ontmoet, is het duidelijk dat hij veel schade zou hebben aangericht, voordat men hem doodde. Laten zij [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

6°. Of zij weten dat, toen Kapitein Juan de Amezqueta er op uittrok met honderdenvijftig man om den vijand uit de loopgraven terug te drijven, terwijl de stad in brand stond, één van hen die er op uittrokken de genoemde Juan Acensio was. En hij werd aangewezen door den genoemden Kapitein Amezqueta om in de stad binnen te gaan, ten einde den toestand van den terugtocht des vijands te verkennen, terwijl het voetvolk op de plek El Calvario achterbleef tot waar het den vijand had achtervolgd, hem noodzakend zich haastig uit de loopgraven terug te trekken. Laten zij [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

7°. Of zij weten dat, toen Kapitein don Andres met vier sloepen wegvoer, in gezelschap van een schip, aan boord waarvan zich bevond Kapitein Pedro de Villate, met het doel een Hollandsche hulk[1]) vast te meren, die aan den grond zat, de genoemde Juan Acensio zich inscheepte met den genoemden don Andres aan boord van het voornaamste van de genoemde vaartuigen. Laten zij [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

8°. Of zij weten dat, toen op een donkeren vroegen morgen de vijand deze genoemde hulk met twee van zijn

---

door de loopgraaf, totdat hij zijn toevlucht nam daarheen, waar hij versterking van den vijand vond bij een middenwal van [een] loopgraaf. En hij [Juan Acensio] trok zich [toen] terug, omdat hij zag dat hij alleen was, daar de andere soldaten er mee bezig waren zich meester te maken van [den] buit van de gesneuvelden. Bovendien, hij trachtte niet zich meester te maken van buit, maar Hollanders te dooden..."

[1]) De „Medenblick". Vgl. De Laet, blz. 63 en Document No. 18, blz. 79, noot 3.

sloepen kwam onttakelen [1]), en [met deze twee sloepen] de haven [weer] verliet, Kapitein don Andres ze met vier sloepen achtervolgde. De genoemde Juan Acensio voer [toen] aan boord van de voornaamste van de genoemde sloepen bij den genoemden don Andres. Laten zij [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

9°. Insgelijks [is] algemeen bekend enz.

Juan Acensio .... [2])

Document No. 16 [3]).

DE DOOR JUAN PEREZ EL BUENO BEWEZEN DIENSTEN; VRAGENLIJST, VOORGELEGD TE PORTORICO, 13 JANUARI 1626.

(blz. 1.) †

In de stad Portorico werd op den dertienden dag van de maand Januari van het jaar zestienhonderd zesentwintig, ten overstaan van den heer don Diego Menendez de Valdez, *alcalde ordinario* van deze genoemde stad, deze vragenlijst voorgelezen, waarvan ik den inhoud voorleg, hetgeen ik bekrachtig.

Francisco de Villegas, notaris.

---

[1]) De Laet, blz. 63 en 64. De getuigen van Acensio (wier verklaringen hier worden weggelaten) stemmen toe, dat de bemanning van de „Medenblick" het schip verliet, zonder het vaartuig zelf of het geschut te vernielen. Toen de bemanning van boord ging, waren de Spanjaarden of bezig het schip aan te vallen, of zij stonden op het punt het te attaqueeren van de sloepen uit en van een grooter schip, dat veilig uit Havana gekomen, kalm in de haven was komen binnenvaren onder het gedonder van het geschut van het Kasteel.

[2]) De verklaringen van de getuigen volgen nu. Zij staven de beweringen van Acensio, zonder er iets van beteekenis aan toe te voegen dat de publicatie er van hier zou rechtvaardigen.

[3]) *A. de I.*, 54-3-21, 8 *pliegos*, gewaarmerkt afschrift.

Vragenlijst.

Juan Perez el Bueno, burger van deze stad, zoo goed als men dat maar zijn kan, compareer voor u en verklaar dat het voor mij van belang is dat er een onderzoek ingesteld wordt ad perpetuan rey [*sic!*] memoriam, of zooals dat het meest strookt met mijn belangen, naar den dienst dien ik aan Zijne Majesteit heb bewezen bij de komst van de Hollandsche vloot onder Admiraal Boudewijn Hendrikszoon, en bij het beleg van de vesting San Felipe del Morro, ten einde dat, [als] het zoo [is] opgemaakt, voor te leggen aan Zijne Majesteit en den koninklijken Raad van Indië, of waar dat voor mijn recht van belang is. Bijgevolg draag ik u op en verzoek ik u beleefd, mij aan het genoemde onderzoek te onderwerpen en de getuigen, die ik zal meebrengen, onder eede verklaringen te laten afleggen, aan de hand van den inhoud en [de] punten van de vragenlijst [die] hieronder [volgt]; en wanneer dat geschied is, mij de gewaarmerkte bewijzen en afschriften te geven die ik in den vereischten vorm zal vragen [te mogen ontvangen], in dier voege dat u elk [afschrift] en het origineel waarmerkt. Ik vraag [slechts] om recht en in hetgeen strikt noodig is, . . .

1°. In de eerste plaats, of zij Juan Perez el Bueno kennen, en sedert hoe lang, en [of zij bekend zijn] met den aanval van den Hollandschen vijand, onder Admiraal Boudewijn Hendrikszoon, en [met het] beleg van het Kasteel San Felipe del Morro. Laten de getuigen [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

2°. En of zij weten dat, toen de vloot des vijands kwam, de genoemde Juan Perez el Bueno ziek te bed lag op de plek die men noemt Marismas, [die] op een afstand van vier mijl van de stad en [van] Morro [gelegen is]; maar [dat] hij niettemin, begeerig om Zijne Majesteit bij deze gelegenheid te dienen en ijverig voor Haar eer, zich naar de Bayamon begaf, waar hij landvolk ging verzamelen om den vijand aan te vallen; want omdat [deze] in de haven lag, kon hij [Juan Perez el Bueno] niet naar het Kasteel San Felipe del Morro gaan. Laten de getuigen [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

3°. Of zij weten dat, nadat de genoemde Juan Perez zich van de Bayamon naar Cangrejos begeven had, en toen hij bezig was al het mogelijke te doen om een schip van

den vijand te veroveren of te verbranden, dat voor anker
(blz. 2.) lag[1]) naast / de brug, die zich [op] een halve mijl afstands van de stad bevindt, de genoemde Juan Perez met vier man er heen zwom, terwijl hij een kardoes bij zich had, die [echter] nat werd, door welke omstandigheid zijn voornemen geen effect sorteerde.

En hierna, omdat hij gezien was, zocht hij een ander middel om den vijand afbreuk te doen, dat [hierin bestond dat] hij zich begaf naar den mond van de Bayamonrivier om de vesting te heroveren, die men Cañuelo[2]) noemt, en waarvan de vijand zich had meester gemaakt. En toen hij dat [plan] ging uitvoeren, begaf hij zich dwars door de heele vloot met een sloep, en krijgsvolk van het eiland daarin; maar alvorens in den genoemden mond binnen te varen, ontmoetten zij twee sloepen van den vijand, die deze daar had liggen om den ingang en den uitgang van de genoemde rivier te verdedigen en te [beletten] dat men proviand naar het [Kasteel] Morro brengen zou. En toen het krijgsvolk van den vijand „werda" riep, gingen de onzen door [het] voorbeeld van Juan Perez zich beteren en moed vatten en zich allen gereed maken met hun wapenen. En oogenblikkelijk daarop bediende de vijand [de] steenmortieren en musketten van de genoemde sloepen, en hij trof sommigen [van de onzen]. Niettemin vielen zij dapper aan en schoten op een van de twee sloepen, waarvan zij alle opvarenden doodden. En toen de andere [sloep] haar te hulp kwam, sprong de genoemde Juan Perez in het water en doodde veel opvarenden [van die tweede sloep]. Slechts vijf man ontsnapten, die op de vlucht gingen. Hierna ging hij de rivier op, opdat de genoemde sloepen hersteld zouden worden, ten einde den volgenden dag daarmee [weer] tegen den vijand te trekken, zooals [dan ook] gebeurde, onder commando van Kapitein don Andres Botello, die den genoemden Juan Perez als aanvoerder aanstelde over het krijgsvolk dat bij hem bleef, terwijl hij hem den aanval tegen

[1]) Vgl. De Laet, blz. 61 en Document No. 19. Aangezien de brug de sleutel was om de stad over land te naderen, namen de Hollanders maatregelen om ze te behouden, welke maatregelen blijkbaar insloten het stationneeren van een schip daar dichter in de buurt.
[2]) Vgl. blz. 54, noot 2.

den vijand opdroeg en hem bevel gaf kruit en kogels te verdeelen. Aldus geschiedde, terwijl hij zich in alles, als [een] goed soldaat, hield aan het genoemde bevel dat men hem had gegeven.

Maar de vijand, zeer ontstemd over den slechten uitslag van den vorigen avond, zond den volgenden dag zeven sloepen met tweehonderd en vijftig man, met bevel om het hoofd van den genoemden Kapitein don Andres mede te brengen. Vier [van die] sloepen verschenen aan den mond van de genoemde Bayamonrivier, en de
(blz. 3.) andere drie aan den z.g.n. Ouden Mond. / En om op alle gebeurlijkheden voorbereid te zijn, had de genoemde Juan Perez een soldaat op een post als aanvoerder achtergelaten, die, zoodra hij de sloepen zag, den genoemden Juan Perez waarschuwde, die [toen] oogenblikkelijk vol moed met al zijn krijgsvolk optrad en zich in een hinderlaag legde in het bosch dicht bij de genoemde rivier. Zoodra de vijand naderde, ging deze met groote woede steenen werpen en musketten afschieten, en hij begaf zich [toen] aan wal. De genoemde Juan Perez stelde daarop zijn krijgsvolk in slagorde op en viel hem dapper aan met den kreet „Santiago! hier, Spanjaarden! Het is gemeen uitvaagsel en wij moeten hen allen dooden!" En terwijl hij [een] slachting onder hen aanrichtte, doodde en wondde hij er velen, en hij noodzaakte de weinigen, die staande bleven, om naar hun schepen te vluchten, want omdat de plek niet zoo geschikt was en zij dicht bij het water lag, doodde hij hen ten slotte niet allen. Maar hij bleef hen [langs] den geheelen rivieroever onder vuur nemen, zoodat hij voortdurend [nog] soldaten in de sloepen doodde. Laten de getuigen [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten [1]).

4°. Of zij weten dat de genoemde Juan Perez, in gezelschap van den genoemden Kapitein don Andres, zich naar de vesting Cañuelo begaf om ze tot overgave te dwingen, en hij de eerste was die de poort [er van] bereikte [en er volhield], totdat hij ze dwong zich over te geven. En [of] de getuigen weten dat zonder de middelen,

[1]) Vgl. het heele verhaal met De Laet, blz. 62. De gebeurtenissen, die hier en in de volgende vraag besproken worden, hadden plaats op 15 en 16 October.

die hij aan de hand deed, zonder de orde die hij in de gelederen schiep en zonder zijn moed, ze zich niet zou hebben overgegeven. Hij stak ze [ten slotte] in brand. Veel krijgsvolk werd gedood en zestien Hollanders werden levend gevangen genomen. En op het gedreun van de kanonnen en [de] musketten kwamen er van de schepen twee sloepen te hulp, die, voordat zij aan den wal kwamen, [al] aangevallen werden, terwijl de genoemde Juan Perez [weer] haantje-de-voorste was, zoowel bij deze gelegenheid als bij de andere. Hij doodde al het krijgsvolk van de eene sloep en velen van de andere, terwijl hij zich [zelfs] meester maakte van de eerste sloep; en hetzelfde zou hij [wel] met de andere gedaan hebben, indien hij niet gewond was door het krijgsvolk van de genoemde vesting. Laten de getuigen [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

5°. Of zij weten dat de genoemde Kapitein don Andres, toen hij naar het [Kasteel] Morro ging om [er] de krijgsgevangenen, wapenen en anderen buit, die zeer talrijk was, [heen] te brengen, als aanvoerder over al het krijgsvolk dat achterbleef, den genoemden Juan Perez benoemde, omdat hij zoo tevreden over hem was. [En] hij was, als een moedig / en dapper krijgsman, altijd bezig (blz. 4.) hen [de soldaten] aan te moedigen en uit te rusten voor iedere krijgsverrichting die zich [ook] maar voordeed. Laten de getuigen [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

6°. Of zij weten dat, toen de genoemde Kapitein don Andres een aanval deed op de brug, [en] de vijand zich terugtrok naar zijn schepen, de genoemde Juan Perez de eerste was die zich te water begaf voor de oogen van hen die op het schip van den vijand, dat daar lag, stonden en die veel kanonnen en musketten op hem richtten. En deze omstandigheid ten spijt en ondanks [het feit] dat de vijand heer en meester was op de genoemde brug en [bij de genoemde] opening, was hij de eerste die met den kreet „Victorie! Victorie!" den anderen zooveel moed gaf, dat zij zich geheel van de brug meester maakten. Laten de getuigen [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

7°. Of zij weten dat, toen de vijand zich [uit de haven] teruggetrokken had, de genoemde Juan Perez voortdu-

rend in sloepen naar Cerro Gordo voer, dat over zee op zeven mijlen afstands van het [Kasteel] Morro ligt, en naar andere plaatsen, ten einde [daar] proviand te halen, [en dat wel steeds] in het gezicht des vijands, voor al het welk de genoemde Juan Perez el Bueno er voor in aanmerking komt door Zijne Majesteit bedacht te worden met een belooning voor de diensten als moedig en dapper soldaat [bewezen]. Laten de getuigen [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

8°. Of zij weten dat al het bovenstaande algemeen bekend is, [inzonderheid] onder alle bewoners van deze stad en [dit] eiland. Laten de getuigen [hiervan] verklaren wat zij [er van] weten.

Juan Perez el Bueno [1]).

Document No. 17 [2]).

GETUIGSCHRIFT VAN ANDRES BOTELLO [3]), BETREFFENDE DE DOOR JUAN PEREZ EL BUENO BEWEZEN DIENSTEN, PORTORICO, 8 FEBRUARI 1626.

(blz. 1.)

†

Ik, Kapitein don Andres Vasquez Botello, benoemd tot aanvoerder over het krijgsvolk van de Bayamon en Cangrejos door den Heer Gouverneur Juan de Haro, op het oogenblik dat de vloot van den Hollandschen vijand onder Admiraal Boudewijn Hendrickszoon [in de haven] binnen voer,

verklaar dat ik Juan Perez el Bueno ken als een betrouwbaar man en dapper soldaat. En, toen de gouverneur mij opdracht gaf om mij naar de posten aan de Bayamon en Cangrejos te begeven, vond ik hem bij de Bayamon als

---

[1]) Getuigenverklaringen volgen die de beweringen van Juan Perez bevestigen, maar aan zijn mededeelingen niets nieuws toevoegen.

[2]) *A. de I.*, 54-3-21, één *pliego*, origineel.

[3]) Vgl. de vermelding die Gouverneur Haro maakt van Botello in Document No. 18.

aanvoerder over een escouade krijgsvolk dat zich daar bevond.

En aangezien ik zoo tevreden over hem was, benoemde ik hem tot aanvoerder over vijftig man, die ik van dien post weghaalde om ze naar dien van de brug te brengen, waar hij den vijand moest aanvallen, die daarheen bijna een schip vol krijgsvolk had gebracht. Op mijn bevel ging hij ze verkennen in een kano, met zeer groot gevaar voor zijn persoon, en hij verkende ze en den volgenden avond ging hij [er] met kruit [heen] om ze te laten springen. Maar omdat hij zwom, werd het nat en het sorteerde geen effect.

Hij scheepte zich met mij in in een sloep, waarin ik de posten ging verkennen, hem meenemend als aanvoerder van het krijgsvolk dat er aan boord was. En dien nacht, toen ik twee sloepen tegenkwam in den mond van de Bayamon[rivier], welke ik aanviel, was hij de eerste die zich te water begaf en vocht als een dapper soldaat.

En den volgenden dag, toen de vijand zeven sloepen naar de Bayamon gezonden had, streed de genoemde Juan Perez met zijn escouade dapper tegen de overige [sloepen], die hij noodzaakte zich terug te trekken.

En den volgenden dag was hij 's avonds bij den aanval op de vesting Cañuelo van de eersten, die aan wal sprongen en een sloep noodzaakten zich over te geven, en [ook was hij] de eerste, die de poort van de vesting op mijn bevel in brand stak, zoodat hij ze dwong zich over te geven. Ik liet hem daar 's nachts als aanvoerder achter, ten einde den gouverneur rapport uit te brengen over den goeden afloop.

En den dag, waarop ik de brug veroverde, was hij de eerste die zich te water begaf.

En hij ging [toen] naar deze stad in mijn gezelschap, en gewoonlijk voer hij aan boord van mijn sloep, als aanvoerder van het krijgsvolk daarvan en ten slotte naar Cerro Gordo [1]), [op] zeven mijlen van deze stad [gelegen], om de proviand te halen, die men daar van Santo Domingo gebracht had. En aldoor liet ik hem als aanvoerder in mijn plaats achter, omdat ik zeer tevreden was over den genoemden Juan Perez el Bueno, en omdat

[1]) Vgl. De Laet, blz. 64.

mij is gebleken dat hij, in alle overige ontmoetingen met de vijanden die op dit eiland hebben plaats gehad, Zijne Majesteit zeer stipt als [een] dapper en moedig soldaat heeft gediend.

Reden waarom hij de belooning verdient, die Zijne Majesteit hem gelieft toe te kennen.

(blz. 2.) En op zijn verzoek / heb ik dit [getuigschrift] afgegeven, eigenhandig onderteekend en voorzien van het zegel van mijn wapen.

Gedaan in de stad San Juan de Puerto Rico, den achtsten Februari van het jaar zestienhonderd en zesentwintig.

Don Andres Botello y Cabrera (Geparafeerd).

(Er is een zegel aangebracht) ....[1])

Document No. 18[2]).

Juan de Haro aan de Kroon, Portorico, 14 Februari en 3 November 1626.

(blz. 1.) †

Sire,

In [een] schrijven[3]) van den 20sten November van het vorige jaar, via Santo Domingo [verzonden], heb ik aan Uwe Majesteit zeer omstandig mededeeling gedaan van den inval van den Hollandschen vijand in deze haven en van [al] hetgeen er gebeurde totdat hij vertrok. Maar omdat ik in onzekerheid verkeer of [die brief] in handen van Uwe Majesteit gekomen is, verzond ik dit bericht met [een] afschrift van [het] genoemde schrijven, waaruit Uwe Majesteit zal zien wat er gebeurde tot dien dag;

---

[1]) De notarieele verklaring van de authenticiteit van Botello's handteekening is hier weggelaten.

[2]) *A. de I.*, 54-3-21, drie *pliegos*, origineel.

[3]) Niet teruggevonden.

en van toen af tot nu toe zal ik [thans] mededeelen wat er gebeurd is.

De vernieling, die aangericht werd onder de schepen van den vijand, toen hij deze haven verliet, was van dien aard dat hij genoodzaakt was om [zijn vaartuigen] te gaan kalfateren en er de masten weer op te zetten in de haven van San Francisco [1]), [dat op] 20 mijlen beneden den wind van deze [haven is gelegen, en] waar hij meer dan een maand bezig was om zijn vloot te herstellen. En hoewel hij in dezen tijd poogde om krijgsvolk aan land te zetten, ten einde zich meester te maken van wat proviand en drinkwater in te nemen, werd hem het ontschepen belet [2]) door de bewoners van San German, die er op voorbereid waren door een kapitein, dien ik met het oog daarop had benoemd, [met] kruit en kogels welke ik [hun] had gezonden; en zij doodden zeven man [van den vijand], waarop hij zich niet verder waagde.

Ik heb bericht ontvangen dat zij die haven verlieten [3])

---

[1]) Vgl. De Laet, blz. 64 en 73.

[2]) *A. de I.*, 72-2-3, G 8, f°. 32, *cédula*, Madrid, 25 Juni 1626, waarin den burgers dank wordt gezegd voor de door hen bewezen diensten.

[3]) Vgl. De Laet, blz. 64 vlg.. Den 18den November zond Boudewijn Hendriksz. sommige van zijn schepen naar Santo Domingo om, zoo mogelijk, buit te maken.

„Dezer dagen hebben wij de Hollandsche vijanden zeer dichtbij gehad, en zoo erg dat zij sommige van hun stukken geschut op ons afschoten. Het gevaar was zoo dreigend, dat het mij noodzaakte om den geestelijken bevel te geven de wapenen op te nemen ter verdediging van den naam van Uwe Majesteit." — Maestro fray Pedro de Oviedo, aartsbisschop van Santo Domingo, aan de Kroon, Santo Domingo, 23 December 1625, *A. de I.*, 54-1-9. Zie ook *A. de I.*, 53-4-15, 7, de *Audiencia* aan de Kroon, Santo Domingo, 23 December 1625.

Niet in staat om iets nuttigs uit te richten, vereenigde zich dit eskader aanstonds weer met Boudewijn Hendricksz. bij Saona, naar welk eiland hij met de rest van de vloot van Portorico gevaren was. Toen de Hollanders poogden verder te zeilen in westelijke richting, langs de zuidkust van Santo Domingo, werden zij teruggedreven door den heerschenden tegenwind (die het bijna onmogelijk maakt om in die richting te varen), zoodat de her-

met koers naar Santo Domingo en dat men de meeste dagen 13 en 14 schepen zeer ver in zee ziet liggen, die in deze omstandigheden wachten op de vaartuigen die van Santo Domingo moeten komen [en] geladen [zijn] met producten van het eiland. En uit de verklaring, afgelegd door een Portugees [1]), dien de vijand als krijgsgevangene uit Brazilië had meegebracht en [dien] hij te Guadianilla met vrouw en kinderen aan land zette (en dien ik hier liet brengen, en tegelijkertijd naar Spanje zend), zal Uwe Majesteit vernemen welk plan hij [de vijand] had, sedert hij zijn land verliet, en wat zij nu [weer] onder elkander overlegden. Ik heb [bericht] gezonden naar het eiland Margarita [2]) en [naar] Cumana, om de gouverneurs [er voor] te waarschuwen dat deze dief in alle richtingen rondzwerft, dat zij [dus] op hun hoede moeten zijn en Cartagena moeten waarschuwen en de andere provincies die daarvoor in aanmerking komen.

Ik heb [reeds] medegedeeld dat het schip [3]) van den vijand, dat in deze haven was achtergebleven, van hier vertrekken zou, bevracht voor rekening van Uwe Majesteit; maar dat zal [toch] niet doorgaan, want de koninklij-

---

eenigde vloot van Boudewijn Hendricksz. in het begin van Januari 1626 zich wederom in de baai van San Francisco bevond. Vgl. De Laet, blz. 73.

[1]) Vgl. De Laet, blz. 63.

[2]) *A. de I.*, 54-4-2, f°. 50 vlgg. De waarschuwing, overgebracht door Kapitein Mateo Delgado, bereikte Margarita den 29sten Januari 1626 's nachts. Zij was het gevolg hiervan dat door hem gemaakte krijgsgevangenen Haro verzekerd hadden, dat de Hollanders van plan waren het eiland Margarita en Cumana aan te vallen, naar welke laatste stad de waarschuwing dan ook onmiddellijk werd doorgezonden.

[3]) De „Medenblick", „... een schip van 400 ton". De koninklijke ambtenaren aan de Kroon, Portorico, 15 Februari 1626, *A. de I.*, 54-3-17. Dit bericht bevat een inventaris van het schip. Wat er aan proviand aan boord gevonden werd, werd aanstonds uitgedeeld aan het garnizoen, immers „de honger was zoo groot, nadat de vijand vertrokken was ..." Vgl. *A. de I.*, 78-3-2, G 8 f°. 47 v°. en f° 49, *cédulas*, Madrid, 16 October 1626, waarin opdracht gegeven wordt voor een goede verantwoording zorg te dragen. Vgl. Documenten Nos. 15 en 19.

ke ambtenaren overreedden mij het niet zonder bevel van
(blz. 2.) Uwe Majesteit in de waagschaal te stellen, / terwijl zij mij nadrukkelijk de schaden en de verliezen voor oogen hielden [die er al geleden zijn]. En zoo moest ik het [wel] veilen in tegenwoordigheid van de koninklijke ambtenaren, [en het bracht] 9.200 peso's op, [en dat wel] nadat ik er zes bronzen kanonnen[1]) en zeven van gietijzer (de beste die ik ooit gezien heb, ofschoon een er van een deuk heeft opgeloopen van een geweerschot van de onzen), kruit en de andere krijgsvoorraden, die zich aan boord bevonden, heb weggehaald. Het [schip] zal van hier binnen twee maanden vertrekken[2]). Zoodra het aangekomen is, zal Uwe Majesteit, als dat gelegen komt, het kunnen gebruiken voor de Koninklijke armada, want ik betwijfel het of die [een] beter schip heeft [dan dit] ....[3])

(blz. 3.) .... Van de oude vesting, [de] ambswoning[4]) van de gouverneurs in de stad, zijn, nadat zij door den vijand in brand gestoken zijn, slechts de muren blijven staan. Maar gemakkelijk [en] met geringe kosten zal een en

[1]) *A. de I.*, 54-3-7, een lijst van deze kanonnen, 6 bronzen en 6 ijzeren, voor kogels van 17 tot 39 pond.

[2]) *A. de I.*, 53-2-11, don Diego Menendez de Valdes, Luis Perez de Ayala en anderen aan de Kroon, Portorico, 20 Juli 1626. Het schip ging naar Spanje met een lading gember, suiker, huiden en andere voortbrengselen van het eiland. De geestelijken stuurden een request waarin verzocht werd het schip „buiten de vloot om" terug te zenden met voedsel en kleeding, die zoo hard noodig waren in de stad. Vgl. de geestelijken aan de Kroon, Portorico, 21 Juli 1626, *A. de I.*, 53-2-11.

[3]) Weggelaten zijn de alinea's, waarin gesproken wordt over het verlies van het geld bestemd voor de uitbetaling van soldij (vgl. blz. 63, noot 1), over den jammerlijken toestand waarin de komst van de Hollanders en de cyclonen de kolonisten hebben gebracht, over de zending van Tajagrano naar Havana, over de hulp van die stad ontvangen en over het verblijf van dezen *contador* in Spanje.

[4]) Het Hollandsche hoofdkwartier was er gevestigd geweest. Vgl. De Laet, blz. 60 en de plaat daarbij. De gouverneur verhuisde naar de woning van den *contador*. Vgl. *A. de I.*, 54-3-17, de koninklijke ambtenaren aan de Kroon, 15 Februari 1626.

ander weer voor den dienst van Uwe Majesteit kunnen worden opgebouwd ....

(blz. 4.) .... Deze vesting is veel grooter dan die van Havana ....[1]) .... Het is noodig de schade, die de vijand haar toebracht, te herstellen ....[2])

(blz. 5.) In mijn schrijven, aan Uwe Majesteit gezonden via Santo Domingo, waarvan [een] duplicaat[3]) hierbij gaat, bracht ik er aan Uwe Majesteit verslag over uit, dat men 96 huizen verbrand had (46 steenen en de overige van hout); en hierom, en omdat de bewoners hun huisraad kwijt zijn, verkeeren zij in groote moeilijkheden en ongelegenheid; maar allen [zijn] vol moed, omdat zij zulk een allerchristelijksten koning hebben, die hen zal beschermen en steunen met Zijn machtige hand. De middelen, die ik Uwe Majesteit daarvoor aan de hand gedaan heb [in mijn vorigen brief], zijn hun 50 duizend ducaten te leenen voor 10 jaar (want de terugbetaling van dit bedrag zal veilig zijn), uit te betalen in Mexico tegelijkertijd met het zilver bestemd voor het uitbetalen van de soldij, waarmede Uwe Majesteit 5.800 ducaten zal winnen; want in twee jaar zal men 2 duizend [ducaten] besparen op het schip dat het gaat halen en 800 op den kapitein die belast is met de zorg voor het geld, behalve [dan nog] het risico van verloren te gaan zooals verleden jaar gebeurde ....

.... De vijand nam veel negers[4]) mee, waarvan de bewoners zich hier bedienen. En zoodra zij [die negers] ontbreken, kunnen zij niet voorzien in de behoeften van den landarbeid, en zij kunnen de negers ten eenenmale niet missen.

Den 16den Januari ontving ik een brief uit de stad San German, [die op] 30 mijlen van deze stad [gelegen

[1]) Kortheidshalve zijn de alinea's, handelende over de onmiddellijke behoeften aan manschappen, wapenen en munitie, weggelaten.

[2]) Weggelaten is hier een verzoek om slaven te zenden en geschoold werkvolk voor den wederopbouw, evenals latere alinea's, waarin dit verzoek om hulp herhaald wordt.

[3]) Niet teruggevonden.

[4]) Vgl. Document No. 19, en de verklaring van Adriaan, als bijlage gegeven bij Document No. 22.

is], waarin men mij bericht dat de Hollandsche vijand, die naar de kust van Santo Domingo gegaan was, naar de haven van San Francisco is teruggekeerd [1]), waar hij langer dan een maand gelegen had om zich te herstellen. /
(blz. 6.) De bewoners van die stad hebben meer dan 25 man van den vijand gedood die tegen bevel van hun superieuren rondliepen; en zij ontnamen hun een sloep met twee steenmortieren. Zij [de Hollanders] zijn bezig den romp van sommige schepen te herstellen.

Men zond mij een jongeman van 20 jaar, een Waal, die uit zichzelf van den vijand was gevlucht en naar de bewoners van het eiland was overgeloopen. Ik heb hem een verklaring afgenomen die hierbij gaat [2]). Hij is Katholiek en hij heeft in de hoofdstad van Uwe Majesteit gewoond als lakei van den Marques de Rentin. Hij verklaart dat er drie schepen koers gezet hebben naar Santo Domingo en op de stad enkele kanonnen afschoten, maar [dat] zij onmiddellijk daarop terugkeerden om de overige [schepen] van hun vloot, die in de Saona lagen, op te zoeken. En alle [schepen waren] zoo toegetakeld door de vernieling, die men hun hier bij hun vertrek had toegebracht, dat dit hen noodzaakte naar de genoemde haven terug te keeren.

Zij maakten zich op de kust van Santo Domingo meester van twee fregatten, [die] geladen [waren] met huiden en gember. De opvarenden gingen de bosschen in, en de vijand haalde de lading van boord en verbrandde de fregatten.

In de ontmoetingen met den vijand werden sommige soldaten verminkt [3]), o.a. Luis de la Raza aan een arm,

---

[1]) Zie blz. 78, noot 3.

[2]) Niet teruggevonden. — Deze jongeman was waarschijnlijk aan boord van de „Goude Sonne" bij Boudewijn Hendricksz.'s vice-admiraal, toen deze op Santo Domingo vuurde. Hij deserteerde na hun terugkeer naar Portorico.

[3]) Vgl. *A. de I.*, 147-5-19, Madrid, 23 Juni, De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit; 78-3-10, H 9, f°. 43 vlgg., *cédulas*, gedateerd 7 Juli 1626, waarin aan deze mannen elk twee *plazas muertas* worden geschonken. Dit was de gebruikelijke vorm van pensioen, waarbij zij nl. op den betaalstaat van het garnizoen

en Pedro Perez uit Sevilla, wien een been werd afgehouwen; en Francisco Navarrete [verloor] een arm, en Blas de Mesa [is ook] verminkt aan een arm. Ik verzoek Uwe Majesteit beleefd hen te beloonen, daar zij immers als dappere [soldaten] in Haar koninklijken dienst hun [ledematen] verloren, opdat zij aan den kost kunnen komen....

(blz. 7.) ....Den 26sten [*sic*] Januari[1]) zeilde de vloot van den vijand uit een van de havens van San German, die Guaraybo heet, bij welke gelegenheid[2]) men meer dan 14 man [van den vijand] doodde. Ik zend Uwe Majesteit den brief[3]) van mijn luitenant, waarin hij mij bericht, dat de vijand hier dacht terug te keeren voor zijn schip[4]); en hetzelfde heeft een neger verklaard van Kapitein Juan de Amezqueta en een andere neger van een bewoner [van het eiland], dien [de vijand] had medegenomen, maar die gevlucht en hier teruggekomen waren en zeiden dat de admiraal verteld had, dat dit schip aan Graaf Maurits toebehoorde en dat hij zonder dat [schip] niet kon wegvaren, omdat hem dat zijn hoofd zou kosten. En het bevel, dat hij [mijn luitenant] zegt dat hij [de admiraal] gegeven had, [luidde] dat door Cañuelo tien of twaalf
(blz. 8.) sloepen moesten binnenvaren en door de haven / drie kleine schepen en dat die het [schip] moesten weghalen of verbranden. Ik ben bezorgd, maar op alle gebeurlijkheden voorbereid, al begrijp ik dat zij [wel] niet zullen durven terugkeeren.

Tegen het einde van Januari ontving ik bericht uit San German, dat de vloot des vijands de haven, waarin zij lag, had verlaten en zij zagen haar zeer ver in zee in noordelijke richting varend, waaruit ik opmaak dat zij koers zetten naar hun land; want nu zij van hier vertrok-

---

werden geplaatst, elk voor de soldij van twee soldaten. Er zij hier herinnerd aan het feit, dat Haro zelf gewond en Garcia Torres en nog een ander gedood was, de laatste bij de kanonsontploffing, die oorzaak was van de verwonding van den gouverneur.

[1]) De Laet zegt 2 Januari.

[2]) Vgl. De Laet, blz. 74.

[3]) Niet teruggevonden.

[4]) Vgl. Document No. 19.

ken zijn, houd ik het voor onmogelijk[1]), dat zij [hier nog] eenige krijgsverrichting kunnen doen.

Don Andres Botello y Cabrera, geboren op de Canarische eilanden, brengt dit bericht over. Hij kwam hier met een schip van hem, maar hij verloor dat met alles wat er op was. Ik benoemde hem tot kapitein en in alle hachelijke oogenblikken kweet hij zich, zeer tot mijn voldoening, van zijn taak in dienst van Uwe Majesteit, zooals blijken zal uit zijn papieren. Hij verdient iedere belooning, die Uwe Majesteit hem maar zal willen geven.

De hulk, zooals ik gezegd heb, werd voor 9.200 peso's verkocht en, daar Uwe Majesteit dezen buit altijd aan de admiraals schenkt, verzoek ik Uwe Majesteit beleefd en nederig mij [wel] het bedrag te willen laten uitbetalen, waartegen het aan den meest biedende werd gegund. Immers 12 stukken geschut, [en] krijgsvoorraden en munitie blijven bestemd voor Haar koninklijken dienst, zoodat ik hiermede iets van het geleden verlies zal goedmaken.

Ik, Sire, dien Uwe Majesteit al 40 jaar en het eenige wat ik bezit zijn de kleeren, die ik droeg, toen de Hollander hier kwam. In het duplicaat dat hierbij gaat verzoek ik Uwe Majesteit beleefd om de belooning[2]) van de door

---

[1]) Niet voor een man als Boudewijn Hendricksz. Vgl. De Laet, blz. 74.

[2]) Reeds den 27sten November 1625 had de Raad voor Oorlogszaken in Indië voor Haro een *hábito* aangevraagd, i.e. het lidmaatschap van een van de groote militaire orden. Vgl. *A. de I.*, 147-5-18, *consulta*. Toen dit bericht van 14 Februari aankwam, werd de belooning hem toegekend met een jaargeld, in dier voege dat hij ze aan ieder, dien hij maar wilde, kon overdragen. Vgl. *A. de I.*, 54-3-7, den omslag van genoemd bericht met den korten inhoud en de beslissingen; 78-2-3, IJ 8, f°. 30 v°., *cédula*, Madrid, 25 Juni 1626. In dezen tijd was het een gewone manier voor de Kroon om diensten te beloonen, de eer van het lidmaatschap van een militaire orde te verleenen met de bedoeling dat de belanghebbende het voordeel zou kunnen genieten van een overdracht (hetzij door verkoop ineens, hetzij door het bruidsschat te laten zijn van een dochter of voorschot van een zoon). Haro kreeg 2.000 ducaten van de 9.200 die de verkoop van de „Medenblick" had opgebracht (vgl. *A. de I.*, 56-1-13, De Raad voor Oorlogs-

mij bewezen diensten uit de machtige hand van Uwe Majesteit, Die God moge behoeden, gelijk de Christenheid [dat zoo] noodig heeft.

Uit Portorico, 14 Februari '626.

Van de Hollanders, die ik hier [als] krijgsgevangenen had, vluchtten er, door de nalatigheid van een soldaat, zes in een sloepje. Het is den man betaald gezet. En over land en over zee heb ik [lieden] achter hen aan gezonden [om ze te vervolgen], en na verloop van zes dagen bracht men ze voor mij. Dezen en nog enkele anderen heb ik laten ophangen, en het heeft Gode behaagd dat van de 15, die ik er had, er 11 zich bekeerden en [als] Christenen stierven ....

(blz. 9.) .... Hierbij zend ik de opgave [1]) van de hoeveelheid quintalen, welke de 6 bronzen stukken geschut wegen, die ik in de vesting heb geplaatst, en die van de zes gietijzeren [kanonnen], die men bezig is op La Puntilla te plaatsen, want al [die kanonnen] heb ik den vijand ontnomen en heb ik van de hulk gehaald.

In de ure des gevaars zijn mij de burgers van de stad San German, Cuamo en Arecibo te hulp gesneld en zij hebben zich bij die gelegenheid onderscheiden en Uwe Majesteit gediend tot mijn groote tevredenheid, reden waarom Uwe Majesteit hen moet beloonen [2]).

Een getuigenverhoor [3]) over den toestand, waarin ik de vesting vond, gaat hierbij, opdat Uwe Majesteit ze laat inspecteeren.

Juan de Haro .... (Geparafeerd) ....

---

zaken in Indië aan Zijne Majesteit, Madrid, 14 Juli 1626) en hem werd bevordering toegezegd.

[1]) Niet teruggevonden.

[2]) Vgl. blz. 82, noot 3.

[3]) Niet teruggevonden. Vgl. blz. 43, noot 2.

Document No. 19 [1]).

Verklaring, door Pedro Angola afgelegd te La Asuncion op Margarita, 1 Maart 1626.

(blz. 1.) Verklaring van Pedro Angola.

.... in de .... stad La Asuncion, op dit eiland Margarita, liet op den genoemden eersten dag van Maart van het jaar zestienhonderd en zesentwintig, de Heer don Andres Rodriguez de Villegas, gouverneur van dit eiland Margarita in naam van Zijne Majesteit, den genoemden neger voor zich verschijnen, wien men op de gebruikelijke wijze den eed afnam, omdat hij, volgens zijn verklaring, Christen was en vrij behoorlijk Spaansch sprak. En hij legde den eed goed en op behoorlijke wijze af. En na het afleggen van den eed, ondervraagd op den inhoud van het genoemde *auto*, verklaarde hij:

Dat hij Pedro heet, geboren [is] in Angola, en dat hij komt uit de stad Portorico, en dat de meester die hem het eerst kocht was de Heer zoo-en-zoo Morcelo; en deze gaf hem als huwelijksgeschenk aan Jeronimo de Ahuero, die trouwde met een dochter van hem.

En dat, toen de Hollander de genoemde stad Portorico had ingenomen, [en] nadat hij in de haven was binnengevaren en een schip bij de brug had gelegd, een neger des konings, die Tibron heet [van zijn achternaam] en van

---

[1]) *A. de I.*, 54-4-2, 4—1, twee *pliegos*, gewaarmerkt afschrift, een bijlage bij een brief van Rodriguez de Villegas aan de Kroon, van Margarita, 7 Mei 1626, Document No. 20. Pedro Angola vluchtte van de Hollanders naar de Spanjaarden op Margarita. De Spanjaarden ondervroegen hem op de pijnbank (*„dezajo de tormento"*), zooals vermeld wordt in het *auto* dat hier is weggelaten, en dat aan zijn verklaring onmiddellijk voorafging. Dit verklaart hoe het kwam dat Pedro Angola, na afloop van het verhoor, zich „ongesteld" voelde! Zijn verhaal komt overeen met dat van De Laet, blz. 75, 76, wat betreft de bewegingen van Boudewijn Hendricksz. tusschen Portorico en Pampatar. Het verdient aanbeveling deze verslagen in hun geheel met elkander te vergelijken.

zijn voornaam Francisco [1]), eenige negers verzamelde. Deze getuige weet niet hoeveel het er waren, hij weet alleen dat het er veel waren. Hij [Francisco Tibron] liet zich tot kapitein uitroepen en bracht hen naar den Hollander, en dezen getuige met hen en [nog] vier [man]
(blz. 2.) van zijn / meester, geheeten Cangrejo, Pedro Mandador, Juanico en Pablo. En de meesten van hen kwamen van [de rivier de] Toa en aan boord van de schepen deed men hun handboeien aan.

En hij zag dat zij aan den mond van de Toa een blanke gevangen namen. Hij weet niet hoe hij heet, alleen weet hij dat hij zich aan boord van het admiraalsschip bevond.

En [hij verklaarde] dat er velen van de Hollanders sneuvelden die men op Portorico doodde.

En de Hollanders verbrandden [2]) veel schepen die, [geladen] met gember en suiker, bij de pannenbakkerij lagen. En [hij verklaarde] dat er een Hollandsch schip in Portorico achtergebleven was, dat aan den grond was geraakt tegenover het huis van den gouverneur. En de genoemde Hollanders vluchtten [3]) en lieten het [schip] in den steek. En alle schepen, toen zij van Portorico wegvoeren, gingen drinkwater halen in Guadianilla [4]), waar men ook krijgsvolk van hen doodde. En zoodra ze Portorico verlieten, stuurden zij twee schepen [5]) naar Holland met suiker, gember en wijn. En zij zonden bericht aan hun koning, waarin zij hem om meer schepen vroegen ten einde wederom een aanval op het kasteel van Portorico te

---

[1]) Vgl. de verklaring van Adriaan, als bijlage gegeven bij Document No. 22. Niet alle slaven keerden zich tegen de Spanjaarden. Vgl. *A. de I.*, 54-3-21, f°. 4 v°.—5, waar Haro aan Figueroa schrijft: „De neger Blas blijft voor twee nachten hier. Ik heb hem den titel verleend van kapitein van de negers en [de] mulatten. U moet alle negers, die u maar krijgen kunt, verzamelen tegen het oogenblik dat u er op uittrekt en met hen en het overige krijgsvolk intusschen deze dieven bestoken."

[2]) Vgl. De Laet, blz. 63.

[3]) Vgl. *Ibid.*, blz. 64.

[4]) Vgl. *Ibid.*, blz. 63.

[5]) Vgl. *Ibid.*, blz. 64, en Wassenaer, XI, blz. 53. Ook de verklaring van Adriaan, als bijlage gegeven bij Document No. 22.

doen, want dezen keer hadden zij te weinig krijgsvolk. En zij zouden [allemaal] samenkomen bij de Eilanden boven den Wind. En hij had zich meester gemaakt van twee fregatten buiten [de stad] Portorico in den mond van de Bayamon, en hij had op zee nog twee schepen veroverd, [die] met wijn geladen [waren], [en] die hij in brand stak.

Men vroeg hem wat de genoemde Hollander deed, nadat hij Portorico ingenomen had en drinkwater was gaan halen. Hij antwoordde [daarop] dat hij [de Hollander] het ruime sop gekozen had en een onbewoond eiland in bezit genomen had, en daar het anker had uitgeworpen en enkele dagen gelegen had. Daarna begaf hij zich naar Santo Domingo, waar hij in de haven binnenvoer en [enkele] stukken geschut bediende [1]), maar geen krijgsvolk aan land zette. En [daarop] begaf hij zich naar de Eilanden boven den Wind [2]), waar zij zes Hollandsche schepen vonden die van Angola gekomen waren en [die] daar lagen. En de zes schepen waren [daar] blijven [liggen], omdat zij op andere schepen wachtten die naar Angola waren meegegaan. Maar deze admiraal voer met zijn schepen weg om het kasteel van [het eiland] Margarita te veroveren .... [3])

Hem werd gevraagd hoe hij van de schepen aan land gekomen was, of men hem [soms] als spion had gestuurd en hoevelen met hem [naar Margarita] waren komen zwemmen. Deze getuige antwoordde dat hij van het schip, waar hij zich aan boord bevond, gevlucht was, omdat men hem alleen had uitgekozen om het schip schoon te houden, want al zijn metgezellen waren naar Holland gestuurd aan boord van de schepen die men van Portorico uit [naar Holland] had gezonden. Maar toen hij zag [dat hij] alleen [was overgebleven], vluchtte hij, omdat hij de taal van de Hollanders niet verstond en zij ook niet met hem spraken. En toen hij zag dat zij sliepen, sprong hij door een gat vóór een kanon [in het water], en zwom hij

[1]) Zie blz. 78, noot 3.

[2]) Dominica.

[3]) Weggelaten zijn die alinea's die betrekking hebben op de gebeurtenissen op het eiland Margarita, die echter beter worden weergegeven in documenten, die onmiddellijk hierop volgen.

[naar het eiland]. En hij zat den geheelen nacht verborgen in het bosch, totdat de dag aanbrak, en toen ging hij den weg op. En een Indiaan wilde met een pijl naar hem schieten, maar deze getuige vroeg hem [toen] waarvoor hij hem wilde dooden. [Hij verzocht hem] hem vast te binden en hij bond hem vast, en leverde hem over aan de blanken, die hem daarheen brachten waar zich de heer gouverneur bevond.

Hem werd gevraagd hoe hij weet dat al deze schepen en die, welke de vijand in Holland [nog] had aange-
(blz. 3.) vraagd, en die / welke bij Dominica lagen, die uit Angola gekomen waren, naar Portorico en Santo Domingo moesten varen. Hij verklaarde [daarop] dat hij dat alle Hollanders had hooren zeggen, want in dien geest lieten zij zich er over uit. En de genoemde gouverneur beval [vervolgens] dat, aangezien de genoemde neger ongesteld was, deze genoemde verklaring [nog] voortgezet moest worden, totdat hij beter was om er [dan] mee verder te gaan, en hij teekende met zijn naam.

Don Andres Rodriguez de Villegas.

Ten overstaan van mij, Gregorio Gonzalez de Mendoza, notaris....

II

BOUDEWIJN HENDRICKSZOON

2. Op Margarita

22—28 (?) Februari 1626

Document No. 20 [1]).

Don Andrés Rodriguez de Villegas [2]) aan de Kroon, Margarita, 7 Mei 1626.

(blz. 1.) †

Den tweeëntwintigsten [3]) Februari van dit jaar kwam in de haven van Pampatar op dit eiland de vloot [4]) van

[1]) *A. de I.*, 54-4-2, 4, anderhalve *pliego*, origineel. Vgl. het heele document met De Laet, blz. 75 vlgg. en Wassenaer, XI, p. 133 r°.

Dit schrijven is voorzien van zes bijlagen. De nummers 2 tot en met 6 zijn verslagen van maatregelen (onmiddellijk na de gebeurtenis genomen) in een proces tegen Kapitein Bartolome de Vargas Machuca, omdat hij zijn plicht had verzaakt door den wachttoren, Fort Santiago genaamd, bij Pampatar, te ontruimen, toen Boudewijn Hendrickszoon daar een aanval deed.

Als bewijsmateriaal voor en tegen don Bartolome stelden vele getuigen, die zelf deelgenomen hadden aan de voorvallen welke zij op schilderachtige wijze beschrijven, verklaringen op die hier moesten worden weggelaten. Hun verhalen vormen een schat van gegevens over het optreden van Boudewijn Hendrickszoon op het eiland Margarita, die echter in geen verhouding staat tot de werkelijke beteekenis daarvan. Naar deze verklaringen, inzonderheid naar die van 54-4-2, 4-2, 28 *pliegos*, wordt herhaaldelijk verwezen in de voetnoten van de volgende bladzijden.

[2]) Gouverneur van Zijne Majesteit op het eiland Margarita.

[3]) „... des Zondags, 's morgens, den tweeëntwintigsten Februari...". — Bartolome de Vargas Machuca in zijn verklaring, die hier is weggelaten. *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 4 v°.

[4]) „... de Hollandsche vloot verscheen met zestien zeilen, groot en klein door elkander, dicht bij de genoemde haven..." — *Ibid.*, f°. 10 v°. het verhoor van Vargas Machuca, afgenomen door den gouverneur.

„... de Hollandsche vijand... kwam met zestien zeilen, zestien groote en drie kleine..." — Lucas Antunez. *Ibid.*, f°. 6 v°. Felix de Salazar beschrijft de vijandelijke vloot met dezelfde woorden.

„... de Hollandsche vijand... kwam in de genoemde haven van Pampatar aan des Zondags 's morgens, den tweeëntwintig-

den Hollandschen vijand aan, die Portorico veroverd had; en hoewel het zoo nevelachtig en donker was, dat men haar eerst in het oog kreeg, toen zij dicht bij de haven verscheen; en [hoewel] de stad [1]) [op] twee mijlen van de zee ligt, kwamen [er] met bekwamen spoed [2]) zestig man aan, [nog] voordat de vloot ankerde, welke stonden onder commando van Kapitein Juan Perez de Emparan, die kapitein is van de infanterie van dit eiland, [en] die [de] opdracht [van mij] had hen over de wachtposten en [de] loopgraven van de haven te verdeelen, [opdat] ik mij intusschen [naar Pampatar] zou kunnen begeven; want ik hield mij wat langer op, omdat ik in de stad mijn zaken [eerst moest] beredderen en brieven [moest] schrijven, gelijk ik dat [ook] deed, aan de gouverneurs van Cumana en Venezuela. De genoemde kapitein verdeelde het krijgsvolk over hun posten, en hij liet twintig

---

sten van de maand Februari jl., met vijftien schepen..." — *Ibid.* f°. 14 v°. De verdediging van Vargas Machuca.

[1]) De stad, La Asuncion, waar de gouverneur resideerde, lag op twee mijlen afstands van de haven Pampatar.

[2]) Den dag nadat hij de waarschuwing had ontvangen die hem van Portorico gestuurd was (vgl. blz. 32, noot 1), i.e. den 31sten Januari 1626, zond Gouverneur Rodriguez de Villegas boden over het eiland om de Spanjaarden en Guaiqueri-Indianen van hun landbouwondernemingen op te roepen, om onder de wapenen te komen en de stad en de haven te verdedigen. Dit is aangeteekend in de notulen van de gemeenteraadszitting van 31 Januari, *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 50 vlgg. Zoodra de vijand gezien was, loste de wachttoren drie schoten, een afgesproken teeken. Kapitein Juan de Vargas reed onmiddellijk naar het fort. Kapitein Juan Perez volgde aan het hoofd van een troep van ongeveer 50 ruiters. Daarop verscheen de gouverneur met het voetvolk (musketiers en busschieters), die natuurlijk iets later de haven bereikten. Vgl. *A. de I.*, 54-4-2, 4-4, f°. 1, 5; Bijlage B, hierachter. Deze versterkingen, die bestemd waren zoowel om noodposten te bezetten, als om het buitengewoon kleine garnizoen te versterken, dat gewoonlijk dienst deed op Fort Santiago, kwamen onverwijld („*sin dilacion ninguna*") in Pampatar aan en werden stipt verspreid over de gunstige punten, nog voordat de Hollanders tijd gehad hadden om een man aan land te zetten.

man bij den wachttoren achter, behalve de drie man die altijd op den uitkijk staan.

En ofschoon deze wachttoren altijd den naam van fort gedragen had, was [1]) het niets meer dan een wachttorentje of uitkijktorentje met twee kleine bastions, waar drie

[1]) „In den tijd van Kapitein Pedro de Salazar, ex-gouverneur van dit eiland, werd er, om de zee te verkennen, in de voornaamste haven een torentje gebouwd van geringe hoogte, waarop men een ijzeren stuk geschut plaatste. Sedert hebben de gouverneurs, mijn voorgangers, met het oog op het feit dat de vijanden deze kusten onveilig maakten en de geringe veiligheid die de haven genoot, onbeschermd als zij was, elk [haar] versterkt en vermeerderd met enkele stukken geschut, zoodat zij ten slotte twee kleine bolwerken had, het een aan den kant van de ankerplaats en het andere aan den kant van de zee, terwijl er tusschen de beide bastions een kat liep met zeven kanonnen er op, drie van brons en vier van gietijzer. En het genoemde torentje flankeerde de twee bolwerken met een niet erg sterk stuk steenen muur van drie voet dikte. Het commando daarover voert een slotvoogd, aangesteld door de gouverneurs, met drie soldaten die moeten uitkijken en een artillerist. [Zij zijn tevens] belast met de zorg voor de paarden die noodig zijn voor het overbrengen van berichten, omdat de stad [op] twee mijlen [afstands] ligt." — Rodriguez de Villegas aan de Kroon, Margarita, 4 Juni 1623, *A. de I.*, 56-4-18, in antwoord op de *cédula* d.d. 23 Juli 1619, waarin om een rapport werd gevraagd over het Fort bij Pampatar.

„... het genoemde z.g.n. fort, dat zich bij de genoemde haven bevond, was slechts een torentje met een aarden wal er bij, dat gebouwd was van leem en kleine steenen en een paar oude muren ... en twee kleine bastions (die van dezelfde grondstof en op dezelfde wijze gebouwd waren) en een laag huisje, half van leem en stroo en hout, half van de genoemde kleine steenen en leem [opgetrokken en] met dakpannen bedekt; en het bovenstaande ingesloten door een muur van drie, ik bedoel twee en een halve *tapia* *) hoog van geringe sterkte, van weinig meer dan twee palmen breed, met een zwakke deur [er in] van slechts één plank [vervaardigd]; en deze was laag in den grond aangebracht; en de plaats waar zich dit bevond was en is halverwegen de helling die geheel open ligt voor de zee, zoodat behalve dat wat beschermd

*) Een *tapia* is een vlaktemaat van 50 vierkante voet.

man op den uitkijk zaten en een artillerist, met hun aanvoerder, om berichten te sturen naar de stad en [de] hutten der parelvisschers, welke oude wachtpost [1]) tot nog toe [steeds] is gehandhaafd en niet [vervangen is door een] anderen, zooals aan Uwe Majesteit blijken zal

---

was door schanskorven en de bastions, alles open lag." — Kapitein Juan de Vargas in een hier weggelaten verklaring, *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 19-19 v°.

Zijn verdediging dadelijk daarop resumeerend, verklaarde de procureur van Kapitein de Vargas Machuca dat zijn cliënt (*A. de I.*, 54-4-2, 4-3, f°. 3 v°.) „voldoende bewezen heeft dat dit genoemde fort het slechts in naam was, welken naam sommige vorige gouverneurs er aan gegeven hadden. Want het was niets meer dan een torentje met twee bastions, ingesloten door een lagen uit drie stukken bestaanden muur, van leem en steenen opgetrokken, met een laag huisje dat als woning diende voor den uitkijk, die de wacht houdt over de genoemde haven. En het geschut, waarover het beschikte, bestond uit zeven kanonnen, drie van brons — waarvan een (dat Uwe Majesteit zond) voor kogels van vijf pond en de andere twee voor kogels van drie pond, — en vier oude, verroeste kanonnen van gietijzer, die daar gezet waren nadat ze op een paar schepen afgedankt waren. En het krijgsvolk, waarover dit [z.g.n. fort] beschikte, was de man die belast was met de zorg voor den genoemden wachtpost en drie soldaten voor den uitkijk en een kanonnier, en drie paarden om berichten over te brengen naar deze stad betreffende de schepen die op zee verschenen. En de soldij hiervoor werd voor de eene helft betaald door de koninklijke kas van Uwe Majesteit en voor de andere helft door de bewoners [van de stad], en dat bedroeg jaarlijks in totaal achthonderd peso's van tien realen. En de man, die belast was met de zorg voor het fort, betaalde de genoemde soldaten uit en den kanonnier, [en hij kocht de] paarden en onderhield ze op zijn kosten. En zij waren daar geregeld om, zooals gezegd, de wacht te houden en om de haven te verdedigen tegen het een of ander kaperschip van geringe strijdkracht, dat een van onze schepen, dat in de haven lag, wilde rooven. Maar tot meer was het [fort] niet in staat wegens zijn slechte ligging, geheel open voor de zee, en [zijn] slechte uitrusting . . ."

[1]) *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 52, een overeenkomst geteekend tusschen den vorigen Gouverneur Fadrique Cancer en den Vaandrig Francisco Gomez in 1608.

uit een afschrift, dat ik hierbij zend, benevens de koninklijke *cédula* [1]), krachtens welke de inwoners [van de stad] vijfhonderd peso's moesten betalen als hun helft in de kosten van dezen post. Aan den kant van de ankerplaats had het [fort] vijf stukken geschut, waarvan vier van gietijzer van weinig beteekenis waren, maar een van brons, het eenige dat wel wat waard was, omdat het tweeëntwintig quintalen woog. Tot bescherming waarvan ik eenige met aarde gevulde schanskorven aanbracht [2]), waarachter het krijgsvolk zich verdekt zou

[1]) *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 52, gedateerd te Aranjuez, 5 Juni 1591.

[2]) De gouverneur had het Fort Santiago in staat van verdediging gebracht. „...de heer gouverneur voorzag het genoemde fort van maïs, zoutevisch, wijn en water, en munitie en musketten en pieken en kruit. Hij voorzag het geschut van affuiten en, nadat hij nog een kanon gezet had bij de zeven die het genoemde fort al had, en hij in de heele haven loopgraven had aangebracht evenals in Lance de los Burros, en nadat hij de boomen rondom het fort had weggekapt, en hij al het overige gedaan had dat hij in gereedheid kon brengen en dat noodig was voor de verdediging, en toen hij een bijzondere waakzaamheid had aanbevolen, verklaarde hij dat het waar is dat de genoemde heer gouverneur met groote naarstigheid te werk ging en al het noodige voor het genoemde fort in gereedheid bracht en de verdediging daarvan en [die] van de genoemde haven. En hij voorzag het genoemde fort van twaalf kruiken wijn, en zesentwintig fanega's maïs, en vijftig kruiken water en zes arroba's zoutevisch en veertien vaten kruit, en twaalf musketten en twaalf pieken behalve nog die, welke zich [reeds] in het genoemde fort bevonden, dat waren vier musketten en drie pieken. En men voorzag de kanonnen van affuiten en men groef de loopgraven in de haven en in Lance de los Burros, waarbij deze getuige persoonlijk tegenwoordig was met de sappeurs. En alles was heel goed voorbereid en in staat van verdediging gebracht. En eveneens zag hij dat de genoemde gouverneur in het gemelde fort bij de kanonnen van het genoemde fort nog een stuk geschut bracht, dat gehaald werd van hutten van de parelvisschers, en dat opgesteld werd op het torentje. En ook werden er kogels gebracht voor de genoemde kanonnen en musketkogels..." — Kapitein Bartolome de Vargas Machuca, *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 11, een hier weggelaten verklaring.

kunnen opstellen en [zou kunnen] vechten, omdat men over geen ander verdedigingsmiddel beschikte. En dit [verdedigingsmiddel] was afdoende, zoodat het geschut des vijands hen niet vernietigde.

De vloot van zestien zeilen verdeelde zich [1]) in twee eskaders, waarvan het eene van acht schepen (het grootste) in de voornaamste haven binnenzeilde en zoo dicht bij den wal kwam, dat zij vlak bij de schanskorven waren. Terstond begon hij met een groot aantal kogels aan te vallen [2]), terwijl het fort zich [begon] te verdedigen,

---

[1]) „... hij verscheen in het gezicht van de haven ... met vijftien schepen en een sloep, waarvan er twaalf groot en drie middelmatig waren, van welke vloot de acht grootere schepen rechtstreeks in de haven binnenvoeren om het ... fort aan te vallen; en de andere schepen bleven in den z.g.n. Lance de los Burros, waar zij veel krijgsvolk aan land zetten ..." — *Ibid.*, f°. 17. Vragenlijst, de verdediging van Vargas Machuca.

„... deze getuige zag dat den genoemden tweeëntwintigsten dag van Februari in het gezicht van de genoemde haven de vloot van den Hollandschen vijand verscheen met vijftien schepen en een sloep ... die zich verdeelden in twee eskaders, toen zij boven den wind lagen van den z.g.n. Lance de los Burros, en het eene kwam in de haven binnenzeilen en het andere bleef op die plek ..." — Luis de Lugo, een hier weggelaten verklaring, *Ibid.*, f°. 22 v°.—23.

[2]) Het waren de Hollandsche schepen die in de eigenlijke haven waren binnengevaren, welke het fort Santiago beschoten.

„de vijand kwam met zestien vaartuigen, groot en klein door elkander, en hij begon terstond het genoemde fort aan te vallen met zijn geschut. Hij vuurde heel veel kanonnen af, zoodat de meeste kogels het genoemde fort troffen. En ook van het genoemde fort uit beschoot men hem [den vijand] met de kanonnen die daar waren, welk gevecht meer dan anderhalf uur duurde ..." — Juan Antuñez, een hier weggelaten verklaring, *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 5.

„... zij voeren [in de haven] binnen en begonnen het genoemde fort aan te vallen met veel geschut en van het genoemde fort uit beschoot men hem [den vijand] met de kanonnen die daar stonden ongeveer zesendertig keer, wat het hoogste aantal was dat men kon bereiken ..." — Lucas de Mayorga, *ibid.*, een hier weggelaten verklaring, f°. 5 v°.

„... de vijand kwam met zijn schepen en hij bombardeerde het genoemde fort met veel kanonnen, hetwelk meer dan anderhalf

hoewel de afbreuk, die den vijand werd toegebracht, niet aanzienlijk was, omdat het geschut zoo weinig te beteekenen had.

Het andere eskader bleef meer boven den wind in een haventje, dat men Lance de los Burros[1]) noemt [en] waar de vijand zijn krijgsvolk aan land zette. En ofschoon het moeilijk te begrijpen was, hoe hij dat daar aan land kon zetten, omdat er andere plekken waren [waar hij dat] zonder eenig gevaar voor zich [had kunnen doen], en [omdat] deze plaats moeilijk te benaderen was en dicht met boomen begroeid, als men het torentje wilde bereiken, bracht ik tijdig en met [groote] voorzichtigheid een loopgraaf in gereedheid boven de ankerplaats, zoodat de geringste weerstand hem daar het bestijgen [van de helling] belet zou hebben.

Zes soldaten en vier boogschutters, die zich bevonden in Lance de

Aan een zekeren Alonso Garcia, bewoner van dit eiland, viel het te beurt dezen post te verdedigen met zes musketiers en vier boogschutters, Guaiqueri-Indianen, en nog een bewoner [van het eiland] alleen te paard om een bericht over te

---

uur duurde. En van het genoemde fort beschoot men hem [den vijand] zooveel mogelijk met vijf stukken geschut die beneden stonden." — Gaspar Lopez, *ibid.* f°. 7 v°., een hier weggelaten verklaring.

„... hij begon met zijn geschut het genoemde fort aan te vallen en uit het genoemde fort beschoot men hem telkens met de kanonnen die daar stonden, totdat zij de schepen niet meer konden bereiken, omdat zij al te ver naar binnen gevaren waren." — Lucas de Mayorga, *ibid.* f°. 32 v°., een hier weggelaten verklaring.

„... dat, in den loop van het gevecht, de vijand een kogel schoot in den mond van het beste kanon dat er was, [een] bronzen dat Zijne Majesteit gegeven had voor het genoemde fort, en [deze kogel] vernielde het zoodanig, dat het niet meer bruikbaar was ..." — Vargas Machuca, *ibid.* f°. 17—17 v°., zijn verdediging.

[1]) „... waar de Guaiqueri-Indianen hun prauwen op het strand laten loopen om ze te kalfateren ..." — Gregorio Malaber, *ibid.* f°. 3 v°., een hier weggelaten verklaring. De Spanjaarden hadden niet gedacht dat de Hollanders zulk een armzalige landingsplaats zouden aanvallen.

los Burros, lieten de loopgraaf in den steek. brengen, indien de vijand daar iets zou beproeven. [Maar deze mannen] vervulden hun plicht zoo slecht dat, zoodra zij de vaartuigen van den vijand aan land zagen komen, zij het bosch in gingen, zonder een musketschot op hem te lossen, [en dat] terwijl zij zich op een plaats bevonden waar zij dat heel veilig hadden kunnen doen. En het bleef niet bij deze laagheid, zij wilden [zelfs] geen bericht geven [van het gebeurde] en zij kwamen eerst voor den dag toen het gevaar voorbij was, terwijl intusschen de vijand den heuveltop besteeg.

Het geval van den aanvoerder van het fort, don Bartolome de Vargas.

Op deze onregelmatigheid volgde er nog een [1]), [die] don Bartolome de Vargas Machuca [overkwam], [den] aanvoerder van het fort en [een] vertrouwd man. En het kwam omdat, toen hij don Juan de Vargas, zijn neef [2]), vroeger luitenant van de vesting [aan de Punta de] Araya, had uitgezonden [3]) om met twee soldaten te gaan verkennen of de vijand krijgsvolk aan land had gezet, een soldaat [4]) die op

---

[1]) Vgl. de mededeeling van De Laet, dat nl. de Spanjaarden duidelijke teekenen van verwarring gaven. Zie de verklaring van Juan Francisco hierachter, bijlage A.

[2]) Oomzegger. (N. v. d. V.)

[3]) De hier weggelaten verklaringen maken het vrijwel duidelijk dat, toen de kanonnen van het fort tot zwijgen gekomen waren, don Juan de Vargas het fort verliet met een troep (de berichten verschillen ten opzichte van de grootte en de samenstelling hiervan), ten einde uit te vorschen wat er gebeurde bij Lance de los Burros. Nauwelijks bevond hij zich eenige oogenblikken buiten het fort, of hij ontdekte reeds dat de vijand van het strand in grooten getale keurig in den vorm was voortgetrokken tot een bepaalde hoogte. Toen de metgezellen van don Juan hun aantal en hun positie zagen, gingen zij uiteen („zij verspreidden zich in het bosch"), daar de meesten, wegens verschillende redenen, zich niet in staat achtten om met hun officier naar het fort terug te keeren! Don Juan echter, keerde wel terug.

[4]) Toen, na een zeer korte afwezigheid, don Juan terugkeerde van zijn verkenning, ontdekte hij dat don Bartolome en het heele garnizoen (op een man na, den *contramaestre*, die, volgens deze

schildwacht stond op het torentje, schreeuwde: „Trek u terug [1]), want uw neef don Juan zegt het u," en toen hij

verklaringen, te erg geschrokken was om heen te gaan!) het fort in den steek gelaten hadden, omdat deze soldaat, Gregorio Malaber, hun had verzekerd dat don Juan aldus bevolen had. In een kruisverhoor gedwongen om zijn eerste verklaring te verbeteren en te bekennen dat men gevlucht was en de poort van het fort had opengelaten, ging Juan Fernandez de Rivas, die er van beschuldigd was tot de meest actieven te hebben behoord bij het vertrek, toch niet verder dan dat hij er in toestemde in zijn verklaring te lezen dat „elk het bosch in ging, zooals God hem hielp te gaan".

Toen de drie blanken (Juan Jimenez, Gregorio Malaber en Juan Francisco) en de negerslaaf, Domingo Criollo (Rengo), de eenigen die hun officieren trouw gebleven waren, samenkwamen, blijkbaar bij de poort van het fort, om den toestand te bespreken, kwamen Juan Perez (vgl. zijn verklaring, Bijlage B, hierachter) en Blas de Heredia van de eigenlijke haven hier aan. Heredia werd onmiddellijk teruggezonden naar den gouverneur om bij hem er op aan te dringen hulp naar het fort te zenden. Juan Perez bleef in de buurt, buiten het fort. De andere zes soldaten drongen toen weer in het fort binnen, en versperden de poort, nadat zij ook Lucas de Mayorga (die zich bij hen gevoegd had) naar den gouverneur gezonden hadden, om hulp te vragen tegen de Hollanders, die toen van den heuvel van Lance de los Burros naderkwamen.

[1]) Don Juan de Vargas ontkende dat hij het woord „terugtrekken" had gebezigd. Wat hij gezegd had was: „Volgt mij allen!" Deze woorden zouden dan gericht geweest zijn tot zijn eigen onmiddellijke volgelingen, op het oogenblik dat zij zich wendden naar Lance de los Burros, om dat te verkennen. In een kruisverhoor (*A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 42 r°-43) wijzigde Malaber zijn vroegere bewering in zooverre, dat hij las, dat wat hij don Juan had hooren zeggen, was: „Volgt mij allen!" en dat dit de woorden waren die hij voor don Bartolome herhaald had. Vgl. de verklaring van Juan Francisco, Bijlage A, hierachter.

„. . . luidkeels riep Gregorio Malaber, een man die op den uitkijk stond boven op het torentje van het genoemde fort, dat zij die zich in [het fort] bevonden zich moesten terugtrekken, omdat Juan Machuca dat van buiten het fort zeide. Don Bartolome en al de overigen vroegen daarop: „Wat zegt hij?" en de genoemde Malaber herhaalde [toen tot] driemaal [toe]: „Zij, die zich in het fort bevinden, moeten zich terugtrekken; want dat zegt de heer

dat driemaal herhaald had, verliet de genoemde don Bartolome den wachtpost met al het krijgsvolk dat onder zijn commando stond. En toen iedereen reeds zijns weegs gegaan was, ontmoette hij don Juan de Vargas, die terugkwam van de verkenning en hem zeide dat zij naar den wachtpost moesten terugkeeren. En zoodoende keerden zij beiden terug met drie soldaten, omdat de andere, toen zij eenmaal buiten waren, niet meer wilden terugkeeren. En dit [alles geschiedde], zonder dat men één [soldaat van den vijand] had gedood of gewond gedurende den geheelen duur van het bombardement, en zonder dat de genoemde don Bartolome in overweging nam dat, als hij van plan was [nog] naar den wachtpost terug te keeren, zooals het [geval] was, hij dan geen kans had moeten geven aan hen, die bij hem waren om het fort te verdedigen, om heen te gaan.

En bij deze gelegenheid bereikte ik met sommige bewoners [van het eiland] de haven; en, toen ik merkte dat daar slechts acht schepen lagen, zond ik een man te

---

don Juan Machuca." En de genoemde don Bartolome de Vargas vroeg [toen]: „Zegt don Juan Machuca dat?" en de genoemde Malaber antwoordde [daarop]: „Ja, heer, de heer don Juan Machuca zegt dat zij zich moeten terugtrekken."

En hierop vroeg Amaro de Santiago aan den genoemden Kapitein don Bartolome: „Wat moeten wij doen, heer kapitein, [nu] wij [toch niet meer] vechten en geen kanon meer geladen kan worden?" Waarop hem de genoemde Kapitein don Bartolome antwoordde: „Wat wij doen moeten? Ik heb bevel hier niet levend vandaan te gaan!" [En terwijl hij dit zeide,] stond hij met zijn ontblooten degen in de hand geleund tegen een schanskorf.

En vervolgens riep de genoemde Malaber weer van het genoemde torentje af dat zij zich moesten terugtrekken, omdat don Juan de Vargas dat zeide. En toen sprak don Bartolome wegens de vele kogels die er werden afgeschoten: „Heeren, laten we ons een voor een terugtrekken." En sommigen van hen, die daar stonden bij de poort van het genoemde fort, gingen naar buiten, en [ook] de genoemde kapitein en deze getuige en alle overigen, behalve de *contramaestre* van het fregat, die niet te voorschijn kwam. En eenmaal buiten gekomen, maakte ieder dat hij wegkwam." — Juan Fernandez, een hier weggelaten verklaring, f°. 8 v°.-9.

paard naar Lance de los Burros, opdat hij van hen, die met de verdediging van die plaats belast waren, zou vernemen of de vijand soms daar iets beproefde, terwijl deze intusschen den heuvel afkwam met vijf vendels en naar het scheen vijfhonderd man [1]), zoodat ik hem van het

[1]) Het totale aantal van de gelande soldaten kan wel 500 bedragen hebben. Maar het detachement, dat het eerst het fort aanviel, was niet grooter dan twintig man. Vgl. De Laet, blz. 75; Wassenaer, XI, blz. 114 en de verklaring van Juan Francisco, hierachter. Dit kleine detachement, onder het persoonlijke commando van Boudewijn Hendricksz., drong nu vooruit.

„... (deze getuige) zag van het genoemde bastion van het fort af, waarop hij stond, dat de vijand den top van den heuvel Lance de los Burros met veel krijgsvolk bereikt had [en dat] hij [daar] over vijf vendels beschikte. En hij [de vijand] vertoefde [daar een] heele poos. En hij [getuige] zag dat van daar zonder trom of vaandel een troep krijgsvolk naar beneden kwam, die ongeveer tachtig man zal hebben geteld, die voortrukten en op het fort afkwamen. En zoodra deze getuige en zijn metgezellen hen in het oog kregen — want zij kwamen heel snel nader — richtten zij, sommigen [gewapend] met musketten, anderen met pieken, zoodra zij binnen bereik waren, veel musketkogels op hen. En deze getuige zag drie of vier dooden vallen door de schoten die van het genoemde bastion op hen gericht werden. Maar de troep liep over de lijken der gesneuvelden heen en zij drongen naar de poort van het genoemde fort..." — Juan Jimenez, *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 29, een hier weggelaten verklaring.

„... een troep krijgsvolk des vijands, die zonder vaandel en trom naderkwam, [en] die ongeveer tachtig of honderd man zal hebben geteld en die de poort van het genoemde fort naderde." — Kapitein Juan de Vargas, *ibid.*, f°. 21, een hier weggelaten verklaring.

„... (deze getuige) zag... boven op een heuvel, Lance de los Burros [genaamd], den hoogsten [die er is], drie opgerolde vaandels in den grond geplant met veel krijgsvolk [daarbij]. En op deze wijze vertoefde hij daar een oogenblik en er viel een stortbui. En toen de stortbui over was, kwam er een troep van ongeveer vijftig of zestig man, naar het scheen, naar beneden en hard loopende naderden zij de poort van het fort en daar stonden zij stil. En een van hen, die als rangteeken een hellebaard of een korte lans in de hand droeg, stond stil en keek naar boven de poort. En vervolgens liep hij hard naar het bastion beneden aan het strand,

strand af kon volgen. Hierdoor werd mij duidelijk, hoe slecht de soldaten van den genoemden post [Lance de los Burros] zich van hun taak gekweten hadden.

Vervolgens ging ik het krijgsvolk halen uit de loopgraven aan het strand zelf, vlak bij de schepen, omdat er geen andere plek was [waar ik nog soldaten vandaan kon halen]. Maar de vijand, zoodra hij die hulp ontwaarde, hield op met het bombardeeren van den wachtpost en richtte al het geschut tegen mij, waardoor de bewoners [van het eiland] zoo bang werden en in de war raakten dat ik, met den degen in de hand en [met] veel gestrengheid slechts twintig[1]) man kon bijeen-

De gouverneur wordt slechts gevolgd door

---

en hij keek naar boven. En hij keerde hard loopend terug daarheen, waar de overigen bij de poort stonden. En zoodra hij daar aangekomen was, zag deze getuige dat... drie personen, musketiers of busschieters, zich een weinig buiten de poort begaven en daartoe drie musketschoten losten. En vervolgens zag hij dat zij wederom naar boven renden, van waar zij gekomen waren, in de richting van Quebrada, waar de heer gouverneur zijn soldaten had ingedeeld. En vervolgens zag hij [nog] meer krijgsvolk op het strand zetten en [nog] meer [soldaten] langs den weg op de poort aankomen, waardoor zij het fort veroverden. En deze getuige zag hun vaandels in het [fort] en hij vond het krijgsvolk des vijands talrijk, want dat wat deze getuige zag zal meer dan vierhonderd man bedragen hebben..." — Kapitein Francisco de Acosta, *ibid.*, een hier weggelaten verklaring, f°. 35 v°.—36.

[1]) Mayorga, die van het fort naar den gouverneur was gezonden om hulp, verklaart dat hij Rodriguez de Villegas onderweg tegenkwam. „... hij ontmoette den heer gouverneur die reeds in galop naar het genoemde fort reed. En hij gaf hem te paard de genoemde boodschap. En toen was de heer gouverneur vergezeld van twintig man en sommige Guaiqueri-Indianen. En daarop begaf hij zich met hen naar Quebrada, waar hij den vijand aanviel." — *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 33, een hier weggelaten verklaring.

De gouverneur verzocht Mayorga om zijn weg te vervolgen, ten einde nog meer krijgsvolk van de haven te halen om Fort Santiago te verdedigen. Van misschien een twaalftal beschikbare mannen vergezelden dezen boodschapper er slechts drie naar het tooneel van den strijd.

20 man en 12 boogschutters.

brengen die mij wilden volgen en twaalf Guaiqueri-boogschutters. Met deze mannen bereikte ik Quebrada del Cerro, zonder dat zij [ook maar] één [soldaat van den vijand] doodden. En terwijl ik hun te verstaan gaf, dat zij den plicht hadden om moed en dapperheid te toonen bij die gelegenheid, waarmede zij de afwezigheid van de velen die mij in den grootsten nood in den steek gelaten hadden moesten goedmaken, [en] terwijl ik hen er op wees dat ik om hen te meer te dwingen [te vechten] de eerste moest zijn in den strijd, viel ik den vijand aan [1]) met den kreet „Santiago!"

Hij doodt 30 man van den vijand.

En bij den eersten aanval van haakbussen en pijlen doodde ik sommigen [van de zijnen] en, [nog] heviger aanvallend, verbrak ik zijn slagorde en bracht ik hen in de war, zoodat ik dertig [2]) man doodde en velen verwondde, terwijl anderen op de vlucht sloegen, (blz. 3.) / en dat terwijl er aan mijn kant slechts drie gewonden waren. Maar de voorhoede des vijands, die doorgezet had, bereikte de poort van het torentje, en, toen hij merkte dat er geen krijgsvolk op was, viel hij het aan [3]).

Zij die zich in het [fort] bevonden met den aanvoerder, don Bartolome de Vargas, slechts vier man in totaal, boden allen mogelijken tegenstand, en doodden twee [soldaten]. Maar toen van de vier er twee gewond waren, trokken zij zich terug op een bastion en de vijand

---

[1]) Vgl. De Laet, blz. 75. Zie de verklaring van Juan Perez die hierachter volgt.

[2]) De Laet deelt mede, dat het verlies van de Hollanders negen dooden en enkele gewonden bedroeg; volgens Wassenaer was er een verlies van acht menschenlevens te betreuren.

[3]) Een studie van De Laet, vergeleken met de verklaring van Kapitein de Acosta (blz. 103, noot 1), en vooral met de verklaring van Juan Perez hierachter, toont dat de aanval van den gouverneur bij Quebrada de Hollandsche voorhoede had gesplitst; sommigen trokken zich terug op den heuvel om zich bij het grootste deel van het leger te voegen; de rest, aldus van de overigen afgesneden, viel het Fort Santiago aan.

rukte den wachttoren binnen en veroverde hem [1]).

[1]) Toen zij Mayorga naar den gouverneur gezonden hadden om hulp (zie blz. 104, noot 1), sloten don Bartolome, don Juan en hun weinige trouwe volgelingen zich op in het fort. Van hetgeen toen geschiedde schijnt Domingo Criollo, de negerslaaf van don Bartolome de Vargas Machuca, ook Rengo genoemd, de beste getuige te zijn, die verklaart: „....deze getuige...zag dat de vijand op den top van den heuvel Lance de los Burros veel krijgsvolk had met vijf vaandels. En van dien kant daalde, naar het scheen, een aantal soldaten af zonder vaandel en trom, dat voortrukte en afkwam op het fort, en dat de poort van het fort bereikte.

En de genoemde Kapitein don Bartolome en don Juan de Vargas en Juan Jimenez en deze getuige en de *contramaestre* van het visschersvaartuig hielden de poort aan den binnenkant (de genoemde Juan Jimenez en zijn heer en deze getuige), welke gesloten was met een ijzeren grendel en twee dikke houten staven en twee houten trappen. En elk nam zijn piek behalve de bootsman, die onder in het fort kroop en deze getuige zag dat hij zich verstopte in de provisiekast. Maar het viertal, dat bij de poort was gebleven, streed met hun pieken tegen den vijand, die bezig was vele slagen op de genoemde poort te geven, trachtende haar te doen bezwijken en op de genoemde poort [daartoe] veel musketschoten lossend, zoodat ze haar geheel en al doorschoten (daar zij immers slechts een plank dik was). En zij brachten hen, die aan den binnenkant stonden, wonden toe, zooals Juan Jimenez, dien deze getuige zag, toen hij een schot boven in de borst kreeg met veel spaanders van de poort, en don Juan de Vargas, [dien deze getuige zag toen hij een schot] in een been [kreeg] en zijn meester, don Bartolome de Vargas, die gewond werd door een spaander in het gelaat.

„En deze getuige zag dat de genoemde poort zoo lang mogelijk verdedigd werd tegen den vijand, met pieken boven de genoemde poort [door] dezen getuige en zijn meester en den genoemden don Juan; en deze getuige bracht aan een Hollander een stoot met een piek toe, waardoor hij hem doodde, en men rukte hem de piek uit de handen. Maar de genoemde don Juan de Vargas gaf dezen getuige een andere [piek], waarmede hij wederom begon te vechten.

„En eveneens weet en zag deze getuige dat op dit oogenblik Juan Francisco en Gregorio Malaber op het oostelijk bastion stonden, die het genoemde fort binnengekomen waren tegelijk met

Ik zette de achtervolging voort van hen die de vlucht namen naar het torentje [en] die zich voegden bij degenen die al binnen waren. En toen allen buiten de poort kwamen, hielden zij hun pieken en lont, en wachtten mij op. En zoodra ik aankwam (met slechts twee soldaten die mij volgden), stond ik stil, en wachtte op de anderen. Maar men opende op mij een musketaanval, bij welke gelegenheid don Bartolome de Vargas en zijn neef, don Juan, toen zij mij zoo alleen zagen vechten, met [behulp van] hun pieken van het bastion sprongen en mij deden weten [1]) dat de vijand zich reeds in het torentje bevond,

---

zijn meester en don Juan en die nu de vijanden die van den buitenkant kwamen met musketten bestookten. En deze getuige zag hen toen hij naar beneden ging om eenige pieken te gaan halen. En toen de genoemde Kapitein don Bartolome en don Juan de Vargas en deze getuige en Juan Jimenez een heele poos gestreden hadden, trok, [toen zij alle vier] reeds gewond [waren], de genoemde Juan Jimenez zich terug en ging op handen en voeten naar beneden naar de keuken van het genoemde fort.

„Deze getuige begon de planken van de genoemde poort tegen te houden, want zij gleden naar buiten door de groote kracht die de vijanden er op uitoefenden. En toen zij geen [weerstand] meer kon [bieden], openden de vijanden de deur een weinig, totdat zij half open stond, en drongen binnen. En de genoemde Kapitein don Bartolome en don Juan de Vargas, elk met zijn piek in de hand, trokken zich terug naar het genoemde bastion aan den oostkant. En deze getuige trok zich terug naar het andere bastion, dat aan den kant van de haven ligt, waar men de prauwen op het strand laat loopen om ze te kalfateren, en waar hij naar beneden sprong..." — De verklaring van Rengo, *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 34—34 v°.

[1]) Don Bartolome verklaart dat, toen hij bezig was zich terug te trekken, onder de door Rengo beschreven omstandigheden, hij buiten herhaaldelijk den kreet hoorde: „Bied hulp aan den gouverneur!" Toen hij naar buiten keek, ontwaarde hij Rodriguez de Villegas op een vlakke plaats bij het fort. En zoo, met behulp van zijn piek, sprong hij over de muren om den gouverneur te hulp te snellen.

Don Juan de Vargas deelt mede: „... toen de genoemde Kapitein don Bartolome en deze getuige gezien hadden, dat het genoemde fort verloren was, en de heer gouverneur bezig was met

waarop ik hun zeide dat zij hun gouverneur moesten volgen.

En toen ik den vijand aanviel [1]), volgden mij slechts vier soldaten en twee Guaiqueri-boogschutters, en met hen viel ik hem zoo [hevig] aan, dat toen ik twee solda-

---

vele vijanden die het ingesloten hielden te strijden, sprongen zij met behulp van hun pieken van het bastion naar beneden en begaven zich naar buiten en kwamen daar waar de gouverneur zich bevond. En zij verklaarden hem den toestand van het fort; waarop de heer gouverneur hun vroeg hoe zij het hadden [kunnen] in den steek laten.

„En deze getuige en zijn oom antwoordden hem, dat de vijand het met geweld van wapenen had veroverd, en dat er binnen in [dat fort] niemand anders meer was met de bovengenoemden om eenigen verderen tegenstand te bieden behalve den reeds gebodenen. En toen zij hem [den gouverneur] daar zagen en zij allen gewond waren en het genoemde fort verloren was met meer dan tachtig soldaten [des vijands] er binnen, waren zij naar buiten getrokken om te hooren wat de gouverneur beval.

„En onmiddellijk daarop zeide de heer gouverneur dat er niets anders viel te doen dan te sterven en hen aan te vallen, waarop deze getuige antwoordde: „Wel, laat ons [dan] sterven!" en hij deed een aanval op den genoemden vijand in gezelschap van den heer gouverneur en twee soldaten, genaamd Pedro de Lara en Blas de Heredia.

„En zij bereikten de poort van het fort zelf, waar zij handgemeen werden met den vijand: deze getuige met een piek en de heer gouverneur met zijn degen, en de beide soldaten met hun vuurwapenen.

„Maar toen zij zagen dat al het vijandelijke volk, dat naar het strand gegaan was waar de prauwen liggen, de genoemde poort in grooten getale te hulp kwam, moesten zij zich wel terugtrekken en aldus deed deze getuige met den genoemden heer gouverneur, aangezien slechts twee of drie soldaten hen gevolgd hadden." — *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 21-21 v°., een hier weggelaten verklaring.

[1]) Voor den tweeden keer. „... deze getuige... bevond zich met den heer gouverneur bij den aanval dien hij deed op den vijand bij Quebrada en eveneens zag hij den heer gouverneur voor den tweeden keer een aanval doen op den genoemden vijand bij de poort van het fort, welke hij doorgetrokken was." — Tomas Sanchez Gamero, *ibid.*, een hier weggelaten verklaring, f°. 31.

ten [des vijands] gedood had [1]), sommigen naar den zeekant vluchtten, anderen binnen in het torentje, [waar zij] de poort [achter zich] sloten en zich versterkten. En van het viertal, dat mij volgde, doodde men er een [2]), die aan mijn zijde streed als een eerlijk en dapper soldaat, en don Juan de Vargas [3]) werd gewond.

Zoodra de vijand zag dat ik alleen stond met drie man, blies hij op een klaroen en viel mij van verschillende kanten [4]) aan met al de kracht van zijn krijgsvolk, zoodat het wel noodig was zijn handen [te roeren] en te vech-

---

[1]) Twee bij de poort van het fort, d.w.z. met uitsluiting van hen die gedood waren bij het salvo dat gelost werd, toen de troep van Hendricksz. den heuvel afkwam naar het fort. Van deze twee wordt er door Rengo maar een genoemd in zijn verklaring (blz. 106, noot 1).

„. . . en deze getuige herinnert zich, dat hij zag dat bij dezen tweeden aanval de genoemde don Juan de Vargas een bontgekleeden Hollander doodde met een stoot van zijn piek, die hem trof in de linkerzijde van de borst. En andere Hollanders maakten zich meester van de piek. Maar deze getuige nam hierop zijn degen en viel hen aan, en hierdoor gaven zij hem de piek van den genoemden don Juan terug." — Blas de Heredia, een hier weggelaten verklaring, 54-4-2, 4-2, f°. 37.

[2]) Jeronimo Garcia, gedood in het gevecht bij de poort van het fort.

[3]) Het is merkwaardig op te merken, dat Kapitein Bartolome de Vargas zich nauwelijks bij zijn gouverneur buiten het fort gevoegd had, of, toen hij Rodriguez de Villegas om versterkingen hoorde roepen, hij dezen uitroep als een bevel beschouwde en zich tot hen richtte! Toen hij terugkeerde, had de gouverneur de Hollanders aangevallen en het werd onmiddellijk noodig voor allen om zich terug te trekken, aangezien de versterkingen van den vijand naderden.

[4]) „. . . Aangezien de vijand [nog] meer krijgsvolk uit zijn schepen op het strand had gebracht (waar de prauwen liggen), welk krijgsvolk met fort naderde; en [aangezien] eveneens het krijgsvolk van den heuvel Lance de los Burros in aller ijl naar beneden kwam naar het genoemde fort toe, moest de genoemde heer gouverneur zich [wel] terugtrekken met slechts vier soldaten die hem volgden." — Blas de Heredia, *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 37, een hier weggelaten verklaring.

ten.... zoodat ik langs dien kant kon weggaan, waarlangs ik gekomen was, [en te liever deed ik dat,] omdat ik begreep dat zich daar eenige bewoners [van het eiland] bevonden die behoorden tot hen die [trouw] gebleven waren, terwijl er in de haven [wel] meer dan honderdtwintig waren, die van veilige punten af stonden toe te kijken wat er gebeurde en, terwijl zij zeer dicht bij mij waren[1]), mij in den steek lieten, zooals ik Uwe Majesteit [reeds] heb medegedeeld; en dat terwijl, als zij mij gevolgd hadden, ik een schitterende overwinning zou hebben behaald, want het belangrijkste had ik [al] gedaan, nl. de slagorde des vijands verbreken en hem met zoo weinig krijgsvolk op de vlucht drijven. Maar de lauwheid en slapheid [van mijn soldaten] ging zoover dat, [zelfs] wanneer ik verscheidenen [hunner] bij den naam noemde en [iemand] stuurde om hen te roepen[2]), zij [nog] niet wilden komen.

De schuldigen zijn zoo talrijk, dat ik geen besluit genomen heb om hen te straffen en de zaak verwijs naar den koninklijken Raad, ofschoon zij zelf haar niet erg vinden,

---

[1]) Let er b.v. op (blz. 103, noot 1), dat Kapitein de Acosta van zijn loopgraaf uit, welke hij niet verliet, een goed overzicht had over de gebeurtenissen; eveneens erkent Juan Antunez, een van de mannen die het fort verlieten, dat hij „op eenigen afstand" het gevecht rondom het fort gadesloeg; Lucas de Antunez, die er op uittrok met don Juan de Vargas en zich te uitgeput voelde om zijn officier naar het fort terug te vergezellen, en Gaspar Lopez sloegen beiden het gevecht van den gouverneur gade van het gunstig gelegen „heuveltje Rincon de la Salina", zooals blijkt uit hun hier weggelaten verklaringen, *A. de I.*, 54-4-2, 4-2.

[2]) Den 18den Maart 1626 nam Gouverneur Rodriguez de Villegas verschillende verklaringen af (*A. de I.*, 54-4-2, 4-5), die toonen dat, terwijl sommige van de Spanjaarden die hij persoonlijk sommeerde om hem te vergezellen, — hen hoofd voor hoofd bij den naam noemende en daarna nog eens door boodschappers, en dat terwijl het gevecht hevig woedde —, geneigdheid aan den dag legden om naar de stad terug te keeren en die te verdedigen, zij beslist weigerden om met hem voort te rukken om de Hollanders te treffen bij den wachttoren. Hun weigeringen zijn vervat in levendige bewoordingen, prachtige voorbeelden van 17de-eeuwsche profaneering van het Spaansche koloniale rijk!

omdat zij geen beroepssoldaten zijn, reden waarom daar, waar geen [beroepssoldaten] zijn, met moeite gunstige resultaten zullen worden verkregen, tenzij het al heel gemakkelijk loopt. Want de bewoners [van dit eiland] letten [nu eenmaal] meer op het behoud van hun leven en [hun] have dan op [den krijgsmans]plicht, zoozeer dat de meesten hunner niet in staat zijn in het gelid te blijven of om [een] post te verdedigen, zooals bij deze gelegenheid [wel] gebleken is.

Hierna [1]) had de vijand het voornemen om naar de stad te gaan; en toen hij op het punt stond om dat te doen, liep een neger uit deze stad naar hem over [2]), en hij waarschuwde hem dat hij niet langs den hoofdweg moest gaan, omdat daar veel forten en versterkingen waren [aangebracht], om welke reden de vijand het wilde beproeven via een andere haven en een voor hem minder gevaarlijken weg, terwijl hij mijn aandacht afleidde door met zijn heele vloot onder zeil te gaan [3]), die hij over verschillende plaatsen van het eiland verdeelde, dat, omdat het klein is en overal havens heeft, daarvoor geschikt is.

(blz. 4.) Hij zond [4]) twee schepen langs den noordkant en twee in de richting van de kust van Venezuela, en weer twee naar het punt, dat men noemt Mosquitos, en met de rest van de vloot voer hij naar Pueblo de la Mar, [dat op] twee mijlen beneden den wind van de voornaamste haven [is gelegen] [5]).

En zoodra ik zijn voornemen inzag, verdeelde ik terstond wat krijgsvolk over de gevaarlijkste punten en ik zette posten te paard uit, en ik wachtte hem met honderdtwintig man en vijftig Guaiqueri-boogschutters in de genoemde haven op, waar ik tijdig enkele loopgraven en versterkingen aanbracht, aangezien ik zijn landing daar

[1]) Vgl. De Laet, blz. 75. Gedurende de volgende paar dagen was Boudewijn Hendricksz. bezig om het fort volkomen te verwoesten en het geschut daarvan over te brengen op zijn schepen. Vgl. de Bijlage van Document No. 21.

[2]) Vgl. De Laet, blz. 75.

[3]) *Ibid.*, 27 Februari.

[4]) *Ibid.*

[5]) *Ibid.*, blz. 76.

voor heel zeker hield [1]). De schepen bleven in deze haven, omdat zij weinig gelegenheid biedt om er te ankeren, een beetje aan den buitenkant, zoodat het geschut den wal niet bereikte, om welke reden de vijand haar heelemaal ging peilen met een adviesboot en een sloep, totdat hij de vaargeul vond waardoor kleine schepen kunnen binnenvaren.

En den volgenden dag [2]), des morgens vroeg, verscheen de vloot, in slagorde opgesteld, zoo dicht mogelijk bij den wal; en in acht grootere schepen, een sloep en de adviesboot naderden zij met al hun krijgsvolk, dat vijfhonderd man zal hebben bedragen, den wal, over de volle breedte van het strand, en terwijl de adviesboot [haar]

---

[1]) Zie de verklaring van Juan Perez, bijlage B, blz. 120.

Toen de Hollanders het fort hadden veroverd, trokken alle Spanjaarden zich met Gouverneur de Villegas terug, „en zij bereikten den voorkant van den weg, waar zij zich drie dagen bevonden, terwijl de heer gouverneur voortdurend hinderlagen liet leggen in het bosch, welke [echter] geen effect konden sorteeren, omdat de vijand zich niet waagde buiten het bereik van zijn geschut, en overigens gingen zij met groote zorg en waakzaamheid te werk.

„En zoodra de vijand vertrokken was (op Vrijdagmorgen) naar de haven van Pueblo de la Mar op dit eiland, ging de heer gouverneur daarheen met al het krijgsvolk, waarover hij beschikte, en hij hield (de) loopgraven in gereedheid en plaatste al zijn krijgsvolk in goede slagorde. En de vijand maakte op Zaterdagmorgen een groot vertoon en kwam met vijf schepen en een fregat en een sloep veel krijgsvolk, dat daar aan boord was, aan land zetten. En toen de eene sloep kwam om hen aan land te zetten, loste men op hen eenige musketschoten en hij verdween daarop onmiddellijk en alle overige schepen [eveneens].

„En deze getuige is er van overtuigd dat, als men zich gehouden had aan het bevel dat de heer gouverneur gegeven had, nl. dat men niet mocht schieten, voor en aleer de vijand aan land was gegaan, hij dan al het krijgsvolk zou hebben gedood, dat aan land werd gezet.

„Maar zoodoende trok de genoemde vijand zich terug zonder een voet aan land te hebben gezet en hij zeilde weg..." Baltasar de Lugo, *A. de I.*, 54-4-2, 4-4, f°. 6 v°., een hier weggelaten verklaring.

[2]) Zaterdag, 28 Februari. Vgl. de vorige noot.

kanonnen en steenwerpers bediende, ging men krijgsvolk aan land zetten. Maar bij het ontschepen werd er ongeveer een kwartier [lang] zoo hard mogelijk gevochten, ten einde den [vijand] te beletten te landen, wat mij gelukte tot zijn schade; want ik doodde er tien van de zijnen en wondde er velen van hen, die het meest in de sloep naar voren drongen, zoodat ik hen dwong zich terug te trekken, zonder dat een [van hen] een voet aan land zette, en men het [ook] niet meer waagde het te probeeren. En hierop voeren zij naar een eilandje dat Coche heet, dicht bij dit [eiland] gelegen, waar zij hun gesneuvelden begroeven en [waar wij later] de graven vonden. En in de voornaamste haven [vond men] de overige graven van hen die men gedood had. [En] het was een geluk, dat men hem met zoo weinig krijgsvolk [de landing] belet had; en [dat terwijl hij kwam] met [een] vloot, die Portorico veroverd had, dat driehonderd soldaten en vierhonderd inwoners had, terwijl er op dit heele eiland niet meer dan tweehonderd en dertig zijn, die wapenen dragen en er veel posten te bewaken zijn.

Vervolgens voeren zij [1]) naar de haven van Mochima, dicht bij Cumana, waar zij zich van een schip meester maakten, dat zij daar vonden, en zij gingen [er] hun scheepsrompen herstellen. Zij beproefden niets tegen de vesting noch tegen Cumana, want blijkbaar hebben zij niet [genoeg] krijgsvolk aan boord en zij zullen zich niet wagen buiten het bereik van hun geschut. Van daar voeren zij weg tegen het einde van Maart.

Op dit eiland liep van hen een neger naar ons over, van die welke zij uit Portorico hadden meegebracht. Hij verklaart dat deze vloot heel weinig krijgsvolk aan boord heeft, en dat zij, om Santo Domingo en het kasteel van Portorico te veroveren, wacht op hulptroepen uit hun vaderland, aangezien daarom gevraagd is met twee schepen die de admiraal zond met den buit van die stad, zooals blijkt uit te verklaring [2]) die ik hierbij zend evenals de beschuldiging [3]), ingebracht tegen don Bartolome

[1]) Vgl. De Laet, blz. 76, en de Bijlagen van Document No. 22.

[2]) Document No. 19.

[3]) Krachtens een besluit van den Raad voor Oorlogszaken in Indië d.d. 14 Januari 1627, waarvan het origineel wordt bewaard

(blz. 5.) de / Vargas, [den] aanvoerder van den wachtpost en die [welke] ingebracht [is] tegen de overige bewoners [van het eiland]. En hoewel het waar is dat de wachttoren niet over verdedigingsmiddelen beschikte, zelfs niet tegenover een schip — zooals ik aan Uwe Majesteit [in] het jaar vierentwintig [reeds] mededeelde [1]), ofschoon [dat was] bij een andere gelegenheid in antwoord op een koninklijke *cédula*, zooals blijkt uit het afschrift [2]) dat ik hierbij zend —, is mijn bedoeling [altijd] geweest [dien post] aan den buitenkant te verdedigen, [en] den vijand te beletten aan land te gaan, waar hij dat ook maar in de haven zou beproeven, gelijk mij dat [ook] lukte en zeer naar mijn zin in de andere haven, toen hij daar wilde komen, [maar] waar de bewoners zich moediger toonden en niet nalieten gevolg te geven aan den tot hen gerichten oproep. En datzelfde zou het geval geweest zijn in de haven van den wachttoren, indien allen hun plicht [maar] gedaan hadden en mijn bevelen hadden gehoorzaamd. Van mijn kant deed ik alles wat ik kon, en stelde ik zooveel mogelijk mijn persoon in de waagschaal om hen [maar] te dwingen mij te volgen. Maar het heeft niet geholpen.

God behoede Uwe Majesteit, zooals de Christenheid [dat zoo] noodig heeft.

Margarita, 7 Mei van het jaar 1626.

Don Andres Rodriguez de Villegas.
(Geparafeerd) [3]).

---

in het *A. de I.*, 54-4-2, 4-6, werd Kapitein Vargas Machuca vrijgesproken van al hetgeen hem ten laste werd gelegd in verband met de ontruiming van het Fort Santiago.

[1]) Niet teruggevonden.

[2]) Niet teruggevonden, tenzij dit betrekking heeft op de *cédula* van 28 Juli 1619, aangehaald in noot 1, blz. 95.

[3]) Den 16den October 1626 bevestigde de Kroon de ontvangst van dit bericht en dankte Rodriguez de Villegas voor de door hem bewezen diensten: „Het is overeenkomstig datgene wat van zw moed en ijver voor mijn dienst werd verwacht, waarvoor ik u dank zeg." *A. de I.*, 78-2-3, 8, f°. 51 v°. Hem werd een belooning toegezegd, en inderdaad werd hij zeer kort daarna tot gouverneur van Portorico benoemd.

Bijlage A [1]).

Verklaring, door Juan Francisco [2]) afgelegd te La Asuncion op Margarita, 3 Maart 1626.

(blz. 2.)

Getuige Juan Francisco.

....En dadelijk daarop liet in de genoemde stad La Asuncion van dit eiland Margarita op den genoemden dag [van de] genoemde maand en [van het] genoemde jaar in boven-[genoemd] *auto* de genoemde heer gouverneur voor het genoemde onderzoek voor zich verschijnen Juan Francisco, woonachtig op dit eiland, [een] man die zich in het fort van Pampatar bevond, toen de Hollandsche vijand dat veroverde, aan welken genoemden Juan Francisco in den vereischten vorm een eed werd afgenomen; en toen dat geschied was, verklaarde hij, ondervraagd op den inhoud van het genoemde *auto* en [de] lijst van vragen, het volgende:

Hem werd gevraagd om te verklaren of de vijand met het geschut, dat hij op het fort richtte, iemand gedood had van degenen die er binnen waren gedurende den tijd dat het bombardement duurde. Hij verklaarde [daarop] dat, hoewel de vijand zeer veel stukken geschut afvuurde en de kogels in het fort deed terechtkomen, hij geen van hen doodde of wondde [3]), aangezien de menschen, die er binnen waren, gering in getal waren, en dit antwoordt hij.

Hem werd gevraagd hoeveel menschen zich in het ge-

---

[1]) *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, zie blz. 93, noot 1.

[2]) „... Juan Francisco..., [een] mesties, [een] boerenknecht, en die zich zelden in de stad vertoont, niet in staat om te begrijpen waarin de eer van een fatsoenlijk en aanzienlijk man bestaat", volgens don Bartolome, toen hij aanstonds betoogde dat bewijs van den kant van Juan Francisco niet behoorde te worden beschouwd als nadeelig voor zijn reputatie (*ibid.*, f°. 49).

[3]) Later, bij een kruisverhoor waaraan hij werd onderworpen (*ibid.*, f°. 42 v°. vlgg.), verbeterde Juan Francisco zijn verklaring in dien zin, dat hij las dat Felix de Salazar ten gevolge van een vliegenden splinter licht gewond werd in het gelaat, zooals ook andere getuigen verklaarden.

noemde fort bevonden en wie dat waren. Hij antwoordde [daarop] dat het geweest waren: Kapitein don Bartolome, die de aanvoerder was, en Amaro de Santiago, [de] kanonnier, en drie sodaten, Felix de Salazar en Gaspar Lopez en Lucas Antunez geheeten. Zij, die op bevel van den heer gouverneur binnenkwamen, waren de volgenden: don Juan de Vargas, neef van den genoemden Kapitein don Bartolome de Vargas, deze getuige en Gregorio Malaber en Juan Fernandez de Rivas en Manuel Fernandez Diaz en Antonio de la Peña en Juan Fernandez, kanonnier, en Agustin Salmeron en Lucas de Mayorga en Juan Rolon en de bootsman van het visschersvaartuig en Juan Jimenez del Valle y Donaire; en of er [nog] een enkele meer was, herinnert zich deze getuige niet goed[1]). Maar hij weet dat er niet meer dan ongeveer twintig personen in totaal waren.

18 personen in den wachttoren.

[Toen hem] gevraagd [was], welke bres hij [de vijand] in het genoemde fort gemaakt had om daardoor binnen te dringen, antwoordde hij [getuige] dat de vijand geen bres gemaakt had, waardoor hij in het genoemde fort kon binnendringen.

[Toen hem] gevraagd [was], langs welken weg de vijand er binnendrong, antwoordde hij dat de vijand door de poort was binnengekomen.

[Toen hem] gevraagd [was], hoe [het kwam dat] zij de poort open hadden [staan], en hoe [het kwam dat] zij niet gesloten was en men den toegang niet belette, antwoordde hij dat, voordat de vijand met zijn krijgsvolk het
(blz. 3.) torentje naderde, / toen hij met zijn vaandels boven op het heuveltje Lance de los Burros stond, don Juan de Vargas met een Guaiqueri-Indiaan door de poort van het [fort] naar buiten trad, terwijl hij zeide dat hij ging

[1]) „... bovendien Miguel de Santiago dien hij vergat te noemen..." — Gregorio Malaber, een hier weggelaten verklaring, *ibid.*, f°. 2 v°.

„... en bovendien bevond zich [daar] Tome Gonzalez; maar Agustin Salmeron was er van door gegaan, [nog] voordat er [een] stuk geschut afgeschoten was..." — Lucas de Mayorga, een hier weggelaten verklaring, *ibid.* f°. 6.

verkennen, of de vijand [den heuvel] afkwam; en voordat de genoemde don Juan naar buiten ging, was Agustin Salmeron er [al] op uitgetrokken, ten einde uit te vorschen of de vijand naderkwam.

En nadat de bovengenoemden er op uit getrokken waren, hoorde, na verloop [1]) van [een] poos, deze getuige Gregorio Malaber, die op den uitkijk stond boven op den wachttoren, [en] die luidkeels uitriep: „Heer kapitein," [en] hij wendde zich [daarbij] tot don Bartolome de Vargas, „de heer don Juan de Vargas zegt dat u zich moet terugtrekken." De genoemde don Bartolome de Vargas vroeg daarop wat hij zeide. En de genoemde Malaber herhaalde dat de genoemde don Juan zeide dat zij zich uit het fort moesten terugtrekken. Maar de genoemde don Bartolome herhaalde wederom: „Wat zegt hij?" En de genoemde Malaber antwoordde weer luidkeels hetgeen hij [al] eer gezegd had, en de genoemde Kapitein don Bartolome vroeg hierop aan [den] kanonnier Amaro de Santiago: „Mijnheer Amaro, wat moeten wij doen?" Deze antwoordde hem [daarop]: „Wat wij doen moeten? Laten wij ons terugtrekken!" En hierop trokken allen, die binnen waren, door de poort van het genoemde fort af, behalve de bootsman van het visschersvaartuig, die in de poort van het genoemde fort bleef staan en niet naar buiten ging.

En, toen deze getuige zich naar buiten had begeven met den genoemden don Bartolome en de overigen, kwamen zij, zoodra zij den rand van de zoutpan bereikten, den genoemden don Juan de Vargas tegen, die den genoemden don Bartolome de Vargas vroeg: „Hoe [komt het dat] u het fort verlaten hebt?" En de genoemde don Bartolome antwoordde, omdat de uitkijk hem gezegd had,

[1]) „... waar hij verklaart dat na verloop van [een] poos, nadat don Juan de Vargas er op uit was getrokken om te verkennen, hij Gregorio Malaber hoorde, moet men verstaan dat die poos [wel] meer dan een half uur zal zijn geweest. En waar hij verklaart dat de heer don Juan zegt: „Trekt u terug uit het fort," moet men slechts lezen: „Trekt u terug", want dit heeft deze getuige gehoord [uit den mond] van den genoemden Malaber en niet iets anders." — Het kruisverhoor van Juan Francisco, *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 43 v°.

dat de genoemde don Juan driemaal had gezegd dat zij zich moesten terugtrekken. Toen zeide de genoemde don Juan: „Wel, heer, laat ons daarheen terugkeeren en op het fort sneuvelen!" En de genoemde don Bartolome en de genoemde don Juan en deze getuige en Gregorio Malaber en Juan Jimenez keerden naar het [fort] terug. Maar de overigen bleven er buiten.

En toen zij de poort van het genoemde fort bereikten, vonden zij daar den genoemden bootsman; en deze getuige en Gonzalo Malaber en Juan Jimenez drongen in een bastion binnen. Maar de genoemde Kapitein don Bartolome en zijn neef, don Juan de Vargas, bleven aan de poort van het genoemde fort; deze getuige zag hen echter niet, want hij zat in een bastion.

[Wel] zag hij spoedig den vijand door de genoemde poort binnenkomen, zonder dat hem weerstand werd geboden [1]; en deze getuige en de genoemde Malaber, toen wij zagen dat de vijand binnengekomen was, losten vele musketschoten van het bastion af op de poort; en zij [de vijanden] werden [zoodoende] een heele
(blz. 4.) poos opgehouden, / totdat ons kruit en onze kogels opraakten. En toen drong de vijand binnen, en deze getuige en zijn metgezel sprongen van het bastion naar beneden en naar buiten met onze wapenen.

[Toen hem] gevraagd [was] of, toen de heer gouverneur den vijand aanviel naast den toren, deze getuige hem zag, antwoordde hij [2] dat deze getuige inderdaad

---

[1]) Bij het kruisverhoor wijzigde Juan Francisco ook deze verklaring in zooverre, dat hij toegaf dat hij van zijn positie uit niet kon zien wat er bij de poort gebeurde. Vgl. blz. 106, noot 1).

[2]) „... hij kan niet anders verklaren dan dat deze getuige, die zich in het genoemde bastion bevond, dat aan den oostkant van het fort ligt, den heer gouverneur zag toen deze rondliep in het fort; en hem vergezelden vier of vijf mannen, waarvan deze getuige slechts Blas de Heredia herkende en den genoemden heer gouverneur. En hij zag dat op dit oogenblik, toen deze getuige hem zag, de vijand reeds binnen het fort was. Er zullen ongeveer twintig man van den vijand binnen geweest zijn. En de genoemde heer gouverneur begaf zich met zijn volgelingen naar de poort van het genoemde fort. Hij werd daar echter door den hoek van het [fort] aan [het oog van] dezen getuige onttrokken. Maar heel

gezien heeft dat de heer gouverneur, vergezeld van drie of vier mannen, waarvan hij er slechts een herkende nl. Blas de Heredia, den troep van den vijand aanviel, die zeer talrijk was, want het wil dezen getuige voorkomen dat er meer dan dertig man geweest zullen zijn. En zoodra hij hen aanviel, gingen zij op de vlucht, sommigen hierheen en anderen daarheen, en van hen kwamen er [enkelen] naar de poort van het genoemde fort [terug] en zij drongen naar binnen; [en] zij waren het op wie deze getuige zijn musketschoten richtte. En tot nog toe was er in het geheel geen krijgsvolk van den vijand binnengedrongen, voor zoover deze getuige gezien heeft. Maar daarna drong er veel meer krijgsvolk binnen, en toen sprong deze getuige naar buiten, waar hij wederom den heer gouverneur ontmoette, nadat [deze] zich [uit het fort] teruggetrokken had.

Dit alles is waar en [is] hetgeen hij weet over dat wat men hem gevraagd heeft en hij onder eede heeft bevestigd. Maar hij onderteekende [het] niet, omdat hij [dat] niet kan. Hij is achtentwintig jaar oud en dit werd onderteekend door den heer gouverneur,

don Andres Rodriguez de Villegas.
Ten overstaan van mij, Francisco Rodriguez de Andrada, notaris....

---

kort daarop zag deze getuige weer den genoemden heer gouverneur die zich terugtrok. En vervolgens zag deze getuige dat in een oogwenk [een] groote krijgsmacht des vijands in het genoemde fort binnengedrongen was. En zoodra hij dit gezien had en [aangezien] hij gewond was, sprong deze getuige van het bastion af naar beneden buiten het genoemde fort." — Wijziging van de verklaring van Juan Francisco onder kruisverhoor, *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 44.

Bijlage B [1]).

Verklaring, door Juan Perez de Emparan afgelegd te La Asuncion op Margarita, 7 Maart 1626.

(blz. 2.) Getuige Kapitein Juan Perez de Emparan.

(blz. 3.) ....In de genoemde stad La Asuncion, op dit eiland Margarita, liet op den genoemden zevenden dag van Maart / van het jaar zestienhonderd en zesentwintig de genoemde heer gouverneur voor het genoemde onderzoek voor zich verschijnen Kapitein Juan Perez de Emparan, inwoner van deze stad, kapitein van de infanterie van het krijgsvolk van dit eiland, aan wien een eed werd afgenomen, en toen hij dien in optima forma had afgelegd, en ondervraagd was op den inhoud van het genoemde *auto* [2]), verklaarde hij:

Dat Zondag, den tweeëntwintigsten Februari jl., deze getuige zich zoo snel mogelijk te paard uit deze stad begaf op bevel van den heer gouverneur, zoodra de Hollandsche vijand verschenen was, naar de haven van Pampatar, als kapitein van de infanterie van dit eiland, vergezeld van het krijgsvolk dat de heer gouverneur hem in aller ijl zond. En hij kwam aan in de genoemde haven, waar het Fort Santiago lag, [nog] voordat de vijand met zijn schepen de genoemde haven bereikt had. En deze getuige bevond zich in gezelschap van achtenveertig man, die ook uit deze stad waren getrokken, welke hij terstond op deze wijze verdeelde:

Dertien van hen in het fort, opdat zij met het zestal dat daar altijd was en zes Guaiqueri-Indianen de verdediging op zich zouden nemen;

en tien met Kapitein don Luis de Lugo in een loopgraaf, waarvoor hij moest zorgen;

en achttien in drie andere loopgraven, die op het strand

---

[1]) *A. de I.*, 54-4-2, 4-4, veertien *pliegos*, gewaarmerkt afschrift.

[2]) Dit document (een gedeelte van het officieele afschrift van de tegen Vargas Machuca genomen maatregelen) wordt voorafgegaan door het *auto* dat er in vermeld wordt, i.e. een opgave, gemaakt door den gouverneur, van het plichtverzuim van den gedaagde, waarover deze getuige e.a. verklaringen afleggen.

van de genoemde haven waren [aangelegd], zes [man] in elke loopgraaf;

en nog een zestal op den [heuvel] Lance de los Burros, onder commando van Alonso García. En Alonso de Segarra, die later aankwam, zond hij ook naar den genoemden [heuvel] Lance de los Burros, ten einde den vijand den toegang te beletten van een loopgraaf uit, die aangelegd was in den genoemden Lance [de los Burros]. En den genoemden Alonso de Segarra gaf hij bevel om op den uitkijk te staan; en als de strijdmacht des vijands groot zou zijn, moest hij waarschuwen om [dan] met het krijgsvolk van de loopgraven van het strand te hulp te komen.

En toen dit in gereedheid was gebracht, kwamen de schepen van den vijand aan, waarvan er zeven (de grootste) in de haven binnenvoeren, en de andere (vijf groote schepen en drie kleine en een tartane) bleven liggen boven den wind van de genoemde haven. En ofschoon van het fort uit vele stukken geschut op hen werden gelost, voeren zij [toch] in de genoemde haven binnen, terwijl zij [nog] veel meer [kanonnen] afvuurden, totdat zij het anker uitwierpen in de genoemde haven, zeer dicht bij het strand en het genoemde fort, waar men voortdurend op het genoemde fort schoot en op het strand en [de] zoutpan.

En intusschen bereikte de heer gouverneur van deze stad de genoemde haven, en een van de forten, waar zich deze getuige bevond, vanwaar hij een soldaat ter verkenning uitzond en om te vernemen of de vijand krijgsvolk aan land bracht bij den genoemden [heuvel] Lance de los Burros. En binnen [een] goede poos keerde de genoemde soldaat terug, die Mateo Hernandez heet, [een] bewoner van dit eiland, en hij verklaarde dat de vijand [nog] geen krijgsvolk aan land had gezet, maar dat de schepen in de richting van die haven voeren, want aldus had men het hem gezegd.

(blz. 4.) En / kort daarop zag deze getuige en de genoemde heer gouverneur, die zich bij hem bevond, boven op den genoemden heuvel Lance de los Burros vijf vaandels van den vijand met veel krijgsvolk. En onmiddellijk daarop gaf de genoemde heer gouverneur aan dezen getuige opdracht, om met het krijgsvolk, dat hij in het genoemde

fort had, den vijand te gaan beletten [van den heuvel] af te komen. Hij [de vijand] kwam [echter al] naar beneden in de richting van het fort, terwijl de gouverneur het krijgsvolk ging verzamelen, dat in de overige forten lag [die] hierachter [worden] vermeld, zoowel als dat wat uit deze stad kwam.

En deze getuige begaf zich naar het genoemde fort met nog een soldaat [1]) die hem volgde, want de andere drie of vier bleven aan den voet van de helling van het genoemde fort wegens het zeer groote aantal kogels dat men afschoot [en] wegens het onbeschutte [van het terrein] waarover zij moesten trekken.

En zoodra deze getuige zag, dat de vijand de helling begon af te komen om in de richting van het genoemde fort te marcheeren, zond hij [een boodschap] met een soldaat, Blas de Heredia genaamd, naar den heer gouverneur om [hem] te zeggen, dat hij hem meer krijgsvolk moest zenden om den vijand den toegang te beletten. Maar inmiddels zag hij dat de genoemde heer gouverneur zich reeds naar de zoutpan begaf met het krijgsvolk, dat hij kon meenemen, [en] dat naar de meening van dezen getuige ongeveer twintig man [sterk] zal zijn geweest.

En deze getuige had het krijgsvolk des vijands verkend op het pad, waarlangs het [den heuvel] afkwam, en hij had eenige schoten op hem gelost met zijn haakbus [en
(blz. 5.) wel] op de voorhoede [toen] die naderde. / Maar, daar hij slechts vergezeld was van drie of vier man, keerde hij zich om [ten einde zich te wenden] tot hen die verder achterwaarts stonden, [om hun te zeggen] dat zij moesten vooruitrukken, en hij ontmoette [toen] den genoemden heer gouverneur en het krijgsvolk dat hij bij zich had en eenige Guaiqueri-boogschutters. En op grond van hetgeen hij bij den genoemden vijand verkend had zeide hij tot den genoemden heer gouverneur: „Heer, laat ons een treffen hebben met deze vijanden, want zij hebben weinig lont en schieten weinig," want er was [juist] een klein buitje geweest [2]).

---

[1]) Blas de Heredia; vgl. zijn verklaring, *A. de I.*, 54-4-2, 4-2, f°. 36 v°., die hier is weggelaten.

[2]) Deze bui wordt nog een keer vermeld; vgl. blz. 103, noot 1, de verklaring van Acosta en de hier weggelaten verklaring van Tomas Sanchez Gamero.

En de genoemde heer gouverneur, vergezeld van het overige krijgsvolk, en deze getuige vielen in een ravijn den genoemden vijand van ter zijde aan; en, [enkelen] hunner doodend, stormden wij midden op hen aan en verdeelden hen in tweeën, zoodat de voorhoede, die al voorbijgetrokken was, het genoemde fort ging bezetten, maar vele anderen trokken zich terug en keerden terug daarheen, waar zij hun vaandels hadden, en de rest, die zich het dichtst bevond bij de plaats waar zij aangevallen werden, stortte zich in een afgrond naar beneden in zee, terwijl zij de musketten, degens en een krijgstrom wegwierpen.

En de genoemde heer gouverneur achtervolgde met zeer grooten moed de [soldaten] van de genoemde voorhoede, die reeds de poort van het genoemde fort bereikt hadden; en terwijl hij zijn metgezellen aanmoedigde, ging hij den [vijand] in het nauw drijven, totdat hij den voet van den muur van het genoemde fort bereikt had. Maar
(blz. 6.) toen deze getuige zag dat het krijgsvolk van den vijand dat bij de genoemde vaandels stond, — hetwelk de grootste strijdmacht vormde —, weer naar beneden kwam om zich naar het genoemde fort te begeven, keerde hij naar dezelfde plek terug, waar men hen aanviel om hun dien toegang te beletten, opdat men den genoemden heer gouverneur niet zou insluiten.

En hij weet en zag dat de genoemde heer, met al te grooten moed, zich aan groot gevaar blootstelde om te worden gedood door de vele kogels, die de genoemde vijanden zonden van de poort van het genoemde fort, waar zij, naar het schijnt, een sterke positie hadden, want hij drong te heftig aan, totdat er nog meer krijgsvolk kwam, dat de schepen des vijands op het strand zetten om degenen te helpen die bij de poort stonden te vechten met den genoemden heer gouverneur. En zoo noodzaakten zij hem om zich met zeer groot gevaar terug te trekken.

En deze getuige zag niet meer, omdat hij, zooals hij verklaard heeft, zich omkeerde om den vijand weerstand te bieden, aangezien deze weer oprukte, tegen wien hij [echter] niet opkon, omdat de strijdmacht, waarover hij beschikte, talrijk was. En omdat hij verstrooid was, viel men hem, langs een ander pad op hen schietende, in den rug aan, aan den kant waarlangs hij zich moest terug-

trekken, en aldus noodzaakte hij hem om den genoemden post te verlaten, en hij ontsnapte tusschen hen door, terwijl hij veel gevaar liep in handen te vallen zoowel van hen, die hem in den rug aanvielen, als van een anderen troep dien hij bij de zoutpan vond [en] aan vele kogels ontkwam. En zoo vond hij den heer gouverneur aan de poort, waar zich al het krijgsvolk bevond.

Hierna zag deze getuige dat de genoemde heer gouverneur bevel gaf om eenige hinderlagen te leggen in het
(blz. 8.) bosch / bij de genoemde haven; maar, aangezien de vijand zich niet waagde buiten het bereik van zijn geschut, sorteerden zij geen effect.

En eveneens zag deze getuige dat de heer gouverneur [lieden] uitzond om loopgraven aan te leggen in Pueblo de la Mar. En toen de vijand de genoemde haven verlaten had, voer hij naar die van Pueblo de la mar, waarheen zich de heer gouverneur ijlings begaf met al het krijgsvolk dat hij bij zich had; en hij stelde zich op in zijn loopgraven, om den vijand te beletten aan land te gaan en de hutten van de parelvisschers te verbranden en eenige vaartuigen van hun bedrijf die op het strand lagen en een schip dat in de genoemde haven in aanbouw was. En hoewel de vijand grooten ijver aan den dag legde met al zijn krijgsvolk en schepen en sloepen om soldaten aan land te zetten, zoodra er een sloep aankwam om [manschappen] te ontschepen, beschoot men ze zóó dat men haar deed terugtrekken en de overige niet durfden naderbij komen, al waren het er acht en zij schijnbaar meer dan vierhonderd man aan boord hadden, omdat er enkelen [hunner] gedood waren.

En deze getuige weet en zag dat, toen de heer gouverneur een aanval deed op Quebrada bij Pampatar, velen [van den vijand] gedood werden, want deze getuige heeft hen begraven gezien in de genoemde haven, en het komt
(blz. 9.) hem voor dat het er velen geweest zullen zijn. / Maar van de onzen sneuvelde er maar een en [er waren] vijf gewonden.

En deze getuige is er volkomen van overtuigd dat, als de vijand een inval gedaan had in Pueblo de la Mar, men veel van zijn krijgsvolk zou hebben gedood, omdat de heer gouverneur zijn manschappen zoo voortreffelijk had opgesteld. En deze getuige heeft de overtuiging dat om

de soldaten, die de heer gouverneur bij zich had, te dwingen [hem te vergezellen] naar de zoutpan van Pampatar [en] naar Quebrada den eersten dag dat de vijand daar aanviel, het noodig was het voorbeeld te geven [gelijk hij dat ook deed], opdat zijn soldaten hem met meer moed zouden volgen. En zoo liep hij met zijn ontblooten degen in de hand voortdurend voorop, terwijl hij hen aanmoedigde [1]), hetgeen noodig en hoogst belangrijk was.

En dit is de waarheid en [dit is] hetgeen hij weet van wat men hem gevraagd heeft, hetwelk hij onder eede bekrachtigd heeft. En hij onderteekende het met zijn naam, en hij is meer dan vijftig jaar oud.

Men las hem zijn verklaring voor, en hij zeide dat wat daarin geschreven stond waar was.

Het werd onderteekend door den heer gouverneur,

don Andres Rodriguez de Villegas.
Juan Perez de Emparan.
Ten overstaan van mij,
Francisco Rodriguez de Andrada,
notaris....[2])

Document No. 21 [3]).

Don Andrés Rodriguez de Villegas [4]) aan de Kroon. Portorico, 8 Februari 1627.

(blz. 1.)

†

Sire,

Nadat ik aan Uwe Majesteit verslag had uitgebracht

---

[1]) Document No. 21.

[2]) Er volgen nog meer van dergelijke verklaringen, afgelegd over deze zelfde aangelegenheid door Gregorio Malaber, den artillerist Juan Fernandez, Juan Antunez, Lucas de Mayorga, Lucas Antunez, Gaspar Lopez, Juan Fernandez de Rivas, Felix de Salazar, die allen het algemeene verslag van de gebeurtenissen bevestigen.

[3]) *A. de I.*, 54-3-21, één *pliego*, origineel.

[4]) Thans gouverneur van Portorico.

over het gebeurde op het eiland Margarita, toen de vloot van den Hollandschen vijand zich meester maakte van den wachtpost aan de haven van Pampatar, en [over] de standvastigheid die ik persoonlijk aan den dag legde met het weinige krijgsvolk dat mij volgde, ontving ik bericht dat de admiraal van de genoemde vloot, Boudewijn Hendricksz., een van de lieden was die man tegen man met mij streed, waarbij ik hem zoo in het nauw dreef, dat ik hem zijn degen uit de hand sloeg, welken ik thans in mijn bezit heb, [en] waarbij ik in zulk een toestand geraakt ben dat, als ik geweten had wie hij was, ik hem zou hebben gedood evenals vele anderen, te midden van wie hij verdween, toen ik slechts van vier man vergezeld was, zooals blijkt uit de verklaringen die ik hierbij aan Uwe Majesteit zend, afgelegd ten overstaan van den gouverneur van Cumana, don Cristobal de Eguino, door betrouwbare getuigen, die dagen lang als krijgsgevangenen in contact waren met den genoemden admiraal, toen hij het fregat[1]) veroverd had, dat naar Cartagena voer om de soldij voor de militairen van Araya te halen. De genoemde admiraal had bekend op welke wijze ik hem van zijn degen beroofd had en dat het hem speet zonder [degen] onder de zijnen terug te keeren. En hij beweerde nog meer volgens de genoemde verklaringen, waarnaar ik verwijs. En het is algemeen bekend dat, als mij vijftig soldaten gevolgd hadden, ik het grootste deel van hun krijgsvolk in de pan zou hebben gehakt....[2])

God behoede Uwe Majesteit lange en gelukkige jaren, zooals de Christenheid [dat zoo] noodig heeft.

Portorico, 8 Februari 1627.

Don Andres Rodriguez de Villegas.
(Geparafeerd).

---

[1]) Vgl. De Laet, blz. 78 en de verklaring van Jacinto de la Fuente, als bijlage bij Document No. 22 gegeven.

[2]) De hier weggelaten alinea's hebben betrekking op de *residencia* van den gouverneur, bij welk onderzoek hij een goed verslag had gegeven van zijn beheer als gouverneur van Margarita. Een bijlage, die een uitspraak bevat op grond van dit onderzoek gedaan, is hier weggelaten.

Bijlage [1]).

Verklaring, door Juan Matias de la Carrera afgelegd te Araya, 20 November 1626.

(blz. 3.)

Verklaring van Juan Matias de la Carrera.

.... [2]) In de vesting Santiago de Araya liet op den twintigsten dag van de maand November van het jaar zestienhonderd en zesentwintig de Heer Kapitein don Cristobal de Eguino y Mallea, ridder van de orde van Santiago, gouverneur en kapitein-generaal van deze provincie Nieuw-Andalusië [3]), commandant van deze vesting in naam des konings, om te voldoen aan het verlangen van Kapitein don Andres Rodriguez de Villegas, oud-gouverneur van het eiland Margarita, voor zich verschijnen Juan Matias de la Carrera, luitenant van deze vesting, die onder eede verklaarde de waarheid te zullen zeggen. En, ondervraagd op den inhoud van het request, antwoordde hij:

Dat deze getuige deze haven verlaten had [om zich] naar de stad Cartagena [te begeven], ten einde het geld [te halen], bestemd voor het uitbetalen van de soldij van het voetvolk en [voor den] bouw van deze vesting, en om verslag uit te brengen omtrent het gebeurde met de vloot van de Hollandsche vijanden die [in de haven van] Portorico was binnengevaren en zich van den wachtpost van het [eiland] Margarita had meester gemaakt en in de havens van deze provincie het anker had laten vallen. En toen hij op den derden dag, nadat hij uit deze haven was vertrokken, in volle zee voer op dertien en een halven graad, overeenkomstig de instructie die hij had ontvangen omdat de vijand op de kust was, ontmoetten zij bij het aanbreken van den dag de genoemde vloot van de genoemde vijanden en dezen maakten zich meester van

[1]) Drie *pliegos*, gewaarmerkt afschrift.

[2]) Deze verklaring wordt voorafgegaan door de gebruikelijke formaliteiten, die hier zijn weggelaten; en zij wordt gevolgd door dergelijke verklaringen afgelegd door den Vaandrig Jacinto de la Fuente en Jacinto de la Torre, die de hier gepubliceerde bevestigen.

[3]) Nieuw-Andalusië is de oude naam van de provincies Cumana en Guayana in Venezuela. (N. v. d. V.).

het fregat, waarvan deze getuige gezagvoerder was en men beroofde hen.

(blz. 4.) En vervolgens bracht men dezen getuige aan boord van het admiraalsschip van de genoemde vloot, waar hij Boudewijn Hendricksz. zag, den admiraal der vloot, en hij zich [ook] in zijn gezelschap bevond. En hij was aan boord van het genoemde admiraalsschip als zijn krijgsgevangene dertig dagen, gedurende welke de genoemde admiraal hem dagelijks vele vragen en wedervragen stelde.

En o.a. werd hem gevraagd, of deze getuige op het eiland Margarita geweest was, ten tijde dat zij zich in de haven van Pampatar bevonden hadden; en deze getuige antwoordde hem dat hij zich [daar] bij die gelegenheid niet bevonden had, omdat hij van Cumanagoto kwam, maar dat hij vernomen had dat de gouverneur van Margarita, don Andres Rodriguez de Villegas, dapper had gevochten.

En de genoemde Boudewijn Hendricksz. vroeg [daarop], of de gouverneur van Margarita een man was van een flinke gestalte, met een zeer grooten neus [1]), en deze getuige antwoordde van ja. En de genoemde admiraal wendde zich [daarop] tot de andere Hollanders die bij hem stonden, en hij sprak tot hen: „Heb ik u niet gezegd, dat die met den grooten neus de gouverneur van Margarita was?" En [hij voegde er aan toe dat] niemand anders dat zijn kon, want dat toonde zijn moed [2]): immers met slechts drie of vier man, die hij aan zijn zijde had, toonde hij een groote dapperheid en had hij hen [durven] aanvallen.

En vervolgens wendde hij zich [weer] tot dezen getuige en hij zeide tot hem dat de genoemde gouverneur

---

[1]) „... van een flinke gestalte, donker, met een zwarten snor ..." — Jacinto de la Fuente.

„... van een flinke gestalte, met een zwarten baard, een beetje grooten neus ..." — Jacinto de la Torre.

[2]) „... de genoemde admiraal prees altijd den grooten moed en de dapperheid waarmede hij hem weerstand had geboden. En daarna in verschillende gesprekken, die hij had met den *fiscal* van de vloot en den secretaris van den genoemden admiraal, zeiden dezen dat zij een dergelijken moed bij een Spanjaard nog niet hadden gezien ..." — Jacinto de la Fuente.

van Margarita met hem gevochten had en [dat] zij toevallig te zamen geweest waren [zoo], dat hij [slechts] op wonderbaarlijke wijze aan zijn handen was ontsnapt met achterlating van een degen, dien de genoemde admiraal [altijd] bij zich droeg; en dat hij, in ruil voor zijn degen, het geschut had meegenomen [1]), dat hij op hem veroverd had met de strijdmacht van zijn krijgsvolk en van zijn schepen, waarmede hij het fort, dat in Pampatar lag, had aangevallen.

En in vele gesprekken en vragen, die hij dezen getuige stelde, prees hij den genoemden gouverneur van Margarita zeer; want zelfs nog, toen het genoemde fort met den grond gelijk gemaakt werd, vocht hij en [zelfs nog] toen een neef van hem gesneuveld was en een kapitein, dien hij [altijd] bij zich had, zwaar gewond [2]) en nog veel meer van zijn soldaten gesneuveld waren, die bij de genoemde gelegenheid aan land waren gegaan, maar die zich niet verder [landwaarts in] begeven hadden om de stad op Margarita in te nemen, omdat het bosch dicht begroeid was en omdat men hun daar [reeds] met zoo weinig krijgsvolk een weerstand had geboden, die natuurlijk [nog] grooter zou worden, als zij zich naar de stad zouden begeven. En in die omstandigheden had hij niet zijn krijgsvolk in de waagschaal willen stellen, daar waar [toch] niets te winnen viel, en zoo had hij het anker
(blz. 5.) gelicht / en [was hij] gekomen in een haven van het genoemde eiland, die Pueblo de la Mar heet. En daar wilde hij krijgsvolk aan land zetten. Maar men bood hem weerstand en men doodde eenige [van hun] soldaten, die in de sloepen zaten, reden waarom ze de ankers [maar

---

[1]) Vgl. De Laet, blz. 75 en Wassenaer, XI, blz. 114.

[2]) „... en wat betreft de afbreuk die hun werd toegebracht, tot de gesneuvelden, die men zich het best herinnerde, behoorde een kapitein, bij hen een zeer groot strijder, die zoo zwaar gewond was dat hij was bezweken en men begroef hem in de haven van Mochima; en [verder] nog een neef van den genoemden admiraal, zonder [de] vele anderen [te noemen] die, naar hun zeggen, gewond en gedood waren; en deze getuige zag sommige gewonden, die men nog bezig was te verplegen en [nog] niet hersteld waren." — Jacinto de la Fuente.

weer] hadden gelicht en naar Araya en Cumana [waren] gevaren.

En daarna, na verloop van dertig dagen die deze getuige aan boord bij den genoemden admiraal had doorgebracht, en toen deze hem geen vragen meer te stellen had, bracht men hem over op een schip, ... waarop deze getuige tweeënhalve maand vertoefde.

En de gezagvoerder van dat [schip] zeide hem in een gesprek met dezen getuige, waarin hij hem vroeg wat de genoemde admiraal hem [ook al] had gevraagd, dat hij een van de eerste kapiteins was geweest die aan land waren gegaan in Pampatar met den admiraal, en dat hij zich steeds aan zijn zijde had bevonden, en [er] zwaar gewond was geworden. En dat de genoemde gouverneur van Margarita en de anderen, die hem vergezelden, dapper met hen allen had gevochten, terwijl hij zeer het geringe aantal krijgsvolk roemde dat hun weerstand had geboden en de voortreffelijke wijze waarop zij dat hadden gedaan en gevochten [hadden].

En eveneens roemden vele anderen van de genoemde Hollanders den moed van den genoemden gouverneur en van zijn krijgsvolk zeer. En dit is de waarheid die hij onder eede bekrachtigt. En hij onderteekende dit. En hij is ongeveer vijfendertig jaar oud. En in dit geval gaat het er hem slechts om de waarheid te zeggen.

Dit werd onderteekend door den genoemden heer gouverneur

don Cristobal de Eguino y Mallea.
Juan Matias de la Carrera.
Ten overstaan van mij,
Pedro Lopez de Brito, notaris ....

II

BOUDEWIJN HENDRICKSZOON

3. Op de hoogte van Cuba en op de thuisreis

1 Juni — 9 September 1626

Document No. 22 [1]).

Cristóbal de Aranda [2]) aan de Kroon, Havana, 6 September 1626.

(blz. 1.) †

Sire,

Nadat ik aan Uwe Majesteit verslag had uitgebracht [3]) over het vertrek van den vijand uit Portorico, gingen er eenige dagen voorbij dat men op geenerlei wijze bericht kon krijgen over zijn reis, totdat men vernam dat hij zich vertoond had in het gezicht van het fort van het [eiland] Margarita en [dat] hij dat verwoest had [4]); en dat hij zich ook had laten zien op de hoogte van Araya, zonder iets van beteekenis te hebben uitgericht. Vervolgens kreeg men bericht dat hij vier schepen had ontmoet [5]) die, geladen met producten des lands, kwamen van Santo Domingo en op weg waren naar Spanje, van welke [schepen] hij er twee in den grond boorde en er zich van een meester maakte, terwijl het vierde kans zag te ontsnappen en vluchtte in de richting van Cartagena, waar het aankwam.

Den zevenden Juni ontving men in deze stad bericht dat de vijand zich had meester gemaakt van een van de

---

[1]) *A. de I.*, 54-1-17, één *pliego*, origineel.

[2]) Commandant van het Kasteel Morro en, op dat oogenblik, *gobernador de la guerra*, met Dr. Damian Velazquez de Contreras, *gobernador de la paz*, die aldus onder hen beiden de bezigheden verdeelden van het ambt van gouverneur en kapitein-generaal te Havana, vacant geworden door het overlijden van don Francisco Venegas.

[3]) Vgl. de documenten, bewaard in het *A. de I.*, 54-1-17 en 54-2-10.

[4]) Vgl. *A. de I.*, 147-5-19, Aranda aan de Kroon, Havana, 3 April 1626.

[5]) Vgl. De Laet, blz. 79 en de verklaring van Adriaan, die onmiddellijk hierachter volgt.

fregatten van deze haven op de hoogte van de Cayos de San Felipe. De opvarenden [wisten te] ontsnappen en zij kwamen hier waarschuwen [1]).

Vervolgens op den elfden [2]) ontving men de mededeeling dat de vijand in de haven van Cabañas was binnengevaren.

Ik stuurde terstond uit deze stad wat krijgsvolk opdat, als hij landen zou, men iemand kon krijgsgevangen maken, van wien men zou kunnen vernemen wat voor een vijand het was, wat voor krijgsvolk hij meebracht, en verdere aangelegenheden, die gewenscht waren te weten.

---

[1]) Dit kleine vaartuig was de „San Jose", eigenaar Blas Flan(n)el en gezagvoerder Cristobal Doria. Het was uitgevaren om schildpadden te vangen tusschen de lage riffen van San Felipe op de hoogte van de zuidzijde van Cuba (tusschen het eiland Pinos en Kaap Corrientes), waar het verrast werd op een Zondagmorgen (den 1sten Juni) door het naderen van een vloot van veertien of vijftien zeilen, groot en klein door elkander, die zich in westelijke richting bewoog. Van deze vloot scheidden zich twee of drie kleine vaartuigen af (vgl. De Laet, blz. 80) en kwamen naar de Spanjaarden toe, die hun fregat op het strand trokken en het binnenland in vluchtten, door scheldwoorden achtervolgd („Gemeene Spanjolen!"). Uit deze onvriendelijke taal en de omstandigheid dat van een van de achtervolgende schepen, dat beschreven wordt als een *saetia* of een *tartana*, een kleine rood-wit-blauwe vlag wapperde, maakten Doria en zijn metgezellen op, dat dit vijanden waren. De Hollanders gingen er toe over om het verlaten fregat in bezit te nemen (De Laet, blz. 80), en daarmee keerden zij terug naar hun vloot, terwijl Doria en de zijnen, zoo goed als zij konden, over land Havana trachtten te bereiken. Daar legden zij hun verklaringen af op den 7den Juni (den dag na hun aankomst) en deze verklaringen worden bewaard in het *A. de I.*, 54-1-17, f°. 1—2 v°. van de Bijlage (elf *pliegos*, afschrift), die dit bericht van Aranda aan de Kroon vergezelt.

[2]) Lees den 15den Juni, of mogelijkerwijs den 14den 's nachts. Zie de volgende Bijlage. In de Academia de la Historia te Madrid, *Colleccion de Jesuitas*, CIX, No. 425, bevindt zich een Verhaal uit denzelfden tijd, blijkbaar te Havana geschreven door een geestelijke, dat in bijzonderheden de verdedigingsmaatregelen beschrijft, genomen door Gouverneur Aranda van 15 Juni af tot den dag waarop de Hollanders wegvoeren.

Hij vertoefde slechts drie dagen in die haven, waar hij wat drinkwater innam en eenige schade toebracht aan een veefokkerij die daar dichtbij ligt. En, toen het krijgsvolk dat ik er op had uitgezonden, vernam dat de vijand was vertrokken, keerde het naar deze stad terug over land van Cabañas, [hetwelk op] tweeëntwintig mijl van deze stad [is gelegen over land], en over zee [op] twaalf [mijl]. Zoodra zij hier aangekomen waren, liet ik hen naar de haven van Matanzas gaan, die ook [op] twintig mijl van deze haven gelegen is, daar ik van oordeel was dat, als hij [de vijand] drinkwater noodig had, hij [wel] zou probeeren dat daar in te nemen, omdat [daar] de gelegenheid het gemakkelijkst is.

(blz. 2.) Vervolgens vertoonde zich de vijand op de hoogte van / deze haven met drieëntwintig zeilen, [waarvan] twaalf groote en de overige fregatten en sloepen, en hij deed alsof hij in de haven wilde binnenvaren[1]). En de tweeën-

---

[1]) Vgl. de verklaring van Banzos die onmiddellijk hierachter volgt.

Het in de vorige noot genoemde Verhaal vermeldt, dat de eerste poging of schijnbeweging om in de haven binnen te varen werd gedaan den 20sten Juni om één uur. Er ontstond toen een paniek in de stad. De Hollanders naderden het Kasteel Morro tot op een kanonschots afstand, maar weken daarop westwaarts terug. Een dergelijke manoeuvre werd den volgenden dag herhaald. Morro bediende zijn veldslangen en daarop hield de vijand zich op een eerbiediger afstand. Dit Verhaal toont dat de tegenwoordigheid van de Hollanders op de hoogte van den ingang van de haven verschillende schepen niet verhinderde om binnen te varen. En omdat hij er niet in slaagde dit te verhinderen, veroordeelt de schrijver Boudewijn Hendricksz. als onervaren en onbekwaam.

In zijn verklaring, die uit de Bijlage bij dit document hierachter is weggelaten, zegt Nicolas Juan (f°. 11 v°.), in antwoord op een desbetreffende vraag, dat de Hollanders in de haven van Havana niet binnenvoeren, omdat het aantal soldaten niet voldoende was voor die onderneming. De jongeman Robert verhaalt, in een eveneens hier weggelaten verklaring (f°. 14), dat toen Boudewijn Hendricksz. het denkbeeld opperde, zijn krijgsvolk antwoordde dat, als hij hen in de haven zou binnenbrengen, zij zich met de armen over elkander aan de Spanjaarden zouden overgeven: tot zulk een staat van muiterij waren zij gekomen zelfs nog vóór zijn dood.

dertig dagen, gedurende welke hij op de hoogte van de [haven van Havana] lag, deed hij bijna aldoor dezelfde poging tot den aanval. Ik was steeds zooveel mogelijk op alle gebeurlijkheden voorbereid. De inwoners van deze stad kwamen [mij] met grooten ijver te hulp, en er waren er meer dan zeshonderd, [verdeeld] in vier compagnieën. Alleen was het noodig hun vuurwapenen te geven, waarvoor ik gebruik maakte van die welke Uwe Majesteit had gezonden voor Florida, aangezien de voorraden van deze forten er geen bevatten en ik ze er niet kon vinden, waaraan hier toch groote behoefte is.

Den tweeden Juli stierf de admiraal van dit eskader van den vijand, Boudewijn Hendriksz. geheeten [1]), waarop deze vijanden oneenigheid met elkander kregen. Om deze reden en [ook] wegens het gebrek, dat zij hadden aan voorraden, namen zij [het] besluit om deze kusten te verlaten en weg te zeilen, ten einde naar hun vaderland terug te keeren [2]).

---

[1]) „Den derden Juli loste de vijand een aantal kanonnen met eenige tusschenpoozen, ten teeken van rouw over een doode. En daarna... vernamen wij dat dien dag de genoemde admiraal gestorven was. De herinnering aan hem zal nog vele jaren levendig blijven tusschen het Kasteel Morro en de Punta van dit garnizoen, niet wegens zijn moed, maar omdat dit het einde is geweest van zijn ongeluk en opstandig leven op zoo'n schoone plek in het gezicht van deze drie sterkten, de verdediging van een zoo onneembare haven dat de aanblik er van alleen al voldoende is om iemand het leven te benemen." — Het in de vorige noot aangehaalde Verhaal. Vgl. De Laet, blz. 82, „... naerlatende de naem van een vroom, kloeck en onversaecht Zeeheldt, en wijse Overste... Dit was een seer schadelijcke doodt voor de Compagnie..." — Wassenaer, XI, blz. 131 v°.

De vermelding bij De Laet van „Mosquiten" bij Cabañas doet hen die Cuba kenden, voordat de Amerikanen de juistheid bewezen van Dr. Guiteras' theorie van de relatie van deze dieren met de gele koorts, vermoeden, dat het deze ziekte was (Cuba's „gran patriota") die een eind maakte aan het leven van Boudewijn Hendricksz. Maar vgl. de opmerkingen op dit punt van De la Fuente aan het slot van zijn verklaring, die volgt achter dit document.

[2]) *Archivo de Simancas*, Estado 2317, Manuel Sueyro aan de

Zij voeren in de haven van Matanzas binnen om het drinkwater voor de reis in te nemen en [een] van de eerste sloepen, die aan [land] kwamen om het drinkwater in te nemen, viel in handen van het krijgsvolk dat ik daar had opgesteld en zij veroverden haar, terwijl zij zeven man krijgsgevangen maakten. En van de andere sloepen doodden zij nog zeven of acht personen. Hierop trok de vijand zich terug, en overal waar hij poogde drinkwater in te nemen belette men hem dit [1]), zoodat men hem noodzaakte het bijna in het midden van de baai in te nemen en des nachts, zoodat, naar men van tweeënvijftig personen vernomen heeft, die hij uit de schepen zette toen hij onder zeil wilde gaan, het water dat hij innam zout was, zoodat men het niet kon drinken.

De mannen die hij aan land zette, tweeënvijftig in getal, had hij gevangen genomen op verschillende fregatten en andere schepen op deze kusten. Ook verbrandde hij, alvorens de haven te verlaten, de fregatten en sloepen, waarvan hij zich had meester gemaakt. Alles zal blijken / uit de *informaciön* [2]) die ik zend aan den koninklijken Raad. (blz. 3.)

En thans, nu deze vloot vertrekt naar de koninkrijken van Kastilië met de galjoenen en de vloot van Tierra Firme en die van Nieuw-Spanje, heeft men bericht ont-

---

Kroon, Antwerpen, 17 September 1626. Tegen den 26sten Augustus waren negen schepen van de vloot van Boudewijn Hendricksz. daar aangekomen, met zijn lijk aan boord. Dit bericht bevat een opgave van den buit (huiden, verfhout, tabak, gember, suiker, zout, enz.) die thuis gebracht werd aan boord van de „Hope". Dit was waarschijnlijk al het voordeel dat op de reis was behaald, nadat de vloot Portorico had verlaten.

[1]) Het hierboven meermalen aangehaalde Verhaal toont dat een poging om drinkwater te krijgen bij La Chorrera verijdeld was door de snelheid waarmee de Spanjaarden (cavallerie en infanterie) zich verplaatsten om dien riviermond te verdedigen. Een studie van het genoemde Verhaal en de beschikbare verklaringen leert dat, ofschoon hun werkzaamheden onderbroken werden en in gevaar gebracht door de Spaansche verdediging van Matanzas uit, de Hollanders er toch in slaagden daar drinkwater in te nemen.

[2]) Verschillende fragmenten hiervan worden gepubliceerd in de Bijlage hierachter.

vangen, dat bij kaap San Antonio dertien schepen van de vijanden liggen [1]), en dat deze zich den twintigsten Augustus meester maakten van een fregat [, dat] uit deze haven afkomstig [was]. Over alles wat er [verder] gebeuren zal zal ik verslag uitbrengen aan Uwe Majesteit, wier koninklijken persoon God moge behoeden, zooals de Christenheid dat [zoo] noodig heeft.

Havana, 6 September 1626.

Uwer Majesteits onderdanige dienaar
Cristobal de Aranda. (Geparafeerd) .... [2])

Bijlage [3]).

VERKLARINGEN, DOOR MATEO CONGO, ADRIAAN CORNIELES(?), GONZALO DE BANZOS, JACINTO DE LA FUENTE EN LUCAS MALDONADO AFGELEGD TE HAVANA, 15 JUNI 1626.

Getuige.

.... [4]) In de stad Havana liet op den vijftienden dag van de maand Juni / van het jaar zes-

De roof in de haven van Cabañas.

(blz. 6.)

tienhonderd en zesentwintig de heer Cristobal de Aranda, commandant van het Kasteel Morro en *gobernador de la guerra*, voor het genoemde onderzoek een neger voor zich verschijnen, die verklaarde Mateo Congo te heeten en slaaf te zijn van Juan Perez de Oporto [5]), die

[1]) Dit was de vloot van Piet Heyn, die gezonden was om die van Boudewijn Hendricksz. te versterken. Vgl. De Laet, blz. 85 vlgg.

[2]) Verschillende aanteekeningen op blz. 4 van dit document, die hier zijn weggelaten, toonen dat de raadgevers van Zijne Majesteit den inhoud leerden kennen in het begin van de maand December 1626 en het document kwam wederom onder hun oogen omstreeks het midden van Januari 1627.

[3]) Elf *pliegos*, gewaarmerkt afschrift. Vgl. het heele stuk met De Laet, blz. 81 vlgg.

[4]) Sommige wettelijke formaliteiten zijn hier weggelaten.

[5]) Een voornaam en rijk inwoner van Havana, Portugees van geboorte. Hij was een ondernemend scheepsbouwer.

onder eede beloofde de waarheid te [zullen] zeggen. En ondervraagd op [den inhoud van] het *auto* hiervoren, verklaarde hij:

Dat gisteren, Zondag, den veertienden van deze maand, toen deze getuige zich bevond in de haven van Cabañas zelf, [op de] kust van dit eiland, [op] twaalf mijlen van deze haven, beneden den wind, 's morgens zes sloepen en vier fregatten in de genoemde haven binnenvoeren. Twee [van de fregatten] bleven er aan den ingang van de genoemde haven liggen. Maar de andere twee met de zes sloepen kwamen landwaarts, rechtstreeks af[gaande] op een schip dat Juan Perez, zijn meester, in de genoemde haven bezig is te bouwen. En daar zij, al naderende, op trompetten bliezen en musketschoten losten, vluchtten de Spanjaarden en [de] negers, die op de genoemde werf en [in de] haven van Cabañas [werkzaam] waren, het bosch in. En het krijgsvolk van de genoemde sloepen ging aan land en doodde de varkens en [de] kippen, die [daar] waren [1]), en het krijgsvolk holde hard om de [dieren] te grijpen. En zij haalden scheepstuigage uit de voorraadschuren. En toen de voorman, die Manuel Duarte heet [2]), dit gezien had, zond deze hem weg om bericht van het gebeurde te geven in deze stad. En hij verliet de genoemde haven over land gisteren om acht uur 's morgens. En dit is wat hij weet en [dit is] de waarheid die hij onder eede verklaart. Maar hij onderteekende [zijn verklaring] niet, omdat hij [dat] niet kan, en hij zal, naar het schijnt, meer dan vijfentwintig jaar oud zijn.

Ten overstaan van mij, Hernando Perez Barreto, notaris .... [3])

---

[1]) Andere verklaringen maken het duidelijk dat men geland was om te gaan plunderen, ten einde zoodoende versch voedsel te krijgen.

[2]) Deze man en zijn broeders zijn bijna legendarische figuren in de vroege geschiedenis van de provincie Pinar del Rio. Hun faam is gebaseerd op feiten die vermeld staan in de Archieven te Sevilla. Hun avonturen en hun moed waren bijna zoo buitengewoon, als de overlevering veronderstelt dat zij geweest zijn.

[3]) De verklaring van Cristobal Nuñez is hier weggelaten wegens haar onbelangrijkheid.

Getuige.

In de stad Havana legde op den zestienden dag van de maand Juni van het jaar zestienhonderd en zesentwintig voor het genoemde onderzoek Francisco Ramirez, inwoner van deze stad, een eed af en onder eede beloofde hij de waarheid te [zullen] zeggen. En ondervraagd op [den inhoud van] het *auto*, verklaarde hij:

(blz. 8.) Dat wat hij weet is / dat jl. Zondag, toen deze getuige op zijn erf stond, hetwelk aan de haven van Cabañas ligt, aan de kust beneden den wind, [op] twaalf mijlen van deze haven, deze getuige des morgens musketschoten hoorde lossen in de buurt van het eilandje dat in de genoemde haven gelegen is, waar Juan Perez de Oporto zijn scheepsbouwwerf heeft. En deze getuige ging er op uit om te zien wat er [aan de hand] was. En hij zag dat er drie fregatten en zes sloepen van vijanden vastgemeerd lagen op het genoemde eilandje, die bezig waren zich meester te maken van het schip dat de genoemde Juan Perez de Oporto aan het bouwen was. En velen hunner [waren reeds] aan wal. En denzelfden dag, omstreeks drie uur des namiddags, zag hij dat er in de genoemde haven veertien schepen binnenvoeren, hulken van de genoemde vijanden, en hun admiraalsschip ankerde naast het vaartuig van den genoemden Juan Perez. En hij denkt dat het genoemde admiraalsschip weinig meer dan vierhonderd ton zal meten. En zij voeren wit-blauw-roode vlaggen. En dit is wat hij weet en [dit is] de waarheid die hij onder eede verklaart. En alle genoemde schepen zijn bezig in de genoemde haven te ankeren. En hij is iets minder dan zestig jaar oud, en hij onderteekende niet, omdat hij [dat] niet kan.

Ten overstaan van mij, Tomas de Torres, notaris ...[1])

[1]) De verklaringen van de visschers Juan de Torres en Francisco Martin worden, wegens haar onbelangrijkheid, hier weggelaten. Zij vluchtten voor de Hollanders die een inval deden in hun opslagplaatsen, op twee mijlen ten oosten van Cabañas, waar zij ongeveer 50 *arroba's* zoutevisch weghaalden. Martin verklaart [f°. 5 v°.] dat deze Hollanders goed Spaansch spraken („het waren vreemde vijanden, ofschoon de twee of drie, die het woord voerden toen zij aan land gegaan waren, in hun taal zeer verspaanscht waren ...").

Verklaring.

In de stad Havana verklaarde op den tienden dag van de maand Juli van het jaar zestienhonderd en zesentwintig de heer Cristobal de Aranda, *gobernador de la guerra*, dat, aangezien hij adjudant Lucas Maldonado met wat voetvolk had uitgezonden om de drinkwaterplaats in de haven van Matanzas te verdedigen, en opdat hij trachten zou een of ander treffen te hebben met de vijandelijke vloot die langs deze kusten vaart onder commando van Admiraal Boudewijn Hendriksz., de genoemde adjudant hem heden op den genoemden dag dienovereenkomstig vier mannen [1]) zond en een jongen, die hij gevangen genomen had bij de genoemde drinkwaterplaats in een sloep. En ten einde te vernemen wat hun voornemen was en [te hooren] waar hij is binnengevaren, en [van welke] schepen hij zich heeft meester gemaakt, en [hoe groot] de strijdmacht, [het] krijgsvolk

[1]) Het vroeger aangehaalde Verhaal vermeldt, dat er zes mannen gevangen genomen werden, van wie er een aan zijn wonden bezweek. De anderen die ondervraagd werden (maar wier verklaringen f°. 10—14 hier weggelaten zijn) waren „Jozef Corneliszn., een Hollander, uit Rotterdam, niet-Katholiek", die, blijkbaar komend uit Holland, voer aan boord van een van de twee schepen die zich bij de vloot van Boudewijn Hendricksz. voegden in het Kanaal; twee Franschen („Nicolas Juan" die verklaart geboren te zijn in Le Havre, en „Roberto de la Haya", een jonge man), die door de Hollanders waren bevrijd van de inboorlingen van Barbados. Hun schip, dat verlhout was komen laden, was daar gezonken; en van de bemanning van ongeveer zesentwintig personen was een troepje van acht op het strand bezig zich te verdedigen met hun musketten tegen de pijlen van de Indianen, toen de vloot van Boudewijn Hendricksz. een kleine boot aan wal zond om hen weg te halen, maar schijnbaar zoo haastig, dat er een gewonde in den steek gelaten werd. De Hollandsche admiraal bood dezen Franschen een goeden overtocht aan en, wanneer zij eenmaal Holland zouden hebben bereikt, geld, waarmede zij van daar naar Frankrijk zouden kunnen terugkeeren. Maar dadelijk al, althans zoo staat het vermeld, behandelde hij hen zoo slecht, dat zij, volgens „Nicolas Juan", als ze het hadden kunnen voorzien, er de voorkeur aan gegeven zouden hebben bij de inboorlingen van Barbados te blijven!

en [de] munitie en andere voorraden, die hij aan boord had, [was] en [al] het andere dat wenschelijk is te weten, gaf hij bevel om den genoemden vijanden verklaringen af te nemen. En voor dengene die geen Spaansch kent, moet dat gebeuren door middel van [een] tolk. En omdat hij op het oogenblik, waarop de genoemde vier mannen aankwamen, zich bevond bij den heer Dr. Damian Velazquez de Contreras, *gobernador de la paz*, gaven [beide] heeren last om de genoemde verklaringen en [de] overige stappen in hun tegenwoordigheid en [met hun]
(blz. 11.) bemiddeling te doen. / En zij onderteekenden het.

Cristobal de Aranda.
Dr. Velazquez de Contreras.
Ten overstaan van mij, Tomas de Torres, notaris.

Onmiddellijk daarop liet de genoemde heer gouverneur een man voor zich verschijnen, die zeide Adriaan te heeten, een Hollander geboren te Rotterdam, die, toen hij hem gevraagd had of hij Katholiek was, bevestigend antwoordde, reden waarom men hem een eed afnam, en onder eede beloofde hij de waarheid te [zullen] zeggen; waarop men hem het volgende vroeg:

[Toen hem] gevraagd [was], hoe lang het geleden was, dat hij zijn land had verlaten, en in wier gezelschap en met welk doel [hij dat had gedaan], antwoordde hij dat het zestien maanden geleden zal zijn dat hij uit Engeland voer met een vloot, bijeengebracht door Admiraal Boudewijn Hendricksz., [die gekomen was] uit twee havens genaamd Plymuiden en Texel, met drieëndertig schepen, om koers te zetten naar de Allerheiligenbaai in Brazilië. Zij hadden menschen aan boord, die zich in het genoemde Brazilië metterwoon wenschten te vestigen. Maar toen zij ontdekt hadden, dat het [land] bezet was door de Spanjaarden, trokken zij zich op zee terug en daar verdeelden zij zich in twee eskaders, en met een daarvan, dat zeventien schepen telde, onder commando van den genoemden Boudewijn Hendricksz., begaf men zich naar Portorico, waar zij [in de haven] binnenvoeren

33 schepen, waarvan men twee eskaders maakte.

en zich meester maakten van [de stad] en [er] zes weken vertoefden, na verloop waarvan zij de haven verlieten uit vrees hiervoor dat men de soldaten dooden zou, daar zij vernomen hadden, dat er over land [veel] krijgsvolk in aantocht was. En van de manschappen van de genoemde schepen waren er, naar men zeide, driehonderd gedood, [waarvan] zestien van het schip, waar getuige zich aan boord bevond....

....nadat zij Portorico verlaten hadden, voeren zij langs Santo Domingo en begaven zich naar Margarita. En zij maakten zich meester van een fort dat [daar] in de haven ligt, waar zij negen dagen vertoefden. En van daar (blz. 12.) namen zij zeven kleine bronzen / stukken geschut mede. En in die haven doodden zij een man van het eiland, en van de manschappen van de vloot werden er achttien gedood.

Zijn verklaring stemt overeen met de *información*, gezonden door den gouverneur van Margarita.

En van daar voeren zij, na verloop van de genoemde negen dagen, naar Cumana [1]) en met drie sloepen — en in elk daarvan vijftig man, musketiers en matrozen, en in een daarvan zat de genoemde admiraal — naderden zij de haven, waar zij de plaats en [het] krijgsvolk zagen. Maar, omdat het hun toescheen dat er veel krijgsvolk naderde, trokken zij zich terug [2]) naar de schepen zonder eenig effect te sorteeren. Maar, toen zij de Punta de Araya bereikt hadden, gingen er van een van de schepen van de genoemde vloot [wat] manschappen aan wal om te visschen; een aantal soldaten van het kasteel van Araya doodde echter twee hunner [3]), en nam zeven van hen gevangen. En toen de genoemde admiraal dat vernomen had, trachtte hij hen los te koopen, verklarende dat hij [wel] twintig Spanjaarden zou geven, opdat men hem de genoemde zeven manschappen zou teruggeven. Maar men wilde ze hem niet geven.

---

[1]) Via Cubagua. Vgl. De Laet, blz. 76.

[2]) Volgens De Laet was het slechts de bedoeling van de Hollanders om te verkennen. Vgl. de verklaring van Jacinto de la Fuente, hierachter.

[3]) *Ibid.* en De Laet, blz. 77.

En van daar voeren zij naar Jamaica[1]), waar zij [op] drie mijlen van de haven drinkwater innamen en daar drieëndertig Spanjaarden aan land zetten met drie vrouwen, die zij [gevangen] genomen hadden op een boot[2]), die van Cumana naar Cartagena voer met tien duizend pond tabak, welke boot met de genoemde vloot meevaart.

En van daar voeren zij met de genoemde vloot om mondvoorraad te zoeken naar Bonaire, dat aan de kust van Venezuela ligt in de richting van Caracas, waar tweehonderd man aan land gingen[3]) en op vredelievende wijze spraken zij met de bewoners die daar voor den dag kwamen. Zij vroegen hun hun schapen te geven, omdat dat een eiland is waar er veel zijn. Zij verklaarden [echter] ze niet te kunnen geven en [ook] niets anders te kunnen verkoopen. Maar het krijgsvolk, dat [aan land] was gegaan, maakte zich [daarop] meester van honderd en
(blz. 13.) vijfenveertig schapen/en zesendertig last brasilethout, hetwelk een houtsoort is die op het genoemde eiland wordt gekapt.

En van daar[4]) voeren zij naar het Groote Cayman eiland om schildpadden te zoeken, en waar zij er [inderdaad] honderd en vijftig vingen. En zij voeren langs de zuidkust naar de noordkust van dit eiland langs kaap San Antonio.

En zij voeren [in de haven van] Cabañas binnen, waar zij een varkensfokkerij binnendrongen, [die op] een mijl van de baai [gelegen is], en zij maakten zich [daar] meester van vijftig stuks vee. En daar liet de genoemde admiraal een nieuw schip dat in aanbouw was verbran-

---

[1]) Getuige schijnt zich hier vergist te hebben, want de Hollanders deden eerst Muchima aan, werden daarop gezien op de hoogte van Santiago de Leon (6 April), voeren verder naar de Aves-Eilanden en Bonaire, en pas op 8 Mei bevond Boudewijn Hendricksz. zich aan den westkant van Jamaica, waar Banckert, dien hij vroeger had gedetacheerd, en ook Kapitein Lucifer zich weer bij hem voegden. Vgl. De Laet, blz. 78 en 79.

[2]) Vgl. De Laet, blz. 78.

[3]) *Ibid.*

[4]) Vgl. noot 1. Van Negrillo, de uiterst westpunt van Jamaica, vertrokken de Hollanders (op 15 Mei) naar het Groote Cayman eiland.

den, en zij vertoefden daar drie of vier dagen. En toen zij van daar weggegaan waren, zijn zij deze kust [nog] enkele dagen langs gevaren, totdat een dag of tien geleden de genoemde Admiraal Boudewijn Hendricksz. in het gezicht van deze haven stierf. En het opperbevel werd overgenomen door zijn vice-admiraal, die een Hollander is uit Amsterdam, wiens naam hij zich [echter] niet herinnert [1]). En daarna voeren zij in de richting van Matanzas, waar vier schepen [in de haven] binnengingen.

En deze getuige trok, op bevel van zijn kapitein, met een sloep er op uit om drinkwater in te nemen — omdat hij kwartiermeester van beroep is, hetwelk zooveel is als verzorger van matrozen en scheepsjongens — in de genoemde haven van Matanzas, vanwaar hij een sloepvol drinkwater haalde in eenige groote vaten, en daarna gingen zij nog eens om nog een [sloepvol te halen]. Maar bij deze gelegenheid werd deze getuige gevangen genomen met nog drie mannen en een jongen, door de lieden, die als soldaten in de genoemde haven dienst doen, en dezen brachten hem naar deze stad; en een andere jongen vluchtte het bosch in ....

.... nadat zij Brazilië verlaten hadden, maakten zij zich meester van twee karvelen, die, met meel geladen, (blz. 14.) van Pernambuco naar Bahia voeren, welke [schepen] zij op de kust van Brazilië verbrandden. En de bemanning er van werd op de kust van Pernambuco gezet, [op] zeven mijlen van [de stad] Pernambuco.

En van Santo Domingo waren drie schepen [2]) vertrok-

---

[1]) Adriaen Claesz. Vgl. De Laet, blz. 82.

[2]) Vgl. blz. 144, noot 1. — „... de admiraal zond vier oorlogsschepen, met tien of twaalf stukken geschut elk, naar Santo Domingo, vanwaar zij, nadat zij nog een schip buitgemaakt hadden, te zamen voeren naar een eiland, dat, naar zijn meening, Jamaica was; en daar zette men het Spaansche krijgsvolk met een officier aan land, en men voer naar het Groote Cayman eiland..." — Nicolas Juan in zijn hier weggelaten verklaring (f°. 10 v°.). Een en ander slaat op Banckert, die uit de buurt van Araya, aan het hoofd van de rest van de vloot, vooruitgezonden was naar Santo Domingo. Vgl. De Laet, blz. 78 en *A. de I.*, 54-4-30, don Juan de Meneses aan de Kroon, Santiago de Leon, 6 Juli 1626. „... dicht bij

ken, die zij tegenkwamen, en nog een dat van Portorico kwam en zij vochten er mee, en twee werden er in den grond geboord. En de bemanning van een schip namen zij gevangen, maar van het andere zwom de bemanning naar den wal, want de kust van Santo Domingo was dichtbij. En zij maakten zich meester van het derde schip, dat vijftien last gember en vierendertig centenaars leder aan boord had. En dit schip werd verbrand op Jamaica, waar men de bemanning aan land zette, zooals hij al verklaard heeft. En het andere schip, dat een groot galjoen was, vluchtte [zoo snel], dat men het niet [meer] kon inhalen, en bij deze gelegenheid waren er slechts vier schepen van dit eskader [bij aanwezig], want de andere [schepen] hadden [al] zee gekozen; en de lading van het schip, waarvan men zich had meester gemaakt, [het] leder en [de] gember, bracht men aan boord van een fluit, d.i. een schip dat veel kan laden, en [toch] weinig bemanning noodig heeft.

En zij maakten zich ook nog meester van een fregat, dat van Santo Domingo naar Portorico voer, geladen met proviand en dat [nu] met de andere schepen van deze vloot langs deze kust vaart.

En aan den zuidkant van dit eiland maakten zij nog een klein fregat [1]) buit, zonder krijgsvolk aan boord; en nog een fregat dat uit Campeche [2]) kwam met kippen aan boord; en nog een schip op deze kust, [dat] met hout geladen [3]) [was]. En de admiraal [liet] deze drie [schepen] in het gezicht van deze haven verbranden. En zij hebben zich nog van twee schepen meester gemaakt met schildpadden, zoodat het er in totaal vijf zijn.

(blz. 15.) / [Toen hem] gevraagd [was], waar de opvarenden

Santo Domingo ontmoetten zij eenige schepen en zij boorden er twee in den grond en maakten zich er van een meester, dat gember, tabak en huiden aan boord had, en de bemanning zette men aan wal..." Jozef Cornelisz. in zijn hier weggelaten verklaring (f°. 12 v°.). Vgl. de verklaring van De la Fuente, hierachter.

[1]) Vgl. blz. 134, noot 1.

[2]) Vgl. de verklaringen van Banzos en De la Fuente, hierachter, en De Laet, blz. 82.

[3]) Vgl. De Laet, blz. 81.

van al de genoemde schepen, die hij op deze kust heeft buit gemaakt, zijn, antwoordde hij dat zij zich aan boord van de schepen van de genoemde vloot bevinden, om van hen gebruik te maken bij het innemen van drinkwater en hen daarna op de kust vrij te laten of hun een schip te geven waarop zij aan land kunnen gaan.

[Toen hem] gevraagd [was], hoeveel man zijn admiraal gemonsterd had, toen hij met de genoemde vloot uitvoer, en hoeveel manschappen hij nu [nog] heeft, antwoordde hij dat de heele vloot [aanvankelijk] vijftienhonderd man aan boord had en dat zij er thans, mannen en jongens, matrozen en soldaten door elkander, [slechts] zevenhonderd telt, eer minder dan meer, en hiervan zijn tweehonderd [man] soldaten en de rest zeevolk....

....er zijn elf groote schepen en het admiraalsschip beschikt over zesentwintig kanonnen, [waarvan er] twee [*sic*] van brons en de andere van ijzer [zijn]. En het vice-admiraalsschip heeft tweeëndertig stukken geschut, [waarvan er] zes van brons en de andere van ijzer [zijn]. En een ander schip, dat geen boeg heeft, heeft vierentwintig stukken aan boord, [waarvan er] vier van brons [zijn] en de andere van ijzer. En weer een ander schip heeft achtentwintig kanonnen aan boord, [waarvan er] acht van brons en de andere van ijzer [zijn]. En [er is] nog een [schip bij] met twintig stukken [, die] allemaal van ijzer [zijn]. En nog een met tweeëntwintig [stukken], twee van brons en de andere van ijzer. En [er is er] nog een met veertien ijzeren kanonnen. En nog een met zesentwintig stukken geschut, [waarvan er] twee van brons en de andere van ijzer [zijn]. En nog een met achttien kanonnen, allemaal van ijzer. En [er is] nog een [schip] met vierentwintig [kanonnen, waarvan er] twee
(blz. 16.) van brons en de andere van ijzer [zijn]. En / zij hebben twee kleine schepen met twaalf kanonnen elk, en nog twee kleine schepen met acht stukken geschut elk. En met deze vloot komt mede een kano van het [eiland] Margarita, die lag in Portorico met twee heel kleine kanonnetjes van die welke men op het fort van Margarita veroverde.

....zij lijden een groot gebrek aan proviand, en het rantsoen, dat zij uitreiken, bedraagt drie pond brood per week per persoon; en dagelijks geeft men gekookt gerste-

meel of groente, maar vleesch heeft men niet, behalve op sommige schepen [nog] voor veertien dagen, en andere schepen hebben niets [meer].

[Toen hem] gevraagd [was], of hij [ook] weet of vernomen heeft welk voornemen de genoemde admiraal had om zooveel dagen op de hoogte van deze haven te [blijven] liggen, antwoordde hij, dat wat hij vernomen en gehoord had was dat hij gekomen was om te wachten op die schepen van de kooplieden, die onder konvooi van slechts twee schepen des konings plegen te varen [1]), en die [daar] moesten langs varen, voordat de schepen van de zilvervloot kwamen. Maar dat zij op deze [schepen] niet zouden wachten [2]). En hoewel het [misschien maar] weinig krijgsvolk zou zijn, had de admiraal verklaard, dat hij van de andere schepen niet wist hoeveel krijgsvolk zij aan boord hadden.

Maar toen de admiraal gestorven was, besloten de manschappen om, aangezien zij geen proviand [meer] hadden, naar hun vaderland terug te keeren, en met het oog daarop waren zij drinkwater komen innemen te Matanzas, want het krijgsvolk was aangenomen op een soldij van elf maanden, hoogstens een jaar, en nu waren zij
(blz. 17.) [al] zestien maanden / onderweg en zij hebben [nog] tien weken noodig om terug te keeren en zij hebben

---

[1]) Getuige beschrijft de Nieuw-Spanjevloot, die inderdaad slechts bestond uit een admiraalsschip en een vice-admiraalsschip als eenige oorlogsschepen en de gekonvooieerde koopvaardijschepen. De Laet toont aan dat Boudewijn Hendricksz. hierop wachtte. Zie de verklaringen van Banzos en van De la Fuente, hierachter. Krijgsgevangenen hadden Boudewijn Hendricksz. verteld, dat de vloot niet voor hem gewaarschuwd was. „Nicolas Juan" verklaart (f°. 11) dat hij begrepen had, dat de Hollanders op de vloot wachtten; Jozef Cornelisz. verklaart (f°. 12 v°.) in denzelfden geest. „Roberto" zeide op dit punt (f°. 14) dat „hij niets anders weet dan dat de admiraal gezegd had, dat zij moesten wachten, maar dat het krijgsvolk dat niet wilde en zeide dat zij niet meer wilden vechten..."

[2]) Bedoeld worden de galjoenen, oorlogsschepen, die, geladen met de schatten uit Peru, tevens de koopvaardijvloot van Tierra Firme begeleidden.

slechts water en brood voor de terugreis. Maar wat zij in overvloed hebben is kruit en kogels. En getuige is aangenomen tegen tien peso's van acht realen per maand; en de matrozen tegen vier peso's; en de soldaten evenals de matrozen. En dit is wat hij weet en getuige is kwartiermeester van het schip, dat thans vice-admiraalsschip is van zijn vloot, terwijl het vroeger, voordat de admiraal stierf, een gewoon oorlogsschip was. En tot zoover deze verklaring, die kan worden vervolgd als dat eventueel noodig is. En hij [getuige] verklaarde drieënveertig jaar oud te zijn en hij onderteekende het.

Cristobal de Aranda.
Dr. Velazquez de Contreras.
Adriaen Cornelisz.
Ten overstaan van mij, Tomas de Torres, notaris.

Vervolg van de verklaring van Adriaen Cornelisz.

In de stad Havana, op den elfden dag van de maand Juli van het jaar zestienhonderd en zesentwintig, terwijl de genoemde Adriaen Cornelisz. voortging met de genoemde verklaring onder eede af te leggen, vroeg men hem het volgende:

[Toen hem] gevraagd [was] of, behalve het gevangen genomen krijgsvolk, waarvan hij verklaard heeft dat de schepen het aan boord hebben, er nog iemand aan boord is uit Portorico of van Margarita, of van een van de andere havens waar zij vertoefd hebben, antwoordde hij, dat zij uit Portorico ongeveer veertig negers meegebracht hebben, over [verschillende] schepen verdeeld, met een negeraanvoerder die Francisco heet [1]). En deze [negers] hadden zich uit eigen beweging aan boord van die schepen begeven. Zij pompen aan boord en, wanneer er zich sommigen [van hen] aan land begeven, gaat de genoemde aanvoerder met hen mee.

[Toen hem] gevraagd [was], of zij aan boord van de schepen van de genoemde vloot, toen zij hun vaderland

---

[1]) Vgl. Document No. 19.

verlieten, bouwmaterialen meenamen, antwoordde hij dat zij een [groote] hoeveelheid baksteenen aan boord heb-
(blz. 18.) ben / en gereedschap en alles wat verder noodig is voor het aanleggen van bouwwerk.

[Toen hem] gevraagd [was] of, nadat de admiraal gestorven was, zijn opvolger besloot om [nog] langer op deze kusten de vloot of andere schepen af te wachten, en of hij soms wel eens het besluit had genomen in deze haven binnen te varen, of ergens op deze kusten te gaan ankeren, antwoordde hij dat, zooals hij [reeds] gezegd heeft, zijn eerste admiraal besloten was om de vloot af te wachten; en de tweede admiraal, na den dood van den eersten, verzocht de manschappen [ook nog] tien of twaalf dagen op de genoemde vloot te wachten. Maar de bemanning wilde in geen geval iets anders dan naar haar land terugkeeren. En de genoemde admiraal zeide [daarop], dat zij [toch] minstens acht of negen dagen moesten wachten en dat zij dan onder de schepen den mondvoorraad zouden verdeelen, dien zij [dan nog] zouden hebben, en dan zouden zij drinkwater gaan innemen. Maar ook [dat] wilden zij niet, [en] zij beweerden dat zij drinkwater [genoeg] hadden om naar Holland terug te keeren, aangezien zij [toch] niets hadden waarbij zij dat [water] gebruiken konden, omdat zij geen proviand [meer] hadden en zij het [toch] alleen maar voor drinkwater noodig hadden. En hij heeft niet vernomen of hij een volkplanting wilde stichten of menschen aan land zetten. Alleen, toen zij in Portorico waren, zond Admiraal Boudewijn Hendricksz. een adviesboot, die hij in Portorico had veroverd, naar Holland met een aanbeveling en brieven, opdat men hem van daar krijgsvolk en schepen zenden zou, waarop hij wachtte hij het Limoneseiland tot den vierden Mei jl. en uiterlijk tot den achtsten. En voor het geval zij [nog] zouden komen en hem niet [meer]
(blz. 19.) zouden vinden / zouden zij in sommige havens, die hij op het genoemde eiland aanduidde, brieven achterlaten. En hij zond ook, veertien dagen na de genoemde adviesboot, twee hulken naar Holland, die zij ledig hadden meegenomen, om ze, zoo noodig, te laden. Maar later hoorde hij dat de genoemde admiraal verklaarde dat zij niet meer zouden komen. En dit is wat hij weet, waarmee zijn ver-

klaring eindigde en hij onderteekende ze, en hij heeft den leeftijd dien hij opgegeven heeft.

Cristobal de Aranda.
Dr. Velazquez de Contreras.
Adriaen Cornelisz.
Ten overstaan van mij, Tomas de Torres, notaris....

(blz. 28.) Verklaring. Gonzalo de Banzos, een Spanjaard die door den vijand gevangen genomen werd, toen hij van Campeche kwam.

In de stad Havana nam men op den veertienden dag van de maand Juli van het jaar zestienhonderd en zesentwintig, op bevel van de genoemde heeren *gobernadores*, een eed af aan een man, die verklaarde Gonzalo de Banzos te heeten en stuurman en gezagvoerder te zijn van het fregat „Nuestra Señora del Rosario", waarvan de *Sargento mayor* Pedro Alvarez de Godon eigenaar was. Hij legde den eed af en beloofde de waarheid te [zullen] zeggen en, [toen hij] ondervraagd [werd], verklaarde hij:

Dat, toen deze getuige uit de provincies van Campeche kwam, hij [reeds] zeer dicht bij deze haven, aan boord van het genoemde fregat, den vijfentwintigsten Juni een vloot ontwaarde van drieëntwintig zeilen; en hoewel deze getuige begreep dat het vijanden waren en hij den steven landwaarts wendde, ging de wind liggen en kwamen er twee sloepen, en [deze] maakten zich van het genoemde fregat meester en stalen wat er zich aan boord bevond, hetgeen was zout, kippen, maïs en kleeren uit Campeche.

[Toen hem] gevraagd [was], of hij [iets af]weet of zag [van] het krijgsvolk, [het] geschut of [de] proviand, die de genoemde vijand aan boord had, antwoordde hij dat hij aan boord van het admiraalsschip, waar deze getuige geweest is, zag dat het zesendertig kanonnen had, en de andere schepen waren [ook] goed van geschut voorzien. En hij hoorde zeggen dat zij ongeveer zevenhonderd
(blz. 29.) man gehad zullen hebben. / En hij verneemt dat zij [maar] weinig proviand hadden, want men gaf ieder drie pond brood per week.

....hij hoorde hen zeggen.... dat zij op de vloot

wachtten, waarvan zij zeiden dat zij maar over weinig strijdmiddelen beschikte en dat, als men [het] admiraalsschip en [het] vice-admiraalsschip aanviel, vier van hun sterke schepen de heele vloot zouden veroveren en ze mee naar Holland zouden nemen, omdat de schepen van de vloot, naar hun zeggen, de affuiten onder leder hadden [1]). Maar nadat hij hen het bovenstaande had hooren bespreken, en toen Admiraal Boudewijn Hendricksz. gestorven was, kwam het krijgsvolk in opstand en sloeg half aan het muiten, terwijl zij zeiden dat zij naar hun vaderland wilden terugkeeren. En zij belegden een vergadering, en men werd het er over eens om drinkwater te gaan innemen in Matanzas, en van daar zou men [dan] naar het vaderland terugkeeren.

En hierop begaven zij zich naar Matanzas, waar zij drinkwater begonnen in te nemen; maar het krijgsvolk, dat de heer *gobernador de la guerra* daar heeft, maakte zich meester van een sloep met eenige mannen, die, naar men zeide, de aanvoerder naar deze stad heeft gezonden. En toen zij dat vernamen, begaven de vijanden zich naar [de rivier de] Yumuri om [daar] drinkwater in te nemen, omdat men elders zijn krijgsvolk doodde. En daar aan den mond van de Yumuri zetten zij tweehonderd man aan land en een sloep, en daar namen zij drinkwater in en [daarop] trokken zij zich terug. Maar hij verneemt dat men ook daar van hun krijgsvolk doodde.

En jl. Zaterdag, den elfden dezer maand, zag deze getuige dat de kanonnen zwegen en, nadat het drinkwater aan boord was gebracht en nieuwe zeilen [waren aangebracht] en sommige kabels waren hersteld, spijkerden zij de geschutpoorten dicht, en zij zeiden dat zij dien avond zouden wegvaren.

En denzelfden Zaterdag zetten zij dezen getuige en nog vijftig Spanjaarden en twee negers aan land in de haven
(blz. 30.) van Matanzas zelf. / En daar liep een neger van de *hacienda* van Matanzas weg en liep over naar de genoemde vijanden. En deze getuige kwam naar deze stad.

---

[1]) Vgl. I. A. Wright, *Bescheiden over de Verovering van de Zilvervloot door Piet Heyn*, Utrecht 1928; en merk op hoe grondig hier de tactiek beschreven is, die Piet Heyn toepaste tegen Benavides, en den toestand waarin hij de Mexicovloot veroverde op de hoogte van Matanzas in 1628.

En deze getuige zag dat in de genoemde haven van Matanzas de genoemde vijand een fregat van Santo Domingo verbrandde en nog een van Tierra Firme, en twee van zijn eigen sloepen. En in het gezicht van deze haven verbrandde hij het fregat van dezen getuige, en twee van Francisco Diaz Pimienta, en nog een van Blas Flannel. En zij nemen twee fregatten mede, een van Francisco Doria en een van den Canariër.

En dit is de waarheid, die hij onder eede verklaart. En hij is dertig jaar oud en hij onderteekende het.

Behalve dit verklaart deze getuige dat, toen men sprak over het binnenvaren in Havana, de vijand zeide dat hij [daar] niet wilde komen. Want, wanneer hij [daar] zou binnenvaren, moest dat gebeuren met het aan land zetten van drie of vier duizend man en een aanval met de vloot op de haven. Want als zij [slechts] eenige kogels zouden afschieten, zou dat van geen beteekenis zijn. En vervolgens zouden zij zich naar La Cantera begeven.

En deze getuige heeft een boek gezien, dat hem door den genoemden Admiraal Boudewijn Hendricksz. werd getoond, met [de] plattegronden van alle havens, baaien, vestingen en kasteelen van [West-]Indië, en [van] deze stad Havana, alles met veel bijzonderheden. En van deze haven [waren er zelfs] de straten van de stad bijgeteekend en de rivieren en [de] lagunen van de baai.

En dit onderteekende, zooals gezegd is,

Cristobal de Aranda,
Dr. Velazquez de Contreras,
Gonzalo de Banzos.
Ten overstaan van mij, Tomas de Torres,
notaris.

Getuige Jacinto, inwoner van Cumana, verklaart wat daar geschied is.

In de stad Havana nam op den zestienden dag van de maand Juli van het jaar zestienhonderd en zesentwintig de genoemde heer gouverneur voor [een] nader onderzoek van den inhoud van deze verklaringen een man den eed af, die verklaarde Jacinto de la Fuente te heeten, vaandrig van het Kasteel Santiago de Arroyo / op de Punta de Araya, die onder eede

(blz. 31.)

beloofde de waarheid te [zullen] zeggen, en bij het verhoor verklaarde hij:

Dat, toen deze getuige op zijn standplaats dienst deed, den dag vóór carnaval, in Cumana, van welke stad deze getuige inwoner is, [een] bericht kwam dat op de hoogte van het [eiland] Margarita een vloot verschenen was van achttien zeilen; en don Diego de Arroyo Daza, gouverneur en kapitein-generaal van dat gewest en zijn vestingen, gaf [toen] aan dezen getuige bevel om naar het genoemde kasteel te gaan. En den volgenden dag, met Carnaval, bevond zich de genoemde vloot op de hoogte van het genoemde kasteel, waar deze getuige bericht ontving, door [een] schrijven dat men van daar gezonden had, dat zij zich meester gemaakt hadden van het fort van Pampatar en zijn geschut.

En daarna ankerde de genoemde vijand met twee schepen aan de Punta de Araya, en hij voer met een ander schip en een adviesboot op een musketschot van het fort, waar men het [schip] beschoot. En toen hij zag, hoe weinig notitie men nam van het [schip] en van de adviesboot, poogde hij zich terug te trekken na drie schoten, die men op hem richtte van het genoemde fort uit met een kanon van het genoemde fort, waardoor het in den grond geboord werd.

En hij trok zich [daarop] terug met de rest van de vloot naar een dal, dat Muchima [1]) heet, dat dezen getuige toebehoort, en daar herstelde hij de rompen van zijn schepen [2]).

En toen deze getuige zich op het fort bevond, beval de genoemde gouverneur don Diego de Arroyo aan Luitenant don Juan de Arroyo er op uit te trekken, en [hij gaf opdracht aan] dezen getuige om hem te vergezellen als zijn vaandrig, met vijfentwintig soldaten voor een expeditie op de genoemde Punta de Araya, waar, nadat hij [daar] dien nacht had geslapen, tegen het aanbreken van den dag, de vijand honderdenvijftig man aan land zette [3]),

[1]) „... de welcke de onse den naem gaven van Port Maurits...", De Laet, blz. 76.

[2]) Vgl. De Laet, blz. 77.

[3]) Om zout te gaan halen. „Het fort kan niet beletten, dat zij op deze Punta het zout gaan halen dat zich daar bevindt..." — Haro

die door dezen getuige en zijn krijgsvolk werden aangevallen en er werden er enkelen [1]) gedood en tien of twaalf gewond en zes gevangen genomen: vijf Hollanders en een Franschman.

De genoemde gouverneur zond daarop den *Sargento mayor* Lorenzo Fernandez de Toro met nog vijfentwintig soldaten naar het genoemde dal van de Muchima om hem te beletten drinkwater in te nemen en hun de afbreuk toe te brengen die zij konden [toebrengen]. Maar
(blz. 32.) toen / de genoemde vijand hen in het oog kreeg, zette hij geen krijgsvolk aan land [2]). Een sloep, die dicht bij den oever voer, werd echter door het krijgsvolk aangevallen [3]) en de meesten van de opvarenden, dertien of veertien in

---

aan de Kroon, Portorico, 22 Juli 1626, *A. de I.*, 54-3-7. De mannen, die feitelijk aangevallen werden, waren niet deze hoofdtroep, maar een klein troepje dat onvoorzichtiglijk uit visschen was gegaan.

[1]) Twee.

[2]) Vgl. De Laet, blz. 77, waar medegedeeld wordt, dat de Hollanders in Muchima te vergeefs naar drinkwater zochten en onverrichter zake wegvoeren naar Santa Fe, „een haven op zes mijlen afstands ten westen van Cumana gelegen", volgens Juan de Haro, wiens verslag van deze gebeurtenissen precies overeenstemt met dat van De Laet. Vgl. *A. de I.*, 54-3-7, Haro aan de Kroon, Portorico, 22 Juli 1626. Bij Santa Fe nam de vloot van Boudewijn Hendricksz. drinkwater in zonder eenige moeilijkheden te ondervinden.

[3]) „... toen een kapitein van een schip des vijands naderde in een sloep met matrozen en soldaten die de haven peilden, doodde men hem en de overigen, hetgeen de aanleiding was dat zij het anker lichtten en de haven verlieten. En zij voeren naar die van Santa Fe, [op] zes mijlen van Cumana [gelegen], waarheen zij voeren met het voornemen om drinkwater in te nemen en hetgeen verder voor hen noodig was.

„Men volgde hem over land en evenmin namen zij [daar] drinkwater in, omdat men het hun [ook daar] belette.

„En men keerde terug naar den mond van een rivier, de Bordones, waar de vijand gewoon was drinkwater in te nemen, en waar men nu op een bevel van mij wachtte. Maar aangezien de vijand zijn reis voortzette, kwam men naar dit fort [Araya] ..." — Don Diego de Arroyo Daza, 20 Mei 1626, getuigschrift van de diensten bij deze gelegenheid bewezen door Hernando de Santa Cruz Hidalgo, *A. de I.*, 54-4-13.

totaal, werden gedood, waarvan er slechts twee ontsnapten, een van hen met een schot van een kogel in het oog. Een en ander gaf er aanleiding toe dat de vloot het anker lichtte en wegvoer.

Hierop besloot, nadat de genoemde vloot den vijfden April van die plaats was vertrokken, de genoemde gouverneur dat den vijftienden van de genoemde maand het fregat zou uitzeilen om de soldij voor de soldaten, zoowel om deze te gaan halen als om bescheiden en boodschappen af te gaan geven voor Uwe Majesteit en rapport uit te brengen omtrent den genoemden vijand. Maar, nadat zij den achttienden van de genoemde maand April uitgevaren waren, kwamen zij den genoemden vijand en vloot tegen bij den overtocht van Bonaire naar Santo Domingo, waar [het fregat] leeggeplunderd werd. De brieven en bescheiden, die zij aan boord hadden, wierpen zij echter allemaal in zee, in overeenstemming met de instructie die zij meegekregen hadden van den genoemden gouverneur. En hij [de vijand] nam het krijgsvolk mee naar zijn vloot, totdat hij het aan land zette op Jamaica, terwijl hij alleen [aan boord] hield dezen getuige en Kapitein Juan Matias de la Carrera, die kapitein is van het genoemde fort en opzichter over het zilver van de genoemde soldij voor de soldaten, en Antonio Perez, stuurman van het genoemde fregat, zonder dat de genoemde vijand er ooit achter kwam [1]), dat dat voetvolk was, en [het was uitgevaren om de] soldij, maar [hij dacht dat het een] koopvaardijfregat was en hij hield hen voor kooplieden. En hij beroofde hen van iets meer dan tien duizend pond tabak van passagiers en soldaten, en tweehonderd kruiken wijn, die als proviand aan boord waren voor de heen- en terugreis.

En de vijand stak over naar Santo Domingo, en nam drinkwater in bij Kaap Tiburon. En van daar stak hij over naar het eiland Jamaica en, daar wij niet konden varen om de Punta de Morante, gingen wij naar het genoemde eiland langs den kant dien men noemt de Negrillos; en

[1]) Vgl. De Laet, blz. 78, die mededeelt dat de Hollanders heel goed wisten dat dit een adviesboot was en dat de Spanjaarden, die aan boord gevangen genomen werden, mannen waren met wie zij bij Muchima (Maurits) hadden gevochten.

daar vond men de schepen [1]) van de genoemde vloot die
(blz. 33.) ontbraken, / die de kust van Santo Domingo onveilig waren gaan maken, [en] die een buit meevoerden van de schepen van Santo Domingo, en berichten meebrachten dat zij er twee in den grond geboord hadden, en een derde [schip] hun ontsnapt was, en dat zij zich hadden meester gemaakt van de *gallega* van Pedro de Vargas.

En van daar voeren zij in de richting van dit eiland, nadat zij op het [eiland] Jamaica het krijgsvolk hadden achtergelaten dat hij heeft vermeld.

En aan den zuidkant maakten zij zich op Pinksteren meester van een fregat [2]), zonder krijgsvolk aan boord met wat schildpadden, en zij voeren langs Kaap San Antonio; en zij veroverden eenige schepen op deze kust.

En zij voeren in Cabañas binnen, waar zij drinkwater innamen en krijgsvolk aan land zetten, en een varkensfokkerij verbrandden en varkens en kalveren meenamen en een nieuw schip verbrandden, dat in de genoemde haven in aanbouw was.

En na zee te hebben gekozen, veroverden zij een fregat dat uit Campeche kwam, dat kippen, maïs en kleeren van het land aan boord had, en vervolgens verbrandden zij het. En daarna verschenen zij in het gezicht van deze haven, waar ze weer een klein fregat met hout [geladen] veroverden en dat ook verbrandden. En zij voeren op de hoogte van deze haven en laveerden met drieëntwintig zeilen, groote en kleine door elkander.

En ofschoon hij aanstalten wilde maken om een aanval te doen op de haven, had deze getuige, die zich als krijgsgevangene aan boord van het admiraalsschip bevond, [eerst] een onderhoud [3]) met den genoemden admiraal en hij vernam van hem dat het zijn voornemen was om de haven te verkennen en haar forten en ankerplaatsen met het oog op de toekomst, want hij zag hem aanteekeningen maken met een verrekijker. De genoemde admiraal verklaarde dat hij wachtte op de vloot uit Nieuw-Spanje, en [de] schepen uit Honduras, en [dat] zij

[1]) Dat was het eskader van Banckert.

[2]) De „San Jose"; zie blz. 134, noot 1.

[3]) Van hier tot en met de woorden „zeer sterk was" is de tekst van het origineel onderstreept.

[enkele] schepen verspreid hadden om [het] admiraalsschip en [het] vice-admiraalsschip aan te vallen. En de genoemde admiraal vroeg aan dezen getuige en aan andere krijgsgevangenen over wat voor strijdmiddelen Havana beschikte, en of hij het zou kunnen veroveren met honderd schepen. Maar deze getuige antwoordde hem dat hij dat zelfs niet met de heele strijdmacht van Holland [zou kunnen], hetgeen den genoemden admiraal zeer speet, en, terwijl hij [de] kust naderde, keek hij met den verrekijker en teleurgesteld verklaarde hij aan dezen getuige dat Havana zeer sterk was, en men het van den zeekant niet kon veroveren; waarover zij [nog] wat rede-
(blz. 34.) kavelden, / want hij zeide dat hij het [dan] van de landzijde [wel] zou kunnen veroveren, maar deze getuige verzekerde van niet. Hij werd [daarop] erg boos op dezen getuige, en verklaarde dat het er niet toe deed, want er waren nog andere havens in [West-]Indië, [die hij] met minder risico [kon veroveren] en [die] beter geschikt [waren] voor zijn doel, dat het volgende jaar Portorico in zijn macht zou zijn, want dezen keer dat hij [daar] binnenvoer had hij de haven leeren kennen. Want als hij er [al] eens was geweest, zou hij geen tweede poging hebben behoeven te doen om ze te veroveren.

En ook hoorde deze getuige [dat] hij naar Cartagena zou zijn gegaan, als het niet te laat geworden was in verband met zijn voornemen om de vloot te veroveren, en als niet veel van het krijgsvolk, dat hij aan boord had meegebracht, gesneuveld was.

En ten slotte zeide hij dat hij het volgende jaar zou komen met honderd schepen en de heele kust van Venezuela [zou] verwoesten, want hij kende ze [nu] heelemaal sedert verscheidene jaren, want hij was een man van groote ervaring. Maar toen de genoemde Admiraal Boudewijn Hendricksz. gestorven was, hetgeen geschiedde den tweeden van deze maand Juli op de hoogte van deze haven, kwam het krijgsvolk, dat hij aan boord had, in opstand en zij probeerden weg te varen, omdat zij geen proviand [meer] hadden.

En zij begaven zich naar Matanzas, waar zij drinkwater innamen. En jl. Zaterdag zetten zij dezen getuige aan land met nog vijftig mannen, die men gevangen genomen had. En deze getuige heeft gezien dat de schepen

de kanonnen afdekten en [de] geschutpoorten sloten, met de bedoeling om weg te zeilen, want zoo zeiden zij het openlijk, met het oog hierop dat zij geen proviand [meer] hadden. Maar zij wilden niet den stuurman van dezen getuige vrijlaten, en zij namen hem met zich mee, [naar] hij begrijpt om hen buitengaats te brengen. Maar na den dood van den admiraal zijn zij zoo weinig gehoorzaam, dat elk van hen zegt kapitein te zijn en zij bekommeren zich niet in het minst om hem die het is noch om de [andere] aanvoerders.

[Toen hem] gevraagd [was], waaraan de genoemde admiraal, naar deze getuige vernomen heeft, stierf, antwoordde hij, dat het een zeer vastberaden man was en die altijd haantje-de-voorste was; en zoo sprong hij, toen
(blz. 35.) zij in Cabañas waren binnengevaren, het eerst / aan land, maar hij liep den geheelen dag in den regen, waardoor hij, naar men vernam, een kou opliep en hij koorts kreeg. En men heeft hem adergelaten, maar onmiddellijk daarop stierf hij. En dit is de waarheid die hij onder eede verklaarde.

En in Matanzas, toen zij het besluit namen om weg te varen, verbrandden zij drie van hun fregatten en twee sloepen, als te kleine schepen die niet geschikt waren om weg te varen. En hij is tweeëndertig jaar oud en hij onderteekende het.

Dr. Velazquez de Contreras.
Jacinto de la Fuente.
Ten overstaan van mij, Tomas de Torres, notaris.

Getuige legt een verklaring af aangaande den buit, dien hij maakte op den vijand in Matanzas.

In de stad Havana nam men op den eenentwintigsten dag van de maand Juli van het jaar zestienhonderd en zesentwintig, op bevel van de genoemde heeren *gobernadores* Lucas Maldonado, vroeger adjudant van den *sargento mayor* van dit garnizoen, een eed af. En hij beloofde de waarheid te [zullen] zeggen, en bij het verhoor verklaarde hij:

Dat wat er aan de hand is, is [dit] dat toen men bericht

had gekregen in deze stad, dat er een Hollandsche vloot van zeventien zeilen binnengevaren was in de baai van Cabañas, [die op] twaalf mijlen van deze haven [gelegen is], aan den kant beneden den wind, de heer *gobernador de la guerra* aan dezen getuige bevel gaf om met dertig man busschieters en piekeniers het voornemen van den genoemden vijand te gaan verhinderen, als die [soms] aan land wilde gaan of drinkwater wilde innemen. En onmiddellijk daarop, gehoorzamend aan het genoemde bevel, trok deze getuige er met het genoemde krijgsvolk op uit. Maar halverwegen kwam er bericht dat de genoemde vijand zich had teruggetrokken en in de richting van deze haven weggevaren was, waar hij eenige dagen heen en weer laveerde. Omdat de genoemde vijand zich in de richting van boven den wind verwijderd had, gaf de genoemde heer *gobernador* — opdat hij in de haven van Matanzas geen drinkwater zou innemen of krijgsvolk aan land zou zetten, ten einde schade aan te richten aan de hacienda's van de omgeving, zooals hij dat [ook] gedaan had in Cabañas, waar hij een schip verbrandde en een varkensfokkerij — aan dezen getuige bevel om zich naar de genoemde haven van Matanzas te begeven, met
(blz. 36.) nog dertig man, / en te pogen ieder voornemen, dat de genoemde vijand mocht opvatten, te bestraffen en te verhinderen.

En om hieraan te gehoorzamen, trok deze getuige er op uit en hij kwam in de genoemde haven aan, waar hij de landingsplaatsen verkende en [de] plaatsen om drinkwater in te nemen, en [de] plaatsen waar hij, als de genoemde vijand komen zou, hem afbreuk kon doen en beletten kon drinkwater in te nemen, waarmee deze getuige acht dagen bezig was.

En na verloop hiervan kwam in de genoemde haven een heel kleine visschersloep aan, [die] gewaarschuwd [was] door posten die deze getuige had uitgezet aan den kant van boven den wind, aan de Punta de Maya, opdat zij de schepen, die van den kant van boven den wind zouden komen, waarschuwen zouden dat de genoemde vijand op de kust was. De genoemde kleine sloep met een kano werd door dezen getuige opgepikt en in de genoemde haven in veiligheid gebracht. En denzelfden dag kwamen de posten van de genoemde Punta, om dezen

getuige te berichten, dat er vier groote schepen in de richting van de haven voeren.

En daar deze getuige [het] voor zeker hield dat het de genoemde vijand was, bracht hij het krijgsvolk in gereedheid en bewapende hij de genoemde visschersloep, nadat hij eerst bij de havens en elders waar hem dat [goed] docht loopgraven had aangebracht en palissaden met bedekte wegen, opdat het krijgsvolk, verdekt opgesteld, die krijgsverrichtingen zou kunnen volvoeren, die zich zouden voordoen. En daar hij vond dat hij met het genoemde vaartuig beter op de rivier eenig nadeel [aan den vijand] zou kunnen toebrengen, wachtte hij de berichten af van de spionnen, die deze getuige aan den mond der rivier had uitgezet, waarvan er een hem kwam waarschuwen, dat de vijand reeds in de haven was en bezig sloepen naar den wal te sturen om drinkwater in te nemen, terwijl hij musketten afschoot, en dat een sloep [reeds] bezig was drinkwater in te nemen.

Naar dit [vaartuig] snelde deze getuige met de genoemde kleine sloep en, terwijl hij op hen een kogelregen deed neerdalen, maakte hij zich meester van de sloep en van zes man die er op waren en een jongen, en hij maakte hen krijgsgevangen, nadat hij twee hunner gewond had, (blz. 37.) van wie er een meer dan anderhalve mijl wegzwom / totdat hij de vloot bereikte.

En toen hij de krijgsgevangenen en [de] sloep in verzekerde bewaring had gesteld, ging deze getuige een andere [sloep], die drinkwater ingenomen had, tot den mond van de rivier achtervolgen, [maar] hij kon niet verder varen, omdat de vloot dicht bij den mond lag, en tegen haar was hij niet opgewassen.

En toen de genoemde vijand zag en vernam dat men zich had meester gemaakt van de genoemde sloep en [het] krijgsvolk, zond hij nog twee sloepen uit, [die] goed voorzien [waren] van musketiers en piekeniers en lichte stukken geschut en eenige steenmortieren om te zien of men de schade, die men hun had toegebracht, kon herstellen. Maar hoewel zij een halve mijl de rivier op waren gegaan, durfden zij niet verder te gaan tot waar deze getuige zich bevond met zijn verschanste krijgsvolk en zij trokken zich terug.

Daarna besloot de genoemde vijand van plaats te ver-

anderen en [elders] drinkwater in te nemen, en hij zakte [daartoe] dezelfde rivier af, waar hij dacht veiliger te zijn. En daar, hoewel het water [er] zout was, begon hij water in te nemen, nadat hij eerst acht sloepen gehaald had met veel musketten, waarvan er twee als konvooi dienst deden en hij legde in den mond van de rivier een tartane met lichte stukken geschut.

En deze getuige naderde met zijn krijgsvolk over land deze plek. En ofschoon hij, ten gevolge van het moerassige en slechte terrein, niet daar kon komen waar hij een sloep op hen veroveren kon — al deed hij daar erg zijn best voor —, begaf hij zich niettemin met veel moeite daarheen, waar hij wat krijgsvolk ontwaarde, en vooral [had hij het gemunt op] een van de konvooieerende sloepen, [met] voorop vijf musketiers en een sergeant als aanvoerder, die hij onthaalde op een kogelregen, en de genoemde sergeant werd [daardoor] gedood en nog drie of vier man, en velen [werden] gewond, hetgeen er aanleiding toe gaf, dat zij zich terugtrokken, zoodra zij zagen dat men hun overal schade toebracht.

En aan den mond en [de] drinkwaterplaats van de (blz. 38.) Yumuri, / die een rivier is die in dezelfde baai uitstroomt, gingen weer andere sloepen en een kano drinkwater innemen. En daar stelde deze getuige zes busschieters op en zes piekeniers, die weer drie opvarenden van de genoemde sloep doodden en er nog vier of vijf wondden. En na de genoemde schade trok de sloep zich terug.

En zoodra de vijand de schade zag, die hem was toegebracht, zette hij meer dan driehonderd man aan land, op een [stuk] strand tusschen [de] Yumuri en Matanzas, en zij verkwistten [een] zeer groote hoeveelheid kruit en kogels op [hun] musketten en kanonnen, die zij op die bosschen afschoten, zonder dat dat op eenigerlei wijze afbreuk deed aan het krijgsvolk van dezen getuige. En hoewel men zeide dat hij naar Matanzas en de Yumuri wilde gaan om schade aan te richten, durfde hij [dat toch] niet en vervolgens trok hij zich terug met zijn krijgsvolk.

Totdat op Zaterdag, den elfden van deze maand, de genoemde vijand het Spaansche krijgsvolk dat hij [aan boord] had aan land zette, — meer dan vijftig man in totaal —, en hij bleef in de genoemde haven liggen tot

den volgenden Zondag, toen hij het ruime sop koos. Maar omdat er windstilte heerschte, voeren zij niet. En deze getuige zette een post met een kano uit om uit te kijken welken koers zij namen, maar tegen den avond verdwenen zij.

En den volgenden dag en den Dinsdag daaraan volgend hield deze getuige den genoemden post uitgezet, maar zij verschenen niet meer. De genoemde post verklaarde aan dezen getuige, dat, toen hij zich terugtrok, zij wegvoeren met den steven gewend naar de vaargeul, en wat deze getuige vernam, zoowel van hen die hij [zelf] gevangen genomen had als van het krijgsvolk dat hij [de vijand] aan land gezet had, was dat zij gingen wegvaren, omdat zij gebrek hadden aan proviand, en het krijgsvolk in opstand was, en dat zij hun kapiteins en aanvoerders niet [meer] wilden gehoorzamen, nadat hun Admiraal Boudewijn Hendricksz. gestorven was.

(blz. 39.) En dit / is de waarheid, en de genoemde krijgsgevangenen werden door dezen getuige naar den genoemden heer gouverneur gezonden en deze getuige kwam over zee en hij bracht de genoemde kleine sloep en de sloep die hij den vijand ontnam en een kano mee. En hij onderteekende het met zijn naam. En hij is negenendertig jaar oud.

Cristobal de Aranda.
Dr. Velazquez de Contreras.
Lucas Maldonado.
Ten overstaan van mij, Tomas de Torres, notaris....

Document No. 23 [1]).

Don Lorenzo de Cabrera [2]) aan de Kroon. Havana, 19 April 1627.

(blz. 1.) ⁂

Bij twee gelegenheden die zich hebben voorgedaan, sedert dat ik

Hij deelt mede dat op

[1]) *A. de I.*, 54-1-17, anderhalve *pliego*, origineel.
[2]) Gouverneur van Zijne Majesteit te Havana.

de hoogte van die haven een vijandelijk eskader voer van dertien schepen; en dat hij op die kust vijf fregatten veroverde van weinig beteekenis; en op een er van zette hij de gevangenen en hij gaf hun proviand, waarmee zij van Florida kwamen, behalve een stuurman dien hij verklaarde noodig te hebben; en intusschen zendt hij de verklaringen van de gevangenen. Gezien. (Geparafeerd).

in deze stad ben (den eersten keer toen ik aan Uwe Majesteit rekenschap gaf van sommige dingen die bij mijn aankomst gebeurd zijn), schreef ik aan Uwe Majesteit. Maar met het oog op wat er gebeurd kan zijn [met mijn brieven] stuur ik weer een duplicaat.

De toestand bleef zorgwekkend en ik nam het besluit het [tweede] bewuste bericht af te zenden, om Uwe Majesteit van de zorg te bevrijden die U de berichten gegeven kunnen hebben die Admiraal Tomas de la Raspuru zond, voor wien in den mond van het Kanaal een eskader uit Holland verscheen van een dertiental vaartuigen, [waarvan] tien van zevenhonderd tot vierhonderd ton en drie van minder tonnenlast, allemaal goed van geschut en munitie voor langen tijd voorzien, onder commando van Pieter Pietersz. Heyn [1]), die met die [schepen] die, welke te Portorico aankwamen, te hulp kwam. Maar toen hij ze daar niet vond, vervolgde hij zijn eigen weg en, verlangend beter te slagen, ging hij liggen op de hoogte van Groot Cayman om de vloot van don Alonso de Mujica [2]) af te wachten, die hem niet had kunnen ontsnappen, als hij op die plek niet een fregat veroverd had [3]), waarvan hij

[1]) Vgl. De Laet, blz. 83 vigg. en Fernandez Duro, IV, blz. 96.

[2]) Hij was op weg van Spanje naar Vera Cruz.

[3]) Vgl. De Laet, blz. 88, waar medegedeeld wordt dat zijn krijgsgevangenen aan Piet Heyn vertelden, dat de Mexicovloot uitgevaren was op een datum die het waarschijnlijk maakte, dat zij reeds veilig in de haven van Havana lag, voordat hij op de hoogte van Kaap San Antonio verscheen. Vgl. *A. de I.*, 141-1-11, De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 8 Juli 1627, over Andres Sanchez, die door Piet Heyn was gevangen genomen. Sanchez was waarschijnlijk de man die Piet Heyn zoo misleidde. Feitelijk, hoewel de armada met de Vastelandvloot (waarover Piet

hoorde, dat de vloot [1]) onder commando van don Lope de Hoces uit Mexico kwam varen [2]). En aangezien hij dacht dat zij geen anderen weg kon nemen, daar allen die route altijd volgen, ging hij haar opwachten in de Sonda de la Tortuga. Maar God, die Uwe Majesteit zoo behoedt, stond toe dat zij daar niet langs kwam, omdat zij geen tijd had, en de vijand maakte den doortocht vrij, zoodat de andere [vloot] veilig kon doorgaan. Zoodat hij de eene [vloot] om de andere in den steek liet en [zoo] geen van beiden kreeg.

Hij maakte zich op deze kust meester van vijf fregatten van zeer weinig beteekenis en, toen hij reeds ging wegvaren, verscheen hij tot haar schrik in het gezicht van de vloot van Uwe Majesteit [3]). Maar toen hij het aantal van

---

Heyn inlichtingen had gevraagd aan Sanchez) in de haven van Havana was binnengevaren op den 7den Augustus en ook het eskader van Honduras dat had gedaan, zooals Piet Heyn vernomen kan hebben van andere krijgsgevangenen die hij maakte op de hoogte van de zuidzijde van Cuba (*A. de I.*, 54-1-17, verklaringen, betreffende het buitmaken van het schip van Mateo Sanchez door Piet Heyn op 27 Augustus), was de Nieuw-Spanjevloot (San Juan de Ulua naar Sevilla) juist vertrokken van Vera Cruz, na daar bericht te hebben ontvangen dat Boudewijn Hendricksz. weggevaren was, waarop men aannam dat de kust vrij was. Voor Piet Heyn was de Mexicovloot niet gewaarschuwd. De Raad deelt mee, dat Sanchez aan Piet Heyn verteld had dat Boudewijn Hendricksz. gestorven was en dat zijn vloot naar Holland was teruggekeerd.

[1]) Nl. die, welke van Vera Cruz naar Sevilla voer.

[2]) Niet gewaarschuwd voor Piet Heyn! Zij voer in de haven van Havana binnen op den 3den September.

[3]) La Raspuru verliet Havana den 8sten September met zijn armada en de beide vloten, 50 zeilen in totaal. „. . . . er waren 50 schepen (20 oorlogs- en de rest koopvaardijschepen) waarop meer dan 5.500 man dienst doen, matrozen en krijgsvolk. En den volgenden dag, den 9den September, ontdekte men op de hoogte van Cabeza de los Martires aan de kust van Florida, aan de loefzijde, een vijandelijke vloot van 13 schepen (waarvan 10 groote).

„En toen zij zoover genaderd was dat zij zich op ongeveer twee mijlen afstands bevond, werd er besloten dat 7 sterke galjoenen, die geen zilver aan boord hadden, maar goed versterkt waren, en de andere schepen, die aan lijzijde van deze [galjoenen] lagen,

zijn zeilen ontdekte, achtte hij ieder succes onmogelijk en hij beproefde niets anders dan om dien dag en nacht zijn eigen richting te gaan. En toen hij [de vijand] haar [onze vloot] uit het oog verloren had, en hij de hoop [opgegeven had] eenig voordeel te behalen, naderde hij / de rivier de Ays, [op] de kust van Florida, om drinkwater in te nemen, en op een fregat bevrijdde hij de krijgsgevangenen, die hij op de vijf [fregatten] had gemaakt, en hij gaf hun mondvoorraad waarmee zij allen naar Florida [konden] komen, behalve een stuurman van de kust van Honduras, dien hij verklaarde noodig te hebben om iets over die [kust] gewaar te worden; en hem met zich mede nemende, voer hij weg op zoek naar het andere eskader van Portorico. Men heeft den krijgsgevangenen, die van Florida hierheen gekomen zijn, verklaringen afgenomen, een gedeelte waarvan [1]) ik aan Uwe Majesteit zend. (blz. 2.)

Uit het bericht, dat zij geven, valt als het meest waarschijnlijke op te maken dat deze vijand den winter hier zal overblijven [2]), want op de Eilanden boven den Wind zijn geschikte havens waar zij naar genoegen kunnen [overwinteren]. En in den zomer zal hij iets ondernemen, waarmee hij zich zoekt schadeloos te stellen voor zooveel onaangenaamheden en teleurstellingen. Hij vormt een bedreiging voor deze haven .... [3])

.... Uit Havana, 19 April 1627.

Don Lorenzo de Cabrera y Corvera ....

---

front zouden maken tegenover den vijand, waarop deze zijns weegs ging, zooveel als het weer het toeliet naderbijkomend. En toen hij den [toestand] verkend had, zeilde hij zonder van koers te veranderen, zich zooveel mogelijk aan de loefzijde houdend, waardoor, en omdat de avond gevallen was, men hem niet eer zag dan den volgenden dag, den 10den September, toen hij des middags aan den mond van het Bahama kanaal verscheen op een plek waar, als hij naar Havana had willen terugkeeren, hij [dat] had kunnen [doen] ..." — Diego de Valle Alvarado aan ... (het *Casa de Contratación de las Indias* te Sevilla?) van het galjoen „Los Angeles", op zee, 16 November 1626, *A. de I.*, 41-1-17/12.

[1]) Niet teruggevonden.

[2]) Piet Heyn voer naar Holland.

[3]) De weggelaten gedeelten bespreken de wapenen, munitie enz., die de gouverneur verlangde voor de verdediging van Havana.

III

HET HONDURAS-ESKADER

1624—1627—1628

Document No. 24 [1]).

De Prior en de Consuls aan de Kroon, Sevilla, 3 December 1624.

(blz. 1.)

†

Sire,

De ramp [2]), die geschied is met het vice-admiraalsschip [3]) van Honduras, dat [nl.] in handen van den vijand is gevallen en dat, zooals algemeen bekend is, zoo rijk [voorzien] is, dat men met hetgeen er aan boord was andere schepen kan uitrusten en versterken, — de meeste opvarenden van [dat schip] werden krijgsgevangen gemaakt; [maar] te dezer stede bevinden zich thans enkelen [van de opvarenden], die ons gewaarschuwd hebben, dat er vier schepen zijn achtergebleven met veel geschut en krijgsvolk aan boord, [vol] moed en gereed om op de twee schepen, die zich nu in die provincie Honduras bevinden, weer buit te gaan maken, [en wel] in de havens zelf, en met die [schepen versterkt] (als dat tenminste voor hen afloopt zooals zij dat wenschen en wij het vreezen) [wil men] de Nieuw-Spanjevloot aanvallen, voordat zij te Havana aankomt; — is voor ons aanleiding om Uwe Majesteit beleefd maar dringend te verzoeken met deze adviesboot die thans weggezonden wordt of met de eerstvolgende bevel mede te geven dat de havens van die kust moeten worden versterkt en van munitie worden voorzien . . . . [4])

Sevilla, 3 December 1624.

---

[1]) *A. de I.*, 143-6-6, één *pliego*, origineel.

[2]) Vgl. De Laet, blz. 32. De uitgeefster heeft te vergeefs gezocht naar andere, en betere, Spaansche documenten over deze gebeurtenis.

[3]) De Laet zegt dat het de „San Juan Bautista" was, met een kostbare lading koloniale waren aan boord.

[4]) De brief gaat nog door. De schrijvers doen maatregelen aan de hand om het eskader van Honduras zoowel in de havens als op zee te beschermen.

Prior en consuls,
Fernando Lopez Ramirez.
Martin de Neve.
Salvador Gomez de Espinosa.
(Geparafeerd) ....

Document No. 25 [1]).

Cristóbal de Aranda aan de Kroon, Havana na 16 Juli [2]) 1627.

(blz. 1.) †

Sire,

Aangezien het ontwijfelbaar is, dat alles wat deze haven en [deze] vestingwerken betreft, en vooral het Kasteel Morro, van zooveel gewicht is, dat het niet alleen hun, die Uwe Majesteit hier in krijgsdienst heeft, maar allen onderdanen de verplichting oplegt om aan Uwe Majesteit en Haren koninklijken Raad rekenschap af te leggen zelfs van de nietige dingen, hoeveel te meer van de belangrijke [gebeurtenissen], waaruit onherstelbare verliezen kunnen voortspruiten; en [aangezien het ontwijfelbaar is] dat op mij, wegens de bijzondere omstandigheid dat ik commandant ben en ik den eed van trouw heb afgelegd om deze vesting te beschermen en te verdedigen, die verplichting in de eerste plaats rust,

deel ik aan Uwe Majesteit mede, dat jl. Zaterdag, den tienden Juli van dit jaar 1627, in deze haven een fregat binnenvoer, en aan boord daarvan zich een aantal opvarenden bevond, die verklaarden dat de vijand [3]) zich

---

[1]) *A. de I.*, 54-2-10, één *pliego*, origineel.

[2]) Uit hier weggelaten gedeelten van dit document blijkt, dat het geschreven werd na 16 Juli 1627.

[3]) Vgl. De Laet, blz. 118, waar men een levendig verslag vindt van het gevecht, waarin de Spanjaarden zich eervol van hun taak kweten. Vgl. Arnoldus Montanus, *'t Vermeerderde Leven en Bedrijf van Frederik Hendrik*, T Amsterdam, 1653, blz. 166, waar ver-

van hen had meester gemaakt op Sint-Pieter[1]); en dat, toen de vijand hen met zich voerde, hij Donderdag, den achtsten van de genoemde maand, de twee groote schepen uit Honduras had ontmoet, waarmee hij vocht en [waarvan] hij het vice-admiraalsschip veroverde, maar het admiraalsschip was ontsnapt. En [zij verklaarden ten slotte,] dat aan boord van dat fregat zich de gewonden en de [andere] opvarenden van het vice-admiraalsschip bevonden.

Denzelfden dag kreeg men van dit fort uit een schip in het oog, dat wegens de windstilte niet vóór den volgenden Maandag, den twaalfden Juli, [in de haven] kon binnenvaren, en dat was [nu] het admiraalsschip van Honduras, dat ook gewonden aan boord had en de masten [van het vaartuig waren] beschadigd, evenals het geschut[1]).

---

haald wordt dat de Hollandsche bevelhebber, Joachim Gysen, voor zijn heldendaad beloond werd met een som gelds en een gouden keten. Voor gebeurtenissen van zijn reis vóór zijn aankomst op de hoogte van Cuba, zie *A. de I.*, 73-2-12, don Jeronimo de Quero aan de Kroon, Santa Marta, 20 Juli 1627.

[1]) 29 Juni.

[2]) In een bericht, geschreven dicht bij San Lucar op 10 November 1627, bewaard in het *A. de I.*, 147-5-19, verhaalt Tomas de la Raspuru, dat de Hollanders na een gevecht het vice-admiraalsschip van het Honduras-eskader meesleepten, van welk vaartuig sommige opvarenden het klaarspeelden om te ontkomen op het admiraalsschip. En hij voegt er aan toe dat vice-admiraal Alonso de Mejica de gebeurtenis beschreven heeft in een document, dat de uitgeefster echter vergeefs gezocht heeft.

De president van den Raad van Indië bracht verslag uit over deze aangelegenheid aan Legarda op de volgende zonderlinge wijze (*A. de I.*, 141-1-11, Madrid, 22 November 1627), toen hij dezen mededeelde dat er dien morgen om zes uur een bode uit Sevilla aangekomen was met het nieuws van „de gunst die God ons heeft gelieven te bewijzen door zonder letsel de galjoenen en [de] koopvaardijvloot over te brengen, waarbij geen grooter verlies geleden is dan dat van het vice-admiraalsschip van het Honduras-eskader, waarvan de vijanden zich meester maakten en een adviesboot, die in brand vloog, reden waarom veel dank moet worden gebracht aan Zijne Goddelijke Majesteit..."

Op dezen dag gaf de gouverneur en kapitein-generaal [1]) van deze stad des namiddags order aan de kapiteins van de compagnieën en aan den *sargento mayor* en andere lieden [van ondervinding op het gebied van oorlog] ter zee, om samen te komen in zijn ambtswoning. Hij gaf te kennen dat hij van meening was, dat men dadelijk de lading van het admiraalsschip van Honduras aan land moest laten brengen, opdat het, met voetvolk van deze vestingen aan boord, zou uitvaren in gezelschap van nog twee schepen, die in de haven lagen [en] die eenige dagen te voren teruggekomen waren na deze kusten te hebben afgevaren op zoek naar een hulk, waarvan men wist dat zij bezig was met zeerooverij. Men verlangde [daarop] dat de stuurman van het door den vijand geroofde fregat verschijnen zou om zijn meening te geven, een man die als [zeer] ervaren bekend staat en die, omdat de vijand hem eenige dagen bij zich aan boord had gehad, wel inlichtingen kon verstrekken over datgene wat men wilde doen. Hij verscheen en [toen hem] gevraagd [was], of de stap dien men wilde doen, eenig nuttig effect zou sorteeren en of men den vijand zou kunnen inhalen, antwoordde hij dat hij dat iets vond, waarmee men geen voordeel zou behalen, omdat de vijand, zoodra hij het vice-admiraalsschip had veroverd, trachtte het ruime sop te kiezen. En [hij betoogde vervolgens] dat, als dat niet zoo was, hij niet het krijgsvolk zou hebben laten schieten, noch het fregat dat zeewaardig was en waarmee hij zijn voordeel had kunnen doen op deze kusten. En [hij verzekerde daarop] dat hij [de vijand] hen aan land had gezet Vrijdagnacht op de zandbanken van Matacumbe, dicht bij het Kanaal. En [verder beweerde hij] dat de schepen van den vijand geen averij hadden opgeloopen, die hem belette te varen, en dat hij het vice-admiraalsschip had hersteld en den voorraad kogels had vernieuwd en de kanten had schoongemaakt

---

[1]) Don Lorenzo de Cabrera, met wien Aranda op niet al te besten voet stond. Eén van hun talrijke geschillen (of het Kasteel Morro al of niet krijgsvolk en munitie moest leveren voor strafexpedities ter zee) gaf aanleiding tot het opstellen van dit document zelf.

en met talk ingesmeerd. Maar hij was van oordeel dat voor het lossen en het herstellen van het admiraalsschip veel tijd noodig was, en dat, zelfs wanneer alles heel vlug zou geschieden, het wegens de genoemde redenen [toch] niet op tijd zou komen. En hij was ook van meening dat het niet goed was [den aanval te] wagen met zoo weinig strijdkrachten, met het oog op de drie schepen van den vijand, [waarvan] twee van tweehonderd en vijftig ton en een van honderd en tachtig, [alle drie] sterk en goed van geschut voorzien en een groot aantal vernuftig bedachte artillerietoestellen. En [de man wees er op] dat men niet vergeten moest, dat het vice-admiraalsschip [nu] ook een vijandelijk schip [geworden] was, en [dat het] sterk en bijna van den[zelfden] inhoud was als het admiraalsschip. En dat hij van den vijand had vernomen
(blz. 2.) [dat] hij / nog twee schepen bij Kaap San Antonio had achtergelaten. En [hij verklaarde ten slotte] dat op den dag, waarop de vijand de schepen van Honduras in het oog kreeg, hij begrepen had dat zij in zijn handen zouden vallen. En later, toen men er over sprak weg te varen, hoorde hij hen zeggen [dat] hij hun opdracht gaf om, ingeval hij hem niet zou vinden op deze kust, hem op te zoeken buiten het Kanaal, waar hij hun had gezegd dat hij zijn zou. Hierop werd besloten hiervoor geen schepen uit te zenden ....

.... Havana, ...[1])

Cristobal de Aranda.
(Geparafeerd).

---

[1]) Dit document is vervat in een brief d.d. 12 Augustus 1627. Het is echter zelf van den 3den December 1624, zooals boven is aangegeven.

Document No. 26 [1]).

Verklaring van Juan Bautista [2]), Havana, 15 Februari 1629.

†

(blz. 1. Ik, Meester Juan Bautista, chirurgijn, inwoner van deze stad en haven San Cristobal de la Habana, verklaar dat, toen [onze troepen] op bevel van den Heer Gouverneur don Lorenzo de Cabrera y Corvera, ridder van de orde van Santiago en gouverneur van deze genoemde stad, zich ingescheept hadden aan boord van de hulpfregatten [3]), zij naar de provincie Honduras voeren ter bescherming van de schepen die zich daar bevonden onder commando van Kapitein don Alvaro de la Cerda [4]). [En ik verklaar] dat, toen wij aan boord van het admiraalsschip van de genoemde schepen op de hoogte van de genoemde haven van Havana waren aangekomen op de plek, die men Cojimar noemt, ik op den eersten dag van de maand Augustus [5]) in de schermutseling, die de genoemde schepen hadden met twaalf vaartuigen van den vijand [6]), waarbij van 's morgens tot 's avonds gevochten werd, den genoemden Kapitein don Alvaro de la Cerda behandelde, die, toen hij van zijn genoemde admiraalsschip [naar den wal] zwom, drie diepe wonden opgeloopen had, een er van in den linkerarm dicht bij de elleboog, toegebracht door een werpschicht, een andere aan den rechterschouder ten gevolge van een houw met een Turksche sabel, die

---

[1]) *A. de I.*, 53-2-12, één *pliego*, origineel.

[2]) Zooals medegedeeld wordt, een heelmeester.

[3]) Vgl. de Documenten, Nos. 28 en 29.

[4]) Voor De la Cerda's opdracht, zie *A. de I.*, 32-3-4/37, Madrid, 15 Maart 1627. Hij en zijn schepen kwamen uit Spanje met don Juan de Benavides, in gezelschap van de rampspoedige Mexico-vloot, die op haar thuisreis door Piet Heyn zou worden buitgemaakt.

[5]) 1628.

[6]) Vgl. Wassenaer, deel XV, blz. 87 v°. vlgg. Admiraal Pieter Adriaensz. (Ita) was bij die gelegenheid de aanvoerder van de Hollanders. Vgl. De Laet, blz. 124 vlgg.

het weefsel volkomen vernield had, en de derde [wond] in de borst ten gevolge van een slag van een spaander, die zelfs de ribben had gekwetst. Maar ofschoon ik hem gevraagd had om zich terstond te laten behandelen, wilde hij dat niet doen om het krijgsvolk niet den moed te doen verliezen. Integendeel, meer dan vier uur was hij al gewond, toen men hem [pas] verbond, en [al dien tijd] had hij gevochten en van den achtersteven naar den voorsteven gesneld om zijn krijgsvolk aan te moedigen, terwijl hij hun verzekerde dat hij niet ernstig gewond was en dat hij hen niet in den steek zou laten, zoolang hij leefde. En ik drukte hem wederom op het hart mij [zijn wonden] te laten zien, maar hij wilde [dat] niet, totdat hij, zooals ik verklaard heb, landwaarts gezwommen was. Aangezien hij doornat werd, werden [zijn ledematen] stijf, en anderhalve maand [lang] lag hij aan den wal te bed, in doodsgevaar [verkeerende], terwijl hij zich onderwierp aan mijn behandeling, totdat ik hem genezen verklaarde. En opdat te allen tijde het bovenstaande vaststa, legde ik deze verklaring af in de genoemde stad Havana, den vijftienden Februari van het jaar zestienhonderd en negenentwintig.

En ik zweer, dat al hetgeen vervat is in deze verklaring stellig waar is en ik onderteekende het met mijn naam.

Juan Bautista.
(Geparafeerd).

Document No. 27 [1]).

Verklaring van don Lorenzo de Cabrera, Havana, 22 Februari 1629.

(blz. 1.) †

Ik, Slotvoogd [2]) don Lorenzo de Cabrera y Corvera,

[1]) *A. de I.*, 53-2-12, één *pliego*, origineel.

[2]) Van het Kasteel Santa Catalina te Cadiz. Zie den aanhef van Document No. 28 (N. v. d. V.).

ridder van de orde van Santiago, gouverneur en kapiteingeneraal van dit eiland Cuba en [van de] stad Havana, in naam van Zijne Majesteit,

verklaar dat op den eersten Augustus van het vorige jaar zestienhonderd en achtentwintig, des morgens heel vroeg, aan de boven-den-windzijde van dit eiland negen schepen verschenen. En zoodra de dag aanbrak, begonnen zij elkander met kanonnen te beschieten en men zeide mij [dat] het de schepen van Honduras waren onder commando van Kapitein don Alvaro de la Cerda. En dat de vijand het vice-admiraalsschip had laten stranden [1]), en eveneens strandde er nog een schip van den vijand, en het admiraalsschip deed hetzelfde. Ik zond hun hulp, behalve die welke ik [al] naar Honduras had gezonden. En zij beschoten elkander met kanonnen tot na twaalf uur 's middags, toen ze mij kwamen vertellen, dat de vijand hen had overwonnen en zich van de schepen had meester gemaakt. En opdat dit vaststa, gaf ik, op verzoek [2]) van den genoemden Kapitein don Alvaro, deze [verklaring], onderteekend met mijn naam en gezegeld met het zegel met mijn wapen, te Havana den tweeëntwintigsten Februari van het jaar 1629.

Don Lorenzo de Cabrera.
(gezegeld met het zegel met mijn wapen.)

---

[1]) Vgl. De Laet, blz. 128.

[2]) Don Alvaro verzamelde bewijzen van zijn moedig gedrag, welke hij later met succes in Spanje gebruikte om zich te zuiveren van alle beschuldigingen, die tegen hem werden ingebracht wegens het verlies van de schepen, welke hij onder zijn bevel had. Bewezen werd dat hij zich van zijn taak gekweten had, zooals dit een Spanjaard en een officier betaamde; en daar dit een scherpe tegenstelling vormde met het gedrag van Benavides, werd don Alvaro behoorlijk en dankbaar beloond.

Document No. 28 [1]).

Verklaring van don Lorenzo de Cabrera, Madrid, 14 September 1631.

(blz. 1.)

Ik, don Lorenzo de Cabrera, slotvoogd van het Kasteel Santa Catalina te Cadiz, ex-gouverneur en ex-kapitein-generaal in de stad Havana en [van] het eiland [Cuba], in naam van Zijne Majesteit,

verklaar dat, toen ik mij ging belasten met de regeering van die stad, ik [daar] vond in dienst van Zijne Majesteit als soldaat van de compagnie, die de oude vesting betrokken had, [een zekeren] Francisco Isidro, een goed krijgsman. En wegens het voortreffelijke rapport, dat mij over zijn persoon werd uitgebracht, en den wensch, dien ik zag dat hij had om diensten te bewijzen en zijn leven in de waagschaal te stellen, werd hij bij vele gelegenheden aangewezen om den vijand tegemoet te gaan. En omdat men op de hoogte was van zijn persoonlijken moed, werd hij benoemd om den schepen, die uit Honduras kwamen onder bevel van don Alvaro de la Cerda, te hulp te komen. [Deze schepen immers] vochten in het gezicht van die haven en voor mijn oogen met den vijand. En het is mij bekend, dat de genoemde Francisco Isidro een van diegenen was, die zich het meest onderscheidden en op in het oog loopende wijze streden. En toen hij zag dat de vijand het schip enterde, redde hij den standaard van die compagnie, welken ik [later] zag in handen van don Alvaro op het strand. En de genoemde don Alvaro verklaarde mij dat Francisco Isidro, die daar in zijn hemd bij stond, den genoemden standaard uit de handen van de vijanden had gered en hem het leven [gered had]; want toen hij op het punt stond te verdrinken, werd hij gered en naar den oever gebracht door den genoemden Francisco Isidro. En bij andere gelegenheden, welke zich daarna voordeden, gebruikte ik hem en wees ik hem aan, omdat ik zijn persoonlijken moed en dapperheid kende, reden waarom hij verdient dat Zijne

[1]) *A. de I.*, 54-2-11, één *pliego*, origineel.

Majesteit zijn verdiensten beloont. En opdat dit vaststa gaf ik deze [verklaring], met mijn naam onderteekend [en] gezegeld met het zegel met mijn wapen, te Madrid den veertienden September van het jaar 1631.

Don Lorenzo de Cabrera.
(Geparafeerd).

(Hier bevindt zich een zegel met het familiewapen).

Document No. 29 [1]).

Verzoekschrift van Francisco Isidro aan de Kroon, gezien te Madrid in 1632.

(blz. 1.) †

Sire,

Francisco Isidro, soldaat van het garnizoen van de stad Havana,

verklaart dat hij Uwe Majesteit in het genoemde garnizoen reeds twaalf jaar dient, en [wel] in de compagnie van Kapitein Juan Alfonso Cristin de Castilla, die de oude vesting betrokken had. En omdat hij een bruikbaar man is en in krijgsgevaar dapper tegenover den vijand, hebben de gouverneurs van die plaats hem aangewezen om mede te varen met alle eskaders, welke uit die haven zeilen op zoek naar de vijanden, die die kusten onveilig maken, bij welke gelegenheden hij bijzondere diensten heeft bewezen.

En vooral [in] het jaar [1]628, toen don Lorenzo de Cabrera bericht ontving dat zich bij Kaap San Antonio vijanden bevonden, liet hij den genoemden Francisco Isidro scheepgaan in een groote sloep met tien soldaten en zij roeiden naar de genoemde kaap en vonden [daar] een sloep met negen Engelschen aan boord, met wie zij vochten, totdat zij hen dwongen zich over te geven en zij

[1]) *A. de I.*, 54-2-11, één *pliego*, origineel.

brachten hen naar het genoemde garnizoen en hij [Francisco Isidro] leverde hen over aan den genoemden gouverneur.

En toen in het genoemde jaar de gemelde don Lorenzo de Cabrera bericht had ontvangen van don Alvaro de la Cerda, den aanvoerder van de schepen van Honduras, die zich in de haven van Trujillo bevond, dat op de hoogte van de haven van Havana een Hollandsche vijand voer met een groot aantal oorlogsschepen, zond hij aan den genoemden don Lorenzo de Cabrera een boodschap, [waarbij hij hem op het hart drukte] om hem krijgsvolk, wapenen en munitie te zenden voor de veiligheid en [de] verdediging van de schepen onder zijn commando. Hij [don Lorenzo de Cabrera] zond hem honderd musketiers onder aanvoering van Vaandrig Juan de las Herrerias en tien stukken geschut. En onder de gemelde soldaten had hij den genoemden Francisco Isidro aangewezen, daar hij diens persoonlijken moed en dapperheid kende.

En toen de genoemde schepen uitzeilden, ontmoetten zij, nog in het gezicht van de genoemde haven van Havana, eenige Hollandsche hulken en zij vochten dapper [1]) met [deze vaartuigen], totdat de vijand, door zijn numeriek overwicht [zoowel] van krijgsvolk [als van] schepen, de onzen dwong zich over te geven.

Bij deze gelegenheid deed de genoemde Francisco Isidro zich als zoo'n moedig soldaat kennen, dat toen de gemelde aanvoerder don Alvaro de la Cerda en bijna al het krijgsvolk van het admiraalsschip [2]) in het water

---

[1]) De aangehaalde Hollandsche bronnen toonen dat inderdaad aan beide zijden dapper gevochten werd.

[2]) De Hollanders hadden zich reeds meester gemaakt van het vice-admiraalsschip. De Laet deelt mede, dat „van dryhondert mannen die op 't selve Schip waren gheweest, bleef daer wel de helft doodt ligghen." Toen zij zagen wat het vice-admiraalsschip was overkomen, trachtte nu de bemanning van het admiraalsschip te ontkomen.

Het is van belang hier er op te wijzen, dat de aangehaalde Hollandsche bronnen vermelden dat het vice-admiraalsschip werd prijs gegeven, terwijl het in brand stond en met vijf voet water

gesprongen en vele Hollanders aan boord gekomen waren, een van hen zich [naar de plek] begaf waar zich de koninklijke standaard bevond en met een Turksche sabel in één houw den soldaat doodde, die bij den genoemden standaard de wacht had. Maar toen de gemelde Francisco Isidro dat zag, kwam hij met grooten moed en dapperheid nader en hij zeide tot den genoemden Hollander: „Verraderlijke hond, vijand van God, [geef] den standaard des Konings [hier]!" [1]) En met een dolk dien
(blz. 2.) hij in den gordel droeg, bracht hij hem een steek toe / in de borst en hij doodde hem en rukte hem den standaard uit de handen, en sloeg dien om zijn lichaam en sprong in het water en bracht hem [veilig] aan land.

En toen hij [landwaarts] zwom, ontmoette hij toevallig den gemelden don Alvaro, die zich stevig vasthield aan een dekluik, en aangezien hij niet kon zwemmen duwde de genoemde Francisco Isidro hem voort, totdat hij hem op het droge had en uit het water redde, waarin hij bezig was te verdrinken. En toen de vijanden den moed zagen, dien hij aan den dag legde, richtten zij van het genoemde admiraalsschip vele pieken, maar geen enkele trof hem.

En nadat hij den genoemden standaard en den gemelden don Alvaro aan land had gebracht, zwom hij wederom naar het genoemde admiraalsschip en hij redde zwemmende nog drie soldaten, kameraden en vrienden van hem, totdat hij hen aan land bracht, want zij konden niet zwemmen.

En de genoemde don Alvaro vroeg hem om den gemelden standaard en hij gaf hem dien, en toen hij daarop aan [dat gedeelte van] het strand kwam, waar de ge-

---

aan boord en nadat het beste deel van de lading verwijderd was. Spaansche bronnen deelen mede, dat het schip juist in dien toestand eindelijk in de haven van Havana werd gebracht. En terwijl zoo min mogelijk gezegd wordt van den toestand waarin het vaartuig zich bevond, rapporteerden de Spanjaarden dat alleen het admiraalsschip verloren ging. Dit schip werd namelijk door den Hollandschen admiraal meegesleept.

[1]) Vgl. Wassenaer, Deel XV, blz. 89. Let er op dat de Spaansche tekst spreekt van den koninklijken standaard. De Nederlandsche bron heeft blijkbaar de eigen kleuren van den admiraal op het oog.

noemde don Lorenzo de Cabrera stond, zeide tot hem de gemelde don Alvaro, dat de standaard die zich daar bevond gered was door den genoemden Francisco Isidro, die ook zijn leven en dat van de overigen had gered.

Maar later gaf de gemelde don Alvaro te kennen, dat hij [zelf] den genoemden standaard [uit handen] van de gemelde Hollanders had gered, hetgeen niet het geval was.

Al hetgeen blijkt zoowel uit het geheime verhoor [1]) over zijn beleid, te Sevilla den genoemden don Alvaro de la Cerda afgenomen door den Licentiaat Paz de Cuellar, rechter verbonden aan het Casa de Contratacion de las Indias van de gemelde stad, als uit de décharge den genoemden don Alvaro daarop verleend met vele getuigen, die allen hetzelfde verklaarden, welke [documenten] in Uw koninklijken Raad van Indië bij de behandeling van het genoemde beleid zijn voorgelezen en bestudeerd. Zoodat hij Uwe Majesteit beleefd verzoekt om aan Antonio Sanchez, [den] penningmeester van Uw gemelden Raad, opdracht te geven de genoemde getuigenverklaringen, in dit verzoekschrift genoemd, voor te lezen, daar hij weet waar zich die bevinden, en eveneens de verklaring te geven van den gemelden don Lorenzo de Cabrera [2]). En dit [alles] overwegende,

verzoekt hij Uwe Majesteit beleefd hem te begunstigen met een toegift van twintig escudo's [3]) per maand en [hij verzoekt] dat deze worden betaald uit de gelden, die uit Mexico komen en bestemd zijn voor de soldij van het krijgsvolk van het genoemde garnizoen. En [hij verzoekt Uwe Majesteit vervolgens beleefd om hem] een aanbevelingsbrief te geven voor de gouverneurs van Havana, waarin Uwe Majesteit hun zeer nadrukkelijk beveelt om bij de eerste vacature van vaandeldrager, die zich zal voordoen in die kasteelen of [in] de oude vesting,

---

[1]) Niet teruggevonden.

[2]) Document No. 28.

[3]) Hier weggelaten aanteekeningen van blz. 4 van dit document toonen dat de Raad voor Oorlogszaken den 30sten September 1632 aanried, om aan Isidro te geven „acht escudo's toegift [uit te betalen] uit het overschot van gelden, bestemd voor soldij, onderhoud van het garnizoen e.d."

die aan hem te geven, met het oog op de voortreffelijke, persoonlijke diensten, die hij aan Uwe Majesteit heeft bewezen, want daarin zal hij [een groote] belooning vinden....[1])

[1]) Het zou logisch zijn, als hier nu de bescheiden volgden, die betrekking hebben op de verovering van de Zilvervloot door Piet Heyn, ware het niet dat dit onderwerp al behandeld is in het vroeger aangehaalde *Piet Heyn en de Zilvervloot, bescheiden uit Nederlandsche en Spaansche archieven bijeenverzameld en uitgegeven door* S. P. l'Honoré Naber en Irene A. Wright, Utrecht 1928 (in de Werken van het Historisch Genootschap), waarnaar wij den lezer voor deze belangwekkende episode verwijzen.

IV

PATER TE SANTA MARTA DE HOLLANDERS TE LA GUAIRA

1629—1632

Document No. 30 [1]).

Don Lorenzo de Cabrera aan don Fadrique de Toledo Osorio, Havana, 26 November 1629.

†

(blz. 1.) Deze zesentwintig zeilen stonden onder commando van Adrian Angelo Pata [2]). Zij vertoefden op deze kusten van het einde van Mei af tot den elfden September toe, waarop zij aan boord van een fregat honderd en zooveel krijgsgevangenen vrijlieten, die zij meegevoerd hadden sedert dat zij, na hun vertrek uit Holland, nu en dan wat buit van weinig of geen beteekenis hadden gemaakt, terwijl zij zeiden dat ze wegvoeren.

En uit de verklaringen, welke ik den genoemden krijgsgevangenen afnam, bleek dat hun voornaamste bedoeling was zich meester te maken van de vloot en [de] schepen van Honduras, en [dat] daar zij uit een brief, dien zij aan boord van een klein fregat gevonden had-

---

[1]) *A. de I.*, 141-1-12, één *pliego*, afschrift van een gedeelte van een brief, ingesloten bij het schrijven van don Fadrique aan de Kroon, Cartagena, 9 Januari 1630.

[2]) Sic. Admiraal Adriaen Jansz. Pater. Vgl. De Laet, Boek VI. „... In den loop van mijn gevangenschap in Holland vond ik daar een heer, don Francisco de Lugo y Avila geheeten, die getrouwd is op Portorico, en die mij vertelde dat hij voor vijftien maanden, toen hij voer van Portorico naar Santo Domingo, krijgsgevangen was gemaakt door acht schepen uit Holland, onder commando van Adriaen Pater, die admiraal is van de Westindische [Compagnie].

„En [hij vertelde mij bovendien] dat deze gemelde Adriaen Pater ... de leiding heeft gehad van de verovering van Portorico, waarvoor hij de Eilanden boven den Wind bezet heeft, d.w.z. het eiland Granada en het [eiland] Tobago en het [eiland] La Vache, waar hij [een] getal van tweeduizend man [in gereedheid] heeft [gebracht] ..." — Francisco de Guzman y Toledo aan den Conde de la Puebla, Augustus(?) 1630, *A. de I.*, 53-2-12.

den, hadden begrepen dat Uwe Excellentie [1]) naar deze zeeën voer, het er naar uitzag dat zij op hem wilden wachten bij de Tortugas eilanden. Maar daar zij vreesden verslagen te worden, trokken zij zich bijtijds terug. En bij de vele gelegenheden, dat zij in het gezicht van deze haven verschenen, naderden zij sommige keeren zóózeer, dat het noodig werd aan weerskanten te schieten. Aangezien ik schildwachten had uitgezet bij het [Bahama] Kanaal om er achter te komen of zij wegvoeren, vernam ik ten slotte van dezen, [dat] zij dat [inderdaad] hadden gedaan en dat men aan de kusten van het genoemde [Bahama] Kanaal eenige wrakken van Hollandsche schepen had gezien. Men maakte [hieruit] op dat sommige [van die Hollandsche] schepen verloren waren gegaan ten gevolge van het zeer slechte weder, dat er heerschte, nadat zij de genoemde krijgsgevangenen hadden vrijgelaten.

Verzekerd van den aftocht van de gemelde vijanden, zond ik bericht [daarvan] aan den admiraal van de Nieuw-Spanjevloot en [aan den] aanvoerder van [die van] Honduras, welke in haar havens waren blijven liggen, door dit beletsel [daartoe genoodzaakt]. Ik had hun namelijk brieven gestuurd in vele exemplaren, opdat zij, zich [daarbij] voegende naar de bevelen die zij hadden van Uwe Majesteit, [die] besluiten zouden nemen welke, naar hun meening, het meest zouden strooken met Uw koninklijken dienst. Ik kreeg antwoord van don Jeronimo de Sandoval, waarin hij mij mededeelde, [dat] hij overleg had gepleegd over [de vraag] of hij met zijn vloot naar deze haven zou varen, en dat hij de meeningen, welke bij die gelegenheid ten beste waren gegeven, gezonden had aan den onderkoning en dat men [nu] op diens besluit wachtte. De aanvoerder van [de vloot van] Honduras besloot met zijn schepen koers te zetten naar deze haven, gelijk hij dat [ook] deed, en met zijn admiraalsschip voer hij hier binnen den 17den dezer, terwijl zijn viceadmiraalsschip den eersten dezer uit den koers geraakt was ten gevolge van een hevigen storm. Men heeft niet[s]

[1]) Don Fadrique en zijn vloot hadden, gevolg gevend aan speciale orders, juist de Engelschen verdreven van St.-Kitts en Nevis. Vgl. Fernandez Duro, IV, blz. 109 vlgg.

omtrent dit [vaartuig] vernomen. Men heeft een oogenblik vermoed dat het [weer] in Honduras is aangekomen [1]).

Document No. 31 [2]).

Don Jerónimo de Quero [3]) aan don Francisco de Murga [4]), Santa Marta, 27 Februari 1630.

(blz. 1.) †....

Gisteren, Dinsdag, den 26sten dezer, des namiddags, verscheen plotseling een vloot [5]) van twintig Hollandsche schepen in deze haven, en terwijl zij ankerden in het beste [deel] van [de] haven en dicht bij het fort, begonnen zij mij dat te bestoken met meer dan honderd stukken geschut. En binnen twee of drie uur was mijn fort

[1]) Zoodra hij langs dezen weg van Gouverneur Cabrera vernomen had, dat de kust vrij was, begaf don Fadrique zich op weg naar Havana, in welke haven hij den 15den Maart 1629 binnenvoer. Hij had verwacht er de vloot uit Mexico te vinden, die echter pas den 3den April kwam opdagen. Eerst den 16den Juni kon don Fadrique den tocht naar Spanje aanvaarden met zijn galjoenen en zijn beide vloten.

[2]) *A. de I.*, 141-1-12, één *pliego*, afschrift. In hetzelfde archief (73-2-12) wordt een bericht bewaard uit Santa Marta d.d. 12 Juli 1630, waarin Quero verslag uitbrengt aan de Kroon van de verwoesting van Santa Marta.

[3]) Gouverneur van Zijne Majesteit te Santa Marta.

[4]) Gouverneur van Zijne Majesteit te Cartagena.

[5]) Dit was de vloot van Admiraal Adriaen Jansz. Pater. Vgl. De Laet, blz. 215, 218, 219. De Laet spreekt overigens ook van een Commandeur, met wien Jan Jansz. van Hoorn bedoeld kan zijn; de schrijver is echter weinig duidelijk. Volgens Cristobal de Matute, die gevangen gehouden werd aan boord van het admiraalsschip gedurende het verblijf van den vijand te Santa Marta, „bestond deze vloot uit 18 schepen, waarvan 15 groote en goed van geschut voorzien, met tot 3.000 man krijgsvolk aan boord." — Matute aan de Kroon, Santa Marta, 12 Juli 1630, *A. de I.*, 73-2-12.

ontredderd [1]) en beroofd van krijgsvoorraad, waarmede [men] den vijand [zou kunnen] aanvallen, en het krijgsvolk [was] grootendeels gevlucht, behalve ongeveer vijftig aanzienlijke personen, maar die ook geen munitie hadden.

En toen de vijand in zestien sloepen en [andere kleine] scheepjes bijna duizend man [2]) aan land zette, zonder dat ik over de middelen beschikte om hem weerstand te bieden, noodzaakte hij mij, in zulk een evident gevaar, om mij van het strand terug te trekken, waar ik zonder bescherming stond. En de vijand maakte zich meester van de plaats [3]) en [van de] haven, waar hij [nog steeds] verblijf houdt.

En ik probeerde, buiten de stad, de beste manier te vinden om het weinige krijgsvolk te verzamelen. Want,

---

[1]) Quero's opvolger, Gouverneur don Rodrigo de Velasco, kwam den 24sten Juni te Santa Marta aan en den 30sten Juni rapporteerde hij aan de Kroon (*A. de I.*, 73-3-12), evenals hij dat wederom deed, in nagenoeg dezelfde bewoordingen, den 12den September 1631 (*A. de I.*, 72-4-19, waarvan een duplicaat wordt bewaard in 73-2-12): „... de Hollandsche vijand [voer in] deze haven binnen met achttien hulken en, zoodra zijn vloot geankerd was, begon hij met al zijn geschut het kasteel te bestoken, dat deze stad heeft bij wijze van zeer zwakken reduit. Men zegt mij dat het over zestien stukken geschut beschikte. De vier, die gebruikt konden worden, waren van brons [en] heel goed. Maar de vijand doodde den artillerist, die [er bij] stond, en een van de zes of zeven soldaten, die de commandant van het fort had, en de vijand maakte een van zijn kanonnen onklaar. En hij plaatste bij het kasteel driehonderd musketiers. En toen het kruit van den genoemden commandant opgeraakt was, gaven zij het gemelde kasteel over en zij [de vijanden] namen het geschut mede, dat zich daar bevond.

[2]) „... met 16 sloepen, veertien vendels infanterie, met een getal van 1500 man ..." — Don Jeronimo de Quero aan de Kroon, Santa Marta, 12 Juli 1630, *A. de I.*, 73-2-12.

[3]) „Zij veroverden deze stad en zij verwoestten haar met twaalfhonderd man, die de vijand aan land gezet had, aangezien de gouverneur (don Jeronimo de Quero, mijn voorganger) over niet meer dan achtenveertig man beschikte, het grootste aantal dat in deze stad voor haar verdediging kan worden bijeengebracht ..." — *Ibid.*

toen ik mij van het strand teruggetrokken had, was [weldra] al het krijgsvolk verspreid, daar elk zijn vrouw en kinderen in veiligheid [wilde] brengen, want dit doen de lieden uit het volk bij dergelijke gelegenheden [altijd].

Naar de kracht en [de] flinkheid, die zij aan den dag hebben gelegd, [te oordeelen] schijnen de vijanden talrijk te zijn en over een nog grootere vloot [te beschikken]. Ik heb het nuttig gevonden om u onverwijld van alles in kennis te stellen, en ik schrijf dezen [brief] in groote haast en in een bezorgden toestand, die zich laat begrijpen, opdat u op de hoogte zij van het geval en maatregelen treffe.

En omdat ik denk dat dit [schrijven] den Heer don Fadrique niet [meer] ten Uwent zal bereiken, schrijf ik Zijne Excellentie niet. In geval hij [nog] niet vertrokken mocht zijn, moet men hem rapport uitbrengen over het gebeurde [1]) of [anders] moet men hem bericht naar Havana zenden, want uit [de omstandigheid, dat] de vijanden in deze haven begonnen zijn, leidt men af dat hij meer zal willen ondernemen, en omdat Zijne Excellentie gekomen is om deze kusten te beschermen, zal het goed zijn, [dat] hij dat tracht te doen.

God behoede u vele jaren, zooals Hij [dat] kan.

Geschreven buiten de stad Santa Marta, den 26sten [2]) Februari 1630.

Don Jeronimo de Quero ....

---

[1]) „... hoe snel het bericht ook aankwam, de genoemde Admiraal don Fadrique was twee dagen te voren onder zeil gegaan..." — Don Jeronimo de Quero aan de Kroon, Santa Marta, 12 Juli 1630, *A. de I.*, 73-2-12. Het nieuws bereikte don Fadrique te Havana en dit Document No 31 is een bijlage bij don Fadrique's brief aan de Kroon, geschreven te Havana, den 3den April 1630. Afschriften van deze bescheiden kan men vinden in de *Colección Navarrete* (Mss.), XXXVIII.

[2]) Sic.

Document No. 32 [1]).

Don Jérónimo de Quero aan don Francisco de Murga, Santa Marta, 5 Maart 1630.

†

(blz. 1.) .... Heden, Dinsdag, den vijfden dezer, op het oogenblik, dat ik dezen [brief] schrijf, is juist uit deze haven de vijandelijke Hollandsche vloot [2]) onder zeil gegaan, die hier acht dagen geleden binnenvoer. Hij [de vijand] heeft de stad verwoest en geplunderd achtergelaten, alsof hij haar afgebrand had. Hij heeft geen enkelen krijgsgevangene medegenomen van die, welke hij den eersten dag en nacht dat hij aan land was gevangen nam. En alle andere dagen vertoefde hij aan boord van zijn sche-
(blz. 2.) pen, / zoodat hij er geen gelegenheid toe heeft gegeven, dat ik met het weinige krijgsvolk, dat ik [hier] tot mijn beschikking heb, hem eens aanviel, waardoor hij getoond heeft eenigszins bevreesd te zijn.

De koers, dien hij genomen schijnt te hebben, toen hij deze haven verliet, is het Noorden. Ik verdenk [hem er van] dat hij Jamaica zal willen veroveren, tenzij hij, wanneer hij eenmaal uit ons oog verdwenen is, van plan verandert [3]). Ik deel u dit mede tot naricht.

God behoede u vele jaren.

Santa Marta, den 5den Maart 1630.

Don Jeronimo Quero. /

---

[1]) *A. de I.*, 141-1-12, de rest van het *pliego*, waarop ook het vorige document geschreven is.

[2]) Vgl. bij De Laet het verhaal van de schikking, die gemaakt werd voor het losgeld van de stad en, klaarblijkelijk, van de krijgsgevangenen van het fort. Vgl. Fernandez Duro, IV, p. 111.

[3]) „... hij verliet de [haven] en verdween, zonder dat men vóór of na die gebeurtenis heeft kunnen gewaar worden of vernemen van den genoemden vijand, waarheen of waarlangs hij zich begaf." — Don Jeronimo de Quero aan de Kroon, Santa Marta, 12 Juli 1630, *A. de I.*, 73-2-12.

Document No. 33 [1]).

Juan de Orozco [2]) aan de Kroon, Santa Marta, 25 Mei 1630.

†

(blz. 1.)

Sire,

Op Dinsdag, den zesentwintigsten Februari, des namiddags om drie uur, ontwaarde de uitkijk van den wachttoren tusschen de klip van Kaap Aguja en het vasteland eenige schepen. En toen zij [begunstigd] door den noordoostenwind om de kaap waren gevaren, kwamen zij ankeren in den zeeboezem van Taganga, waar men negentien schepen telde met Hollandsche vlaggen, [waarvan] dertien van vierhonderd tot achthonderd ton, en zes adviesbooten van honderd tot tweehonderd [ton].

De gouverneur gaf bevel om de trom te roeren. Hij steeg te paard. De burgers snelden naar de loopgraven. Vrouwen en kinderen vluchtten de stad uit de bergen in, terwijl zij zooveel kleeren meenamen als ze maar konden, [en] dat was heel weinig door de snelheid, waarmede de vijand [in de haven] was binnengevaren, want tusschen het oogenblik dat hij voor den eersten keer werd gezien en dat, waarop hij in de haven binnenvoer, verliep slechts een uur.

De gouverneur verdeelde het krijgsvolk, dat hij tot zijn beschikking had, over drie plaatsen in de loopgraven [3]). Het waren vijftig slecht gewapende mannen. Hij [zelf] begaf zich naar het fort. Hij gelastte den commandant [4])

---

[1]) *A. de I.*, 73-2-12. Twee *pliegos*, origineel.

[2]) Thesaurier.

[3]) „... eenige loopgraven van takkenbossen en aarde, welke haar [d.i. de stad] geheel omgeven aan den kant van het strand, van meer dan duizend schreden lengte, [zoo aangelegd] omdat deze stad geheel open aan de zeekust ligt." — De stad aan de Kroon, Santa Marta, 30 Augustus 1630, *A. de I.*, 73-2-12.

[4]) „... ik bevond mij in het genoemde fort... van alles ontbloot... [maar] daarom verloor ik [nog] niet den moed. Integendeel, daar ik den indruk wilde wekken [dat] ik van alles meer dan

zeer op zijn hoede te zijn en met groote omzichtigheid te schieten, zoodra de vloot landde.

Er stonden op het fort vier bronzen stukken geschut,

---

genoeg bezat, begon ik met mijn geschut te werken, [pogend aldus] op krachtige wijze den [vijand] te beletten te landen, terwijl ik aan zijn admiraalsschip en vice-admiraalsschip en [aan] de overige [schepen] veel afbreuk deed.

„[Maar] de vloot was zóó machtig en zij vielen met zooveel kracht op mijn fort aan, dat men mijn artillerist doodde en nog een man, die hem hielp bij de bediening van het geschut.

„Bij deze gelegenheid had ik zeven man bij mij van [de] acht, die Uwe Majesteit betaalt, want de achtste bevond zich in den wachttoren van deze stad, en bovendien [had ik de beschikking over] twaalf man, aan wie ik [echter] weinig of niets had, [en] die de gouverneur mij had gezonden om hulp te verleenen bij de bediening van het genoemde geschut. Van deze [mannen] stortten er vier van het fort naar beneden, ten gevolge van het geweldige bombardement, waarmee de vijandelijke vloot mij bestookte.

„En toen ik mij [beroofd] zag van mijn artillerist om den genoemden vijanden verder afbreuk te doen, nam ik zijn taak waar; en toen ik mij verstoken bevond van krijgsvolk, kruit en munitie, zond ik [iemand] om dat te vragen aan den genoemden gouverneur, die met [de] veertig of vijftig man, waarover deze stad beschikt, op het strand verschanst lag, tegenover de vijandelijke vloot.

„Hij stuurde mij [een boodschapper] om te zeggen dat hij dat [krijgsvolk] niet had, noch [de middelen] waarmede hij mij [zou] kunnen te hulp komen, [en hij drukte mij op het hart] dat ik moest probeeren om het fort te verdedigen en te vechten totdat ik niet meer kon, en als dat niet meer ging, moest ik mij maar overgeven op zoo gunstig mogelijke voorwaarden.

„Met het weinige kruit en [de weinige] munitie ging hij voort [den vijand] de gemelde afbreuk toe te brengen, welke [echter] niet voldoende was om hem te verhinderen 1200 musketiers aan land te zetten.

„[Om] ... elf uur 's avonds ... vielen zij het fort aan en sloten zij mij in. Voor deze gelegenheid had ik twee stukken geschut in gereedheid gebracht en geladen, elk met een kogel en een bak met steenen, een en ander op de vijanden gericht, waarmede ik hen ontving, onder hen een groote slachting veroorzakend. [Maar] over meer middelen beschikte ik niet, en zoo vielen zij mijn fort

het grootste van vijfenveertig quintalen en het kleinste van drieëndertig [quintalen], twee kleine [kanonnen] van gietijzer, [en er waren] ongeveer zes quintalen kruit (blz. 2.) [en] eenige slechte kogels. / Er waren vier soldaten en vijftien ongewapende mannen om hulp te verleenen bij het bedienen van het geschut, die allen te zamen niet in staat waren om het kanon weer op zijn plaats te zetten, wanneer het afgeschoten was, omdat het fort geen [vasten] bodem had; want als men de handspaak hanteerde om het geschut een steviger vloer te geven, zakte dit [nog verder] in den grond en men kon er maar niet in slagen het naar boven te krijgen en zoo, wanneer het afgeschoten was, zakte het [geschut] erg naar beneden en naar achteren.

Het admiraalsschip voer [in de haven] binnen en [daarop] de geheele vloot en [de schepen] gingen vóór het fort liggen, de groote op [een] musketschotsafstand van

---

met kracht aan, luidkeels roepend dat ik mij in eerlijken strijd moest overgeven.

„Daarop was ik genoodzaakt mij [zij het] op zeer eervolle voorwaarden over te geven.

„Men voerde mij en de soldaten, die zich bij mij bevonden, gevankelijk weg, met de wapenen, lonten en kogels, volgens krijgsgebruik. De admiraal bewees mij een groote eer door mij aan zijn tafel te laten plaats nemen gedurende [de] zes dagen, dat hij mij in krijgsgevangenschap hield. Na de[ze zes] dagen gaf hij mij en den genoemden soldaten de vrijheid, ofschoon hij de soldaten liet ontwapenen, bewerende dat dit [nu eenmaal] in eerlijken strijd gebruikelijk is. Overigens werd hun geen haar op het hoofd gekrenkt noch door hem noch door zijn officieren.

„... ofschoon het fort van te voren in gereedheid was gebracht, kon het hun niet beletten dat zij binnendrongen, aan den eenen kant wegens de overmacht van den vijand, aan den anderen kant omdat dit fort van te weinig beteekenis is voor zoo'n zwaren aanval. Maar als het [fort] zich nu nog maar in den toestand bevonden had, waarin het had behooren te zijn, [dan] zou de afbreuk die men den vijand zou hebben kunnen toebrengen zeer groot geweest zijn. Deze vernielde met zijn kanonnen het fort heel erg, want de kogels wogen van tien tot vijfentwintig en dertig pond..." — Cristobal de Matute aan de Kroon, Santa Marta, 12 Juli 1630, *A. de I.*, 73-2-12.

het land, en nadat zij [eerst] aan den achtersteven een witte vlag hadden geheschen, namen zij die [weer] weg, zoodra het fort begon te schieten, zoodat met het eerste schot de groote mast van het admiraalsschip werd stukgeschoten. En met het derde kanon, dat de vijand op het fort afschoot, raakte hij de borstwering en een [bak-] steen trof den artillerist en doodde hem, [wat jammer was,] want hoewel hij heel oud was en weinig verstand had [van zijn vak], konden wij hem niet missen.

En hierdoor en door de omstandigheid dat er een kanon onklaar geschoten was en het krijgsvolk geen dekking had, daar de borstweringen niet [eens] tot aan het middel reikten, en door de slechte inrichting van alles, werden de kanonnen [slechts] zoo nu en dan afgeschoten, en [dan nog] slecht, want in twee uren werden elf schoten gelost, ofschoon [erkend moet worden dat] de commandant deed wat hij kon, en [aldus] eenig krijgsvolk van den vijand doodde.

En zoodra de vijand zag dat het fort niet [meer] schoot, en hij inzag, hoe gering de weerstand daarvan was, laadde hij in achttien sloepen, met elk twee steenmortieren aan den voorsteven, veertien vendels met twaalfhonderd man [in totaal]. Zij wilden zich niet begeven naar de loopgraven [1]), waar zich de gouverneur bevond met het weinige krijgsvolk dat er [ter beschikking] was, maar zij gingen aan land op een [stuk van het] strand, dat gelegen is dicht bij de Caldera [2]), terwijl

---

[1]) „... nadat hij gezien had dat men hem aan deze zijde weerstand bood, roeide hij met zijn sloepen naar den kant van de haven, dien men Ancon noemt, waar het niet mogelijk was hem weerstand te bieden." — Don Jeronimo de Quero aan de Kroon, Santa Marta, 12 Juli 1630, *A. de I.*, 73-2-12.

[2]) „... deze haven is erg open, de baai zeer groot en ruim, en zij biedt aan groote vloten, die er willen binnenvaren, alle gelegenheid om te ankeren, en zij maakt een bocht, die men noemt de Caldera, waar een vloot van honderd galjoenen volmaakt veilig kan liggen tegen alle weersgesteldheden [beschut], met een rivier, die uitstroomt in de genoemde baai. Bovendien kan de genoemde vijand krijgsvolk aan land zetten aan de oevers van twee of drie kreken, zonder dat men hem de geringste afbreuk kan doen." — Rodrigo Velasco aan de Kroon (Santa Marta, zonder datum:

[intusschen] de heele vloot niet ophield het fort te bestoken met haar geschut, dat geschat wordt op meer
(blz. 3.) dan vierhonderd kanonnen. / Naar [later bleek uit] de gaten, werd het fort getroffen door dertig kogels, maar het is gebouwd van een leemkleurige, doode steensoort, zoodat de kogels geen vier vingers [diep] binnendrongen en geen enkele schade aanrichtten, en dat terwijl de meeste vijfentwintig pond wogen.

Er kwam een soldaat tot den gouverneur, uit naam van den commandant, om te zeggen dat hij geen artillerist [meer] had en een stuk geschut onbruikbaar was, en dat hij [nu maar] bevel moest geven, wat er gebeuren moest. Hij stuurde den *sargento mayor* om te zeggen dat hij [de commandant] het fort moest verdedigen en dat hij het niet in den steek moest laten, en dat hij [alleen], als hij niet anders kon, zich op eervolle voorwaarden moest overgeven.

Maar toen de gouverneur zag dat de vijand aan land was gegaan en dat hij in de richting van de stad marcheerde[1]), en [toen hij zag hoe] weinig krijgsvolk zich bij hem bevond, liet hij dat achter elkander terugtrekken naar den hoek van [het klooster van] den H. Francis-

---

1630?), *A. de I.*, 73-2-12.

Velasco volgde Quero op als gouverneur en dit bericht zet in bijzonderheden den jammerlijken toestand uiteen, waarin hij Santa Marta bij zijn aankomst vond, en zijn pogingen om geschut, wapenen enz. te krijgen voor de verdediging der stad.

[1]) „... hij zette zijn voetvolk aan land, en in gesloten afdeelingen marcheerde hij naar de stad, zoodat hij mij in den rug zou hebben aangevallen en zonder eenigen twijfel mijn weinige getrouwen in de pan zou hebben gehakt bij den eersten aanval van de busschieters, dien hij zou hebben ondernomen. Maar toen ik inzag hoe weinig heil er in stak om den genoemden vijand weerstand te bieden, bleef mij niets anders over dan mij terug te trekken naar een weg, die loopt van de stad naar den berg, om daar bescherming te verleenen aan de gezinnen van de genoemde burgers, die in aller ijl hun huizen verlaten hadden met hun waardevolle bezittingen bij zich, om die in het genoemde gebergte te verstoppen, gelijk inderdaad geschiedde, en een en ander verhinderde dat de vijand ze in handen kreeg." — Don Jeronimo de Quero aan de Kroon, Santa Marta, 12 Juli 1630, *A. de I.*, 73-2-12.

cus [1]). Bij het vallen van den avond bevond de vijand zich in de stad, waar hij de hoeken van de straten bezette. En, zoodra de gouverneur dit zag, gaf hij aan het krijgsvolk bevel om zich terug te trekken naar de rivier de Mamatoco, die [op] een mijl van de stad gelegen is, terwijl hij op korten afstand een korporaal met tien man achterliet om te zien of de vijand vertrok.

Deze marcheerde om acht uur 's avonds naar het fort met een afdeeling van vierhonderd man met benoodigdheden om het in de lucht te doen springen. Het fort kon slechts één kanon van gietijzer afschieten. Hij [de vijand] omsingelde het, en opende er enkele malen een musketvuur op, waarbij één soldaat werd gedood.

Op de verklaring van den vijand „Wij geven kwartier!" bracht de commandant een soldaat buiten [het fort] om met den vijand over de voorwaarden [van de overgave] te onderhandelen. Men zond [iemand] tot hem om te zeggen, dat de commandant [zelf] naar buiten moest komen [, voor wiens veiligheid men] zijn eerewoord [gaf], verzekerende, dat, als men het niet eens zou kunnen worden, men hem zou terugbrengen naar het fort om [daar] te strijden en zich te verdedigen.

En toen aldus geschied was, [en] de commandant van het fort zich zonder hulp zag, [zonder] proviand en water, met weinig krijgsvolk en zonder wapenen, gaf hij zich over, op voorwaarde dat zij niet het fort in de lucht
(blz. 4.) zouden laten springen, / noch de stad in brand zouden steken, dan nadat de gouverneur gewaarschuwd was.

Hij [de commandant] verliet [het fort] in volle wapenrusting en [met zijn] staf [in de hand], maar de soldaten [verlieten het] ongewapend, en om negen uur 's avonds trok de vijand in het fort binnen, en hij voerde allen gevankelijk mee naar zijn schepen.

Dezen avond zond de gouverneur een bode naar Cartagena, om den gouverneur [aldaar] mededeeling te doen van hetgeen er gebeurd was.

---

[1]) „. . . in volmaakte orde trok hij terug naar het klooster van den H. Franciscus, dat zich dicht bij den berg bevindt." — Cristobal de Matute aan de Kroon, Santa Marta, 12 Juli 1630, *A. de I.*, 73-2-12.

De vijand plunderde de stad. De buit was zeer groot [1]), daar de komst van den vijand onverwacht was geweest en de burgers zich in de loopgraven bevonden, zoodat zij geen gelegenheid hadden gehad om hun bezittingen in verzekerde bewaring te brengen. Hij nam de kanonnen mee [en] de klokken. Hij vernielde [alles] wat zich in de kerken en particuliere woningen bevond [2]) voor zoover hij het niet kon meenemen, al brak hij ze niet af.

Acht dagen, nadat hij in de havens was binnengevaren, voer hij er weer uit. En op denzelfden dag, waarop de vijand in deze stad binnentrok, voer de koninklijke armada van don Fadrique de Toledo uit de haven van Catagena.

De admiraal heet Jansz. Pater, die aan [de Punta de] Araya werd gevangen genomen door don Luis Fajardo, die hem veroordeelde tot drie jaar galeistraf in Cartagena, waar hij, na zijn straf te hebben ondergaan, als matroos dienst nam.

Deze admiraal heet Adriaen Jansz. Pater. Don Luis Fajardo nam hem gevangen aan [de Punta de] Araya. Hij veroordeelde hem tot drie jaar galeistraf in Cartagena, en gedurende dezen tijd ging hij alle havens van deze kust onderzoeken en peilen [3]). Nadat hij de vrijheid herkregen had, nam hij dienst als matroos aan boord van een schip van Castellon, inwoner van Cartagena.

De eerste stuurman heet Casta-

---

[1]) „En toen hij de plaats veroverd had, verwoestte en plunderde hij het weinige dat hij in de huizen vond.

„En denzelfden dag ging hij weer aan boord van zijn schepen, er voor beducht dat ik krijgsvolk op de been gebracht had om hem aan te vallen, [en] hij bleef aan boord van zijn genoemde schepen zes dagen [lang] in de haven liggen, en den zevenden [dag] ging hij onder zeil." — Don Jeronimo de Quero aan de Kroon in zijn reeds aangehaalden brief van 12 Juli.

[2]) „... ongelooflijke wreedheden begaande telkens wanneer het gold zaken den goddelijken dienst betreffend." — De stad aan de Kroon, Santa Marta, 30 Augustus 1630, *A. de I.*, 73-2-12.

[3]) „Gedurende [de] acht dagen dat de vijand in deze haven lag, onderzocht hij haar geheel met het peillood..." — Rodrigo de Velasco aan de Kroon (Santa Marta, ongedateerd: 1630?), *A. de I.*, 73-2-12.

En de stuurman [heet] Castañeda, een Portugees van geboorte, die stuurman was op een van de galeien van Cartagena.

ñeda, een Portugees van geboorte, die stuurman is geweest op een van de galeien van Cartagena, waaruit men ziet, hoe gevaarlijk het is op deze kusten vreemdelingen en Portugeezen toe te laten, die er [toch] in zoo grooten getale zijn.

Voordat de vijand kwam, stierf in deze stad een [zekere] Juan Lopez, [een] vreemdeling, naar wien de Hollandsche admiraal vroeg, [en] die een spion was die hem in kennis gesteld had omtrent den toestand van deze stad en langs welken kant hij [in de haven] moest binnenvaren. /

(blz. 5.) De vloot kwam van het eiland La Vache, waar zij haar scheepsrompen had hersteld [1]). Zij stak over naar deze kust, en toen men de Sierra Nevada [de Santa Marta] herkende, voer men in deze haven binnen, en zoo komt het dat men geen [enkel] bericht had gekregen van de komst [dezer vloot], om voorbereidingen te treffen.

De vijand verklaarde dat hij met een grootere vloot zou terugkeeren om Cartagena te veroveren, en dat hij [deze stad] zou benaderen over de lagune van Matuna en over land zou optrekken om zich meester te maken van Gegimani en San Francisco binnen twee uren op te hoogen, en van daar de stad aan te vallen [2]). Dit lijkt [echter] onmogelijk, want de lagune is een groote modderpoel en er zijn gedeelten in, waar zelfs geen kano varen kan, en er is alle gelegenheid om hem [den vijand]

(blz. 6.) hinderlagen te leggen . . . / . . .

. . . . Santa Marta, 25 Mei 1639.

† Juan de Orozco (Geparafeerd) [3]) / . . . .

---

[1]) „En de admiraal, aanvoerder van deze vloot, heet, naar ik vernam, Adriaen Pater, en hij is het die verleden jaar (1629) op de Nieuw-Spanjevloot lag te wachten aan de kust van Havana en overwinterde en zijn scheepsrompen herstelde op het eiland La Vaca, dat ligt bij het eiland Hispaniola." — Don Jeronimo de Quero aan de Kroon in zijn reeds aangehaalden brief van 12 Juli 1630.

[2]) Onderstreept.

[3]) In het *A. de I.*, 72-2-12, wordt een beknopt verslag van den

Document No. 34 [1]).

Francisco Nuñez Melian [2]) aan de Kroon, Caracas, 15 Mei 1632.

(blz. 1.) †

Sire,

In [een] schrijven [3]) van den 22sten December van het vorige jaar, [waarvan een afschrift [4]) hierbij gaat], bracht ik aan Uwe Majesteit rapport uit over hetgeen op den 5den der [maand] in deze haven van La Guaira geschiedde met drie groote schepen en vijf sloepen van den vijand, wier vermetelheid bestraft werd op de wijze, zooals men zal hebben gelezen in den genoemden brief en het verslag van het getuigenverhoor [5]), dat ik toegezonden heb.

En deze Hollandsche vijand, voortgaande met zijn driestheden en vermetelheden [6]), verscheen den 30sten April met drie groote schepen. Maar omdat het laat was,

---

aanval van de Hollanders op Santa Maria bewaard, dat voornamelijk is samengesteld uit de boven aangehaalde brieven van Quero, Matute en Velasco en de stad Santa Marta (geschreven in Juli en Augustus 1630), waarbij ook gebruik gemaakt werd van dit bericht van Orozco. De Kroon nam nu de noodzakelijkheid in overweging om de stad te voorzien van behoorlijke verdedigingsmiddelen.

[1]) *A. de I.*, 54-4-16, 3, één *pliego*, origineel. De randen van dit document zijn gescheurd.

[2]) Gouverneur van Zijne Majesteit in Venezuela.

[3]) Niet teruggevonden.

[4]) Niet teruggevonden.

[5]) Niet teruggevonden.

[6]) In een *cédula*, d.d. 5 November 1635 (*A. de I.*, 78-3-2, G 9, 171 v°.), bedoeld als antwoord op een brief, geschreven den 30sten Mei 1635 door de stad La Guaira aan de Kroon, wordt melding gemaakt van een aanval op die stad gedaan in het jaar 1629. La Guaira had verklaard dat de volkplanting geen weerstand kon bieden tegen de Karaïben en de Hollanders, tenzij de Kroon hulp verleende.

kon hij de haven niet bereiken. Op dit bericht koos ik zee, en den eersten van deze maand Mei viel hij ons aan met de genoemde drie groote schepen [1]) met de kleine bootjes aan den achtersteven, probeerende, naar het scheen, [in de haven] binnen te varen, om zich meester te maken van vier vaartuigen, die [daar] bezig waren te laden voor verschillende bestemmingen. Maar het liep geheel anders af dan hij gedacht had, want van de verhooging, die ik heb laten maken, af (en waarop ik mij bevond) en van het oude fort uit bood men zulk een tegenstand, dat deze voldoende was om hen van voornemen te doen veranderen en er voor te zorgen dat zij weer zee kozen, (gelijk ook geschiedde).

Twee van de groote schepen maten 500 à 600 ton en het derde 400 ton, en in totaal waren er aan boord 76 stukken geschut, welke zeer dicht bij elkander geplaatst waren, en daarvan bediende men er [op dat oogenblik] 40, en naar het scheen [waren] sommige van brons. En van de kogels, die men op ons afschoot, werden er sommige opgeraapt, die 14 à 15 [pond?] wegen en andere 7.

Gode zij dank werd ons geen schade toegebracht, en wij weten niet welke schade onze artillerie bij hen heeft aangericht met eenige kogels, die hun schepen raakten. Het bleek dat er veel krijgsvolk aan boord was, en op grond hiervan en van hun uitrusting meende ik te doen te hebben met groote oorlogsschepen en niet met kleine kapers. En aangezien zulke schepen uit de havens van Holland plegen uit te varen achter elkander in kleine groepjes van dit aantal, om zich in [West-]Indië te vereenigen, heb ik hiervan bericht gezonden naar Cartagena, Havana en Nieuw-Spanje en de andere gouverneurs hier in de omgeving....

....Caracas, 15 Mei van het jaar 1632.

Francisco Nuñez Melian (Geparafeerd).

---

[1]) De uitgeefster is er niet in geslaagd, ook maar van een van de in dit document genoemde Hollanders de identiteit te bepalen.

V

DE HOLLANDERS OP TORTUGA (VENEZUELA) EN BIJ DE UNARE

1. Op Tortuga

1630—1638

Document No. 35 [1]).

Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 22 Augustus 1630.

(blz. 1.) / †

Sire,

Den 14den dezer schreef ik [2]) aan Uwe Majesteit en bracht ik rapport uit over hetgeen men had gehoord en vernomen van het eiland Tortuga [3]), dat tusschen Margarita en deze haven ligt, en verklaarde ik dat nog steeds niet verschenen was het schip, dat met lading hierheen

---

[1]) *A. de I.*, 54-4-16, 1, één *pliego*, origineel.

[2]) Niet teruggevonden; vgl. echter de Bijlage bij dit document, welke er onmiddellijk op volgt.

[3]) Een eiland op de hoogte van de kust van Venezuela; zie de titelplaat.

In de maanden September-October 1624 kwam er een Hollandsch eskader uit Bahia zout laden op Tortuga. Vgl. *A. de I.*, 53-4-15, Diego de Acuna aan de Kroon, Santo Domingo, 13 Februari 1625.

„La Compagnie accueillit cependant les demandes qui lui étaient adressées. En 1629 et en 1630 elle concéda á ces patrons d'Amsterdam les îles Fortugo (Tortuga?), etc. Aucun de ces demandeurs, croit-on, ne prit possession de son fief." — Charles de Lannoy et Herman van der Linden, *Histoire de l'Expansion Coloniale, Néerlande et Danemark* (1911), blz. 99.

Johan E. Elias vermeldt in *Het Voorspel van den Eersten Engelschen Oorlog*, Tweede Deel, 's-Gravenhage 1920, blz. 159, dat in 1631 Samuel Godijn uit Amsterdam zich op Tortuga bevond. Vgl. de verklaring van Celedon de Suasola, die onmiddellijk hierop volgt en waarin wordt medegedeeld, dat de Hollanders, die daar in 1630 aangetroffen werden, afkomstig waren uit de buurt van Amsterdam.

Bij hun verklaring nopens de diensten, door Arias Montano in 1631 bewezen, deelen de koninklijke officieren van Caracas mede, dat de Hollanders Tortuga al vele jaren vroeger plachten te bezoeken. Deze verklaring is bewaard in het *A. de I.*, 54-4-31, 4.

moest komen [1]). Daarna kwam het krijgsvolk van het genoemde schip in de sloep van dat [schip] naar deze kust en haven, en zij kwamen den 18den dezer in deze stad aan. En dadelijk zorgde ik er voor dat de kapitein en de stuurman en anderen verklaringen aflegden omtrent de gebeurtenis van het verlies [van hun schip], [de wijze] waarop en [de plaats] waar [dat geschiedde], en [al] het overige dat mij nuttig toescheen, ten einde van alles rekenschap af te leggen aan Uwe Majesteit, gelijk ik dat [ook] doe, terwijl ik hierbij zend afschrift [2]) van de bescheiden en [van de] verklaringen die werden afgelegd, welke ik zoo spoedig mogelijk naar de haven van Havana [3]) laat zenden, opdat zij daar [nog] de armada bereiken onder Admiraal Tomas de la Raspuru, die van alles op de hoogte wordt gesteld.

En als het [bericht] hem [daar] niet [meer] bereikt, [moet men het zenden] aan den gouverneur aldaar, opdat deze zoo spoedig mogelijk deze tijding doorzendt, opdat aan Uwe Majesteit bekend zij de inrichting van de zoutpan, die de Hollandsche vijand op het genoemde eiland Tortuga heeft — en de overvloed van geiten- en schildpaddenvleesch waarvan zij zich konden voorzien —, vanwaar zij jaarlijks een zeer groote hoeveelheid zout halen, zooals men zien zal uit de verklaringen van de krijgsgevangenen, waarnaar ik verwijs, en [uit al] het overige dat verklaard wordt omtrent schepen en eskaders, die de vijand hierheen brengt, want over alles werden verklaringen afgelegd, zooals men zien zal.

En terwijl Uwe Majesteit bevel geeft om hierin te

---

[1]) De „Nuestra Señora de la Antigua". Vgl. de volgende Bijlage.

[2]) Het volgt onmiddellijk achter dit document.

[3]) Te Cartagena vernam La Raspuru, dat op de hoogte van Kaap San Antonio de vijand op hem wachtte met een vloot, die veel grooter was dan zijn tien galjoenen, die bovendien zwaar geladen waren met kostbare schatten. Hierop beval don Tomas zijn reis aan in Gods hoede en zette hij moedig koers naar het vaderland langs een ongewonen weg, tusschen Cuba en Hispaniola, om op deze wijze geheel den gevaarlijken westkant van Cuba te vermijden. Vgl. vooral *A. de I.*, 141-1-12, De Raad van Indië aan Zijne Majesteit, d.d. 26 December 1630, met als bijlage een bericht van La Raspuru.

voorzien en den vijand afbreuk te doen, opdat hij [voortaan] niet [meer] profiteert van die zoutpan, zal mijner-
(blz. 1.) zijds / al het mogelijke gedaan worden om dit te verhinderen, door wat moedig krijgsvolk daarheen te zenden met prauwen, hetwelk, in hinderlaag liggend, moet wachten op de komst van enkele hulken. Want die, welke [daar] komen, zetten dadelijk het krijgsvolk aan land, waarbij zóó weinig voorbereidingen getroffen worden, dat zij gemakkelijk door de onzen zullen worden overmeesterd. En als [eenmaal] het krijgsvolk onderworpen is, zullen ook de schepen [weldra] veroverd zijn, want de ondervinding heeft tot nog toe getoond, met welk een gemak men een zeer succesvolle krijgsdaad kan verrichten, daar zij plegen te komen, vrij van iedere gedachte ook maar iemand aan land te vinden tegen wien zij de wapenen moeten gebruiken. En [aldus] gaan zij zonder wapenen aan land, de schepen alleen achterlatend, gelijk zij dat deden met deze zeven hulken. Want het is wel eens gebeurd dat het weinige krijgsvolk van het schip van ons, dat daar gestrand was, trachtte om er vandoor te gaan met enkele van de genoemde hulken, aangezien zij zagen dat de Hollanders zoo opgingen in het winnen en laden van het zout. God begunstige mijn goede wenschen en straffe zooveel vermetelheid.

De dammen en [andere] werken, welke zij in die zoutpan hebben aangelegd, zullen niet worden aangetast, totdat Uwe Majesteit beveelt wat [Haar] gelieft. En opdat degenen, die middelerwijl zullen komen, niet schrikken en merken dat men op de gedachte gekomen is om hen [in het bezit van] de zoutpan te storen, waardoor wij zullen trachten hun een hachelijk oogenblik te bezorgen, zal ik iemand uitsturen, die met groote omzichtigheid moet bekijken, op welke wijze men de genoemde zoutpan kan verwoesten en ongeschikt maken voor de exploitatie, zoodat zij van haar [voortaan] niet meer kunnen profiteeren. En ik zal er zorg voor dragen dat het genoemde eiland en [de] zoutpan in kaart worden gebracht, opdat, [zoodra zij] gereed [is, deze kaart aan Uwe Majesteit] toegezonden wordt. En van alles zal ik aan Uwe Majesteit in alle omstandigheden zoo duidelijk mogelijk rapport uitbrengen, vertrouwend op mijn goede wenschen, die niets anders willen dan succes te hebben in den dienst

van Uwe Majesteit, Die God zeer vele jaren voor ons moge behoeden, zooals de Christenheid [dat zoo] noodig heeft.

Uit Santiago de Leon de Caracas, den 22sten Augustus 1630.

Francisco Nuñez Melian (Geparafeerd) ... [1])

Bijlage [2]).

Verklaringen, afgelegd te Caracas, 20 Augustus 1630.

(blz. 1.) / † Gecorrigeerd.

In de stad Santiago de Leon verklaarde op den zeventienden dag van de maand Augustus van het jaar zestienhonderd en dertig de Heer Francisco Nuñez Melian, gouverneur en kapitein-generaal des Konings in deze provincie Venezuela, dat, nadat hij bericht had ontvangen [3]), dat het schip, hetwelk met lading naar dit gewest kwam, Margarita [wel] had verlaten, maar nog steeds niet in de haven van La Guaira was aangekomen, hij maatregelen trof [4]), opdat er een fregat uitvoer op zoek naar het genoemde schip, opdat men, als dit soms schipbreuk leed of gestrand was op een zandbank [5]), het zou redden of [althans] de opvarenden mede aan boord nemen. En ofschoon het genoemde fregat [6]) [inderdaad]

---

[1]) Uit een aanteekening op blz. 4 blijkt, dat dit document den 13den Januari 1631 in den Raad voor Oorlogszaken in Indië besproken is.

[2]) Drieëneenhalve *pliego*, gewaarmerkt afschrift.

[3]) Uit hier weggelaten gedeelten van dit document blijkt, dat dit bericht overgebracht was door een ander fregat, dat van Margarita vertrokken was ongeveer tegelijk met de „Antigua".

[4]) Den 20sten Juni, zooals blijkt uit hier weggelaten gedeelten van dit document.

[5]) De gouverneur vermoedde dat de „Antigua" aan den grond geraakt was op de „zandbanken van de Aves-Eilanden".

[6]) De „Nuestra Señora de la Piedad", op welk vaartuig Pedro

uitvoer, kon het [echter] wegens den stevigen wind — hoewel het [inderdaad] een schip vond — niet de plaats naderen, waar, naar men begreep, het genoemde vaartuig schipbreuk geleden moest hebben.

[En] om deze reden zond hij [1]) dadelijk een prauw, met ervaren lieden bemand, opdat zij omzichtig de plaatsen zouden onderzoeken, waar, naar men vermoedde, het genoemde vaartuig schipbreuk kon lijden. Met den grootsten ijver bereikte zij [de prauw] het eiland Tortuga, aan den westkant, waar men aan de masten, die hoog boven het eiland uitstaken, zes schepen herkende, [waarvan] sommige schijnbaar [zeer] groot [waren]. Hierom trok de genoemde prauw zich weer terug, achtervolgd door een groot schip, dat, naar men verklaarde, haar tot deze kust toe nazette. En ten slotte liet hij [de gouverneur] de genoemde prauw weer uitvaren en zij voer [ook] uit om het genoemde doel te bereiken, en op het oogenblik is zij daarmede bezig.

En aangezien thans de gezagvoerder van het genoemde schip, Juan Cristobal, inwoner van deze stad, met alle opvarenden hier is aangekomen, en zij verklaren dat zij, toen zij van het genoemde eiland Margarita kwamen, op denzelfden dag dat zij daar vandaan voeren 's nachts gestrand waren op het eiland Tortuga; en zij daar zeven groote hulken vonden, welke bij het genoemde eiland voor anker lagen;

En om te weten te komen wat voor een vijand dat was

Bermudez Manso het bevel voerde. Kapitein Benito Arias Montano betaalde de kosten.

[1]) Nadat de „Piedad" onverrichter zake was teruggekeerd, rapporteerde een schip, dat van Havana naar Maracaibo voer, dat het een wrak had gezien tusschen de Aves-Eilanden en Orchila. Daarop besloot Kapitein Arias op den 6den Augustus een prauw uit te zenden om de zaak nauwkeurig te onderzoeken. De gouverneur beval aan Carrasquer, den commandant van het fort van La Guaira, deze boot uit te rusten met alles wat maar noodig zou zijn voor haar onderneming, en tegelijkertijd gaf hij bevel, dat er een soldaat zou meegaan aan boord, wiens taak zou zijn Tortuga te verkennen en een van de Hollanders gevangen te nemen, van wie de gouverneur meende dat zij volmaakt op de hoogte waren van dat eiland.

en van welke natie en wat hij uitvoerde op het genoemde eiland en [om] er achter te komen, wat zij in hun schild voerden, en wat zij mededeelden aan de genoemde opvarenden over vloten of eskaders, die eventueel [hier] gekomen zijn of zich [al lang] in deze streken bevinden of hierheen zullen komen, evenals al het overige dat zij van den vijand vernamen en te weten kwamen in den loop van den tijd dat zij met hem in aanraking waren, opdat hij [de gouverneur], als hij dat geschikt zal vinden, den Koning van alles op de hoogte kan brengen en de gouverneurs en kapiteins-generaal van de omliggende provincies en eilanden, opdat men zich naar behooren kwijt van zijn plicht in den dienst van Uwe Majesteit en [opdat] voor het geval het noodig zijn zou voorbereidingen te treffen, dit ook geschiedt:

Beval hij den genoemden Kapitein Juan Cristobal en de andere opvarenden van het genoemde schip te verschijnen, opdat zij onder eede hun verklaringen afleggen en verklaren wat zij vernamen in de genoemde aangelegenheid. En door dezen beschikte en onderteekende dat aldus

Francisco Nuñez Melian.
Ten overstaan van mij, Juan Luis [1]).

(blz. 7.) Getuige, Celedon de Suasola.

. . . . [2]) En na het bovenstaande liet dadelijk op [den] genoemden dag [van de] genoemde maand en [van gemeld] jaar de genoemde heer gouverneur voor dit getuigenverhoor voor zich verschijnen Celedon de Suasola, wien in den vereischten vorm een eed werd afgenomen, waarop hij beloofde de waarheid te [zullen] zeggen, en ondervraagd over den inhoud van het genoemde *auto*, verklaarde hij:

Dat deze getuige schrijver was aan boord van het schip

---

[1]) De in de onmiddelijk voorafgaande voetnoten gegeven bijzonderheden zijn ontleend aan gedeelten van dit document, die hier kortheidshalve zijn weggelaten.

[2]) De verklaringen van de volgende personen zijn weggelaten: Juan Cristobal, kapitein van de „Antigua"; Benito Sanchez, eerste stuurman; Bartolome Jaramillo en Francisco Marques, kooplieden, die als passagiers aan boord waren.

„Nuestra Señora de la Antigua", waarvan Benito Sanchez eerste stuurman was, [en] dat met lading naar deze stad kwam. En zij bereikten het eiland Margarita den eenendertigsten Mei en voeren den volgenden dag, den eersten Juni, weer weg om hun reis voort te zetten. En denzelfden dag, om ongeveer één uur 's nachts, strandden zij aan den noordkant van het eiland Tortuga, dat, naar hij heeft hooren zeggen, [op] achttien mijl van Margarita ligt, zooals hun stuurman dien nacht zeide. En den volgenden morgen, [toen zij] reeds aan land [waren], zagen zij aan den zuidkant eenige groote schepen.

Toen zij [nu] aan den stuurman van het genoemde schip gevraagd hadden, of men naar Caracas kon gaan om te waarschuwen dat die schepen daar lagen en [of men] gezamenlijk [zou kunnen] gaan, antwoordde de genoemde stuurman, dat de sloep [daarvoor te] klein was en het aantal opvarenden [te] groot en de reis [te] lang, en [dat] er niets te eten was. En toen hij aan de matrozen [afzonderlijk] gezegd had, dat zij [maar] moesten gaan, antwoordden dezen, dat zij dat niet konden doen, omdat zij geen [behoorlijk] vaartuig hadden en ook geen bijlen om dat in orde te maken en [daarop] uit te varen. Niemand wilde gaan.

En hierop begaven zij zich naar de genoemde zeven hulken van den vijand [1]) en zij spraken met den admiraal. Maar de stuurman van het vice-admiraalsschip begaf zich met dezen getuige en met nog vier musketiers naar de plek, waar het genoemde schip aan den grond zat. En toen men in het water wat koopwaar gevonden had, dat

[1]) „... het waren zeven groote schepen, Hollandsche hulken, die, naar zijn meening, elk tweehonderd en vijftig tot driehonderd ton gemeten zullen hebben, [en] die, mannen en jongens door elkander, zestien personen aan boord hadden. Het schip, waarop deze getuige zich bevond, hetwelk het admiraalsschip was, telde twee stukken geschut van gietijzer met kogels van twee à drie pond, en nog twee kleine steenmortieren, en zes of zeven musketten en een half dozijn Turksche sabels. En wat hij kon te weten komen en vernam omtrent hun plannen was, dat zij daar bezig waren zout in te laden..." — Jaramillo, blz. 6 van de hier weggelaten verklaring.

naar land gekomen was, en drie vaten wijn, haalden zij die [vaten] naar zich toe, die nog gevuld waren, want de overige waren ledig, omdat zij leeggeloopen waren. En nadat men de kleeren aan den oever had opgevischt, werd deze getuige medegevoerd naar de anderen, die gebleven waren bij het admiraalsschip van de genoemde hulken.

En onderweg zag hij in een zoutpan, dat zij een hoeveelheid van ongeveer duizend hoopen zout hadden opgestapeld. En toen hij hun vroeg, wanneer zij daar waren aangekomen, antwoordden zij hem, dat zes van de hulken daar den vorigen dag[1]) waren aangekomen, en dat de andere er al acht dagen lang lag. Het genoemde opgestapelde zout was voor deze hulk bestemd. In dit schip alleen laadde men twee duizend en negenhonderd en veertig karrevrachten. En elke karrevracht zal, naar beweerd werd door de metgezellen van dezen getuige, die geholpen hadden om ze te laden, ongeveer één fanega geweest zijn. En den genoemden nacht, den 1sten Juni, sliep deze getuige aan boord van het genoemde admiraalsschip.

En den volgenden morgen kwam daar een kapitein van een andere hulk [dan die] aan boord, waarvan deze

---

[1]) „... drie dagen geleden waren van daar vijf hulken vertrokken met zestien en twintig en dertig stukken geschut aan boord, eveneens met zout geladen, dat bestemd was voor Holland..." — Juan Cristobal, blz. 4 van zijn hier weggelaten verklaring.

„... zij verklaarden dat één of twee kaperschepen zout geladen hadden in de genoemde zoutpan, en zij hadden er zout in overvloed gevonden. En het waren schepen, die elk vierentwintig kanonnen aan boord hadden..." — Benito Sanchez, blz. 5 van zijn hier weggelaten verklaring.

„... zij verklaarden dat voor drie of vier dagen van daar vier of vijf groote schepen vertrokken waren met twintig tot dertig stukken geschut aan boord, eveneens met zout geladen. Zij namen water in aan de westzijde van het genoemde eiland Tortuga. Dit verhaal hadden aan de genoemde Hollanders [de opvarenden van] een schip gedaan, dat daar [al] zes dagen vóór hun komst was aangekomen..." — Bartolome de Jaramillo, blz. 6 van zijn hier weggelaten verklaring.

getuige en nog een metgezel ondergebracht waren. En toen de genoemde kapitein van de gemelde hulk daar was, [en] deze getuige hem na twee dagen vroeg welken koers zij hadden gevolgd, antwoordde hij hem dat zij op het eiland Barbados [1]) geweest waren, waar zij zich hadden meester gemaakt van een hoeveelheid tabak in ruil voor messen en andere koopwaar. En [de kapitein vertelde vervolgens] dat, toen zij [het eiland] St.-Vincent verkend hadden, zij daar acht oorlogsschepen [2]) hadden

---

[1]) „... zij verklaarden dat vóór hen van daar drie of vier kaperschepen vertrokken waren, die gelegenheid zochten om te plunderen; en toen zij die niet vonden, laadden zij zout en voeren daarop weg ..." — Francisco Marques, blz. 10 van zijn hier weggelaten verklaring.

Juan Cristobal verklaart (blz. 4), dat hij gehoord had dat deze schepen het eiland Blanquilla hadden bezocht.

[2]) „... zeven Hollandsche oorlogsschepen, die op roof uitgevaren waren ..." — Juan Cristobal, blz. 4 van zijn hier weggelaten verklaring.

„... zeven of acht Hollandsche oorlogsschepen en zij verwonderden zich er zeer over dat zij hun schip niet hadden gezien, want zij waren uitgezeild om buit te maken ..." — Jaramillo, blz. 7 van zijn hier weggelaten verklaring.

Uit documenten te Sevilla (147-5-20) blijkt, dat er zich sinds het midden van Mei 1630 tal van Hollandsche schepen op de hoogte van Havana bevonden. In het midden van Juni zond don Fadrique, toen zij het waagden de haven te naderen, waarin zijn vloot voor anker lag (met bijzondere opdrachten, waarvan hij er juist een had uitgevoerd: het verjagen van de Engelschen van St.-Kitts en Nevis!), een eskader naar buiten, dat een van deze schepen buitmaakte: „... men veroverde er een van hen en de andere dreef men zoodoende op de vlucht. Het was een oorlogsschip, hoewel van geringe afmetingen. Men verklaarde dat het [schip] voor vijf maanden uit Holland was vertrokken, en dat het twee maanden in [West-]Indië had rondgevaren op zoek naar een eskader van omtrent twintig schepen, waarmee Adriaen Jansz. Pater ongeveer anderhalf jaar te voren uit Holland was vertrokken. Maar in al dien tijd had men ze niet gevonden. Men is thans te weten gekomen dat deze Adriaen Jansz. Pater dezelfde is, die in September jl. voor de haven van Havana verschenen is, maar die op het oogenblik onvindbaar is, zelfs voor de zijnen, die hem

achtergelaten van die, welke naar Kaap San Antonio moesten varen. Maar omdat het genoemde schip 's nachts voorbijgevaren was, hadden zij hen niet veroverd. En de
(blz. 9.) genoemde kapitein verklaarde aan dezen getuige dat / er aan de kust van Santo Domingo acht oorlogsschepen lagen [1]).

En daarna gingen de genoemde kapitein en anderen met dezen getuige het land in, ten einde geiten te vangen om [die] op te eten. Daar zag hij [toen] dat zij met de hand water gooiden in de zoutpan, opdat het [zout] zich zou zetten. En met het gooien van het genoemde water waren zij acht dagen bezig. En daarna gingen zij met schoppen [het] zout onder de aarde weghalen. En in zes dagen haalden zij van onder het genoemde zand elfhonderd en achtenveertig karrevrachten zout. En men won niet meer, omdat het zeevolk niet [langer] werken wilde, aangezien het een zeer vermoeiende arbeid is. En den achtentwintigsten van de genoemde maand Juni had het zout in de gemelde zoutpan, waarop men het water gegooid had, zich gezet, en dat [zout] hoopten zij acht dagen [lang] op en laadden het [in hun schepen] in twaalf dagen. Het waren veertien duizend karrevrachten zout voor de genoemde zeven schepen. En een maand later vulden zij wederom de genoemde zoutpan met water, en binnen acht dagen zette het zout zich en raakte vast, en zij haalden het voor den dag en stapelden het op. En in negen dagen vervoerden zij wederom twaalf duizend karrevrachten. De totale hoeveelheid, welke hij, naar zijn verklaring, zag winnen en vervoeren, bedroeg achtentwintig duizend driehonderd en vierenveertig karrevrachten zout, die deze getuige uit belangstelling per karrevracht aanteekende.

En toen deze getuige aan den stuurman van het viceadmiraalsschip van den genoemden vijand gevraagd had, uit welke plaats zij uitgezeild waren, antwoordde deze hem dat het admiraalsschip en nog drie schepen afkomstig waren uit een stad, welke [op] twee mijlen van

---

zoo ijverig zoeken." — Don Fadrique de Toledo aan de Kroon, bij Gibraltar, 30 Juli 1630, *A. de I.*, 141-1-12.

[1]) Boon-eter? Vgl. De Laet, blz. 212.

„Nostradama"[1]) is gelegen, maar [getuige] herinnert zich niet [meer] den naam van de genoemde stad. En [hij zeide vervolgens], dat het vice-admiraalsschip en nog twee schepen afkomstig waren uit de stad „Mimbre"[2]). En zij waren allen uitgevaren met enkele kooplieden aan boord om het genoemde zout te winnen; en elk schip had zestien opvarenden en een scheepsjongen. En het admiraalsschip telde twee stukken geschut met kogels van twee of drie pond en twee steenmortieren, en zeven of acht musketten en zes pieken. En het gemelde vice-admiraalsschip had twee kanonnen aan boord van dezelfde afmetingen en zestien musketten en tien pieken. En het schip waar [getuige] verklaard heeft, dat hij aan boord was, telde vier steenmortieren, tien musketten en twaalf pieken. En de andere drie vaartuigen telden acht musketten, en aan boord van het grootste van alle schepen, dat driehonderd en veertig ton gemeten zal hebben, was geen enkel ander wapen dan een zakpistool.

En toen [getuige] aan den genoemden vice-admiraal gevraagd had, wat voor vloten er uit Holland waren uitgevaren, antwoordde hij hem, dat zich op de kust van Havana dertig galjoenen bevonden, en dat de admiraal Adriaen heette[3]). En [hij vertelde] dat het admiraalsschip [van die vloot] vijftig bronzen kanonnen aan boord had, en dat zich met deze schepen moesten vereenigen die, welke aan de kust van Santo Domingo en bij het eiland St.-Vincent lagen, om [dan gezamenlijk] de zilvervloot af te wachten[4]).

---

[1]) Amsterdam.

[2]) Niet geïdentificeerd. Medemblik?

[3]) Admiraal Adriaen Jansz. Pater. Vgl. blz. 211, noot 2.

[4]) Andere getuigen zijn het er mee eens dat het Paters bedoeling was de Spaansche galjoenen te veroveren, en aldus de geregelde ontvangst van goud en zilver in Spanje te onderbreken. Om dit doel te bereiken zou een groot plan zijn opgezet.

„... uit Holland was, in kleine eskaders van vier tot zes, een veertigtal schepen uitgezeild, met de bedoeling zich te vereenigen vóór de kust van Havana, en daar onder Admiraal Adriaen Patria (*sic*) de zilvervloot af te wachten. En zij waren gekomen met het voornemen om daar [op de hoogte van Havana] twee of drie jaar te blijven, zoo lang, totdat zij die vloot veroverd of op-

En de genoemde stuurman zeide hem ook, hoeveel krijgsvolk zich op het genoemde eiland Barbados bevond; hij verhaalde hem nl., dat daar wel twee of drie duizend man waren, en dat zij ook vrouwen [bij zich] hadden, en een fort met twintig stukken geschut; en zij aten maniokbrood en maïs.

---

gehouden hadden, zoodat zij niet naar Spanje kon varen. Want als er in geen twee jaar zilver naar Spanje kwam, dan was de ondergang des lands zeker. En met het oog op den genoemden tijd hadden zij veel proviand meegebracht en munitie, terwijl bovendien gedurende al dien tijd nog schepen uit Holland zouden komen om hen te voorzien van proviand en krijgsvoorraad . . ." — Francisco Marques, blz. 10 van zijn hier weggelaten verklaring. Vgl. *A. de I.*, 78-2-3, G 8, f°. 157 v°., *cédula* d.d. 7 Maart 1630.

Wij vestigen er de aandacht op dat, toen Pater naar Holland terugging, Booneter nog een jaar in de Caraïbische zee bleef (De Laet, blz. 215). Minstens één zulk een versterkingseskader werd gezonden in Paters kielzog. Vgl. blz. 211, noot 2. Inderdaad, uit de Spaansche bronnen blijkt dat, nadat hij van Maart tot September 1631 Havana voortdurend verontrust had met zijn herhaald verschijnen op de hoogte van deze stad, Booneter pas in September wegvoer met de bedoeling naar Holland terug te keeren, en toen alleen omdat hij bericht had ontvangen, dat de versterkingen, die hij verwacht had, niet zouden gezonden worden. Vgl. *A. de I.*, 54-1-17, vooral Gouverneur Bitrian aan de Kroon, Havana, 29 Juni 1631 en 12 Januari 1632.

De vermeldingen van de Hollanders in de Caraïbische zee gedurende de jaren 1629—1631 zijn buitengewoon talrijk. De zee scheen met Hollanders bezaaid. Hun tochten lijken doelloos geweest te zijn, en misschien waren zij dat ook wel, omdat roof en buit het eenige was wat men zocht. Hun bedrijf was schilderachtig (was het Booneter of een andere Hollander, die jacht maakte op een schip, bestemd voor Santiago de Cuba, dat een nieuwen gouverneur aan boord had en dat, toen het poogde te ontkomen, in een waterhoos terechtkwam, waardoor zijn hooge passagier verdronk? *A. de I.*, 54-2-11, Bitrian aan de Kroon, Havana, 18 Februari 1632); en voor de Spanjaarden was het duur en vervelend. Het was echter betrekkelijk onbelangrijk; en stellig is de vermelding er van in de Spaansche documenten te Sevilla verward, zóó verward dat het allerdwaast is om te trachten de betrokken Hollanders te identificeeren.

(blz. 10.) En dit is de waarheid omtrent hetgeen hij weet, zag en vernam, / welke [waarheid] hij onder eede verklaart. En nadat hem deze verklaring is voorgelezen, bevestigde en bekrachtigde hij haar en onderteekende ze. En [hij verklaart] dat hij ongeveer zevenentwintig jaar oud is.

Francisco Nuñez Melian.
Celedon de Suasola.
Ten overstaan van mij, Juan Luis.

Bovendien verklaarde hij dat de genoemde vice-admiraal hem zeide, dat zij naar die plek zouden [terug-] komen in de maand Februari van het volgende jaar om het genoemde zout te winnen, want dat was een tijd dat het niet regende, en [hij deelde mede] dat zij voor het genoemde doel veel hout achtergelaten hadden.

Als boven.
Francisco Nuñez Melian.
Celedon de Suasola.
Ten overstaan van mij, Juan Luis . . .[1])

Document No. 36[2]).

Nota van Benito Arias Montano aan de Kroon, gezien te Madrid op 1 en 12 October 1632.

†

(blz. 1.) Sire,

Kapitein Benito Arias Montano verklaart, dat hij wijlen den Koning [reeds] meer dan zesentwintig jaren heeft

[1]) Hier weggelaten gedeelten van het document betreffen maatregelen genomen om de regeering in Spanje, Admiraal La Raspuru, dien men te Havana waande, en de gouverneurs van de naburige provincies en eilanden op de hoogte te stellen omtrent den toestand op Tortuga.

[2]) *A. de I.*, 54-4-31, 3, twee *pliegos*, gedrukt.

gediend, en [dat] hij Uwe Majesteit in verschillende streken en [bij verschillende] gelegenheden[1]) .... gediend heeft in alle mogelijke omstandigheden, totdat hij overstak naar de provincie Venezuela om [daar] in dienst van Uwe Majesteit te blijven; en hij diende Uwe
(blz. 3.) Majesteit daar in alle omstandigheden, / die zich voordeden.

En toen [nu] Francisco Nuñez Melian, gouverneur en kapitein-generaal van de genoemde provincie, bericht ontving dat op het eiland Tortuga, [dat op] 36 mijlen van de haven van La Guaira [is gelegen], een Hollandsche zeeroover placht te verschijnen met schepen om die met zout te laden, en dat zij voor het winnen van dat zout kaden en allerlei werken hadden aangelegd — door al hetwelk aanzienlijke schade werd berokkend aan de Zuidelijke Nederlanden, en groot gevaar ontstond voor den handel van die [overzeesche] gewesten door het rooven en plunderen van de koopvaardijschepen — zond hij hem[2]) in het jaar 1630 naar het genoemde eiland op

[1]) Benito Arias Montano, geboren te Fregenal in Estremadura, begon zijn loopbaan in 1619 op de koninklijke vloot onder Admiraal don Luis Fajardo en hij bevond zich met Admiraal Juan Alvarez de Aviles aan de Punta de Araya. Met dezen admiraal keerde hij terug naar Europa. In 1620 was hij weer in Amerika, waar Gouverneur don Garcia Giron hem tot kapitein benoemde van het galjoen „San Felipe y Santiago", dat de kust van Cartagena de Indias moest beschermen. Hij vocht dapper tegen de zeeroovers, inzonderheid bij een gelegenheid op de hoogte van Santo Domingo. De gouverneur zond hem naar Madrid, maar in 1622 was hij al weer terug in de Caraïbische zee, aan boord van de „San Felipe y Santiago". Hij was nu „rijzig, met zwarten baard, dertig jaar oud, met een litteeken midden op het voorhoofd." — Getuigschrift, Cartagena, 7 Augustus 1623, *A. de I.*, 54-4-31, met andere origineele bescheiden van den kapitein, overgelegd om de beweringen van deze nota te staven.

Blijkbaar bevond Arias Montano zich te Madrid, toen hij zijn nota overhandigde, want wij vinden hem pas benoemd tot plaatsvervangend gouverneur van Cumana, op St.-Martin met Cadereita in 1633. In Juni van dat jaar bereikte hij zijn post.

[2]) De opdracht van Arias Montano, uitgevaardigd den 20sten Augustus 1630, wordt bewaard in het *A. de I.*, 54-4-16, 1-1. Zij

zoek naar de genoemde zeeroovers. En omdat zij reeds vertrokken waren, verkende hij [1]) met de noodige aandacht de kaden en zoutpannen en de [overige] door de vijanden aangelegde werken, zonder er ook maar iets aan te veranderen, opdat zij, wanneer zij terugkwamen, niet zouden merken dat daar iemand geweest was. De expeditie ondernam hij op eigen kosten met 24 [Spaansche] soldaten en 50 Indianen, met groote moeite en [veel kans op] gevaar.

---

vermeldt dat hij aanbood naar Tortuga te gaan en de kosten voor 25 gewapenden voor zijn rekening te nemen, terwijl de gouverneur zou zorgen voor prauwen en Indianen (roeiers en krijgslieden). De kapitein zou op de loer gaan liggen, en als de Hollandsche schepen zout zouden komen halen, was het zijn plan van een hinderlaag uit ze plotseling aan te vallen. In dit document wordt medegedeeld dat de gouverneur twee prauwen verschafte en 50 inlanders, en aan Arias Montano werd opdracht gegeven onmiddellijk op Tortuga aan het werk te gaan.

[1]) „... hij voer naar het genoemde eiland Tortuga met twee prauwen en vaartuigen, welke ik hiervoor in gereedheid had gebracht, met vierentwintig Spanjaarden, die hij had gezocht en uitgekozen, en vijftig inlandsche boogschutters. En al deze personen nam hij mede en onderhield hij en voorzag hij van wapenen en munitie op zijn eigen kosten en naam, zonder dat Zijne Majesteit [daarvan ook maar] iets bekostigde. En hij verkende in ieder opzicht het genoemde eiland en zijn kust, [zijn] zoutpannen en ertsen; en [hij onderzocht] de methode, die men volgde om het genoemde zout te winnen en er voor te zorgen dat het zich zet; en [hij bekeek ook] wat voor werken zij hadden aangelegd. En hij onderzocht het en bracht het in kaart juist zooals het was, met groote nauwgezetheid, zoodat hierdoor bleek wat er [allemaal] was op het eiland, en wat de genoemde vijanden uitvoerden en waar zij het meest vertoefden. En toen hij [nu] van den bodem der zee op eenige aanwijzingen, die hij kreeg, een hoeveelheid ijzer, staal en gereedschap dat de vijand had verloren, opgevischt had, schonk hij [dat] alles aan Zijne Majesteit, zonder dat hem [daarbij ook maar] iets anders ter harte ging dan [de wensch om] Haar als een goed en trouw onderdaan te dienen..." — Francisco Nuñez Melian, getuigschrift ten behoeve van Benito Arias Montano, Caracas, 26 Juni 1631, *A. de I.*, 54-4-31.

En het volgende jaar, [in] '631, voer hij wederom [1]) naar het genoemde eiland, op bevel van den genoemden gouverneur, met zes prauwen (een prauw is een vaartuig met een gladden mast, dat slechts iets meer dan een palm boven den zeespiegel ligt; en in de grootste gaan slechts 24 man met de roeiers). En hij scheepte zich in [2]) aan boord van die prauwen met 40 soldaten, die hij [zelf] uitgekozen had, met hun wapenen en munitie, en 117 Indianen, waarvan sommigen voorzien waren van pijl en boog [3]); en zij voeren uit met groote [kans op] gevaar en [veel] moeite wegens de geringe veiligheid van het genoemde vaartuig en wegens de onstuimigheid van de zee.

En toen men het genoemde eiland naderde [4]), [en men op] vier mijlen [afstands] van de haven van de zoutpannen [lag], waar de genoemde vijanden bezig waren de schepen te laden, zond hij twee soldaten uit, die zoo sluw en geheimzinnig mogelijk de hulken moesten verkennen, die in de genoemde haven lagen, en hij verborg zich met al zijn krijgsvolk tusschen de takken van eenige mangroven.

En toen men hem [nu] het bericht bracht, dat er twee groote hulken lagen, begaf hij zich dadelijk aan boord van de genoemde prauwen, en hij voer om het eiland zóó
(blz. 4.) dicht bij de kust, dat de vijand hem niet kon / zien, iets waarvoor hij alle noodige maatregelen nam. En toen hij dicht bij de genoemde haven genaderd was, sprong hij aan land, slechts vergezeld van Kapitein Pedro de Llo-

---

[1]) „...om van daar de Hollandsche vijanden te verdrijven en hen gevangen te nemen en te overmeesteren, die daar zoo vrijpostig zout haalden en het den grooten en kleinen schepen, die daar voorbijvoeren, zoo onveilig maakten..." — Nuñez Melian, getuigschrift, Caracas, 1 October 1631, in het *A. de I.*, 54-4-31.

[2]) Te La Guaira. „...den negenden van de maand Juli van dit jaar..." — Nuñez Melian, het aangehaalde getuigschrift.

[3]) „...honderd en zeventien Indianen, boogschutters en roeiers..." — *Ibid.*

[4]) „...den veertienden van de genoemde maand (Juli)..." — *Ibid.*

vera[1]), en hij liet bevelen achter voor zijn krijgsvolk nopens datgene wat zij moesten doen[2]).

Hij liep twee mijlen langs zeer slecht begaanbare wegen, totdat hij, nadat hij de twee genoemde hulken bij het maanlicht had verkend, terugkeerde om al zijn krijgsvolk [te halen], dat hij [daarop] in tweeën verdeelde. De eene helft zond hij in aller ijl over land met Kapitein Felipe Gomez de Leon[3]), opdat zij zich in hinderlaag zou opstellen op een plek, die hij [daarvoor] aangewezen had, [en] dat was dicht bij den havendam, waar de genoemde hulken aankwamen om de opvarenden te ontschepen; en hij gaf hem instructies over de gedragslijn, welke hij in alles moest volgen. En [middelerwijl] scheepte hij zich met de rest van het krijgsvolk in aan boord van de genoemde prauwen.

En toen [nu] het noodige gedaan was voor de actie die hij wilde beginnen, en toen de genoemde Kapitein Felipe Gomez het afgesproken teeken[4]) had gegeven (nadat hij den havendam en de schepen had bereikt), naderde hij met de genoemde prauwen zoo vlug mogelijk de genoemde hulken. En toen van de grootste een stuk geschut werd afgeschoten, waardoor de Indianen [zeer] afgeschrikt werden, moedigde hij hen met zooveel vuur aan, dat zij heel spoedig de genoemde hulken bereikten, waar de vijanden den voorzorgsmaatregel genomen hadden om al het krijgsvolk, waarover zij beschikten, op het grootste van de schepen over te brengen, dat 600 ton mat. En hij liet zooveel haakbussen afschieten, [en] met zoo groote haast en [met zulk een] voortreffelijke regeling, dat de vijand geen gelegenheid kreeg om de genoemde hulk naar zee te sturen, en hij viel ze zóó moedig en [zóó] snel aan, dat zij, zonder dat er een kabel of trap uithing, naar boven klauterden langs de berghouten en klinkbouten. En toen hij het dek bereikt had en twee steenmortieren, die op den voorsteven stonden, en vier achter-

[1]) Vgl. blz. 224, noot 2.

[2]) Deze gebeurtenissen hadden, volgens het getuigschrift van den gouverneur, plaats op 16 Juli.

[3]) Vgl. zijn nota, bewaard in het *A. de I.*, 53-2-12.

[4]) Een musketschot, volgens kapitein Gomez in zijn genoemde nota.

laders [?], die op den achtersteven stonden, veroverd had, welke allemaal door de vijanden geladen waren om het krijgsvolk te dooden, deed hij hen, zonder hun gelegenheid te geven de [stukken] af te schieten, terugtrekken naar het middenschip, dat zij bijzonder versterkt hadden,
(blz. 5.) want daar stonden 16 kanonnen / geladen en verschillende andere krijgsmachines.

En toen de genoemde Kapitein Benito Arias Montano naar beneden wilde gaan, kon hij dat niet, omdat hij de luiken en [de] deuren van de kampanje gesloten en dichtgespijkerd vond. Maar toen hij aan den achtersteven een luikje vond, waar nauwelijks één man doorkruipen kon, ging hij daardoor met grooten moed naar beneden. En terwijl hem zijn krijgsvolk volgde, maakte hij zich meester van de kampanje en vervolgens van het middenschip, terwijl hij voortdurend sabelhouwen toediende; en zij overmeesterden de vijanden, namen bezit van de genoemde hulk en maakten hen [de vijanden] gevangen. En daarop [veroverden zij] de andere hulk, die in de genoemde haven lag. En de kapitein van de genoemde hulk sneuvelde, de stuurman en [de] *condestable*, en veertien Hollanders werden gewond.

En hij vernielde en verwoestte de kaden en [andere] werken, die zij op het genoemde eiland hadden [aangelegd], en zij lieten alles in een volmaakte verwoesting achter, en zóó dat zij het niet weder in den toestand, waarin het zich bevond, kunnen brengen dan met veel kosten. [En dit alles geschiedde,] zonder dat één van zijn soldaten in gevaar verkeerde.

En met beide hulken, waarvan de eene 600 ton meet met tweeëntwintig stukken geschut en de andere 300 [ton] en zes stukken geschut, en met 3 duizend fanega's zout, waarvan zij zich [al] hadden meester gemaakt, en [met] de krijgsgevangenen, voer hij naar de genoemde stad Santiago de Leon terug[1]), terwijl men de gemelde

---

[1]) „... Vrijdag, den achttienden van de genoemde maand en [van het genoemde] jaar (Juli 1631) ..." — Nuñez Melian, het aangehaalde getuigschrift.

De twee hulken werden in het openbaar verkocht en het vijfde deel van de opbrengst, die voor Zijne Majesteit bestemd was (de „quinto") en die 2000 peso's bedroeg, werd besteed aan de forten

overwinning beschouwde als een van de belangrijkste en gedenkwaardigste die er [ooit] zijn behaald, aangezien de strijdkrachten waarover hij beschikte, zoo gering waren en die van de vijanden daarmede vergeleken zoo groot; zoodat alles werd toegeschreven aan den enormen moed, [de] dapperheid en [het] verstandige beleid van den genoemden Kapitein Benito Arias Montano, en [dat terwijl het succes] voor onmogelijk was gehouden. Een en ander blijkt overvloedig uit de getuigschriften, brieven en verder bewijsmateriaal dat hij overlegt.

---

van La Guaira. Vgl. Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas 25 October 1631, *A. de I.*, 57-5-21; en 54-4-16, 5, resumé van de berichten van Nuñez Melian, gezien te Madrid den 30sten Juni 1633. Volgens een decreet vervat in dit resumé moest hij worden aangemoedigd om den Hollanders weerstand te bieden bij het laden van zout.

Later werd beweerd (*A. de I., Escribanía de Cámara*, 698 A, f°. 15 v°., 267 (rapport van de veiling), 845), dat deze verkooping een klucht was, en dat Gouverneur Nuñez Melian erkende dat een van deze twee schepen, klaar gemaakt om naar Spanje te vertrekken, in de haven van Curaçao binnenliep en aldus de Hollandsche krijgsgevangenen aan boord in staat stelde om de voordeelen van dat eiland in oogenschouw te nemen.

„En een van de gemelde hulken voer naar Spanje, geladen met groote hoeveelheden voortbrengselen van dit land. En aangezien de genoemde gouverneur wist dat in Spanje brazielhout duur was, zond hij, toen hij de genoemde hulk kocht, menschen in prauwen naar het eiland Curaçao om het hout daar te kappen en er de hulk mee vol te laden. Met die menschen zond hij [ook] wat koopwaar om de Indianen van het genoemde eiland te betalen, opdat, als de genoemde hulk kwam, alles gereed zou zijn (gelijk ook geschiedde). En toen men klaar was met laden, zond hij de genoemde hulk van de haven van La Guaira uit met Hollandsche krijgsgevangenen aan boord, die niet verzuimden het genoemde eiland te verkennen en zijn haven, die zij heel geschikt vonden. En de voortbrengselen [van het eiland] schenen hun goede koopwaar toe, zoodat zij ernstig in overweging namen zich daar later te vestigen. En hierdoor komt het dat de vijand op de gedachte kwam zich van Curaçao meester te maken." — *A. de I., Escribanía de Cámara*, 698 A., blz. 845. De gouverneur werd ten slotte uit zijn ambt ontzet. Vgl. De Laet, blz. 430; blz. 305 hierachter, noot 1.

En vermits hij de genoemde expeditie geheel op eigen kosten heeft ondernomen, zonder dat men hem uit de koninklijke schatkist een financieele bijdrage heeft gegeven, noch eenige andere hulp, terwijl hij er meer dan vier duizend dukaten voor uitgaf, voor welk bedrag hij zich in schulden moest steken;

en aangezien, behalve dat de genoemde overwinning is behaald, er bleek te zijn voor de koninklijke schatkist een vermeerdering met 1.979 peso's, die haar toekwamen
(blz. 6.) van het vijfde deel van de opbrengst van de / veiling van de genoemde hulken, munitie, kanonnen en zout;

[al] hetwelk in overweging nemende en met het oog op het feit dat hij in alle omstandigheden, waarin hij verkeerd heeft, [Uwe Majesteit] met zooveel moed en dapperheid heeft gediend, en daar de laatste dienst, dien hij bewezen heeft, zeer waard is beloond te worden en iedereen daar nog over spreekt,

verzoekt hij Uwe Majesteit beleefd om, aangezien hij tot nog toe geen enkele belooning voor de genoemde diensten heeft ontvangen, hem het ambt van gouverneur[1]) van de genoemde provincie Venezuela te geven.

Want om [nog] meer te toonen, hoezeer hij verlangt met het bewijzen van die diensten voort te gaan, biedt hij onmiddellijk aan om, zoolang de genoemde Francisco Nuñez Melian nog gouverneur is, jaarlijks naar het genoemde eiland Tortuga te varen op eigen kosten en op kosten van het eiland, ten einde het te zuiveren van de zeeroovers, die daar soms mochten verblijf houden. En hetzelfde zal hij doen, zoolang hij bekleed zal zijn met het genoemde ambt van gouverneur.

En onmiddellijk zal hij afstand doen ten gunste van de koninklijke schatkist van de genoemde hulk, welke hij op de genoemde vijanden veroverde, en die, zooals gezegd is, 600 ton meet, en zeer geschikt en noodig is om als galjoen mee te varen met de konvooischepen van de vaart op [West-]Indië, daar zij immers daarvoor aan alle vereischten voldoet.

---

[1]) Dezen hoogen post verkreeg hij niet. Maar hij werd benoemd tot tijdelijk gouverneur van Cumana, in afwachting van de komst van don Enrique Enriquez Sotomayor, die van Portorico uit tot dit ambt werd geroepen.

En op die wijze zal hij zijn belooning krijgen, en anderen zullen [daardoor] moed vatten om dergelijke heldendaden te verrichten, waarvoor men zal worden beloond./...[1])

Document No. 37[2]).

Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 5 October 1632.

(blz. 1.)

†

Sire,

Na de afstraffing, die wij verleden jaar aan de Hollanders op het eiland Tortuga hebben toegediend, waarbij de door hen aangelegde kaden en andere werken, welke zij bij het winnen van het zout gebruikten, door ons werden vernield en verbrand, ontving ik van schepen, die daar voorbijgevaren waren, bericht, dat de genoemde Hollanders weer teruggekomen waren om daar zout te winnen. [En] om deze reden en om van een en ander bevestiging te krijgen, zond ik een prauw met Jacinto de Amaya aan boord, een van de soldaten, die de gemelde afstraffing hadden medegemaakt, die zich naar het genoemde eiland Tortuga begaf, het bereikte, daar aan land ging en omzichtig de zoutpannen onderzocht.

En in deze stad teruggekeerd, verklaart hij dat de [vernielde] werken weer aangelegd zijn op [nog] sterker grondslag, in een [nog] sterker positie en [met nog] vernuftiger aanleg van pompen, en [met] een kat van planken en fascinen, met aarde aangevuld, met drie schietgaten, waarvan er een gericht is op de ankerplaats van de schepen, en het tweede op de zoutpannen en het

[1]) Uit hier weggelaten aanteekeningen in handschrift blijkt, dat deze nota werd besproken door de raadslieden van Zijne Majesteit in October van het jaar 1632. Vgl. *A. de I.*, 141-1-13, De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, Madrid, 6 October 1632.

[2]) *A. de I.*, 54-4-16, 4, één *pliego*, origineel.

derde op het bosch, vanwaar men hen verleden jaar aanviel, zooals Uwe Majesteit allemaal lezen zal uit het afschrift [1]), dat ik toezond van de voorschriften [2]), die ik gaf aan den genoemden Jacinto de Amaya en [uit] zijn verklaring.

En op grond van deze verklaring en die van de soldaten, die hij met zich had genomen, zal ik twee prauwen in gereedheid brengen, welke na de noodige voorbereiding en met dapper krijgsvolk naar het genoemde eiland moeten varen, en wederom de genoemde kaden en [andere] aangelegde werken en de gemelde kat moeten verwoesten en verbranden, zoodat, als zij [weer] zout willen laden, zij die wederom moeten aanleggen; want zonder die werken kunnen zij het [zout] niet winnen. En hun kost het veel [moeite] die [werken] aan te leggen, maar ons heel weinig om ze te verbranden, en zelfs om het volk in de zoutpan te dooden, al gaat men ook nog zoo omzichtig te werk. Ik zal aan Uwe Majesteit te zijner tijd rapport uitbrengen over het resultaat van deze [poging], opdat men volmaakt op de hoogte blijve van den toestand van dit eiland en zijn zoutpannen, die door de exploitatie van de Hollanders dagelijks grooter

---

[1]) Het volgt onmiddellijk hierachter.

[2]) „...ik gelast en beveel hem om, zoodra hij kennis heeft genomen van dezen mijn lastbrief, te vertrekken en zich te begeven in een prauw, die klaar ligt met de noodige roeiers en uitgerust met de noodige proviand, naar de stad Cumana, vanwaar, of van een andere haven als hij dat beter oordeelt, hij zal moeten oversteken naar het genoemde eiland Tortuga met de grootste geheimzinnigheid en waakzaamheid, zoodat hij niet door den vijand kan worden opgemerkt. En als hij daar aangekomen is, zal hij met de gemelde waakzaamheid en met de middelen, welke hem ten dienste zullen staan, moeten trachten te weten te komen, of de genoemde Hollandsche vijanden of andere naties zijn teruggekomen om de genoemde werken weder op te bouwen, en of zij weer over hulpmiddelen beschikken om het genoemde zout te winnen en te vervoeren, of dat het genoemde eiland zich [nog] bevindt in den toestand, waarin de genoemde Kapitein Benito Arias en Kapitein Pedro de Llovera het achterlieten..." — *Ibid.*, blz. 1 van het weggelaten gedeelte. Wat verdere vermelding van Llovera betreft, vgl. de Documenten 36 en 55.

worden, al hebben zij er niet veel aan zonder de door hen aangelegde werken, welke ieder oogenblik gemakkelijk verbrand kunnen worden.

God behoede Uwe Majesteit de vele jaren, die ik [Haar] toewensch en de Christenheid [dat zoo] noodig heeft.

Caracas, 5 October van het jaar 1632.

Francisco Nuñez Melian
(Geparafeerd)/...[1])

Bijlage[2]).

Verklaring, door Jacinto de Amaya afgelegd te Caracas, 1 October 1632.

(blz. 3.) Verklaring van Jacinto de Amaya.

....[3]) In de stad Santiago de Leon, op den eersten dag van de maand October van het jaar zestienhonderd en tweeëndertig .../,

(blz. 4.) ...toen de genoemde Jacinto de Amaya verscheen, verklaarde deze onder eede:

---

[1]) Uit een aanteekening op blz. 4 van dit document blijkt, dat het besproken werd in de eerste dagen van Juli van 1633; want op den 5den werd een bevel uitgevaardigd dat Gouverneur Nuñez Melian moest worden bedankt voor zijn ijver: „...ik dank u voor den ijver, waarmee gij de zaken van mijn dienst behartigt. Deze ijver strookt volkomen met het vertrouwen, dat ik heb in uw persoon..." — *A. de I., Escribania de Cámara,* 698, A, f°. 211, (origineele) *cédula,* Madrid, 9 April 1634; kopie in 78-3-2, G 9, f°. 79 v°.

[2]) Twee *pliegos,* gewaarmerkt afschrift.

[3]) Weggelaten is hier het formeele verslag van de feiten, daar dit minder belangwekkend is dan de voorafgaande mededeeling aan de Kroon. Eveneens is weggelaten de verklaring van Kapitein Gabriel Mendez Carrasco, dat hij Amaya met 20 Indianen, roeiers en boogschutters, den 8sten Augustus vervoerde in een boot, die aan Francisco de Olivera toebehoorde.

Dat hij, om de hierboven vermelde opdracht uit te voeren, zich inscheepte in de haven van deze stad La Guaira in een prauw, met een officieele mededeeling van don Gabriel Mendez Carrasco, kapitein en hoogsten rechter van de genoemde haven, met bestemming voor de stad Cumana; en van daar voer hij terug naar de stad San Cristobal de Cumanagoto, die in de genoemde provincie Cumana ligt, om nauwkeurig uit te vorschen, vanwaar hij het gemakkelijkst naar het genoemde eiland Tortuga zou [kunnen] oversteken; en het bleek dat [dit het geval was] van een eiland uit dat Borracha heet. En omdat hij bericht had ontvangen, dat er zich vijanden bevonden op het genoemde eiland Tortuga, bracht hij zes soldaten aan boord van zijn prauw, en met dezen begaf hij zich naar het genoemde eiland Borracha, en van daar stak hij over naar het genoemde eiland Tortuga.

En toen hij daar aangekomen was, begaf hij zich aan land en ging hij met twee soldaten de haven van den vijand verkennen en hij verkende die ook. Er lagen [echter] geen vijandelijke schepen, groote noch kleine, en ook geen schepen van andere naties.

En hij zag dat de kade, waar het zout werd ingeladen, wederom was hersteld met veel planken en sterke balken, met twee gaten waardoor zij het zout in de sloepen stortten, met bovendien twee trappen (waarlangs zij naar de sloepen afdaalden) van een lengte van ongeveer vijf vademen, en hij denkt dat de kade ongeveer honderd en vijftig schreden lang zal zijn.

En ook van de genoemde kade af tot de zoutpan toe, wat hem een afstand toeschijnt van een halve mijl, [was de] heel[e weg] bedekt met aan elkaar gevoegde en vastgespijkerde planken van een breedte van ongeveer een halve el, waarover zij met de zoutkarretjes heen en weer reden.

En zij hadden eveneens zes pompen, waarmede zij het water uit zee oppompten om het in de zoutpan te brengen. En ook midden in de genoemde zoutpan bevonden zich nog vijf pompen, waardoor het water over de heele pan werd verdeeld. En men had ook over de heele zoutpan planken aangebracht, waarover zij liepen en waarop zij het zout laadden. En zeer dicht bij de genoemde kade bevond zich een platform van planken en zand en fasci-

(blz. 5.) nen er boven op, met een deur of doorgang waardoor zij naar de genoemde kade konden in- en uitgaan, waar, naar het hem toescheen, twee of drie stukken geschut stonden, althans te oordeelen naar de houten schietgaten, die daar waren aangebracht.

[En] dit alles hadden zij met groote zorg aangelegd en de genoemde kade was veel sterker en beter dan die, welke er was [aangelegd] tijdens de expeditie van Kapitein Benito Arias Montano (onder wien deze getuige toen als soldaat diende), [en] die in brand gestoken werd op bevel van den genoemden heer gouverneur, en die thans [ook] verbrand en verwoest is.

En dit is hetgeen er gebeurd is en [dit is] de waarheid omtrent hetgeen hij zag en weet, en hij verklaart dit onder eede en onderteekende het met zijn naam. En [hij verklaart] dat hij ongeveer achtentwintig jaar oud is. En nadat hem deze verklaring was voorgelezen, verklaarde hij dat zij goed geschreven is en dat hij haar bevestigde en bekrachtigde.

Francisco Nuñez Melian.
Jacinto de Amaya.
Ten overstaan van mij, Juan Luis,
notaris.../...[1])

---

[1]) Uit hier weggelaten gedeelten van dit document blijkt, dat den 16den October Gouverneur Nuñez Melian aan Amaya bevel gaf om weer naar Tortuga te gaan, ten einde daar de door de Hollanders aangelegde werken te slechten, te verbranden en te verwoesten. Zijn lastbrief is overgenomen in het verslag. Den 19den bracht Kapitein Mendez Carrasco hem er heen van La Guaira uit, aan boord van een boot beladen met wapenen en mondvoorraad. Amaya had de opdracht om (blz. 7) „in het dal van de Chuspa en de Carguaho nog een vaartuig te nemen van die, welke zich daar bevinden, met zooveel riemen, Indianen, pijlen en soldaten als hij maar noodig zou oordeelen, met het oog waarop hij ook proviand aan boord had. En met de genoemde vaartuigen moest hij gaan naar het eiland Tortuga en de kust van Cumana en Cumanagoto, en dan moest hij verkennen of er vijanden waren van die, welke op het genoemde eiland Tortuga plegen te komen, om daar zout te halen en andere dingen te doen ten nadeele van Zijne Majesteit. En als hij hen er niet vond, moest hij

Document No. 38 [1]).

Alonso Hernandez de la Rosa [2]) aan Francisco Nuñez Melian, Cumana, 22 October 1632.

(blz. 1.) †

Op een mededeeling van Jacinto Rodriguez de Amaya, gedaan te Cumanagoto, welke de burgemeesters aan mij doorzonden [3]), stuurde ik een goed uitgeruste prauw naar Tortuga om het havenhoofd en [het] platform te sloopen en te verbranden. De man, die hiervoor uitgezonden werd, kweet zich zeer goed van zijn taak, en hij verklaart dat het havenhoofd heel groot en heel hoog was en een goed stuk in zee vooruitstak, waar de schepen [dan] konden laden. Ook verklaart hij [dat] er veel zout is en [wel] zeer wit. Er waren veertien pompen. Twee heeft hij er meegebracht en wat planken van dennenhout. Maar al het overige heeft hij verbrand, van hetwelk ik u hierbij mededeeling doe.

Ik verzoek u doña Maria beleefd van mij te groeten en u moge God nog vele jaren behoeden.

Uit Cumana, 22 October van het jaar 1632.

Alonso Hernandez de la Rosa.
(Geparafeerd . . . / . . .)

---

de kaden en overige werken, die de genoemde vijanden daar hebben aangelegd, verbranden en moest hij de opdracht, die de heer gouverneur hem gegeven had, zoo stipt mogelijk uitvoeren."

[1]) *A. de I.*, 54-4-16, één *pliego*, origineel.

[2]) Gouverneur van Cumana.

[3]) Niet teruggevonden.

Document No. 39 [1]).

Rapport van Juan Bautista Antoneli [2]), Cumana, 20 November 1633.

blz. 1.)

†

.... Den 25sten September van genoemd jaar [1633] verliet ik de stad Cumana in gezelschap van den gouverneur en kapitein-generaal van dat gewest, Benito Arias Montano, [allen] ingescheept aan boord van twaalf prauwen, [die voeren] in de richting van het eiland Tortuga — dat van de stad Cumana [op] tweeëntwintig mijlen beneden den wind ligt —, naar het Zuidwesten. Bij het genoemde eiland aangekomen, begaf men zich aan land en ging men op weg om de genoemde zoutpan te verkennen, waar [echter] vijf Hollandsche hulken bezig waren zout te laden. Men verontrustte hen, [en] nadat men wat van hun krijgsvolk had gedood [3]), verlieten zij die haven.

---

[1]) *A. de I.*, 72-6-2, één *pliego*, origineel. Het is mogelijk dat dit document eens als bijlage is gezonden bij een brief van den Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, d.d. 4 April 1634, thans in het *A. de I.*, 147-5-20.

[2]) De wettig verklaarde zoon van Juan Bautista Antoneli Sr. Vgl. blz. 7, noot 1 en blz. 11, noot 1. Later zou hij ingenieur van Zijne Majesteit in West-Indië worden (gelijk zijn vader geweest was), als opvolger van zijn neef, Cristobal de Roda. Tegenwoordig bij de herovering van St.-Martin, had hij geweigerd daar te blijven (met Vesterim), en hij begaf zich naar Cumana, vanwaar hij Arias Montano vergezelde op zijn expeditiën zoowel naar Tortuga als naar de Unare. Vgl. zijn bescheiden, bewaard in het *A. de I.*, 73-2-11.

[3]) Vgl. Document No. 41.

„En toen hij na deze overwinning naar de stad Cumana was teruggekeerd (bedoeld is Arias Montano na den in Document No. 39 beschreven aanval op de Unare), vernam hij dat zij, die hij uitgezonden had om het eiland Tortuga te verkennen, de tijding meebrachten, dat er 18 schepen bezig waren zout te laden. En terwijl hij wederom een zoo groot mogelijk aantal Spanjaarden en Indianen in zijn gebied op de been bracht, zond hij iemand tot

En dadelijk trachtte ik de genoemde zoutpan te verkennen, en ik maakte er met een instrument op nauwkeurige wijze den plattegrond van met de beschrijving. En toen ik had nagegaan, [wat] het geschiktste middel [zou zijn] om den vijand te beletten voortdurend zout te laden, [leek mij het beste om] de zoutpan van zee uit onder water te laten loopen ter plaatse, waar m.i. mijn doel [het best] werd bereikt; en op een afstand van honderd schreden vond ik dat de zee een el hooger lag dan de zoutpan. Toen ik dit duidelijk onderzocht had, besloot ik twee slooten te graven, elk zeventig voet breed, waardoor uitvoering gegeven zou worden aan hetgeen ik mij had voorgesteld.

In het jaar 1626 heb ik de genoemde zoutpan [al] verkend, toen ik, in opdracht van Uwe Majesteit, alle kusten van het genoemde gewest met al zijn havens en drinkwaterplaatsen in kaart ging brengen en beschrijven, zooals men in [de] genoemde beschrijving, die zich in den koninklijken Raad bevindt, [nog] duidelijker zal zien. En toen ik toentertijd de genoemde zoutpan ging verkennen, maakte ik er den plattegrond van [1]), die aangeduid is met een groene lijn.

En in dien tijd zal men in de heele genoemde zoutpan niet meer dan drie tot vier schepen met zout hebben kunnen laden, en dit moest dan nog in een droge periode geschieden, want, als er een regenbui viel, raakte de ge-
(blz. 2.) noemde zoutpan vol water / en loste het zout op. Maar gedurende de laatste twee jaar hebben de Hollanders in

---

mij om mij hulp te vragen. En ik zond hem in aller ijl don Juan, mijn zoon, met drie prauwen en eenige Spanjaarden en 60 Guaiqueri-boogschutters. En zoodra de genoemde don Juan [te Cumana] aangekomen was, vertrouwde Benito Arias hem den post van *sargento mayor* toe, en hij droeg hem op 10 prauwen in gereedheid te brengen. En toen hij die snel in gereedheid had gebracht, vertrok de genoemde gouverneur en voer naar Tortuga. En toen hij daar door den vijand gezien was, zette hij dapper 100 man aan land en hij noodzaakte de vijanden in aller ijl te vluchten met verlies van hun kapitein en 17 manschappen en één schip, en met achterlating van hun wapenen." — Don Juan de Eulate aan de Kroon, Margarita, 20 November 1633, *A. de I.*, 146-5-5.

[1]) Niet teruggevonden.

de genoemde zoutpan de exploitatie ernstig aangepakt; en terwijl zij zich uitmuntend bevinden bij de genoemde exploitatie, nam deze dagelijks toe, en wel zóó, dat terwijl, toen ik de genoemde zoutpan voor den eersten keer ging verkennen en haar plattegrond [ging] maken, zij een omtrek had van in totaal drie duizend en vijfhonderd schreden, ik thans een omtrek vond van zeven duizend en vijfhonderd schreden, geheel in exploitatie gebracht. En de heele genoemde exploitatie geschiedt zoo keurig en met zooveel moeite dat het nauwelijks te gelooven is, zooals [echter] uit den plattegrond zal blijken.

In de haven, waar de schepen zout laden, was een steiger gemaakt, die meer dan honderd schreden in de zee vooruitstak, van stevige balken [vervaardigd] en met sterke balken samengevoegd [en] met zeer goede planken bevloerd. En aan het uiteinde van [den] genoemden steiger [waren] vier valluiken [aangebracht], waar vier schepen tegelijkertijd konden laden. En van dezen steiger hadden zij naar de zoutpan een met planken bevloerden weg aangelegd, waarover het zout per kruiwagen vervoerd wordt.

[De] genoemde zoutpan is geheel met de hand bewerkt en ingedeeld in verschillende pannen, elk van veertig schreden breed en zeventig lang, de eene wat grooter, de andere wat kleiner, allemaal heel vlak en waterpas gemaakt. En rondom [de] genoemde zoutpannen [waren] beekjes of kanaaltjes [aangelegd], om het water naar de pannen te leiden, voor het winnen van het zout. En in de genoemde kanaaltjes bevinden zich van afstand tot afstand kleine reservoirs, vanwaar een man met een werktuig het water over de genoemde zoutpannen leidt.

De zoutwinning geschiedt [nu] op deze wijze, dat men met het genoemde werktuig in de genoemde pannen een of twee vingers water brengt, en binnen zes dagen is [dan] het water verdampt en heeft het zout zich gezet. En als dat gebeurd is, gaat men het met een rol in de pannen opstapelen in kleine hoopjes. En vervolgens brengt men die buiten de pannen, en maakt men een grooten hoop, die nog droogt en waaruit nog wat water druipt dat van de pannen meekwam. En van die groote hoopen laadt men het in de kruiwagens [om het] naar de kade [te vervoeren en het daar] in de schepen te

laden. En terwijl de een bezig is een kruiwagen te laden /,
(blz. 3.) wint de ander weer zout op de genoemde wijze, zoodat men, als alle genoemde zoutpannen geëxploiteerd zouden worden, iedere week twaalf duizend fanega's zout kan laden, een berekening, die ik gemaakt heb op de basis van één zoutpan die ik heb opgemeten. En als alle genoemde zoutpannen [tegelijkertijd] geëxploiteerd worden, kunnen er dienovereenkomstig dertig of veertig schepen tegelijk laden en, als die geladen zijn, [kunnen er weer] andere komen, net zoolang als de winning duurt. Houdt zij op, dan valt er [ook] niet te laden. En aangezien zij dit jaar in twee maanden (Augustus en September) tweeëndertig hulken hebben geladen, zullen zij dienovereenkomstig in het heele jaar meer dan honderd en vijftig schepen geladen hebben; en met het oog op de voortreffelijke inrichting van de genoemde zoutpan zou men [nog] veel meer schepen kunnen laden. En toen men de uitgestrektheid van deze zoutpan gezien had, ging men er toe over om uit te voeren wat men zich had voorgesteld.

Daar men hiervoor het noodige gereedschap had meegebracht, sloeg men de handen aan het werk. Met honderd Indianen en vijftig Spanjaarden werden de genoemde twee slooten gegraven, waarbij men begon aan den kant van de zoutpan, omdat het aan dien kant droog was, [en] opdat het water mijn menschen niet beletten zou te werken. [Ik zorgde er voor dat] de slooten de geschikte diepte hadden en zij in de richting van den stroom liepen. En opdat in grooter overvloed [het water zou binnenstroomen], wachtte ik tot de laagste eb en toen men vlak bij de zee was, deed ieder een laatste groote krachtsinspanning. In aller ijl werden de genoemde dammen allen tegelijk doorgestoken en, daar de vloed kwam opzetten, drong het water met te grooter geweld binnen en bij dat getij raakte de geheele omtrek onder water en bij eb blijft de heele zoutpan wel een el hoog onder water en, naarmate het getij wast, stijgt het water boven de gemelde el. Bij eb en vloed stroomt het water uit en in met zooveel geweld als twee waterrijke rivieren en dagelijks zal het water door de kracht van den stroom zich nog een breederen toegang verschaffen, zooals men wel zag in [de] twee dagen dat ik daar

vertoefde. En de genoemde doorgestoken plaatsen zullen [daar] altijd blijven, zoolang zij niet worden dichtgestopt door den vijand. Want het staat vast dat de eerste schepen, die komen laden, moeten trachten de twee doorgestoken plaatsen te stoppen, ofschoon zelfs, nadat de zoutpan is hersteld, ze [nog] niet kan worden geëxploiteerd, omdat het water in geen zes maanden verdampt kan zijn, en als eenmaal de genoemde zoutpan droog is, moet men den heelen bodem schoonmaken en er de modder van verwijderen, want daarop zet zich het zout niet, en der-
(blz. 4.) halve gelieve Uwe Majesteit [bericht te zenden] / om aan de gouverneurs van Margarita en Cumana opdracht te geven ze [de zoutpan] tweemaal per jaar te bezoeken, om te zien of de vijand de doorgestoken plaatsen heeft gestopt, en zoo ja, [dan] moeten zij twee prauwen sturen met vijftig inlanders en twintig Spanjaarden en in twee dagen steken zij de plaatsen dan weer door. En als men deze monden open houdt, zooals ik gezegd heb, [dan] heeft men het doel bereikt en den vijand in heel [West-] Indië van zout beroofd. Want in al deze streken bevinden zich geen zoutpannen van beteekenis, waar de vijand zoo overvloedig zout kan laden, als zij gewoon waren te doen, nadat hun een of twee schepen ontnomen zijn bij enkele kleine zoutpannen, die zich bevinden aan de kusten van Venezuela. En nadat hun het zout van Araya ontnomen is door het fort, [dat daar is gebouwd] en dat van St.-Martin en dit van Tortuga, doordat de Indianen van Cumanagoto de zoutpan onder water hebben gezet, zullen zij, zooals ik gezegd heb, in [West-]Indië geen zout meer komen laden. En zoolang de genoemde zoutpan van Tortuga niet onder water gezet was, had Uwe Majesteit twee zware uitgaven, waaraan men niets had, nl. die voor Araya en St.-Martin, want zoolang de vijand voortging met de zoutpan van Tortuga te exploiteeren, waren de uitgaven voor vestingwerken en het leggen van garnizoen [aldaar volmaakt] verloren; maar [nu dat de zoutpan op Tortuga] onder water gezet is, heeft het zin om de twee garnizoenen aan [de Punta de] Araya en [op] St.-Martin te behouden, terwijl ik er voor waarschuw dat de vijand zich niet moet meester maken van de zoutpannen bij de rivier de Unare. Want zoodra hij zich daarvan meester maakt, zal hij ze in grooter getal

aanleggen dan alle overige; en dit wordt verholpen door, zooals ik gezegd heb, dat land onder water te zetten. Want als de Indianen [1]) den vijand toegang verschaffen, [dan] hebben zij drie zoutpannen in hun gebied, [die] alle drie zeer uitgestrekt [zijn]. En het moet erg moeilijk zijn hen daar vandaan te verdrijven, omdat het aantal Indianen groot is en zij onderricht zijn door de Hollanders. Eén [Indiaan] daar is evenveel waard als tien [uit andere streken].

Gedaan te Cumana, 20 November van het jaar 1633.

Juan Bautista Antoneli.
(Geparafeerd.)

Document No. 40 [2]).

Benito Arias Montano aan Ruy Fernandez de Fuenmayor [3]), Cumana, 10 Juni 1638.

†

(blz. 1.) Den Heer Generaal Ruy Fernandez de Fuenmayor: In den laatsten [brief] [4]), dien ik u geschreven heb, deelde ik mede dat ik [iemand] naar het eiland Tortuga gezonden had om dat te verkennen; en de man, die daar op uitging, zond mij bericht [5]), dat daar acht schepen lagen, terwijl er ook verdedigingswerken waren aangebracht op het eiland, waar men bezig was een stuk van die zoutpan te exploiteeren [6]). En aangezien het kwalijk strookt met den dienst van Uwe Majesteit dat de vijand zout komt weghalen, wegens het groote voordeel dat daaruit voor

[1]) Vgl. blz. 240, noot 5.

[2]) *A. de I.*, 2-5-1/29, één *pliego*, gewaarmerkt afschrift.

[3]) Gouverneur van Zijne Majesteit in Venezuela.

[4]) Niet teruggevonden.

[5]) In de maand Maart, volgens een *cédula* (*A. de I.*, 78-2-3, f°. 152) in antwoord op een dergelijk bericht d.d. 8 Juni van den gouverneur aan de Kroon.

[6]) „... en dat zij de doorgestoken plaatsen hadden gestopt..." — *Ibid.*

hem voortvloeit, trof ik mijn maatregelen en voer ik persoonlijk [er heen] met dertien prauwen, honderd en vijftig soldaten en even zooveel Indianen (boogschutters en roeiers[1])), en den achtsten Mei, vóór het aanbreken van den dag, ankerde ik voor het eiland Tortuga, aan de punt beneden den wind, [op] vier mijlen van de zoutpan waar[bij] de schepen lagen. Want ik had die plek uitgekozen, omdat zij het meest aan het oog onttrokken was, om [aldus] niet gezien te worden, maar dat was niet mogelijk. Want ik vond aan deze punt [van het eiland] een schip geankerd, dat zij uit bezorgdheid daar gestationneerd hadden, en dat hun tot uitkijk diende. En dit [schip] ging onder zeil om de andere te waarschuwen, en daarna verschenen aan loefzijde drie sloepen, die het eiland verkenden. Mijn prauw voer op deze sloepen af en maakte zich meester van een van haar, maar de andere namen de wijk naar haar schepen. Van de krijgsgevangenen vernam ik [een en ander over] den toestand van en de getroffen maatregelen voor de verdedigingswerken, die zij op het eiland hadden [aangebracht].

En den Zondag daarop ging ik, vóór het aanbreken van den dag, in een hinderlaag liggen [op] tweehonderd schreden van het fort; en zoodra de zon opkwam, viel ik dat aan, onder het aanroepen van den naam van den roemruchtigen apostel Santiago[2]), wiens hulp wel noodig was, met het oog op de sterkte van den vijand. En ofschoon zij ongeveer vier uur lang dapper vochten en zij van de schepen, die voor dit doel aan den wal vastgemeerd lagen, onophoudelijk met hun kanonnen en mus-
(blz. 2.) ketten schoten, / behaagde het God, dat ik des morgens om tien uur met bijlen een opening [in het fort] maakte, waardoor men er binnendrong en ik mij er van meester

[1]) Juan de Eulate, gouverneur van Margarita, hielp bij deze gelegenheid persoonlijk met „zes schepen met vijftig soldaten en vijftig Guaiqueri-boogschutters." Vgl. zijn schrijven aan de Kroon, Margarita, 8 Juni 1638. Uit de bijlagen van zijn brief blijkt, dat sommige van de mannen, op grond van zware straffen, gedwongen werden aan deze expeditie deel te nemen.

[2]) Den apostel Jacobus, den schutspatroon van Spanje, plachten de Spanjaarden aan te roepen in hun strijd tegen de ongeloovigen. (N. v. d. V.)

maakte en de veertig man doodde, die het aan bezetting had, terwijl [de verovering] mij slechts zeven soldaten en vier Indianen kostte, die bij deze gelegenheid sneuvelden, en twintig gewonden. Het moet een wonder Gods heeten dat het er niet meer waren, aangezien mijn strijdkrachten verre achterstonden bij die van den vijand.

Het fort was vierkant, vervaardigd van planken van een halve el dik.... En [het was] eenentwintig voet hoog. Bovenop streed de infanterie, want [de] acht stukken geschut waarover men beschikte, twee aan elke zijde, waren beneden op den grond geplaatst, met een palissade rondom van een vadem hoog, en daarbuiten [bevonden zich] veel planken met ijzeren punten.

Denzelfden dag ging de vijand onder zeil.

Ik ontmantelde en verbrandde het fort, [de] kade en [de andere] werken, die zij hadden uitgevoerd ten behoeve van de zoutexploitatie. Ik zette de pan wederom onder water, en zij bevindt zich nu weer in den ouden toestand. Ik bracht de acht kanonnen mee, waaronder er een is van brons, en zij blijven [nu] in dit fort van Araya....

....Cumana, tien Juni zestienhonderd en achtendertig.

Benito Arias Montano[1]).

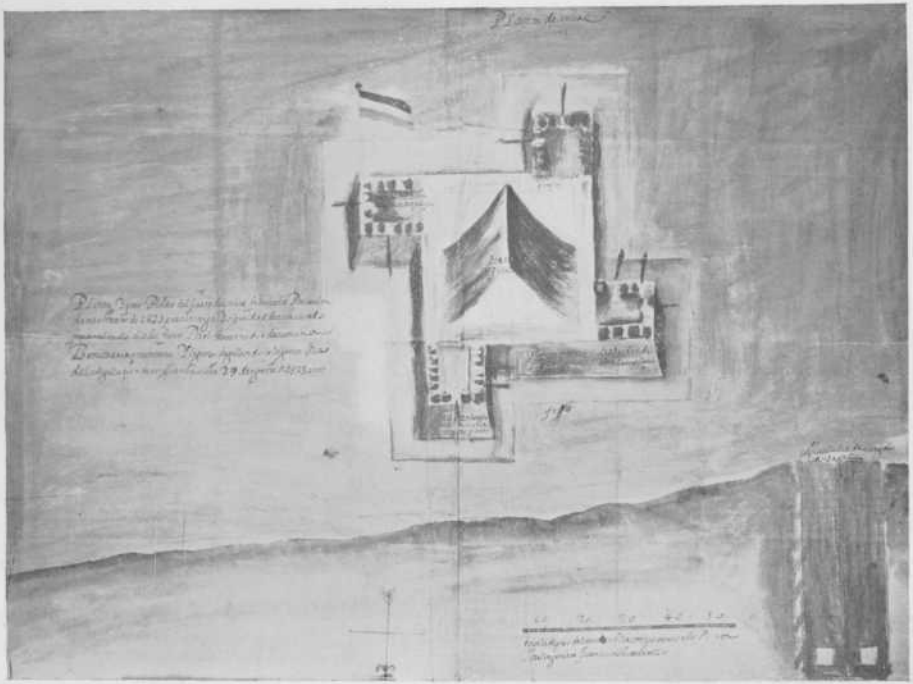
---

[1]) Uit de genoemde *cédula* blijkt, dat Benito Arias Montano, ter belooning voor de door hem bij deze en vorige gelegenheden bewezen diensten, een *hábito* kreeg, d.w.z. dat hij werd opgenomen in een militaire orde, vermoedelijk die van Santiago. In dezelfde *cédula* worden nog eenige andere jaargelden en beloonigen vermeld voor andere personen, die zich bij deze gelegenheid onderscheiden hadden.

V

2. BIJ DE UNARE

1633—1644

De Hollandsche vesting bij de Unare, 1633.

PLAAT IV.

A. de I., 72-6-2.

De Hollandsche vesting bij de Unare, 1633.

Plattegrond van [de vesting bij de] Unare.
Bolwerk met twee stukken geschut.
Bolwerk van den standaard. Twee stukken geschut.
Tent, waarin het krijgsvolk van de vesting woonde.
Poort — ophaalbrug.
Bolwerk, waar drie stukken geschut stonden.
Gracht.
Bolwerk, waar drie stukken geschut stonden.
Steiger, waar hij zooveel zout laadt.
Plattegrond en perspectief van de vesting bij de Unare, gebouwd door de Hollanders [in] dit jaar 1633 om veilig hun zout te winnen en in te laden. De genoemde vesting werd overvallen door den Gouverneur van Cumana, Benito Arias Montano, die zich er van meester maakte, na het krijgsvolk te hebben gedood, op den dag van de onthoofding van Johannes den Dooper, 29 Augustus 1633.
Schaal van „pies de vara de Castilla" [1]) waarop deze plattegrond werd gemaakt door ingenieur

Juan Bautista Antoneli.

---

[1]) De *pie de Castilla* is een lengtemaat, 1/3 van de *vara de Castilla* (= 0,835 M.), dus ± 0,28 M. (N. v. d. V.)

Document No. 41 [1]).

Francisco Nuñez Melian aan den Markies de Cadereita [2]), Caracas, 15 October 1633.

†

(blz. 1.) Gouverneur [3]) Benito Arias kreeg bericht (zoodra hij te Cumana aangekomen was [4])), dat de vijand in de zoutpan bij de rivier de Unare bezig was zout te winnen met tien hulken [voor de kust] en aan den wal versterkt in een kleine vesting [5]) met vier bolwerken, haar gracht en ophaalbrug, tien stukken geschut en 200 man [krijgs-

---

[1]) *A. de I.*, 147-5-20, één *pliego*, afschrift van slechts een gedeelte van den aangehaalden brief.

[2]) Don Lope Diaz de Armendariz, markies van Cadereita, bevelhebber van de vloot.

[3]) Vgl. blz. 216, noot 1.

[4]) In Juni 1633.

[5]) Een bericht d.d. 24 September 1633 van Benito Arias Montano aan de Kroon (dat de uitgeefster niet teruggevonden heeft) resumeerende, deelde de Raad voor Oorlogszaken in Indië den 4den April 1634 aan Zijne Majesteit mede: „... dat hij bericht had gekregen uit de stad Cumanagoto, dat in de rivier de Unare [op] vierentwintig mijlen van de genoemde stad tien schepen van Hollanders lagen, die aan den wal een vesting hadden gebouwd en zich verbonden hadden met de Indianen, die in opstand gekomen waren tegen Uwe Majesteit en die hun een zeer rijke zoutpan hadden aangewezen, van de soort van die aan [de Punta de] Araya, waar zij [nu] bezig waren zout te laden. En met het oog op de groote schade, die zou kunnen voortvloeien uit de verstandhouding van deze Indianen met de Hollanders, daar het hier [niet] gold [een klein eiland, maar] het vasteland, besloot hij hen van daar te verjagen. En met het oog hierop scheepte hij zich in in zestien prauwen, met honderdentwintig [Spaansche] soldaten en tweehonderd Indianen: boogschutters en roeiers.

„En toen hij de vesting genaderd was, begonnen zij [de vijanden] op [een afstand van] elfhonderd schreden aan te vallen en zoowel van de vesting als van de schepen met kanonnen en musketten te schieten. Maar desondanks en hoewel zij zich dapper verdedigden, maakte hij zich meester van de vesting en doodde hij tweeëntachtig

volk], die de vesting bewaakten en dagelijks er op uitgingen om in de zoutpan te werken. En hij besloot 10 prauwen in gereedheid te brengen met Indiaansche boogschutters [1]) en 100 Spanjaarden met hun musketten.

En daar hij des nachts ongemerkt verschenen was, ging hij bij de vesting in hinderlaag liggen, zoodat hij het krijgsvolk kon verkennen, dat, tegen het aanbreken van den dag, er op uittrok om te gaan werken. En op dit

---

Hollanders, onder wie vier kapiteins en den vice-admiraal van de vloot.

„En nadat hij de vesting ontmanteld en gesloopt had, en den steiger, [de] kruiwagens en [de] planken [in gebruik] bij het winnen van het zout, verbrand had, keerde hij terug met tien kanonnen, die hij [de vijand] had, zes bronzen en vier ijzeren, [met] musketten en andere schietvoorraden, die hij allemaal in veiligheid heeft gebracht in het fort aan [de Punta de] Araya. Deze expeditie duurde van 25 Augustus '633 tot 4 September. En hij zendt aan Uwe Majesteit den plattegrond van de vesting en de beschrijving van de zoutpan.

„En hij verklaart dat hij vertrekt naar het eiland Tortuga, waar de Hollandsche vijand zich bevindt met achttien schepen, en hij vertrouwt dat God zijn onderneming zal doen slagen, waarover hij Uwe Majesteit zal inlichten." — *A. de I.*, 147-5-20. Vgl. blz. 245 en de voetnoot 3.

„Zoodra Benito Arias Montano, de gouverneur van Cumana, in de maand Juni jl. zijn ambt had aanvaard, vernam hij dat de Hollanders een vesting hadden gebouwd bij een zoutpan aan [de rivier] de Unare, [die in zijn gebied gelegen is], en dat zij bezig waren 10 hulken met zout te laden, en dat zij konden rekenen op den steun van 16.000 Indianen. En de genoemde gouverneur bracht onverwijld 120 Spanjaarden op de been en 200 Indiaansche boogschutters. En hij scheepte hen in aan boord van 16 prauwen, en hij ging persoonlijk mede, en hij viel hen des morgens vroeg zoo vastberaden aan, dat hij meer dan 100 man doodde. En hij maakte zich meester van een vesting, die zij daar gebouwd hadden, met tien stukken geschut, waarvan zes van brons en vier van ijzer." — Don Juan de Eulate aan de Kroon, Margarita, 20 November 1633, *A. de I.*, 146-5-6.

[1]) Tweehonderd, volgens een schrijven van don Juan de Eulate aan de Kroon, Margarita, 20 November 1633, *A. de I.*, 146-5-6.

oogenblik viel hij hem zoo onverschrokken aan [1]), dat hij naar binnen drong en 100 man doodde. Hij nam er 36 gevangen, onder wie den admiraal en [den] vice-admiraal van de hulken, en [hij maakte zich meester van] twee sloepen, terwijl aan boord van de andere [sloepen] de rest van het krijgsvolk van den vijand dat aan land was, zich inscheepte en ontsnapte; en de hulken gingen [daarop] onder zeil. Hij verwoestte de vesting en keerde naar Cumana terug met het geschut, eenige musketten en andere wapenen, die hij daar gevonden had, terwijl aan de zijde van de onzen de schade niet meer bedroeg dan vijf of zes zwaar gewonde soldaten.

Van daar moest hij oversteken naar het eiland Tortuga [2]), waar hij, volgens ontvangen bericht, wist dat ook hulken lagen, bezig met het laden van zout bij een pan, die zich daar bevindt. En deze schepen hebben een nog veel grootere krijgsmacht aan boord. God geve dat hij er een even groot succes moge hebben als bij de Unare.

Document No. 42 [3]).

Benito Arias Montano aan de Kroon, Cumana, 5 November 1633.

(blz. 1.) †

Sire,

Hij moet mededeelen, wat hij gedaan heeft met de krijgsgevangenen, die er, naar hij hier zegt, waren toen hij Unare veroverd

Toen ik de vesting aan de Unare veroverd had, boden de krijgsgevangenen vier hulken aan als afkoopsom, ter regeling waarvan ik een soldaat [4]) naar de schepen

[1]) Den 29sten Augustus 1633, volgens de aanteekening op Antoneli's plattegrond van de vesting bij de Unare, Plaat No. III.

[2]) Vgl. Document No. 39.

[3]) *A. de I.*, 54-4-9, 25, één *pliego*, origineel.

[4]) Isidro Mosino. Vgl. *A. de I.*, 147-5-20, De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 14 November 1634.

had. En als hij hen nog niet weggezonden heeft, moet hij hen [dan] naar Havana sturen en in verzekerde bewaring, met de bescheiden die hij heeft opgemaakt, opdat zij gebracht worden naar het Casa de Contratacion. (Paraaf) [1]).

7 November '634. Gezien. En men moet hem bedanken en men moet informeeren, wat men gedaan heeft met de krijgsgevangenen van Unare; en men moet hem vragen naar de tonnenmaat en het geschut van de schepen, die wij hebben.

Men moet Zijne Majesteit raadplegen en de ingesloten verklaring [2]) zenden. En men moet door de Inquisitie uitvorschen of het waar is wat hij verklaart; en men moet ook aan den Raad zond. Maar ze zeilden met hem weg. Na verloop van twee maanden kwam hij hier terug uit Portorico, waar de vijand hem aan land had gezet. Hij bracht mij het nieuws, dat men hem één schip had overgegeven, maar toen men hem de andere wilde overgeven, werd dat verhinderd door twee Portugeesche Joden, die belang hadden bij deze schepen.

En [hij deelde vervolgens mede] dat zij van de Unare voeren naar Tortuga, waar men andere hulken vond, terwijl er ook nog een [2]) uit Holland kwam, die pas op St.-Martin was geweest, en die in drieënzeventig dagen alle hulken kwam bijeenbrengen, die hij in deze streken kon vinden. Zij bracht het bericht dat men in Holland bezig was een groote vloot in gereedheid te brengen van honderd en vijftig schepen met het doel om naar deze vesting te komen en die van St.-Martin; en als Roomsch-Katholiek bracht hij dit bericht over, evenals [de mededeeling] van vele andere zaken, die de koninklijke Raad van Uwe Majesteit zal lezen in zijn verklaring.

Dit bericht zal ik met bijzondere zorg ter harte nemen door

[1]) *A. de I.*, 78-2-3, f°. 115, 212, *cédulas*, d.d. 30 Januari 1635 en 7 Juni 1636; 54-4-16, 9, Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 20 October 1635, betreffende acht man, die van Araya ontsnapten, maar wederom werden gevangen genomen.

[2]) Kapitein Willem Aponte. Hij had inderdaad de opdracht om de Hollanders op te roepen samen te komen bij La Saona.

[3]) Niet teruggevonden.

van Portugal bericht geven nopens hetgeen verklaard wordt. (Paraaf).

mij te versterken en deze vesting te voorzien van de proviand, die het land oplevert. Wij hebben kruit noodig, dat zich in deze streken niet bevindt. Ik verzoek Uwe Majesteit beleefd mij te helpen met vijfhonderd quintalen kruit; want als de vijand in zoo grooten getale komt opdagen, is het wel mogelijk dat hij langen tijd [hier] blijft.

Hij moet hem gevangelijk en in verzekerde bewaring naar het Casa de Contratacion zenden. (Paraaf.)

Hier is als gevangene achtergebleven Kapitein IJsbrand Cornelisz. Men zegt dat hij in Holland rijk is, en dat er bij deze tien schepen vier van hem waren. Hij verklaarde mij, [dat] hij zich niet aan het aanbod van de vier schepen, die hij beloofde [te zullen geven], kan houden. Zoo [hij zich inderdaad daar] niet [aan houdt, dan] brengt men hem naar Spanje. Ik zal hem sturen, volgens bevel van Uwe Majesteit, Die God moge behoeden, zooals de Christenheid dat [zoo] noodig heeft.

Cumana, 5 November 1633.

Benito Arias Montano.
(Geparafeerd.)

Document No. 43 [1]).

JOHANNES, BISSCHOP VAN PORTORICO, AAN DE KROON, MARGARITA, 10 DECEMBER 1633.

†

(blz. 1.) Sire,

Hij visiteerde het eiland Margarita.

Ongeveer tien maanden geleden verliet ik het eiland Portorico, waar ik een jaar lang visitatiewerk had verricht, ten einde mij naar deze streken te begeven om er, volgens mijn

[1]) *A. de I.*, 54-3-23, één *pliego*, origineel.

plicht, een visitatiereis te maken, daar zij bij wijze van *encomienda*[1]) bij dit bisdom behooren.

En aan boord van de adviesboot, die naar Margarita vaart om de quintos[2]), schreef ik Uwe Majesteit uit de provincie Nieuw Andalusië, waarin een plaatsje ligt, Cumanagoto geheeten, een zeer belangrijke, ofschoon vergeten haven, die op twaalf mijlen aan de kust van Cumana ligt. Die haven van Cumanagoto [nu] wordt ingesloten door 16 duizend Indianen, die altijd met de wapenen in de hand loopen. Ik bezocht en troostte de inwoners, wier kerk behoort tot de armste van dit land; want als men er een beetje maïs zaait om in zijn onderhoud te voorzien, [dan] moet dit gebeuren met in de eene hand den ploeg en in de andere de wapenen. Ik hielp de arme kerk met de beperkte fondsen waarover ik beschik. Zooals de gouverneur zal berichten, heeft [de plaats] nog een pastoor noodig. Zij heeft er een, [en] het nut van een tweeden heb ik besproken met Gouverneur Benito Arias Montano en de koninklijke ambtenaren. Ik verzoek Uwe Majesteit beleefd dit toe te stemmen.

[Maar] de reden van dit [schrijven] ligt [echter] buiten den gewonen gang van zaken. [Het geval is] dat, toen ik mij te Cumanagoto[3]) bevond, daar tien Hollandsche hulken voorbijvoeren, die, daar hun de toegang tot de zoutpan op St.-Martin onmogelijk was gemaakt, [nu] het [zout] hier komen zoeken. En de Indianen uit de buurt van de genoemde plaats wezen hun een zoutpan, die even voortreffelijk is als die van Araya, en, gemeene zaak makend met de genoemde Hollanders[4]),

[1]) D.w.z. dat de bisschop daar als *encomendero* belastingen mocht heffen. (N. v. d. V.)

[2]) Recht van 20 %, dat aan den koning werd opgebracht van den gemaakten buit. (N. v. d. V.)

[3]) In den Spaanschen tekst staat, abusievelijk, Cumana. (N. v. d. V.)

[4]) Vgl. blz. 240, noot 5, voor de mededeeling dat de Hollanders en de Indianen van Cumanagoto zich verbonden hadden. „... de Indianen van Cumanagoto, die een verbond gesloten hadden met de Hollanders, zijn in opstand gekomen... met de overige Caribers van dat gewest, [zij hebben] wapenen uitgedeeld en front gemaakt tegenover de Spanjaarden..." — Francisco

hielpen zij hen om een vesting te bouwen met tien stukken geschut. Maar terstond verscheen de genoemde Gouverneur Benito Arias, die een goed dienaar is van Uwe Majesteit, vergezeld van Spanjaarden en Indianen, en hij veroverde de vesting op hen, terwijl hij meer dan honderd en zeventig man doodde en gevangennam.

Deze zoutpan ligt op een dagreis afstands van Cumanagoto verwijderd, zoodat de zeeroover, zoodra hij dat terrein zag, dat, ([ik spreek hier] als ooggetuige), voor allerlei producten het beste is van de heele kust van Venezuela, naar men wel kan nagaan, besloten was om, eveneens met behulp van de Indianen, de genoemde plaats te verwoesten, die ook twee of drie zoutpannen heeft.

Het is zeer noodig dat Uwe Majesteit bevel geeft een
(blz. 2.) einde te maken aan deze verovering, opdat de / Indianen niet [langer] gemeene zaak maken met de Hollanders, en opdat de genoemde plaats versterkt worde, die thans [slechts iets] meer dan tachtig inwoners heeft, zooals blijken zal uit de lijst van de leden der gemeente, maar

---

Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 6 October 1633, in het *A. de I.*, 57-5-1.

Vgl. Groot Placaat-Boek, II (1664), f°. 1235—f°. 1247. Art. XV op f°. 1237 luidt: „Sullen voorts de Raden trachten met alle ghelegentheyt,vrientschap, handelinge ende Commercie te maecken met Naebuyrige ende omtrent gelegene Heeren ende Volcken, oock Alliantiën ende Verbonden, tot afbreuck ende swackinge van den Coningh van Spaignen, syne Onderdanen ende Adherenten, ende meeste vorderinge van 't ghemeene beste van de Compagnie, maeckende de voorsz. Tractaten van wegen ende in den name van de Ho: Mo: Heeren de Staten Generael, ende de West-Indische Compagnie: ende sullen over alle de selve eerst ende alvooren nemen het advis van den Generael en Gouverneur." — Dit artikel is vertaald in *The Counter-Case of ... Venezuela*, New York 1898, blz. 25. Vgl. *The Printed Argument on behalf of ... Venezuela*, New York 1898, I, blz. 239 vlgg. Zie ook het *Appendix to the Brithish Case*, I, blz. 88, voor een beschrijving van den toestand op het eiland Trinidad in 1637, waar de Hollanders ook met de oorspronkelijke bewoners een verbond hadden aangegaan, terwijl gezegd werd dat veel Nederlanders er met Indiaansche vrouwen gehuwd waren.

[die] een vesting moet worden. En het moge aan Uwe Majesteit behagen bevel te geven die kerk te helpen aan wijn en olie en inkomsten, die [nu] geen driehonderd realen bedragen.

Want ofschoon de berichten van de Hollandsche vloot een bedreiging inhouden voor het Kasteel van Araya, is zooveel wel zeker dat haar optreden wel zal uitdraaien op een landing in de genoemde plaats Cumanagoto, waarvan zij de omgeving [immers nauwkeurig] hebben beschreven. Want zij zijn zeer goed op de hoogte van de beteekenis van de vestingwerken van Araya, dat op het oogenblik uitstekend van al het noodige is voorzien door den gouverneur, wien ik bij deze krijgsdaden mijn hulp heb verleend, voornamelijk met openbare processies en met bekeerde Guaiqueri-Indianen, ten einde de zoutpan van het eiland Tortuga onbruikbaar te maken en onder water te zetten....

Margarita, 10 December van het jaar 1633.

Johannes, bisschop van Portorico.

Document No. 44 [1]).

De Kroon aan de Audiencia te Santo Domingo, Madrid, 17 September 1640.

†

(1°. 44 v°.)

Zijne Majesteit

aan den Voorzitter en [de] leden van mijn koninklijke Audiencia, welke zetelt in de stad Santo Domingo op het eiland Hispaniola:

Aan de Audiencia van Santo Domingo: zij moet melden wat zij weet aangaande een zoutpan, die men ont-

In een brief van den twaalfden Maart van dit jaar, dien don Juan Orpin [2]), mijn gouverneur van

[1]) *A. de I.*, 78-2-2, Vol. II, 1°. 44 v°.

[2]) „Doctor in de beide rechten, gouverneur en kapitein-generaal en veroveraar van de provincies van de Cumanagotes, Caribers,

dekt heeft in de provincie Cumanagoto.

het pas veroverde gebied in de provincie Cumanagoto mij heeft geschreven, verklaart hij dat in de provincie Piritu (door het gebrek aan water dat daar geheerscht heeft) in een lagune, die [op een afstand van] dertig schreden van de zee gelegen is, zich zout heeft gezet. En [hij verklaart verder] dat het [zout] op sommige plaatsen één vadem dik was, en [dat de zoutpan] zich over twee mijlen langs den oever van de zee uitstrekt en een halve [mijl] breed is. En als zij [de zoutpan] niet verdwijnt, wanneer de regentijd aanbreekt, [dan] zal het noodig zijn om er een arm van de rivier de Unare heen te leiden, waardoor zij volkomen vernietigd zal worden, want als de vijanden daar zout zouden gaan winnen, [dan] zou hij hun geen weerstand kunnen bie-
(f°. 45.) den, / aangezien [de pan over een afstand van] twee mijlen langs de kust loopt.

En toen deze aangelegenheid in mijn koninklijken Raad van Indië behandeld werd, vond men het het best om u bevel te geven (gelijk ik ook doe), mij te berichten wat voor een zoutpan dit is, en wat men zal kunnen doen om er voor te zorgen dat de vijand ze niet exploiteert en verder alles wat u weet van deze aangelegenheid, opdat men met een zoo groot mogelijke kennis van zaken besluit te doen wat het beste is.

Madrid, zeventien September van het jaar zestienhonderd en veertig.

Ik de Koning.
Op bevel des Konings
Don Gabriel de Ocaña y Alarcon.
En geparafeerd door de leden van den raad.
(Er staat een paraaf.)

Idem aan den gouverneur van Cumana.

Palenques en andere oorlogzuchtige stammen, voor den Koning." — *A. de I.*, 53-2-7, een getuigschrift van de hand van Orpin betreffende de diensten bewezen door Cristobal de Santiago gedurende den veldtocht tegen de Cumanagotes en andere Indianen.

Document No. 45 [1].

Fray Juan, Bisschop van Portorico, aan de Kroon, Cumana, 28 November 1640.

†

(blz. 1.) Sire,

(blz. 3.) .../... Ik kwam, Sire, in Nueva Barcelona aan, een vesting, vanwaar Gouverneur don Juan Orpin zijn veroovering voortzet .../...

(blz. 4.) Van daar stak ik de rivier de Unare over en bereikte ik de zoutpan, waar zich de vesting bevond [2] — want er is [slechts een] zeer geringe afstand tusschen de zoutpan en de vesting, en ik bekeek, mat, verkende en bestudeerde de vesting, zoowel haar plattegrond als al het andere, waarover ik verslag [3] heb uitgebracht met al de oprechtheid, welke ik aan Uwe Majesteit verschuldigd ben.

Ik bekeek de zoutpan, die [op] ongeveer vijftig of zestig schreden van de vesting is gelegen, en die zeer rijk is aan zout, en [wel] volgens hen, die er verstand van hebben, van dezelfde kwaliteit als dat van Araya. Er [doet zich daar] geen enkele moeilijkheid [voor] om het in te laden, want zij [de zoutpan] ligt vlak bij de zee. En ik zag in, welk een grooten dienst Gouverneur don Juan Orpin aan Uwe Majesteit heeft bewezen door den vijand [van daar] te verjagen.

(blz. 5.) Van daar bereikte ik... Nueva Tarragona .../... waar ik negen of tien dagen vertoefde met het oog op de vele Indianen ..... de aanvoerder van alle Palenques kwam ... en hij beloofde mij ... dat zij de kusten zullen verdedigen, evenals de [Indianen] van Piritu dat deden, toen zij den Hollander uit de genoemde vesting en [de genoemde] zoutpan verjaagden. Dit heb ik tot stand gebracht. Moge God Die almachtig is, het doen gedijen en bevestigen.

---

[1]) *A. de I.*, 54-3-23 (4), twee *pliegos*, origineel.

[2]) Deze vesting was in Augustus 1640 verwoest. Vgl. Document No. 46.

[3]) Niet teruggevonden.

Ik bekeek oplettend de zoutpan, en ik stapte op een steiger, die er in was aangebracht. En ofschoon alles in den omtrek, en inzonderheid de zeekant, bestaat uit zeer fijn, gemakkelijk bewegelijk zand — al [heeft dit het bezwaar dat] men er zeer diep in wegzakt, zooals men ondervond in de gracht die gegraven was rondom de vesting — vind ik geen enkel middel, waardoor de zoutpan onbruikbaar kan worden gemaakt. En aangezien zij hooger [gelegen] is dan de zee, weet ik ook niet hoe zij kan worden verdedigd.

En zij heeft vele gemakken voor boven andere zoutpannen, omdat zij zoo dicht bij de zee ligt, zooals ik [reeds] gezegd heb, [wat een groot gemak is] om het zout te laden, en omdat men [er] het zoetwater van de rivier zoo dichtbij heeft, en men [er] zich kan voeden met visch, en men [er] veevoeder en brandhout in overvloed heeft. Het komt mij voor, dat het eenige wat men zou kunnen probeeren, zoodra de Indianen goed onderworpen zijn — iets dat naar mijn meening weldra het geval zal wezen —, is dat men dicht bij de zoutpan een Indianendorp sticht, dat zij moeten verdedigen, want de vijanden wantrouwen en vreezen niets zoo erg als de inlanders tot vijanden te hebben, die hen beletten versterkingen te bouwen.

Daar de zoutpan mij zorg baarde, aangezien zij, zooals ik [reeds] verklaard heb, een zaak van groot gewicht is, ben ik, nadat ik het bovenstaande geschreven had, er wederom heen gegaan, en ik bekeek ze en mat ze op. Zij is lang en smal, en zij zal een omtrek hebben van ongeveer een kwart mijl. Maar ik vind [nu], dat het heel gemakkelijk zal zijn de exploitatie onmogelijk te maken met takkenbossen en graszoden. Want op het zout staat heel weinig water, en aan den anderen kant van de zoutpan bevinden zich veel plekken met boomen en graszoden, waarmede men ze (omdat zij zoo smal is) zeer gemakkelijk kan dichtgooien.

Maar afgezien van de groote beteekenis, die er in schuilt den vijand te beletten zout te winnen, is van [nog] meer waarde voor hen dit lokaas weg te nemen, opdat zij niet, daardoor aangetrokken, zich [hier] komen vestigen. Want als zij zouden komen, zou dat aan den eenen kant [voor ons] het gevoeligste verlies beteekenen

dat zij ons in deze streken zouden kunnen toebrengen, zoowel wegens de ligging van het gebied, als wegens zijn vruchtbaarheid en wegens de vele groote plaatsen die hier liggen; en aan den anderen kant [zou dat hierom
(blz. 6.) zoo bedenkelijk zijn] omdat, als zij eenmaal / [hier] een sterke vesting zouden bouwen, zij onneembaar zou wezen, daar een groote lagune en de rivier de Unare dit terrein bijna volkomen isoleeren. En ik begrijp [zelfs] niet, dat zij het houten vestinkje, dat zij [hier gebouwd] hadden, in den steek hebben gelaten, waarover ik aan Uwe Majesteit rapport heb uitgebracht; want zonder geschut was het niet mogelijk geweest het aan te vallen. En ik kan niet anders aannemen dan dat het kwam omdat zij argwaan koesterden jegens de inboorlingen, die zij tegenover zich zagen, zonder wier hulp zij niet hun doel konden bereiken en het zout winnen . . .[1])

. . . de Caribers . . . maken deze kusten [voortdurend]
(blz. 7.) onveilig . . .[2]) . . . zij komen alle jaren aan deze kust rooven en stelen over een afstand van tweehonderd mijlen en zij sparen het leven van niemand, dien zij te pakken kunnen krijgen. . . / . . . de Hollanders[3]) hebben gemeene zaak met hen gemaakt en komen in hun gezelschap [hierheen] om hen te succesvoller te doen handelen. Het moge aan Uwe Majesteit behagen, bevel te geven hieraan aandacht te schenken, want men durft langs deze kust niet meer te varen.

. . . . Cumana, 28 November 1640.

Fray Juan, bisschop van Portorico.
(Geparafeerd). /

---

[1]) Hij legt den nadruk op de beteekenis van het „pacificeeren" van de inlandsche bevolking.

[2]) Op naïeve wijze beklaagt hij zich er over dat de Caribers verscheidene van zijn ondergeschikten hebben opgegeten, zoodat zij hem vrijwel zonder hulp lieten.

[3]) „. . . de Caribers van de Eilanden boven den Wind, verbonden met de Hollanders, rooven en stelen langs deze kusten tot groot nadeel van mijn onderdanen . . ." — De Kroon aan den gouverneur van Cumana, Madrid, 17 September 1640 (een schrijven waarin in het kort een bericht wordt samengevat van Orpin, dat niet is teruggevonden) *A. de I.*, 78-2-3, Vol. 11, f°. 45.

Document No. 46 [1]).

De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, Madrid, 9 October 1641. [2]).

(blz. 1.)

†

Sire,

Don Juan Orpin, die zich op het oogenblik, met verlof van Uwe Majesteit, bezig houdt met het veroveren en pacificeeren van en het koloniseeren onder de Cumanagoto-Indianen van de provincie Nieuw Andalusië, en [die zich op het oogenblik ook bezig houdt met de] verdragen, die met dit doel gesloten werden voor de Audiencia van Santo Domingo, heeft een verzoekschrift gezonden, dat in hoofdzaak hierop neerkomt, dat nadat hij die verovering begonnen was [in] het jaar '634 en [een] vesting had aangewezen krachtens de overeenkomst van de overgave, hij er terugkeerde [in] het jaar '636, na de noodige voorbereidingen te hebben gemaakt, en toen hij [daarop] de oorlogzuchtige Indianen bij verschillende ontmoetingen had overwonnen en hij de door de naburige gouverneurs opgeworpen moeilijkheden uit den weg had geruimd, drong hij in het land door en onderwierp het, en in het hart van de provincie stichtte hij twee steden, genaamd Nueva Barcelona en Nueva Tarragona. En [hij bericht] dat vele Indianen [reeds] den doop hebben ontvangen, en een tallooze menigte dagelijks vraagt gedoopt te mogen worden. De bisschop van Portorico bezocht die provincie en hij plaatste in de parochiekerk van Nueva Barcelona het Sacrament des Altaars. Maar hij erkende, dat het geestelijk bestuur van dat gewest voor de bisschoppen van Portorico lastig zou wezen, als het aan hen onderworpen bleef, reden waarom hij afstand deed van het recht dat zijn kerk daarop zou kunnen doen gelden. En hij heeft

Daartoe werd besloten den 3den October.

[1]) *A. de I.*, 56-4-12, twee *pliegos*, concept. Het origineel bevindt zich in 147-5-23, twee *pliegos*.

[2]) Een hier weggelaten aanteekening stelt dezen datum vast.

een buitengewonen ijver betoond, opdat de Hollanders geen zout laden bij de zoutpan van de Unare.

En [hij deelt voorts mede] dat, toen er in de maand Augustus van het vorige jaar acht vijandelijke hulken waren verschenen, en [de opvarenden] aan land [waren] gegaan, dezen tusschen de zoutpan en de branding der zee een houten vesting[1]) bouwden, [die] goed bezet [was] met troepen en [goed] van krijgsvoorraad voorzien. Zij is vierkant, en iedere zijde is dertien ellen lang, en vier en een halve el hoog, en ze heeft op twee hoeken twee katten, één op den grond en één op palen. De vloer is met planken opgehoogd, en beneden [bevinden zich] tweeëntwintig schietgaten voor grof geschut en vijfenzeventig schietgaten voor musketten; en in het midden ligt haar exercitieplein. De muren zijn van planken en zand [vervaardigd]. Op sommige plaatsen [zijn zij] een kwart el dik en op andere een halve el, [terwijl] alles omgeven [wordt] door [een] gracht, waar het zeewater in- en uitstroomt.

En [vervolgens wordt er verklaard] dat de genoemde don Juan Orpin maatregelen trof om hen aan te vallen. En toen ongeveer honderd Hollanders een uitval deden uit de vesting in het open veld, verraste hij hen onverwachts. En sommigen werden [daarbij] gedood[2]) en
(blz. 3.) anderen vluchtten, / en hij veroverde op hen [aldus] de genoemde vesting. En hij besloot ze met troepen te be-

---

[1]) „... een ontzaglijke houten vesting met veel vernuft in Holland ontworpen, om zich te verzekeren van het bezit van de zoutpan aan de Unare. Op deze wijze werd een begin gemaakt met het vestigen van een reeks van versterkte plaatsen, waarbij men voortdurend in contact was met de Indianen, die door geschenken en beloften waren omgekocht. De houten vesting wekte de algemeene verbazing..." — Don Juan Orpin, gedrukte nota betreffende door hem bewezen diensten, 1642, *A. de I.*, 54-4-13.

[2]) „... de generaal was met velen van de rebellen gesneuveld, al het geschut was verloren gegaan, en in de vesting vond men een groote hoeveelheid munitie, zeilen, riemen, bijlen, kabels en andere krijgsbenoodigdheden die zij hadden meegebracht om veilig zout te laden in de genoemde zoutpan." — Orpin in zijn hierboven aangehaalde nota.

zetten[1]), totdat Uwe Majesteit iets anders zal gelasten.

Wat het behoud van de zoutpan betreft, de gouverneur deelt mede dat men, (met het oog op de omstandigheden en [de] belangen daaraan verbonden en den ijver door de vijanden betoond om zich er van meester te maken), ter plaatse er over beraadslaagd heeft, of het beter zou zijn ze ongeschikt te maken voor verdere exploitatie (wat men zou kunnen bewerkstelligen door er een zeearm

[2]) In 1640 gewaarschuwd door een Hollandsche vloot die, van Brazilië komende, vermoedelijk naar de Punta de Araya voer, geloofde Orpin dat het doel van den vijand vooral de Unare was, waar, naar de Hollanders vermoed zullen hebben, de vesting nog steeds in hun bezit was. „... de rebellen," schrijft hij, „hadden aan de Indianen beloofd, bij hen te komen wonen, volkplantingen te stichten en hen te bevrijden van de Spanjaarden. En zij hadden ze behendig voor zich weten te winnen door groote kisten met grove doekjes, messen, bijlen en andere zaken, waarop die barbaren zeer gesteld zijn, zoodat van hen geschenken gedaan kregen wat bedreigingen en wapenen niet hadden vermocht. Daar dit alles zeer te denken gaf, was men verplicht om bijzonder op zijn hoede te zijn. En dat was waarlijk wel noodig, want den 25sten November (1640?) kreeg men bericht van de vesting aan de Unare, dat ter hoogte van de zoutpan verschenen waren vier Hollandsche hulken, die voorbijvoeren, toen zij merkten dat de vesting niet meer in handen was van de Hollanders. En men hield het voor zeker dat zij gekomen waren om levensmiddelen te brengen voor het krijgsvolk dat, naar zij dachten, daar in garnizoen lag. Den volgenden dag was er een bericht, dat er weer een groot schip verschenen was op de hoogte van de Punta de Chocopata, waar de Indianen zeer op de hand waren van de Hollanders. Hij [Orpin] beval den *Sargento mayor* Cristobal Guerra Aldana, om met een groot aantal krijgslieden er op uit te trekken ten einde hen te beletten aan land te gaan. En hij verstond de kunst om dat zoo goed in orde te brengen, dat hij, nadat hij eenigen tijd in een hinderlaag had liggen wachten, hen die in de sloep stapten zóó hevig aanviel, dat hij hen met aanzienlijke verliezen deed afdeinzen. Tegelijkertijd berichtte men hem [Orpin] dat er weer een schip lag in de haven van Piritu en twee bij den berg van Nueva Barcelona, waarheen hij ook dadelijk krijgsvolk zond om hen te beletten aan land te gaan, hetgeen ook niet geschiedde." — De aangehaalde nota van Orpin.

heen te leiden [1]), of ze met aarde dicht te gooien), of ze te behouden, [maar dan] versterkt met [de noodige] verdedigingswerken. Maar hij [Orpin] verklaart echter dat zoowel het een als het ander zeer groote kosten met zich brengt, want hij is van oordeel dat, om de zoutpan ongeschikt te maken voor verdere exploitatie, 50 duizend dukaten noodig zijn, maar dat het behoud van de zoutpan ieder jaar geregeld kosten vereischt, want al zijn die gering, zij loopen [ten slotte] erg op, omdat zij permanent zijn en [een en ander] onderhevig is aan gevaren. Bovendien verlangt hij dat er spoedig een besluit genomen wordt. Hij zendt een kaart, waarop het eiland geteekend staat, waar de zoutpan ligt, en de vesting die de Hollanders gebouwd hebben.

En hij verklaart eveneens dat de moeite, die hij zich

---

[1]) Juist vóór den datum van dit document (ofschoon de Raad voor Oorlogszaken klaarblijkelijk niet onderricht was van het door Orpin genomen besluit) schreef de gouverneur aan de Kroon, dat hij deze zoutpan onder water had gezet. Van sommige inlanders, die weggevoerd waren naar St.-Kitts, maar die ontsnapt en teruggekeerd waren, had hij een en ander vernomen omtrent het optreden van de Hollanders bij de zoutpannen op dat eiland.

„... in die bij de Unare," schreef hij, „heb ik een arm van de rivier met zoetwater geleid, een onderneming die de gouverneurs van deze provincies altijd zoo moeilijk vonden en bezwaarlijk voor de koninklijke schatkist. Ik hielp zelf mee met alle Spanjaarden die meegeholpen hebben bij de verovering van de vesting; en ik liet daar alle Indianen komen die er in het land waren. In den tijd van drie maanden had ik een arm van de rivier in de zoutpannen geleid en binnen twee dagen was al het zout verdwenen. En het vee en de paarden drinken nu zoetwater, waar de vijand [vroeger] veilig zout won. Dit terrein zal nimmer meer zout bevatten. En wat de andere zoutpannen bij den berg van deze stad betreft, daarheen heb ik het zeewater geleid om te zorgen dat de vijand nergens aan deze kust eenig zout zou kunnen vinden. Het voor de exploitatie ongeschikt maken van deze zoutpannen heeft veel moeite gekost en heeft van de schatkist zware offers gevraagd." — Don Juan Orpin aan de Kroon, Nueva Barcelona (Cumanagoto), 5 Augustus 1641, *A. de I.*, 54-4-13.

Wat betreft de kosten die hiermede gemoeid waren, zie Document No. 47.

heeft getroost en [de] diensten die hij bij deze verovering — [welke geschiedde] op zijn kosten en op die van zijn volgelingen — heeft bewezen, zeer groot waren wegens de vele moeilijkheden, die hij heeft overwonnen. En hij wijst zestien personen aan, die met buitengewonen ijver zich hebben onderscheiden in den dienst van Uwe Majesteit bij de verovering van de genoemde vesting, en hij vraagt voor hen een belooning. En aan de Indianen, die hem het meest geholpen hebben, heeft hij de vrijheid gegeven, omdat hij hun dat beloofd had vóór de verovering om hen [op die manier] aan te moedigen. En hij verzoekt [nu hem] hierop de officieele goedkeuring toe te zenden.

Ook schrijven de Audiencia van Santo Domingo op het eiland Hispaniola en de bisschop van Portorico in brieven van den eersten April '639 en 29 November '640, dat don Juan Orpin in deze aangelegenheden te werk gaat met [een] bijzondere aandacht voor den dienst van
(blz. 4.) Uwe Majesteit en dat hij het grootste / deel van dat land heeft afgereisd, vele Indianen onderworpen en gepacificeerd heeft, twee Spaansche volkplantingen heeft gesticht, waarbij zes zoutpannen liggen, die de vijanden plachten te exploiteeren en waar [thans] verdedigingswerken zijn aangebracht. En [zij schrijven voorts] dat het land in overvloed voortbrengt: dierenhuiden, tabak, brasilethout en andere producten; en dat vele Indianen gedoopt zijn en het vormsel hebben ontvangen en sommige [die daarvoor] geschikt [waren, zelfs zijn] gewijd, opdat zij hulp verleenen bij den catechismus en [het] onderwijs [in het algemeen]. En de bisschop is van oordeel dat het dringend noodig is deze zoutpan voor verdere exploitatie ongeschikt te maken en ze dicht te gooien, en dat het goed zal zijn om de vesting te sloopen, opdat door een of ander toeval de vijand zich niet wederom er van meester maakt of er zich nog meer versterkt.

En nadat men in den Raad van Oorlog kennis genomen had van het genoemde verzoekschrift en van [de] brieven van de Audiencia van Santo Domingo, den bisschop van Portorico en [de] andere gouverneurs, wier provincies liggen bij die van Nieuw Andalusië, evenals van andere bescheiden over dit onderwerp die zijn ingekomen, was men van oordeel dat deze krijgsdaad ten

volle waard is, dat zij onder de aandacht van Uwe Majesteit wordt gebracht en dat aan Uwe Majesteit [een] afschrift wordt toegezonden van de kaart van die plaats, die gevoegd was bij den brief van don Juan Orpin, opdat zij onder de berusting van Uwe Majesteit blijve. [De kopie van de landkaart] wordt tegelijk met dit schrijven aan Uwe Majesteit verzonden. En [wij adviseeren] om
(blz. 5.) aan don Juan Orpin hartelijk / dank te betuigen [1]) voor hetgeen hij heeft tot stand gebracht en [voor] de gelukkige maatregelen, die hij genomen heeft bij de onderwerping van die Indianen en [voor] den ijver dien hij betoond heeft bij de verdediging van het eiland, terwijl men hem moet verzekeren, dat Uwe Majesteit zeer in het bijzonder de herinnering zal bewaren aan hetgeen, waarmede hij Haar verplicht heeft hem een belooning te geven, en wij hopen dat hij een groote belooning zal ontvangen. En [wij adviseeren voorts] om de vrijheid, die hij aan de Indianen beloofd heeft, goed te keuren en hem daarover een *cédula* toe te zenden [2]). En omdat het billijk is dat de zestien soldaten, die, volgens zijn verklaring, zich onderscheiden hebben bij deze gelegenheid, [beloond worden], zal het goed zijn hem toestemming te geven om onder hen 40 escudo's van tien realen te verdeelen, zóó dat men aan dengene, die [zich] het meest [onderscheiden heeft,] 4 [escudo's] geeft boven zijn soldij, en aan dengene, die [zich] het minst [onderscheiden heeft,] niet minder dan twee [escudo's].

Let wel!
Laat men nagaan of don Juan Orpin verklaart of deze 16 [mannen] Spanjaarden of Indianen zijn. En als dit is uitgemaakt, laat men dit dan vermelden of het maar zoo laten als het is.

Maar wat de vraag betreft, of het goed zal zijn de

[1]) *A. de I.*, 78-2-3, Vol. 11, f°. 93 v°., *cédula*, waarin hem dank wordt betuigd, Lueches, 3 Mei 1642.

[2]) *Ibid.*, f°. 92 v°., waar goedgekeurd wordt dat Orpin dezen Indianen de vrijheid heeft gegeven. Vgl. f°. 115, waar melding wordt gemaakt van een dienst, korten tijd later bewezen door Paria-Indianen, die de bemanning van een klein Hollandsch vaartuig uitroeiden, zooals gerapporteerd wordt door Arias Montano, 29 November 1640.

zoutpan voor verdere exploitatie ongeschikt te maken en de door de Hollanders gebouwde vesting af te breken, was er verschil van meening in de vergadering.

De Conde van Montalvo, don Juan de Solorzano, Juan de Mena en don Cristobal de Moscoso zijn van meening, dat men inlichtingen moet vragen aan de Audiencia van Santo Domingo op het eiland Hispaniola, aan den bisschop van Portorico en aan alle naburige gouverneurs. En men moet in den brief [bestemd] voor de Audiencia er aan toevoegen, dat zij nauwkeurig moet onderzoeken,
(blz. 6.) wat (zoolang in dezen nog geen [definitief] / besluit genomen is) van belang zal zijn te doen voor de meerdere veiligheid van dat eiland, en de Audiencia moet dat wat ze onmiddellijk noodzakelijk zal vinden, uitvoeren en zij moet hulp verleenen aan don Juan Orpin. En allen moeten in de rapporten, die [hier] verlangd worden, verklaren welke redenen er zijn om het een of het ander te doen, waarbij [zij ook] hun [eigen] meening [ten beste moeten geven]. En zij moeten zich ook zoo duidelijk mogelijk uitspreken over de kosten van het voor verdere exploitatie ongeschikt maken van de zoutpan, of zij meer of minder zullen bedragen dan de 50 duizend peso's, die don Juan Orpin genoemd heeft, en hoe het doel op de zekerste wijze zal worden bereikt (of door ze dicht te gooien of door er een zeearm in te leiden), waarbij men trachten moet een en ander zoo nauwkeurig mogelijk te schatten. En wat het afbreken van de vesting aangaat, zij, die van meening zijn dat zij moet behouden blijven, moeten verklaren of zij behouden moet blijven [op de plaats] waar zij thans is gebouwd, of dat het beter zal zijn haar te verplaatsen, en [zij moeten mededeelen] wat het zal kosten ze zoo te bouwen dat ze geheel en al in orde is, en wat er noodig zal zijn om er krijgsvolk in garnizoen te leggen, soldij [te betalen], geschut e.d. [aan te schaffen], hetzij dat men ze behoudt, zooals zij thans gebouwd is, hetzij dat men ze opnieuw [elders] opbouwt. En zij moeten ook mededeelen, of er een bron te vinden is, waaruit de kosten bestreden kunnen worden; dit ter verlichting van de koninklijke schatkist, in geval zoowel het een als het ander noodig zou zijn.

(blz. 7.) De baljuw van Lora en don Lorenzo / Ramirez de Prado zijn het eens met de meening van den Raad, voor

zoover men inlichtingen moet vragen over [de wenschelijkheid om] de zoutpan van de Unare voor verdere exploitatie ongeschikt te maken of ze dicht te gooien. Maar zij meenen dat de vesting, die de vijand [daar] had [gebouwd], onverwijld dient te worden gesloopt. Immers als zij dienen moet voor de verdediging van de zoutpan, vinden zij dat ze niet daar moet liggen; en ze [elders] opnieuw opbouwen brengt groote kosten met zich, daar dat zal moeten geschieden met het daarvoor vereischte materiaal en op de daarvoor vereischte manier. En daar thans deze vesting van hout is, staat zij er licht aan bloot door den vijand te worden verbrand, en dient zij nergens anders voor dan om zich aan dat gevaar bloot te stellen, en is zij a.h.w. een prikkel voor den vijand om ze te bezetten of dat [althans] te probeeren. En de heele Raad verklaart zich tegen ieder [ander] middel om de zoutpan voor verdere exploitatie ongeschikt te maken, dat niet is er een zeearm heen te leiden. Als [dat] niet [lukt], moet men probeeren ze voor verdere exploitatie ongeschikt te maken door ze met aarde dicht te gooien, wat [nog] het veiligste is.

Uwe Majesteit zal in alles gelasten wat het meest strookt met Haar koninklijken wil.

Te Madrid, [9] October 1641.

Document No. 47 [1]).

De inwoners van Nueva Ecija (Cumanagoto) aan de Kroon, 29 Juni 1644.

†

(blz. 1.) .... [2]) de genoemde inwoners [en] stichters [van de volkplanting Nueva Ecija] .... hebben Uwe koninklijke Majesteit .... [altijd] als trouwe onderdanen en dappere soldaten op hun [eigen] kosten gediend, en de zeekusten van deze stad en deze provincie verdedigd tegen de Hollandsche vijanden en de zeeroovers en kapers van andere

[1]) *A. de I.*, 54-4-13, vijf *pliegos*, origineel.

[2]) Alleen die gedeelten van dit document worden gegeven, die direct betrekking hebben op de stof van dit werk.

naties, die getracht hebben deze genoemde provincie te verwoesten en in contact te komen en handel te drijven met de inlanders, [waarbij] zij dikwijls hun leven in evident gevaar brachten, wanneer zij buit maakten en zij van de genoemde vijanden, die het land wilden bezetten, schepen afnamen, zoodat deze genoemde vijanden altijd zoo bezorgd en waakzaam waren, dat zij in al dezen gemelden tijd [1]) geen voet aan al deze kusten hebben gezet; want altijd achtervolgde men hen, totdat men ze verdreef [van de plaats] vanwaar zij hun voornemens konden uitvoeren.

En ook nadat de vesting Santiago de Araya was gebouwd, hebben zij aan elk beroep op hulp dat gedaan werd, telkens wanneer de Hollandsche vijand kwam, of er [maar] berichten kwamen dat hij zou komen, gevolg gegeven. En zij hebben de genoemde vesting voorzien van de noodige voorraden, en eveneens zijn zij vele malen
(blz. 2.) in gevallen van den grootsten nood het eiland / Margarita te hulp gekomen met een groote hoeveelheid mais en ook de hutten van de parelvisschers. En aan de krijgsbedrijven, verricht door Gouverneur Benito Arias Montano, die den Hollandschen vijand uit de zoutpannen van [de rivier de] Unare verjaagde en [van het] eiland Tortuga, hebben zij deelgenomen, bij welke aanvallen zij, als dappere soldaten, ijverig in den dienst van Uwe Majesteit, [altijd] vooraan streden, met evident gevaar voor hun leven. En tot belooning van de goede diensten, welke de genoemde bewoners van deze genoemde stad aan Uwe Majesteit hebben bewezen, hebben de gouverneurs van de stad Cumana, onder wie deze [stad] San Cristobal de la Nueva Ecija de los Cumanagotos ressorteert, aan hen de [zorg voor de] inlanders van deze provincie toevertrouwd....

(blz. 9.) .... en wat aangaat hetgeen [de] genoemde don Juan Orpin aan Uwe Majesteit heeft bericht over het verjagen van den Hollandschen vijand uit de zoutpannen bij [de rivier de] Unare, waar hij een vesting had gebouwd, de zaak is deze, dat zoodra de genoemde don Juan Orpin een en ander vernomen had, hij zich daarheen begaf met ongeveer zestig man, bijna allemaal inwoners van deze

[1]) D.w.z. in de zestig jaar dat de volksplanting bestaan heeft.

stad. En zoodra hij de vesting van den genoemden vijand in het oog gekregen had, liet hij in de provincie Piritu eenige inlanders bijeenroepen, die zich uit eigen beweging aangeboden hadden om den genoemden vijand aan te vallen, gelijk zij dat inderdaad [ook] deden, hoewel met verlies van tien of twaalf man, die zich het meest onderscheidden. En nadat hij aan de genoemde Indianen de bevelen gegeven had, waaraan zij zich moesten houden, en hij de kanonnen op hun plaats had gezet tegenover de vesting, onder dekking van loopgraven, liet hij [zeer] onachtzaam, als iemand die meer ondervinding heeft op het gebied van de letteren dan op dat van de wapenen, een aanval doen op Zondag, wanneer de vijand zijn vestingen niet verlaat.

En zich houdend aan de genoemde bevelen, die zij van hem gekregen hadden, deden ongeveer bij zonsopgang de genoemde Indianen een aanval; [en] zoodra zij de vesting bereikt hadden, begonnen zij hun pijlen af te schieten, zoodat zij sommigen, die zij buiten [de vesting] vonden, doodden. En toen de vijanden de dapperheid van de genoemde Indianen zagen, probeerden zij aanvankelijk dezen te kalmeeren om hen op hun hand te krijgen, ten einde hun doel te bereiken [nl.] het zout te winnen zonder het geweld van kanonnen of andere wapenen. En daar de Spanjaarden, wegens het geringe rumoer dat zij hoorden, dachten dat de vesting reeds was overgegeven, kwamen zij uit hun loopgraven te voorschijn, waarachter zij verschanst hadden gelegen en deden een onbesuisden aanval. Maar zoodra zij hun verdekte stelling hadden verlaten, schoten de genoemde vijanden de kanonnen af, en zij doodden een *sargento mayor* en een soldaat, [terwijl] enkelen zwaar gewond [werden], van wie later een vaandrig bezweek. En toen zij de sterkte van den vijand zagen, maakten zij onmiddellijk rechtsomkeert, in een ordeloozen troep vluchtend,
(blz. 10.) en in geen twee of drie dagen kwamen zij terug / om de gesneuvelden te begraven.

En toen de vijand geconstateerd had, dat men hem wilde beletten het zout [te winnen], nam hij [er] terstond het geschut weg en bracht het aan boord van zijn schepen, en hij stak de vesting in brand, die [echter] niet heelemaal verbrandde, maar slechts aan een bastion, en

daarop scheepte hij zich in. Maar den volgenden dag kwam hij terug om een of twee sloepen te zenden, ten einde eenige minder belangrijke benoodigdheden uit de genoemde vesting weg te halen; en zij voeren naar den mond der rivier om drinkwater in te nemen, zonder dat zij op eenigen tegenstand of [op eenigen] hinderpaal stuitten, waarop zij weer onder zeil gingen.

En wat betreft hetgeen de genoemde don Juan Orpin aan Uwe Majesteit heeft bericht over het met heel veel kosten voor verdere exploitatie ongeschikt maken van de gemelde zoutpan bij [de rivier de] Unare, [dat] is niet juist. Want de waarheid is dat hij acht soldaten stuurde (inwoners van deze stad en de meesten van hen ook hier geboren), en dezen begaven zich naar de provincie Piritu en zij haalden er vijftig of zestig inlanders, met wie zij in ongeveer vier dagen een kuil groeven (met twaalf groote spaden, die Kapitein Francisco de Rivas, die zich toen in de stad Tarragona bevond, ter beschikking stelde) van de rivier naar de zoutpan, opdat in den winter met het wassen van de genoemde rivier het water zou binnenstroomen en het zout zou doen verdwijnen. [Maar deze maatregel] heeft er slechts toe gediend om [het zout van] de genoemde pan [nog] te doen toenemen, want thans is zij [veel] grooter en bevat zij een groote hoeveelheid zout, zoodat zij vele schepen kunnen laden. En de genoemde soldaten voedden zich al den genoemden tijd op hun [eigen] kosten, met de levensmiddelen die zij van huis hadden meegenomen; en de Indianen voedden zich [ook] met hetgeen zij uit hun dorpen hadden meegebracht. Zoodat de genoemde don Juan Orpin [hiervoor] geen rooden duit heeft uitgegeven [1]).

(blz. 11.) . . . . Cumanagoto, / op negenentwintig Juni van het jaar zestienhonderd en vierenveertig.

(Hier volgen de handteekeningen.)

---

[1]) In zijn in vorige voetnoten reeds aangehaalde opgave van de door hem bewezen diensten liet don Juan Orpin het voorkomen, alsof hij persoonlijk een groote som gelds had uitgegeven aan het onder water zetten van de zoutpannen aan den mond van de rivier de Unare en alsof hij de Kroon een uitgave had bespaard die geraamd was op ongeveer 50.000 peso's.

VI

ST.-MARTIN

1632—1633

PLAAT V.

Het eiland St. Martin, 1631 of 1632(?).

PLAAT V.

A. d. I., 136-6-13.

Het eiland St.-Martin, 1631 of 1632 *(?)*.

Verklaring van deze kaart.
A. Vesting.
B. Zoutpannen.
C. Groote lagune.
D. Lagunen.
E. Stroohutten.
F. Onbewoonde eilandjes.
G. Hooge rotsen.
H. Rif.
I. Groot rif.
K. Het eiland St.-Christopher [St.-Kitts].
L. Het eiland Nevis.
M. Het eiland Redonda.
N. Het eiland St.-Eustatius.
O. Het eiland Saba.
P. Het eiland St.-Barthélemy.
Q. Het eiland Anguila.
R. Havens.
S. Vlak strand.

Document No. 48 [1]).

DON ENRIQUE ENRIQUEZ DE SOTOMAYOR [2]) AAN DE KROON, PORTORICO, 12 FEBRUARI 1632.

(blz. 1.) †

Sire,

(blz. 4.) 12 . . . op St.-Martin [3]) . . . zijn door de Hollanders drie

[1]) *A. de I.*, 136-6-13, 1, drie *pliegos*, origineel.

[2]) Gouverneur van Zijne Majesteit te Portorico.

[3]) Uit dit lange document, dat bijzonder waardevol is wegens de beschrijving van Engelsche en Fransche, zoowel als Nederlandsche kolonisatie op de Kleine Antillen, zijn alleen die gedeelten gelicht, die speciaal betrekking hebben op St.-Martin.

kreken met mijnzout ontdekt, die een jaar lang vracht hebben voor meer dan vierhonderd schepen, [vooral] omdat men dit zeer blanke steenzout zoo maar voor het grijpen heeft. Dit is dezen Franschen bekend [1]), omdat zij er geweest zijn en omdat zij en de anderen, die met hen kwamen, gezien hebben, dat er het geheele jaar door Hollandsche, Engelsche en Fransche schepen komen, die allemaal met zout geladen wegvaren, [en] die zoowel op de heen- als op de terugreis zich van drinkwater voorzien op St.-Kitts.

Voor zeven maanden kwamen [daar] tachtig Hollandsche schepen, die met zout geladen wegvoeren.

En ongeveer zeven maanden geleden [2]) kwamen daar tachtig Hollandsche schepen in twee eskaders, en elk van beide onder konvooi van drie schepen met voetvolk en geschut aan boord. [De beide eskaders voeren] met zout geladen [weg]. Deze [schepen] lieten op het eiland dertig man achter (niet meer), met vier stukken geschut om langzamerhand een vesting te gaan bouwen. Want tot nog toe hadden zij er geen, evenmin als de veertien
(blz. 5.) Franschen, / die op hetzelfde eiland begonnen waren een volkplanting te stichten op zes mijlen [afstands] van de Hollanders, met de bedoeling zout te winnen en het naar Frankrijk te verschepen, waarheen zij reeds bericht gezonden hebben, opdat allen het daar komen halen. En deze getuigen meenen en houden het voor zeker, dat er binnen acht maanden op St.-Mar-

Er is ook een Fransche volkplanting op St.-Martin.

Binnen acht maanden zullen er heel wat

[1]) De gouverneur had deze inlichtingen gekregen van lieden, die hij krijgsgevangen had gemaakt op een expeditie tegen Sta Cruz, en van anderen, Engelschen en Franschen (zoowel mannen als vrouwen), die van St.-Kitts kwamen.

[2]) Juli-Augustus 1631? Feitelijk schijnen de Hollanders St.-Martin op zijn minst een paar maanden vroeger te hebben bezet. Vgl. J. H. J. Hamelberg, *De Nederlanders op de Westindische Eilanden*, Amsterdam 1903, II, blz. 9 en G. W. Kernkamp, *Brieven van Samuel Blommaert*, in *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap*, XXIX, 1908, blz. 169.

Hollanders op St.-Martin wonen en zal het eiland zeer versterkt zijn.

tin meer dan driehonderd Hollanders zullen zijn, zeer goed versterkt; dit in verband met de groote beteekenis, die men zag dat zij hechtten aan die zoutpannen, [die zij] veel beter [vonden] dan die van Araya.

(blz. 6.) Wat zij verklaren[1]) van St.-Martin en van zijn zoutpannen.

Zij zijn niet geweest op het eiland St.-Martin, maar zij weten dat dit jaar daar meer dan tachtig schepen zout geladen hebben, de meeste daarvan Hollanders, want zij hebben ze voortdurend zien gaan en komen op St.-Christopher in eskaders van een verschillend aantal schepen. En het laatste [eskader], dat ongeveer vijf maanden geleden wegvoer, was er een van dertig Hollandsche vaartuigen, met drie konvooischepen. Het heele jaar door komen en gaan er Fransche, Hollandsche en Engelsche schepen om zout te laden, want men zegt dat er zich heel veel, zeer blank steenzout bevindt, dat gemakkelijk is te winnen. En het is zeker dat de Hollanders, die er aan den wal wonen, gering in aantal zijn, maar [zij zijn] van krijgsvoorraden voorzien, en verwachten uit Holland hulp van krijgsvolk en geschut om een en ander te verdedigen . . . .

(blz. 7) Wat, naar het schijnt, uit deze verklaringen kan worden afgeleid.

Dit is, Sire, alles wat de Engelschen en Franschen verklaren, die tot nu toe naar dit eiland gekomen zijn [uit eigen beweging], of wier lot hen er heen voerde. En aangezien ik vind dat datgene, wat zij verklaren omtrent het zout, belangrijk is en de aandacht verdient van Uwer Majesteits koninklijken Raad van Indië, heb ik het besluit genomen, om dezen met dit fregat, dat heden uitvaart, er van te verwittigen, opdat, als hij zoo goed wil zijn om het zorgvuldig te bestudeeren, hij ook de maatregelen gelieve aan de hand te doen, die hij het meest noodig zal

---

[1]) Deze inlichtingen kreeg de gouverneur van zes Engelschen, die gevlucht waren van St.-Christopher naar Portorico, om, naar zij verklaarden, te ontkomen aan mishandeling in de Engelsche kolonie.

oordeelen. Want (als de zoutpannen van St.-Martin zoo rijk zijn als deze menschen verklaren), lijken de vele kosten overbodig, die Uwe Majesteit voor Araya maakt, zoowel voor de versterking van de vesting aldaar (waarvoor Zij dit jaar tweeënzeventig duizend dukaten liet uittrekken), alsook voor de soldij van het voetvolk dat daar in garnizoen ligt. Want het staat vast, dat de Hollanders dat, wat zij in zoo'n rijken overvloed veilig bezitten op St.-Martin, niet in den steek zullen laten om [zich aan] gevaar [bloot te stellen] bij Araya, voornamelijk omdat dit zoo uit den koers ligt en St.-Martin zoo dicht bij hun vrienden en bondgenooten en [zij] zoo bevaren [zijn] in die wateren. Bovendien, de voornaamste beweegreden voor de verhooging van den zoutprijs, waartoe Uwe Majesteit in Spanje het besluit heeft genomen ter versterking van Haar koninklijke inkomsten, zal vervallen, als de Hollanders, Franschen en Engelschen [een oord tot hun beschikking] hebben, vanwaar zij het in zoo groote hoeveelheden en [zoo] goedkoop kunnen weghalen, terwijl de vreemdelingen [juist] degenen zijn, die aan het genoemde besluit meer beteekenis moesten geven, wanneer zij, naar men verwachtte, zout in Spanje zouden komen halen....

Om deze reden lijkt het niet geschikt om op St.-Martin [maar] te laten begaan, wat men aan Araya altijd met zooveel kosten getracht heeft te verhelpen, terwijl dit vooral niet minder gevaarlijk dan schadelijk is; want als men [al] de verliezen [die geleden worden] op het zout geringacht, moet men [toch in ieder geval] letten op de gevaren van dit eiland, want, terwijl het altijd [al] zoo begeerd is geweest door de Hollanders wegens de vele voordeelen, die het heeft, ziet het er [wel] naar uit dat thans hun geluk hun gaat verschaffen wat nooit hun wensch kon verkrijgen. Want nu zij zich met zooveel strijdkrachten daar vestigen, zullen zij (door die [strijdkrachten] te vereenigen met die van hun bondgenooten en met de andere, die [nog] uit Holland voor hen zullen komen), van St.-Martin uit als hun voornaamste vesting in [West-]Indië aanvallen kunnen doen, en daar zij hier
(blz. 8,) kunnen zijn / binnen vierentwintig uur, zullen zij heel wat overlast kunnen bezorgen aan hen, die belast zijn met de verdediging van deze stad, als Uwe Majesteit (dit gevaar

inziende) niet trachten zou die eilanden met één slag te laten ontvolken ....

(blz. 10.) God behoede Uwe Majesteit de vele en gelukkige jaren die de Christenheid noodig heeft en wij, Haar onderdanen, [Haar] toewenschen.

Uit Portorico, 12 Februari 1632 [1]).

Uwer Majesteits koninklijke voeten kust
don Enrique Enriquez de Sotomayor.

Document No. 49 [1]).

VERKLARING, DOOR WILLIAM GUINE (?) [2]) AFGELEGD TE PORTORICO, 23 NOVEMBER 1632.

(blz. 1.) †

In de stad Portorico liet op den drieëntwintigsten dag

---

[1]) Dit bericht werd den 25sten September 1632 aan Zijne Majesteit voorgelegd door den Raad voor Oorlogszaken in Indië (*A. de I.*, 147-5-20). Het kwam wederom te voorschijn den 14den Januari 1633, toen don Fadrique de Toledo geroepen werd om verslag uit te brengen.

[1]) *A. de I.*, 152-4-12, twee *pliegos*, afschrift, bijlage bij een schrijven van den Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 28 Februari 1633.

[2]) Kapitein van een Engelsch schip, dat tegen het eind van November 1633 te Portorico ongeveer 22 Spanjaarden aan land zette, die, evenals hijzelf, gevangenen geweest waren van de Hollanders en als gevangenen verscheidene van de vreemde vestigingen op de Kleine Antillen hadden bezocht, o.a. St.-Martin.

„Den 20sten Augustus deed een fregat uit Kastilië deze haven aan. De kapitein verklaart dat men, toen men op verkenning was uitgegaan, ook het eiland St.-Martin verkende, waar men een groot dorp had gezien van baksteenen huizen, die met pannen waren gedekt, met een van vier groote torens voorziene vesting; en in de haven hadden zij ongeveer veertig schepen geteld, het admiraalsschip en het vice-admiraalsschip met den standaard in top ...," schreef Gouverneur Enriquez de Sotomayor aan de

van de maand November van het jaar zestienhonderd en tweeëndertig de Heer don Enrique Enriquez de Sotomayor, in naam van Zijne Majesteit gouverneur en kapitein-generaal van deze genoemde stad en [dit genoemde] eiland, gevolg gevend aan het voorstel door hem en den Krijgsraad gedaan en aan het daarop gevallen besluit, ten overstaan van mij, den notaris hier ter stede, voor zich verschijnen William Guine (?), een Engelschman, aan wien hij beval, omdat hij Katholiek was en Spaansch sprak, te getuigen en te verklaren wat hem bekend is van de vestingen, die de Hollandsche vijand en andere naties op de Eilanden boven den Wind [gebouwd] hebben, en inzonderheid op de eilanden St.-Christopher en St.-Martin en [wat hij weet van de] plannen van de genoemde vijanden. De man legde een eed af en beloofde de waarheid te [zullen] zeggen. Daarop werden hem door den gouverneur ten overstaan van mij, den genoemden notaris, de volgende vragen gesteld: . . . .

Hem werd gevraagd naar de vestingwerken en [het] krijgsvolk dat zich op het eiland St.-Martin bevindt; en hij verklaarde dat de Hollanders op het genoemde eiland /
(blz. 2.) een vesting hebben gebouwd op een landtong, die bij de baai zelf in zee vooruitsteekt. Tot nog toe is deze vesting slechts gebouwd van planken en aarden wallen, maar men is [nu] bezig aan den zeekant steenen aan te brengen, terwijl men aan de landzijde een gracht gaat graven

---

Kroon op den 15den November 1633 (*A. de I.*, 152-4-12). Maar de verklaring van Guine(?) is, naar de uitgeefster aanneemt, de oudste beschrijving van de Hollandsche nederzetting op St.-Martin, gemaakt door iemand die werkelijk het eiland had bezocht. De verklaringen van de Spanjaarden (of Portugeezen?), die hij aan land had gezet, (van den kapitein, den stuurman enz. van het slavenschip dat de Hollanders hadden buitgemaakt) zijn hier weggelaten, aangezien zij weinig of niets toevoegen aan de verklaringen van Guine(?), behalve wanneer in de betreffende voetnoten is aangegeven dat dit wel het geval is.

Zij zijn echter wel van eenige beteekenis om deze reden, dat onder deze personen zich minstens een (zoo niet beide) van de auteurs bevond van de *Beschrijving van de Haven en de Zoutpan op het Eiland St.-Martin* (*Colección Navarrete*, XXIX, No. 2), waarvan het origineel te vinden is in het *A. de I.*, 53-6-6.

van zee tot zee, waardoor de genoemde vesting volmaakt geïsoleerd wordt. En in de vesting heeft men reeds een grooten regenbak gemaakt en een kazerne voor de soldaten, die tot nog toe slechts honderd man tellen met hun gouverneur [1]). De vesting heeft vierendertig bronzen en ijzeren stukken geschut, [waarvan er] zestien rusten op rolpaarden, terwijl men bezig is ze onder de andere aan te brengen.

En deze getuige verklaart ook, dat in geen enkelen tijd van het jaar in de genoemde haven van St.-Martin de schepen uit Holland en uit Engeland mankeeren, en de gang van zaken is de volgende: de schepen, die behooren aan de Westindische Compagnie, voor wier rekening het genoemde eiland wordt geëxploiteerd en in wier dienst het krijgsvolk van St.-Martin staat, betalen geen duit; maar alle andere schepen die binnenkomen, zoowel Hollandsche als Engelsche, die niet behooren aan de genoemde Westindische Compagnie, betalen elk tien duro's als bijdrage voor de werken aan de genoemde vesting, en bovendien twee stukken geschut.

En ook verklaart deze getuige dat de zoutpan van het genoemde eiland St.-Martin zoo groot is, dat zij niet te vergelijken valt met die van Araya. Want dit jaar heeft men honderd en zooveel schepen met zout geladen, en verleden jaar meer dan negentig, en de genoemde zoutpan is zoo groot, dat men ieder jaar meer dan driehonderd [schepen met zout] kan laden.

En eveneens verklaart hij, dat op het oogenblik in den toestand, waarin het genoemde eiland St.-Martin en zijn vesting zich [nu] bevinden, het heel gemakkelijk zal zijn om er de Hollanders met een heel kleine armada te verjagen. Maar als men hen de vestingwerken, die zij langs de heele haven ontworpen hebben, laat voltooien, [dan] acht hij het onmogelijk die op hen te veroveren en hen van het genoemde eiland te verdrijven. Maar wanneer men er ook heengaat, hetzij nu, hetzij later, zal men met groote omzichtigheid moeten te werk gaan, niet [zoozeer] wegens de strijdkrachten aan den wal, maar wegens die op het water, aangezien daar gewoonlijk veel Hol-

[1]) Jan Claessen? Vgl. Hamelberg, II, Document No. 7, een besluit van de Amsterdamsche Kamer, d.d. 25 Maart 1635.

landsche schepen liggen met groote laadruimte en met veel geschut.

Hij verklaart dat hij de Hollanders vaak had hooren zeggen dat zij, zoodra zij daar gereed gekomen waren met het aanleggen van hun vestingwerken, in [West-] Indië verder niets meer begeerden; want door het vele zout [1]), dat zij winnen in de zoutpannen, worden zij niet alleen rijk in hun [eigen] land, maar die [zoutpannen] stellen hen [zelfs] in staat om de vestingen, die zij in deze streken hebben, van het noodige voedsel te voorzien, en vooral die van Pernambuco [2]), vanwaar alle schepen, die met levensmiddelen geladen uit Holland kwamen (en dat zijn er in den loop van het jaar heel veel), zoodra zij de genoemde levensmiddelen gelost hebben, koers zetten naar St.-Martin en [van daar] met zout geladen naar
(blz. 3.) Holland terugkeeren, / waardoor alle kosten van de levensmiddelen, die zij meebrachten, worden gedekt [3]).

En hij verklaart dat zij, zoodra zij bij het eiland St.-Martin aankomen, wat volk aan land zetten om het zout te gaan winnen, maar met de andere opvarenden gaan zij dan al deze Eilanden boven den Wind verkennen; en op deze kaapvaart maken zij buit wat zij kunnen, en inzonderheid op dit eiland Portorico en het eiland Hispaniola, daar deze het dichtst bij liggen.

Deze getuige verklaart ook, dat de genoemde Hollanders van St.-Martin bezig waren de laatste hand te leggen aan een schip van honderdentwintig ton, ten einde

---

[1]) „... en deze getuigen verklaren dat, toen zij aan eenige Hollanders die aan boord met hen waren komen praten, de vraag stelden, waarom zij zooveel kosten maakten voor een beetje zout, werd hun geantwoord, dat zij met dat zout niet alleen die kosten volkomen dekten, maar ook de uitgaven voor zes duizend man, die zij te Pernambuco in garnizoen hadden." — De Spanjaarden, in een hier weggelaten verklaring.

[2]) „... de vesting Pernambuco, waar zij zes duizend man in garnizoen hebben liggen, wat zooveel kosten met zich brengt, dat zij zelf beweren dat zij er meer dan anderhalf millioen aan besteden." — De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 23 Februari 1633, *A. de I.*, 152-4-12.

[3]) „... het verlies van St.-Martin zou oorzaak zijn, dat zij hetzelfde gingen doen in Pernambuco, aangezien 2/3 van de kosten

hiermee (na het zeer goed te hebben uitgerust met geschut [1])) en met nog een schip, dat zij ook wilden gaan bouwen, terstond te gaan liggen aan den ingang van deze haven en aan dien van Santo Domingo, op dezelfde wijze als zij dat in de Nederlanden in de havens van Duinkerken en Mardijk doen, en zij maken zich dan meester van alle schepen, die zullen in- en uitvaren.

Eveneens verklaart deze getuige dat hij de genoemde Hollanders hoorde zeggen dat de vesting in [West-] Indië, waarvan zij zich bij voorkeur wilden meester maken, is die van Havana of deze van Portorico; de eerstgenoemde, omdat zij [a.h.w.] de hoofdstad van [West-] Indië is, en de laatst genoemde wegens de gemakken, die de haven aanbiedt en omdat zij boven den wind ligt van de vloten en de andere deelen van [West-]Indië. En [hij verklaarde] dat hij hen had hooren zeggen, dat voor ongeveer drie maanden tweehonderd schepen met levensmiddelen uit Holland vertrokken waren naar Pernambuco, vanwaar met het krijgsvolk, dat zij [al] aan boord hadden en met dat hetwelk zij in het genoemde Pernambuco aan boord zouden nemen, zij naar deze streken zouden

---

van deze vesting werd gedekt door de winst op het zout van St.-Martin. En de opbrengst van het zout, dat de schepen van de Westindische Compagnie vervoerden, voor wier rekening deze twee vestingen gebouwd waren, werd in drieën verdeeld: 1/3 voor den Prins van Oranje en 2/3 voor de Compagnie, waarvoor zij de levensmiddelen kocht, zoodat zij de vracht tot Pernambuco betaalde met een verlof aan de betrokken schepen om zout te laden op St.-Martin, zonder verdere verplichting. En bij deze Compagnie waren niet alleen de Hollanders geïnteresseerd, maar ook de koninkrijken Frankrijk en Engeland en de Protestantsche vorsten in Duitschland. En zoo is het te begrijpen dat men in Holland bezig was een vloot uit te rusten." — *A. de I.*, 53-2-12, resumé van een bericht van den gouverneur van Portorico, zonder vermelding van datum.

[1]) „Ook verklaren de genoemde Hollanders dat zij pas een nieuwe adviesboot to water hadden gelaten, aan boord waarvan zij zes bronzen stukken geschut zouden brengen van die van de nieuwste vinding." — De Spanjaarden, in hun hier weggelaten verklaring.

varen om een aanval te beginnen op een van de twee genoemde plaatsen.

Hiermede eindigde de genoemde verklaring, die hij als Katholiek onder eede heeft afgelegd en hij onderteekende ze [daarna]. En hij verklaarde ongeveer veertig jaar oud te zijn.

De verklaring werd [mede]onderteekend door den genoemden Heer Gouverneur don Enrique Enriquez de Stomayor.

William Guine (?).
Ten overstaan van mij, Francisco de Cea, notaris....[2])

---

[2]) Deze verklaring en die van de Spanjaarden zond Gouverneur Enriquez de Sotomayor naar Spanje met een bericht gedateerd 16 December 1632 (*A. de I.*, 152-4-12), dat overgebracht werd door Kapitein Juan Luis Camarena, *sargento mayor*, die er bij de Kroon op aandrong de Hollanders van St.-Martin te verjagen en Portorico behoorlijk van verdedigingsmiddelen te voorzien. Den 28sten Februari 1633 legde de Raad voor Oorlogszaken in Indië de zaak (*ibid.*) voor aan Zijne Majesteit. Blijkbaar werd besloten om een speciale commissie te raadplegen, waarin vertegenwoordigd waren Zijner Majesteits Raad van State, Raad van Oorlog, Raad van Portugal en Raad van Marine. Vgl. Document No. 50, dat hierop onmiddellijk volgt.

Ten slotte, den 25sten Maart (*A. de I.*, 78-2-3, Vol. 9, f°. 17 v°.) werd aan Enriquez de Sotomayor, in antwoord op dit bericht, last gegeven om faciliteiten te verschaffen aan *Sargento mayor* Juan Luis Camarena (die naar Portorico terugkeerde) en Pedro Zarzuela Arevalo (vgl. blz. 46, noot 1) en ingenieur Juan Bautista Antoneli of aan anderen, die even bevoegd waren als zij, met het doel het eiland St.-Martin door en door te verkennen, waarbij inzonderheid moest worden uitgevorscht of er zich een Hollandsche vloot in de Caraïbische zee bevond. Dit alles was bedoeld als voorbereiding voor de komst van een Spaansche vloot, die, zooals thans was besloten, bestemd was om den vijand van St.-Martin te verdrijven. Het is mogelijk dat deze instructie den gouverneur nimmer heeft bereikt; vgl. blz. 283, noot 4.

Document No. 50 [1]).

Pedro Coloma [2]) aan don Fernando Ruiz de Contreras [3]), Madrid, 10 Maart 1633.

(blz. 1.) †

Na [de] besprekingen, [die] gevoerd [werden] op den 6den dezer in de vergadering welke gehouden is in het vertrek van den graaf [4]), en die behalve door hem werd bijgewoond door andere leden van den Raad van State, [den Raad van] Oorlog en [den Raad van] Portugal en de *junta de armadas*, heeft het aan Zijne Majesteit behaagd het besluit te nemen om te trachten den vijand van het eiland St.-Martin te verjagen. En [Zij besloot] dat hiertoe tegelijk met de zilvergaljoenen en zilvervloten moet uitvaren een versterking van elf schepen van de Atlantische-Oceaanvloot, die zich [op het oogenblik] in Cadiz bevinden, t.w. vijf galjoenen en een adviesboot van het eskader van Gouverneur Nicolas de Masibradi [5]) en vijf hulken [6]), waaronder begrepen is die van Kapitein Arias Montano, die zich onderwierp aan de leiding van de vloot, met het noodige zeevolk bemand (voor wier afvaart de instructies meegegeven werden met een koerier die gisteravond gezonden werd naar Admiraal don Lope

---

[1]) *A. de I.*, 152-4-12 (4), één *pliego*, origineel. De bescheiden in dit pak betreffen de voorbereidingen in Spanje voor de expeditie tegen St.-Martin. Vgl. Fernandez Duro, *Armada Española*, IV, f°. 112 vlgg.

[2]) In dezen tijd secretaris (van de *junta de armadas?*).

[3]) Secretaris van den Raad voor Indië.

[4]) De Conde de Castrillo. Zie de opdracht en de kaart bij blz. 278.

[5]) Vgl. het „Contract met Nicolas de Masibradi om met een eskader van tien galjoenen en twee adviesbooten, die (in totaal) 4.740 ton moeten meten, gedurende zes jaren te dienen", Madrid, 11 November 1631, in de *Colección Navarrete*, IX, No. 17.

[6]) „... vijf hulken van Masibradi, vier Zweedsche en één van Benito Arias Montano, en een adviesboot..." — De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 22 Maart 1633, *A. de I.*, 152-4-12. Deze werden gescheiden van de Atlantische-Oceaanvloot van Spanje. „... elf schepen van de Atlantische-Oceaanvloot..." — Verslag, *A. de I.*, 136-6-13, 67.

de Hoces[1])), en met vijftienhonderd of zestienhonderd infanteristen. Te Cadiz zal men [slechts] vierhonderd man tot zijn beschikking hebben; het overige krijgsvolk moet men hier ter stede trachten te werven en in Andalusië, een taak die moet worden opgedragen aan particulieren. En dit moet met den vereischten spoed in orde gemaakt worden door den Raad voor Oorlogszaken in Indië, waarbij hij, voor zoover dit noodig zal zijn, geholpen zal moeten worden door den Krijgsraad en [de] *junta de armadas*, opdat een en ander op allerlei manieren gemakkelijk worde gemaakt. De genoemde schepen moeten voorzien zijn van de levensmiddelen, voorraden wa-
(blz. 2.) penen en munitie, [die] noodig [zijn] voor hun proviandeering en uitrusting en in zoo groote hoeveelheid dat men rekening houdt met de mogelijkheid dat het weer en de omstandigheden zouden kunnen dwingen om daar den winter door te brengen.

Vier stukken geschut moeten aan boord gebracht worden om die ginds aan land te brengen, met den noodigen tros en [de] met de zorg daarvoor belaste officieren, die de Marques de Leganes zal voorzien van hetgeen in gereedheid was gebracht voor de reis, die men verleden jaar trachtte te ondernemen naar Brazilië.

De handel moet het totaal van de kosten van dit versterkingseskader betalen, of een zoo groot mogelijk gedeelte daarvan, want alles komt den handel ten goede.

Langs dezen weg moeten de noodige bevelen gezonden worden aan de gouverneurs van de Eilanden boven den

---

[1]) Zie beneden. Hoces was uitgekozen om het bevel te hebben over het versterkingseskader; maar, zooals men zal opmerken, dit eskader werd gevoegd bij de Amerikaansche vloot, de z.g.n. „armada de la Guarda"; en van deze vloot, en op die manier ook van de beide koopvaardijvloten, die onder haar konvooi voeren, en nu ook nog van het toegevoegde versterkingseskader was de Marques de Cadereita opperbevelhebber. Op één punt drong Zijne Majesteit aan: de armada mocht geen oogenblik worden opgehouden door het versterkingseskader, dat gereed moest zijn om uit te varen met het hoofdgedeelte van de vloot. Vgl. *A. de I.*, 152-4-12, een koninklijk decreet als kantteekening bij een aanbeveling van den Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 10 Maart 1633.

Cadereita vertrok omstreeks 12 Mei. Vgl. Document No. 52.

Wind over de hulp, die zij moeten verleenen en de mededeelingen die zij moeten doen aan den admiraal van de onderneming.

Tot admiraal van het genoemde versterkingseskader heeft Zijne Majesteit don Lope de Hoces y Cordoba benoemd, met het recht om, voor zoover dat noodig zal zijn, de beschikking te hebben over de Nieuw-Spanjevloot [1]), en tot vice-admiraal van het genoemde versterking[seskader] don Miguel de Redin, met behoud van zijn post.

De man, dien Zijne Majesteit tot admiraal van de vloot benoemd had, voor het geval don Lope de Hoces [zijn benoeming] niet aanvaardt, moet onmiddellijk het commando overnemen van het oogenblik af dat don Lope zich verwijdert. En voor de krijgsbedrijven te land moeten meegaan don Gaspar de Caravajal en don Luis de Rojas [2]), want het is goed dat er wat meer personen meegaan met het oog op de gebeurlijkheden van dergelijke ondernemingen.

In den Raad voor Oorlogszaken in Indië moet men nauwkeurig bestudeeren wat er zal kunnen gedaan worden voor het geval deze vloot niet zal kunnen gereed komen met hetgeen daar en op de Eilanden boven den Wind gedaan moet worden gedurende de maanden, die
(blz. 3.) verloopen zullen van nu af / tot aan den winter, en het noodig zou zijn dat het versterkingseskader geheel of gedeeltelijk in die wateren bleef om daar den winter door te brengen.

Ik bericht dit aan Uwe Majesteit met het oog op hetgeen, na al wat hierdoor wordt medegedeeld, zal moeten worden uitgevoerd.

Uit het logement, 10 Maart 1633.

Pedro Coloma (Geparafeerd) ....

---

[1]) Vgl. *A. de I.*, 152-4-12, De Conde de Castrillo aan de Kroon, Madrid, 23 Maart 1633, betreffende het protest door don Juan de Vega Bazan aangeteekend tegen deze schikking, die hem, den admiraal van de Nieuw-Spanjevloot, degradeerde tot luitenant onder Hoces, net zoolang totdat het versterkingseskader zich afscheidde van de hoofdvloot.

[2]) *Maestre de campo*, vermeld wegens voortreffelijke door hem bewezen diensten in Document No. 52.

PLAAT VI.

A. d. I., 54-3-21.

St.-Martin (Hollandsche vesting), 30 Augustus 1634.

Aanteekeningen bij de Vesting.

A. Huis van den gouverneur.
B. De regenbakken.
C. Kruithuis van den vijand.
D. Pas gebouwde kruithuizen.
E. De kerk.
F. Het nieuwe magazijn.
G. De smidse.
H. De ovens.
I. Het hospitaal.
K. Het platform.
L. Nieuwe loopgraaf.
M. Twee halvemanen.
N. Nog een loopgraaf.
O. Halvemaan buiten de vesting.
P. De steengroeve.
Q. De kalkovens.
R. De groote zoutpan.
S. De lagune.
T. Twee bergen, vanwaar men het terrein beheerscht.
U. Kleine lagune tegenover de vesting.

Document No. 51 [1]).

DON LOPE DE HOCES AAN DE KROON, PORTORICO, 13 JULI 1633.

(blz. 1.)

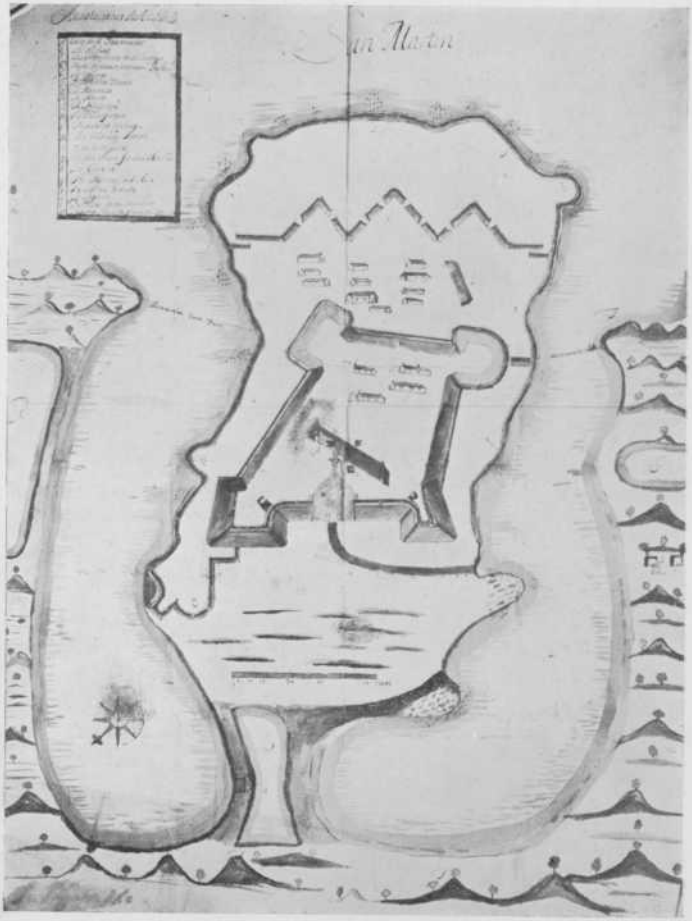
†

Sire,

De verlegenheid, waarin mij mijn wonden hebben gebracht, biedt mij geen gelegenheid om in dit schrijven uitvoerig te zijn; en omdat anderen [2]) meer in het bijzonder aan Uwe Majesteit zullen schrijven [over] het-

[1]) *A. de I.*, 54-3-7, één *pliego*, origineel.

[2]) Vergelijk dit document geheel met No. 52, dat onmiddellijk hierop volgt.

St. Martin (Hollandsche vesting), 30 Augustus 1634.

geen gebeurd is gedurende den loop van de reis, zal ik alleen verklaren wat geschied is op St.-Martin.

Wij bereikten met de armada dit eiland [op] Vrijdag, den vierentwintigsten Juni, den dag van Sint-Jan, maar men vond geen enkel schip van den vijand in de haven. De Marques de Cadereita schreef aan den gouverneur van de vesting, dat hij zich moest overgeven. Deze antwoordde [daarop] kordaat, dat hij bereid was om te vechten. Zoodra men het antwoord vernam, besloot men krijgsvolk aan land te zetten.

Ik ging terstond [van boord], en ik nam den *maestre de campo* met mij mee om te verkennen waar men aan land moest gaan. Dit geschiedde in het gezicht van het geschut van den vijand, en daarop ging ik de scheepjes en sloepen verzamelen van de Nieuw-Spanjevloot en [van de] schepen van het versterking[seskader]; en daarin werd zooveel mogelijk krijgsvolk gebracht en al het noodige om zich een weg te banen door de bergen, waarlangs men het krijgsvolk zou kunnen brengen om de vesting te belegeren. Dit alles gebeurde met bekwamen spoed, zoodat ik om twee uur 's nachts aan land ging met het krijgsvolk en al het genoemde. Ik begon te marcheeren langs den voet van een zeer hoogen berg, dien het eiland heeft, en terwijl ik al het krijgsvolk dat ik bij mij had zoo leidde dat het dekking vond voor het geschut [van den vijand], begonnen wij ons een weg te banen door [de] bergen, en wij kwamen ten slotte terecht boven aan de nul [*sic*], die aangeduid staat met de letter I op de kaart [1]), die Uwe Majesteit geliefde te sturen.

Vanhier daalde ik af naar den heuvel, die zich tegen-
blz. 2.) over de vesting van den vijand bevindt, / aangeduid met de letter L. Toen de vijand zich [nu] belegerd zag, en

[1]) Plaat VI, blz. 282 „... bij de vesting bevinden zich twee bergen, vanwaar men het terrein beheerscht. Zij worden aangeduid met de letters I en L." — Beschrijving van Garcia Cermeño en Alvarez Curado, *A. de I.*, 53-6-6. Een blik op de beschikbare 17de-eeuwsche kaarten, vergeleken met een moderne kaart, toont dat de Hollanders hun vesting gebouwd hadden op de plek, die nu wordt ingenomen door Fort Amsterdam. De Spanjaarden gingen er toe over om een hooger gelegen punt te bezetten, waarop thans Fort Luis ligt.

deze plaatsen bezet, en dat dit geschied was doordat wij ons een weg gebaand hadden door de bergen zoo, dat hij noch iemand [aan die mogelijkheid ook maar een oogenblik] had gedacht, vervulde het hem met de bezorgdheid die zich laat denken.

En ik dacht aan het groote gebrek aan water, dat er over het algemeen aan boord van de meeste schepen heerschte, aangezien de reis langer geduurd had dan gewoonlijk, wegens de windstiltes die wij gehad hadden; en [ik bedacht] dat de zon en [de] hitte van dat land even groot waren als de dorst, [die er geleden wordt], en [dat] dit mij meer nadeel zou toebrengen dan de vijand [mij zou berokkenen] en het succes in gevaar zou brengen; en [ik overwoog] dat op het eiland St.-Christopher zich zooveel krijgsvolk van den vijand bevindt als Uwe Majesteit vernomen zal hebben, terwijl op al deze eilanden een groot aantal schepen verspreid ligt, die als zij zich zouden vereenigen en probeeren zouden de vesting te helpen, ons [wel] werk zouden bezorgen. Dit alles noodzaakte mij de vesting zooveel mogelijk te naderen, ten einde zoo snel mogelijk de beste beslissing te nemen.

Ik zond om geschut en al het andere dat noodig is om te vernielen. Toen dit gebeurd was [en] toen ik de plaats verkend had, waar het geschut moest worden opgesteld, en al het andere dat toen gedaan moest worden [gedaan was], schoot de vijand naar onze kwartieren, en het behaagde God dat een van de stukken mij trof in de elleboog van den linkerarm. De wond was heel groot. Maar ik liep er [nog] een op in mijn zijde, beide vrij gevaarlijk en ernstig, want die van den arm is zeer groot en op een plek waar zij zeer pijnlijk is. Maar hoewel ik er vandaag heel ellendig aan toe ben, hoop ik dat ik met Gods hulp weer beter zal worden.

De vesting heeft zich overgegeven, en de Marques de Cadereita besloot ze te behouden, en [er] krijgsvolk, geschut, munitie, en levensmiddelen achter te laten, alles in zoo groote hoeveelheid als hij aan Uwe Majesteit berichten zal. En dit heeft men verstrekt van de schepen van het versterking[seskader]. Deze hebben zeer veel averij opgeloopen, want deze schepen waren het die de vesting van verschillende kanten naderden om ze met hun geschut te vernielen.

De Marques de Cadereita vond het geschikt dat al deze schepen te zamen zouden varen naar de Punta de la Aguada van het eiland Portorico en dat van daar de
(blz. 3.) Vastelandsvloot / en [de] galjoenen naar die havens gaan om het zilver, en dat de Nieuw-Spanjevloot en [de] schepen van het versterkingseskader naar Kaap San Antonio zouden varen, waar de vloot zich moet afscheiden, en ik met haar naar Nieuw-Spanje gaan, en de schepen van het versterkingseskader naar Havana voor het kielen [1]). Als de Markies naar Spanje moet terugkeeren in den winter (iets wat ik betwijfel), zou het van groot gewicht zijn dat de vijf galjoenen van het eskader van Admiraal Masebradi zouden achterblijven om de Nieuw-Spanjevloot te begeleiden (immers in dat jaargetijde zijn er geen vijanden die de galjoenen kunnen aanvallen), opdat deze heel vroeg naar het vaderland kan varen, met vermijding van de nadeelen van het uitstel en de kosten, die Uwe Majesteit moet maken als Zij nog een vloot laat uitrusten om zich te vrijwaren; en [wanneer gedaan wordt] hetgeen [hier wordt] gezegd, zou alles geschikt worden. En de vijf hulken zullen er niet in verhinderd worden om te doen wat Uwe Majesteit gelieft te bevelen. Ik zal het voorstellen en zeggen, en ik zal van den vice-koning van Nieuw-Spanje gedaan zien te krijgen, dat hij mij zoo tijdig laat gaan dat, als de Markies dezen winter hier blijft, ik met hem naar Spanje kan terugkeeren, en als hij dezen winter niet hier blijft [en] het eskader [hier] blijft, ik kan uitvoeren wat ik Uwe Majesteit gezegd heb.

Ik heb veel zieken aan boord van de schepen van het

---

[1]) Vgl. Document No. 53.

Het was de bedoeling van de Kroon geweest (zooals uiteengezet wordt in een *cédula* van 11 April 1633 aan Admiraal Miguel de Redin, *A. de I.*, 78-3-2, G 9, f°. 37), dat Redin met vijf schepen van het versterkingseskader in West-Indië zou blijven, met Portorico als vlootbasis, ten einde een patrouilleerend eskader te vormen „dat die kusten van vijanden zou moeten zuiveren en dat als een rem zou moeten dienen voor de vijanden, opdat deze afzien van het rooven en stelen." — Vgl. hetzelfde deel, f°. 42, *cédula* van den 12den April aan Francisco Nuñez Melian. Dit was slechts een van de vele niet geslaagde pogingen om een *armada de barlovento* (vloot voor boven den Wind) te vestigen.

versterkingseskader, en ik kan wegens mijn wonden niet meer [over deze zaken] uitweiden. En ik hoop dat dit bericht zoo spoedig zal aankomen, dat Uwe Majesteit anderen zal kunnen zenden met de bevelen die U [dan] noodig zult achten.

God behoede den Katholieken en koninklijken persoon van Uwe Majesteit, zooals Hij [dat] kan, en de Christenheid [dat zoo] noodig heeft.

Van dit admiraalsschip onder mijn commando, vóór het eiland Portorico, Woensdag, 13 Juli van het jaar 1633.

Don Lope de Hoces y Cordoba.
(Geparafeerd) /....

PLAAT VII.

A. d. I., 152-4-12.

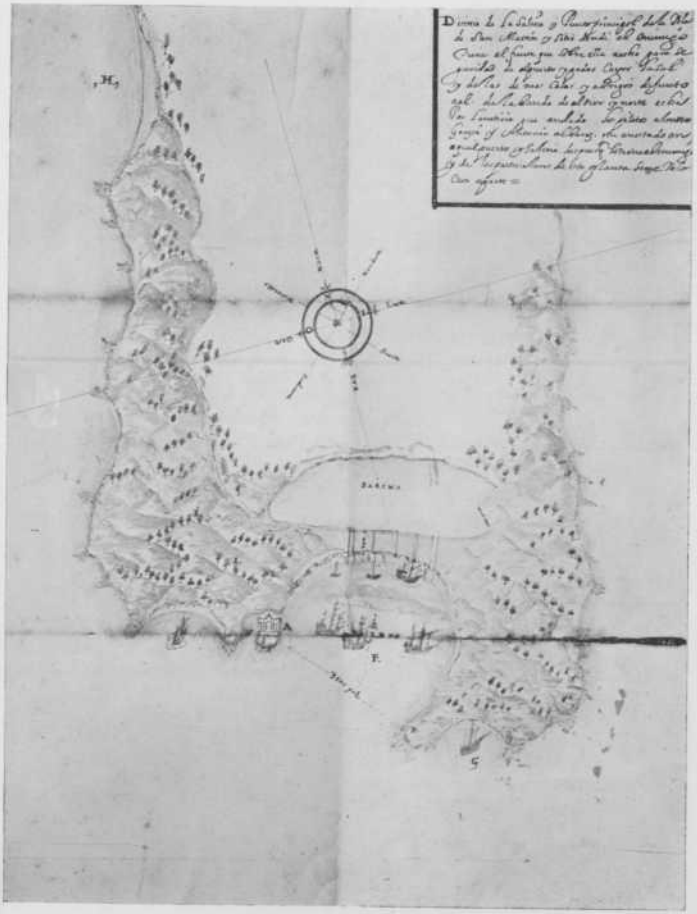
Zoutpan en Haven van St.-Martin, 1632—1633.

Kaart van de zoutpan en [van de] voornaamste haven van het Eiland St.-Martin en [van de] plaats waar de vijand de vesting heeft, welke hij bij die zoutpan gebouwd heeft voor de veiligheid van de haven en om het zout te kunnen laden; en van de andere kreken en windvrije plekken dicht bij deze haven van den zuid- en [van den] noordkant, gemaakt naar de inlichtingen verstrekt door de stuurlieden Alonso Garcia [Cermeño] en Antonio Alvarez [Curado], die in die haven en [in die] zoutpan geweest zijn, nadat de vijand zich daarvan had meester gemaakt; en van de overige bijzonderheden van het eiland, volgens een afzonderlijk rapport [1]).

---

[1]) Bewaard in het *A. de I.*, 53-6-6.

„...de kaart die hier gemaakt is van het genoemde eiland door den Portugeeschen stuurman die het eiland bezocht heeft." — De instructies aan Cadereita (*A. de I.*, 147-5-23), waarbij deze kaart (als deze het is) hem werd toegezonden.

Zoutpan en haven van St.-Martin.

Document No. 52 [1]).

De Markies de Cadereita [2]) aan de Kroon, Portorico, 15 Juli 1633.

(blz. 1.)

†

Sire,

Den 12den Mei bracht ik er aan Uwe Majesteit rapport [3]) over uit dat ik onder zeil ging met deze armada, [het] versterkingseskader en de twee vloten van Nieuw-Spanje en Tierra Firme, in totaal een aantal van 53 schepen, waaronder begrepen twee tartanen [4]). En zoodra ik mij 50 mijlen in zee bevond, opende ik een brief van Uwe Majesteit op die plaats, en gevolg gevend aan de instructie [5]) daarin vervat, gedateerd 11 April van dit jaar, nam ik het besluit — ofschoon de twee ervaren stuurlieden, aan wie Uwe Majesteit gelast had om zich in te schepen, ten einde des te beter de expeditie uit te voeren, die mij

[1]) *A. de I.*, 54-3-7, twee *pliegos*, origineel.

[2]) Vgl. blz. 276, noot 1.

[3]) Niet teruggevonden.

[4]) Camarena, Zarzuela Arevalo en Antoneli (vgl. blz. 274, noot 2) moesten naar Portorico gaan in „twee tartanen". Deze vermelding van twee van zulke vaartuigen en het feit, dat uit de onmiddellijk volgende regels duidelijk wordt, nl. dat Cadereita niet het voordeel had van eenige voorafgaande verkenning van St.-Martin, doet veronderstellen dat zulk een verkenning niet had plaats gehad.

[5]) De instructies van Cadereita (d.d. 11 April 1633) worden bewaard in het *A. de I.*, 147-5-23. Hem werd voorgeschreven om met zijn versterkte armada en de beide koopvaardijvloten „zijn reis rechtstreeks voort te zetten naar het eiland St.-Martin en in de instructie, opgemaakt voor de reis die hij moest ondernemen, werd den markies o.a. gelast, dat hij onverwijld en in aller ijl rechtstreeks koers moest zetten naar het genoemde eiland St.-Martin en probeeren moest den vijand van daar te verjagen, in dezen optredende met het beleid en den moed, die verwacht konden worden van zijn ondervinding en van zijn plichtsgevoel." — *Verslag, A. de I.*, 136-6-13, 67.

in die instructie bevolen werd te ondernemen op het eiland St.-Martin, niet verschenen — mijn tocht voort te zetten naar dat eiland.

En ik beval aan alle schepen van mijn konvooi zich niet te verwijderen, met de straffen waarvan ik dacht dat ze wel voldoende zouden zijn, opdat zij dat [ook] niet doen zouden. En ik gaf hun ook op, maar onder verzegeling, waar zij mij zouden vinden, indien zij zich door een of andere onvermijdelijke gebeurtenis [van de vloot] zouden afscheiden. Den 25sten voer ik langs de Canarische eilanden en den 21sten Juni kreeg ik [het eiland] Antigua en [het eiland] Barbuda in het oog en den 22sten het eiland St.-Barthélemy. En toen wij op dezen dag stillagen aan den oostkant van dit eiland, dat de meeste stuurlieden hielden voor St.-Martin, belegde ik een vergadering met de belangrijkste personen van deze armada, aan wie ik den wil en [het] bevel van Uwe Majesteit te verstaan gaf, en wat ons te doen stond bij het binnenvaren in de haven.

In deze [vergadering] werd besloten, met het oog op de afwezigheid van de [twee] ervaren stuurlieden en de uiteenloopende meeningen die de stuurlieden van deze armada over het eiland ten beste gaven, om, ten einde het succes zooveel mogelijk te verzekeren, den *sargento mayor* van dit tercio, don Juan de Irasaga, met een lang vaartuig en een tartane er op uit te sturen om de haven van het genoemde eiland te verkennen, de ankerplaats en [de] vesting, [en] wat voor schepen er waren, en [besloten werd] dat hij dit alles des nachts zou doen, met veel omzichtigheid; en dat hij zou terugkeeren naar de plaats waar hij mij achterliet, om mij verslag uit te brengen over zijn bevindingen.

Den volgenden dag, den 23sten, verscheen ik des mor-
(blz. 2.) gens vroeg op de hoogte van dit eiland / St.-Barthélemy [1]), en hoewel wij ons er zoo dicht bij bevonden, hiel-

---

[1]) In het *Depósito Hidrográfico* te Madrid (*Colección Navarrete*, II, no. 15), wordt in afschrift bewaard een *Verslag van de reis, gemaakt door deze koninklijke armada als konvooi in de vaart op [West-]Indië met beide vloten [uitgezonden], en [door] elf schepen, [als] versterkingseskader [meegegeven] onder bevel van don Lope de Hoces y Cordoba, [terwijl] alle [schepen gesteld*

den de stuurlieden [nog] hardnekkig vol en beweerden dat [dat] het eiland St.-Martin was; en zoowel hierom als omdat ik gevolg moest geven aan mijn instructie, ging ik onder zeil en voer langs de zuidkust. En in het zuid-zuidwesten in een bocht, [die] omsloten [wordt] door veel heuvels en riffen, [en] die dienst doet als haven, lagen vijf schepen. Maar met welk een grooten spoed wij ook optraden, vier [van de vijf] wisten, na de kabels te hebben doorgekapt, te ontkomen door een nauwe straat, die zich bevindt aan de uiterste punt van het eiland, daar zij dit [vaarwater] goed kenden. En dit viel hun [ook hierom] zeer gemakkelijk, omdat zij ons de loef konden afsteken. Het vijfde schip werd veroverd met onze sloepen, want de opvarenden waren de bergen in gevlucht. Het heeft slechts een geringen inhoud, met tien ijzeren kanonnen; en aan boord [bevond zich] pokhout, dat [de opvarenden van] deze hulken, naar later bleek, daar [op het eiland] bezig waren te kappen.

En voordat wij dit eiland verlieten, verscheen, om twee uur 's middags, de genoemde *sargento mayor* en hij verklaarde [dat] hij ontdekt had dat het [eiland] St.-Martin een ander was, dat ten noordwesten van dit [eiland] lag en waar hij [inderdaad] de haven en [de] vesting gevonden had, die aangeduid staan op de kaart, die Uwe Majesteit mij liet toezenden. In de heele baai bevond zich geen enkel schip. En hij had een goede ankerplaats voor deze armada en koopvaardijvloten gevonden. En hij was zoo omzichtig te werk gegaan door er [alleen] 's nachts er op uit te trekken, dat hij op geenerlei wijze gesignaleerd was.

Na dit verslag [te hebben aangehoord], ging ik den 24sten Juni onder zeil en des middags om 12 uur ankerden wij, terwijl wij ons meester maakten van de heele baai tot op een kanonschotsafstand van de vesting, vanwaar men enkele stukken geschut op ons afschoot, zonder dat deze ons echter eenige afbreuk deden.

---

waren] onder commando van den Marques de Cadereita. In het jaar 1633, overgeschreven in 1732 van een manuscript dat zich bevond in de Koninklijke Bibliotheek te Madrid. Het bezoek van de armada aan het eiland St.-Barthélemy wordt er in beschreven.

Ik zond [kondschappers] [1]) om aan het krijgsvolk en [den] commandant, die zich in de [vesting] bevonden, te zeggen, dat zij ze mij moesten overgeven. Want als zij dat niet zouden doen en mij dwingen zouden om krijgsvolk aan land te zetten, [dan] zouden zij met alle gestrengheid gestraft worden. Hierop antwoordden zij, terwijl zij zich noemden den Senaat van St.-Martin, dat zij het bevel hadden van hun Prins van Oranje om te vechten totdat men den dood vond, zooals Uwe Majesteit zal zien uit den brief dien ik hun stuurde en hun antwoord, waarvan hierbij afschriften worden toegezonden [2]).

Dien nacht liet ik duizend man voetvolk van deze armada en van het versterkingseskader aan land zetten, en

---

[1]) Volgens het in de vorige noot genoemde *Verslag*, waren de emissario's van Cadereita: Benito Arias Montano, gouverneur van Cumana, die op weg was naar zijn standplaats, en Felix Candelas. De tekst van de gewisselde brieven wordt gegeven in het *Verslag*.

[2]) „Afschrift van [den] brief, geschreven aan de [Hollanders] op het eiland St.-Martin. — De Marques de Cadereita, [lid] van den Raad van Oorlog van Zijne Majesteit, *mayordomo* en kapiteingeneraal van deze koninklijke armada en van het leger [dat zich aan boord van deze schepen bevindt]. —

Zijne Majesteit de Koning, Philips IV van Spanje (Dien God moge behoeden), zendt mij met deze armada om het krijgsvolk, dat zich op het eiland en in deze haven van St.-Martin bevindt, te verjagen. — Uit Zijn naam en uit den mijnen druk ik u op het hart te overwegen, wat u te doen staat, voordat ik krijgsvolk aan land zet en men mij dwingt om een haakbus af te schieten; want in dat geval zal ik optreden met de gestrengheid, waarmede opgetreden dient te worden tegenover hen die het ontzag verloren hebben voor de wapenen en de vlag van Zijne Majesteit. Aan boord van dit koninklijke admiraalsschip, 24 Juni 1633."

„Afschrift van het antwoord van de Hollanders. — Reverendissime Domine Gubernator. — Senatus insulae S. Martini, litteras accepere earumque argumentum intellexere, quod attinet conditiones, Gubernator noster neque Senatus eas accipere potuere, sed ad extremum usque finem D, D, Ordinibus, Principi Auraicae et dominis nostris plurimum colendis fidissimi erimus: Nihilominus tamen Reverendissimo Gubernatori Summas agimus gracias, quod placuerit nobis offerre conditiones illas. Raptim in insula S. Martini 24 die Junii 1633." — *A. de I.*, 136-6-13, 65.

300 zeelieden, met schoppen en spaden, want zij zouden dienst doen als sappeurs, allen onder commando van Admiraal don Lope de Hoces en den *Maestre de campo* don Luis de Rojas, zooals Uwe Majesteit mij had opge-
(blz. 3.) dragen. En de *Sargento / mayor* don Jimen Perez, met de Kapiteins don Tiburcio de Redin, don Diego Brochero, don Lorenzo de Cordoba, Lope de Yarza, don Alonso de Mesa, Pedro de Cavaleta, don Juan de Salazar, don Antonio Mercado en Domingo Alonso de la Maza gingen aan wal met bevel om rondom een hoogen berg te trekken, die zich achter de vesting verheft, en den voet van een lageren [berg] te komen bezetten, vanwaar men het terrein volkomen kan beheerschen. Aldus geschiedde, maar omdat de berg zeer ontoegankelijk was, de warmte buitengewoon en de afstand heel groot, hadden zij met groote moeilijkheden te kampen, waardoor het noodig werd om zoo dicht mogelijk langs den berg te loopen. Vooral [leed men] door dorst, waaraan zes mannen stierven, ofschoon zij [toch] allen eten en drinken voor drie dagen in hun ransels en lederen flesschen bij zich hadden.

Den volgenden morgen, den 26sten, toen de vijand enkele kanonnen op ons krijgsvolk afschoot, werden er drie personen gedood en drie gewond, en onder de laatsten [bevond zich] Admiraal don Lope de Hoces, die aan de elleboog en [in] de linkerzijde [was gewond] en aan wien ik beval zich terug te trekken, omdat zijn wonden ernstig waren. Op dezen dag liet ik twee halve kanonnen [1]) aan land brengen en ze plaatsen op een plek, waar dat het best kon gebeuren, waarop men begon de vesting te beschieten, terwijl de schepen van den zeekant hetzelfde deden.

Den 28sten [2]) bracht men nog twee kanonnen aan land

---

[1]) „... twee kanonnen [voor kogels] van zesendertig [pond] .." — Het *Verslag, Colección Navarrete*, II, No. 15.

[2]) „Den 27sten bracht men een kanon aan land [voor kogels] van 25 pond. Den 28sten bracht men een tweede kanon [aan land] van hetzelfde kaliber. Den 29sten hadden wij de twee stukken [voor kogels] van 10 [pond] opgesteld op een heuvel, die hooger lag dan de vesting, waarmee men deze begon te beschieten, en dezen zelfden dag [nog] schoot de vijand op ons om het geschut te demonteeren, dat wij met behulp van onze schans-

[voor kogels] van 25 [pond], en nadat men ze met veel moeite naar boven had getransporteerd en [ze] opgesteld [had] op den heuvel, waar dat het meest geschikt leek, [nog] 200 schreden dichter bij de vesting dan de kanonnen, die het laatst opgesteld waren, beval ik in den nacht

---

korven hadden opgesteld. Hij bediende hiertoe 22 kanonnen, maar het behaagde God dat hij hiermede niemand schade toebracht. Toen [echter] op dezen zelfden dag de *Sargento* Bartolome Enriquez in een sloep den zeekant kwam verkennen, ten einde uit te vorschen waar hij 200 man aan land zou kunnen zetten om den aanval te beginnen, werd hij gesignaleerd door de vijanden, die een steenmortier op hem afschoten, waardoor de genoemde sergeant werd gedood. En op den 30sten Juni schoot de vijand 28 stukken geschut af, waarmede hij [echter] niet meer schade aanrichtte dan dat een soldaat door een kogel in zijn been getroffen werd. Den 30sten stuurde de markies een tartane naar het eiland met voetvolk aan boord en een krijgsgevangene, die de plaats moest wijzen, waar de Franschen bezig waren tabak te verbouwen. In een baai van het eiland vonden zij een scheepje, dat daar alleen lag, zonder opvarenden aan boord, geladen met vaten met schildpadden die men daar gevangen had. De Hollanders waren de bergen ingegaan en kwamen niet opdagen. De tartane keerde [daarop] terug met het scheepje. Op denzelfden dag, des avonds om elf uur, trok don Tiburcio de Redin er met honderd man op uit om zich te verschansen vlak onder het geschut van den vijand. Maar toen hij dat ging doen, werd hij gesignaleerd door den vijand, die de aangestoken lonten zag. En zij schoten acht steenmortieren op hem af, geladen met steenen, waardoor de genoemde Kapitein don Tiburcio de Redin gewond werd, en nog 16 man, terwijl er acht gedood werden. En toen op den eersten van deze maand Juli don Tiburcio [in zijn loopgraaf] verschanst lag, terwijl de vijand dacht dat hij hem met de zijnen had doen terugdeinzen, verschenen de Hollanders op de muren [van de vesting] en onder hen [bevond zich] hun gouverneur. Maar zoodra ons krijgsvolk hen in het oog kreeg, opende het op hen zijn musketvuur, waardoor de genoemde gouverneur en de sergeant en nog vier man gedood werden. Denzelfden dag, des morgens om tien uur heschen zij de witte vlag en wierpen zij een trom over den muur met een brief..." — Het aangehaalde *Verslag, Colección Navarrete*, II, No. 15.

van den 30sten, dat 100 man voorwaarts moesten dringen om dekking te zoeken voor het geschut van de vesting, op een plek, die den vorigen nacht verkend was door de Vaandrigs don Francisco de Castejon, don Bartolome Bazan en Bartolome Ceguiles en don Miguel de Lizarazu, ridder van de orde van St.-Jan. Want op een musketschotsafstand van den muur bevond zich een heuvel, waar ons krijgsvolk zich zou kunnen dekken [tegen de uitvallen van de belegerden]. Aldus werd gedaan, terwijl [de leiding van] deze onderneming te beurt viel aan Kapitein don Tiburcio de Redin en zijn compagnie, waarbij zich vele particulieren van deze armada gevoegd hadden.

Maar toen men deze plaats genaderd was, schoot de vijand met eenige steenmortieren en musketten, en doodde drie man en maakte 18 gewonden, onder wie [zich] Kapitein don Tiburcio [bevond]. En nadat hem bevolen was, zich terug te trekken, en [dit ook] gebeurd was, (blz. 4.) zonden wij hulp om / deze plaats te verdedigen, met 40 musketiers onder commando van den adjudant van deze armada, Felix Candelas.

En bij het aanbreken van den dag, op den eersten Juli, begon men hem [den vijand] zooveel afbreuk te doen met dit musketvuur, dat toen er wat van hun krijgsvolk gesneuveld was, waaronder hun *sargento mayor* en [hun] constabel, en hun gouverneur gewond was, zij, die zich toen in het nauw gedreven zagen en bevreesd [waren] dat men hen wilde aanvallen (iets dat men besloten was om den volgenden dag te doen, [en wel] van de landzijde, met het krijgsvolk dat zich daar bevond, en van den zeekant met nog 200 man, al [was] het klimmen moeilijk en lastig), een tamboer over den muur zetten met een trom en een brief, waarin zij mij vroegen afgezanten naar hen te zenden om te onderhandelen over de voorwaarden van de overgave. Afschrift [1]) van dien brief gaat hierbij.

---

[1]) „Afschrift van den tweeden brief, dien de Hollanders van het eiland St.-Martin schreven: Serenissime Domine: Nos animadvertimus Vestram Maiestatem serio invadere velle, hoc munimentum militibus in terram missis, ob id petitio nostra est inire conditionem vobiscum bonum; petimus ergo, ut serrenissimo Domino placeat mittere duos legatos, nos vicissim duos ad serenissimum

En ofschoon zij mij vrij veel afbreuk hadden gedaan, vond ik het wel geschikt hun hun zin te geven en niet langer het oogenblik uit te stellen, waarop de vesting in handen zou komen van Uwe Majesteit. Ik zond tot hen den *Sargento mayor* don Jimen Perez, don Cibrian de Lizarazu en Gouverneur Benito Arias Montano. De voorwaarden waren [deze dat zij] zonder wapenen [de vesting zouden mogen] verlaten, met slechts een ransel voor hun kleeren, en dat men hun overtocht zou geven om naar hun vaderland terug te keeren [1]). Dit krijgsvolk

---

Dominum mittemus qui colliquium cum D. Serenissimo habituri sunt. Actum S. Martini die primo Julii Anno 1633.

Afschrift van zijn antwoord. — De Marques de Cadereita, [lid] van den Raad van Oorlog, *mayordomo* van Zijne Majesteit en kapitein-generaal van deze Haar koninklijke Armada en het Leger [dat zich aan boord van deze schepen bevindt]. — Ik heb gezien uit uw brief, dien de tamboer gebracht heeft, wat u van mij vraagt, en vertrouwend op de grootmoedigheid des Konings (Dien God moge behoeden), zend ik de afgezanten, waarom u vraagt, en die zijn de *Sargento mayor* don Jimen Perez, don Cebrian de Lizarazu en Gouverneur Benito Arias. U moet [mij] ook drie personen sturen, die met mij moeten onderhandelen over hetgeen voor u allen het beste is. Aan boord van dit admiraalsschip, heden, Vrijdag, den eersten Juli 1633.— *A. de I.*, 136-3-16, 65.

[1]) Volgens de instructies van Cadereita mocht hij den vijand geen genade schenken („ik vestig er uw aandacht op dat het niet goed is om de zeeroovers en rebellen in [West-]Indië met eerlijke middelen te bestrijden maar [het is noodig] hun vrees aan te jagen in bloedigen strijd"). Deze paragraaf werd echter gewijzigd volgens een *cédula* van 12 April 1633 (*A. de I.*, 147-5-23) die luidt: „... al hetgeen vervat is in het genoemde hoofdstuk van de instructie moet gij alleen doen met de vijanden, die gij eventueel op de Eilanden boven den Wind zult aantreffen en [op] andere eilanden in [West-]Indië, waar gij zult langsvaren. Maar wat betreft de [vijanden], die zich eventueel op het genoemde eiland St.-Martin zullen bevinden, moet gij optreden met zulk een tact en bekwaamheid, dat, alvorens iets te doen, gij heel goed moet overwegen hetgeen het verstandigst zal zijn voor het algemeene welzijn en voor mijn dienst, en dat moet gij dan doen. Want er zouden op een gegeven oogenblik zulke omstandigheden kunnen

blijft [nu] op de armada [over verschillende schepen] verdeeld.

Intusschen maakte men zich meester van twee fregatten en van een schip met vaten [drink]water [aan boord], dat zij voor hen haalden van St.-Christopher. Men maakte [slechts] vier man krijgsgevangen, aangezien de andere opvarenden in zee gesprongen waren zoo dicht bij de kust, dat zij die [nog] konden bereiken.

Den 2den Juli belegde ik wederom een vergadering in de vesting [1]), en het eerste [wat men deed] was een kerk improviseeren, waar de mis gelezen werd om [God] dank te zeggen. De magazijnen en [de] huizen waren zoo verwoest door ons geschut, dat het veel moeite kostte ze te herstellen [2]). Er werd besloten de vesting [nog] meer te versterken, ofschoon zij uiteraard [al] zeer [sterk] is.

---

samentreffen, die het wenschelijker zouden maken met hen te onderhandelen dan hun een bloedigen oorlog aan te doen. Maar er zouden aan den anderen kant zich ook omstandigheden kunnen voordoen, die u zouden dwingen om hen streng te straffen, en dus moet gij doen wat het beste is, want ik laat het aan u over . . ." Vgl. Document No. 59.

„En er werd besloten dat de gouverneur zijn degen mocht behouden en een kist met kleeren; maar de anderen moesten aftrekken zonder wapenen, met alleen een ransel met kleeren, en zoodra men ergens komen zou, waar dat mogelijk was, zou men hun gelegenheid geven om naar hun land terug te keeren." — Het *Verslag, Colección Navarrete*, II, No. 15.

[1]) „Op dezen dag [den 1sten Juli] aanvaardde de markies het commando over de vesting, in naam van Zijne Majesteit, en daarop werd er de koninklijke standaard geheschen." — *Ibid.*

„. . . een voortreffelijke vesting met vier katten en met 95 Hollanders, en 20 negers en 10 negerinnen, 2 Hollandsche vrouwen en een Indiaansche, en 24 stukken geschut met steenmortieren van gietijzer." — *Ibid.*

[2]) Om te worden gebruikt bij de herstellingen van de vesting, werd er afval e.d. aangebracht van Anguilla, waar de Spanjaarden er toe waren overgegaan om een Hollandsch vestingwerk te slechten, waarvan zij het materiaal naar St.-Martin overbrachten. Vgl. *A. de I.*, 136-6-13, voor de diensten, bewezen door Francisco Lopez de Quiroga, gezien in den Raad voor Oorlogzaken in Indië den 19den Juli 1635.

Het scheen echter niet mogelijk de zoutpan onder water te zetten[1]).

Als gouverneur blijft [op het eiland] achter don Cibrian de Lizarazu, ridder van de orde van Santiago, die in de Zuidelijke Nederlanden gediend heeft als kapitein van de cavalerie en [als lid] van den Raad van Oorlog in die gewesten, en die bij deze gelegenheid zijn grooten moed en [andere] voortreffelijke eigenschappen getoond heeft, en dien Uwe Majesteit moet bevorderen en beloo-
(blz. 5.) nen. Men gaf hem [den] titel van gouverneur / en kapitein-generaal in navolging van den [gouverneur] van Portorico, met hetzelfde salaris. Er wordt bij hem een compagnie van 230 man voetvolk achtergelaten, een man, die tegelijkertijd is *sargento mayor*, adjudant, opzichter en boekhouder, en een man, die tegelijkertijd is kassier, opzichter over de voorraden en *mayordomo* van het geschut en nog 50 man, waaronder [een] ingenieur[2]), [een] constabel, artilleristen, timmerlieden, slotenmakers, smeden, scheepstimmerlieden, kuipers en menschen voor een tartane en een lang vaartuig; en ook twee ongeschoeide Franciscanen in plaats van kapelanen, en een leekebroeder, die vrijwillig bleven en aan God en aan Uwe Majesteit dezen dienst bewijzen. Er worden bij hem achtergelaten 12 stukken geschut, drie voor [kogels] van 25 [pond], twee voor [kogels] van 18 [pond], drie voor [kogels] van 10 [pond], vier voor [kogels] van 7 [pond], en de noodige [kogels] voor deze [kanonnen], en 300 quintalen kruit, behalve 24 stukken geschut, eenige musketten en schietvoorraad, dien de vijand had [achtergelaten]. En hetgeen [nog] meer in de genoemde vergadering besloten werd, dat zou achterblijven voor de vei-

---

[1]) In het *A. de I.*, 136-6-13, bevindt zich een document, onderteekend op het eiland St.-Martin den 6den Juli 1633, ten overstaan van een notaris, door Cadereita, Carlos de Ibarra, Luis de Rojas y Borja en Jimen Perez om te laten constateeren dat het onmogelijk is om de zoutpan te verwoesten. De instructies van Cadereita luidden, dat ze verwoest moest worden, of het eiland zoo versterken, dat verdere exploitatie door de Hollanders voorkomen werd.

[2]) Jacques de Beste (Vesterin(m)). Er zijn over hem veel bescheiden in Sevilla te vinden.

ligheid van de vesting, zal Uwe Majesteit [wel] zien uit de notulen [1]) van die [vergadering], die hier bij gaan.

Eveneens laat ik proviand voor een jaar voor hen achter; en ik heb geschreven aan de gouverneurs van Portorico, Margarita en [aan den] voorzitter van Santo Domingo, dat zij hun te hulp moeten komen met de dingen die zij het meest noodig hebben, terwijl ik hun hiervan een opgave toezond met de brieven van Uwe Majesteit. Want het [ei]land is zeer onvruchtbaar en [er is gebrek] aan alles en vooral aan water, zonder dat er iets meer is dan eenige putten, die het krijgsvolk gegraven heeft, dat aan land werd gezet, [maar dit is] brak, hoewel men daarmede gedeeltelijk in de behoefte heeft kunnen voorzien, die op deze armada en [de] koopvaardijvloten zich deed gevoelen, aangezien men geen [drinkwater] gevonden had op de Eilanden boven den Wind. En ofschoon er [wel drinkwater] is op het [eiland] St.-Christopher, zeggen de krijgsgevangenen en het krijgsvolk dat zich aan ons overgegeven heeft, dat zich daar vier duizend Franschen en Engelschen bevinden, beschut en verdedigd door twee vestinkjes, die zij daar [gebouwd] hebben.

Ik vond ook [een] ankerplaats op het genoemde eiland St.-Martin, ruim genoeg voor deze armada en [de] koopvaardijvloten; maar ik vond het toch niet goed deze daarom van bescherming te ontblooten en omdat de Hollandsche krijgsgevangenen verklaarden [dat] langs deze eilanden vele hulken voeren in grooten getale en [omdat] het krijgsvolk, dat zich aan ons overgegeven heeft, hetzelfde verhaal heeft gedaan, en het zou beteekenen de [koopvaardijvloten] in gevaar te brengen verloren te
(blz. 6.) gaan / zonder oorlogsschepen.

Met de verovering [van de vesting] en [het] transport van hetgeen ik daar achterlaat waren zeventien dagen [2])

---

[1]) Niet teruggevonden onder het groote aantal documenten in het *A. de I.*, die betrekking hebben op de bezetting van St.-Martin door de Spanjaarden van 1633 af, totdat zij afstand deden van het eiland in 1648.

[2]) De instructies van Cadereita stonden hem ongeveer veertien dagen toe, om den vijand van St.-Martin te verdrijven. Langer mocht hij de koopvaardijvloten er niet ophouden. Intusschen namen deze geen deel aan de onderneming, behalve dat zij den vijand

gemoeid (omdat een en ander met buitengewoon groote moeite naar boven [moest] worden gebracht door middel van een kraan waarover [de vesting] beschikt). En ik ben drinkwater gaan halen [op een afstand van] 20 mijlen ten westen van de haven San Juan op Portorico, vanwaar het geschikt scheen de Nieuw-Spanjevloot weg te zenden om haar reis te voltooien, en dat de schepen van het versterkingseskader haar konvooieeren tot Kaap San Antonio, met bevel van daar[1]) naar Havana te varen om ze te kielen (wat hoogst noodzakelijk is, omdat zij zoo slecht hersteld zijn in Spanje en [omdat] zij [nog al] geleden hebben van het geschut van de vesting), opdat zij, als zij gekield zijn, weer uitvaren om mij bij de genoemde kaap op te zoeken, want ik ben van oordeel [dat], zoo het God behaagt, het ongeveer 25 September zal zijn als ik daar aankom. Met deze armada en de vloot van Tierra Firme zal ik van hier koers zetten naar Cartagena den dag na den datum van dit schrijven, terwijl ik reeds met een tartane naar die haven en naar die van Puerto Belo en de stad Panama bericht gezonden heb van mijn vertrek, en dat in ieder geval het zilver van Uwe Majesteit en [van] particulieren in gereedheid moet worden gebracht, en alles klaar [moet zijn] voor de weinige dagen, die ik daar [maar] kan vertoeven, ten einde van Cartagena naar Havana te kunnen vertrekken den dag na de nachtevening van September, om van Havana te vertrekken met de nachtevening van October.

De personen, die zich onderscheiden hebben bij deze onderneming.

Ten einde mijn plicht te volbrengen moet ik Uwe Majesteit de personen noemen, die zich bij deze gelegenheid zeer in het bijzonder in Haar dienst hebben onderscheiden. Het zijn [dan] geweest Admiraal don Carlos de Ibarra, die zich in den [dienst van Uwe Majesteit] beijverde door [overal] hulp te verleenen, [geen] moeite [te sparen] en [veel] zorg [te toonen]. En hetzelfde heeft op zijn terrein Admiraal don Lope de Hoces gedaan, die zijn plicht deed als [een]

---

zeer verontrustten door het groote aantal schepen, dat met volle zeilen aankwam op het eiland.

[1]) Vgl. Document No. 53.

braaf en dapper ridder. Eveneens heeft zijn plicht gedaan de *Maestre de campo* Luis de Rojas, die optrad met veel verstand en moed. Zijn *sargento mayor* en de andere kapiteins, die zich aan land begaven, hebben stipt uitgevoerd wat hun bevolen werd. En de Vice-admiraals Francisco
(blz. 7.) Diaz / Pimienta en Nicolas de Alegrete, die dat [ambt] bekleedden / op de Nieuw-Spanjevloot en het eskader van Masebradi, hebben zeer punctueel vele dingen gedaan, die ik hun heb opgedragen, zoowel te land als ter zee, in den dienst van Uwe Majesteit, aan Wie ik beleefd verzoek hen allen te beloonen naarmate de beteekenis [van hun ambt], opdat anderen [daardoor] moed vatten om hetzelfde te doen.

En opdat Uwe Majesteit dit bericht gauwer zal ontvangen, stuur ik don Jose de Arbizu [1]) er mee, die zich bij deze gelegenheid heeft onderscheiden [en] die de traditie van zijn voorvaderen wenscht voort te zetten; en [ik verzoek] Uwe Majesteit de door hem bewezen diensten te beloonen met het lidmaatschap van een van de militaire orden, opdat hij met grooter succes [nog] zal kunnen optreden. Aan dezen ridder zal alle [eer], welke Uwe Majesteit hem zal gelieven te bewijzen, heel goed besteed zijn.

---

[1]) Arbizu kwam den 8sten September 1633 te Madrid aan, en den volgenden dag legde de Raad voor Oorlogszaken in Indië het nieuws van de overwinning van Cadereita voor aan Zijne Majesteit (*A. de I.*, 147-5-20; zie ook 147-5-23, te zamen met de brieven die hier gepubliceerd worden als Documenten Nos. 51 en 52). Aanbevolen werd om de maatregelen, die de markies genomen had ten einde het eiland te behouden, goed te keuren. Don Cebrian de Lizarazu werd bevestigd in zijn ambt als gouverneur door een koninklijke aanstelling en de gouverneurs van naburige eilanden, voornamelijk Enriquez de Sotomayor, kregen last om hem te helpen. Het was duidelijk dat zijn grootste behoefte zou zijn die aan proviand.

Betreffende het ongeloofelijk ellendig bestaan, dat de Spanjaarden gedurende de volgende tien jaar op St.-Martin geleid hebben, is er te Sevilla overvloedig materiaal beschikbaar. Dit is wel geresumeerd in het Verslag dat vormt document No. 67 (*A. de I.*, 136-6-13), maar zie voornamelijk Lizarazu aan de Kroon, St.-Martin, 30 Augustus 1634 (*A. de I.*, 54-3-21).

God behoede den koninklijken Katholieken persoon van Uwe Majesteit, zooals de Christenheid dat [zoo] noodig heeft.

Aan boord van dit admiraalsschip vóór La Aguada op Portorico op 15 Juli 1633.

De Marques de Cadereita. (Geparafeerd) [1] /....

Document No. 53 [2].

Juan de Llano [3] aan den Markies de Cadereita, Havana, 15 Augustus 1633.

(blz. 1.) †

Excellentie,

Ten einde aan Uwe Excellentie rapport uit te brengen over den afloop van onze reis, schrijf ik dezen brief, opdat Uwe Excellentie de waarheid wete omtrent hetgeen geschied is. En het geval is dat, zoodra Uwe Excellentie zich van ons verwijderd had, don Lope de Hoces de admiraalsvlag heesch, en don Miguel de Redin de vice-admiraalsvlag; en desgelijks deed Vice-admiraal Pimienta. Maar zoodra don Miguel de Redin dit zag, schreef hij een brief aan don Lope de Hoces, [waarin] hij verklaarde dat hij vice-admiraal van dit eskader was, [en] dat hij [de admiraal] niet moest goedkeuren dat Pimienta de vice-admiraalsvlag geheschen had. Maar hierop antwoordde

---

[1]) Vgl. *A. de I.*, 147-5-23, De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 9 September 1633.

[2]) *A. de I.*, 147-5-20, één *pliego*, origineel.

[3]) Kapitein op het schip van Redin. Vgl. Document No. 52. Toen de onderneming op St.-Martin voltooid was, begaf zich Cadereita en de Vastelandsvloot van La Aguada (Portorico) naar Tierra Firme. Hoces en de Nieuw-Spanjevloot vertrokken naar Vera Cruz. Don Miguel de Redin en zijn onvoldoende uitgeruste *armada de barlovento*, die Hoces en de Nieuw-Spanjevloot begeleidde, zetten koers langs de westkust van Cuba.

hij [Hoces], dat de koning hem twee vice-admiraals aangewezen had, zoowel den eenen als den anderen. Don Miguel de Redin streek hierop onverwijld zijn [vice-admiraals]vlag, en hij wilde geen enkelen keer het admiraalsschip naderen om overleg te plegen.

En bij het eiland Pinos zond don Lope de Hoces de lange boot naar den wal; maar wij dachten dat het Kaap Corrientes was. En dien avond ging het admiraalsschip aanloeven; maar don Miguel de Redin beval ons dat [schip] de loef af te steken, en den volgenden morgen bevonden wij ons alleen. En toen wij onze reis om de kaap voortzetten, kregen wij een uur later de heele armada in het oog. En de stuurman zeide tot don Miguel de Redin: „Señor, daar verschijnen al onze schepen tegelijkertijd. Wilt u dat wij ons bij hen voegen?" Maar hij antwoordde van neen, en dat wij onzen tocht naar Ha-
(blz. 2.) vana moesten voortzetten. / Want men vernam dat don Lope de Hoces het konvooi zou brengen naar La Sonda. Dit schip echter kreeg veel water in en het kon de overige schepen [daardoor] niet volgen.

En toen wij de reis vervolgden, vonden wij op Donderdagmorgen, [op] den dag van Sint-Dominicus, den 4den Augustus, op de hoogte van Los Organos, een Hollandsche hulk[1]), die 46 stukken geschut [aan boord] had in

[1]) Dit en nog een ander schip vielen Trujillo aan en plunderden Campeche. Vgl. Juan de Nicolde aan de Kroon, Londen, 7 April 1634, met als bijlage het verslag van deze zaken van kapitein Domingo de Tartas (*A. de I.*, 73-2-17). Tartas deelt mede dat toen zij Campeche veroverden, de Hollanders aangevoerd werden door een mulat, Diego Martin genaamd, geboren te Havana.

Deze man (alias Diego de la Cruz, of de los Reyes, of Dieguillo, of Diego el Mulato, of El Mulato, of Lucifer) was een geducht zeeroover. Er werd van hem verteld, dat hij onder de Hollanders was grootgebracht; zooveel is zeker dat hij reeds in dit jaar 1633 met hen verbonden was, later ook op Curaçao (blz. 128, noot 2 en het begin van Document No. 29) en in 1638, toen hij, naar het heette, gediend had onder Jol in den slag op de hoogte van Cabañas (vgl. *A. de I.*, 141-1-16, De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 16 Mei 1638).

In Mei van het jaar 1638 vroeg El Mulato aan de Spaansche Kroon vergiffenis, welke spoedig werd geschonken. Maar hij ver-

twee rijen aan iedere zijde [van het schip], met slechts enkele steenmortieren, en op de raas en in de mastkorven [had het] vaten met kruit en andere vuurwerken, en het viel ons schip aan in het midden.

En wij vochten met dat [vaartuig] van het aanbreken van den dag af tot des morgens tien uur toe; en bij een schermutseling, bij den tweeden aanval, doodden zij don Miguel de Redin door een geweerschot in een been, waardoor hij terstond ineenzakte [1]), zonder dat hij iets meer kon doen dan de hand drukken van zijn biechtvader. En met hem sneuvelden [nog] 15 manschappen en [er waren] even zooveel gewonden.

En bij den derden aanval schoot hij mijn fokkemast stuk, die in zee viel met zeilen en tuig, en in den grooten mast [kregen wij] vijf geweerschoten, [waarvan] er twee

---

scheen niet te Havana, waarheen hij aangeboden had zich te begeven; en in 1641 was hij bezig te rooven en te moorden in naam van den Prins van Oranje. Vgl. *A. de I.*, 54-1-17, Riaño aan de Kroon, Havana, 13 November 1638; 147-5-22 De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, 4 Maart 1639; 78-2-3, Vol. 10, f°. 131 r°. en f°. 133, *cédulas* aan Diego Martin, 15 Maart 1639; aan Riaño van denzelfden datum; f°. 183, *cédula* aan den gouverneur van Margarita, Saragossa, 5 Augustus 1645, waarin hij er voor gewaarschuwd wordt dat Dieguillo bezig was een komplot te smeden met den Hertog van Braganza, met het doel om bezit te nemen van het eiland voor Portugal; 54-2-11, 16 September 1639, Riaño stelt aan zijn opvolger *cédulas* ter hand betreffende Diego Martin, 54-1-18, 1 September 1641, Diego el Mulato maakt zich meester van een adviesboot van Cartagena op de hoogte van Havana, met een aanzienlijk verlies aan menschenlevens aan de zijde van de Spanjaarden, aan wie hij bevel geeft om „de vlag te strijken voor den Prins van Oranje".

De Raad voor Oorlogszaken in Indië vermoedde dat het schip, dat het vaartuig van Redin aanviel, er een was van het tiental dat op de hoogte van Kaap San Antonio op de galjoenen had liggen wachten. Vgl. *A. de I.*, 147-5-20, De gemelde Raad aan Zijne Majesteit, Madrid, 6 Februari 1634 en De Laet, 10de boek.

[1]) Gouverneur Bitrian rapporteerde aan de Kroon dat Viceadmiraal Redin als een moedig krijgsman gesneuveld was. Vgl. zijn brief aan de Kroon, Havana, 13 October 1633, *A. de I.*, 54-1-17.

den [mast] geheel doorboorden, zoodat het noodig was alle zeilen in te halen en de steng, opdat men die behouden kon, totdat men die kon versterken. En eveneens werden er twee stukken geschut door geweerschoten vernield, en het schip zat vol kogelgaten. En wij waren twee dagen en twee nachten er mee bezig om ons schip weer op te tuigen en het van noodmasten te voorzien, want hij had bij ons geen kabel heel gelaten; en nadat hij ons op deze manier toegetakeld had en [ons] van alle zeilen had beroofd, verliet hij ons snel.

Het lijk werd geopend en gebalsemd zoo goed als men kon, en het bleef [nog] vijf dagen aan boord van het schip. En toen ik merkte dat er geen tijd was om naar de haven te komen, zond ik het lijk in de lange boot naar
(blz. 3.) Havana, / waar hij begraven werd in San Francisco.

En ik zag mij stellig in zeer moeilijke omstandigheden, omdat ik weinig krijgsvolk aan boord had en [dat nog] onervaren, en vele zieken.

Dit is, letterlijk, hetgeen gebeurd is, over hetwelk ik rapport uitbreng aan Uwe Excellentie, die God vele jaren voor mij moge behoeden zooals Hij [dat] kan en ik [dat zoo] noodig heb.

Aan boord van dit schip, „El Triunfo de la Cruz", te San Cristobal de la Habana, den 15den Augustus '633.

Juan de Llano
(Geparafeerd). / ...

VII

CURAÇAO

1632—1641

VII

CURAÇÃO

1623—1642

Document No. 54 [1]).

Verklaring, door Diego Gomez afgelegd te El Coro, 10 Augustus 1632.

†

(f°. 214.) .... op den tienden dag van de maand Augustus van het jaar zestienhonderd en tweeëndertig verklaarde Diego Peroso, burgemeester van deze genoemde stad [Coro], dat twee dagen geleden in deze haven een fregat is aangekomen uit het noordoosten, afkomstig uit de stad Santo Domingo, dat het eiland Bonaire [2]) aangedaan had, waar men zeven of acht mannen vond, die zich teruggetrokken hadden aan den zuidkant van het genoemde eiland, [en] die hem verklaarden dat er bij het [eiland] in de haven, die men Barbudo noemt, vier hulken, twee Hollandsche en twee Fransche, bezig waren braziel te laden. De twee

---

[1]) *A. de I., Escribania de Cámara*, 698, A., f°. 214 vlgg.

Zooals reeds is medegedeeld, werd, bij het gebruikelijke onderzoek aan het einde van zijn ambtstijd, tegen den aftredenden Gouverneur Nuñez Melian de beschuldiging ingebracht, dat hij toegelaten had dat een van de bij Tortuga op den vijand veroverde schepen met Hollandsche krijgsgevangenen aan boord (vgl. De Laet, blz. 430, die Jan Jansz. Otzen noemt) op weg naar Spanje in de laatste weken van 1631 Curaçao had aangedaan, waardoor aan deze gevangenen de gelegenheid gegeven werd om het eiland in oogenschouw te nemen en na te gaan welke mogelijkheden aldaar geboden werden, van welke inlichtingen, naar zoowel Spaansche als Nederlandsche bronnen verklaren, de Westindische Compagnie profiteerde, toen zij bezit nam van dat eiland en er zich vestigde. Nuñez Melian ontkende dat hij wist dat zijn schip Curaçao zou aandoen, terwijl hij hieraan tot zijn verdediging toevoegde, dat de Hollanders reeds jaren lang voortreffelijk op de hoogte waren van den toestand op Curaçao en Bonaire. Als overtuigend bewijs legde hij de verklaring van Gomez over en den lastbrief aan Pedro de Llovera, die hierop volgt.

[2]) Vgl. de kaart, die als titelplaat dient.

Hollandsche schepen zijn reeds geladen. En opdat hiervan bericht gezonden worde aan den Heer Francisco Nuñez Melian, gouverneur en kapitein-generaal van deze provincie Venezuela, opdat hij, wat dit betreft, regele en bevele hetgeen noodig is [te doen] voor den dienst van Uwe Majesteit, gaf hij [Peroso] bevel aan een van de genoemde mannen om te verschijnen en onder eede te verklaren hetgeen hier is geschied. En daarna [gelastte hij] het origineel van deze verklaring te zenden aan den genoemden heer gouverneur en aldus bracht hij een en ander in orde, gaf hij zijn bevelen en onderteekende hij.

Diego Peroso (geparafeerd).

Ten overstaan van mij, Rodrigo de Palencia, notaris (geparafeerd).

In de stad Coro liet op den tienden dag van de maand Augustus van het jaar zestienhonderd tweeëndertig Diego Peroso, burgemeester van deze genoemde stad, ten einde gevolg te geven aan hetgeen hem opgedragen was, voor zich verschijnen een man, die verklaarde Diego Gomez te heeten, aan wien een eed werd afgenomen, en
(f°.214 v°.) die daarop, ondervraagd over den inhoud van het *auto* dat hieronder volgt, verklaarde dat:

Toen deze getuige uit Havana aan boord van een fregat uit Cartagena kwam, dat naar de haven van deze stad Coro voer om een ervaren loods te zoeken ten einde in de Lagune van Maracaibo binnen te varen, waarvoor zij gekomen waren, zij 's nachts de kust bereikten en het fregat strandde op de rotsen van de Aves Eilanden. En na verloop van zeven dagen, gedurende welke zij aan land vertoefden op het genoemde eiland, kwam daar een vijandelijk schip, dat zich van hen meester maakte en hen overbracht naar het eiland Bonaire. En dadelijk kwam achter dit schip een tweede.

En toen zij in de haven van Barbudo op het eiland Bonaire[1]) aangekomen waren,

[1]) Hem werd gevraagd wat voor vijanden daar aangekomen zijn, sedert dat hij zich op het genoemde eiland Bonaire bevond, en wat zij geladen hebben, en in welke maanden zij het genoemde eiland Bonaire het meest plegen aan te doen. Hij verklaarde daarop dat hij zich herinnert, dat thans twee jaren geleden eens

18 vijandelijke schepen op het eiland Bonaire [in] het jaar 1632.

vonden zij daar achttien schepen voor anker, [waarvan] er zestien onverwijld naar de kust van Havana voeren, aangezien zij behoorden (zooals zij beweerden) tot de schepen van de vloot, die Pernambuco te hulp gekomen was. Maar twee [schepen] bleven op het genoemde eiland Bonaire achter en [ook] de twee, die hij [reeds] genoemd heeft, bleven in de genoemde haven, vier [dus] in totaal, om brazielhout te laden.

En op het genoemde eiland begaven zij zich aan land, en met [de hulp van] Spanjaarden en hun eigen volk kapten zij dat [hout], zonder dat hun ook maar eenige belemmering in den weg werd gelegd, en de manschappen, die het genoemde hout winnen, sliepen en slapen alle nachten aan den wal, en men kan hun veel afbreuk toebrengen, als er krijgsvolk heengaat, want het genoemde eiland heeft weinig bewoners en daarvan [nog] heeft de genoemde vijand acht Inlanders gevangen genomen.

En deze getuige, die met hen in krijgsgevangenschap was geraakt, vluchtte met zes man naar den zuidkant van het eiland, waar Manuel Riberos, gezagvoerder van het fregat genaamd „Santa Cruz", aankwam, en hen opnam en naar Curaçao bracht, en aan boord [van het fregat] bleven vier hunner om naar Santo Domingo te gaan en drie [van hen] begaven zich naar deze stad, waar zij zich op het oogenblik bevinden. En dit is de waarheid, die hij onder eede verklaart, en hij onderteekende niet, omdat hij niet kan [schrijven]. En hij verklaarde achtentwintig jaar

---

twaalf Hollandsche hulken in de genoemde zoutpan zijn komen laden, zonder dat zij iets meer meenamen dan zout. Maar daarna zijn er veel vijandelijke schepen gekomen, in totaal wel twintig, die het genoemde zout en wat brazielhout geladen hebben. En thans zal het anderhalve maand geleden zijn, dat in de genoemde haven Barbudo een Fransche hulk lag van ongeveer tweehonderd ton, die alleen brazielhout laadde en daarop weer wegvoer. En wat de maanden betreft, waarin de genoemde vijanden het genoemde eiland het meest aandoen, het zijn vooral die van Mei tot November." — Verklaring van Francisco Sedeño, 4 Januari 1635, *A. de I.*, 152-4-13, 20 A.

oud te zijn. De [verklaring] werd onderteekend door den genoemden burgemeester.

Diego Peroso (geparafeerd).

Ten overstaan van mij, Rodrigo de Palencia, notaris (geparafeerd) ....

Document No. 55 [1]).

Lastbrief van Francisco Nuñez Melian aan Pedro de Llovera, La Guaira, 12 October 1633.

(f°. 213.)

†

Francisco Nuñez Melian, in naam des Konings gouverneur en kapitein van deze provincie Venezuela:

Het is van algemeene bekendheid dat er jaarlijks [2]) vele schepen van vijandelijke zeeroovers naar de havens van deze gewes-

Maatregelen, die gegenomen zijn, nadat men bericht ontvangen heeft, dat er op de eilanden Curaçao en Bonaire vijandelijke schepen zijn aangekomen om hout te la-

---

[1]) *A. de I., Escribanía de Cámara*, 698 A., f°. 213 vlgg.

[2]) Vgl. Wassenaer, deel VI, blz. 61 vlgg., waar blijkt dat de Hollanders minstens tien jaar lang volkomen op de hoogte waren van den toestand op Bonaire. Vgl. De Laet, blz. 218. Het verhaal van De Laet (blz. 433) van het gedrag van den Spaanschen „gouverneur", toen Joannes van Waalbeeck en Pierre le Grand aankwamen (zijn excuus dat hij niet kon toestaan dat de Hollanders hout kapten uit vrees dat de autoriteiten, d.w.z. de *Audiencia* te Santo Domingo, daartegen bezwaar zouden maken), doet bij hem, die zich bezighoudt met de studie van den algemeenen toestand in de Caraïbische zee, het vermoeden rijzen, dat voorafgaande betrekkingen tusschen de Hollanders en de Spanjaarden op Curaçao en Bonaire de ook elders gebruikelijke geweest waren tusschen *rescatadores* (d.w.z. personen, die zich bezighielden met den smokkelhandel).

den. (Er staat een paraaf.)

ten komen om hersteld te worden en zich van het noodige te voorzien, en vele malen om er den winter door te brengen. En inzonderheid heb ik bericht van verschillende personen, dat op de eilanden Curaçao en Bonaire gewoonlijk veel Hollandsche hulken komen om hout te laden, dat voor hen van groote beteekenis is. En wegens de geriefelijkheid en [de] afgelegenheid van de havens, en omdat het woeste eilanden zijn, zonder voldoende krijgsvolk om ze te verdedigen, gaan de genoemde zeeschuimers er aan land en verblijven er rustig zonder zich om iets te bekommeren.

En onlangs, door het bericht dat de justitie van de stad Coro mij zond, heb ik vernomen dat in de maand Juni jl. op het genoemde eiland Bonaire vijftien hulken zijn aangekomen om hout te laden, en zij hadden de opvarenden aan land gezet, waar zij zich in hun hutten op hun gemak geïnstalleerd hadden.

Aangezien ik aan den Koning in zijn Raad voor Oorlogszaken in Indië beloofd heb alle zorg te besteden aan het bestraffen van de genoemde [vijanden], en hun alle mogelijke afbreuk te doen, opdat zij zich [voortaan] onthouden van en bevreesd worden voor de rooftochten, die zij gewoonlijk organiseeren op de zeeën en [in de] landen van Zijne Majesteit, is het noodig met zekerheid het aantal schepen te kennen, dat dezen winter, naar men verwacht, op de genoemde eilanden zal vertoeven en bovendien den weg, dien men moet volgen om zich van de schepen meester te maken, en alle vijanden, die zich aan boord of aan den wal bevinden, gevangen te nemen of te dooden.

En omdat Kapitein Pedro de Llovera beschikt over alle goede eigenschappen [hem geschonken door zijn] moed en ondervinding, die bij deze gelegenheid en [in deze] zaak [wel] wenschelijk zijn voor het succes, dat men in den dienst van Zijne Majesteit wil bereiken, beveel ik hem hierdoor, zich onverwijld in te schepen aan boord van een prauw van hem, die hij heeft aangeboden, en zich met twintig Indianen (boogschutters en roeiers) en zooveel Spaansche soldaten, als hij wil uitkiezen en [tot zijn metgezellen] benoemen, zich zoo spoedig en omzichtig mogelijk naar het eiland Curaçao te begeven,

vanwaar hij, na inlichtingen te hebben ingewonnen van den man dien hij daar zal vinden, met volkomen kennis van zaken moet oversteken naar het eiland Bonaire. Hij moet [dan] nauwkeurig alle havens en [andere] toegangen in oogenschouw nemen en verkennen, met de landingsplaatsen en ankerplaatsen, die zich over het heele eiland bevinden, terwijl hij de bergpassen, geschikte terreinen, wegen en hinderlagen, die eventueel helpen kunnen om het beoogde doel te bereiken, aanteekenen en signaleeren moet; en dit alles zal hij, als een oordeelkundig man, met groote nauwkeurigheid in kaart moeten brengen.

En indien er op het oogenblik eenige vijandelijke schepen voor anker zouden liggen, [dan] moet hij, terwijl hij trachten moet niet gezien te worden, ze verkennen en pogen hun strijdkrachten te meten en het getal van hun krijgsvolk. En als zij dat [krijgsvolk] aan land hebben, [dan] moet hij eveneens trachten het te verkennen. En wanneer zij een vesting [gebouwd] hebben, [dan moet hij uitvorschen] aan welken kant men hen met het grootste succes zou kunnen aanvallen. En ook zal hij moeten nagaan het aantal Indianen, dat zich op de genoemde eilanden bevindt, en de andere zaken, waarvan wij gebruik zullen kunnen maken en [die] ons [zullen kunnen] helpen.

En met het verslag van dit alles moet hij zoo spoedig
(f°. 213 v°.) mogelijk terugkomen, / en al naar het weder hem daartoe gelegenheid zal geven, om mij rekenschap af te leggen van de door hem gedane stappen.

En ik gelast aan de *mayordomos*, [zoowel] Spanjaarden als Indianen, en [aan] alle andere personen, die zich op de genoemde eilanden Curaçao en Bonaire zullen bevinden, om met het oog op hetgeen hierboven gezegd is, alle noodige hulp te verleenen aan den genoemden Kapitein Pedro de Llovera, en hem te helpen in welke aangelegenheid hij hun hulp ook maar zal inroepen en hem inlichtingen te verstrekken over welke aangelegenheid hij die ook vragen zal. En op straffe van de verontwaardiging van Zijne Majesteit moeten zoowel de genoemde Kapitein Pedro de Llovera als de [andere] genoemden deze opdracht geheim houden, zoodat niet het succes, dat van dezen stap verwacht wordt, verhinderd wordt of verloren gaat.

Gegeven in de haven van La Guaira, den twaalfden October van het jaar zestienhonderd en drieëndertig.

Gezegeld met het zegel van mijn wapen en medeondertekend door den secretaris.

Francisco Nuñez Melian (Paraaf).

Op bevel van den heer gouverneur en kapitein-generaal,

Pedro Navarro Villavicencio (geparafeerd).

Ik, don Pedro Navarro Villavicencio, oudste notaris van het gemeentebestuur van de stad Santiago de Leon en in naam des Konings notaris van de rechtbank van deze provincie, verklaar dat ik heden, den twaalfden dag van deze maand October van het jaar zestienhonderd en drieëndertig, naar mijn meening ongeveer om vijf uur des namiddags, te oordeelen naar den zonnestand, toen ik mij bevond in de kreek en de landingsplaats van deze haven van La Guaira, zag dat Kapitein Pedro Llovera Otanes zich in mijn tegenwoordigheid inscheepte aan boord van een prauw, die, naar hij mij verklaarde, zijn eigendom was, en met een aantal Indiaansche roeiers en Spaansche soldaten. En eveneens verklaarde hij mij dat hij zich op weg begaf om gevolg te geven aan de opdracht, die hem gegeven heeft de Heer Francisco Nuñez Melian, gouverneur en kapitein-generaal van de bovengenoemde provincie. En ik zag hem de genoemde haven uitvaren. En opdat dit vaststa, geef ik, op bevel van den genoemden heer gouverneur en kapitein-generaal, deze [verklaring], opgemaakt in deze genoemde haven van La Guaira, op den genoemden twaalfden October van het jaar zestienhonderd en drieëndertig, in tegenwoordigheid van de [volgende] getuigen: Kapitein Diego Gonzalez de los Reyes Doramas, Vaandrig Juan Fernandez del Corro en het gemeenteraadslid Navarro de Campos, woonachtig in deze genoemde haven.

Pedro Navarro Villavicencio, notaris (geparafeerd) ....

Document No. 56 [1]).

Juan Mateos [2]) aan Francisco Nuñez Melian, Bohio de la Vela de Coro, 31 Augustus 1634.

†

(blz. 1.) [Aan den] Heer Gouverneur Francisco Nuñez Melian: Ik zal het bijzonder aangenaam vinden, als u [een] zeer goede gezondheid geniet, die God [nog] moge doen toenemen, zooals Hij [dat] kan en ik [dat] wensch.

Den achtentwintigste Juli verschenen [3]) aan de kust van Curaçao zeven [4]) vijandelijke schepen, die dat eiland

---

[1]) *A. de I.*, 54-3-7, één *pliego*, gewaarmerkt afschrift, opgemaakt te Caracas, 15 September 1634, volgens een notarieele verklaring aan het slot, die hier is weggelaten. Een jonger afschrift wordt bewaard in het *A. de I.*, 152-4-13.

[2]) „. . . vroeger *justicia mayor* en *mayordomo* van het eiland . ."

[3]) Vgl. dit document geheel met het onmiddellijk hierop volgende en De Laet, f°. 430 vlgg. De Hollanders hadden al dagen lang op de hoogte van de kust van Curaçao gekruist om een geschikte haven te zoeken, daar Jan Jansz. Ottsen klaarblijkelijk een slecht loods was.

[4]) Mathias Herman deelt in hier weggelaten gedeelten van zijn verklaring mede (zie Document No. 64, noot 2), dat er vier Hollandsche schepen waren, met ongeveer 250 man krijgsvolk aan boord (de matrozen niet meegerekend). Vgl. Hamelberg, I, blz. 21. Bij het eiland St.-Vincent werden eenige gezegelde instructies geopend en de kleine vloot begaf zich daarop naar Bonaire, „. . . waar zij ankerde en, voor zoover hij zich herinnert, vijf dagen vertoefde. En na verloop van deze vijf dagen werd er, toen men daar weer een brief geopend had, medegedeeld dat men koers zette naar Curaçao om dat eiland te gaan veroveren. En toen dit bekend gemaakt werd, loofde Admiraal Balbeque (Walbeeck) zestig „pesos de a ocho" uit voor den soldaat die den gouverneur van dat eiland gevangen zou nemen en veertig peso's voor hem die den pastoor zou gevangen nemen. En onverwijld gingen zij onder zeil en alle vier de schepen bereikten de St.-Annabaai van het genoemde eiland Curaçao om ongeveer twaalf uur 's middags, en zij voeren achter elkander in de baai binnen en zij zonden de kleinste adviesboot vooruit en zij ankerden in de

gingen bevolken. Zij zetten zeshonderd man aan land en het weinige krijgsvolk, dat wij hadden — want wij waren slechts met tien Spanjaarden —, hielden ik en Kapitein don Lope Lopez de Morla achter in een bosch van mangroven om de bedriegelijke voorstelling[1]) te geven dat wij daar [veel] krijgsvolk hadden. Maar er was [daar] niet meer [krijgsvolk] dan de weinige Spanjaarden; de Indianen immers zijn niet geschikt voor [den] krijgsdienst. Want in de achtentwintig dagen, dat hij [de vijand] ons om de drie dagen aanviel, verscheen er geen enkele Indiaan bij ons, en als wij soms 's nachts een hut van hen opzochten om er te slapen, verlieten zij ons en lieten de [hut] in den steek. En zoo [komt het dat] zij [reeds] op den derden dag, nadat zij geland waren, een Indiaan gevangen namen, die hun het heele eiland liet zien, en zij maakten zich meester van alle plaatsen, waar men drinkwater inneemt, [zoo]dat wij brak water dat vol modder zat moesten drinken.

En aldus schreven zij een brief aan Kapitein don Lope Lopez de Morla, die mij liet roepen[2]) om met hem te gaan overleggen, ten einde, daar wij ons in zoo hachelijke omstandigheden bevonden, ons over te geven. En zoo hebben zij ons bijna vierhonderd zielen[3]) aan deze kust van Venezuela [aan land] gezet. En hier blijf ik en heel mijn huis[4]); want als ik niet lichtelijk ongesteld ware, zooals ik [dat] ben, [dan] ware ik u onverwijld rapport gaan uitbrengen over alles. Maar zooals het [op het oogenblik] met mij gesteld is, ben ik in staat om alles te doen, waarvoor u mij wilt gebruiken.

Zij [de vijanden] bouwden vervolgens twee vestingen, de eene dicht bij de plaats om drinkwater in te nemen, die zich in het dorp bevindt. [Deze vesting] is omgeven door een gracht, die ongeveer twaalf voet breed zal zijn

---

baai; en dien dag ondervonden zij geen enkelen tegenstand." — *A. de I.*, 54-4-31, 19, blz. 3.

[1]) Dit zijn de onderhandelingen, die De Laet beschrijft.

[2]) Als *justicia mayor* was Mateos de ambtenaar, dien men roepen moest om de onderhandelingen te voeren voor de ontruiming van Curaçao.

[3]) Vgl. De Laet, blz. 436.

[4]) Een talrijke familie, volgens De Laet; *ibid.*

en meer dan een vadem diep. En met de aarde, die uit de gracht werd gegraven, ommuurden zij de vesting, en de vesting heeft vier katten, op elken hoek een. Thans heeft deze vesting slechts vier stukken geschut. Ik denk dat, naar de *maestre de campo* verklaarde, zij er ongeveer twintig kanonnen zouden plaatsen [1]). De vesting, die gebouwd is aan den ingang van de St.-Annabaai, heeft twaalf bronzen stukken en zij zouden er nog twaalf plaatsen. En ofschoon zij verklaarden dat zij [nog] versterkingen zouden bouwen aan de baai van Santa Barbara en aan [de] St.-Kruisbaai, zal het [daarvoor wel] te laat zijn, want van de twee schepen, die ons aan land kwamen zetten, ging het eene naar Holland als adviesboot [2]) en twee andere schepen, geladen met brazielhout, zullen heel spoedig vertrekken [3]); en deze [schepen] zullen [toch] minstens honderd man aan boord hebben. En ofschoon
(blz. 2.) mij de Katholieken, die zich / onder hen bevinden, verklaarden dat zij duizend man verwachten, weet ik niet of dat [wel] waar zal zijn. U zult overwegen hetgeen in dezen het beste is.

Ik denk dat Kapitein don Lope de Morla u weldra zal gaan opzoeken om hulp te vragen ten einde daarmee naar het eiland terug te keeren ....

---

[1]) „... toen zij gekomen waren om zich van het genoemde eiland meester te maken met de vier genoemde schepen, brachten zij elf ijzeren stukken en vijf kleine bronzen aan wal, zonder de kanonnen mede te rekenen die aan boord bleven. Want deze zestien stukken geschut waren uit Holland medegebracht om ze hier aan land te brengen. En vier bronzen stukken plaatsten zij op de vesting... [bij het dorp St.-Anna] ...en de twaalf andere zetten zij bij den ingang van de St.-Annabaai om dien ingang te verdedigen..." — Mathias Herman, *A. de I.*, 54-4-31, blz. 8.

[2]) „... tien of twaalf dagen, nadat zij het eiland veroverd hadden, zonden zij een adviesboot naar Holland..." — *Ibid.*, blz. 9. Dit schip was de „Eenhoorn". Vgl. De Laet, blz. 437. De „Brack", die de Spanjaarden naar het Vasteland had overgebracht, keerde terug naar Curaçao.

[3]) Dit overeenkomstig formeele instructies van de „Vergadering van de XIX". Vgl. Hamelberg, I, blz. 21 vlgg. en De Laet, blz. 437.

Ik ben niet uitvoeriger in dit [schrijven], omdat Kapitein don Lope de Morla u over alles rapport zal uitbrengen.

Gedaan heden, te Bohio de la Vela de Coro, den laatsten Augustus van het jaar zestienhonderd en vierendertig.

Uw
Juan Mateos.

En in de gracht [staat] twee palmen water, zoodat zij hem tot regenbak dient.

Het admiraalsschip heeft veertig stukken geschut met geschutlepels [aan boord], de meeste van brons voor kogels van zestien en veertien pond; de andere schepen hebben elk tweeëntwintig en zestien kanonnen [aan boord] en alle andere bronzen stukken, halve coluvrijnen....

Document No. 57 [1]).

Don Lope Lopez de Morla [2]) aan Francisco Nuñez Melian, Coro, 2 September 1634.

(blz. 1.)

†

Moge het God behagen dat u dit schrijven in de gezondheid en [met het] genoegen, die ik, uw dienaar, [u] toewensch, bereikt. Ik, Heer, ben gezond, ofschoon ik

[1]) *A. de I.*, 54-3-7, één *pliego*, gewaarmerkt afschrift, gemaakt te Caracas, 15 September 1634. Een jonger afschrift bevindt zich ook in het *A. de I.*, 152-4-13.

[2]) De uitgeefster is niet in staat geweest te bepalen, welke officieele opdracht Lopez de Morla naar Curaçao voerde in de dagen dat de Hollanders het in bezit namen. Het is echter duidelijk dat hij feitelijk de baas op het eiland was (vgl. Montanus, *Frederik Hendrik*, blz. 362). Aangezien Juan Mateos de verre civiele autoriteit van den gouverneur vertegenwoordigde, en Pedro Ortiz de *cacique* was van de inboorlingen, is het mogelijk dat Lopez de Morla de een of andere concessie kan gekregen hebben om Curaçao en Bonaire te exploiteeren. Hij was stellig niet „gouverneur" van een van beide eilanden (De Laet, blz. 433).

[lijd] door den tegenspoed en de moeiten en lasten, die het God behaagd heeft mij te bezorgen, waarvoor ik Hem [nochtans] zeer dank. Ik breng u geen rapport uit over mijn moeiten en rampen, die zoo talrijk zijn dat zij zelfs naast alle [andere] deernis bij u zullen verwekken, want ik heb mij er altijd op laten voorstaan uw dienaar te zijn. En aldus, Heer, zal ik alleen [rekenschap] afleggen van den toestand van den vijand.

Den achtentwintigsten Juli, den eersten dag van mijn tegenspoed, verschenen des morgens vroeg op de hoogte van de haven van Curaçao vijf schepen met vier sloepen, en terwijl het vice-admiraalsschip de haven aanviel, voer het naar binnen. En hoewel het een zoo gevaarlijke haven is, was de fortuin voor het [vice-admiraalsschip] en de overige schepen niet ongunstig. Naar het mij en den overigen toescheen, mat het admiraalsschip zevenhonderd à achthonderd ton. Geen enkel schip raakte aan den grond of leed schade [uit anderen hoofde]. Dien dag [1]) bevond ik mij, zooals ik als dienaar des konings en Spanjaard verplicht was, in de haven, maar ik kon hun den toegang niet beletten,; want zooals u weet, en [trouwens] algemeen bekend is, had ik geen [krijgsvolk] waarmee [ik dat kon doen].

Hierop vertrok ik oogenblikkelijk [2]) naar het dorp met [al] het krijgsvolk, dat ik kon bijeenbrengen [en] dat slechts tweeënvijftig Indianen geweest zullen zijn, die

---

[1]) Den 29sten Juli. Vgl. De Laet, blz. 433.

[2]) „. . . . en dien nacht koos Admiraal Balbeque [Walbeeck] van alle vier de schepen veertig man uit, en hij zette die aan land met hun karabijnen, pistolen en Turksche sabels. En dien nacht namen zij een Indiaan gevangen die Adriaan heette, met wien zij naar hun schepen terugkeerden. En den volgenden dag bleven zij aan boord van de genoemde schepen, zonder dat er ook maar één man aan wal ging. Maar den derden dag van hun verblijf in die haven begaven alle soldaten zich des morgens heel vroeg, bij zonsopgang, naar den wal en zij liepen daar rond in de buurt van de baai, maar zij zagen geen Indiaan noch eenig ander levend wezen, want allen waren gevlucht. En toen op dien dag de avond viel, keerden zij weer naar hun schepen terug." — Mathias Herman, *A. de I.*, 54-4-31, 19, een hier weggelaten gedeelte van zijn verklaring, blz. 3 en 4.

pijl en boog konden hanteeren, want op het heele eiland bevinden zich slechts tachtig Indianen, grijsaards en invaliden meegerekend. En zoo [komt het dat] slechts het aantal, dat ik u noem, mij kon helpen, met zeven Spanjaarden die zich bij mij bevonden. Met dezen en de Indianen begaf ik mij naar de landingsplaats van het dorp, waar ik mij zoo goed mogelijk versterkte en voor zoover mijn krachten dat toelieten, terwijl ik gebruik maakte van een loopgraaf, die ik aanlegde en waar ik mijn manschappen kon bezighouden en waar ik mij met hen bevond om te kijken wat [nu toch wel] de bedoeling van den vijand was, die in de baai lag, welke naar mijn meening een mijl lang is en waar de vijand een dag lang werkeloos was.

Maar den volgenden morgen, den dertigsten Juli, zette hij zeven sloepen uit, waarvan er vier rechtstreeks afvoeren op de loopgraaf, waar ik met het krijgsvolk lag. Maar zoodra zij de loopgraaf verkend hadden, trokken zij zich daarvan terug; en toen zij daarop een andere plek uitgezocht hadden, waarheen ik mij snel begaf, verscheen op den voorsteven van een sloep een zekere Diego de los Reyes [1]), die zeide dat hij met een Spanjaard wenschte te spreken. Ik trad [daarop] uit den troep van de Indianen en de zeven Spanjaarden, die mij vergezelden, naar voren en ik vroeg hem wat hij zocht. Hierop antwoordde hij mij dat hij kwam uit naam van zijn admiraal [en] dat als ik mij aan boord wilde begeven, hij twee man aan den wal zou achterlaten. Hierop antwoordde ik in tegenwoordigheid van allen, die zich daar bevonden, dat ik van mijn chef geen andere opdracht had dan om dien post te verdedigen en als trouw onderdaan van Zijne Majesteit daar te sneuvelen [2]). Daarop trok de vijand zich terug met zijn

[1]) Vgl. de verklaring van Anton, die een bijlage vormt van Document No. 60 en de verklaring van Francisco, die hier gepubliceerd wordt als bijlage van Document No. 62.

[2]) De Laet, blz. 433. Er is geen tegenstrijdigheid tusschen het verslag van dit onderhoud bij De Laet en dat van Lopez de Morla, want wat de laatste ongetwijfeld aan Walbeeck mededeelde was dat hij, om moeilijkheden te vermijden met de *Audiencia* te Santo Domingo, ongelukkig genoeg de Spaansche wetten streng moest toepassen, die hem verboden handel te drijven met vreemdelingen,

vier sloepen en hij voegde zich bij de andere, die, terwijl hij dien dag in de baai bleef, van het eene schip naar het andere varend en naar sommige eilandjes, die in de baai liggen, ofschoon op geen daarvan ook maar iemand aan wal ging.

En den volgenden dag, den laatsten Juli, zag ik, bij het ochtendkrieken, toen wij allen bij elkander waren, [op] een halve mijl van het dorp naar een zoutpan drie vendels voetvolk marcheeren [1]), naar mijn meening driehonderd man sterk. Toen ik daarop de overmacht van den vijand zag en de geringe strijdkrachten waarover ik beschikte om haar weerstand te bieden, besloot ik, opdat de vijand daarvan niet profiteeren zou, alles wat ik had in brand te steken, nl. meer dan twee duizend quintalen brazielhout en al het andere dat ik bezat, zonder dat er een stroohut van de Indianen was, die niet in brand werd gestoken. En ook heb ik een put, die het dorp van drinkwater voorzag, dichtgestopt met afval [?] van een leerlooierij en met andere vuile dingen die ik [vinden] kon. En toen ik bezig was hem [den vijand] het voortdringen te beletten, bereikte ik een bergtop, die de zoutpan en het dorp scheidt. En toen ik mij daar bevond, kwam de vijand en terwijl hij den berg en mijn krijgsvolk verkende, hield

---

aangezien, naar hij vermoedde, de Hollanders handel wenschten te drijven, inzonderheid in hout.

[1]) „... den vierden dag van hun verblijf in de genoemde baai, twee uur vóór het aanbreken van den dag, begaven zich ongeveer tweehonderd en veertig soldaten aan land (en een van hen was deze getuige). En ook ging Admiraal Balbeque [Walbeeck] aan land, allen met hun karabijnen, musketten, halve pieken en Turksche sabels. En hij verklaart ook dat met de genoemde soldaten drie vaandels werden meegevoerd: het eene met het wapen van Holland (hetgeen vooropging), en het vaandel dat daarop volgde was dat met het wapen van Zeeland, en het derde van de Kamer van Amsterdam. En zij marcheerden over het genoemde eiland totdat zij het dorp St.-Anna bereikten, waar de huizen van de Indianen en de Spanjaarden stonden, maar tot daar bood niemand hun tegenstand, noch liet iemand zich zien. En in de genoemde huizen bevond zich niemand, want zij waren al door de inboorlingen zelf in brand gestoken, evenals wat huiden en brazielhout, zooals bleek." — Mathias Herman, *A. de I.*, 54-4-31, 19, blz. 4.

hij halt [op] twintig passen van daar, en van die plek trok hij zich terug. En hoewel ik hem volgde, verliet ik absoluut den berg niet. En terwijl hij enkele musketten afschoot, trok hij zich terug naar een plek met mangroven. Daar zag ik, nadat hij aan den kant, waar hij naar binnengedrongen was, met een vaandel gezwaaid had,
(blz. 2.) drie nieuwe vendels / die, naar het mij en den overigen Spanjaarden die zich daar bevonden toescheen, driehonderd man sterk waren. En toen zij de groote overmacht des vijands zagen, trokken de Indianen zich terug, zonder dat ik er in kon slagen ze tegen te houden, waarop [ook] ik mij terugtrok.

En toen alle zes de vendels zich bij elkander gevoegd hadden, begaven zij zich naar de oevers van de St.-Annabaai, waar zij alles verbrand vonden en waar hij zelfs niet iets van de waarde van een speld vinden kon. Daar bleef hij tot des namiddags vier uur. Toen begaf hij zich weer aan boord van de schepen in dezelfde volgorde waarin men aan land gegaan was.

En ik trok mij met mijn volgelingen terug tot op een musketschotsafstand van het dorp om daar dien nacht te slapen. En nadat ik een kwartier na het aanbreken van den dag was opgestaan en met het weinige krijgsvolk dat ik [nog] had het dorp was genaderd, om te zien wat de vijand in zijn schild voerde, zijn ik en eenige Indianen op wonderbaarlijke wijze ontsnapt, want van twaalf uur 's nachts af was de vijand bezig geweest zich in hinderlagen te leggen. En terwijl ik er absoluut geen idee van had dat hij [de vijand] was waar hij was, trad hij mij tegemoet. En terwijl de meeste Indianen mij in den steek lieten, wilde het ongeluk dat men een Indiaan, Adriaan geheeten [1]), dien ik dicht bij mij had, met een paar kleine

[1]) Vgl. De Laet, blz. 434. „... in den nacht waarin men hem gevangen genomen had ... was hij getroffen door een musketschot, maar hij was weer hersteld op een van de schepen, dank zij de zorgen van een barbier die zich aan boord bevond. En zoodra hij genezen was, verklaarde de genoemde Indiaan, dat hij Balthazar heette, en hij zeide dat aldus zijn naam geschreven werd." — Mathias Herman, *A. de l.*, 54-4-31, 19, blz. 6.

Het wil de uitgeefster voorkomen dat deze naamsverandering, misschien overeenkomstig de een of andere gewoonte van de In-

geweerkogels zóó trof, dat hij op den grond viel. Ik dacht dat hij dood was, maar het ongeluk heeft dat niet gewild. Hij [de vijand] begon versterkingen te bouwen [1]), zonder [naar zijn schepen] terug te keeren of zich terug te trekken.

Hierop besloot ik, na mijn krijgsvolk bij mij geroepen te hebben, vier Indiaansche kapiteins te benoemen, opdat men, in kleine troepjes verdeeld, het eiland zou rondtrekken, om den vijand geen gelegenheid te geven brasielhout te kappen; want wij begrepen [wel] dat dit zijn bedoeling was. Wij ontmoetten een afdeeling [van den vijand] in de buurt van Santa Barbara, waarmee wij slaags raakten [2]). En vijf van de hunnen werden gewond.

---

dianen, verband hield met de desertie. Adriaan, de vertrouweling van Lopez de Morla, werd Balthazar als aanvoerder van de inboorlingen van Curaçao in naam van de Hollanders. Zie blz. 345, noot 1.

[1]) Het was op den vijfden dag na hun aankomst dat de Hollanders versterkingen begonnen te bouwen aan de St.-Annabaai, „waar de verbrande huizen stonden, [maar dan] een beetje meer naar den zeekant, waar zich twee waterbronnen bevonden. En daar gingen zij hun vesting bouwen, terwijl zij het water in de gracht om de vesting wilden laten loopen. En het vestingwerk dat zij begonnen aan te leggen werd van takkenbossen gemaakt. En tot den negenden dag waren zij met deze vesting bezig, zonder dat zij een Indiaan of een Spanjaard of eenig ander sterveling gezien hadden. En zij wachtten [intusschen maar] totdat de Indiaan Adriaan hersteld was... En op den genoemden negenden dag hadden zij de genoemde vesting [reeds] zoo hoog opgetrokken, dat zij tot mansborsthoogte reikte en zij had vier hoeken..." — *Ibid.*, blz. 5.

[2]) Den 4den Augustus, volgens De Laet, blz. 434, „....op de genoemde plaats [aan de St.-Annabaai] koos de genoemde Admiraal Balbeque [Walbeeck] zesentwintig man uit (een van hen was deze getuige) en hij stelde hen onder het commando van een Engelsch kapitein, die reeds gesneuveld is [en hij herinnert zich niet meer hoe hij heette], en de genoemde admiraal beval hun, zich naar de baai van Santa Barbara te begeven om het eiland te verkennen en de wegen te bestudeeren. En zoodra zij de genoemde baai van Santa Barbara bereikt hadden, kwamen op een plek, waar zich enkele maisvelden en [velden] met groenten be-

[Daarop] trokken zij zich weer terug daarheen vanwaar zij gekomen waren. En den volgenden dag, nadat ik Gonzalo met acht Indianen bij de zoutpan had geplaatst, op een bergtop, kwam daar toevallig een kapitein van de infanterie voorbij, de tweede adjudant van den *maestre de campo* [1]), te paard met lange stijgbeugels en met rijlaarzen en gulden sporen, die gedood werd [2]).

---

vonden, ongeveer honderd personen plotseling te voorschijn (waarvan hij dacht dat het allen Indianen waren), die vele pijlen op hen afschoten en dezen getuige met een daarvan in zijn been [raakten], maar zij doodden niemand. En [behalve de getuige] werden er nog drie door pijlen getroffen. En hoewel zij hun geweren afschoten en trachtten zich [zoo] te verdedigen, werd geen van de Indianen ernstig gewond, waarop de genoemde zesentwintig mannen zich terugtrokken naar de haven, waar de admiraal en de rest van het krijgsvolk gebleven was, en daar sliepen zij dien nacht heel rustig, omdat er daar niemand was die hun afbreuk wilde doen." — De verklaring van Mathias Herman, *A. de I.*, 54-4-31, H. 19, blz. 3.

[1]) Uit hoofde van de bezigheden, die hij verrichtte als militair bevelhebber onder Walbeeck, werd Le Grand door de Spanjaarden beschouwd als *maestre de campo;* Walbeeck was voor hen de *general.* Vgl. hun lastbrief bij Hamelberg, II, blz. 37.

[2]) De Laet, blz. 434 en 435. — „... En den tienden dag trok een kapitein, dien men Prie le Grande [Pierre le Grand] noemde, een Franschman van geboorte, er op uit om het eiland rond te trekken met dertien of veertien man, van wie de genoemde kapitein en de *sargento mayor* te paard reden en nog een derde, dien zij den kapitein van de cavalerie noemden. En de genoemde *sargento mayor* verwijderde zich een weinig van den genoemden troep in de richting van een heuvel, waar een aantal Indianen, die er in hinderlaag gelegerd waren, te voorschijn kwamen en hem met pijlen doodden. En deze getuige was een van de veertien van dezen troep. En dien nacht bleven zij daar in de buurt slapen en wachtten, totdat de genoemde *sargento mayor* terugkwam, dien zij riepen met trompetten en zij schoten veel haakbussen af, opdat hij die hooren zou en hij zich daarheen begeven zou waar zij waren. En den volgenden dag keerden zij terug naar Admiraal Balbeque [Walbeeck] en zij brachten hem rapport uit over het geval, en hij stuurde [daarop] dertig gewapende mannen uit om den genoemden *sargento mayor* te zoeken. Deze mannen vonden [een plek]

Maar nadat ik deze twee successen had behaald, verschenen er twee zeilschepen [1]), die mij [nog] grooter nadeel toebrachten, want het waren [schepen] van Hollanders van hun Compagnie. De vijand trok hierop den tweeëntwintigsten Augustus, toen de nacht aanbrak, er met drie vendels op uit en geleid door een verrader, dien ik dood gewaand had, nl. den Indiaan Adriaan, die gewond geworden was, achtervolgde hij mij [2]) [over den afstand van] vijf mijlen, die er liggen tusschen de St.-Annabaai en het dorp Ascension, waar het een wonder moest heeten dat er zooveel vrouwen konden ontvluchten als ik daar samengebracht had.

De Indianen, bang geworden, vluchtten hierop de heuvels in. En de vijand verscheen dien dag in het dorp, waar

---

bloed en enkele pijlen, waarop het gerucht liep dat hij door pijlen was gedood." *Ibid.*, blz. 5.

[1]) „... na verloop van ongeveer twintig dagen [d.w.z. na de komst van de Hollanders, hetgeen ongeveer 20 Augustus zou beteekenen] bereikten het genoemde eiland twee schepen van zeeroovers, die ter kaap voeren, maar niet tot de genoemde Compagnie behoorden, en die daar ongeveer veertien dagen lagen en daarop weer weggingen met hetzelfde krijgsvolk aan boord en op dezelfde wijze waarop zij gekomen waren, zonder dat zij voortbrengselen van het eiland aan boord namen, want het was krijgsvolk dat alleen ter kaap voer." — *Ibid.*, blz. 8.

[2]) „... en veertien dagen later verklaarde de Indiaan Adriaan, die zich ook Balthazar liet noemen en die reeds hersteld was van zijn wond, aan den admiraal en aan de andere Hollanders dat hij hen daarheen brengen zou, waar zich de Spanjaarden en de Indianen van dat eiland bevonden, zonder dat dezen hen in het oog zouden krijgen. En aldus besloten zij en er werden honderd man aangewezen [onder wie deze getuige] en de admiraal zelf en de andere officieren gingen mee, allen gewapend, en zij gebruikten den genoemden Indiaan als gids. Deze leidde hen 's nachts, maar zij hadden hun aangestoken lonten met papier bedekt, opdat zij niet gezien zouden worden. En zij bereikten de plek, die men Ascension noemt, waar zij enkele Indianen vonden, die onverwijld op de vlucht sloegen een heuvel op. Maar zij zagen geen Spanjaarden. En zij verbrandden de huizen van een dorp, die stonden bij de genoemde baai van Ascension, en waar zij twee zoetwaterbronnen vonden." — *Ibid.*, blz. 5—6.

hij de weinige huizen, die daar stonden, verbrandde, en de drinkwaterbron, die ik gebruikte, dichtstopte. En om twaalf uur 's nachts trok hij zich weer terug naar zijn post La Higuera, en ik trok mij [toen] terug met de weinige getrouwen die ik verzamelen kon naar een slechte streek, die men Santa Maria noemt, een ruw en rotsachtig terrein, waar ik een beetje water had, al was dat brak, en waar ik mij voeden kon en het krijgsvolk van het noodige voedsel kon voorzien. Maar toen ik allerminst verwachtte dat de vijand op dat ontoegankelijke terrein zou binnendringen, zag ik op een morgen en vergewiste ik mij er van dat zij, toen zij zich [daar] een weg banende voorttrokken, als gids, die hun den weg wees, bij zich hadden den Indiaan Adriaan, dien zij gevangen genomen hadden. Deze verrader wees hun [waar zij drink]water[1]) [konden vinden] en van daar bracht

[1]) „... en van daar [Ascension] bracht de genoemde Indiaan hen naar een baai, die zij San Pedro noemen, waar zij niemand vonden en daar bleven zij dien nacht slapen, want daar is goed drinkwater dat uit een rots te voorschijn springt. En den volgenden morgen, bij het aanbreken van den dag, begaven zij zich (door den genoemden Indiaan geleid) naar de baai van Hato, vanwaar zij gingen naar de vesting van St.-Anna. En daar waren zij twee of drie dagen aan het werk, na verloop van welken tijd al het krijgsvolk zich naar het genoemde Ascension begaf, met den genoemden Indiaan als gids, en met achterlating van slechts twintig man in de genoemde vesting (deze getuige was een van hen). En deze getuige vernam dat men daar een brief had geschreven aan den gouverneur van het eiland, waarin hem werd medegedeeld dat hem lijfsbehoud zou worden geschonken. Den brief hingen zij aan een boom en zij begaven zich naar de baai van Santa Maria. En toen zij in het genoemde Ascension terug waren, scheidden zich vijfentwintig man met een witte vlag af, waarop de Spanjaarden en enkele vrouwen en eenige Indianen te voorschijn kwamen. En terwijl deze getuige (zooals hij [reeds] gezegd heeft) zich in de genoemde vesting bevond, kwam daar den derden dag 's avonds al het genoemde krijgsvolk terug, en deze getuige zag dat zij drie Spanjaarden meebrachten, die, naar men zeide, waren de gouverneur van het eiland, en de pastoor en nog iemand, en ook vier vrouwen. En daar, in de genoemde vesting, bleven zij drie of vier dagen, gedurende welke alle Indianen verzameld

hij hen naar het dorp Ascension, waar zij [al] eerder geweest waren [en] waar hij zes dagen lang vertoefde en zich versterkte, terwijl hij iederen dag met dezen verraderlijken Indiaan er op uittrok om de streek af te loopen. Een paar drinkwaterbronnen, de eene bij de beek van St.-Martha [1]) en de andere bij den plas, dien ze noemen van Juan Mestizo, waarvan ik u verklaar dat er
(blz. 3.) zelfs Indianen op het eiland waren, die ze / niet kenden, werden door dezen verrader aan den vijand gewezen.

Door honger en dorst gekweld, terwijl de vijand mij achtervolgde zelfs tot den St.-Christoffelberg en de St.-Kruisbaai, die reeds liggen bij de noordpunt van het eiland, bijna geheel alleen, — want de Indianen waren op de vlucht geslagen en, als ik er enkelen ontmoette in de bergen, gehoorzaamden dezen mij niet, maar uit vrees voor den vijand, gingen zij zich verbergen in de spelonken — gaf ik mij en de Spanjaarden die bij mij waren over [2]). En toen men mij gevangen genomen had, [bracht men mij] naar de vesting bij La Higuera.

Deze vesting, Heer, is op zulk een wijze [gebouwd] als ik u hier vertellen zal. Zij wordt omgeven door een gracht van ongeveer twee vademen diep, met twee palmen bronwater en [op de plek] waar [de] minste [hoeveelheid water staat, is het nog altijd] één [handpalm diep]. Deze gracht is tien schreden breed. [De vesting] heeft vier katten, waarop vier kleine bronzen stukken geschut [geplaatst zijn], die, naar het mij toescheen, zullen bestemd wezen voor kogels van twaalf pond. De

---

werden. Bij de Hollanders bleven daar zij, die dat wilden, maar de andere Indianen en de Spanjaarden en de vrouwen brachten zij aan boord in een adviesboot om hen aan land te zetten aan de kust van Venezuela. De adviesboot keerde naar de genoemde baai van Santa Barbara op Curaçao den volgenden dag 's avonds weer terug." — *Ibid.*, blz. 6—7.

[1]) Volgens De Laet, blz. 434, gebeurde dit op den 18den Augustus.

[2]) Den 24sten Augustus. Vgl. De Laet, blz. 435. Het is duidelijk dat de Spanjaarden zich overgaven na onderhandelingen te hebben gevoerd en op bepaalde voorwaarden. Vgl. Document No. 56, dat onmiddellijk aan dit voorafgaat, en de mededeelingen van Mathias Herman in vorige voetnoten.

[vier] katten en het gordijn, dat de vesting omgeeft, zijn [opgeworpen] van [de] aarde, die men uit de gracht heeft gegraven. Ook heeft zij [de vesting] aan den buitenkant een afsluiting van paalwerk van één vadem hoog die de gracht omgeeft. En binnen deze vesting heeft hij [de vijand] huizen waar het krijgsvolk onderdak vindt, gebouwd van [grof] dennehout en planken, en een hoog huis, waarin de *maestre de campo* woont, die aan den wal dienst doet als generaal. Dit huis is gebouwd bovenop den ingang van deze vesting. Alle dagen betrekken honderd man de wacht, waaruit ik opmaak dat er tweehonderd man in de vesting waren.

Aan den ingang van de St.-Annabaai heeft hij [de vijand] nog een vesting, waarover ik u slechts kan inlichten met een mededeeling van een derde. Ik vernam [dan] dat zij [gebouwd] was van baksteen en natuursteen en kalk en leem. Het geschut waarover zij beschikt, bestaat, zooals ik vernam van een Spanjaard, Francisco Felipe genaamd, die het [zelf] zag, uit zeven kanonnen, drie bronzen en vier ijzeren. Dit is hetgeen ik u over deze vesting zal kunnen mededeelen, want ik ging er 's nachts langs en kon er niet over oordeelen.

Op het admiraalsschip en de overige schepen telden wij honderd en dertig bronzen en ijzeren stukken geschut, zonder de steenmortieren.... [mee te rekenen], want die konden wij niet tellen.

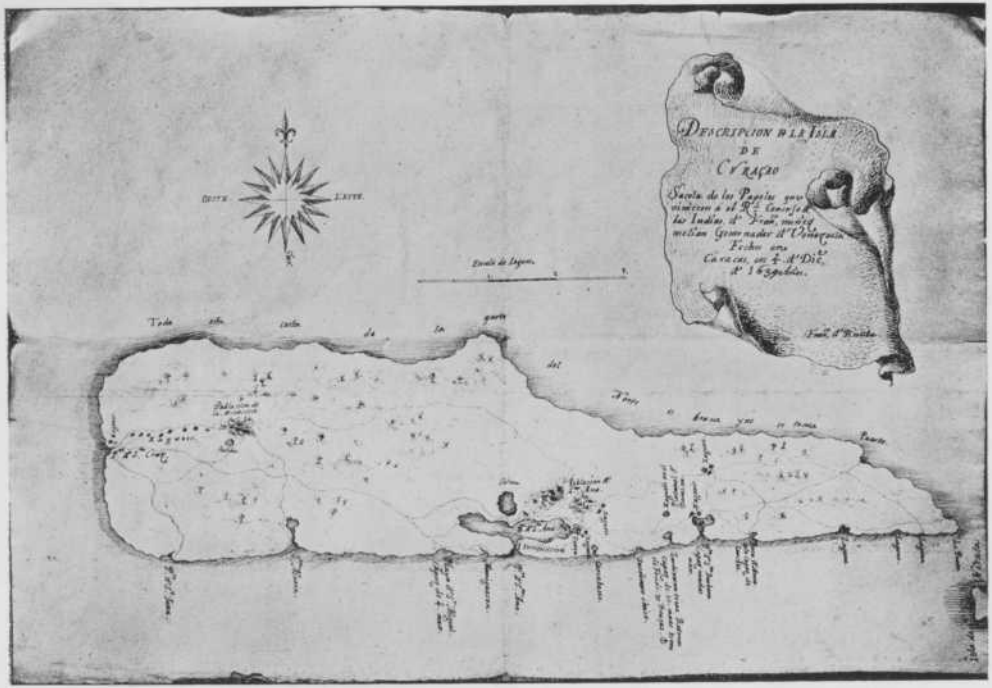
Dit zijn de strijdkrachten van den vijand, Heer, voor zoover ik die kon nagaan en [dit is] het verhaal van mijn tegenspoed. Hierbij zend ik u een schets van de haven, want behalve alle ellende en ontberingen [die ik heb verdragen], kwam ik hier zoo ongelukkig aan dat er geen schilder was of iemand anders die dat [behoorlijk] kon doen.

De vijand zette mij op [een afstand van] vijftien mijlen van deze haven aan land [1]), met de inboorlingen van het eiland, op veertien huisgezinnen na, die deze hond van een Adriaan, die mij in het ongeluk heeft gestort, er toe overhaalde om over te loopen naar den vijand [2]). De inboorlingen van Curaçao, Heer, blijven in Cumarebo; ik in

[1]) Volgens de verkregen overeenkomst. Vgl. De Laet, blz. 436.
[2]) *Ibid.*

deze plaats Coro, zoo arm en ongelukkig er aan toe, dat ik niets meer bezit dan het hemd dat ik aan mijn lichaam heb. Deze heele plaats kan getuigen op welke wijze ik hier ben aangekomen, en ik ben zoo beroofd dat ik alleen heb kunnen leven van de aalmoes, die ik in San Francisco heb gekregen en [die] van sommige inwoners [dezer stad]. Ik wil u niet vermoeien met [het verhaal van] mijn moeilijkheden en [mijn] tegenspoed en [van] den treurigen toestand waarin ik mij bevind, want het verhaal alleen al wekt smart. Ik blijf hier met den eenigen troost dat u, zijnde die u bent, en met uw Christelijke en rechtschapen inborst mijn zaak zal beschermen en begunstigen. En aldus, Heer, als het mogelijk is dat eiland te redden, dan is [het eenige] wat mijn ongelukkige toestand en mijn persoon kan aanbieden, te gaan sneuvelen ter verdediging van dat eiland en in den dienst van mijn Koning, want ik zal mij zeer gelukkig achten, al heb ik [maar] den post van den laagst geplaatsten soldaat.

Als ik zoo vrij mag zijn, verzoek ik u beleefd deze inboorlingen [van Curaçao] wel te willen beschermen, door hen naar het eiland Aruba over te brengen, waar zij onder dak gebracht zouden kunnen worden, totdat Zijne Majesteit de Koning iets anders bevelen zou. Want
(blz. 4.) in dit land / is het onmogelijk hen van het noodige voedsel te voorzien wegens de armoede van den bodem en mijn geringe middelen. En als zij hier blijven, gaan zij verloren en verspreiden zij zich, gelijk [reeds] meer dan dertig huisgezinnen die hier waren verloren zijn gegaan, zooals ik u heb medegedeeld. En aldus, als u [dat] goedvindt, zal ik hen naar Aruba overbrengen, terwijl ik u verzoek mij een lastbrief te zenden, opdat niemand van welken rang of stand ook mij iemand verborgen kan houden, noch mij belet hen over te brengen, maar opdat men mij veeleer de noodige hulp verleene om het plan te volvoeren. En zoo verzoek ik u beleefd mij uw gunst te betoonen, want als er in uw haven een fregat liggen zou, zou het een daad van barmhartigheid zijn dat hierheen te sturen om deze inboorlingen over te brengen. Ik neem het op mij dat fregat op Aruba te laden en er alle aandacht aan te geven die u vinden zult dat het verdient. Maar in alles, Heer, wacht ik af wat u mij zult opdragen en bevelen, zonder dat ik iets anders het mijne noemen

PLAAT VIII.

Het Eiland Curaçao, 1634—1635.

kan dan het feit dat ik erken en altijd erkend heb uw dienaar te zijn. Ik verzoek u beleefd deze zaken te beschouwen in verband met de berooidheid en de armoede, waarin ik mij bevind en in zulk een ellendigen staat, waarvoor ik [nochtans] God zeer dank.

Moge God u behoeden in dien voorspoed dien ik u toewensch.

Coro, 2 September van het jaar 1634.

Don Lope Lopez de Morla [1]).

De schepen zijn van de Staten. Daaronder waren zeven Hollanders en daaronder een constabel van die, welke Kapitein Benito Arias Montano onderwierp [2]), die degenen waren die zich op Curaçao bevonden [3]) met de hulk, toen die het brazielhout kwam laden, dat hij meenam, en voor zoover ik kon oordeelen, naar het krijgsvolk dat hij aan land zette, dachten ik en de anderen dat de vijand er duizend man sterk was, voetvolk en matrozen te zamen .... [4]).

PLAAT VIII.

A. d. I., 152-4-13.

Het Eiland Curaçao, 1634—1635.

Deze [kaart] is gemaakt [aan de hand] van de bescheiden, die tot den koninklijken Raad van Indië kwamen [en die afkomstig zijn] van Francisco Nuñez

[1]) Van Venezuela begaven Lopez de Morla en de Spanjaarden, die met hem Curaçao hadden ontruimd, zich weldra naar Santo Domingo. Vgl. *A. de I.*, 153-4-13, 2, Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 4 December 1634, met als bijlage een verklaring afgelegd door Diego Hernandez Cavedo.

[2]) In Juli 1631 op Tortuga. Vgl. Document No. 35.

[3]) Zie blz. 304, noot 1.

[4]) Een derde verslag uit de eerste hand van de verovering van Curaçao werd ongetwijfeld geschreven door Pater Carmona, wiens naam door De Laet wordt vermeld. De uitgeefster is er echter niet in geslaagd dit verslag in de archieven te vinden.

Melian, gouverneur van Venezuela, geschreven te Caracas op den 4den December van het jaar 1634.

Francisco de Ruesta.

Deze heele noordkust is ontoegankelijk en het is daar niet mogelijk veilig te ankeren.

[Het] eiland Nicula.
De [Zuid]punt.
Lagune.
Lagune.
Lagune.
Boca de Moros (die alleen ruimte biedt voor sloepen).
Plassen.
Plassen.
Plassen in het plataanbosch van Damian.
Baai van Santa Barbara (die ruimte biedt voor vele schepen).
Plaats waar sardines gevangen worden (er zijn muizen; er is ruimte voor 10 schepen. Het is 30 vademen diep).
Kleinere plaats als boven.
[Het] dorp St.-Anna.
Plassen.
Cariatavo.
Plassen.
Vesting.
Versterking.
Haven van St.-Anna.
St.-Annabaai.
Maniguacoa.
St.-Michielbaai (die ruimte biedt voor 10 schepen).
Santa Maria.
St.-Jansbaai.
[Het] dorp Ascension.
Zoutpannen.
Plassen.
St.-Kruisbaai.

Document No. 58 [1]).

Verklaring, afgelegd door Alonso Diaz te Coro, 3 Januari 1635.

(f°. 215.)

†

Auto.
Over Bonaire en verklaringen over de vele malen dat de vijand op die eilanden verschenen is. (Paraaf.)

In de stad Coro, in dit gewest Venezuela, verklaren op den derden dag van de maand Januari van het jaar zestienhonderd en vijfendertig wij, Kapitein Gregorio Sanchez de Agreda, burgemeester in naam van Zijne Majesteit, en Kapitein Juan Gregorio Cambero de Osma, die belast is met de zorg voor de krijgszaken door den Heer Gouverneur Francisco Nuñez Melian, kapitein-generaal van deze provincie, dat heden, [op] den genoemden dag, in deze stad van de provincie Paraguana van het eiland Bonaire zijn aangekomen negen Caqueti-Indianen, die met hun gezinnen zijn overgestoken naar Venezuela op een vlot, vluchtende voor den Hollandschen vijand, die zich op het genoemde eiland bevond, dat hij rustig in zijn bezit had. En omdat het noodig is den genoemden heer gouverneur te verwittigen van de komst van de genoemde Indianen en [van] de reden, die zij hadden om naar de kust van Venezuela over te steken, en [van] wat voor vijanden zich op het genoemde eiland Bonaire bevonden, en waarmede dezen zich bezighielden en wat voor bedoeling zij hadden, bevelen wij dat er over het geval een getuigenverhoor zal
(f°. 215 v°.) plaatshebben, en / de genoemde Indianen zullen worden ontboden en ondervraagd over den inhoud van dit *auto*.

En aldus gelastten zij het en zij onderteekenden het, zonder notaris, omdat er in deze genoemde stad op het oogenblik geen is.

Gregorio Sanchez de Agreda.

Juan Gregorio Cambero de Osma.

---

[1]) *A. de I., Escribania de Cámara* 698, A., f°. 215 vlgg.

Getuige.

In de stad Coro lieten, op den genoemden dag [van de] bovengenoemde maand en [van bovengenoemd] jaar, wij, de genoemde kapiteins, voor het genoemde getuigenverhoor voor ons verschijnen Alonso Diaz, een Caqueti-Indiaan van het eiland Bonaire, aan wien wij een eed hebben afgenomen, omdat hij Spaansch spreekt. En onder eede verklaarde hij, toen hij ondervraagd werd over den inhoud van het bovenstaande *auto:*

Dat deze getuige een inboorling is van het eiland Bonaire, waar hij [altijd] gewoond en vertoefd heeft tot heden toe nu hij met zijn metgezellen naar de kust van Venezuela is overgestoken. En hetgeen hem en de genoemde [metgezellen] er toe bewogen heeft [om hierheen te komen] is, dat sedert vele jaren dat eiland geteisterd wordt door vijandelijke Hollandsche zeeroovers en [zeeroovers] van andere naties, die daar brazielhout komen winnen en zout. En deze getuige en zijn metgezellen hebben getracht het hun te beletten door verschillende malen met hen te vechten, en zij hebben bij [verschillende] gelegenheden wat krijgsvolk van hen gedood. Maar (f°. 216.) omdat zij geen schepen hadden om naar het / Vasteland over te steken, konden zij zich niet opnieuw van pijlen voorzien, en die welke zij hadden, hebben zij verschoten in de vorige ontmoetingen.

Om deze reden en omdat hij vernomen had [1]) van Juan

---

[1]) Toen hij er van verwittigd was, dat de Hollanders Curaçao hadden bezet, zond Gouverneur Nuñez Melian een boot op verkenning uit, die met geen andere boodschap terugkwam dan dat de Hollanders waakzaam waren. Vgl. *A. de I.*, 152-4-13, 2, Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 4 December 1634; zie De Laet, blz. 438. De gouverneur bracht onmiddellijk twee andere booten in gereedheid met de instructie om ieder vijandelijk schip, dat men ontmoeten zou, aan te vallen

Wat men vooral verlangde, was een krijgsgevangene, die inlichtingen zou kunnen verstrekken over de plannen van de Hollanders. Deze vaartuigen (of enkele andere die Nuñez Melian later nog uitzond) schijnen op het dichtbij gelegen eiland Bonaire het eerst het definitieve bericht te hebben gebracht dat de Hollanders in het bezit waren van Curaçao, want Francisco Sedeño, „*mayordomo* en administrateur van... (Bonaire), aangesteld door don

Mateo, den *mayordomo* van Curaçao, en van Kapitein Antonio de Mesa, dat het eiland Curaçao door den vijand in bezit was genomen, was Francisco Sedeño, die *mayordomo* was van het genoemde eiland Bonaire, uit vrees voor den vijand met den genoemden Juan Mateo meegegaan, terwijl hij dezen getuige en de andere [inboorlingen] in den steek liet.

En denzelfden dag dat de genoemde Juan Mateo en Antonio de Mesa met hun prauwen van het genoemde eiland Bonaire wegvoeren, waren van het eiland Curaçao [1]) aangekomen een groot schip en een adviesboot in de haven Barbudo op het genoemde eiland Bonaire. En een groot aantal vijandelijk krijgsvolk begaf zich aan land [en] begon het eiland rond te trekken met hun vuurwapenen in de hand, terwijl zij het vee doodden dat zij vonden. Deze getuige en de andere [inboorlingen], beducht toen zij zich in de macht van den genoemden

---

Pedro Ortiz de Sandoval en don Lope Lopez de Morla," verklaarde onder eede dat hij niets geweten had van de tegenwoordigheid van den vijand op Curaçao „totdat voor ongeveer een maand daar Kapitein Antonio de Mesa aankwam met twee prauwen en een aantal soldaten, Indiaansche boogschutters, die er mede door het zeer slechte weer ellendig aan toe waren. Hij was op weg naar het genoemde eiland Curaçao, met een opdracht van den heer gouverneur en kapitein-generaal van deze provincie. En hij deelde het [toen] dezen getuige mede en toen [eerst] vernam deze het. Maar enkele dagen te voren hadden deze getuige en de inboorlingen van het genoemde eiland Bonaire het gedonder van vele kanonnen gehoord en voordat de genoemde Kapitein Antonio de Mesa kwam, hadden zij vier hulken met volle zeilen zien voorbijvaren in de richting van het genoemde eiland Curaçao. En later zagen zij op de hoogte van het eiland Nicula, dat drie mijlen ten Zuidoosten van het genoemde eiland Curaçao ligt, twee schepen die alle dagen heen en weer voeren." — De verklaring van Sedeño, Caracas, 4 Januari 1635, *A. de I.*, 152-4-13, 20 A, blz. 3. Er wordt vermeld dat Sedeño toen met Mateo en Mesa Bonaire verliet om naar Curaçao te varen, vermoedelijk om een verkenningstocht te maken, waarvan de uitgeefster echter geen rapport heeft kunnen vinden.

[1]) Vgl. De Laet, blz. 484. Het is mogelijk dat deze schepen niet van Curaçao kwamen, maar op weg waren naar dat eiland.

vijand zagen, en omdat zij geen pijlen hadden, waarmee zij zich [zouden kunnen] verdedigen, besloten een vlot te maken en [daarmee] over te steken naar het Vasteland, gelijk zij dat [ook] deden, met hun vrouwen en kinderen, terwijl op het genoemde eiland zeven Indianen[1]) achterbleven, die niet mee konden / op het genoemde vlot, omdat het te klein was. (f°. 216 v°.)

En [hij verklaarde] dat zij geen ontmoeting hadden gehad met den vijand en ook niet weten wat hij in zijn schild voert, want zij [de vijanden] deden niets anders dan het eiland rondtrekken en schapen, koeien en geiten slachten. En zij zagen van den kant van Curaçao groote schepen komen, die in de richting van Bonaire laveerden, terwijl zij [voortdurend] de zee inspecteerden. Maar die schepen keerden telkens weer naar Curaçao terug.

En dit is hetgeen hij weet van wat hem is gevraagd. En hij weet bovendien dat de genoemde vijand zich meester heeft gemaakt van den Cerro de la Vela, waar hij een eskader had liggen dat een wakend oog liet gaan over land en zee.

En de genoemde Alonso Diaz leek, naar zijn uiterlijk, [een man] van ongeveer vijftig jaar, en hij zette niet zijn handteekening, omdat hij dat niet kon.

Wij onderteekenden het, de genoemde kapiteins:

Gregorio Sanchez de Agreda.

Juan Gregorio Cambero de Osma . . . .[2])

---

[1]) „. . . de overigen die op het genoemde eiland achterbleven, waren zeer bedroefd, maar waren van plan om zich ook naar het Vasteland te begeven." — Francisco Martin in een hier weggelaten verklaring, f° 219 v°.

[2]) Hier zijn verscheidene verklaringen weggelaten, afgelegd door kameraden van Diaz, ook inboorlingen van Bonaire. Zij voegen niet iets van eenige beteekenis toe aan hetgeen Diaz reeds verklaard heeft.

Document No. 59[1]).

De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, Madrid, 22 Januari 1635.

(blz. 1.) †

Sire,

Den 18den dezer bracht de Raad voor Oorlogszaken in Indië er aan Uwe Majesteit rapport[2]) over uit, dat Francisco Nuñez Melian, gouverneur van Caracas, een brief had gezonden, waarin hij aan Uwe Majesteit mededeelde, dat zeven schepen van Hollanders en andere naties zich meester hadden gemaakt van het eiland Curaçao en [dat zij] daar twee vestingen gebouwd [hadden]. En de brief dien de genoemde gouverneur schreef[3]) en [de] twee brieven die [de Raad] ontvangen heeft van don Pedro de Morla[4]) (die het hoofd was op dit eiland[5])), waarin hij verslag uitbracht over de gebeurtenis, werden allemaal met den plattegrond van de baai en [de] haven, dien hij toegestuurd had, aan Uwe Majesteit doorgezonden, opdat Zij zoo goed zou zijn om meer in het bijzonder te bestudeeren wat er gebeurd is. En de Raad verklaarde aan Uwe Majesteit [dat] hij niet zou verzuimen om de zaak ernstig te behandelen ten einde aan Uwe

Conde de Castrillo
Bartolome de Anaya
Don Juan de Castilla
Bartolome Espinola
Hernando de Villaseñor
Don Lorenzo Ramirez
Conde de Umanes

---

[1]) *A. de I.*, 152-2-20 (52), twee *pliegos*, origineel.

[2]) Een *consulta*, die de uitgeefster niet heeft teruggevonden.

[3]) Zooals reeds aangegeven is, bracht deze adviesboot een bericht naar Spanje van Gouverneur Nuñez Melian, dat de uitgeefster niet heeft teruggevonden. Vermoedelijk was het gedateerd midden September 1635.

[4]) Sic. Als hier geen sprake is van een vergissing, dan is het mogelijk dat don Pedro in naam gouverneur van het eiland was, waar don Lope hem vertegenwoordigde.

[5]) Vgl. Document No. 57, noot 2.

Majesteit te adviseeren wat, naar zijn meening, gedaan moest worden. En het behaagde aan Uwe Majesteit [hierop] te antwoorden:

„Ik heb hiervan nota genomen en wacht nu op het advies dat gij mij moet geven."

En ten einde gevolg te geven aan hetgeen Uwe Majesteit beveelt, heb ik, de Conde de Castrillo, gisteren, Zondag, te mijnen huize een vergadering van den Raad voor Oorlogszaken belegd, waarin men van meening was, dat het goed en nuttig zou zijn om te trachten zoo spoedig mogelijk den vijand te verjagen van dit eiland, dat hij in bezit genomen heeft, omdat het ligt in een streek, waar, door haar ligging en omgeving, hij zooveel afbreuk kan toebrengen en den handel van (West-) Indië [kan] teisteren.

Men moet stemmen over dit punt, of men met eerlijke middelen met de Hollanders in [West-]Indië strijden moet of dat men de Hollanders, die men daar ontmoet, [zonder meer] moet dooden — dit in den Raad van Indië. En er moeten menschen komen die dat eiland kennen en men moet trachten zoo snel mogelijk de acht zilvergaljoenen / (blz. 2.) en de vier schepen van het versterkingseskader (die volgens contract gebouwd zijn) te waarschuwen. En de artillerietros, die zich op St.-Martin bevindt, moet zien hoe hij er achter komt, waarheen de armada gaan zal of dat de armada naar hem toegaat, terwijl hij, die daar is, er voor moet zorgen dat alles in orde komt. Men moet berichten zen-

En het is waarschijnlijk dat, aangezien zij begonnen zijn om versterkingen te bouwen, zij deze en andere voornemens koesteren, vooral omdat dit eiland een zoutpan heeft en andere producten, die zij gebruiken kunnen, terwijl zij er zeker van zijn niet in den rug te zullen worden aangevallen, en de haven ruimte biedt voor iedere oorlogsvloot en de toegang [daartoe] zoo smal is dat met de vesting, die zij begonnen zijn te bouwen, zij dien gemakkelijk zullen verdedigen, al is het waar dat men zal moeten aan land gaan en de onderneming zal moeten beginnen op andere plaatsen en [in andere] kreken dan die, welke aangegeven staan op den plattegrond dien Francisco Nuñez Melian heeft gestuurd.

En dit punt, [nl. West-] Indië,

den met tartanen, opdat men op [alle] eilanden op de hoogte zij van al hetgeen op Curaçao gebeurt, en ook een mededeeling hierheen [zenden]. En ook opdat men zien kan wat voor krijgsvolk men gereed zal kunnen maken en zal kunnen missen van de garnizoenen en van de inboorlingen van Portorico, Santo Domin-
(blz 3.) go, Jamaica, / Araya en Cartagena en de kust van het Vasteland. En men moet van hier [daarheen] bommen, handgranaten, bussen en mortieren brengen en lieden, die [deze wapenen] kunnen hanteeren. En men moet de armada klaar maken, die ik in gereedheid heb laten brengen tegen begin Mei, en ik zal in [al] het overige bevelen wat gedaan moet worden, zoodra dat van het contract in orde is. (Geparafeerd.)

te behouden en de veroveringen van de Westindische Compagnie tegen te gaan, niet alleen om den naam van de wapenen van Uwe Majesteit en [de] voordeelen die uit het genoemde Indië gehaald worden, maar [ook] om al het andere wat daaruit voortvloeit en daarvan afhangt, is Uwe Majesteit zoo vertrouwd en staat [Haar] zoo duidelijk voor oogen, dat de Raad niet besluit om hiervan een voorstel te maken, en hij twijfelt er niet aan dat, onder de zaken die beslag leggen op de zorg en [de] aandacht van Uwe Majesteit bij het bestuur van Haar monarchie, deze behoort tot de allervoornaamste die vooral behartigd dienen te worden.

Met het oog hierop en in overweging nemende dat de vijand deze haven met zeven schepen in bezit nam, en dat men schrijft dat men gezien heeft dat er [later] nog twee vaartuigen binnenvoeren, en [overwegende] dat het krijgsvolk, dat zij aan land zetten, al is dat aan boord van deze vloot niet zoo talrijk als men [wel eens] veronderstelt, nochtans kan men [wel] vermoeden dat het verweer krachtiger zal zijn, en te meer [als men bedenkt hoeveel] tijd zij gehad hebben om versterkingen te bouwen, en niet geringer de moeilijkheid om hen te verdrijven — eer grooter — dan [destijds] op St.-Martin [het geval was], zou de Raad [wel] willen dat de armada, die Uwe Majesteit thans hierop zou afsturen, grooter ware dan die, welke naar St.-Martin voer, of minstens even groot.

En [de Raad zou wenschen] dat [de vloot] zich met niets anders zou bezighouden met het oog op de gebeurlijke dingen, en omdat, zoodra zij den vijand [van Curaçao] verjaagd zal hebben, de genoemde armada de Eilanden boven den Wind [zou kunnen] zuiveren [van vijanden] en [er] zelfs een eskader [zou kunnen] achterblijven, opdat de vijanden daar en elders niet [meer] de schade aanrichten, die men ziet [dat zij aanrichten], en [zij ons niet meer] dagelijks dwingen deze versterkingen uit te rusten, want het is onmogelijk zooveel eilanden
(blz. 3.) en posten / als Uwe Majesteit in West-Indië heeft anders te verdedigen dan door middel van een armada voor de Eilanden boven den Wind, die men [ook] vroeger [al] getracht heeft uit te rusten.

Maar hoewel het goed zou zijn zooveel mogelijk op dit punt te insisteeren met het oog op de toekomst, is men op het oogenblik (al erkent men dat het het beste en [het] veiligste zou zijn om voor dit doel een goede armada te zenden), aangezien Uwe Majesteit zooveel punten heeft waar hulp moet worden geboden en [Zij] zoo'n groot gebrek [heeft] aan schepen, ervaren krijgsvolk en al het andere, en [aangezien] er [zeer] spoedig hulp [moet worden geboden] — hetgeen voor deze onderneming van het hoogste gewicht kan zijn — het er over eens geworden, dat hetgeen het best doenlijk en uitvoerbaar schijnt is, dat de zilvergaljoenen onverwijld worden klaargemaakt, en bovendien nog acht galjoenen, die met deze [zilvergaljoenen] moeten meevaren, met krijgsvolk bemand al naar de tonnenmaat en dat zij in de eerste dagen van April moeten vertrekken. En ofschoon dat eenigszins buiten de route van Cartagena ligt, moeten zij naar het genoemde eiland Curaçao varen om te trachten den vijand te verjagen, want als deze [daarop] niet voorbereid zou zijn, zou men door den spoed [waarmee wij te werk gaan] in deze onderneming kunnen slagen evenals in die van St.-Martin. Maar als men op grootere moeilijkheden zou stuiten en grootere vertraging [zou ondervinden dan op St.-Martin, dan] zouden de instructies in dier voege kunnen worden opgesteld, welke het beste zal lijken, opdat, terwijl op die plek een voldoend aantal schepen achterblijven, eenige andere met de Vastelandsvloot naar Cartagena oversteken, want terwijl

deze naar Puerto Belo varen en met het zilver terugkeeren, zou de vloot die op het eiland Curaçao zou achterblijven [nog wat] meer tijd hebben om haar onderneming te volvoeren, daar het immers noodig is, dat in de orders en instructies, die gegeven zullen worden, alle gevaren worden voorzien, zooals [ook] geschied is bij de expeditie naar St.-Martin, want de zilvergaljoenen mogen in geen geval [daar] den winter doorbrengen wegens de schade die hierdoor berokkend wordt./

(blz. 4.) En aangezien dit het gevaar is dat er bestaan kan als men bij de gemelde galjoenen de genoemde versterking voegt, opdat alle schepen gezamenlijk op deze onderneming afgaan, komt het er [wel] op aan om een en ander zoo te regelen dat men om het eene te volvoeren niet het andere moet verwaarloozen, en de instructies zullen worden bestudeerd en in orde gebracht in den geest, als door Uwe Majesteit zal worden besloten, na [eerst] de loodsen te hebben gehoord die die zeeën en routes kennen en nadat te rechter tijd de berichten verzonden zijn aan Francisco Nuñez Melian, den president van Santo Domingo, en [den] gouverneur van Portorico en dien van Cumana, opdat zij zooveel mogelijk elkander helpen, en op de hoogte zijn van den toestand, waarin zich de vijand bevindt en van hetgeen hij in zijn schild voert, want men verwacht nog een tweede bericht van den gouverneur van Venezuela, zooals hij in deze brieven aankondigt en met de mededeeling van de stappen die hij gedaan heeft.../...[1])

(blz. 7.) .... Madrid, 22 Januari 1635.

(Er staan zes parafen).

---

[1]) De Raad bespreekt vervolgens de financieele middelen om het gereedmaken van de armada en de Vastelandsvloot te bespoedigen. Hij legt den nadruk op de behoefte die er is aan geld.

Document No. 60 [1]).

Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Valencia (Venezuela), 11 Februari 1635.

(blz. 1.) †

Sire,

Alvorens de stad Caracas te verlaten om mij naar de kopermijn te begeven, heb ik aan Uwe Majesteit rapport [2]) uitgebracht over den stand van zaken op Curaçao en [over] het weinige wat men [hier] te weten was gekomen, ofschoon ik [daarvoor] vele stappen had gedaan, door prauwen en krijgsvolk uit te sturen die trachten moesten uit te vorschen en te vernemen wat de vijand op dat eiland uitvoerde. En niet verminderende in mijn ijver, het op verschillende manieren en [langs verschillende] wegen probeerende, zond ik ten slotte een kano met alleen Curaçaosche Indianen [3]), aan wie ik de onderneming toevertrouwde, en zij, [die van alles] goed op de hoogte gebracht [waren], volbrachten het zoo goed, dat zij het genoemde eiland bereikten [4]).

En hoewel de Hollander op zijn hoede is, uit vrees voor de straf die hij wegens zijn driestheid verdient, legden de genoemde Curaçaosche Indianen het [toch] zoo handig

---

[1]) *A. de I.*, 147-5-18, één *pliego*, origineel.

[2]) Is dit het „segundo aviso" waarvan sprake is in het vorige document?

[3]) Blijkbaar voerde don Pedro Ortiz het bevel over hen. Den naam van dezen man zullen wij herhaaldelijk vermeld vinden in de volgende documenten (zie ook het vorige, blz. 328, noot 1) en er wordt medegedeeld dat hij de *cacique* van Curaçao was, aan wien de daar woonachtige Indianen trouw verschuldigd waren.

„... de admiraal [Walbeeck] verklaarde dat degene, dien hij gaarne zou willen gevangen nemen, was de *cacique* don Pedro Ortiz, om hem te vierendeelen, want hij was een drieste kerel, die hun een Hollander had afgepakt, Maripitersen (Martin Peterson?) genaamd ..." — Miguel in zijn hier weggelaten verklaring, *A. de I.*, 54-4-31, 20, blz. 10.

[4]) Vgl. De Laet, blz. 484.

aan, dat zij op het eiland zelf een Vlaming [1]) gevangen namen, dien zij naar deze kust overbrachten. Uit zijn verklaring, die ik hem onverwijld liet afleggen met behulp van een vertrouwden tolk [2]) (dien ik onmiddellijk liet komen uit de genoemde stad Caracas), zal Uwe Majesteit den toestand van den vijand op dat eiland [wel kunnen] opmaken, hetgeen hij in zijn schild voert en al het overige dat blijkt uit de genoemde verklaring. En [een en ander zal Uwe Majesteit ook kunnen lezen] in de verklaring van een Indiaan [3]), dien zij ook in deze kano [hierheen] hebben gebracht en die behoorde tot die Indianen, die met den Hollander daar [op het eiland] gebleven waren.

Ik ben wel van oordeel, Sire, dat deze vijand zijn verblijf daar niet zal kunnen bestendigen, want het motief van zijn vestiging is daarvoor niet belangrijk genoeg [4]); immers, ofschoon de haven geschikt is voor het gemak van hun schepen, is het [eenige] product van waarde, dat zij daar winnen konden, brazielhout [5]), maar de exploitatie hiervan hebben zij reeds zoo uitgeput, dat het [hout] alleen nog maar te vinden is heel ver van de zee, maar wegens de hooge kosten en [de groote] moeite [die daar-

---

[1]) De in een vorige noot genoemde Martin(?) Peterson uit Rijssel, lid van de bemanning van een koopvaardijschip uit Vlissingen, de „Eenhoorn". Deze bijzonderheden zijn ontleend aan een hier weggelaten verklaring, die een bijlage vormt bij dit document.

[2]) Kapitein Pedro Blanco de Ponte.

[3]) Zij volgt onmiddellijk op dit document.

[4]) Vgl. Hamelberg, II, blz. 37, waar medegedeeld wordt dat Walbeeck en Le Grand in deze periode ongunstig over Curaçao schreven. Het eiland werd alleen gewaardeerd als een *sedes belli*.

[5]) Vgl. De Laet, blz. 434, waar gezegd wordt dat wat de Hollanders voornamelijk op Curaçao zochten, was zout; dat het hout lastig te kappen was en moeilijk te transporteeren; en dat (blz. 437) zij Curaçao in de eerste plaats als een militaire basis waardeerden.

„... het voordeel dat zij [daar] vinden is heel gering, omdat het brazielhout reeds allemaal gewonnen is, hetgeen het product is dat zij voornamelijk hier kwamen zoeken. En daarbij komt nog het feit dat zij thans bericht hebben ontvangen uit Holland dat de waarde van dat hout zeer gedaald is." — Peterson, in zijn hier weggelaten verklaring, blz. 4.

mee gepaard gaan] zullen zij dat niet kunnen winnen. Hetgeen deze Hollander in zijn verklaring zegt, houd ik voor zeker, aangezien zij hem met alle [mogelijke] zorg is afgenomen met allerlei voorbereidingen; want ofschoon hij niet behoort tot degenen, die het best op de hoogte zijn noch tot de eersten die daar verschenen, verklaart hij dat wat men wenschte te vernemen.

Ik heb dezelfde Curaçaosche Indianen nog een keer er toe opgewekt om daar heen te gaan [1]), opdat zij, geholpen door hun metgezellen, die zich in krijgsgevangen-
(blz. 2.) schap bevinden, / iets beproeven ten nadeele van de Hollanders, en pogen een enkele van hen gevangen te nemen, ten einde na te gaan of de verklaringen met elkander overeenkomen.

En omdat ik bericht ontvangen heb dat de armada onder bevel van don Antonio de Oquendo zich te Havana bevindt, heb ik het [het best] gevonden om dezen Hollander naar hem te sturen, opdat hij hem meeneemt naar Spanje, en men hem [daar], zoo noodig, de andere vragen stelt die men geschikt zal achten. En verwijzende naar de verklaringen van den genoemden Hollander en van den Indiaan, welke ik hierbij zend, zeg ik niets anders dan dat ik heden mijn reis naar de mijn voortzet, waar mijn aanwezigheid, al is het [maar] voor enkele dagen, onvermijdelijk en noodzakelijk is, in verband met haar uitbreiding en betere exploitatie.

God behoede Uwe Majesteit de vele jaren, die Hij [U] kan [behoeden] en de Christenheid [zoo] noodig heeft.

Uit deze plaats Valencia, [in de] provincie Venezuela, op 11 Februari van het jaar 1635.

Francisco Nuñez Melian (geparafeerd).

Bijlage [2]).

Verklaring, door Anton afgelegd te Valencia, 9 Februari 1635.

(blz. 8.) .... in de stad Valencia del Rey liet, op den negenden

[1]) Vgl. De Laet, blz. 484.

[2]) Zes *pliegos*, gewaarmerkt afschrift.

dag van de maand Februari van dit genoemde jaar zestienhonderd en vijfendertig, de genoemde heer gouverneur een van de Indianen voor zich verschijnen, die in de genoemde kano [hier] werden gebracht, van die, welke op het genoemde eiland Curaçao waren achtergebleven, ten einde hem een verklaring te laten afleggen. [Het was] een Indiaan, die vlot onze Kastiliaansche taal sprak en
(blz. 9.) die verklaarde Christen te zijn, weshalve men hem / behoorlijk een eed afnam, en hij beloofde de waarheid te [zullen] zeggen en....[1]) hij verklaarde dat hij Anton heet. En dat toen de genoemde vijand zich van het genoemde eiland Curaçao meester maakte, deze getuige daar bleef, want toen de genoemde vijanden de Indianen en de andere menschen, die zich daar bevonden, wilden overbrengen [naar het vasteland], onttrokken zich degenen, die [op het eiland] wilden blijven, [zooveel mogelijk aan het oog van den vijand] en onder hen had men dezen getuige gevonden, die met vrouw en kinderen was achtergebleven[2]).

....twintig Indianen met hun gezinnen waren bij de genoemde vijanden gebleven en daaronder [waren er] twee, die Adriaan en Hernando heeten, [die] vrijwillig bij den genoemden vijand waren gebleven. En zij [de vijanden] hebben hen voortdurend aan het werk gezet bij het slachten en iederen dag slachtten zij voor hen zeven koeien en twaalf schapen, die bestemd waren voor al het krijgsvolk. Het vleesch wordt verdeeld onder de opvarenden van de schepen en [het krijgsvolk] van de vesting en degenen die bezig zijn met het winnen van brazielhout; en alleen 's Zaterdags slachtten zij niet, want [dan] aten zij geen vleesch. Maar alle andere dagen, geen uitgezonderd, slachtten zij het genoemde vee. En de meeste koeien zijn naar de heuvels gevlucht, want zij hebben het vee niet bijeengedreven, maar het door het musketvuur op de vlucht gedreven.

....de eerste Hollanders, die [er] kwamen, hielden zich onverwijld bezig met het bouwen van de vesting aan

---

[1]) Waar dat mogelijk was, zijn de vragen hier kortheidshalve weggelaten en zijn alleen de antwoorden afgedrukt.

[2]) Vgl. De Laet, blz. 435; en de verklaring van Francisco.

den ingang [van de baai] [1]) en die bij het dorp, en hieraan werkten de soldaten. Maar de matrozen en [ook] anderen hielden zich er mee bezig hout te hakken in [de buurt van] de baaien. Deze getuige had zich echter teruggetrokken op een heuvel, waar hij zijn huis had ver van de Hollanders, en daar vertoefde hij aldoor en hij ging geen enkelen keer naar den ingang [van de baai] en hij heeft [ook] de vesting niet gezien, maar hij hoorde dat men daar aan het werk was en dat zij zeven stukken geschut telde. En hij zag dat het hout, dat de Hollanders op verschillende plaatsen van het eiland kapten, door hen
(blz. 10.) in kleine bootjes / vervoerd werd naar de groote schepen, die zij in de St.-Annabaai hebben [liggen], en dat het daar aan boord werd gebracht. En in de omgeving van de genoemde baai kapten zij al het hout dat er was, en de genoemde Hollanders laadden het op om het ten slotte

---

[1]) „... zij hebben twee vestingen gebouwd: de eene aan den ingang van de St.-Annabaai en de andere meer het land in bij het dorp. De laatstgenoemde dient om den soldaten een onderdak te bieden (de *maestre de campo* is daar ook), en zij is voorzien van een gracht met zoetwater, die aan den buitenkant omgeven is met palen, die men in den grond geslagen heeft en die van boven voorzien zijn van ijzeren punten. In de genoemde kleine vesting bevinden zich vier bronzen stukken geschut, op elken hoek een. En de [andere] vesting, [die,] zooals gezegd is [zich] bij den ingang van de St. Annabaai [bevindt], is men begonnen te bouwen met baksteen en mortel, bij wijze van platform, met een wal naar den kant van de baai en den anderen naar den kant van de zee. Deze wallen zijn anderhalve el hoog, opgetrokken van den genoemden baksteen. Ter verdediging heeft men [er] veertien kanonnen van gietijzer geplaatst. En bovenop den genoemden wal gaat men [nu] een borstwering van planken aanbrengen en een wal van zand om dekking te bieden aan het krijgsvolk. En in dezen genoemden aarden wal zal men schietgaten maken, waarvoor het geschut geplaatst moet worden dat de zee en den ingang van de genoemde baai moet bestrijken. Maar het wil hem [getuige] niet voorkomen dat het geldt een werk van permanent karakter, daar de heele onderneming weinig zin heeft. Bovendien, het werk vordert zoo langzaam en men is er met zoo weinig geestdrift mee bezig, dat deze getuige van oordeel is dat zij daar niet lang zullen blijven." — De hier weggelaten verklaring van Peterson, blz. 3.

in de sloepen te brengen, hetgeen zij deden totdat al het [braziel]hout, dat zich bevond aan de genoemde St.-Annabaai, gewonnen was. En van de eerste zeven schepen, die er kwamen, zonden [1]) zij er vijf met hout geladen naar hun land, en in alle baaien van het eiland kapten zij voortdurend het genoemde hout. En nadat de genoemde vijf schepen zijn vertrokken, zijn er bij verschillende gelegenheden veertien hulken gekomen, die [ook] op het oogenblik in de genoemde St.-Annabaai liggen [en] die groot en middelmatig waren, maar hij weet niet hoeveel geschut zij aan boord hadden, noch hoeveel krijgsvolk. En met de sloepen gingen zij hout halen de heele kust langs, en zij brachten het [dan] aan boord van de genoemde schepen.

En een Indiaan, een kameraad van hen, die Hernando heet, verklaarde aan dezen getuige dat de Hollandsche *maestre de campo* hem gezegd had, dat zij daar vier jaar moesten blijven [2]), maar zoolang deze getuige op het ge-

---

[1]) „... onverwijld zonden zij een schip naar Holland om rapport uit te brengen over het gebeurde. En het is vijf maanden geleden dat het wegvoer. Maar tot op den dag, waarop zij dezen getuige gevangen namen, was er geen antwoord ingekomen en zij hebben in het geheel geen levensmiddelen ontvangen, weshalve zij gebrek aan proviand kregen, zoodat zij aan iederen soldaat slechts een rantsoen van twee pond brood per week gaven. En zij waren vol hoop dat zij den leeftocht zouden ontvangen waarom zij gevraagd hadden. En de schepen, die tot nu toe naar het genoemde eiland zijn gegaan, zijn koopvaardijschepen, die gecharterd zijn om hout te kappen en [naar Holland] te brengen, nadat zij eerst te Pernambuco zijn geweest om er den Hollanders, die daar zijn, mondvoorraad en munitie te brengen..." — Peterson in zijn hier weggelaten verklaring, blz. 5.

[2]) „...en het is hem bekend dat het krijgsvolk, dat zich op het genoemde eiland bevindt, uit Holland vertrokken was, uitgezonden door de Westindische Compagnie, met de bedoeling om daar drie jaar te blijven, zonder dat men [precies] wist waar en waarvoor, al wist men dan wel dat er naar omstandigheden gehandeld zou worden. En door de genoemde Compagnie was de genoemde Balbeque [Walbeeck] benoemd om de leiding van het geheel op zich te nemen; en door de kooplieden die de koopvaardijschepen sturen is een Zeeuw aangewezen, die zich op het

noemde eiland vertoefde, had hij niet gezien dat zij eenigerlei veldarbeid hadden verricht[1]). Zij voeden zich echter met vleesch, dat zij, naar hij verteld heeft, slachten, en de overige proviand is die, welke zij van hun genoemde schepen gehaald hebben.

En van andere Indianen heeft hij vernomen dat de aan den ingang [van de baai gelegen] vesting [gebouwd] is bij wijze van kat met een borstwering van een manshoogte, waar de genoemde zeven stukken geschut staan. En deze borstwering is [gebouwd] van baksteenen en kalk. Maar de bij het dorp [gelegen] vesting is [gemaakt] van paalwerk en aarde, en zij heeft geen kanonnen, maar men heeft er buiten de gracht een omheining van van ijzeren punten voorziene palen aangebracht. En binnen deze omheining en vesting hebben zij een gracht gegraven, [gevuld] met zoetwater, en daar binnen hebben de *maestre de campo* en [de] soldaten in van planken gebouwde huizen hun onderdak.

En ook verklaarde hij (in antwoord op een desbetreffende vraag), dat de genoemde Hollanders op een heuveltje, dat men Chinchorro noemt, den grond hadden uitgegraven en ongeveer een vadem diep waren doorgedrongen. Zij zeiden dat zij daar goud zochten; maar tot op het oogenblik, dat deze getuige het eiland verliet, hadden zij niets gevonden. En hij vernam dat degene die deze onderneming leidde een Portugees was[2]), die, naar

---

genoemde eiland bevindt en die Gaspar Rubergue heet, uit de stad Middelburg. — *Ibid.*

[1]) „. . . zij hebben niets gezaaid van hetgeen in de vraag genoemd wordt, noch hebben zij daartoe een poging gedaan. De admiraal heeft alleen een tuintje laten aanleggen voor meloenen en andere gewassen." — *Ibid.*

[2]) Samuel Cohen? Vgl. De Laet, blz. 486.

„Hem werd gevraagd of er onder hen, die vrijwillig in hun gezelschap verkeeren [dat van de Hollanders nl.], soms Spanjaarden zijn of lieden van een andere natie of mulatten en negers, waarvoor zij die lieden gebruiken, hoe lang zij reeds bij hen zijn en hoe zij heeten. Hij antwoordde [hierop] dat er geen enkele Spanjaard is, en er zijn negers noch mulatten. Er is slechts een Jood, van wien hij niet weet wat voor een landsman hij is, noch hoe hij heet. Hij is gekomen aan boord van een van de eerste schepen, die zich ver-

men zeide, goudzoeker was, en die aan de Hollanders verteld had, dat men in dien heuvel goud zou moeten vinden, maar hij weet niet of men tot nog toe iets gevonden heeft.

Toen hem [daarop] gevraagd was of de genoemde vijanden, behalve [bij] de St.-Annabaai, bij andere baaien of [op andere] plaatsen nog vestingen of loopgraven hadden aangelegd, verklaarde hij dat dit niet het geval is, en [dat] zij niet meer krijgsvolk hebben dan dat wat bezig is hout te kappen bij alle baaien van het eiland. Maar bij alle [baaien] hebben zij soldaten uitgezet, die de wacht houden, zooals bij de baai van Santa Barbara twaalf soldaten, en boven op een hoogen heuvel nog vier soldaten en nog vierentwintig, die zich bevinden aan de uiterste [zuid-]oostpunt van het eiland. En geen van hen heeft eenig ander wapen bij zich dan zijn musket en zijn pistool.

Deze schildwachten hebben zij uitgezet, nadat zij de prauwen hebben waargenomen, die van deze kust van Venezuela waren gekomen, en [nadat] daar een Indiaan
(blz. 11.) aangekomen was, Miguel [1]) genaamd, die gevlucht was /

---

toonden aan de kust van het genoemde eiland Curaçao, en hij is afkomstig uit Amsterdam... En de genoemde Jood zoekt goud en men noemt hem ook den Joodschen goudzoeker. Maar hoewel hij al zijn best heeft gedaan, heeft hij nog niets gevonden." — *Ibid.*, blz. 5.

„...slechts een Portugees, dien de Hollanders den Jood noemen, en die een groote vriend van de genoemde Hollanders is, en zij hebben hem aangesteld als *mayordomo* over de genoemde Indianen". — Miguel in zijn hier weggelaten verklaring, blz. 9. Vgl. de Bijlage bij Document No. 22.

[1]) In December 1635 werd deze arme stakker Miguel gevangen genomen door een Spaanschen verkenningstroep en hij werd toen overgebracht naar Caracas, waar hij zijn eigen geschiedenis als volgt vertelde: „deze getuige is geboren op het genoemde eiland Curaçao, en toen de genoemde Hollandsche vijanden zich daarvan meester maakten, bevond hij zich op het eiland Bonaire, maar hij wist niet dat de genoemde Hollanders daar waren. En zoo stak hij op een vlot over van het genoemde eiland Bonaire naar het genoemde Curaçao. En toen hij aan de [zuid]punt er van aangekomen was bij een lagune, die zich daar bevindt, verliet hij het ge-

van het eiland Bonaire op een vlot, [en] die hen in groote verlegenheid had gebracht, daar zij dachten dat

---

noemde vlot en hij begaf zich over land, langs de kust, naar het Indianendorp St.-Anna, waar hij bij het aanbreken van den dag aankwam. En daar vernam hij dat het eiland door Hollanders in bezit was genomen. En toen deze getuige vernomen had, dat zijn vrouw, die hij was komen zoeken, zich op het Vasteland bevond, zeide hij dat hij (zonder dat men dat merkte) op het genoemde vlot wilde oversteken om zijn vrouw te zoeken. Maar hierop zeide hem de Indiaan Adriaan (die nu bij de Hollanders Balthazar heet), dat hij niet naar het Vasteland moest gaan, maar dat hij daar blijven moest, omdat de Hollanders heelemaal geen oorlog meer voerden, want dat zij nu in goede verstandhouding met elkander leefden. Maar deze getuige wilde hem niet gelooven en hij trok zich terug naar de baai van Ascension. En den volgenden dag begaf de genoemde Indiaan Adriaan zich daarheen, en hij bracht dezen getuige naar den admiraal van de genoemde Hollanders, die hem gevangen nam en hem zeide, dat hij een spion was van het Vasteland, en dat zij wel wisten dat hij brieven bij zich had van den genoemden heer gouverneur voor den pastoor van het genoemde eiland, en dat hij die maar gauw moest afgeven. En toen deze getuige verklaard had dat hij van Bonaire was gekomen en van niets wist, legden zij hem tweemaal op de pijnbank, met de handen op den rug vastgebonden en een steenmortier aan de voeten en zoo mishandelden zij hem. En daarop hielden zij hem zes maanden achtereen gevangen aan boord van het schip dat zij admiraalsschip noemen, voortdurend in voetboeien geslagen. En de admiraal van de genoemde Hollanders zeide, dat twee Indianen, die Juan Prieto en Hernando Tuerto heetten, hem medegedeeld hadden, dat deze getuige de genoemde brieven bij zich gehad had, maar dat hij ze in een spelonk had verborgen, en daarom als hij ze niet zou geven, zouden zij hem niet vrijlaten of hem dooden. En na verloop van de genoemde zes maanden, toen het admiraalsschip geladen naar Holland vertrok, lieten zij dezen getuige vrij, terwijl zij hem zeiden dat hij hen met opgewektheid moest dienen, en dat zij hem geen kwaad zouden doen. En van toen af totdat hij gelegenheid kreeg om te vluchten — en die kreeg hij, toen hij op het eiland zijn chef terugvond, don Pedro Ortiz —, hielden de genoemde Hollanders dezen getuige voortdurend bezig met het slachten van vee. —" *A. de I.* 54-4-31, H 20, de verklaring van Miguel, f°. 3 vlgg., afgelegd te Caracas, 13 Februari 1636.

hij een spion was. En nadat zij een en ander uitgevorscht hadden, geeselden zij hem zeer, zoodat het niet veel gescheeld heeft of hij was bezweken. En ook geeselden zij nog twee Indianen (Adriaan[1]) en Juan Mateo[2]), omdat zij verklaard hadden dat zij wisten dat hij een spion was, maar het verborgen gehouden hadden.

[Toen hem] gevraagd [was] of hij ook vernomen had, dat de genoemde vijanden zich meester gemaakt hadden van een schip in den tijd dat zij daar waren, antwoordde hij dat hij slechts weet dat zij een klein fregat veroverd hebben, maar dat hij niet weet waar dat vandaan kwam. Alleen [weet hij] dat hem een Indiaan, Agustin, verteld heeft dat zij aan boord daarvan Juan Baez uit Santo Domingo gevangen namen, die daar was.

[Toen hem] gevraagd [was] of hij ook vernomen had, dat er bij de genoemde Hollanders nog meer Spanjaarden waren, behalve de goudzoeker, dien hij genoemd heeft, of mulatten of negers, antwoordde hij dat hij slechts weet dat er de Portugees was, dien hij genoemd heeft en dat de eerste stuurman een mulat is, Diego los Reyes genaamd[3]).

.... zij hebben geen groote schepen gebouwd noch sloepen, maar zij hebben wel eenige maatregelen getroffen om de zoutpan te exploiteeren. Er heeft zich echter geen zout gezet en zij hebben zich niet meester gemaakt van den voorraad, die zich op het eiland bevindt.

[Toen hem] gevraagd [was] of hij ook vernomen had,

---

[1]) „Die nu door de Hollanders Balthazar genoemd wordt", volgens de juist aangehaalde verklaring van Miguel. Vgl. De Laet, blz. 436, waar melding wordt gemaakt van Balthazar de Montero, dien men als hoofd over de inlanders had aangesteld.

[2]) Ondanks de gelijkheid van naam is deze Juan Mateo niet dezelfde man als die, met wien de Hollanders onderhandelden over de ontruiming van Curaçao. Zie Document No. 55, Bijlage B.

[3]) „... en ook zag hij den eersten stuurman, die hem toeschijnt een Spanjaard te zijn, en die heel donker is. Hij was aan boord van de genoemde schepen uit Zeeland gekomen. Daar hoorde hij hem noemen den eersten stuurman Cornieles [sic], die meeging om Campeche en Trujillo te veroveren..." — Peterson, in zijn hier weggelaten verklaring, blz. 5.

dat daar schepen van andere naties dan Hollanders aangekomen zijn, verklaarde hij dat hij dat niet weet.

[Toen hem] gevraagd [was] om te verklaren, wat de overige Indianen, die op het eiland gebleven waren, besloten hadden: te blijven of te vluchten, antwoordde hij dat slechts drie van hen besloten zijn om te vluchten en naar deze kust te komen, al is het maar op een vlot. Maar het schijnt dat de anderen goedschiks blijven.

....hij hoorde sommige Hollanders zeggen dat het eiland Bonaire [reeds] in hun bezit was, en dat zij zich ook van het [eiland] Aruba zouden meester maken, en dat zij zich naar de kust van het Vasteland zouden begeven om Coro in te nemen; en dat zij op Curaçao vier jaar zouden blijven, en dit werd aan dezen getuige medegedeeld door een Indiaan, Hernando genaamd [1]), dien de genoemde Hollanders tot kapitein hadden aangesteld.

....zij hebben water in overvloed voor allen die er zijn en [voor] velen die nog komen kunnen.

Hij verklaarde onder eede dat alles wat hij gezegd heeft, waar is. Maar hij onderteekende het niet, omdat hij [dat] niet kan. Het werd onderteekend door den genoem-
(blz. 12.) den heer / gouverneur en kapitein generaal. Hij kon niet zeggen hoe oud hij was. Naar zijn uiterlijk [te oordeelen], zal hij over de veertig zijn.

Francisco Nuñez Melian.

Ten overstaan van mij, Juan de Malinas Paredes, notaris .../...

Document No. 61 [2]).

De bijzondere Raad [3]) voor Curaçao aan Zijne Majesteit, Madrid, 8 Maart 1635.

(blz. 1.) ...†

Sire,

In [het] decreet van gisteren gelastte Uwe Majesteit,

---

[1]) Adriaan? Vgl. blz. 345, noot 1.

[2]) *A. de I.*, 152-2-20, vijf *pliegos*, afschrift.

[3]) Een ander afschrift dat bewaard wordt in het *A. de I.*, 141-

Antwoord: [Ik sluit mij aan bij] de meening van allen; en wat de hulken betreft, die met de galjoenen [den Oceaan] moeten oversteken, het zal [wel] voldoende zijn als er twee groote of drie middelmatige zijn, behalve de andere die, naar men zegt, wel van 200 ton kunnen zijn.

Men moet naar Nieuw-Spanje bericht zenden dat men onverwijld proviand naar Havana moet sturen voor de armada van Curaçao.

En dit alles moet de Raad voor Oorlogszaken [in Indië] met bekwamen spoed in orde maken.

En over de wijze, waarop de onderneming moet worden uitgevoerd en de verdat om vijf uur des namiddags in de kamer van den „Conde Duque de San Lucar" [Olivares] moesten samenkomen [de leden van] den Raad van State, en [van den Raad van] Oorlog en [die van den] Raad voor Oorlogszaken in Indië. En zij moesten [dan] met aandacht de *consultas* bestudeeren (die tegelijkertijd met dit schrijven teruggezonden worden) van den genoemden Raad van Oorlog en van een vergadering die belegd is ten huize van den Marques de Leganes, beide over de inbezitneming van het eiland Curaçao door den vijand en [de pogingen] om dit terug te krijgen. En Uwe Majesteit gelastte om Haar te adviseeren hetgeen het beste gevonden zou worden om te doen.

Nadat de heeren, die Uwe Majesteit aangewezen heeft, samengekomen waren, werden de genoemde „consultas" voorgelezen en de daarbij gevoegde plattegronden bestudeerd; en voordat men tot de stemming overging, werd er lang over het onderwerp beraadslaagd.

1-14, toont dat deze vergadering van den „bijzonderen Raad voor Curaçao" werd bijgewoond door de volgende leden van den Raad van State, van den Raad van Oorlog en van den Raad voor Oorlogszaken in Indië: „Kardinaal Zapata; den Aartsbisschop-Inquisiteur-generaal; den „conde duque" [Olivares]; den Marques de Leganes; den Marques de Miravel; den Conde de Castrillo; den Duque de Villahermosa; den Marques de Castrofuerte; den Marques de Cadereita; Bartolome de Anaya; don Felipe de Silva; don Juan de Castilla; Bartolome Espinola; don Diego de Salcedo, don Diego de Cardenas en don Hernando de Villaseñor."

der te geven instructies, moet overleg worden gepleegd in den bijzonderen Raad die daarvoor is aangewezen. De *Maestre de campo* don Juan de Garay moet daarom niet langer hier
(blz. 2.) blijven, maar onmiddellijk naar de Nederlanden vertrekken.

En wat den persoon of de personen op het eiland aangaat, deze heele Raad moet mij advies geven.

En opdat dat alles, wat maar noodig zal zijn in gereedheid te brengen volgens den bijzonderen Raad, geen uitstel zal ondervinden, moet onverwijld bericht gezonden worden aan den Raad van Oorlog en [den] Raad [voor Oorlogszaken] in Indië, opdat onmiddellijk maatregelen getroffen worden; en aan de grenzen moet het krijgsvolk verwisseld worden, opdat er geen gebrek aan soldaten zij.

En bij de beraadslaging zeide de „conde duque" [Olivares] dat de meeste stemmen in de vergadering van den Raad voor Oorlogszaken in Indië van den 2den [Maart] [1]) er toe neigen om aan de 8 zilvergaljoenen en [de] vier van het versterkingseskader, die verondersteld worden dit jaar te gaan, / nog vier of zes schepen voor rekening van Uwe Majesteit toe te voegen, en [daarvoor] de negen duizend ton te gebruiken, die bestemd waren voor andere doeleinden, maar men moet die gebruiken voor het transport van het zilver en [voor] de onderneming op dat eiland. Want de soldaten, aan wie Uwe Majesteit opgedragen had, om een onderzoek in te stellen naar de strijdkrachten, welke voor deze onderneming noodig zijn, zijn van oordeel (zooals men in de *consulta* lezen kan), dat er minstens drie duizend man voetvolk noodig zullen zijn. Maar in de *consulta* van den Raad van Oorlog ziet hij [Olivares] niet, hoe er maatregelen worden getroffen voor [het werven van] voetvolk van het slag dat noodig is voor de uitrusting van de 18 schepen en voor de onderneming [en] van de vereischte ervaring, daar men immers voor een zaak van zooveel gewicht niet enkel recruten kan sturen.

En als het op de been brengen van dit krijgsvolk en het uitrusten van de schepen het vertrek zal vertragen,

---

[1]) De *consulta* is niet teruggevonden.

gelijk hij het, naar alle waarschijnlijkheid, voor zeker kan houden dat een en ander het zal vertragen, [dan] zal het niet mogelijk zijn om op tijd met de beide zaken het doel te bereiken.

(blz. 3.) Het andere [denkbeeld] dat geopperd wordt, [nl.] om een armada uit te rusten alleen voor deze onderneming, zou het geschiktste zijn, als dat maar voor uitvoering vatbaar was. Bij den [huidigen] stand van zaken echter, nu Uwe Majesteit zich genoodzaakt ziet om hulp te bieden op zooveel en zoo gewichtige punten [tegelijkertijd), in den hachelijken toestand der financiën, en waar het [bovendien zoo] moeilijk is om ervaren soldaten te werven en een zoo groot aantal schepen te vinden en uit te rusten, is het noodig die middelen te overwegen welke, al zijn zij misschien niet de meest doeltreffende, [dan toch] het meest vatbaar zijn voor uitvoering.

En aldus overwegende het bezwaar, dat het uitrusten van armada's met zich brengt, [en] de groote beteekenis hiervan dat er voor gezorgd wordt dat het zilver van dit jaar [hier] komt (terwijl vermeden wordt dat de galjoenen die het moeten gaan halen den winter in [West-] Indië overblijven), maar [ook overwegende] dat te zelfder tijd iets moet worden gedaan voor de herovering van Curaçao, zou hij van oordeel zijn dat, aangezien de armada, die Brazilië hulp gaat brengen, [reeds] in zooverre uitgerust is, dat zij nog vóór het einde dezer maand

(blz. 4.) zal kunnen vertrekken, / men aan don Jeronimo de Sandoval [1]) opdracht moet geven om, zoodra hij de hulptroepen, volgens de instructies die hij heeft, aan land heeft gezet, zoo spoedig mogelijk met die armada naar Curaçao te gaan. En met het krijgsvolk, dat aan boord moet blijven en dat tot de gewone uitrusting van de schepen behoort, en [met] de verdere hulp van geschikt krijgsvolk en schepen, die de naburige gouverneurs hem ter beschikking zouden kunnen stellen, moet [dan maar] de herovering van het eiland plaats hebben.

Maar omdat het [wel] noodig zal zijn hem met meer voetvolk te helpen, moeten terstond te Cadiz vijf of zes

---

[1]) Feitelijk was het don Lope de Hoces die met schepen van Brazilië naar het noorden voer. Vgl. Document No. 66.

hulken gereed worden gemaakt, en als men daar een zoo groot mogelijk aantal aan boord zal hebben gebracht — en hiervoor komen in de eerste plaats in aanmerking een 400 veteranen uit Larache en Marmora —, moeten zij met [de] zes zilvergaljoenen vertrekken en die vergezellen tot Cartagena, en die daar [dan] achterlatend, zich onmiddellijk naar Araya begeven, waar zij zich bij don Jeronimo de Sandoval moeten voegen, als hij [daar reeds] zal zijn aangekomen, [en anders] zullen zij [daar] op hem moeten wachten, want zij zullen [daar] kunnen aankomen met [enkele] wei-
(blz. b.) nige / dagen verschil.

Aan boord van deze hulken moeten worden meegenomen alle schietvoorraden en [verdere] zaken, die noodig zullen zijn voor den tros van de veldartillerie die bij deze gelegenheden te pas zal komen, een paar mortieren, een aantal bommen en granaten.

En terwijl de onderneming wordt uitgevoerd, moeten de zilvergaljoenen uit Puerto Belo en Cartagena weggestuurd worden, opdat zij tegelijk met don Jeronimo de Sandoval aankomen.

En hij is van oordeel dat dit alles zoo zal kunnen gebeuren, dat zij nog vóór het einde dezes jaars naar Spanje terugkeeren; want als de galjoenen en hulken met den noodigen spoed vertrekken en de Pernambucovloot [nog afvaart] vóór het einde dezer maand, dan heeft zij de [maanden] April en Mei voor haar reis naar Brazilië, waar zij zich [toch] niet zoo heel lang hoeft op te houden, en [rekening houdend] met de algemeene windrichting in dien tijd van het jaar, is de reis naar [West-]Indië tot het eiland Curaçao een tocht van 20 tot 25 dagen, volgens de inlichtingen verstrekt door de des-
(blz. 6.) kundigen. / Zoodat zij zich daar zal kunnen bevinden aan het eind van Juni of in het begin van Juli uiterlijk, en [zij zal] in Juli of Augustus de expeditie [kunnen] volvoeren, [hetgeen] tijd genoeg is daarvoor, en [zij zal] zich [dan] ongeveer in het midden van de maand September in Havana kunnen bevinden.

Het is ook een zaak van belang dat Uwe Majesteit een beslissing neemt in de aangelegenheid ... van de armada
(blz. 7.) voor de Eilanden boven den Wind ... / ...

.... Wat de wijze van oorlogvoeren aangaat, hij is

van oordeel dat het aan Uwe Majesteit behagen moet om een beslissing te nemen; want, omdat er niet met de noodige gestrengheid is opgetreden tegenover de [vijanden] op de eilanden St.-Christopher, Nieves en St.-Martin, is daarvan het gevolg dat de vijand zich verstout om iederen dag nieuwe posten te bezetten. En het is [toch] zeer waarschijnlijk dat, als zij vernemen zouden dat zij in de pan gehakt werden, waar zij zich maar bevonden, zij niet zoo licht tot het inbezitnemen van nieuwe gebieden zouden overgaan, en zij zouden dan wel rustig op de oude posten blijven. En dit beschouwt hij als een zeer voornaam punt.

Nadat men den „conde duque" had aangehoord en al het overige, dat ter vergadering werd besproken, ging men tot stemming over over de drie punten die genoemd zijn.

En wat het eerste aangaat, dat betreft de onderneming van het eiland Curaçao en het veiligstellen van het transport van het zilver, zonder dat het noodig is dat dat den winter [daar] overblijft, waaruit de groote verliezen
(blz. 8.) voortvloeien / en [de] kosten waarop de Raad voor Oorlogszaken wijst en [die] men thans ondervindt met het oponthoud van don Antonio de Oquendo, de vergadering vond dat er niets anders op zit ten einde dit jaar de onderneming ten uitvoer te brengen dan dat te doen op
(blz. 9.) de wijze, die de „conde duque" heeft bedacht . . . / . . .

Wat de armada voor de Eilanden boven den Wind betreft, zij vond dat die zeer noodig is . . . .

Wat de wijze van oorlogvoeren aangaat, de heele vergadering is van meening dat het rechtvaardig is dat de vijanden te vuur en te zwaard verdelgd worden, zonder dat zij ook maar in eenig opzicht ontzien worden, want zij zijn weerspannige onderdanen van Uwe Majesteit, die aan Haar de verschuldigde gehoorzaamheid [niet alleen] weigeren, maar Haar gebieden in bezit nemen, alles met
(blz. 10.) zulk een evidente / onrechtvaardigheid, dat het niet noodig is om daarover uit te weiden. En aangezien zij tevens nog ketters zijn, verklaarde vijanden van ons heilig geloof, is het nog meer gerechtvaardigd om hen met grooter strengheid te behandelen. Maar aangezien zij hetzelfde zouden doen met de onderdanen van Uwe Majesteit in die streken, waar allen zonder wapenen varen en met kleine

schepen en niet in staat om zich te verdedigen, terwijl bovendien de handel die gedreven wordt van deze rijken geschiedt met vaartuigen, die niet bijzonder geschikt zijn voor oorlogvoeren, behalve de galjoenen van de armada, de admiraalsschepen en vice-admiraalsschepen van de vloten, waardoor [de koopvaardijschepen] zouden zijn blootgesteld aan een zoo evident gevaar, dat velen den handel [met die gewesten] geheel zouden opgeven, en dit moet Uwe Majesteit er [toch wel] toe nopen om de te nemen beslissing ernstig te laten overwegen.

De Marques de Cadereita was het eens met hetgeen door den „conde duque" voorgesteld en door de vergadering goedgekeurd is.../...

(blz. 12.) .... En wat betreft hetgeen voorgesteld is om den oorlog te voeren zóó, dat de vijand in geen enkel opzicht wordt ontzien, hij is van oordeel dat men op het oogenblik niet iets nieuws moet beginnen, zoolang als niet de verdediging van die eilanden en kusten beter verzorgd is, want anders zou [uit een en ander] veel schade voortvloeien voor de onderdanen van Uwe Majesteit, want de vaartuigen, waarin daarginds de koopwaren, huiden, het brazielhout en het Campechehout worden vervoerd, zijn fregatten en schepen van geringe tonnenmaat, en deze varen gewoonlijk met zeer weinig manschappen aan boord en zonder eenig middel tot verdediging, want zij dragen geen wapens en zij kunnen ze [trouwens] niet hanteeren. En zoo komt het dat zij zich terstond overgeven bij het eerste het beste musketschot dat zij hooren. De vijand zou dus [zoodoende slechts] weinig verlies lijden, maar de onderdanen van Uwe Majesteit een groot en het zou gedaan zijn met hun leven en hun have. En het gebeurt te weinig dat de schepen van de armada van Uwe Majesteit zich in die streken lang genoeg bevinden
(blz. 13.) om gelegenheid te hebben / den oorlog te voeren zóó dat de vijand in geen enkel opzicht wordt ontzien.

De Marques de Castrofuerte is het eens met alles waarover de vergadering haar stem heeft uitgebracht. En wat aangaat de vraag of men den strijd met eerlijke middelen moet voeren [of zóó dat de vijand in geen enkel opzicht wordt ontzien], hij vindt dat men moet voortgaan op de wijze als tot nog toe [geschied is], zoolang als er nog geen armada voor de Eilanden boven den

Wind zal zijn. Maar zoodra die er is, moet [de oorlog] met alle gestrengheid gevoerd worden en moeten [de vijanden], die zullen gevangen genomen worden, vermoord [en hun schepen] in den grond geboord worden.

(blz. 17.) De Conde de Castrillo .../... twijfelt geenszins aan de rechtvaardigheid om geen lijfsbehoud meer te schenken en in [West-]Indië den strijd te voeren op leven en dood; maar waarop [hierbij] dient te worden gelet is of dit wel geschikt is. Aangezien zulk een optreden wederzijdsch zal zijn, en aangezien de Hollanders daar zooveel schepen hebben en die gewesten over zoo geringe verdedigingsmiddelen beschikken, valt het aan te nemen, dat als zij dezelfde gestrengheid toepassen [bij hun optreden als wij], de onderdanen van Uwe Majesteit [nog] meer te verduren zullen krijgen. En de handel, die gebaseerd is op de vaart naar en door [West-]Indië, zou hierdoor veel te lijden kunnen krijgen. En deze zaak zou [nog] gemakkelijker te behandelen zijn, als de armada althans uitgerust was die in die wateren moet opereeren. Want hij is van oordeel dat het voordien [eer] grooter verliezen met zich zou brengen dan voordeel.

De „conde duque" verwijst naar hetgeen hij bij de bespreking gezegd heeft, terwijl hij hieraan toevoegt dat hij van den eersten dag af, dat het bericht kwam van de inbezitneming van dat eiland, vond dat er niets anders

(blz. 18.) te doen viel / dan het nog dit jaar te heroveren, zooals hij dat aanteekende in een *consulta*, die aan Uwe Majesteit werd gezonden door een bijzondere vergadering den 10den Februari [1]).

Aangezien het van zeer veel gewicht is dat de zilvergaljoenen vroeg vertrekken, heeft hij gezegd dat er slechts zes moesten uitvaren, maar nu hij van de [leden] van den Raad voor Oorlogszaken in Indië vernomen heeft, dat er [wel] acht uitgerust konden worden, vindt hij dat ze allemaal moeten gaan, want dat is het veiligst .../...

(blz. 19.) Het moge aan Uwe Majesteit behagen om een krijgsman aan te wijzen, die met deze hulp er heen moet gaan, en enkele ingenieurs en ervaren officieren op het stuk van artillerie ....

---

[1]) Niet teruggevonden.

Wat de armada voor de Eilanden boven den Wind betreft, hij houdt ze voor zeer nuttig ....

Wat aangaat het schenken van lijfsbehoud, hij is het eens met hetgeen de Marques de Castrofuerte verklaard heeft, [in zooverre nl.] dat men ter zee de zaak nog
(blz. 20.) even moet aanzien, totdat / er een armada voor de Eilanden boven den Wind zal zijn. Maar hij is van meening dat te land de zaak anders gesteld is, en dat men [daar] onmiddellijk opdracht moet geven om met alle gestrengheid tegen de vijanden op te treden, die zich daar bevinden zullen om er posten te bezetten, opdat zij eens beginnen te leeren dat [hun optreden] hun niet altijd zoo weinig zal kosten als tot nog toe [het geval was].

Uwe Majesteit zal in alles bevelen hetgeen strooken zal met Haar koninklijken wil.

Te Madrid, 8 Maart 1635 [1]).

Document No. 62 [2]).

FRANCISCO NUÑEZ MELIAN AAN DE KROON, CARACAS, 15 JULI 1635.

(blz. 1.) †

Sire,

Op den 8sten Juni schreef ik [3]) aan Uwe Majesteit in

---

[1]) Er zijn nog andere *consultas* ter beschikking. Vgl. *A. de I.*, 141-1-14, die van 7 Maart (van den Raad voor Oorlogszaken in Indië?), die van 22 April (van den bijzonderen Raad voor Curaçao, met als bijlage de instructies voor Admiraal don Jeronimo Gomez de Sandoval) en die van 26 April (eveneens van den bijzonderen Raad).

[2]) *A. de I.*, 54-4-31, 7, één *pliego*, origineel.

[3]) Een brief die bewaard wordt in het *A. de I.*, 54-4-31, 5. In dit bericht deelt de gouverneur mede, dat hij onmiddellijk nadat Peterson gevangen genomen was, weer een kano in gereedheid bracht om naar Curaçao te vertrekken „met verstandige en scherpzinnige Indianen aan boord, zelf inboorlingen van het eiland,

antwoord op de koninklijke *cédula* [1]), die ik (een dag te voren) had ontvangen over de expeditie op Curaçao, welk bericht ik verzond via Portorico en Santo Domingo. In dit schrijven deelde ik mede dat ik er zorg voor zou dragen geheel gevolg te geven aan Uw bevelen en aldus heb ik gehandeld. Ik deelde ook mede, dat ik [nog], vóórdat ik hem [den brief] ontvangen had, een prauw naar het eiland Curaçao gezonden had, uit bezorgdheid over het lange uitblijven van een andere prauw, die [al] vroeger was uitgevaren. Deze, die uitvoer onder commando van Domingo Antonio, korporaal-commandant van de kat, bereikte het genoemde eiland.

Hij naderde het en, zooals hij verklaart, kreeg hij de vesting van den vijand in het oog, zooals men [nog] beter zal begrijpen uit zijn verklaring [2]) die ik hierbij zend. Maar aangezien de genoemde vijand zeer omzichtig was (want dat was hij geworden sedert dat wij dien Hollander [3]) gevangen genomen hadden, dien ik met zijn verklaring naar Spanje heb gezonden), was het hem niet mogelijk (ofschoon hij het [wel] probeerde) om er nog een in handen te krijgen, want zij staan zelfs niet toe dat de Indianen zich verwijderen van de vestingen. Niettemin nam hij een Curaçaoschen Indiaan gevangen van die, welke van het begin af in goede verstandhouding leefden met den vijand. Dezen [man] heeft men een verklaring

---

met wie ik was overeengekomen op den grondslag van eenige van mijn kant gedane beloften, dat zij daarheen zouden gaan en dat zij in het drinkwater van den Hollander (dat stilstaand water is) het vergif zouden gooien dat ik hun daarvoor ter hand stelde en waardoor zij gemakkelijk allen zouden zijn omgekomen."

Dit plan om de invallers te vergiftigen (einde Februari) mislukte, omdat een storm de boot, waarmee zij uitgevaren waren, verloren deed gaan. Toen hij tegen het einde van Mei nog niets vernomen had van zijn verdere pogingen om de Hollanders op Curaçao lastig te vallen, zond de gouverneur in het begin van Juni Domingo Antonio uit met de instructies om het eiland te verkennen.

[1]) Van den 11den April 1635; niet teruggevonden. Vermoedelijk was zij uitgevaardigd overeenkomstig de *consulta* van 8 Maart. Vgl. Document No. 61.

[2]) Zij volgt onmiddellijk op dit document. Vgl. De Laet, blz. 486.

[3]) Peterson. Zie Document No. 60, noot 4.

laten afleggen met [behulp van een] zeer handigen tolk (hoewel hij die de verklaring aflegde lang niet onnoozel is). Deze verklaring en die van den genoemden korporaal zijn die, welke ik hierbij aan Uwe Majesteit zend, opdat men daardoor zich een denkbeeld vormen kan van den stand van zaken, en [van] de vermetelheid van dezen zeeroover, want om vele redenen heb ik nooit gedacht dat hij zulk een groote [vermetelheid] aan den dag zou leggen. Maar vertrouwende op de goede behandeling, welke zij van onzen kant plegen te ondervinden, nadat zij zich [eenmaal] hebben overgegeven, wagen zij meer dan zij kunnen.

Ik heb thans op dat eiland nog een prauw, die ik den derden dezer er heen zond onder commando van den adjudant van den *sargento mayor* [1]), die al het mogelijke doen zal om een Hollander hierheen te brengen, want dat zou ik graag willen met het oog op de nadere inlichtingen die wij noodig hebben. En ook zullen zij trachten de vesting te verkennen, want, naar deze Indiaan verklaart, hebben zij er alleen aan toegevoegd een vertakking van de loopgraaf van aangestampte aarde, die loopt van de uiterste punt en het fort aan zee naar binnen, geheel /
(blz. 2.) langs den ingang van de baai, over een afstand van, naar de Indiaan aanduidde, ongeveer vierhonderd schreden.

Bij deze gelegenheid verwijs ik wederom naar de verklaring [2]) van Juan Mateo over de plaatselijke gesteldheid van het eiland, zijn havens en kreken en het overige dat men er van kennen moet met het oog op de keuze van de beste te nemen maatregelen. En daarbij vindt men nog een [verklaring, nl.] van Kapitein Pedro de

---

[1]) Diego Hernandez Carudo. Hij was vóór den 6den Augustus teruggekeerd, en Nuñez Melian zond aan de regeering in Spanje een verslag van zijn verkenningstocht, dat de uitgeefster niet heeft teruggevonden. Veel hiervan is te vinden in het bericht van den gouverneur aan de Kroon, van den 12den September 1635, *A. de I.*, 54-4-31, 12. Hernandez Curado werd onmiddellijk naar Curaçao teruggezonden.

[2]) *A. de I.*, 152-4-13, 2 A. De getuige beschrijft inzonderheid de natuurkundige eigenaardigheden van het eiland Curaçao.

Llovera [1]), een zeer goed zeevaarder en een goed kenner van sommige van de genoemde baaien en kreken. Hij stemt in met de verklaring van den genoemden Juan Mateo en bekrachtigt haar, en voor zoover ik mij op de hoogte heb kunnen stellen zoowel door Curaçaosche Indianen als door andere personen, [zou ik meenen dat] de meest geschikte baai om ons krijgsvolk aan land te zetten is die van Santa Barbara, die gelegen is op een afstand van twee mijlen van de St.-Annabaai (die bezet wordt door den vijand); en over dezen [heelen] afstand is het terrein vlak en zeer geschikt om er over te trekken met het geschut, en het zal heel gemakkelijk zijn om de vesting, die zij aan den binnenkant van de baai [gebouwd] hebben, te vernielen, welke, naar men uit de verklaring van den Hollander en uit die van de Indianen begrepen zal hebben, bij de verkenning bleek te zijn gebouwd op zwakke fondamenten, zoodat zij gemakkelijk vernield zal worden. Wanneer hij zich daarop naar de [andere vesting] aan den zeekant terugtrekt (waar hij zijn grootste strijdkrachten heeft geconcentreerd), zal het [bestaan] voor hem [daar] zoo onmogelijk worden, dat hij er weldra zijn toevlucht toe zal nemen om, zooals ik gezegd heb, te vragen den oorlog [verder te voeren] met eerlijke middelen, waartoe zij (als zij zich in het nauw gedreven zien) [altijd] hun toevlucht nemen. En als zij weten zouden [dat] de oorlog [van onzen kant] gevoerd zou worden op de wijze als hun vermetel optreden het verdient, [dan] zouden zij zich er wel voor hoeden zich in zulk een evident gevaar te begeven.

Ook heb ik mij er door deze Curaçaosche Indianen van op de hoogte gesteld dat er drinkwater bij de baai van Santa Barbara is, op een plek waar de onzen daarvan gebruik zullen kunnen maken. Ik ben nog bezig een nader onderzoek op dit punt in te stellen om zeker te weten.

Van alles heb ik bericht gezonden aan de gouverneurs van Cumana en Margarita en ook aan Portorico, Santo Domingo en Cartagena. En ik heb de aandacht van de [gouverneurs] van Cumana en Margarita gevestigd op de moeilijkheid om van deze haven het krijgsvolk en [al]

[1]) *A. de I.*, 54-4-31, 8.

het andere, dat ik in gereedheid heb gebracht, over te brengen naar Curaçao. En daar, om deel te nemen aan de expeditie, zij toch niet anders kunnen dan langs deze kust en [langs deze] haven varen, zou het, om een te grooter succes [te verzekeren], het beste zijn dat zij en passant, hetgeen hier in gereedheid is gebracht, zouden meenemen, waardoor buitengewone kosten en vertraging zullen worden vermeden, evenals andere onaangenaamheden. En niet minder moeilijk is het hulp te krijgen van Santo Domingo. Wat Cartagena betreft, ik houd het voor onmogelijk [vandaar hulp te krijgen], omdat die haven zoo beneden den wind ligt. We zullen echter, niet nalatend gevolg te geven aan hetgeen Uwe Majesteit bevolen heeft, zoo goed mogelijk alles in orde maken, ons voor oogen houdende dat wij het doel moeten bereiken. En van alles zend ik naar Cumana verslag, opdat de persoon, onder wiens commando de armada [hier] zal komen, van alles op de hoogte zij. En ik zal naar de genoemde haven van Cumana de personen zenden, die ik bij mij heb laten komen, menschen die dat eiland en zijn
(blz. 3.) baaien goed kennen. Want behalve don Lope de / Morla en de Vicaris Carmona is nog veel beter op de hoogte Juan Mateo, die daar vele jaren *mayordomo* was, en alle Curaçaosche Indianen, die ik naar deze stad heb laten komen, verstandige lieden, die heel goed rapport zullen kunnen uitbrengen over iedere bijzonderheid van het genoemde eiland [1]).

Ik bertuer zeer de vertraging, [die wij] bij deze expeditie [ondervinden], want volgens de verklaring van dezen Indiaan en die van den korporaal zijn zij thans met minder dan tweehonderd man en slechts twee schepen [2]), die hun proviand kwamen brengen, en daar den

[1]) Peterson (in zijn hier weggelaten verklaring) had het aantal Hollanders in de beide vestingen (die bij den ingang van de haven en die bij het dorp) op 300 geschat. Het aantal van zijn landgenooten, die overal elders op het eiland gedetacheerd waren, schatte hij op 100.

[2]) „...toen zij ongeveer een jaar op het genoemde eiland waren, kwamen daar twee hulken, die ongeveer zestig tot zeventig man aan boord hadden (Franschen, Schotten, Engelschen en Hollanders en eenige Duitschers), en men bracht ook wat mondvoor-

vijfentwintigsten Juni aankwamen. En den achtentwintigsten vertrokken er acht schepen naar Holland (waarbij zich het admiraalsschip [1]) bevond dat hier het eerst gekomen was), geladen met brazielhout, zooals de Indiaan verklaart, hetgeen is het voordeel dat zij daar zoeken en de reden waarom zij zich daar ophouden, ofschoon zij het kappen op een afstand van anderhalve mijl van de zee. Want zout hebben zij in het geheel niet kunnen winnen, want in die zoutpan zet het zich niet, al hebben zij daarvoor wel hun best gedaan.

Ik zal mijn best blijven doen om te trachten uit te vorschen, wat de vijand daar gaat uitvoeren, en over hetgeen men te weten zal komen zal ik rapport uitbrengen aan Uwe Majesteit, wier koninklijken persoon God vele jaren moge behoeden, zooals de Christenheid dat [zoo] noodig heeft.

Caracas, 15 Juli van het jaar 1635.

Francisco Nuñez Melian.
(Geparafeerd).

---

raad mee. En aan boord van deze hulken had men ... elf stukken geschut ..." — Mathias Herman, *A. de I.*, 54-4-31, 19, blz. 9. Zie ook de volgende Bijlage.

„... twee schepen uit Holland voeren in de St.-Annabaai binnen, met proviand en soldaten aan boord. En zij brachten ook een groot fregat mee, zonder bemanning aan boord, waarvan zij verklaarden dat zij dat hadden buit gemaakt, toen zij uit Holland weggevaren waren." — Miguel in zijn hier weggelaten verklaring, *A. de I.*, 54-4-31, 20, blz. 9.

[1]) „...het admiraalsschip hadden zij laten ankeren dwars voor den ingang van de haven om deze te beschermen. Het lag daar elf maanden. Toen zond men het, met hout geladen, naar Holland. En het schip, dat zij een 'fluit' noemden, lag daar acht maanden en na verloop van dien tijd zonden zij dat, ook met hout geladen, naar Holland. En het laatste schip, dat de vier achtergebleven vaartuigen bezocht heeft, is vertrokken met de mededeeling dat het ging rooven langs de kusten van de Caraïbische zee, maar dit schip is nu nog niet teruggekeerd ... (i.e. in December 1636)" — *Ibid.*, blz. 9. Vgl. blz. 366.

Bijlage [1]).

Verklaringen, door Domingo Antonio en Francisco afgelegd te Caracas, 12 en 13 Juli 1635.

(blz. 3.)

†

Verklaring [opgemaakt] voor de verklaringen [afgelegd] na den verkenningstocht, die thans ondernomen is naar het eiland Curaçao en den toestand van den Hollander.

In de stad Santiago de Leon de Caracas, in de provincie Venezuela, aan het Vasteland van Amerika, bij den [Atlantischen] Oceaan, verklaarde op den twaalfden dag van de maand Juli van het jaar zestienhonderd en vijfendertig de heer Francisco Nuñez Melian, gouverneur en kapitein-generaal van dit gewest in in naam des Konings,

dat op dit uur, ongeveer negen uur des avonds, in deze stad is aangekomen de Korporaal Domingo Antonio, dien de gouverneur had uitgezonden in gezelschap van Jacinto de Amaya om het eiland Curaçao te verkennen, en [om te zien] of de Hollandsche vijand daar nog is, en welke voorbereidingen hij getroffen heeft en wat voor vestingen hij gebouwd heeft, over hetgeen men hem orders en instructies [2]) gegeven had, hoe hij [nl.] de zaak moest aanpakken en uitvoeren.

En ten einde het resultaat daarvan te vernemen en het succes, dat hij gehad heeft bij de uitvoering van de orders die hij had, beval hij dat de genoemde korporaal, na allereerst den eed te hebben afgelegd, duidelijk verklaart alles wat er daar aan de hand is. En ook de andere personen, die met hem meegingen, moeten een verklaring afleggen. En alles moet worden vastgelegd in *auto's*, opdat, als men die bestudeert, maatregelen genomen worden die het meest strooken met den dienst van Uwe Majesteit en het best Uw koninklijke *cédula* ten uitvoer

---

[1]) Acht *pliegos*, gewaarmerkt afschrift.

[2]) Deze werden hem ter hand gesteld den 3den Juni, volgens een brief van den gouverneur van 8 Juni 1635, *A. de I.*, 54-4-31, 5.

leggen. En bij dit *auto* werd dat aldus door hem geregeld, gelast en onderteekend.

Francisco Nuñez Melian.
Ten overstaan van mij,
don Pedro Navarro Villavicencio, notaris.

Verklaring van den korporaal-commandant.

In de genoemde stad Santiago de Leon liet onmiddellijk daarop, op den genoemden twaalfden dag van de maand Juli van het genoemde jaar zestienhonderd en vijfendertig, de genoemde heer Francisco Nuñez Melian, gouverneur en kapitein-generaal van deze provincie, voor zich verschijnen Domingo Antonio, korporaal-commandant van de kat van de haven van La Guaira, wien een eed werd afgenomen; /
(blz. 2.) en daarop beloofde hij de waarheid te [zullen] zeggen, en toen hij ondervraagd werd op den inhoud van dit genoemde *auto*, verklaarde hij:

Verklaring.

Dat hij, ten einde uitvoering te geven aan de orders en instructies die hem door den gouverneur gegeven waren, zich inscheepte in de haven van deze stad La Guaira, in gezelschap van Jacinto de Amaya, aan boord van een prauw, met mondvoorraad, roeiers, proviand en verdere benoodigdheden, en zij voeren weg, [onmiddellijk] hun reis voortzettend tot de haven, die men Parabachoa noemt, en van daar ging hij naar het dorp aan de rivier de Tocuyo gelegen, waarvandaan hij drie Curaçaosche Indianen haalde, en met hen begaf hij zich naar de genoemde haven Parabachoa, vanwaar zij, nadat zij zich voorzien hadden van hetgeen hun [nog] ontbrak, onder zeil gingen en overstaken naar het genoemde eiland Curaçao, in noordelijke richting varende.

En zij bereikten het eiland Nicula, dat ten zuidwesten van het genoemde [eiland] Curaçao gelegen is, en daar lag hij één dag, totdat de avond viel en toen voeren zij er weg om hun reis voort te zetten. En hij kreeg de baai in het oog, die men *Puerto de Moros* noemt, en vandaar gingen zij varen langs de kust van het genoemde eiland Curaçao. En om ongeveer acht of negen uur 's avonds voeren zij met hun prauw langs den ingang van de St.-Annabaai, en zij bereikten een kleine baai, die op een

afstand van ongeveer een halve mijl ten noordwesten van de genoemde St.-Annabaai is gelegen, [en] die Maniguacoa heet. En daar begaven zij zich aan het strand en verborgen zij de prauw in een mangrovenbosch, en zij hielden zich daar schuil totdat de dag aanbrak.

En toen zond deze getuige den Indiaan Juan Galera en een metgezel van hem, Jeronimo de Avila geheeten, ([beiden] behoorende tot de Curaçaoënaars die hij bij zich had), uit om van een heuvel af, die vlak bij de baai van Maniguacoa ligt, uit te kijken of er schepen lagen in de St.-Annabaai en of zij de vestingen konden zien. En binnen twee uur kwamen de genoemde twee Indianen
(blz. 3.) terug naar de plek / waar deze getuige zich bevond en zij zeiden hem dat zij in de genoemde St.-Annabaai twee schepen voor anker hadden zien liggen, en dat zij twee vestingen hadden onderkend.

Twee schepen voor anker in de St. Annabaai op Curaçao.

En onverwijld begaven daarop deze getuige en de genoemde Jacinto de Amaya met acht Indianen zich langs de plek, die men el Mal País van het genoemde eiland Curaçao noemt, totdat zij het dorp Ascension bereikten, en daar vonden zij een Curaçaoschen Indiaan, die met zijn vrouw en een dochter in een hut woonde, en hij behoorde tot die [Indianen] die daar gebleven waren, toen de genoemde vijand op het genoemde eiland zijn inval deed. De genoemde Indiaan heet Francisco. En zij namen hem gevangen. En zij keerden met hem terug naar de baai van Maniguacoa, waar zij de genoemde prauw hadden achtergelaten.

En van daar verwijderde zich deze getuige om ongeveer drie of vier uur des namiddags om te gaan uitkijken en te verkennen wat er aan de hand was aan den voet van den heuvel, dien hij genoemd heeft, en op de genoemde Jacinto de Amaya ging den anderen kant op.

En deze getuige zag dat er in de genoemde baai de genoemde twee schepen lagen, en van de groote schepen voeren geregeld kleine scheepjes naar den wal. En hij zag dat aan den ingang van de genoemde St.-Annabaai een vesting lag, waar hij veertien stukken geschut telde, waarvan hij volkomen zeker was, want hij

In een vesting, die de vijand aan de St.-Annabaai heeft, staan veertien stukken ge-

schut. bevond zich op ongeveer een kwart mijl afstand van de genoemde vesting. Maar hij is er niet zeker van of de genoemde kanonnen van ijzer of van brons waren.

De genoemde vesting is gebouwd bij wijze van kat, en van daar loopt een tak van een loopgraaf naar het huis en de vesting, die aan den binnenkant ligt, waar, naar men zegt, een gracht is [gegraven en] waar, naar het hem toescheen, zich als het ware een palissadeering bevond; maar omdat die vesting nog al ver weg ligt, kan hij niet zeggen hoe hoog zij was en hoe zij er uitzag. Maar hij zag heel goed dat er in het midden een groot en hoog huis stond, dat duidelijk zijn witte kleur vertoonde. En vervolgens kwamen zij weer samen op de genoemde plaats [aan de baai] van Maniguacoa, en de genoemde Jacinto de Amaya verklaarde hem dat ook hij een en ander hiervan had verkend. /

(blz. 4.) Maar zij zagen niet hoeveel krijgsvolk er zich in de genoemde vestingen kon bevinden, want zij verkenden slechts dat wat in de genoemde kleine scheepjes heen en weer voer. En ofschoon zij hun uiterste best deden om een Hollander gevangen te nemen, het lukte hun echter niet, omdat zij hem niet vonden.

Daarop verlieten zij het genoemde eiland met hun genoemde prauw, en zij staken over naar het Vasteland, en zij kwamen terecht in de haven van Cumarebo (die gelegen is op een afstand van zeven mijlen ten noordoosten van de stad Coro), vanwaar hij over land verder gegaan is om aan den gouverneur over alles rapport uit te brengen. En hij brengt den genoemden Indiaan Juan Galera mee, en ook den Indiaan Francisco, dien zij op het genoemde eiland gevangen namen. Maar de genoemde Jacinto de Amaya bleef achter om met de genoemde prauw [naar Coro] te varen....

En toen hem deze verklaring was voorgelezen, be-
(blz. 5.) krachtigde hij ze, en hij verklaarde / ongeveer vijfentwintig jaar oud te zijn. En de genoemde heer gouverneur onderteekende het. De genoemde korporaal onderteekende het niet, omdat hij, naar hij zeide, niet kon schrijven.

Francisco Nuñez Melian.
Ten overstaan van mij,
don Pedro Navarro Villavicencio, notaris.

Verklaring van den Indiaan, Francisco genaamd.

In de genoemde stad Santiago de Leon de Caracas liet op den dertienden dag van de maand Juli van het jaar zestienhonderd en vijfendertig de heer gouverneur en kapitein-generaal van deze provincie, ten vervolge van de reeds gedane stappen, voor zich verschijnen den Indiaan, Francisco geheeten, die door den korporaalcommandant Domingo Antonio gevangen genomen was en gevankelijk van het eiland Curaçao hierheen was gebracht .... [1])

.... deze getuige verklaart dat hij behoort tot degenen, die op het genoemde eiland gebleven waren, toen de genoemde vijand het in bezit nam, en hij bleef evenals enkele anderen, aan wie de genoemde vijand bevolen had te blijven, want zij hadden [ook] gezegd dat zij liever op hun eiland wilden blijven ....

Er zijn op Curaçao Indianen.

.... er zijn en blijven op het genoemde eiland vijftien Indianen, mannen, zonder hun vrouwen en gezinnen, die op een halve mijl afstand wonen van [de plek,] waar de vestingen van de Hollanders zich bevinden en [van] de St.-Annabaai. Daar hebben zij hun huizen gebouwd. En zij houden zich bezig met het slachten van vee voor de consumptie. Het slachten geschiedt om de drie dagen en [dan] slachten zij zes koeien en twee schapen, en in stukken van een kwart van het beest brengen zij het geslacht naar het huis van den *maestre de campo*, die het daar verdeelt voor de schepen en [het] overige krijgsvolk dat zij hebben ....

Zij sluiten het genoemde vee niet in, noch hoeden zij het, want het heeft de wijk genomen naar de bergen en om het [nu] te slachten, is het noodig er bij maanlicht en 's morgens heel vroeg op uit te trekken om de sprong-gewrichten van de dieren door te snijden.

Bezigheden van de

.... de soldaten bevinden zich in de vesting aan den ingang van

---

[1]) Kortheidshalve worden hier alleen de antwoorden gegeven; de hem gestelde vragen zijn zooveel mogelijk weggelaten.

Hollanders op Curaçao.

de St.-Annabaai, waar [ook] de admiraal vertoeft, en in het huis van den *maestre de campo*. En de matrozen hakken brazielhout, om dat in hun schepen te laden . . . . /

(blz. 7.) . . . . de soldaten in de vesting aan den ingang van de haven, waar [ook] de admiraal vertoeft en [die] in het huis van den *maestre de campo* . . . . zijn bezig van leem een loopgraaf te maken (met [behulp van] opstaande planken en vastgestampte leem) van een manslengte hoog, die begint van de vesting aan den ingang van de haven af naar binnen toe tot het huis van den *maestre de campo*, heelemaal langs den ingang van de baai tot een kleine lagune. En ze zullen van de genoemde loopgraaf [al] een heel stuk klaar hebben (naar hij aanduidde zal het een stuk van ongeveer vierhonderd schreden zijn) . . . .

Loopgraven.

. . . . in deze loopgraaf en [op] dezen wal van leem, die thans de genoemde vijanden weer gemaakt hebben . . . hebben zij nog geen geschut geplaatst. Alleen zag hij dat zij uit een schip, dat zij het admiraalsschip noemden, vierentwintig stukken geschut losten en aan land brachten, sommige van brons en andere van ijzer, want hij kent heel goed het verschil daartusschen. Getuige zag dat zij deze kanonnen op het strand zetten en ze daar hielden . . . .

Stukken geschut, die uit een schip werden gelost.

. . . . in de vesting aan den ingang van de haven noch in het huis van den *maestre de campo* . . . . hebben zij andere [verdedigingswerken] aangebracht na die, welke zij onmiddellijk na hun aankomst hadden aangebracht . . .

(blz. 8.) . . . . in de vesting / aan den ingang van de St.-Annabaai en hier en daar in de loopgraaf van vierhonderd schreden, die hij vermeld heeft, zijn vierendertig stukken geschut geplaatst op hun karren en zij hebben ze geheel in gereedheid gebracht. En bij het huis van den *maestre de campo*, waar de gracht is en de

In de loopgraaf zijn 34 stukken geschut geplaatst.

Nog meer stukken geschut.

smederij, staan acht niet zeer groote bronzen kanonnen op hun affuiten geplaatst. Van de andere, aan den ingang van de haven, zijn sommige van brons en andere van ijzer, en bij al deze kanonnen zijn nog niet meegerekend de vierentwintig die gelost werden uit het admiraalsschip....

....de genoemde Hollanders hebben.... musketten en haakbussen, pistolen en degens en Turksche sabels. Maar hij zag geen andere [wapenen]....

Musketten en andere wapenen.

....het komt hem voor dat er ongeveer tweehonderd soldaten zijn, honderd in elke vesting.

200 soldaten.

....op het geheele eiland hebben zij geen enkele andere vesting gebouwd dan die, welke hij genoemd heeft, en aan de baai van Santa Barbara zetten zij iederen dag vier man op schildwacht op een heuveltje dat zich daar bevindt. Maar zij hebben niet meer barakken en hij weet [ook] niet wat voor instructies de genoemde schildwachten hebben..../

Schildwachten.

(blz. 9.) ....voor zoover hij zich kan herinneren, voeren (nadat de Hollander gevangen genomen was[1])) zeven schepen in de baai binnen, die brazielhout begonnen te laden. En deze verlieten voor ongeveer zeventien dagen het genoemde eiland en ze namen niets anders mee [dan hout]. En met die [schepen] vertrok ook geladen[2]) het vaar-

---

[1]) „...die gevangen genomen werd door den *Cacique* don Pedro Ortiz..." — staat er in een hier weggelaten vraag. Dit moet Peterson zijn, die aan het eind van December of in het begin van Januari gevankelijk werd weggevoerd; want nergens wordt melding gemaakt van een anderen krijgsgevangene.

[2]) Vgl. Document No. 62, noot 3.

„...toen zij bezig waren met het laden van de hulk die zij het admiraalsschip noemden (een schip van driehonderd last, d.w.z. zeshonderd ton) beweerden zij dat alleen het hout, dat zich nu aan boord bevond, voldoende was om de tot op dat oogenblik gemaakte kosten goed te maken. Toen hadden zij al ongeveer elf maanden op het genoemde eiland vertoefd. Maar daarna is over dit onderwerp met stelligheid niets meer beweerd. Getuige is er echter van over-

tuig, dat zij het admiraalsschip noemden, zoodat er in totaal acht wegvoeren. En toen deze schepen aankwamen, losten zij niets; alleen toen zij vertrokken, gaven zij wat voedsel....

....de getuige heeft gezien dat zij begonnen een zoutmijn te exploiteeren in den z.g.n. Rincon van de St.-Annabaai, maar dat lukte hun niet. Het [zout] wilde zich niet zetten. En zoo komt het dat zij in het geheel geen zout hebben geladen....

....de genoemde Hollanders zeggen allemaal dat de reden, waarom zij zich op het genoemde eiland bevinden, is het brazielhout en dat zij, zoolang als zij dat niet hebben uitgeput, dat [eiland] niet zullen verlaten....

....een of twee dagen, voordat de genoemde schepen vertrokken waren, kwamen er in de St.-Annabaai twee [1])
(blz. 10.) schepen aan, een groot en een / kleiner, en de matrozen, die zich aan land begaven, verklaarden dat zij uit Holland kwamen, om proviand op dat eiland te brengen. En deze getuige zag dat sommigen van boord gingen en [dat] daar de genoemde schepen voor anker bleven liggen. En het kwam hem voor dat zij weinig krijgsvolk aan boord hadden. En zij zeiden ook dat zij nog twee schepen uit hun vaderland verwachtten met proviand [aan boord], en nog [enkele] schepen uit Brazilië om hout te laden....

Proviand, die voor hen uit Holland kwam.

....en aan de St.-Annabaai, vlak bij de vesting en [het] huis van den *maestre de campo*, hebben de genoemde Hollanders twee groote stapels van het genoemde brazielhout. En het [hout], dat zij thans kappen, bevindt zich op den afstand van een mijl van de baai en zij vervoeren dat in korten tijd hierheen op paarden en merries, die zich op het genoemde eiland bevonden....

....de genoemde Hollanders hebben zich slechts, heel lang geleden, meester gemaakt van een klein scheepje [2]),

---

tuigd dat zij er niet bij verloren hebben." — Mathias Herman, *A. de I.*, 54-4-31, 19, in hier weggelaten gedeelten van zijn verklaring.

[1]) Zie blz. 362, noot 2.

[2]) „....toen zij nog maar korten tijd op het eiland vertoefden, maakten zij zich aan de kust van Santo Domingo meester van een

hetwelk zij buitmaakten bij het eiland Tortuga. En zij hebben geen enkele sloep gebouwd noch eenig ander vaartuig. En zij hebben daarvoor hoegenaamd geen hout gekapt....

....een man, dien zij Diego de los Reyes noemden, een eerste stuurman, die nu aan boord van [een van] deze schepen naar Holland is vertrokken, beweerde dat zich op dat eiland goud bevond. En een paar dagen hebben zij gegraven op een plek, die zij Chinchorro noemen, maar zij wonnen of ontdekten hoegenaamd geen [goud], en daarom lieten zij dat varen. /

(blz. 11.) [Toen hem] gevraagd [was,] of er zich soms Spanjaarden, negers of mulatten bij de genoemde Hollanders bevinden, antwoordde hij dat hij er slechts een had gezien, een Portugees[1]), maar hij weet niet hoe hij heet, noch waar zij hem gevangen genomen hebben....

Hem werd gevraagd, of de genoemde Hollanders weten of dat er onder hen over wordt gesproken dat men hen van dat eiland zal gaan verdrijven. Hij antwoordde [hierop] dat het hem toescheen dat er onder hen eenige vrees gekoesterd werd, dat er schepen en prauwen komen zouden om hen vandaar te verdrijven, maar iets zekers werd daarover niet medegedeeld....

[Toen hem] gevraagd [was,] of de genoemde Hollanders [ook] vernomen hadden hoe en op welke manier de genoemde Hollander gevangen genomen was, die door den *Cacique* don Pedro Ortiz naar deze kust was overgebracht, antwoordde hij dat, toen de genoemde vijanden den genoemden Hollander misten, zij den Indiaan Agustin en den anderen Andres Lan genaamd en zijn vader Alonso Cabuquí in de boeien sloegen, en al deze mannen en dezen getuige en nog een Indiaan, Pablo geheeten, legden zij op de pijnbank, opdat zij bekennen zouden

---

klein schip. Maar daarna, tot op het oogenblik dat getuige de vestingen verliet, hadden zij geen ander schip buit gemaakt..." — Mathias Herman in een hier weggelaten gedeelte van zijn verklaring, *A. de I.*, 54-4-31, 19, blz. 17. Vgl. De Laet, blz. 489—491. Jol was in dezen tijd bezig den Spanjaarden afbreuk te doen op de hoogte van Cartagena en Havana, maar blijkbaar zond hij nog geen buit naar Curaçao, zooals hij later deed.

[1]) Zie blz. 342, noot 2, blz. 345, enz.

wat voor een schip naar het eiland was overgestoken, en hoe de genoemde Hollander gevangen genomen was. En aangezien zij zoo krachtig aandrongen, bekenden de genoemde Agustin en Andres Lan, dat de genoemde don Pedro Ortiz in een kano naar het genoemde eiland gevaren was, en den genoemden Hollander gevangen genomen en naar het Vasteland overgebracht had. En vervolgens mishandelden zij den genoemden Andres Lan en zij houden hem gevangen, [evenals] den genoemden Agustin en Alonso Cabuqui. En zij zeggen dat zij hen niet zullen loslaten. Maar dezen getuige lieten zij vrij, omdat hij oud was en niets wist van de genoemde kano. En voordat zij vernamen, hoe de zaak van den genoemden Hollander zich had toegedragen, hadden zij een tumult..../

(blz. 12.) ....de genoemde Hollanders hebben in het geheel geen stukken grond in orde gebracht [voor het verbouwen van maïs of yucca], want hun voedsel komt uit Holland....

Hem werd gevraagd, of de genoemde Hollanders soms Indiaansche of andere vrouwen [bij zich] hebben in de genoemde vestingen en plaatsen, waar zij zich bevinden, en of zij uit hun vaderland soms vrouwen hebben meegebracht. Hij antwoordde [hierop], dat zij geen enkele vrouw hebben meegebracht en dat er zich op het genoemde eiland slechts de Indiaansche vrouwen en [de] dochters van de Indianen bevinden, die hij genoemd heeft....

Hem werd de vraag gesteld, of in den tijd dat zij den genoemden Agustin en de andere [Indianen] gevangen hielden, de genoemde Hollanders hen [nog] eenig werk lieten verrichten of hun [nog] meer overlast aandeden. [Hierop] antwoordde hij dat zij den Indiaan Agustin (toen zij hem in gevangenschap hadden) vijf of zes dagen lang bij de St.-Annabaai groote vuren lieten ontsteken. En men zeide dat zij dat lieten doen, opdat de Curaçaosche Indianen die zich aan de kust van het Vasteland bevonden, zoodra zij die [vuren] zagen, zich naar het eiland zouden begeven. Want de genoemde Agustin had op de pijnbank aan de genoemde Hollanders bekend, dat de afspraak die de Indianen onder elkander gemaakt hadden deze was, dat zoodra zij op het eiland groote vuren zouden zien, zij er zich met kano's heen zouden

begeven, want dat was het teeken dat de genoemde Hollander vertrokken was. Maar er verschenen geen [Indianen] ....

.... de genoemde Hollanders lieten [getuige] werkzaamheden verrichten als koewachter, maar toen de Korporaal Domingo Antonio kwam, hadden zij hem verlof gegeven om uit te rusten. En zij bevalen hem [daarop weer] wat vogels te zoeken en te vangen, die zij /
(blz. 13.) parkieten noemen. Maar zoodra hij er enkele gevangen had, en op het punt stond om zich daarheen te begeven waar de genoemde Hollanders zich bevonden, — hij was toen in de baai van Ascension —, kwamen [daar] de genoemde Korporaal Domingo Antonio en Jacinto de Amaya en de genoemde Juan Galera en andere Indianen en dezen namen hem gevangen, en brachten hem aan boord van de prauw waarmee zij wegvluchtten en zij hebben hem [zoo] gevankelijk naar deze stad overgebracht ....

Document No. 63 [1]).

Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 19 October 1635.

(blz. 1.) †

Sire,

Met den grootst mogelijken spoed heb ik bij alle [voorkomende] gelegenheden aan Uwe Majesteit rekenschap afgelegd van hetgeen men vernomen heeft over den toestand van den Hollander op Curaçao, verkenningstochten en [andere] maatregelen, die met groote zorg zijn uitgevoerd, zooals men zien zal uit de verklaringen, die daarover zijn opgemaakt, waarvan ik reeds exemplaren heb toegezonden, en opnieuw zend ik [er] bij deze gelegenheid. En aangezien ik in mijn laatsten brief [2]) van den

---

[1]) *A. de I.*, 54-4-31, H 13, één *pliego*, origineel.

[2]) Deze brief wordt bewaard in het *A. de I.*, 54-4-31, 12. De gouverneur beschrijft daarin den tweeden verkenningstocht van

twaalfden September verzekerde dat ik er niet mee zou ophouden te trachten de meest betrouwbare berichten te krijgen, welke ik maar kon krijgen, omtrent hetgeen de Hollander daar doet, zijn bezigheden [daar nu] en zijn bedoelingen, zond ik den 14den van de genoemde [maand] weer een prauw uit, goed uitgerust met krijgsvolk en [al] het overige, onder commando van Jacinto de Amaya, een soldaat die dat eiland goed kent, en die [ook al] aan andere verkenningstochten heeft deelgenomen [1]).

Hij kwam aan boord van de prauw daar [2]) aan den eersten van deze maand October, en nadat hij in de baai van Santa Maria was binnengevaren, die ten noordwesten ligt van de [baai], die door den vijand bezet wordt, deed hij ook zijn uiterste best om ongedeerd en nauwkeurig de vestingen en [de] schepen, die er waren, te verkennen. En hij voerde twee Curaçaosche Indianen gevankelijk mee, van die, welke de Hollandsche vijand daar in zijn dienst heeft, en die van het begin af in goede verstandhouding met hem leefden. Opdat Uwe Majesteit beter kan oordeelen over het resultaat van dezen verkenningstocht en [over den] stand van zaken daarginds, doe ik hierbij toekomen de verklaringen [3]) van den ge-

---

Diego Hernandez Carudo. Vgl. blz. 356, noot 1. Gehoorzamend aan instructies, die hem den 7den en 11den Augustus gegeven waren, viel deze man met een aanzienlijken troep den 26sten Augustus de kluis bij Santa Barbara aan, waar een detachement van Hollandsche soldaten heengezonden was, om echter slechts tot de ontdekking te komen dat het teruggeroepen was. Zie De Laet, blz. 438 en 439; en vooral de verklaring (*Ibid.*, H. 11) betreffende militaire aangelegenheden in December. Miguel (*A. de I.*, 54-4-31, 20, blz. 9) in zijn hier weggelaten verklaring, getuigde dat „bij de baai van Santa Barbara bevinden zich altijd vier man boven op den top van den heuvel, die uitkijken over zee en slapen in een rots".

[1]) Uit zijn hier weggelaten verklaring blijkt dat Amaya op een vorigen verkenningstocht Domingo Antonio had vergezeld. Vgl. de Bijlage bij Document No. 62.

[2]) Vgl. De Laet, blz. 486.

[3]) *A. de I.*, 54-4-31, 15, verklaringen van Amaya, Alonso Diaz en Juan Mateo. De laatste vormt de tweede bijlage (B) bij dit document.

noemden Jacinto de Amaya en van de twee Indianen, die hij gevankelijk heeft meegevoerd.

Terwijl men om vele even belangrijke als ware oorzaken en redenen den aftocht van dien vijand moest verwachten, ten einde de straf, die hij verdient en die hem dreigt, te ontgaan, zien wij hem [rustig] in zijn vesting blijven, zonder er op te letten dat dat eiland veel baaien heeft, die zeer geschikt voor hen zijn om er heel veilig binnen te varen en te ankeren, en [dat] het terrein voor alles geschikt is, en [dat] zich niet zoo heel ver van hun vestingen heuvels bevinden, van waar men het terrein beheerscht en den vijand afbreuk doen kan, en dat om hen vandaar te verdrijven het in het geheel niet noodig is hen aan te vallen aan den kant van de haven, die zij thans (op een enkele uitzondering na) [nagenoeg geheel] versterkt hebben. Als ik dit alles resumeer, vrees ik dat als de straf komt, en hij zal inzien dat onze strijdkrachten de zijne overtreffen, hij zijn toevlucht zal willen nemen tot gunstige capitulatievoorwaarden, die zij altijd hebben
(blz. 2.) gekregen of tot de vlucht, aangezien / de haven zeer geschikt is om er ieder uur van den nacht met zijn schepen weg te varen. Maar middelerwijl gaan zij verder met het winnen van brazielhout dat zij [er] kappen (want iets anders exploiteeren zij er niet, voor zoover men weet).

Dit, Sire, is [een] gedachte, [die] in mijn gebrekkig brein [is opgekomen], omdat ik in overweging neem hun groote stoutmoedigheid en [hun] geringe veiligheid, want hij is in het geheel niet veilig, zoolang hij niet bij alle baaien van het eiland versterkingen aanbrengt, en dat kan hij niet doen, omdat hij daarvoor zeer veel zou noodig hebben, en het voordeel, dat het eiland voor hen kan opleveren, is zoo gering, zooals men reeds heeft gemerkt op de verkenningstochten.

En wat de vestingen aangaat en [de] verdere uitrusting van den genoemden vijand, ik heb die altijd van minder beteekenis geacht dan zij die ze verkend hebben en er zoo hoog van opgeven. En het is bekend dat het weinige krijgsvolk, dat hij heeft, er zeer tegen zijn zin vertoeft, zoowel wegens de dorheid van het land en [den] zwaren arbeid, als wegens het beperkte rantsoen, waarmede zij voortdurend gevoed worden, zonder dat zij streven [kunnen] naar eenig ander belang dan naar de

geringe soldij, die zij verdienen, en die moet hun [pas] worden uitbetaald, als zij terug zijn in hun vaderland. En bij deze voegen zich nog vele andere redenen, die [slechts] die welke ik altijd heb aangevoerd versterken, [nl.] dat hij daar niet blijven kan, tenzij [hij bereid is] zeer groote kosten [te maken] en een niet gering risico [te aanvaarden].

De vier hulken [1]), die men onlangs in de genoemde St.-Annabaai heeft verkend, en die volgens de Indianen daar voor acht dagen waren aangekomen, kunnen [wel] dezelfde zijn als die, welke den negentienden September de Punta de Araya bereikten, waar zij zevenhonderd personen [2]) aan land hebben gezet van die welke de Hollander verdreef uit het land van Pernambuco, nadat hij zich had meester gemaakt van de vestingen aan Kaap San Agustin en el Real del Arrayal, zooals Kapitein Martin Muñoz vertelt, die met tachtig man, Kastiliaansche en Portugeesche soldaten, in de haven van Cumana aankwam, [en] dien men met de noodige proviand zal helpen, totdat de instructies van Uwe Majesteit komen voor de expeditie op Curaçao. Want met het oog op een beter resultaat zou het zeer geschikt zijn om van deze goede gelegenheid gebruik te maken, zoowel wegens het [groote] aantal van [het] krijgsvolk als hun voortreffe-

[1]) „... drie groote en een middelmatige, voor anker liggend in de vaargeul van den ingang van de baai, tegenover de vesting zelf, die daar lagen met de raas in de hoogte, elk schip met zijn bootje er bij ..." — Amaya, in zijn hier weggelaten verklaring, *A. de I.*, 54-4-31, 15, blz. 3. Vgl. De Laet, blz. 486.

[2]) Zie *A. de I.*, 54-4-31, 17, Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 20 October 1635. Op de aanbeveling van den gouverneur beval de Kroon dat deze manschappen moesten worden gebruikt voor de expeditie, die nu op touw gezet werd tegen Curaçao. Vgl. *Ibid.*, 14; 78-2-3, G. 9, f° 210, *cédula*, 7 Juni 1636.

Er waren bovendien nog vierhonderd man aan wal gezet bij Santo Domingo. Zie *A. de I.*, 53-2-7, een getuigschrift van Andres Marin, Santo Domingo, 26 Augustus 1635; en *A. de I.*, 54-4-31, 10, Dr. don Alonso de Cenceda aan de Kroon, Santo Domingo, 27 Augustus 1635. De Kroon beval dat ook deze manschappen gebruikt moesten worden voor de expeditie tegen Curaçao. Zie *A. de I.*, 78-3-2, G. 9, f°. 200, *cédula*, 20 Februari 1636.

lijke discipline, want de meesten zijn veteranen, die [slechts] het verlangen toonen dat zij hebben om de wapenen van Uwe Majesteit te verdedigen, aan Wie het moge behagen om in alles te bevelen hetgeen Haar het meest zal behagen, want ik zal steeds met de vereischte waakzaamheid en zorg te werk gaan. En over al het verdere, dat men zal kunnen te weten komen, zal ik aan Uwe Majesteit rapport uitbrengen. Uw koninklijken persoon moge God nog zeer veel jaren behoeden tot bescherming van ons heilige katholieke geloof en [tot] verbazing van Haar vijanden.

Caracas, op 19 October van het jaar 1635.

Francisco Nuñez Melian (Geparafeerd) ....

Bijlage A [1]).

VERKENNING [2]) VAN HET EILAND CURAÇAO, OCTOBER 1635.

(blz. 1.) Na vele maatregelen te hebben genomen voor de verkenning van het genoemde eiland en vernomen [te hebben], over welke strijdkrachten de Hollandsche vijand daar beschikt en [welke] bedoelingen [hij heeft], zond Francisco Nuñez Melian, gouverneur en kapitein-generaal van de provincie Venezuela, Jacinto de Amaya, een zeer vertrouwd soldaat en [een] goed kenner van het eiland, er op uit om de genoemde verkenningen uit te voeren. Deze [man] kwam op den eersten van deze maand October daar aan [3]), en hij voer in de baai genaamd Santa Maria binnen, die ten noordwesten van de St.-Annabaai ligt, die de voornaamste is [van het eiland] en waar de vijand zijn vestingen heeft [gebouwd].

---

[1]) *A. de I.*, 54-4-31, 16, één *pliego*, origineel (?).

[2]) „Verslag van den toestand waarin zich het eiland Curaçao bevindt tot op heden, den zeventienden October van het jaar zestienhonderdvijfendertig." Deze Bijlage is feitelijk een samenvatting van de verklaring van Amaya (No. 15), welke om die reden hier is weggelaten.

[3]) Vgl. blz. 371, noot 2.

En hij zag dat in de genoemde baai vier groote hulken voor anker lagen met hun bootjes. Aan boord van een van de hulken zag hij negen stukken geschut klaar staan en hij zag, dat zij bij het aanbreken van den dag het wachtwoord gaven in de vesting, die de vijand gebouwd heeft aan den ingang van de haven, met een musketschot en terwijl zij de trom roerden en de krijgstrompet staken. En [hij zag ook] dat zij later hetzelfde gedaan hadden met de vesting aan den binnenkant. En [hij zag] dat de vijand een beetje beter versterkt was dan toen men hen op vorige verkenningstochten zag, want zij hebben aan den genoemden ingang [van de baai] een kat gemaakt, die aansluit aan de loopgraaf die zich uitstrekt van de vesting af langs de zee. En de genoemde kat is van zwarte aarde opgeworpen en van dezelfde hoedanigheid en hoogte als de loopgraaf. En op de ruimte tusschen de genoemde vesting en [de] kat heeft hij thans weer twee groote huizen gebouwd, met pannen bedekt en [met] muren van aarde en steen. En op de kat hebben zij geen kanonnen [staan], maar alleen in de vesting en [de] loopgraven telde hij drieëntwintig stukken geschut. De heele genoemde vesting is gebouwd van kalk en baksteen.

En nadat zij in de vesting het wachtwoord gegeven hadden, traden er negenentwintig man naar buiten, die allen begonnen timmermanswerk te verrichten, [en wel] in twee ploegen, zestien die een sloep maakten en dertien die affuiten maakten. Wat het totaal van het krijgsvolk betreft, dat hij in de genoemde vesting en [op de] kat en [bij de] huizen aan den ingang [van de baai] zag, hij telde tachtig man, maar meer kon hij er niet zien. En in de vesting aan den binnenkant kon hij niets zien, want [dan] zou hij ontdekt zijn geworden. En in de baai lagen [ook nog] vijf heel kleine sloepjes.

Eveneens verklaart hij dat hij gezien heeft dat men, [op een afstand van] ongeveer een mijl van de St.-Annabaai, in een baai, die men Maniguacoa noemt, krijgsvolk en geschut aan land kan zetten en dat kan brengen naar een heuvel, vanwaar men de schepen en [de] vesting van den vijand beheerscht, en hij bevindt zich zoo dichtbij dat er slechts de ingang van de haven tusschen ligt. En het zal een afstand zijn van een lengte van ongeveer driehonderd

schreden, en daar kan men heel veilig al het krijgsvolk en [het] geschut aan land brengen.

Ook verklaart hij dat er aan den anderen kant van de / (blz. 2.) genoemde St.-Annabaai een nog hoogere heuvel ligt, die de heele baai aan den binnenkant beheerscht en de genoemde vesting aan den ingang [van de baai], [de] loopgraven en [de] katten. Van dien heuvel af nu kan men hen aanvallen, want van den genoemden heuvel tot de genoemde vesting zal er een afstand zijn van ongeveer driehonderd schreden. En aan dien kant moet men het geschut en [het] krijgsvolk aan land brengen in een baai Sardina geheeten, waar groote schepen kunnen aankomen, en zij ligt op een afstand van iets meer dan anderhalve mijl van den genoemden heuvel, vanwaar men het terrein beheerscht en den vijand afbreuk kan doen. Tusschen den genoemden heuvel en [de] baai is het terrein vlak en onbegroeid, op eenige lage zeer onbelangrijke heuveltjes na, die [echter] geen beletsel vormen.

Na deze verkenning namen de genoemde Jacinto de Amaya en de soldaten, die hij bij zich had, vier Indianen gevangen van die welke bij den Hollandschen vijand op het genoemde eiland gebleven waren [en] die toevallig daar rondliepen. Twee van hen vluchtten, maar de andere twee brachten zij voor den genoemden gouverneur en kapitein-generaal.

De Indianen verklaren dat de vijand tracht om braziehout te kappen en dat hij zegt dat hij daar twee jaar blijven zal, en [zij verklaren] dat zij over den ingang van de haven een ijzeren ketting gespannen hebben. Dit is wat men tot nog toe omtrent den vijand heeft kunnen vernemen.

En hij heeft geen zout kunnen winnen, al heeft hij daarvoor zijn uiterste best gedaan. / . . .

Bijlage B [1]).

Verklaring, door Juan Mateo [2]) afgelegd te Caracas, 19 October 1635.

(blz. 13.)

Verklaring van Juan Mateo.

.... In de genoemde stad Santiago de Leon de Caracas in de provincie Venezuela liet op den negentienden dag van de maand October van het jaar zestienhonderd en vijfendertig de heer gouverneur en kapitein-generaal van deze genoemde provincie, ten vervolge van de door hem genomen maatregelen, voor zich verschijnen een van de Indianen, die door Jacinto de Amaya gevankelijk van het eiland Curaçao waren meegevoerd [3]), die verklaarde dat hij Juan

[1]) *A. de I.*, 54-4-31, 15, tien *pliegos*, waaruit de verklaring van Amaya is weggelaten, aangezien zij voldoende geresumeerd is in het vorige verhaal. En ook de verklaring van Alonso Diaz is weggelaten, daar zij minder belangwekkend is dan die van Mateo.

[2]) Dat deze man, hoewel hij denzelfden naam droeg, niet degene was, met wien de Hollanders onderhandelden over de ontruiming van Curaçao, blijkt duidelijk uit dit document en uit andere die zich te Sevilla bevinden. Evenmin was de Alonso Diaz, die door Amaya van Curaçao verwijderd werd, ondanks de volkomen gelijkluidendheid van naam, dezelfde als die Alonso Diaz, die een verklaring aflegde over de gebeurtenissen op Bonaire.

[3]) „... die met nog twee [Indianen] en een Indiaansche aangekomen waren aan den waterplas en de genoemde baai van Ascension, waar zij alle vier de Indianen gevangen genomen hadden. Maar een van hen bood weerstand, en [zelfs] nadat men hem tweemaal had gewond, vluchtte hij het bosch in, terwijl de genoemde Indiaansche zich te paard begaf in de richting van de vestingen van den vijand. En toen zij de drie gevangenen overbrachten naar de plaats, waar de genoemde prauw lag, ging er een op de vlucht, die Juan Correa heette, zoodat toen deze getuige zag, dat zij de twee genoemde krijgsgevangenen [nog] hadden, en dat er uit de vlucht van de anderen groote ellende zou kunnen voortvloeien en dat zij konden worden ontdekt en zelfs gevangen genomen door den genoemden Hollander, besloot hij zich in te schepen en aldus deed hij en hij stak over naar het Vasteland om aan u de genoemde twee Indianen te brengen en over alles rapport

Mateo heette. En aangezien hij met gemak Spaansch spreekt, nam men hem een eed af, en toen hij dat behoorlijk gedaan had, beloofde hij de waarheid te zullen zeggen en de gouverneur ried hem nog eens aan vooral niets dan de waarheid te zeggen, waarop hem de volgende vragen gesteld werden....[1])

....hij antwoordde dat hij als inboorling van het genoemde eiland Curaçao zich daar bevond, toen de genoemde Hollandsche vijand dat in bezit nam. Deze beval hem met eenige andere metgezellen er te blijven. En daar is hij met hen gebleven (in totaal zijn het veertien man met hun vrouwen en kinderen), totdat hij door den genoemden Jacinto de Amaya en de soldaten, die met hem kwamen, gevangen genomen werd....

....op [een afstand van] ongeveer een mijl verwijderd van de vesting, die de genoemde vijanden hebben gebouwd aan den binnenkant van de St.-Annabaai, hebben de genoemde Indianen hun huizen gebouwd, en daar leven zij en houden zij zich bezig met het slachten van koeien en schapen en geiten voor de genoemde Hollanders. En gewoonlijk om de drie dagen slachtten zij zes koeien en twee schapen en geiten, maar thans slachten zij slechts twee koeien, twee schapen en één geit, want zij eten vleesch, dat men voor hen uit Holland heeft meegebracht aan boord van de schepen, die hier gekomen zijn. En het vee, dat zij daar [op het eiland] slachten, houwen de genoemde Indianen in vieren, en zij brengen het naar het huis van den *maestre de campo* en daar wordt het voor allen verdeeld. Maar zij hoeden het vee niet en zij sluiten het niet in, omdat het [reeds] naar de bergen is getrokken en om de spronggewrichten door te snijden, moet men er heel vroeg op uittrekken.

(blz. 14.) ....een week, voordat men / dezen getuige gevangen nam, waren er in de genoemde St.-Annabaai vier groote hulken aangekomen, die daar [nog] liggen en brood en vleesch en kaas brachten, boter, wijn en brandewijn en visch en vaten kruit. En dat alles brachten zij in de ves-

---

te geven, gelijk hij dat ook gedaan heeft." — Jacinto Amaya in zijn hier weggelaten verklaring, blz. 3.

[1]) Kortheidshalve zijn, wáár dat maar mogelijk was, de vragen weggelaten en alleen de antwoorden gegeven.

ting aan den ingang van de baai [in] wat zij het huis van den admiraal noemen. En zij zeiden dat de genoemde schepen uit Holland kwamen....

....een van de schepen, het grootste, had vier dozijn manschappen aan boord en de andere hadden er elk iets meer dan twee dozijn. En sommige van deze mannen gingen aan wal met hun haakbussen en begaven zich in de vesting aan den ingang van de St.-Annabaai, en zij keerden gedurende de heele week dat deze getuige daar was, niet naar de schepen terug en aan boord bleven alleen [de] matrozen....

....hij denkt dat er in de genoemde vesting aan den ingang van de baai, waar zich de admiraal bevindt,... veel [soldaten] zijn, maar hij kon ze niet tellen, omdat toen de soldaten van den genoemden Jacinto de Amaya dezen getuige gevangen namen, het [pas] veertien dagen geleden was dat de genoemde vijanden dezen getuige hadden losgelaten uit een gevangenis, waarin zij hem acht maanden opgesloten hadden gehouden, omdat zij vermoedden dat deze getuige een spion was, evenals een Indiaan Miguel (die daar gekomen was van het eiland Bonaire). En dezen getuige hadden zij op de pijnbank gelegd en zijn vingers verbrand, opdat hij maar verklaren zou dat de genoemde Miguel van het Vasteland gekomen was om hen te verkennen. En hij zag alleen dat zij iederen middag een trom roeren en [dat dan] vierentwintig man met hun haakbussen aantreden om de wacht te betrekken....

[Toen hem] gevraagd [was,] hoeveel stukken geschut er in de genoemde vesting aan den ingang van de baai staan, verklaarde deze getuige [dat] hij de genoemde stukken niet geteld heeft, dat hij alleen gezien heeft dat zij groot waren. En het scheen hem toe, dat er zes van brons waren en zij hebben ze in de genoemde vesting en in de loopgraaf gezet; en de genoemde vijanden verklaren dat zij ze daar geplaatst hebben om de Spanjaarden te dooden en de admiraal had gezegd dat allen, die daar komen zouden, daar zouden moeten sterven....

Toen hem gevraagd was, hoeveel soldaten er zich in de vesting bij het dorp St.-Anna bevinden, waar het huis van den *maestre de campo* staat, en hoeveel stukken geschut zij heeft, antwoordde hij dat hij de soldaten niet

geteld heeft, maar dat hij wel dacht dat er veel waren. En toen zij hem daar in gevangenschap hadden, zag hij dat er iederen dag bij het ondergaan van de zon vieren-
(blz. 15.) twintig soldaten aantraden, / terwijl de oorlogstrom geroerd werd. En op het oogenblik is de *maestre de campo* daar niet aanwezig, maar [wel] iemand, dien men zijn plaatsvervanger noemt, een krijgsman die daar nog van vroeger is. Want de genoemde *maestre de campo* vertrok voor twee maanden naar Holland aan boord van een schip, dat daar alleen lag en brazielhout laadde in de St.-Kruisbaai, die op een afstand van acht mijlen ten noordwesten van de St.-Annabaai gelegen is. En het genoemde huis van den *maestre de campo* heeft vier groote ijzeren stukken geschut, die geplaatst zijn op de hoeken van de genoemde vesting....

....de admiraal en de genoemde *maestre de campo* hadden ruzie gekregen[1]), en de genoemde admiraal had hem bevolen om naar Holland te gaan. En toen hij vertrokken was, zeide de admiraal dat de genoemde *maestre de campo* daar sterven zou....

....in de vesting aan den ingang van de baai bevindt zich meer krijgsvolk dan in het huis van den *maestre de campo*....

....hij weet niet of er zich in andere baaien of [op andere] punten [van het eiland] nog geschut of krijgsvolk bevindt. Men zeide alleen dat er in Santa Barbara vier man op schildwacht stonden, maar deze getuige heeft hen niet gezien....

Hem werd gevraagd of de genoemde Hollanders [ook] vernomen hebben dat zich daar onze prauwen en [ons] krijgsvolk heen begeven heeft, en wat zij daarvan gezegd hebben. Hij antwoordde [daarop], dat zij sommige keeren iets van hun bezoek hadden gemerkt en sporen hadden ontdekt; want daar waar deze getuige zich in gevangen-

---

[1]) „...wat getuige zag was dat de genoemde *maestre de campo* en Admiraal Balbeque [Walbeeck] altijd ruzie hadden, omdat den genoemden *maestre de campo* dat eiland niet beviel. En zoo komt het dat hij iets langer dan vier maanden geleden naar Holland vertrok, en zich [nu] in zijn plaats de Schotsche kapitein bevindt..." — Mathias Herman, *A. de I.*, 54-4-31, 19, blz. 19, in een hier weggelaten gedeelte van zijn verklaring.

schap bevond, kwam de *maestre de campo*, die verzekerde dat, als hij zich van de prauwen en de opvarenden zou meester maken, hij ze verbranden zou. En toen zij niet aan land gingen aan den ingang van de baai, waar zij [de Hollanders] de vesting [gebouwd] hadden, [zeide hij] dat zij alle Spanjaarden, die daar verschijnen zouden, moesten dooden. En als zij daar maar kwamen [aan de St.-Annabaai], dan zouden zij [wel eens] zien wie de beste wapens had. En zij schreeuwden luid, toen zij dit zeiden. En de genoemde *maestre de campo* zeide ook dat zij op krijgsvolk uit Holland wachtten, ten einde zich naar deze genoemde stad [Caracas] te begeven om er zilver en goud te zoeken [en] er de Spanjaarden gevangen te nemen. En zij hadden daar een man, die Antonio heet, [en] die langen tijd in dit land heeft gewoond; en hij zou hun [hier] den weg wijzen, want zij zouden des nachts in de haven van La Guaira landen en vervolgens in de stad [Caracas] aankomen, want de genoemde Antonio kende heel goed den weg....

[Toen hem] gevraagd [was] of, nadat onze prauwen den Indiaan Francisco Sanchez gevangen genomen hadden, de genoemde Hollanders nog meer versterkingen hebben aangebracht, antwoordde hij dat zij in de vesting aan den binnenkant, die zij noemen [die] van den *maestre de campo*, geen versterkingen meer hebben aangebracht.
(blz. 16.) Maar in de vesting / aan den ingang van de baai hebben zij een in het rond gaande loopgraaf gemaakt en in het midden [bevindt zich] aangestampte aarde en steenen, hetgeen, zooals deze getuige aanduidde, lijkt op een kat. En daar hebben zij nu twee nieuwe met pannen gedekte huizen gebouwd....

....in de vesting aan den ingang van de baai verrichten sommigen timmerwerk, maar hij weet niet [precies] wat zij maken. Alleen weet hij er dit van dat zij planken schaven en houten wielen maken, en het komt hem voor dat die bestemd zijn om er stukken geschut op te zetten.

[Toen hem] gevraagd [was,] of de genoemde Hollanders vrouwen [bij zich] hebben, antwoordde hij dat zij er geen hebben, en [dat er] op het heele eiland slechts Indiaansche vrouwen zijn, [de] vrouwen van de genoemde Curaçaoënaars....

....van de genoemde Hollanders zijn er sedert den

dag, dat zij op het genoemde eiland aankwamen, totdat deze getuige gevangen genomen werd, zes gestorven ....

.... de admiraal zeide dat het een goed eiland is en dat zij daar blijven moeten, maar de soldaten klagen en zeggen dat het een slecht eiland is, want er is niets te eten en er is geen geld ....

.... zij hebben niets anders verbouwd dan wat aardappelen en meloenen; want hetgeen zij eten, wordt hun uit hun vaderland aangebracht ....

[Toen hem] gevraagd [was,] of er zich op het genoemde eiland veel gehakt [braziel]hout bevindt, antwoordde hij dat er bij de St.-Annabaai wel iets ligt, en dat [op een afstand van] anderhalve mijl van daar, op de plaats die zij Hato noemen, de genoemde vijanden een grooten stapel van het genoemde hout hebben [opgetast]. En een week, voordat zij dezen getuige gevangen namen, waren sommige soldaten en matrozen van de genoemde hulken bezig om nog meer hout te hakken. En zij brengen dat [dan] op paarden naar de baai. Maar op het heele eiland bevindt zich verder geen gehakt hout meer ....

.... vele dagen geleden waren de genoemde Hollanders bezig met planken en andere middelen om de zoutpan bij het dorp St.-Anna te exploiteeren, maar het zout wilde zich niet zetten. En zoo komt het dat zij zich naar een kleine zoutpan begaven, die gelegen is tusschen de baai van Santa Barbara en de Sardina-baai, en daar winnen zij het zout dat zij noodig hebben voor hun onder-
(blz. 17.) houd. En om dat [zout] te winnen trekken / er twaalf Hollandsche soldaten op uit, sommigen van hen met haakbussen, en zij nemen twee of drie paarden mee en daarop vervoeren zij het genoemde zout, dat zij moeten gebruiken in de vestingen. En op het heele eiland bevindt zich verder geen andere zoutpan, want ofschoon er wel een is aan de St.-Jansbaai, is deze maar heel klein, en daar wordt hoegenaamd geen zout gewonnen ....

[Toen hem] gevraagd [was,] of de genoemde schepen, die aan het genoemde eiland aangekomen zijn, soldaten hebben achtergelaten, antwoordde hij dat hij dat niet gezien had, omdat hij zich in gevangenschap bevond ....

.... zij hebben in het geheel geen [goud] gevonden,

maar vele dagen geleden was er een Portugees [1]), dien zij den goudzoeker noemden, op het eiland bezig overal kuilen te maken, terwijl hij beweerde dat hij goud zocht, maar hij vond nooit iets ....

[Toen hem] gevraagd [was,] of de hulken die daar thans liggen, of die welke [daar vroeger] zijn aangekomen, er op uittrekken om andere vaartuigen te rooven of om de baaien van het eiland af te loopen, antwoordde hij dat de schepen nimmer uitvoeren met het doel, dat in de vraag is vervat, maar zij laden [alleen] hout en gaan [dan] naar Holland. En hij heeft niet gezien dat zij eenigen buit hebben gemaakt. Hij heeft alleen gezien dat er elke week een groote sloep, die de genoemde vijanden daar hebben, uitvaart met twaalf soldaten en matrozen, en zij vaart de baaien en uitstekende punten van de zuidwestkust van het eiland langs aan beide zijden van de St.-Annabaai en daarna komen zij weer in die baai terug ....

.... de genoemde Hollanders zijn met het kappen van [braziel]hout veertien dagen bezig, en andere keeren weer twintig dagen en zij slapen daar dan, zonder naar de vestingen of de schepen of iets anders terug te keeren om te slapen, want zij hebben [dan] eten bij zich, en zij keeren niet terug dan nadat zij een grooten stapel van het genoemde hout hebben gehakt. En als zij er voor het genoemde hakken op uittrekken, hebben zij hun haakbussen en pistolen en Turksche sabels bij zich ....

Hem werd gevraagd om te verklaren, of de vier hulken, die in de genoemde St.-Annabaai voor anker liggen, reeds begonnen zijn met hout te laden. Hij antwoordde [hierop], dat hij twee dagen voordat men dezen getuige gevangennam, zag dat de grootste hulk bezig was hout te laden, dat van Hato aangevoerd werd ....

[Toen hem] gevraagd [was,] waar de genoemde vijanden de pannen vandaan gehaald hadden, waarmee zij de twee nieuwe huizen bedekt hadden, die zij nu pas hebben gebouwd, en of zij kalk en steenen tot hun beschikking hadden, antwoordde hij dat [de] twee groote schepen, die daar voor drie maanden (of iets langer geleden nog) waren aangekomen, veel dakpannen en baksteenen en

[1]) Zie blz. 342, noot 2.

kalk hadden meegebracht. Zij zeiden dat die [schepen] uit Holland kwamen. En met die pannen dekten zij de genoemde huizen....

....de muren van de twee met pannen gedekte huizen.... zijn gemaakt van steen en aangestampte aarde, tusschen opstaande planken opgetrokken. Vier Hollanders stampten de aarde tusschen de opstaande planken aan en anderen brachten de genoemde aarde en steenen aan....

(blz. 18.) ....rondom het z.g.n. huis van den *maestre de campo* loopt een gracht met zoutwater. En dan heel / dichtbij (op minder dan een steenworpsafstand) bevindt zich een groote plas met zoetwater, en daaruit drinken zij. En aan dezen zelfden plas vullen zij vaten met water en in kleine schuitjes brengen zij die over de baai naar de vesting aan den ingang, waar zij veel van de genoemde vaten hebben, met water gevuld....

[Toen hem] gevraagd [was,] of zij de genoemde vijanden [ook] hebben hooren zeggen, dat zij bang waren dat er uit Spanje een armada komen zou om hen van daar te verdrijven, antwoordde hij dat, toen de genoemde twee hulken aangekomen waren (de gemelde drie maanden geleden), de admiraal zich naar het huis van den *maestre de campo* begaf en daar mededeelde dat men aan boord van de genoemde hulken gezegd had, dat er binnen een jaar schepen uit Spanje zouden komen om hen van daar te verdrijven; maar zij moeten heel erg ruzie gemaakt hebben, omdat zij niet van plan waren zoo spoedig dat eiland te verlaten....

Hem werd gevraagd, of er onder de genoemde vijanden soms Spanjaarden zijn of negers of lieden van een andere natie. Hij antwoordde [hierop], dat hij slechts één Portugees heeft gezien en den genoemden Spanjaard Antonio....

[Toen hem] gevraagd [was,] of hij [ook] weet dat de genoemde vijand een ijzeren ketting over den ingang van de baai gespannen heeft om hem af te sluiten, antwoordde hij dat deze getuige dien niet gezien heeft, maar dat de Indiaan Miguel hem verteld heeft, die van Bonaire gekomen was, dat hij hem had gezien.

[Toen hem] gevraagd [was,] of de genoemde vijanden de Indianen [ook] mishandelen of kastijden, antwoordde

hij dat de genoemde Hollanders de genoemde inboorlingen Indianen noemen, en zij zijn zeer op hen gesteld, en zij geven hun brood en wijn en andere eetwaren, en zij houden geen enkelen Indiaan [meer] gevangen, want zij hebben [zelfs] Agustin en nog vier metgezellen, die zij [eerst] onder strenge bewaking hielden, vrij gelaten ....

Al hetgeen hij [thans] onder eede gezegd en verklaard heeft omtrent hetgeen hij weet dat er gebeurt, en [omtrent] hetgeen men hem gevraagd heeft, is de waarheid. En toen hem deze verklaring [nog eens] woord voor woord was voorgelezen, zeide hij dat zij goed opgeschreven was, en hij bekrachtigde haar.

Hij onderteekende [ze] niet, omdat hij [zijn handteekening] niet kan [zetten]. Hij kan ook niet zeggen hoe oud hij is. Naar zijn uiterlijk leek hij ongeveer zesendertig jaar oud te zijn. En de verklaring werd onderteekend door den genoemden heer gouverneur en kapitein-generaal

Francisco Nuñez Melian.
Ten overstaan van mij,
don Pedro Navarro Villavicencio, notaris ....

Document No. 64 [1]).

Verklaring, door Mathias Herman [2]) afgelegd te Caracas, 31 Januari 1636.

(blz. 11.) ....zoodra zij aangekomen waren [de Hollanders op

---

[1]) *A. de I.*, 54-4-31, 19, zeven *pliegos*, gewaarmerkt afschrift, gemaakt aan boord van zijn vlaggeschip op den 31sten Juli 1636, voor don Lope de Hoces y Cordoba van een ander afschrift, dat Gouverneur Nuñez Melian hem had verschaft.

[2]) In het begin van zijn verklaring deelt deze getuige mede dat hij dicht bij Brussel geboren was, achttien jaar telde op het oogenblik van zijn verhoor, en dat hij overgestoken was naar Curaçao met de „Groot Hoorn", „waarvan Balbeque [Walbeeck]

Curaçao], begonnen zij versterkingen aan te brengen bij de gracht en daar bouwde men een huis voor den *maestre de campo*, waar hij [ook] altijd woonde. En ook bouwde men een huis, dat men de smederij noemde, omdat zich daarin een smidse bevond, waar twee [gewone] smeden en een wapensmid werkten. En toen deze getuige de genoemde vesting verliet (drie maanden geleden), was zij twaalf voet hoog. En zij is gebouwd van rijs en aarde. En het eerste fondament zal dertien tot veertien voet breed zijn. Maar aan den bovenkant is zij vijf voet breed. En er buiten omheen loopt de gracht en aan den binnenkant hebben zij, om hun musketten af te schieten, banketten aangebracht. En [de vesting] heeft haar houten poort, en aan den buitenkant, ter bescherming van de gracht, hebben zij een palissadeering gemaakt van in den grond geslagen stokken en aan den bovenkant van de stokken hebben zij ijzeren punten aangebracht. En de stokken zijn aan elkander bevestigd met ijzeren plaatjes.

Behalve deze vesting hebben zij er nog een gebouwd aan den genoemden ingang van de St.-Annabaai. Zij is bestemd voor de verdediging van de baai en ligt aan den

---

gezagvoerder en eigenaar was". Van zijn verslag van de verovering van het eiland is zoo vaak melding gemaakt en het is in de voetnoten van de vorige documenten zoo omstandig aangehaald (blz. 310, noot 4), dat feitelijk daar alles gegeven is, en om die reden is het begin van dit document op deze plaats weggelaten. Hier worden alleen die gedeelten van 's mans verklaring gepubliceerd, die een beschrijving geven van de militaire toestanden van de Hollandsche vestiging in den tijd van Hermans tweede desertie (November(?) 1635).

Miguel (zie blz. 343, noot 1), een Indiaan die door don Pedro Ortiz tegelijk met Herman naar het Vasteland werd overgebracht, zegt in zijn verklaring (die weggelaten is, maar waarnaar in de voetnoten heel vaak wordt verwezen), dat de Hollanders verlangden om de hand te leggen op dezen jongen Vlaming om hem op te hangen. Eigenlijk waren zij hem veel dank verschuldigd, in zooverre dat zijn uitvoerige beschrijving van de Hollandsche vestingen, strijdkrachten en waakzaamheid, de Spanjaarden op afdoende wijze er van afschrikte om tot een aanval over te gaan. Zie Document No. 66.

zuidkant van den ingang. Zij is van steen en leem in den vorm van een vijfhoek opgetrokken. Het fondament van den muur begint met een breedte van achttien voet en boven bij de batterijen zal hij zeven voet breed zijn. En in het midden zal deze muur veertien voet breed zijn. En deze vesting zal aan alle kanten zoo hoog zijn, dat zij reikt tot mansborsthoogte, behalve die van de vijf punten, die gericht is naar den binnenkant van het eiland, waar het kruit bewaard wordt [1]). Daar is zij ongeveer negen voet hoog. En deze vesting aan den ingang [van de baai] zal een omtrek hebben van meer dan honderdenvijftig schreden. En er was geen enkele poort [aangebracht], want daar de muur nog laag was, sprongen zij er over om binnen te komen. Deze heele vesting is gebouwd (zooals hij [reeds] gezegd heeft) van leem [2]) en ronde en kiezelige steenen, die van de kust van de zee gehaald zijn, zonder dat daar kalk of baksteen tusschen gevoegd is. Want hoewel zij aanvankelijk met de weinige kalk en baksteen [3]), die zij meegebracht hadden, begonnen waren, gingen zij daarmee slechts aan een zijde [van de vesting], die op de zee uitziet, door, [en wel] van één steen breed aan de buitenzijde. Maar zij hadden van de genoemde kalk en baksteen zoo weinig, dat zij zelfs niet genoeg hadden om de helft te voltooien van de genoemde zijde [van de vesting], welke is die welke uitziet op den ingang van de baai. Behalve de genoemde vesting bevindt zich daar geen enkel ander verdedigingswerk. En een loopgraaf is er van die vesting uit niet gegraven. Maar als men ze van de verte uit ziet, lijkt zij [wel]

---

[1]) „... in veertien groote vaten, die wel zoo groot waren als wijnvaten ..." — Miguel in zijn hier weggelaten verklaring. *A. de I.*, 53-4-31, blz. 6.

[2]) „... de genoemde steenen hebben zij van het strand gehaald en de leem is zwartachtig en zij maken die aan achter een heuveltje." — *Ibid.*

[3]) „... slechts een stuk van de vesting aan den ingang van de baai, nl. de zijde die uitziet op de zee, werd opgetrokken van baksteen en kalk. Maar beide waren weldra op, en zij gingen toen niet meer met baksteen en kalk verder, maar met leem en natuurlijken steen." —*Ibid.*, blz. 7.

op een loopgraaf [1]), daar de muur [zoo] lang en laag is.

En van de stukken geschut, die zich in deze vesting bevinden, hebben zij er tien aan deze genoemde zijde geplaatst, die uitziet op den ingang van de haven. En op den wal, die naar den ingang van de haven en [naar den] ingang van de baai loopt, hebben zij acht van de kleinste stukken geschut geplaatst. En de vijf overige hebben zij [zoo] gezet dat zij op het binnenland gericht zijn [2]).

En binnen deze vesting hebben zij vier huizen gebouwd [3]). En daarvan noemen zij [er één] het huis van

---

[1]) [Toen hem] gevraagd [was] of, toen de genoemde Hollander voor den tweeden keer van de gemelde vestingen vluchtte, de vesting aan den ingang van de baai, die zij thans weer op den genoemden heuvel hebben gebouwd, reeds was voltooid, antwoordde hij dat, toen de genoemde Hollander vluchtte, de gemelde vesting aan den ingang van de St.-Annabaai niet geheel voltooid was, want er ontbrak nog een heel stuk aan. Maar zij hebben er onmiddellijk spoed achter gezet om haar te voltooien en zij voltooiden haar." — *Ibid.*

In de dagen dat Miguel deserteerde, een maand na Herman, was deze vesting aan den ingang van de baai gereed (in December), en de Hollanders moesten met een nieuw werk beginnen in de andere vesting aan den binnenkant van de baai. Zie beneden.

[2]) „... toen deze getuige vluchtte van de genoemde vestingen, [hadden zij] in totaal in de vesting aan den ingang van de baai vijfenveertig stukken geschut, groote en kleine door elkander, waarvan eenenveertig van gietijzer en vier van brons. En zij zijn allemaal reeds verdeeld en op hun affuiten geplaatst over de heele vesting. En in de vesting met de gracht bevinden zich vier steenmortieren, drie van ijzer en een van brons, elk op zijn paard geplaatst. En in de nieuwe kleine vesting, die zij thans begonnen zijn te bouwen, hebben zij vijf groote ijzeren stukken geschut gezet, waarvan er vier landwaarts gericht zijn en een op de baai. En ook hebben zij in de vesting aan den ingang van de baai en in die met de gracht veel musketten en jachtgeweren, pistolen en Turksche sabels en pieken en heele en halve stukken geschut. En in de vesting aan den ingang van de baai hebben zij ook veertien groote vaten met kruit... en veel lont..." — Miguel, in zijn hier weggelaten verklaring, *A. de I.*, 54-4-31, 20, blz. 7.

[3]) „... en binnen deze vesting hebben zij drie huizen gebouwd, waarvan er twee met pannen zijn gedekt en een met planken. En

den admiraal, omdat deze daarin woont, en dit is bedekt met een zeil, dat gespannen is over de planken waarmee het dak vervaardigd is, dat eenigszins schuin afloopt. Maar de andere drie huizen zijn met pannen gedekt, die zij uit Holland hebben meegebracht. En een van die drie heeft houten wanden en is op balken gebouwd, en dit dient voor het bewaren van mondvoorraad. En van de andere twee [huizen] zijn de muren van baksteen [opgetrokken], (dien de twee schepen hadden meegebracht ... welke een jaar geleden een en ander kwamen brengen) .... En een van deze [huizen] dient als kazerne voor de soldaten en het andere is dat van den *maestre de campo*. En het huis, dat als kazerne voor de soldaten dienst doet, is heel groot. En om de pannen op de planken te leggen, die eigenlijk [maar] latten zijn, gebruikten zij kalk, die de genoemde schepen ook uit Holland hadden meegebracht .... /

(blz. 12.) .... nu drie maanden geleden [1]), toen getuige de genoemde vestingen verliet, bevonden zich daar ongeveer vierhonderd en zeventig man [2]), waarvan vijfentwintig matrozen. Maar alle anderen zijn soldaten: Engelschen, Franschen, Schotten, Walen, Hollanders, en een paar Duitschers en ook [lieden] uit Zeeland. En driehonderd man daarvan zijn ervaren soldaten, maar de anderen zijn onervaren en zóó dat zij nog nooit een oorlog meegemaakt hebben. En wat het aantal soldaten betreft, dat in elk van de genoemde twee vestingen werkt, en de plaats waar zij geregeld zijn, [daaromtrent kan men alleen maar zeggen dat] zij geen vast punt hebben, want nu eens zijn er veel soldaten op twee bepaalde plaatsen, en dan weer op één bepaalde plaats weinig en op een andere veel. En

---

in dit laatste woont de admiraal, die Juan Balbeque [Johannes a Walbeeck] heet, en in het tweede woont de *maestre de campo*. En het derde is een heel groot huis, bestemd voor het verleenen van onderdak aan de soldaten. En vlak naast het genoemde huis van den admiraal staat nog een klein huis, dat dient voor het bewaren van proviand." — *Ibid.*, blz. 6.

[1]) Op grond hiervan zou men de tweede desertie van Herman moeten plaatsen in het begin van November 1635.

[2]) „... hij telde ... vierhonderd en vijftig Hollanders ..." — Miguel in zijn hier weggelaten verklaring, blz. 8.

in den tijd, dat zij brazielhout hakten, gingen allen er op uit om [dat hout] te kappen en het naar de baai te vervoeren, op veertien man na die [ook] over dag in de vestingen bleven, want 's nachts sliepen allen binnen de vestingen. En toen de getuige de genoemde vestingen verliet, waren allen bezig aan het werk van den bouw van de genoemde vestingen. Zij voerden aarde aan en iederen dag maakten veertig man leem aan, die om de acht dagen worden afgelost, en onder hen bevinden zich metselaars en timmerlieden ....

.... toen hij de genoemde vestingen verliet, had hij [wel] gezien dat zij veel kruit en kogels en lont hadden, en onder de genoemde Hollanders werd beweerd dat zij proviand zouden hebben voor negen maanden. En ook zeide een Schotsch kapitein tot de soldaten dat zij stellig
(blz. 13.) [de komst van] / tien schepen en duizend man verwachtten en dat men aan boord daarvan hun veel proviand brengen zou en achttien of twintig platte sloepen, die, naar men zeide, er voor bestemd waren om een land in bezit te nemen, dat niet ver van Curaçao gelegen is en dat een [dicht] bevolkte stad had.

En toen men hem [daarop] gevraagd had om naar waarheid [en] na zijn geheugen [goed] geraadpleegd te hebben onomwonden te verklaren, welk land of [welke] stad dat was die zij zeiden te willen veroveren, antwoordde hij dat dit niet met zekerheid was medegedeeld, maar dat hij alleen had hooren zeggen dat het land, dat zij in bezit wilden nemen, gelegen was in de richting van het noordwesten. En de duizend man, die verwacht werden, waren bestemd om het land [duurzaam] te verdedigen, dat zij zoo in bezit zouden nemen. En degene, die hun een brief had gegeven en inlichtingen [had verstrekt] over het land dat zij zoo in bezit zouden nemen en [over] den ingang van de haven, was een mulat, Juan Juanes [1]) geheeten, die zich onder hen bevond. En hij herinnert zich heel goed dat deze [op het eiland] gekomen was als stuurman aan boord van een van de vier groote schepen, die in de baai van Curaçao binnenliepen. En hij is zeer donker

---

1) Merkwaardig genoeg zou de naam Jan Jansz. gereedelijk kunnen worden vertaald met „Juan Juanes". Maar Ottsen was toch zeker geen „creool", i.e. geboren in Amerika?

en een creool uit (West-)Indië, die naar Holland ging [1]). Maar getuige houdt de komst van de genoemde schepen en [van het] krijgsvolk en het in-bezit-nemen van het genoemde land niet voor zeker, want alleen de kapitein zeide het....

....Admiraal Balbeque [Walbeeck] zeide dat hij het verblijf op dat eiland wilde bestendigen en [er] veel schepen tot zijn beschikking hebben, opdat het een dievenhol zou worden, en een plaats vanwaar men goed gewapend, met veel lichte en sterke schepen, er op uit zou kunnen trekken om de galjoenen en vloten op te zoeken en te veroveren. Want zij zeiden dat, als zij daar vandaan kwamen, zij niet zouden worden ontdekt. En de soldaten zeiden dat zij zich daarover zouden verheugen, en zij zeiden dat, omdat zij het daar in het geheel niet naar hun zin hadden [2]). Maar een ander voornemen van de genoemde Hollanders is hem niet bekend, al ging gewoonlijk onder allen het gerucht, dat zij ook zouden uitvaren om op deze kusten te komen rooven en plunderen....[3])

---

[1]) Vgl. Hamelberg, I, blz. 37.

[2]) Toen hij wederom aan een verhoor werd onderworpen op dit punt en hem de vraag gesteld werd, of het ook mogelijk zou zijn in contact te komen met de ontevreden elementen en een Hollander van Curaçao weg te krijgen, antwoordde Herman echter (in een hier weggelaten gedeelte van zijn verklaring, blz. 20): „... getuige hoorde er vier of vijf zeggen dat zij zouden vluchten van de vestingen, de heuvels van het eiland op. Maar zij deden het niet, en hij is er nog niet zoo zeker van of zij het wel ooit gedaan zouden hebben. En op de hem gestelde vraag moet hij het antwoord schuldig blijven."

[3]) „... de soldaten zeggen over het algemeen allemaal, dat zij het daar in het geheel niet naar hun zin hebben, want er valt niets te halen en zij lijden er honger. Iederen dag immers krijgen zij niets meer dan een stukje vleesch per hoofd en om de vijf dagen deelt men aan hen een brood per hoofd uit. Maar de admiraal zegt, dat hij brieven uit Holland verwacht en schepen en krijgsvolk om de stad Coro te gaan innemen en zich daar te gaan vestigen en om van Curaçao uit er op uit te trekken om schepen en fregatten buit te maken. En zij zeiden dat zij daar ook een Hollandschen kapitein verwachtten, dien zij Houtebeen [Jol] noemen en die eenige groote schepen bij zich heeft. En met hem zullen zij het eiland Aruba

.... sedert den dag dat zij [in de baai van] Curaçao binnenvoeren, totdat getuige de vestingen verliet .... waren
(blz. 14.) er / twintig schepen uitgevaren .... om weer naar Holland terug te keeren, geladen met brazielhout. Want er waren berichten dat het hout [eerst geregeld] een halven gulden per pond waard was, maar dat nu de prijs schommelde. En toen hij de genoemde vestingen verliet, lag er in de baai geen enkel groot schip meer. Er lagen slechts twee sloepen. Maar zij verwachtten twee adviesbooten die uitgevaren waren [1]), hij wist niet waarheen ....

.... behalve de genoemde twee schepen, waarover hij een verklaring heeft afgelegd, kwamen daar een maand of vijf geleden [2]) twee schepen aan, aan boord van een waarvan de Schotsche kapitein kwam, dien hij vermeld heeft, [en] die honderd man meebracht, soldaten van alle genoemde naties, maar zij brachten in het geheel geen geschut mede voor het genoemde eiland. Deze honderd man en de tweehonderd en vijftig, die het allereerst op het eiland aankwamen, en de zestig, die werden aange-
(blz. 15.) bracht door / de twee groote schepen, en de vijfentwintig matrozen en anderen, die er achtergebleven zijn, maken te zamen het getal van de genoemde vierhonderd en zestig man, die in de genoemde vestingen werkzaam waren. Maar hij heeft niet gezien dat er in al den genoemden tijd nog andere hulptroepen zijn aangekomen ....

Hem werd [hierop] gevraagd, of zij [ook] nog een andere plaats of baai van het eiland versterkt hebben, behalve die welke hij genoemd heeft. Hij antwoordde [daarop] dat, toen hij de vestingen van den vijand verliet (de genoemde drie maanden geleden), zij geen enkele andere vesting elders gebouwd hadden [3]). Alleen liep er

---

veroveren, om zich er te vestigen en er hun leven lang te blijven." — Miguel, in zijn hier weggelaten verklaring, 54-4-31, 20, blz. 9.

[1]) Vgl. De Laet, blz. 488. De „Swaluwe" en een ander schip waren uitgevaren om een verkenningstocht te ondernemen langs de kust van Venezuela.

[2]) Zie Document No. 62, blz. 358, noot 2.

[3]) Toen Herman deserteerde, waren de Hollanders nog niet begonnen met het werk op den heuvel, die de vesting aan den binnenkant beheerscht.

onder hen een gerucht dat zij op een klein eilandje, dat in de baai van Santa Barbara ligt, versterkingen zouden aanbrengen. Maar zij waren daarmede in het geheel nog niet begonnen. Zij zeiden dat zij daarvoor wachtten op de versterking van schepen en krijgsvolk, waarover hij gesproken heeft....

[Toen hem] gevraagd [was,] of er zich onder de genoemde Hollanders soms ook Spanjaarden, Portugeezen of lieden van een andere natie bevinden, mulatten of negers, en of die daar goedschiks zijn, antwoordde hij dat zich daar slechts een Portugeesche Jood[1]) bevindt, die, naar onder hen beweerd werd, getrouwd is en te Amsterdam woont. En deze was daar vrijwillig en was met hen uit Holland gekomen. En ook is er een kleine neger[2]), een trommelslager die uit Brazilië gekomen is. Maar meer personen, als in de vraag bedoeld, zijn er niet....

....zij hebben geen enkel schip gebouwd behalve een groote en zeer goede sloep. En deze hebben zij daar in de baai liggen. En zij is zoo groot dat er, naar zijn meening, [wel] vijftig personen in kunnen plaats nemen....

....uit Holland heeft men scheepsbeschuit aangevoerd en men voert het nog aan, en ook tarwe- en roggemeel, waarvan zij versch brood bakken. Zij bakken dat in
(blz. 16.) de vestinggracht in een oven, dien zij daar / gemaakt hebben, en zij kneden het zelf. En behalve dit hebben zij eenige vaten met gepelde gerst bij wijze van koeskoes; maar hij weet niet hoeveel. En ook hebben zij heele en gebroken boonen in vaten; en toen hij de vestingen verliet, stonden daar tweehonderd vaten tarwe- en roggemeel, elk zoo groot als een half wijnvat. En ook hebben zij duivenboonen en wat kaas. En ook heeft men voor hen aangevoerd en hebben zij [dus tot hun beschikking] een groote hoeveelheid vleesch uit Holland. Maar zij eten

[1]) Vgl. blz. 342, noot 2.

[2]) „... toen de vier Hollandsche hulken in de baai binnengevaren waren, vertelden de opvarenden dat men onderweg een schip met negers had ontmoet. Maar men had het niet willen buitmaken. Alleen namen zij een kleinen neger mee, die [nu] op het genoemde eiland is en den *maestre de campo als* trommelslager dient." — Miguel in zijn hier weggelaten verklaring, *A. de I.*, 54-4-31, 20, blz. 9.

het dagelijks versch [1]) van het genoemde eiland. En gewoonlijk slachtten zij dagelijks zeven koeien en eenige schapen. En deze leeftocht, dien men voor hen uit Holland heeft aangevoerd, kwam voor iets minder dan zes maanden. Want vóór dien tijd was het zoo ver gekomen, dat zij zeer groote behoefte hadden aan alles wat noodig is tot onderhoud des levens en zij [zelfs] honger leden, zoo erg dat elk van hen slechts anderhalf pond brood per dag at. Maar nu geven zij hun vijf pond....

[Toen hem] gevraagd [was,] voor wiens rekening de kosten zijn, die gemaakt worden op het genoemde eiland sedert den dag dat het in bezit genomen werd, antwoordde hij dat, naar hij vernomen had, de genoemde kosten waren voor rekening van de Compagnie, en dat geld, kleedingstukken en al het andere, dat noodig was, verstrekt werd door kooplieden. Maar [hij had ook gehoord] dat alles [ten slotte] uitging van de Staten van Holland, die te Amsterdam zetelen....

....de....Indianen wonen [2]) en bevinden zich heel dicht bij de vesting aan den binnenkant met de gracht, en toen zij daar bleven in de dagen dat het eiland in bezit genomen werd, zijn zij daar met hun bijzondere instemming gebleven [3]). Maar nu zullen zij weer liever buiten het bereik van de Hollanders wonen. En zij houden zich bezig met het slachten van vee....

....in het begin lieten zij [de Hollanders] hen [de Indianen] werkzaamheden verrichten bij het kappen van
(blz. 17.) het brazielhout, waarvoor zij / hun niet meer loon gaven dan een paar schoenen. En daarna laten zij hen het ge-

---

[1]) „...Er is nog een groote hoeveelheid vee, vooral schapen; maar het vee trekt zich steeds meer terug, de heuvels op. Geslacht wordt er over dag en 's nachts en 's morgens heel vroeg." — Herman, onder kruisverhoor, in een gedeelte van dit document, dat aan het einde is weggelaten, blz. 19.

[2]) Zie blz. 397, noot 1.

[3]) „...van de Indianen, die daar achtergebleven zijn, is er niet een te vertrouwen, want zij zijn dikke vrienden van de Hollanders, en zij zeggen dat zij niet van hen weg willen, omdat zij hun kleedingstukken geven en zij heel goede vrienden met hen zijn." — Miguel, in zijn hier weggelaten verklaring, 54-4-31, 20, blz. 10.

noemde vee slachten. En vier van de genoemde Indianen hebben zij op de pijnbank gelegd, opdat zij verklaren zouden of zij wisten wat voor prauwen of krijgsvolk zich naar het eiland zouden begeven. En een [van hen], Diego genaamd, werd met haakbusvuur terechtgesteld. Hierdoor zijn zij zeer bedroefd en zij verlangen van de Hollanders bevrijd te worden ....

.... zij hebben hoegenaamd geen zout gewonnen, want ofschoon zij daarvoor wel hun best gedaan hebben, wil het [zout] zich niet zetten. En [het zout], dat zij voor hun onderhoud noodig hebben, winnen zij des zomers in een heel kleine zoutpan, die iets ten noorden van de baai van Santa Barbara gelegen is.

.... de Jood, die zich daar [op het eiland] bevindt, beweerde dat er goud was en hij zocht het [ook], en hij ging op sommige punten graven. Maar zij hebben het niet gevonden, en er is [ook] geen [goud]. En zoo komt het dat zij het [nu ook] niet meer zoeken ....

.... het water, dat zij [in de aan den ingang van de baai gelegen vesting] drinken, wordt uit de gracht van de aan den binnenkant gelegen vesting gehaald, waar het z.g.n. huis van den *maestre de campo* staat, en het wordt in vaten met bootjes over de baai getransporteerd. En het is heel goed zoetwater. In de genoemde vesting hebben zij echter in het geheel geen voorraad van drinkwater, want iederen dag halen zij verschen voorraad.

.... in de groote aan den ingang van de baai gelegen vesting hebben zij negen man op den uitkijk gezet. En in de aan den binnenkant gelegen vesting met de gracht hebben zij er vier op schildwacht. En bij de baai van
(blz. 18.) Santa Barbara / hebben zij geregeld zes man [op den uitkijk] gezet, die ['s nachts] slapen onder een rots die zich daar bevindt. Een van deze mannen staat over dag op een heel hoogen heuvel die daar is, om uit te kijken. Maar hij weet niet of zij [ook] nog andere [schildwachten] hebben [uitgezet]. En altijd trekken er vier of zes man te paard het eiland rond om op verkenning uit te gaan. Maar deze mannen slapen niet buiten, want 's avonds trekken zij zich terug naar de vestingen om [daar te gaan] slapen. En wanneer de Indianen er op uittrekken om vee te slachten, worden zij vergezeld van vier mannen te paard en vier ongewapende soldaten te

voet, hoewel de mannen te paard elk twee pistolen bij zich hebben en een karabijn ....

.... het heeft hen zeer gespeten en geërgerd, dat men hen zoo vaak van deze kust van Caracas [1]) uit kwam opzoeken, en dat men krijgsvolk van hen meenam. En nu zullen hun spijt en ergernis nog wel grooter zijn, als zij dezen getuige missen. Want toen .... Marin Pitersen gevangen genomen was, verliepen er veertien dagen, zonder dat zij iets omtrent hem vernamen, en [daardoor waren zij] erg bezorgd en verbeeldden zij zich dat zij een of ander [groot] verlies zouden lijden en vreesden zij dat er krijgsvolk zou komen om hen van daar te verdrijven. [En zij waren niet eer gerust], totdat zij [eindelijk iets] omtrent hem vernamen. Eerst na verloop van vele dagen verloren zij eenigszins deze vrees. En onder de genoemde Hollanders werd gezegd dat, als zij iemand van deze kusten gevangen namen, zij hem op de pijnbank moesten leggen ....

Hem werd [daarop] gevraagd, of onder hen [ook iets] gezegd werd over of dat zij iets afwisten van de komst van een armada uit Spanje om hen van daar te verdrijven [2]). Hij antwoordde [hierop] dat, toen getuige de vestingen verliet, daarover niets beweerd werd. Alleen maakten zij zich er ongerust over, of de zilvergaljoenen en [de] vloot, die via San Juan [3]) vaart, daar zouden komen .... /

---

[1]) „... en zij zeiden dat het beter zou zijn, als men met hen kwam praten in hun vestingen." — Miguel, in zijn hier weggelaten verklaring, blz. 10.

[2]) „... de laatste adviesboot, die in de baai van Curaçao was binnengevaren, kort voordat deze getuige van de vestingen gevlucht was [de „Swaluwe"? Vgl. De Laet, blz. 486], bracht het bericht dat er een armada uit Spanje in aantocht was om hen van daar te verdrijven. En sommige soldaten van de genoemde Hollanders zeiden, dat zij zich er over zouden verheugen, als de genoemde armada komen zou, om dan naar de Spanjaarden over te loopen en hun Admiraal Balbeque te dooden, omdat men hen misleid had. Maar de genoemde admiraal zeide dat, al kwamen er vier duizend Spanjaarden, het voor hem nog niets beteekenen zou." — *Ibid.*, blz. 10.

[3]) San Juan de Ulua.

(blz. 19.) .... er zijn slechts drie Hollanders gestorven (en een dien men wegens een misdrijf met haakbusvuur heeft terechtgesteld), want het is een zeer gezond eiland. En zij zijn door geen enkele ziekte bezocht geworden. En er zijn geen andere vrouwen dan de Indiaansche die daar zijn, acht of negen in getal....

....voor hun onderhoud.... hebben zij niets van eenige beteekenis gedaan. Alleen om de soldaten bezig te houden, hebben zij op eenige stukken grond aardappelen en meloenen verbouwd om zich eens te onthalen. En zij hebben een beetje tabak gezaaid, maar hij weet niet, of het iets zal hebben opgeleverd....

[Toen hem] gevraagd [was,] om te verklaren wat voor heuvels er op het genoemde eiland Curaçao liggen, die zich dicht bij de vestingen bevinden (waarvoor hem de kaart met de beschrijving van het genoemde eiland Curaçao met zijn baaien werd getoond), antwoordde hij (nadat hij de kaart had gezien), dat heel dicht bij de aan den binnenkant gelegen vesting met de gracht zich hoogere heuvels bevinden, waarvan twee op een musketschotsafstand. Een daarvan ligt ten noordoosten en de andere ten noorden van de genoemde vesting. En ten oosten van deze bevindt zich nog een heuvel, die naar zijn meening ongeveer een halve mijl verder ligt. En als het geschut goed is, zal het uitstekend [van daar] de vesting kunnen bereiken. En zijn meening is, dat als eenmaal deze vesting met de gracht veroverd is, zij er geen meer hebben met drinkwatervoorziening, en dan zal het niet meer mogelijk zijn weerstand te bieden en zullen zij zich moeten overgeven. En op een anderen grooten en nog hoogeren heuvel, [die] ten oosten v n de genoemde vesting [ligt], waren zij begonnen, omdat die heuvel hooger ligt dan de vesting, versterkingen aan te brengen, ten einde daar wat geschut te plaatsen. En voordat getuige van daar vertrok, waren zij daar al twee of drie dagen aan het werk [1]). En wat de aan den ingang/

[1]) Vgl. De Laet, blz. 486. In zijn hier weggelaten verklaring (blz. 6) deelt Miguel mede dat, toen hij ontsnapte, de Indianen woonden „in hun huizen, tegenover de aan den binnenkant gelegen vesting met de gracht, maar een beetje ver verwijderd daarvan." Vgl. de vorige verklaringen. Maar, „na verloop van enkele dagen,

(blz. 21.) van de baai gelegen vesting betreft, ook in de buurt daarvan liggen heuvels, al zijn zij wat verder verwijderd, maar met goed geschut zullen zij de vesting wel bereiken. En [ook] aan den anderen kant van de baai liggen eenige heuvels, vanwaar men de genoemde vesting heel goed zal kunnen aanvallen....

....hij hoorde sommigen zeggen.... dat men de genoemde vesting met de gracht in tweeën wilde verdeelen, omdat zij zeer groot was. En voor zoover het garnizoen dan vrij zou komen, wilde men dat leggen in de vesting, die men op den genoemden heuvel begon te bouwen. En getuige denkt, dat zij het zoo wel zullen doen....

....hij is er van overtuigd dat, als men hen eenmaal van daar zou verdrijven, zij niet meer op het genoemde eiland zouden terugkomen, want er is geen enkel voordeel [meer voor hen] te halen, dat hun tot den terugkeer nopen zou. Maar dit is zijn persoonlijke meening. Hij heeft hierover niets hooren verluiden....

---

gedurende welke deze getuige zich aan de zijde van den genoemden don Pedro Ortiz bevond (December 1635), zonden zij des nachts drie Indiaansche jongens, die zij bij zich hadden, er op uit om zoo snel mogelijk te gaan zien, waar zich de Indianen bevonden. De drie jongens gingen eerst naar de plaats, waar zij vroeger gewoond hadden. Maar zij vonden de huizen in de asch gelegd. En toen gingen zij verder kijken, waar de Indianen waren, en zij kwamen tot de ontdekking dat zij nu hun huizen gebouwd hadden tusschen de vesting met de gracht en een kleine vesting, die zij nu pas gebouwd hebben op een dichtbij gelegen heuvel, hetgeen de genoemde drie jongens beweerden zelf gezien te hebben." — Miguel, in zijn hier weggelaten verklaring, blz. 10.

Deze nieuwe vesting, voegde hij hieraan toe, „is klein en zij hebben haar pas gebouwd, op een kleinen heuvel, die op een afstand van ongeveer honderdenvijftig schreden is gelegen van de genoemde vesting met de gracht. Zij is vierkant en kleiner dan die met de gracht. En haar muren zijn van tusschen planken gevoegde leem en aarde opgetrokken. Maar zij was nog niet gereed, toen deze getuige vluchtte."

Met de voltooiing van deze kleine vesting besluit De Laet (blz. 487) zijn verhaal van de vestiging van de Nederlandsche kolonie op Curaçao.

Document No. 65 [1]).

Verklaring, door Pedro Ortiz afgelegd te Caracas, 11 Februari 1636.

(blz. 2.) Verklaring van den *Cacique* don Pedro Ortiz.

. . . . In de genoemde stad Santiago de Leon de Caracas liet op den genoemden elfden Februari van het jaar zestienhonderd en zesendertig de genoemde heer

(blz. 3.) gouverneur en kapitein-generaal / van de provincie, ten vervolge van de gedane stappen [2]), voor zich verschijnen den *Cacique* don Pedro Ortiz, hoofd van de Indianen van het eiland Curaçao, aan wien een eed werd afgenomen; en toen hij dat gedaan had, beloofde hij de waarheid te [zullen] zeggen. En toen hij ondervraagd werd over [den inhoud van] de verklaring [3]), die de gouverneur op den eenendertigsten Januari jl. van dit jaar had laten opmaken, antwoordde hij dat hetgeen er geschied is, is [het volgende]:

Toen deze getuige in de maand October [4]) van het genoemde afgeloopen jaar zestienhonderd en vijfendertig in deze stad vertoefde, beval hem de genoemde heer gouverneur en kapitein-generaal om zich naar de zeekust te begeven en te trachten [daar] sommigen van zijn menschen te verzamelen en van onverschillig welk punt uit

---

[1]) *A. de I.*, 54-4-31, 20, zes *pliegos*, gewaarmerkt afschrift, gemaakt (evenals het vorige) aan boord van het vlaggeschip van don Lope de Hoces op den 31sten Juli 1636.

[2]) D.w.z. het samenbrengen in den vorm van verklaringen van al hetgeen er aan inlichtingen over Curaçao verkregen was ten gevolge van de laatste verkenningstochten (van December 1635 tot Januari 1636).

[3]) *A. de I.*, 54-4-31, 19, het begin van het document.

[4]) Pedro had Jacinto de Amaya vergezeld op zijn verkenningstocht in October en hij keerde blijkbaar onmiddellijk naar Curaçao terug, niet alleen om een Hollander gevangen te nemen, maar ook om alle Indianen, die men uit de macht van den vijand kon bevrijden, naar het Vasteland over te brengen.

naar Curaçao over te steken om te zien hoe de zaken daar stonden. En zonder dat hij gezien werd, moest hij [daar] een Hollander gevangen nemen, waarvoor de gouverneur hem beloofde in een van zijn handteekening voorzien document, hetwelk de gouverneur hem gaf, dat hij hem (als het effect sorteerde) het beste en duurste van zijn kleedingstukken zou geven, en [een] hoeveelheid linnen en andere zaken, zooals blijkt uit het document [1]) en [de] belofte, die deze getuige onder zijn berusting heeft, door den gouverneur onderteekend.

En om aan een en ander gevolg te geven, begaf deze getuige zich naar de genoemde zeekust, en in het diepste geheim en zonder aan iemand zijn bedoeling kenbaar te maken, verzamelde hij nog zeven van zijn menschen, inboorlingen van het genoemde eiland Curaçao, en in een kano, die in de haven van Ricoa lag, die aan de kust van Coro gelegen is, scheepten zij zich in, afvarende van de Punta de Hicacos, die iets verder ligt dan Paraguachoa. Op dezen tocht hadden zij veel last van zee en wind, zoozeer dat zij [bijna] verdronken. Maar na verloop van vier dagen bereikten zij de noordpunt van het genoemde eiland Curaçao en zij strandden in een baai, die men [de baai] van Savonet noemt. En toen zij de genoemde kano tusschen wat steenen verborgen hadden, gingen zij alle acht het binnenland in, en toen vertrouwde hij hun zijn geheim toe. En zij vatten moed, en deze getuige wakkerde dien moed nog aan. En den tweeden dag bereikten zij de baai, die men noemt [die] van Ascencion.

En toen zij daar verborgen zaten in een spelonk met steenen, ten einde niet ontdekt te worden, zagen zij een man te paard aankomen. En toen zij gemerkt hadden dat het een Hollander was, hielden zij zich rustig, en de genoemde Hollander kwam ook naar de genoemde baai van Ascension, en hij stapte af van zijn paard, en, nadat hij het vastgebonden had, trad hij binnen in een van de huizen, die er aan de genoemde baai van Ascension staan.

En onmiddellijk bestegen [daarop] deze getuige en nog twee van zijn metgezellen een paar paarden, die zij daar hadden en zoo snel mogelijk reden zij naar het

---

[1]) Niet teruggevonden.

genoemde huis, omsingelden het en namen den genoemden Hollander gevangen, die net deed of hij stom was [1])

[1]) Deze man was Mathias Herman. Vgl. zijn verklaring, die onmiddellijk aan dit document voorafgaat, vooral blz. 385, noot 2. Hij verklaart dat hij gedeserteerd was wegens de harde behandeling („erger dan die welke men Turken geeft"), die hij in de vesting had ondervonden. Hij had een week lang op het eiland gezworven, toen hij gevangen genomen werd, teruggebracht, gevangen gezet en dadelijk beboet voor een bedrag van vier maanden soldij, waarvan de eene helft ten goede kwam aan de Staten en de andere aan de armen.

„Maar toen hij zag dat die slechte behandeling niet beter werd, nam hij voor den tweeden keer de vlucht. En hij begaf zich naar de baai van Ascension, waar hij ongeveer veertien dagen in de bosschen zwierf, zonder iemand te spreken of zelfs maar iemand te zien, behalve dan uit de verte. Na verloop van deze dagen echter kwam in de genoemde baai van Ascension don Pedro Ortiz aan, *cacique* van de Indianen van het genoemde eiland, en met hem nog twee Indianen, alle drie te paard. Deze mannen nu, namen hem gevangen in een hut, die aan de genoemde baai van Ascension stond, waar de getuige zich schuil hield. En zij wilden hem vastbinden. Maar de getuige, die net deed of hij stom was, beduidde hen met gillen dat zij hem niet moesten vastbinden. Hierop steeg hij op een paard, dat hij daar had, en de Indianen grepen dat paard en bonden het bij den staart vast aan de hunne, en onmiddellijk daarop brachten zij hem in aller ijl naar een baai die, als hij zich niet vergist, de St.-Marthabaai heet, [en] die op het genoemde eiland ten noordwesten van de St.-Annabaai gelegen is. En gedurende de twee uur ongeveer, dat zij reden van de genoemde baai van Ascension tot de genoemde St.-Marthabaai, sprak getuige geen woord, doorgaande met net te doen of hij stom was. Maar toen hij zag dat de genoemde *cacique* vriendelijk voor hem was, en hem zeide dat hij een plek zou zoeken, die aan den noordwestkant van het eiland gelegen was, en dat zij hem vleesch gaven, toen begon hij te spreken, want hij verloor de vrees die hij had, dat de genoemde Indianen hem dooden zouden omdat hij niet sprak. In hun gezelschap vertoefde hij vele dagen, na verloop waarvan in de baai van Santa Maria, een heel kleine baai die zich daar bevindt en die dicht bij de St.-Marthabaai gelegen is, een prauw met Spanjaarden en Indianen aankwam. De kapitein heette Jacinto, en zij zeiden dat zij van het Vasteland gekomen waren op bevel van den

en geen woord sprak. En zij zetten hem op zijn eigen paard, dat zij bij den staart vastbonden aan een van hun paarden en zij reden in galop naar de baai, die zij Salina noemen, [en] die ten noordwesten van de St.-Annabaai gelegen is. En aangezien de genoemde Hollander niet sprak, werd deze getuige bedroefd, want hij gaf den indruk dat hij stom was, aangezien hij [ook] gebaren maakte. En deze getuige zeide aan zijn metgezellen dat dat geen goede buit was, want die Hollander zou niet
(blz. 4.) [kunnen] zeggen wat men wilde [hooren], / en aldus zou het [maar] beter zijn hem vast te binden en een anderen [Hollander] te gaan pakken. Maar onmiddellijk daarop begon de genoemde Hollander te spreken, waarop zij hem geruststelden. Toen zij echter op de plaats, waar zij die achtergelaten hadden, teruggekomen waren om hun kano op te zoeken ten einde weer naar het Vasteland te varen, vonden zij die [daar] niet meer, omdat de Hollanders, die het genoemde eiland plegen rond te trekken, die gevonden hadden en verbrand [1]).

Toen deze getuige dit gezien had, trokken zij zich, aangezien de genoemde heer gouverneur en kapiteingeneraal gezegd had, dat hij een boot zou sturen en dat hij goed daarnaar moest uitkijken, naar een verborgen plek terug, waar zij den Hollander streng bewaakten en voortdurend een uitkijk en schildwacht hadden uitgezet om uit te zien of de genoemde boot kwam. En na verloop van eenige dagen zagen zij, dat zich op eenigen afstand twee Spanjaarden en eenige Indianen bevonden. En toen zij hen verkend hadden en gezien hadden dat het Jacinto de Amaya [2]) was, naderde hij hem en bracht hem rap-

---

gouverneur van Caracas. En twee dagen, nadat de genoemde prauw aangekomen was, gingen zij daar aan boord ..." — Een hier weggelaten gedeelte van zijn verklaring, blz. 22.

[1]) Vgl. De Laet, blz. 487.

[2]) De verklaring van Amaya, die van het begin van dit document is weggelaten, toont dat hij, met de opdracht om een Hollander te vangen, den 15den December van het Vasteland wegvoer, en ongeveer 5 Januari bevond hij zich in de buurt van Ascension, waar hij hoorde dat don Pedro reeds zulk een krijgsgevangene had. Amaya haastte zich om zijn eigen mannen en die van don Pedro van Curaçao naar het Vasteland over te brengen, hetgeen heel

port uit over het gebeurde, waarop zij zich onverwijld naar de genoemde Salinabaai begaven, die gelegen is tusschen de baai van Santa Maria en de St.-Jansbaai, waar de prauw lag, waarmee de genoemde Jacinto de Amaya gekomen was, [en] waarin zich nu allen inscheepten en overstaken naar het Vasteland, terwijl zij den genoemden Hollander met zich meenamen ....

Hem werd gevraagd of, toen hij zich op het genoemde eiland bevond, er soms ook eenige van zijn menschen waren, die nu bij de genoemde Hollanders zijn, die dezen getuige tegemoetliepen, en op welke wijze hij hen bijeenbracht en [hij er voor zorgde] dat zij het vernamen, zonder dat het door de genoemde Hollanders werd ontdekt. Hij antwoordde [hierop] dat, enkele dagen nadat deze getuige den genoemden Hollander gevangen had genomen, en toen hij [nog] op het genoemde eiland vertoefde, hij zag dat er een groote Indiaan en een jongen te paard naar de genoemde baai van Salina kwamen aanrijden. En deze getuige ging hen verkennen en vond dat het waren Miguel, een inboorling van het genoemde eiland en een onderdaan van hem, en de jongen was Francisco, zoon van den Indiaan Juan Mateo. Deze getuige vroeg hun, waarom zij onder de genoemde Hollanders woonden, [en] dat zij daarheen moesten gaan, waar hij zich bevond. En de genoemde Miguel wees hem toen de plek, waar zich drie Indiaansche vrouwen bevonden, en zij gingen daarheen en grepen ze in een hoek, dien zij Santa Maria noemen, waarheen zij zich hadden teruggetrokken, nadat de genoemde Hollanders den genoemden Indiaan Diego met haakbusvuur hadden terechtgesteld. En toen hij ze gevangen genomen had, voerde deze getuige haar daar vandaan en hij liet ze goed bewaken, totdat [ook] zij zich inscheepten aan boord van de genoemde prauw .... [1])

---

verstandig van hem was, want de vijand was op zoek naar de eigenaars van de kano die hij gevonden en verbrand had.

[1]) Hier volgt nu de verklaring van den Indiaan Miguel (vgl. blz. 385, noot 2), die hier wordt weggelaten, maar waarvan groote fragmenten aangehaald zijn in de voetnoten.

Document No. 66 [1]).

Notulen van den krijgsraad, gehouden te Cumana, 30 Mei 1636.

(blz. 1.) In de stad Cumana verklaarde, op den dertigsten dag van de maand Mei van het jaar zestienhonderd en zesendertig, de heer don Lope de Hoces y Cordoba, ridder van de Orde van Santiago, [lid] van den Raad van Oorlog van Zijne Majesteit [en] kapitein-generaal van de armada [2]), die in deze haven voor anker ligt:

Dat hij op den veertienden Februari jl. uitgevaren was uit de Allerheiligenbaai met het admiraalsschip en [het] vice-admiraalsschip en [de] adviesboot van de Kroon van Kastilië [3]) ten einde zich naar deze haven te begeven, gelijk Zijne Majesteit hem dat beveelt in Haar koninklijke orders. Maar aangezien hij op den negentienden en [den] twintigsten Februari aan de kust van Brazilië gevochten had met de Hollandsche vloot, en de drie genoemde vaartuigen [daarvoor] onttuigd en van masten beroofd waren, moest hij [wel] naar de genoemde baai terugkeeren om de schepen weer zeilree te maken, gelijk ook geschiedde. En hij voer wederom de genoemde haven uit

---

[1]) *A. de I.*, 54-4-31 (21), drie *pliegos*, gewaarmerkt afschrift, gemaakt aan boord van het vlaggeschip van Lope de Hoces op den 30sten Juli 1636, en zonder twijfel voorgelegd aan de Kroon, benevens andere kopieën, die tegelijkertijd gemaakt waren van de verklaringen van Mathias Herman en van den *Cacique* don Pedro, enz. (Documenten Nos. 64 en 65).

[2]) Vgl. Document No. 61. De komst van Hoces met deze schepen was het resultaat van deze en dergelijke (hier weggelaten) beraadslagingen.

[3]) *A. de I.*, 152-4-13, 49, de Raad van Marine en de Raad van Oorlog aan Zijne Majesteit, 4 April 1636. Dit document toont dat Rodrigo Lobo weigerde om te gehoorzamen aan de gegeven instructies om nog meer schepen („van de kroon van Portugal") te detacheeren, die, volgens de oorspronkelijke bedoeling, Lope de Hoces hadden moeten vergezellen en versterken bij zijn onderneming op Curaçao. Zie beneden.

om hierheen te komen, gevolg gevend aan de genoemde order, met de drie genoemde vaartuigen, Woensdag den zesentwintigsten Maart dezes jaars, met een groot gebrek aan proviand, zoodat er een zeer afgepast rantsoen moest worden uitgedeeld, en zonder stuurlieden die deze vaart goed kenden, omdat zij ze vroeger nooit hadden gemaakt. En met groote moeite en gevaar van allerlei aard bereikte hij deze haven, waarin hij den negenden van deze maand binnenliep.

En weinige dagen nadat hij hier was aangekomen, liep in deze genoemde haven binnen de hulk, waar Kapitein Balthasar de Torres zich aan boord bevindt, die aan den kapitein-generaal mededeelde dat bij het eiland Dominica zich van hem verwijderd had Gouverneur Sancho de Urdanivia, die deze hulk onder zijn commando heeft en nog vier [hulken] en vier tartanen, waarmede hij op de hoogte van het genoemde eiland achterbleef. Maar achttien dagen na den dag, waarop zij zich afgescheiden hadden, kwam de genoemde Sancho de Urdanivia in deze haven aan, [op] Zondag den vijfentwintigsten dezer maand, met drie hulken en de vier tartanen, aangezien de hulk, die als admiraalsschip dienst deed, verloren was gegaan bij het eiland Matalino, zonder dat er iets meer gered werd, naar hij verklaart, dan het krijgsvolk en wat kruit [1]).

En dezen genoemden dag van zijn aankomst in deze haven zond de genoemde Sancho de Urdanivia een *pliego* aan den kapitein-generaal, waarin de *cédula* van den tienden Februari dezes jaars, waarin het Zijne Majesteit behaagt te bevelen hetgeen daarin vervat is. En ten einde in ieder opzicht met de in den dienst van Uwe Majesteit vereischte tact te werk te gaan en haar koninklijke instructies zoo spoedig mogelijk uit te voeren liet hij [de kapitein-generaal] weten:

Dat in de huizen, waar hij verblijf houdt, heden, op den genoemden dag, alle dienaren die Zijne Majesteit in deze haven heeft, moeten samenkomen, zoowel [de autoriteiten] te land als ter zee, en de overige personen van rang, praktijk en ervaring, die zich daar bevinden, en als allen

[1]) *A. de I.*, 141-1-15, Sancho de Urdanivia aan de Kroon, Cumana, 1 Juni 1636.

te zamen zijn, moet de notaris alhier hun alle orders en instructies voorlezen, die de kapitein-generaal uit Spanje heeft meegebracht en [die, welke] hij in deze haven heeft ontvangen, en die gedateerd zijn den twaalfden Mei zes-[tien]honderd en vijfendertig, den zestienden October van het genoemde jaar, en de laatste die van den tienden Februari van dit jaar zes[tien]honderd en zesendertig. /
(blz. 2.) En ook moet hij in de genoemde vergadering alle verklaringen voorlezen, die Francisco Nuñez Melian heeft afgenomen van de personen, die het eiland Curaçao en het krijgsvolk en [de] vestingen, die de vijand heeft, hebben gezien en verkend.

En als men dan alles zal hebben aangehoord en ernstig overwogen, moeten alle ter vergadering [aanwezigen] verklaren hetgeen, naar hun meening, het beste is om te doen in den dienst van Uwe Majesteit en voor de stipte uitvoering van Haar koninklijke instructies en [voor het] belang van Haar dienst, en daarover moeten zij dan stemmen, want dit is hetgeen hij het liefst wil. En aldus zeide hij het en onderteekende het.

Don Lope de Hoces y Cordoba.

Ten overstaan van mij, Pedro Morgado, notaris.

Ten einde uitvoering te geven aan hetgeen [hierboven] gezegd is, kwamen heden, op den genoemden dag, den dertigsten Mei, om ongeveer drie uur des namiddags in de genoemde huizen bijeen; de heeren Gouverneurs Benito Arias Montano, gouverneur van deze provincie Cumana; en don Juan de Eulate, gouverneur van het eiland Margarita, dien de kapitein-generaal had ontboden om met te grooter succes over het bovenstaande besprekingen te voeren; en *teniente de maestre de campo* Generaal Juan de Arce; Gouverneur Sancho de Urdanivia .... [1])

.... deze heeren, nadat zij alle bovengenoemde orders en instructies hadden aangehoord en de verklaringen, die Gouverneur Francisco Nuñez Melian heeft afgenomen van de personen, die het eiland Curaçao en de vestingen die de vijand daar heeft, hebben gezien en verkend, en vooral hetgeen op den eenendertigsten Januari dezes

[1]) Negenentwintig namen van minder gewichtige personen zijn weggelaten.

jaars de Hollander Mathias Herman verklaart, en op den elfden Februari de Indiaan Miguel; en toen zij alle andere desbetreffende berichten en verklaringen hadden aangehoord, verklaarden zij eenstemmig:

Dat het bericht [1]), dat de *oidor* van Santo Domingo, don Alonso de la Cerda [*sic*], aan Zijne Majesteit heeft gezonden, en [de] brief [2]) van den gouverneur van Portorico, waarnaar hij verwijst, niet juist waren, wat betreft den toestand waarin zich de vijand, die op Curaçao is, bevindt, en de vestingen, die hij [daar] heeft, als men die bescheiden tenminste vergelijkt met hetgeen zij beweer-
(blz. 3.) den, die / in Januari en Februari dezes jaars verklaringen aflegden ten overstaan van den genoemden Francisco Nuñez Melian, gouverneur van Caracas. En de andere berichten, die er zijn en [de] verklaringen die over dit geval door den genoemden gouverneur zijn afgenomen, spreken allemaal tegen hetgeen de genoemde *oidor* van Santo Domingo aan Zijne Majesteit heeft geschreven, hetgeen de bedoeling had dat de strijdkrachten, die moesten komen om in deze haven op den kapitein-generaal te wachten, niet zouden komen.

Maar Zijne Majesteit (met Haar heiligen ijver en wensch om zoo goed mogelijk te slagen in alles wat betreft de verdediging en het behoud van Haar monarchie, [en] beseffend het groote verlies dat het verblijf van den vijand op het genoemde eiland Curaçao kan veroorzaken) beval dat, nadat zij aan de kusten van Brazilië den leeftocht hadden gebracht, de achttien galjoenen en adviesbooten van de armada van de beide kronen van Kastilië en Portugal zich hierheen moesten begeven. En dat er uit Spanje tien hulken moesten komen en twaalf tartanen en vierentwintig kleine scheepjes, die de hulken moesten meebrengen, met het krijgsvolk, [de] artillerie en verdere voorraden, die in de genoemde orders en instructies en berichten vermeld worden. En [Zijne Majesteit gaf] ook [bevel,] dat er in deze haven vijfhonderd man voetvolk moest samenkomen uit Portorico, Santo

---

[1]) *A. de I.*, 53-4-15, 9, Cereceda aan de Kroon, Santo Domingo, 12 Juni 1635.

[2]) Blijkbaar van den 31sten Mei 1635. Zie *A. de I.*, 141-1-14, de Raad voor Indië aan Zijne Majesteit, 19 November 1635.

Domingo, Margarita en Caracas[1]). En in deze provincie en in die van Caracas moest het overige in gereedheid worden gebracht, dat vervat is in de instructies. En Zijne Majesteit, overwegende van hoeveel gewicht het is dat de vijand, die zich op Curaçao bevindt, [van daar] verdreven wordt en bestraft, en de vestingen, die hij daar heeft, worden gesloopt, beval dat aan de genoemde strijdkrachten nog moest worden toegevoegd die van de twaalf zilvergaljoenen en adviesbooten, en dat zij daarvoor hier bij den kapitein-generaal moesten komen, die, nadat hij op de komst van alle strijdkrachten had gewacht en ze verzameld had, [dan] de genoemde expeditie moest ondernemen, zooals blijkt uit de genoemde *cédula* van den zestienden October.

En toen de zaken zoo stonden, en de kapitein-generaal hier van den genoemden dag af, den negenden dezer, [rustig] lag te wachten, blijkt uit den brief van den tienden Februari dezes jaars, dat nadat het bericht uit Santo Domingo ingekomen was, men al hetgeen genoemd is achterwege liet, en bij het admiraalsschip en [het] viceadmiraalsschip en [de] adviesboot, die hij in deze haven heeft, komen zich alleen vier tartanen voegen, omdat Zijne Majesteit beveelt dat de vijf hulken onverwijld moeten doorvaren naar Cartagena, om met de zilvergaljoenen mee te varen onder commando van den heer don Carlos de Ibarra.

En waar het zoo is dat [reeds] al de genoemde strijdkrachten achterwege blijven, ontbreken [nu ook] bovendien de twee halve kanonnen voor kogels van vierentwintig pond, die meekomen zouden met de artillerie aan boord van de genoemde hulken, [met] hun affuiten en

[1]) *A. de I.*, 54-4-2, don Juan de Eulate aan de Kroon, Margarita, 5 Juli 1635; 78-2-3, G. 9, f°. 195 r°., *cédula*, d.d. 12 Februari 1636, in antwoord daarop; 54-4-9, H. 26, Benito Arias Montano aan de Kroon, Cumana, 12 Juli 1635; 78-3-2, G. 9, f° 195, *cédula*, 12 Februari 1636, in antwoord daarop; 152-4-13, Francisco de Murga aan de Kroon, Cartagena, 16 Augustus 1635; 54-4-31, 10, Dr. don Alonso de Cereceda aan de Kroon, Santo Domingo, 27 Augustus 1635; 22, Benito Arias Montano aan de Kroon, Cumana, 25 Juni 1636; 54-3-7, don Iñigo de la Mota Sarmiento aan de Kroon, Portorico, 25 Juli 1636.

andere kanonnen, die zij in reserve zouden hebben, kruit en al het andere, dat vermeld wordt in de berichten omtrent hetgeen het admiraalsschip van de hulken meebracht, wat betreft het geschut, dat met het schip voor
(blz. 4.) hier verloren was. En eveneens ging / voor de armada van den kapitein-generaal de proviand en [de] munitie verloren, die daar aan boord waren. En van de vijfhonderd man voetvolk, die Zijne Majesteit beval uit de genoemde provincies in deze haven samen te komen, ontbrak de helft, en bij het inschepen weet men niet of er niet meer ontbraken (de inboorlingen van Margarita, en anderen die zich noode inschepen).

Voor de expeditie op Curaçao blijft [dan nu alleen nog maar] over het admiraalsschip en [het] vice-admiraalsschip en [de] adviesboot en vier tartanen. Maar van de artillerie is het belangrijkste deel verloren gegaan. En van de tweehonderd en vijftig man voetvolk, die in deze haven te zamen zijn, [op] Margarita en [te] Caracas, zijn de meesten noodig om het ontbrekende aantal opvarenden van het admiraalsschip en [het] vice-admiraalsschip en [de] adviesboot aan te vullen, als men naar Curaçao zou moeten varen, ter vervanging van hen, die gestorven zijn en gevlucht gedurende de reis, en sneuvelden op de dagen dat er slag geleverd werd; en anderen zijn niet in staat hun werk te doen door ziekten, die het gevolg zijn van de lange reis en de ontberingen. En van de drie schepen [is] het admiraalsschip gebarsten door de vele jaren dat het [al] dienst doet en [door] de kogels, die het getroffen hebben op dagen van gevaar. En het vice-admiraalsschip heeft een dubbelhuid noodig, herstelling van den scheepsromp en voorziening van de masten.

En dit alles moet men ernstig overwegen, evenals de oppervlakte van de havens, die er op het eiland Curaçao aan den westkant zijn, die te klein zijn opdat er zoo groote schepen voor anker liggen. En het is niet goed ze te forceeren in den toestand waarin zij zich bevinden, wanneer zij op de hoogte van de genoemde kust varen, te minder wanneer zij blootgesteld zullen zijn aan het vijandelijk vuur, en men geen krijgsvolk aan land kan zetten, en van het geschut het voornaamste ontbreekt, evenals al het overige dat niet uit Spanje gekomen is.

En aan Zijne Majesteit heeft het niet behaagd om te

bevelen dat er gelden ter beschikking gesteld worden om deze schepen te herstellen. En Zij beveelt dat zij varen zonder Cartagena of Havana aan te doen, want het behaagt Haar te bevelen dat de kapitein-generaal vaart langs de Eilanden boven den Wind, en het is van belang om dezen koers te nemen, aangezien er wat de proviand betreft, die de hulken afgeven en moeten afgeven, na hetgeen er verloren is gegaan, slechts genoeg is om in deze haven te eten en [dan] naar Spanje te gaan. En als men [dan] onverwijld (in deze zomermaanden) gaat, wordt [daar] dit gebrek aan proviand en aan schepen, hetwelk het belangrijkst is, aangevuld. Want als men wacht om in den winter uit te varen, zullen zij Spanje niet meer bereiken, en stellen zij zich bloot aan het evident gevaar om verloren te gaan.

En aangezien de vier vaartuigen van de armada van de Kroon van Portugal, die Zijne Majesteit hier waant, [hier] niet aangekomen zijn, evenmin als al het andere dat uit Spanje komen moest; en aangezien van de vijfhonderd man voetvolk, die hier moesten komen, er geen tweehonderd en vijftig [aanwezig] zijn; en aangezien van het geschut aan boord van de hulk twee halve kanonnen verloren zijn gegaan en al het overige dat genoemd
(blz. 5.) wordt in de berichten; / en aangezien de vijand zooveel versterkingen had aangebracht op Curaçao als blijkt uit de genoemde verklaringen, en vooral uit de laatste van den Hollander en [den] Indiaan, en met zooveel mondvoorraad en munitie, terwijl hij er de duizend man aan hulptroepen verwacht, waarvan beide [getuigen] spreken; en aangezien dit, wat zij verklaren, [al] dateert van meer dan zeven maanden geleden, zoodat er [alle] tijd is geweest voor de genoemde hulptroepen om [daar] aan te komen, vooral nadat [de vijand] vernomen had in Spanje, dat deze armada hier kwam om zich naar het genoemde eiland Curaçao te begeven; want alles moet ernstig overwogen worden, ook de geringe strijdkrachten waarover de kapitein-generaal beschikt, immers hij heeft niets meer dan het admiraalsschip en [het] vice-admiraalsschip en [de] adviesboot en vier tartanen, lettende op al hetgeen [hier] gezegd is, en op hetgeen het meest van belang is voor den dienst van Uwe Majesteit.

Zeiden zij en stemden zij unaniem dat de kapitein-

generaal de expeditie naar Curaçao niet moet beginnen, want hij beschikt zelfs niet over de strijdkrachten om hierover te spreken; immers als hij met hetgeen thans hier is zou uitvaren om daarheen te gaan, zou hij zich aan het evidente gevaar blootstellen verloren te gaan, en den goeden naam van Uwer Majesteits wapenen afbreuk te doen, aan Wie de kapitein-generaal rapport moet uitbrengen over den toestand van hetgeen [hier] gezegd is, opdat de Koning, beter ingelicht, de noodige strijdkrachten sturen kan om den vijand te onderwerpen en hem van het genoemde eiland te verdrijven.

En aangezien de kapitein-generaal slechts de genoemde drie schepen tot zijn beschikking heeft, die zich in den toestand bevinden dien men heeft onderzocht en die in deze vergadering is medegedeeld, moet hij onmiddellijk met die [schepen] naar Spanje gaan [1]), en hij moet [dan] varen tusschen Portorico en de eilanden zooals de eerste stuurman en de andere stuurlieden dat het beste zullen vinden.

En de kapitein-generaal moet zich ook niet in moeilijkheden begeven door met [de] groote schepen tusschen de eilanden te [gaan] varen, want dat beteekent zich blootstellen aan het gevaar dat, door de een of andere windstilte of plotselinge veranderingen van den wind, die in dezen tijd veel voorkomen, hem gebeurt hetgeen [geschied is] met het admiraalsschip van de hulken die nu komen. En de kapitein-generaal moet varen volgens den genoemden koers zonder de schepen te laten stilliggen of ze buitensporig te haasten, laveerende tusschen de Eilanden boven den Wind, [dit] wegens den toestand waarin zij zich bevinden en wegens de bovengenoemde redenen.

En in dien geest brachten zij hun stem uit.

En de kapitein-generaal, na kennis te hebben genomen van hetgeen door allen in de genoemde vergadering na stemming besloten was, en na ernstig de redenen over-

---

[1]) Dit deed hij ook. *A. de I.*, 54-4-31, 23; 41-6-1/36, verslag over het gebeurde van de hand van Lope de Hoces aan de Kroon, opgemaakt aan boord van zijn vlaggeschip, op de hoogte van Kaap St.-Vincent.

wogen te hebben, die ter vergadering zijn besproken, [oprecht] verlangend om Zijne Majesteit zooveel mogelijk te dienen, en het succes van de onderneming op het eiland Curaçao zooveel mogelijk te bevorderen, verklaarde zich neer te leggen bij het besluit der vergadering.

En dadelijk daarop legde de kapitein-generaal in dezelfde vergadering [nog] aan allen de vraag voor, aangezien nu besloten was dat hij niet naar Curaçao zou
(blz. 6.) gaan, / wat naar hun meening gedaan moet worden met de artillerie, die al aangekomen is en [die welke] nog komen moet.

En toen deze vraag door allen was aangehoord en overwogen, en nadat er over het geval beraadslaagd was, waren zij eenparig van oordeel dat, aangezien de genoemde artillerie [nu eenmaal] reeds hier is en Zijne Majesteit, zoodra Zij verneemt in welken toestand zich het genoemde eiland Curaçao bevindt, wel bevel zal geven dat er een groote vloot uitvaren moet om den vijand daar te verdrijven [1]), en aangezien de vesting waar alles samengebracht moet worden, deze haven moet zijn, de genoemde artillerie in de vesting van Araya moet blijven, toevertrouwd aan de zorg van den gouverneur en [de] koninklijke officieren, opdat zij het behoorlijk bewaren, zoodat Zijne Majesteit ze hier tot Haar beschikking heeft en ze zich dichtbij bevindt zoodra Zijne Majesteit besloten heeft wat er met de artillerie gebeuren moet. En in dien geest spraken zij zich uit en namen zij

---

[1]) In de veronderstelling dat er ten slotte wel iets gedaan zou worden, gingen de Spanjaarden (vooral de gouverneur van Venezuela) er mee door berichten te verzamelen over de aanwezigheid en de bezigheden van de Hollanders op Curaçao. Vgl. *A. de I.*, 152-2-20 (32), Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 8 en 12 Juni 1636; 54-4-16, id. aan id., 10 October 1636; 137-2-18 (1°), f° 365 (54-4-13, 8), id. aan id., 8 Juni 1637. In de eerste dagen van Maart 1637 had er een ontmoeting plaats tusschen Curaçaosche Indianen (die door Nuñez Melian met twee Spanjaarden naar het eiland gezonden waren om te spionneeren) en de indringers. De Hollanders namen een van de Spanjaarden gevangen (vermoedelijk een Juan Guisado die in Document No. 67, blz. 417, noot 5 genoemd wordt). Zie ook *A. de I.*, 54-4-31, No. 24, Arpin aan de Kroon, Caracas, 12 November 1636.

een beslissing. En allen onderteekenden het, ten overstaan van mij, den notaris alhier,
don Lope de Hoces y Cordoba.
Benito Arias Montano.
Don Juan de Eulate.
Sancho de Urdanivia ....[1])

Document No. 67 [2]).

MEMORANDUM (VAN DEN RAAD VOOR OORLOGSZAKEN IN INDIË?), MADRID, JULI (?) 1641.

(blz. 1.) †

In [een] brief[3]), dien Ruy Fernandez de Fuenmayor[4]), gouverneur en kapitein-generaal van de provincie Venezuela, in Februari van het jaar '38 schreef aan Zijne Majesteit, verklaarde hij dat hij, inziende van hoeveel gewicht het was om op de hoogte te zijn van den toestand van de vestingen op Curaçao, een prauw uitgezonden had om ze te verkennen, en [met de opdracht] om te probeeren een Hollander gevangen te nemen, van wien men zou moeten hooren welke voornemens zij koesterden. En een paar dagen, nadat hij ze had uitgezonden, was er een soldaat[5]) uit La Guaira aangekomen, die op bevel van Francisco Nuñez Melian, zijn voorganger als gouverneur van deze provincie, er met hetzelfde doel op uitgetrokken was. Maar omdat hij vijf maanden op Curaçao gevangen gezeten had, was hij niet vroeger teruggekeerd. De genoemde soldaat verklaarde, dat er zich in

[1]) Er volgen nog andere handteekeningen.

[2]) *A. de I.*, 2-5-1/29, 7; vijf *pliegos*, concept.

[3]) *A. de I.*, 54-4-16, 14, Ruy Fernandez aan de Kroon, 2 Februari 1638.

[4]) De opvolger van Nuñez Melian, zooals trouwens in het document zelf wordt vermeld.

[5]) Juan Guisado. Zijn verklaring, ingesloten bij den bovengenoemden brief van den gouverneur, werd afgelegd den 31sten December 1637.

die vestingen het krijgsvolk en [het] geschut bevond, dat [reeds] vorige keeren was vermeld.

En Gouverneur Ruy Fernandez bood zich persoonlijk aan om dit eiland te heroveren. Hij was van oordeel dat men deze onderneming kon beproeven, zonder dat Zijne Majesteit [daarvoor] een armada [1]) zenden zou uit deze koninkrijken. [Het zou voldoende zijn, als] men hem wat munitie sturen zou en bevel aan den voorzitter van Santo Domingo, [en] de gouverneurs van Portorico, Cumana en Margarita, om hem te hulp te komen met het krijgsvolk dat hij hun vragen zou, zoowel uit de garni-
(blz. 2.) zoenen als van het platteland, / omdat dat voor die expeditie het meest van pas kwam. En men zou op deze wijze overal soldaten op de been kunnen brengen, zonder dat zij in de genoemde garnizoenen en op het platteland [erg] gemist zouden worden, zoodat men op deze manier een getal van elfhonderd man zou kunnen halen:

Van Santo Domingo [garnizoen], 150; en van het platteland ook 150.
Van Portorico [garnizoen] en platteland, 200.
Van Araya en Cumana, 150.
Van Margarita, 50.
Van negen plaatsen in de provincie Venezuela, 400.

Naar zijn meening zal men op deze wijze succes [kunnen] hebben.

Deze brief werd in den krijgsraad met aandacht gelezen, en al hetgeen [hier] medegedeeld is werd aan Zijne Majesteit geadviseerd [2]). En in aanmerking nemend van hoeveel gewicht het was om den vijand van het eiland Curaçao te verjagen, omdat het op de route lag van de armada's, — hoewel zich eenige moeilijkheden voordeden in de voorgestelde middelen, zoowel wat betreft het

[1]) Dat een armada moest worden gezonden, was het advies van den krijgsraad, welks notulen in het vorige document gegeven zijn. Men handelde echter niet volgens dat advies. Daarom zocht de nieuwe gouverneur andere middelen om de Hollanders van Curaçao te verdrijven, en hij moest die vinden, als hij de indringers wilde kwijtraken.

[2]) Een *consulta*, die niet is teruggevonden.

transport van het geschut naar de vestingen, als wat den afstand aangaat dien men moest afleggen van de baai [naar de vestingen], hetgeen niet gemakkelijk zou kunnen gebeuren zonder gezien te worden — besloot Zijne Majesteit nochtans, lettend op het vertrouwen dat de persoon van den genoemden gouverneur inboezemt en [lettend ook] op de omstandigheid dat, volgens de verklaringen van de personen die het laatst op dat eiland
(blz. 3.) geweest zijn, het meer een / dievenhol was dan een voornaame vesting, om aan den genoemden Gouverneur Ruy Fernandez de regeling en [de] uitvoering van deze onderneming op te dragen.

En zoo [komt het dat] er in December '38 een *cédula*[1]) werd verzonden; en men ried hem aan, om in deze aangelegenheid te werk te gaan, al naar hij zien zou dat het [het meest] zou strooken met den dienst van Zijne Majesteit, waarbij hij moest gebruik maken van de jongste en betrouwbaarste berichten, die hij maar krijgen kon omtrent den toestand, waarin zich de vijanden bevonden, en omtrent de versterking, die zij gekregen hadden van krijgsvolk, schepen en andere dingen, [dit] voor het succes en [de] veiligheid van hetgeen hun opgedragen was. En hij moest hiermee niet beginnen dan nadat hij een voldoend aantal betrouwbare berichten ontvangen had, en hij moest vooral opkomen voor den goeden naam van de wapenen van Zijne Majesteit.

En tegelijkertijd met deze *cédula* zond men hem ook de instructies[2]), die hij verlangde voor de genoemde gouverneurs, opdat zij hem te hulp zouden komen met het krijgsvolk uit de garnizoenen en van het platteland, [en] met [al] het overige dat hij hun zou vragen. En het voetvolk, dat [naar Curaçao] zou gaan, moest zijn soldij uit zijn garnizoenen meenemen, evenals het noodige voor zijn onderhoud, zoowel voor de expeditie [zelf] als voor al den tijd dat zij daaraan deelnamen. En de overige kosten moesten bestreden worden uit de fondsen, die er

[1]) *A. de I.*, 73-3-2, G. 10, f°. 114 v°., gedateerd Madrid, 24 December 1638. Deze *cédula* droeg duidelijk omschreven de onderneming van het heroveren van Curaçao aan Fernandez de Fuenmayor op.

[2]) *Ibid.*, f°. 117 vlgg.

(blz. 4.) eventueel aanwezig zouden zijn in de / koninklijke kassen van de districten, die dit krijgsvolk moesten leveren en [al] het andere dat noodig zou zijn. Want door de gemelde regeling zouden de kosten, die een en ander met zich zou brengen, gering zijn. En alle gouverneurs moesten hiervoor met elkander overleg plegen met den in dit geval vereischten ijver, en zij moesten elkander goed helpen. En de kosten moesten geregeld worden door tusschenkomst van de ambtenaren van de koninklijke schatkist, aan wie ook rapport is uitgebracht [van hetgeen is voorbereid]. En als er behalve de munitie, die men van deze koninkrijken uit trachten zou [te zamen] met wat voetvolk daarheen te zenden, [nog] eenig geschut en andere schietvoorraad noodig zou zijn, dan moest men zich wenden tot den gouverneur van Cumana, opdat hij helpen zou met hetgeen daar achtergebleven was van de hulken van Sancho de Urdanivia.

En om op alle gebeurlijkheden voorbereid te zijn, besloot Zijne Majesteit ook dat, in geval van ziekte of overlijden van Gouverneur Ruy Fernandez, deze onderneming zou moeten worden geleid door Benito Arias Montano, in wien men hetzelfde vertrouwen stelde. En dienovereenkomstig werden alle noodige instructies verzonden aan alle genoemde gouverneurs van de Eilanden boven den Wind.

En bij [een] schrijven [1]) van Zijne Majesteit van 9 April '639 werd den genoemden Gouverneur Ruy Fernandez opnieuw op het hart gedrukt om, aangezien hem (blz. 5.) uit deze koninkrijken / in het geheel geen voetvolk gezonden werd om hem bij de genoemde expeditie te helpen, in dezen met zooveel tact en voorzichtigheid te werk te gaan, dat hij op geenerlei wijze de wapenen van Zijne Majesteit in gevaar zou brengen. En [in] hetzelfde jaar bracht hij een verslag uit over de laatste berichten, die hij vernomen had over den toestand op Curaçao [uit den mond] van twee Hollanders, die hij [ter plaatse] gevangen genomen had en wier verklaringen hij aan den krijgsraad zond [2]).

---

[1]) *Ibid.*, f°. 134 v°.

[2]) *A. de I.*, 54-4-16, 21, Ruy Fernandez aan de Kroon, Caracas, 28 Juli 1638, met de vermelde bijlage.

En daaruit bleek, dat er op het heele genoemde eiland Curaçao 300 soldaten waren (Franschen, Hollanders en Engelschen), [verdeeld]in twee compagnieën met twee vaandels. En zij hadden drie vestingen, een groote bij de baai, waar de admiraal zijn kwartier had opgeslagen, [en] waar 23 stukken geschut staan, [waarvan] zes van brons en de overige van ijzer. En in de andere vestingen stonden zes en vier ijzeren kanonnen. En de groote vesting zal 140 schreden in omtrek meten, met vijf katten. Zij is gebouwd van leem, behalve de kant die uitziet op den ingang [van de baai], die van baksteen en kalk is opgetrokken, om den indruk te geven dat de heele muur zoo is [gebouwd]. En zij hadden veel munitie en vleesch. In de haven lagen twee scheepjes, en vaak kregen zij hulp toegezonden.

Ook dit werd in den krijgsraad nauwkeurig bestudeerd, en men antwoordde hem en bedankte hem voor zijn
(blz. 6.) goede zorgen en [de] oplettendheid / die hij aan den dag legde; en wederom beval [1]) men hem om met groote omzichtigheid te werk te gaan, en hij moest alleen iets wagen, waarvan hij een vrij groote zekerheid van het succes had en na allerlei voorbereiding. Wapenen en munitie kon men hem [echter] niet zenden, wegens het gebrek dat men daaraan in deze koninkrijken had, waar men [ook] op alle gebeurlijkheden voorbereid moet zijn.

Over de voorziening van deze wapenen zijn er heel wat *consultas* aan Zijne Majesteit gezonden, en ten slotte onderhandelt men met den heer kapitein-generaal van de artillerie, opdat hij ze afgeeft, zoodat zij nog dit jaar gezonden kunnen worden [2]).

De gouverneur van Portorico schreef [3]) dat hij, door het gebrek aan krijgsvolk dat er was op dat eiland, dezen gouverneur niet kon helpen, ofschoon men hem wederom op het hart drukte [4]) om zijn medewerking te verleenen bij de uitvoering van hetgeen Zijne Majesteit in dezen besloten had.

---

[1]) *A. de I.*, 78-2-3, G. 10, f°. 145, *cédula*, Madrid, 23 Juli 1639.

[2]) Zie b.v. *A. de I.*, 57-2-10, de Raad van Oorlogszaken aan Zijne Majesteit, Madrid, 18 Mei 1640.

[3]) Het schrijven is niet teruggevonden.

[4]) Het schrijven is niet teruggevonden.

Thans heeft men brieven[1]) ontvangen van den genoemden Gouverneur Ruy Fernandez de Fuenmayor, en tegelijk daarmee de laatste berichten en verklaringen van enkele personen die men krijgsgevangen had gemaakt op Curaçao, en het blijkt uit de verklaringen, die zij afleggen, dat er op het genoemde eiland op het oogenblik twee vestingen zijn, de eene, [een] groote, bij den ingang
(blz. 7.) van de St.-Annabaai [gelegen],/en de andere bij de drinkwaterplaats.

Met een nieuwen gouverneur[2]) kregen zij levensmiddelen uit Holland [toegezonden].

De vesting die gelegen was aan den ingang van de baai werd geslecht[3]), ten einde de kanonnen, die zich

---

[1]) Ruy Fernandez schreef uitvoerig den 20sten Juli 1639 (*A. de I.*, 2-5-1/29, 3 A), bij welken brief hij een verklaring sloot, afgelegd te Caracas op 5 Juni 1639 door iemand die gedurende eenigen tijd krijgsgevangene van de Hollanders was geweest. Hij was naar Venezuela teruggekeerd met don Pedro Ortiz, den spion van Fernandez de Fuenmayor op Curaçao. Zijn verklaring toont dat de Hollanders daar waakzaam waren, maar niet overdreven bevreesd voor een aanval.

Naar het schijnt, wordt echter hierboven niet dit bericht van 20 Juli bedoeld (noch een vorig van 4 Juli, dat niet is teruggevonden), maar een ander d.d. 28 November 1639 (*A. de I.*, 2-5-1/29, 3 C) met bijlagen, waarvan de hoofdzaak hier is geresumeerd.

Deze bijlagen zijn de verklaring van een Franschman (Juan Cazuel?), die op Curaçao was aangekomen ongeveer 20 maanden vóór zijn gevangenneming (in een schermutseling bij een zoutpan bij Guaranaro, aan de kust van Coro), en die van een Hollander (Leonardo Guesversen?), die het eiland bereikt had ongeveer vier maanden vóór zijn gevangenneming (in dezelfde schermutseling), maar van dezen tijd bevond hij zich, naar zijn verklaring, feitelijk slechts veertien dagen op Curaçao.

[2]) „... zeker is... dat zij de levensmiddelen die zij verwachtten, ontvangen hebben, met den nieuwen gouverneur die ze meebracht..." — Fernandez de Fuenmayor aan de Kroon, 28 November 1639, een brief die in de vorige voetnoot is vermeld. Zie beneden.

[3]) „... zij gaan haar slechten, hoewel zij het nog niet geheel is..." — Bijlage bij het juist vermelde bericht (verklaring van den Hollandschen krijgsgevangene, blz. 15 v°.).

daar bevonden, op te stellen op een batterij, die zij een kat noemen, [en] die men bezig is in orde te maken op een nagenoeg voltooid bolwerk, dat uitziet op den ingang van de baai. En de genoemde vesting[1]) hadden zij ook geslecht en ik heb er een dwarsstuk aan gemaakt ...

De groote sterkte beschikt over eenentwintig stukken geschut, [waarvan] vijf van brons, en daarvan zijn er twee voor kogels van achttien pond en drie voor [kogels] van zes [pond]; en zestien [kanonnen] van ijzer, voor kogels van 14, 10 en 6 pond. En in de versterking bij de drinkwaterplaats hebben zij nog vier ijzeren stukken geschut ...

Op het bolwerk, dat aan den zeekant ligt ...., hebben zij drie stukken staan, die naar de zee zijn gericht, en een groot bronzen [kanon], dat landwaarts is gekeerd; en op het dwarsstuk van het bolwerk [staan nog] twee kleine bronzen stukken. En op het bolwerk, waar het kruit wordt bewaard, hebben zij nog vier stukken, met nog een klein kanon, hetwelk op het dwarsstuk staat van het genoemde bolwerk ...

Op drie punten hebben zij drie bolwerken; en bovendien hebben zij de kat, die opnieuw wordt gebouwd.

De sterkte is, naar het schijnt, 70 à 80 schreden breed.

De muur is van steen en leem [opgetrokken], en hij zal drieëneenhalve el breed zijn, en vier el hoog. Hij is overal opgetrokken tot deze hoogte. De nieuwe generaal, dien zij nu hebben, heeft hem zoo gemaakt.

De [posten voor hun] schildwachten zijn van baksteen en kalk vervaardigd.

Zij hebben een regenbak, waarin meer dan 80 vaten water gaan, en zij hebben dien altijd vol.

Zij hebben scheepsbeschuit, meel, pekelvleesch, kaas, olie, gevogelte, erwten en 400 vaten wijn; want alles wordt uit Holland aangevoerd. [Van deze 400 vaten wijn] had Houtebeen [er eens] 300 vaten voor hen ach-

---

[1]) „... [de] groote [vesting], aan den oever, dicht bij de haven, bij den ingang [van de baai] zelf ..." — *Ibid.* blz. 15. De volgende bijzonderheden betreffende de vesting zijn bijna geheel ontleend aan de boven genoemde verklaring van den Franschman.

(blz. 9.) tergelaten, die hij had buitgemaakt;/ zij zijn allemaal verdeeld over de beide vestingen [1]).

De nieuwe admiraal heet Jacob [2]), die er gekomen is met vijf schepen [3]), en aan boord daarvan 250 man, die op het eiland zijn achtergebleven bij de 23 soldaten, die daar al van vroeger waren, want de andere [soldaten], die van het begin af op het eiland vertoefd hadden, waren naar Holland gegaan met den anderen admiraal, Balueque, omdat hun diensttijd verstreken was. Zoodat al het krijgsvolk, dat zich thans op dat eiland bevindt, 273 man telt en zij hebben veel karabijnen, musketten, pieken, kruit, degens, lont en kogels [tot hun beschikking] [4]).

In de versterking bij de drinkwaterplaats bevinden zich 33 man en alle anderen zijn in de groote vesting [ondergebracht]; en zij hebben vrouwen [5]) in de [vestingen], die de nieuwe admiraal had medegebracht.

De versterking bij de drinkwaterplaats is ongeveer acht

---

[1]) „... in de genoemde vesting... hebben zij scheepsbeschuit en meel en pekelvleesch, kaas, olie, azijn, boonen en erwten die zij uit Holland gehaald hadden. En ook hebben zij vierhonderd vaten wijn, waarvan er honderd ook uit Holland aangevoerd waren; maar de rest, driehonderd vaten waren hun toegezonden door den broeder van Houtebeen, die ze had buitgemaakt. Honderd en vijftig vaten bevinden zich in de genoemde vesting, maar de andere zijn nog aan boord van het schip, want aan den wal hebben zij er geen plaats voor... toen deze levensmiddelen uit Holland aangevoerd werden, kwam... de admiraal mede die nu op Curaçao is..." — *Ibid.*, blz. 7 en 8.

[2]) „... die Jacob Petertolos heet..." — *Ibid.*

[3]) „... met zeven schepen, waarvan er twee aan kooplieden toebehoorden en er vijf voeren onder commando van den admiraal..." — *Ibid.*

[4]) „... En ook had hij [de nieuwe gouverneur] karabijnen medegebracht, en musketten, pieken, kruit, degens, lont en kogels..." — *Ibid.*

[5]) „... tien vrouwen, die de admiraal ook bij de genoemde gelegenheid had meegebracht, waarvan er twee zich bevinden in de versterking bij de drinkwaterplaats en acht in de groote vesting..." — *Ibid.*

tercia's [1]) hoog en iets meer dan een vadem breed, geheel van aarde opgeworpen, met opgehoogde hoeken; en ze is vierkant en is dertig schreden lang en breed en zij is van
(blz. 10.) allerlei wapenen voorzien .../ en voortdurend trekken vier man te paard er op uit om de posten van het eiland af te rijden, en daar doen zij vier dagen over; en als zij teruggekeerd zijn, trekken er weer vier anderen op uit.

Om één uur 's nachts begeven zij zich ter ruste in de voornaamste vesting, waar [dan] vierenvijftig man de wacht betrekken, waarvan er negen naar de woning van den admiraal gaan, waar zij vier schildwachten uitzetten.

Toen deze getuigen daar waren, lag er in de haven slechts één adviesboot met vier bronzen stukken geschut aan boord. Maar nu eens liggen er 7 schepen tegelijk, dan weer 4, al naar de omstandigheden.

Sedert de nieuwe admiraal daar is, is hij zeer druk bezig met nieuwe vestingwerken en [andere] voorbereidingen.

Op het eiland bevindt zich veel rundvee, en men slacht iederen dag voor den admiraal vier schapen voor zijn maaltijd en [dien van zijn] metgezellen, en van het eiland Bonaire [2]), waar zij een bolwerk opgericht hebben met vier stukken geschut en 50 man, halen zij veel versch vleesch.

Zij verwachtten uit Holland nog 50 man, met hun vrouwen./
(blz. 11.) Dit is hetgeen blijkt uit de laatste verklaring van

---

[1]) Een *tercia* is het derde deel van een *vara*, een lengtemaat van 835 m.M. (N. v. d. V.)

[2]) „....van het eiland Bonaire halen zij vleesch; zij gaan er daarvoor om de veertien dagen met een klein vaartuig heen. Daar op het genoemde eiland Bonaire hebben zij onlangs een reduit opgeworpen, met vier ijzeren stukken geschut (maar hij weet niet van welk kaliber); en in dat reduit hebben zij vijftig man liggen..." — *Ibid.*, f°. 6.

Het schip met proviand, aan boord waarvan de genoemde Hollandsche krijgsgevangene naar Curaçao voer, had onderweg Bonaire aangedaan en daar achtergelaten „vier vaten scheepsbeschuit voor een aantal Hollanders die zich daar bevinden." — Zijn hierboven aangehaalde verklaring, blz. 14.

24 Augustus '639, die gekomen is met den brief van den genoemden Gouverneur Ruy Fernandez.

En hij deelt in zijn brief mede, dat hij alle voorbereidingen zal treffen voor de herovering van dit eiland, en dat de gouverneur van Margarita hem zijn krijgsvolk aangeboden heeft tegen het oogenblik dat hij hem zal berichten [1]); dat echter de [gouverneur] van Cumana hem had bericht dat hij in het geheel geen krijgsvolk [ter beschikking] had [2]), maar van de artillerie, die Sancho de Urdanivia in die vesting achtergelaten had, zou hij hem dertig vaten kruit geven, 10 duizend musket- en haakbuskogels, twee kanonnen met 400 [kogels]; 100 schoppen, evenzooveel spaden, en 400 platte manden [3]). Maar hij weigerde hem soldaten [te geven], en hoezeer hij er een tweeden keer bij den genoemden gouverneur van Cumana op aandrong om hem met nog enkele andere dingen te helpen, het mocht niet baten [4]).

---

[1]) „Don Juan Luis Camarena antwoordde [dat] hij het een noch het ander tot zijn beschikking had (i.e. kruit en krijgsvolk), maar dat zijn soldaten en die welke hij eventueel daarenboven op de been kon brengen, altijd gereed stonden voor het oogenblik dat hij hem bericht zou zenden." — Fernandez de Fuenmayor aan de Kroon, een hierboven aangehaald bericht van 28 November 1639 (*A. de I.*, 2-5-1/29, 3 C). Toch deelde deze gouverneur van Margarita den 12den Augustus 1639 aan de Kroon mede, dat het onmogelijk voor hem zou zijn om Gouverneur Fernandez de Fuenmayor de 50 man te leveren, die hij ter beschikking moest stellen voor de onderneming op Curaçao (*A. de I.*, 2-5-1/29, 2).

[2]) „... terwijl ik gewezen had op de honderd man voetvolk van zijn kasteel; immers er waren in totaal honderd en vijftig man krijgsvolk..." — Fernandez de Fuenmayor, in het boven aangehaalde bericht.

[3]) „... een aanbieding die meer lijkt de onderneming te doen mislukken dan ze te doen slagen, en dit komt voornamelijk door de weigering van voetvolk en prauwen..." — *Ibid.*, Vgl. *A. de I.*, 2-5-1/29, 5 B, Arias Montano aan de Kroon, Cumana, 3 Maart 1640.

[4]) „... terwijl hij er nog niet eens gelegenheid voor gaf, dat hem een vermaning beteekend werd, die ik had laten opmaken, met de mededeeling dat hij den ntoaris, die dat wagen zou, zou laten op-

De genoemde gouverneur deelt verder mede, dat door het uitstel, dat er geweest is, de [lieden] van het eiland tijd gehad hebben voor [het verzorgen van] hun vestingwerken; en daarom is het noodig dat de voorbereidingen, die getroffen moeten worden, deugdelijker zijn, en hij is van oordeel dat dit bereikt zal kunnen worden, als het aan Uwe Majesteit behagen zal om hem vier kanonnen te zenden, 300 quintalen kruit, 100 quintalen lont, duizend kogels voor de vier kanonnen, 30 duizend haakbus-
(blz. 12.) [kogels], 10 duizend / musket[kogels]; 200 schoppen, evenzooveel spaden, 100 bijlen, 100 messen, 100 staven, duizend platte manden, kabels voor het vervoer van het geschut en bokken waarop het geplaatst moet worden; 300 haakbussen, 100 musketten, die na de expeditie onder alle bewoners verdeeld kunnen worden tegen den kostenden prijs.

En ook vraagt hij om 4 flinke hulken met 18 tot 20 stukken [geschut], goed van munitie voorzien, en [met] 400 soldaten, voor het geval dat de gouverneurs van Santo Domingo en Portorico zouden weigeren de hulp te zenden, waarover gesproken is. En men geve ook instructies aan Doctor don Juan Urpin om hem te hulp te komen met eenig krijgsvolk van de verovering van Cumanagoto ....

Ook vraagt hij, of de ingenieur van Araya mag over-
(blz. 13.) komen / naar Venezuela, in geval men tot de expeditie overgaat, en men moet hem dan doen weten wat hij [hier] zal moeten doen.

Het moge aan Uwe Majesteit behagen om een *cédula* te laten zenden met de goedkeuring dat de kapiteins, die Zij noemen zal, zekere voorrechten kunnen genieten boven de anderen, waardoor zij [dan] aangemoedigd zullen worden om op hun eigen kosten compagnieën op de been te brengen; want nu [reeds], zonder [dat] dit [geschied is], hebben twee inwoners [dezer stad] 1.200 runderen aangeboden om er pekelvleesch van te maken: en de genoemde Gouverneur Ruy Fernandez deelt mede, dat hij bij deze gelegenheid naar Sevilla schrijft, aan Martin Cenartu(?), om hulp te bieden met twee duizend

---

hangen ..." — Fernandez de Fuenmayor, in het hierboven aangehaalde bericht van 28 November.

dukaten, die hij aanbiedt als aandeel in de kosten van de munitie; en hij verzoekt Uwe Majesteit zeer onderdanig om die als bijdrage van zijn trouw te aanvaarden.

Hij zende [hierbij] een kaart van de vesting op Curaçao, met aanduiding van de baai, waar men het krijgsvolk aan land moet zetten, het bergland waar het regiment en de artillerie beschutting moeten zoeken en de heuvels waarop het moet worden opgesteld.

Na al hetgeen [hier is] medegedeeld, ontving de genoemde Gouverneur Ruy Fernandez de Fuenmayor berichten dat don Juan de Vega Bazan en Admiraal Fran-
(blz. 14) cisco Diaz Pimienta met eenige schepen / onder hun commando in de haven van Cumana binnengeloopen waren[1]), en verlangend deze expeditie te volvoeren, schreef hij enkele brieven[2]) aan den genoemden Admi-

---

[1]) Op den 6den Februari liep het galjoen „Jesus Maria" in zinkenden toestand in de haven van Cumana binnen met het bericht van de nederlaag van den Conde de la Torre (van wiens vloot de „Jesus Maria" deel had uitgemaakt) op de hoogte van Tamaraca. Vgl. *A. de I.*, 2-5-1/29, 5 A, Benito Arias Montano aan de Kroon, Cumana, 3 Maart 1640. Andere schepen van dezelfde volmaakt uiteengejaagde vloot volgden het galjoen in de haven van Cumana, tot een totaal van 13 of 14, onder commando van Admiraal don Juan de Vega. Zij hadden een onbeschrijflijk gebrek aan drinkwater, proviand en materiaal tot herstel van hun schepen. Vgl. bijlage No. 2 bij dit document, Vega Bazan aan Fernandez de Fuenmayor, Cumana, 22 Februari 1640 en Document No. 6 C, het verslag van de ramp van de hand van Admiraal Diaz Pimienta, gericht aan de Kroon, Cumana 1 Maart. Andere schepen van de verslagen vloot liepen in de haven van Santo Domingo binnen. Vgl. *A. de I.*, 136-6-13, waar zich een lijst (d.d. 12 Mei 1640) bevindt van krijgsvoorraden die zij er achterlieten; 141-1-17, Madrid 18 Juni 1640, De Raad van Indië aan Zijne Majesteit over deze aangelegenheid; id. aan id., 19 November 1640; 152-4-15, Santo Domingo, 30 Juni 1640, De koninklijke ambtenaren aan de Kroon; De vice-koning aan de Kroon, Mexico, 25 November 1640.

[2]) De pogingen, door Fernandez de Fuenmayor in het werk gesteld om Vega Bazan er toe over te halen deel te nemen aan de expeditie op Curaçao, zijn in bijzonderheden vermeld in een schrijven van den gouverneur aan de Kroon, Cumana, 12 Maart 1640,

raal don Juan de Vega Bazan, waarin hij hem op de hoogte stelde van de instructies, die hij van Zijne Majesteit [gekregen] had voor de herovering van dat eiland, maar dat hij de onderneming niet volvoerde, omdat hij gebrek had aan sommige dingen. Aangezien hij echter inzag van hoeveel gewicht het was, om den vijand van daar te verdrijven, zou het goed zijn dat hij met zijn vloot deze onderneming zou volvoeren, [en] dat hij [de admiraal] hem zooveel mogelijk [daarbij] zou helpen.

En het schijnt dat hij over dit onderwerp met don Juan de Vega verschillende brieven gewisseld heeft, totdat deze hem ten slotte teleurstelde. Want aangezien alle schepen veel averij hadden opgeloopen en er een groot gebrek was aan munitie en proviand, kon hij aan de genoemde expeditie niet deelnemen. En zoo [komt het dat] hij gereed lag om naar Cartagena te vertrekken met alle schepen, die niet in staat waren om naar Spanje te varen. De overige [vaartuigen], die instructies hadden wat zij moesten doen, bleven onder commando van Francisco Diaz Pimienta. En met dit motief droeg hij hem op hem naar Cartagena alle mogelijke proviand te zenden (want daar zou hij daaraan behoefte hebben), hetzij bij wijze van geschenk, hetzij een en ander vragend aan de inwoners [van de stad], hetzij [het aanschaffend] voor rekening van de koninklijke schatkist. En toen de genoemde gouverneur zag hoe de zaken stonden, besloot hij om persoonlijk naar Cumana te gaan. Maar toen hij daar
(blz. 15.) aankwam [1]), was de genoemde Admiraal don Juan / de

---

met verschillende bijlagen (*A. de I.*, 2-5-1/29, 3 D), waarbij afschriften van de tusschen 25 Februari en 8 Maart gewisselde brieven.

[1]) Den 8sten Maart 's avonds. „Nadat Admiraal don Juan de Vega uit deze haven vertrokken was naar Cartagena, aan boord van het admiraalsschip dat onder zijn commando stond in gezelschap van het schip van don Rodrigo Lobo en nog vijf schepen, den avond van denzelfden dag, nog voordat zij weder het anker gelicht hadden van de plek waar zij het dien morgen uitgeslagen hadden, in de richting van de kust van de vesting van Araya, nog in het gezicht van deze stad, kwam daar de gouverneur van Venezuela aan, Ruy Fernandez de Fuenmayor, ten einde voorstellen te doen voor de expeditie op Curaçao, die hij nu deed aan Admiraal

Vega Bazan juist enkele weinige uren te voren naar Cartagena vertrokken.

En hij hield Vice-admiraal Pimienta het groote belang voor oogen, dat er in zat om den vijand van het eiland Curaçao te verdrijven, en hij drong er zeer op aan om een vergadering [1]) te beleggen, waar beraadslaagd moest worden wat in dezen gedaan moest worden, hetgeen [ook] gebeurde. Deze vergadering werd bijgewoond door den genoemden Vice-admiraal Francisco Diaz Pimienta, gouverneur van Cumana, een *maestre de campo*, kapiteins, *sargentos mayores*, en alle andere [ter plaatse aanwezige] ervaren lieden, en door den genoemden Ruy Fernandez.

En allen erkenden het groote gewicht van deze aangelegenheid, en zij [verklaarden dat zij wel] bereid waren deze expeditie te gaan ondernemen, daar er [toch] voldoende kruit en munitie voor was, en vooral [ook] proviand, waarover ook werd geconfereerd. Maar toen men inzag dat er geen voldoende hoeveelheid voor de poging was aan boord van de vijf schepen onder commando van Francisco Diaz Pimienta, en ook niet te Cumana, besloot men dat Francisco Diaz Pimienta [2]) zich

---

Francisco Diaz Pimienta, onder wiens commando de vijf overige schepen van de genoemde armada waren achtergebleven, omdat Admiraal don Juan de Vega onder zeil gegaan was om zijn aangevangen tocht voort te zetten..." Benito Arias Montano aan de Kroon, Cumana, 15 Maart 1640, *A. de I.*, 2-5-1/29, 5 C.

[1]) De notulen van deze vergadering vormen bijlage No. 7 bij den brief van Fernandez de Fuenmayor aan de Kroon, 12 Maart 1640, die hierboven reeds is aangehaald.

[2]) „... toen de admiraalsschepen van Kastilië en Portugal en de andere galjoenen juist vertrokken waren, kwam in die haven [van Cumana] Ruy Fernandez de Fuenmayor aan, gouverneur en kapitein-generaal van de provincie Venezuela, aan wien Uwe Majesteit, bij monde van Haren Raad voor Indië, de expeditie op Curaçao heeft opgedragen, en die nu wilde dat men de onderneming beproeven zou met de schepen van de armada's die daar aangekomen waren. En ofschoon ik overwoog, dat de instructies die hij had en het gewicht van den dienst die aan Uwe Majesteit bewezen moest worden, ruimschoots konden opwegen tegen de omstandigheid dat ik geen enkele instructie had, daar de komst van de

houden moest aan de instructies, die hij van zijn admiraal [gekregen] had, en dat de Gouverneur van Cumana dien van Venezuela zooveel mogelijk moest helpen voor het genoemde doel.

En hierover brengt de genoemde Gouverneur Ruy Fernandez meer in het bijzonder rapport uit aan Zijne Majesteit in een brief [1]) van den 12den Maart van dit jaar; en daarin geeft hij aan Zijne Majesteit opnieuw te verstaan
(blz. 16.) en smeekt Haar zelfs, dat het aantal soldaten / verdubbeld wordt, aangezien de vestingen op Curaçao steeds versterkt worden; en hij vraagt om 480 quintalen kruit, en 150 [quintalen] lont; want hiermede en met hetgeen reeds genoemd is vertrouwt hij dat, hoewel de expeditie daar als een verschrikkelijke onderneming wordt beschouwd, zij met Gods hulp minder moeilijk te volvoeren zal zijn dan velen denken. En ten slotte verzoekt hij Zijne Majesteit beleefd om te doen besluiten, hetgeen zal blijken het meest te strooken met Haren koninklijken dienst; want de lust, dien hij heeft om [Haar] te dienen zoowel in deze als in vele andere aangelegenheden, is groot; en als hij niet zoo arm ware, en de regeeringszaken in zulk een hachelijken toestand, [dan] zou hij zijn geheele kapitaal besteden in dienst van Zijne Majesteit.

Ook schrijft [2]) aan Zijne Majesteit Gouverneur Benito

---

schepen op die kust volmaakt onverwacht was geweest, en [ofschoon] de admiraal mij toegestaan had deze expeditie te ondernemen, als zij maar behoorlijk voorbereid werd en er maar munitie en al het andere bijeengebracht werd dat noodig was voor den tocht, zoodat men blijk gaf van geringachting van een volmaakte vesting, die van alles voorzien is, zooals blijkt uit de verklaringen die de gouverneur meebracht, moest ik toch van het plan afzien, omdat aan boord van de vijf schepen, die onder mijn commando achtergebleven waren, niet het kruit, de munitie en vele andere zaken geborgen konden worden, die ten eenenmale noodig zijn voor zulk een expeditie, zooals blijkt uit de vergadering die daarvoor gehouden is... Ik vertrok uit die haven den 19den Maart om mij naar Lissabon te begeven, volgens de instructie van Admiraal don Juan de Vega Bazan..." — Diaz Pimienta aan de Kroon, Cadiz, 19 Juni 1640, *A. de I.*, 2-5-1/29, 6 A.

[1]) *A. de I.*, 2-5-1/29, 3 D. Zie blz. 424, noot 1.

[2]) *A. de I.*, 2-5-1/29, 5a; en 5 C. Zie blz. 425, noot 1.

Arias Montano, in brieven van den 3den en den 15den Maart dezes jaars, dat hij den gouverneur van Venezuela niet met krijgsvolk helpen kan, omdat hij er zelf gebrek aan heeft, en dat hij hem alleen twee kanonnen aangeboden heeft met de daarbij behoorende kogels, en affuiten, 30 vaten kruit, 15 duizend musketkogels van die welke Sancho de Urdanivia achtergelaten heeft; en eenige schoppen, groote spaden en platte manden, waarvoor hij zich zooveel mogelijk bekrompen heeft. En hij deelt mede, dat men trachtte aan Ruy Fernandez alle hulp te geven [die men geven kon,] maar aangezien men niet het krijgsvolk, [het] kruit en [de] proviand kon bijeenbrengen, waarover werd geconfereerd in de vergadering,
(blz. 19.) die daar met dat doel werd gehouden, / zag men van de expeditie af.

Dit is, kort samengevat, hetgeen Zijne Majesteit bevolen heeft inzake de herovering van dit eiland, en dit [zijn] de berichten, die de gouverneurs van Venezuela en Cumana gezonden hebben in hun laatste berichten die men pas ontvangen heeft.

De gouverneur van Margarita schrijft, in [een] brief [1]) van den 15den Januari van dit jaar 1641, over de armoede van dat eiland en zijn nooden en behoeften, [ontstaan] door invallen van vijanden, waardoor het hem ten eenenmale onmogelijk is om den gouverneur met vijftig soldaten te hulp te komen voor de verovering van Curaçao.

De gouverneur van Venezuela zende het hierbij gesloten pak [2]) [bescheiden] over de bemoeiingen die hij deed, toen don Juan de Vega te Cumana was, opdat deze hem hulp verleenen zou / ....

---

[1]) Niet teruggevonden.

[2]) *A. de I.*, 1, 2-5-1/29, een pak documenten van een goede 2½ c.M. dikte!

INHOUD

		blz.	blz.
Titelplaat			
Inleiding		*1	
I.	Araya, 1621—1622	*11	3
II.	Boudewijn Hendrickszoon	*29	41
	1. Op Portorico, September—December 1625	*29	41
	2. Op Margarita, 22—28(?) Februari 1626	*55	91
	3. Op de hoogte van Cuba en op de thuisreis, 1 Juni — 9 September 1626	*75	131
III.	Het Honduras-eskader, 1624-1627-1628	*99	167
IV.	Pater te Santa Marta. De Hollanders te La Guaira, 1629—1632	*111	183
V.	De Hollanders op het eiland Tortuga (Venezuela) en bij de Unare	*121	201
	1. Op Tortuga, 1630—1638	*121	201
	2. Bij de Unare, 1633—1644	*143	237
VI.	St.-Martin, 1632—1633	*159	263
VII.	Curaçao, 1632—1641	*179	301
Lijst van de platen			429
Lijst van de documenten			430

LIJST VAN DE PLATEN

		blz.
Titelplaat: De kust van Columbia en Venezuela *(Tierra Firme)*, 1635(?)		
I.	Punta de Araya en omgeving, 1622(?)	5
II.	De vesting Santiago de Arroyo, 1622(?)	19
III.	De terugtocht der Nederlanders naar hun schepen uit Portorico	61
IV.	De Hollandsche vesting bij de Unare, 1633	239
V.	Het eiland St.-Martin, 1631 of 1632(?)	265
VI.	St.-Martin (Hollandsche vesting), 30 Augustus 1634	278
VII.	Zoutpan en haven van St.-Martin	282
VIII.	Het eiland Curaçao, 1634—1635	325

LIJST VAN DE DOCUMENTEN

		blz.	blz.
	I.		
1.	Don Diego de Arroyo Daza aan de Kroon, Cumana, 25 September 1621	*13	6
2.	Don Diego de Arroyo Daza aan de Kroon, Cumana, 30 September 1621	*15	12
3.	Don Diego de Arroyo Daza aan de Kroon, Cumana, 14 October 1621	*16	13
4.	De Kroon aan don Diego de Arroyo Daza, Madrid, 13 Januari 1622	*19	16
5.	Don Diego de Arroyo Daza aan den voorzitter en de rechters van het *Casa de Contratación de las Indias*, Cumana, 31 Januari 1622	*20	22
6.	Don Diego de Arroyo Daza aan de Kroon, Cumana, 15 April 1623	*23	26
7.	Rapport van de door don Juan de Vargas Machuca bewezen diensten, opgemaakt op 2 Augustus 1629	*26	38
	II.		
8.	Juan de Haro aan don Diego de Acuna, San Felipe del Morro, Portorico, 25 September 1625	*31	43
9.	Juan de Haro aan Alonso de Figueroa, San Felipe del Morro, 30 September 1625	*32	48
10.	Juan de Haro aan Alonso de Figueroa, San Felipe del Morro, 4 October 1625 . .	*33	51
11.	Juan de Haro aan Alonso de Figueroa, San Felipe del Morro, 6 October 1625 . .	*34	54
12.	Juan de Haro aan Alonso de Figueroa, San Felipe del Morro, 20 October 1625 .	*35	56
13.	Juan de Haro aan don Diego de Acuna, San Felipe del Morro, 20 October 1625 .	*37	57
14.	Juan de Haro aan don Diego de Acuna, San Felipe del Morro, 2 November 1625 .	*38	60
15.	De door Juan de Acensio bewezen diensten; vragenlijst, voorgelegd te Portorico, 1 December 1625	*40	65
16.	De door Juan Perez el Bueno bewezen		

		blz.	blz.
	diensten; vragenlijst, voorgelegd te Portorico, 13 Januari 1626	*43	70
17.	Getuigschrift van don Andres Botello, betreffende de door Juan Perez el Bueno bewezen diensten, Portorico, 8 Februari 1626	*47	75
18.	Juan de Haro aan de Kroon, Portorico, 14 Februari en 3 November 1626 . . .	*48	77
19.	Verklaring, door Pedro Angola afgelegd te La Asuncion op Margarita, 1 Maart 1626	*52	86
20.	Don Andrés Rodriguez de Villegas aan de Kroon, Margarita, 7 Mei 1626	*57	93
	Bijlage A. Verklaring, door Juan Francisco afgelegd te La Asuncion op Margarita, 3 Maart 1626	*63	115
	Bijlage B. Verklaring, door Juan Perez de Emparan afgelegd te La Asuncion op Margarita, 7 Maart 1626	*66	120
21.	Don Andrés Rodriguez de Villegas aan de Kroon, Portorico, 8 Februari 1627 . . .	*71	125
	Bijlage. Verklaring, door Matias de la Carrera afgelegd te Araya, 20 November 1626	*72	127
22.	Cristóbal de Aranda aan de Kroon, Havana, 6 September 1626	*77	133
	Bijlage. Verklaringen, door Mateo Congo, Adrian Corniels(?), Gonzalo de Banzos, Jacinto de la Fuente en Lucas Maldonado afgelegd te Havana, 15 Juni 1626	*79	138
23.	Don Lorenzo de Cabrera aan de Kroon, Havana, 19 April 1627	*96	163
	III.		
24.	De Prior en de Consuls aan de Kroon, Sevilla, 3 December 1624	*101	169
25.	Cristóbal de Aranda aan de Kroon, Havana, na 16 Juli 1627	*101	170
26.	Verklaring van Juan Bautista, Havana, 15 Februari 1629	*103	174
27.	Verklaring van don Lorenzo de Cabrera, Havana, 22 Februari 1629	*105	175

		blz.	blz.
28.	Verklaring van don Lorenzo de Cabrera, Madrid, 14 September 1631	*105	177
29.	Verzoekschrift van Francisco Isidro aan de Kroon, gezien te Madrid in 1632 . .	*107	178
	IV.		
30.	Don Lorenzo de Cabrera aan don Fadrique de Toledo Osorio, Havana, 26 November 1629	*113	185
31.	Don Jérónimo de Quero aan don Francisco de Murga, Santa Marta, 27 Februari 1630	*114	187
32.	Don Jérónimo de Quero aan don Francisco de Murga, Santa Marta, 5 Maart 1630	*115	190
33.	Juan de Orozco aan de Kroon, Santa Marta, 25 Mei 1630	*116	191
34.	Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 15 Mei 1632	*119	199
	V.		
35.	Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 22 Augustus 1630	*123	203
	Bijlage. Verklaringen, afgelegd te Caracas, 20 Augustus 1630	*125	206
36.	Nota van Benito Arias Montano aan de Kroon, gezien te Madrid op 1 en 12 October 1632	*129	215
37.	Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 5 October 1632	*133	223
	Bijlage. Verklaring, door Jacinto de Amaya afgelegd te Caracas, 1 October 1632 . .	*134	225
38.	Alonso Hernandez de la Rosa aan Francisco Nuñez Melian, Cumana, 22 October 1632	*136	228
39.	Rapport van Juan Bautista Antoneli, Cumana, 20 November 1633	*136	229
40.	Benito Arias Montano aan Ruy Fernandez de Fuenmayor, Cumana, 10 Juni 1638	*140	234
41.	Francisco Nuñez Melian aan den Markies de Cadereita, Caracas, 15 October 1633 .	*145	240

		blz.	blz.
42.	Benito Arias Montano aan de Kroon, Cumana, 5 November 1633	*146	242
43.	Johannes, bisschop van Portorico, aan de Kroon, Margarita, 10 December 1633 . .	*147	244
44.	De Kroon aan de Audiencia te Santo Domingo, Madrid, 17 September 1640 . . .	*149	247
45.	Fray Juan, Bisschop van Portorico, aan de Kroon, Cumana, 28 November 1640 .	*150	249
46.	De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, Madrid, 9 October 1641	*152	252
47.	De inwoners van Nueva Ecija (Cumanagoto) aan de Kroon, 29 Juni 1644 . . .	*156	259

VI.

48.	Don Enrique Enriquez de Sotomayor aan de Kroon, Portorico, 12 Februari 1632 .	*161	265
49.	Verklaring, door Willam Guine (?) afgelegd te Portorico, 23 November 1632 . .	*163	269
50.	Pedro Coloma aan don Fernando Ruiz de Contreras, Madrid, 10 Maart 1633 . . .	*166	275
51.	Don Lope do Hoces aan de Kroon, Portorico, 13 Juli 1633	*168	278
52.	De Markies de Cadereita aan de Kroon, Portorico, 15 Juli 1633	*171	283
53.	Juan de Llano aan den Markies de Cadereita, Havana, 15 Augustus 1633 . . .	*177	296

VII.

54.	Verklaring, door Diego Gomez afgelegd te El Coro, 10 Augustus 1632	*181	303
55.	Lastbrief van Francisco Nuñez Melian aan Pedro de Llovera, La Guaira, 12 October 1633	*183	306
56.	Juan Mateos aan Francisco Nuñez Melian, Bohio de la Vela de Coro, 31 Augustus 1634	*185	310
57.	Don Lope Lopez de Morla aan Francisco Nuñez Melian, Coro, 2 September 1634 .	*187	313
58.	Verklaring, afgelegd door Alonso Diaz te Coro, 3 Januari 1635	*193	327

		blz.	blz.
59.	De Raad voor Oorlogszaken in Indië aan Zijne Majesteit, Madrid, 22 Januari 1635	*196	331
60.	Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Valencia (Venezuela), 11 Februari 1635	*199	336
	Bijlage. Verklaring, door Anton afgelegd te Valencia, 9 Februari 1635	*201	338
61.	De bijzondere Raad voor Curaçao aan Zijne Majesteit, Madrid, 8 Maart 1635 . .	*205	346
62.	Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 15 Juli 1635	*210	354
	Bijlage. Verklaringen, door Domingo Antonio en Francisco afgelegd te Caracas, 12 en 13 Juli 1635	*213	360
63.	Francisco Nuñez Melian aan de Kroon, Caracas, 19 October 1635	*221	370
	Bijlage A. Verkenning van het eiland Curaçao, October 1635	*224	374
	Bijlage B. Verklaring, door Juan Mateos afgelegd te Caracas, 19 October 1635 .	*226	377
64.	Verklaring, door Mathias Herman afgelegd te Caracas, 31 Januari 1636	*232	385
65.	Verklaring, door Pedro Ortiz afgelegd te Caracas, 11 Februari 1636	*239	399
66.	Notulen van den krijgsraad, gehouden te Cumana, 30 Mei 1636	*241	404
67.	Memorandum (van den Raad voor Oorlogszaken in Indië?), Madrid, Juli (?) 1641	*248	413